
3 1761 04014 5260

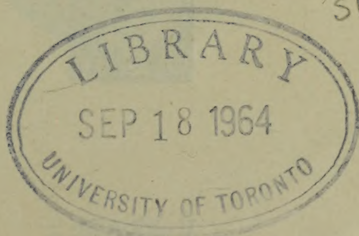
HISTORICKÁ BIBLIOTÉKA.

ŘÍDÍ J. GOLL A J. PEKAŘ.

č. VIII.

SLOVANSKÉ STAROŽITNOSTI.

II. 1.

L. Niederle: Slov. Starožitnosti.

SLOVANSKÉ
STAROŽITNOSTI.

SEPSAL

DR LUBOR NIEDERLE,

PROFESSOR ČESKÉ UNIVERSITY V PRAZE.

DÍLU II. SVAZEK 1.

V PRAZE.
NÁKLADEM BURSÍKA & KOHOUTA,
knihkupců České university a České Akademie císaře Františka Josefa
pro vědy, slovesnost a umění.
1906.

SLOVANSKÉ STAROŽITNOSTI. DÍL II.

SEPSAL L. NIEDERLE.

PŮVOD A POČÁTKY

SLOVANŮ JIŽNÍCH.

SVAZEK I.

V PRAZE.
NÁKLADEM BURSÍKA & KOHOUTA,
knihkupců České university a České Akademie císaře Františka Josefa
pro vědy, slovesnost a umění.
1906.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

PŘEDMLUVA.

Druhý díl SLOVANSKÝCH STAROŽITNOSTÍ líčí podle rozvrhu, podaného v předmluvě k dílu prvému, jak se Slované, t. zv. jižní, ze své severní karpatské kolébky rozšířili k Dunaji a dále k moři Černému, Aegejskému a Jaderskému. Líčení to sahá do doby, kdy slovanská kolonisace Balkánu byla ukončena, tedy do konce stol. VII. Jíti dále do počátků historie politické národa slovinského, chorvatského, srbského a bulharského, kamž vedl příslušné části svých Starožitností Pavel J. Šafařík, neuznal jsem za vhodné, maje na paměti, že jsou zde jiní, k tomu povolanější, kteří do politické historie jižních Slovanů vnikli lépe a hlouběji nežli já, jenž jsem vždy své studium soustřeďoval a omezoval na předhistorickou dobu Slovanstva.

V obsahu tvoří mou základní ideu, jíž se liším jak od školy autochthonistů a Šafaříka, tak i od školy Müllenhoffovy a Roeslerovy, představa, že Slované na Dunaji autochthony sice nebyli, ale že sem z kolébky počali vnikati přece mnohem dříve, nežli druhá škola vykládá. Soudím, že nepřišli k Dunaji teprve v V. a na Balkán v VI. nebo v VII. století, nýbrž že dostihli dolního Dunaje, pokud nás historické prameny vedou, už v I. stol. po Kr., ovšem jen na některých místech v podobě větších nebo menších ostrovů v oblasti živlu cizího. Vlastní, definitivní přechod ve velkém na Balkánský poloostrov spadá ovšem teprve do doby pozdější, do V.—VII. století. Jen touto

základní ideou, myslím, lze vyložiti stopy slovanské v Podunají, jež není možno jinak odstraniti z pramenů I. až IV. stol. po Kr. S hlediska archaeologického lze ovšem postup Slovanů položiti už dávno před dobu narození Kristova, ale dosud bez žádoucí určitosti.

Na tomto základě rozdělil jsem II. díl SLOVANSKÝCH STAROŽITNOSTÍ na následující kapitoly svazku prvého:

1. kapitolu, podávající úvodem přehled starověkého zeměpisu a národopisu Podunají a Balkánu,
2. kapitolu, obsahující výklad o vývoji dvou základních směrů, jimiž se bralo studium počátků jižních Slovanů, o směru t. zv. autochthonistickém a o směru, hájícím příchod pozdní,
3. kapitolu, kterou chci prokázati thesi, podle níž Slované pronikali na Dunaj a Sávu už v prvních stoletích po Kr.,
4. kapitolu, jež vylíčí podrobně další, historicky zaručený postup Slovanů ve století V., VI. a VII., a
5. kapitolu, jež zvláště pojedná o sporné otázce, kdy a jak Srbochorvaté přišli na Balkán.

K tomu ve svazku druhém přistoupí:

6. kapitola, obsahující podrobný výklad o národopisných poměrech, jež se utvořily na Balkáně a na Dunaji v stol. VI.—VIII., o sídlech Slovanů, Řeků a Románů (Vlachů), o zbytcích praobyvatelů a jiných přistěhovalců,
7. kapitola, jež vylíčí soudobý vývoj a differenciaci Jihoslovanů na část slovinskou, srbochorvatskou a bulharskou s výkladem o Slovanech v Dakii, v Řecku a v Malé Asii,

8. kapitola o prvotním významu a vývoji jména *Σκλαυηνοί, Σκλάβοι*, jež si Slované přinášeli s sebou jako své jméno národní, a konečně
9. kapitola, jež vylíčí, co může archaeologie pověděti k otázce, kdy a jak Slované postoupili k Dunaji a na Balkán.

Ke svazku II. připojen bude opět obsah, opravy a podrobný rejstřík.

Jinak nemám, co bych úvodem připojil k své práci, mimo opětný upřímný dík, kterým jsem povinen za přátelské rady pp. kollegům prof. R. Dvořákovi, J. Polívkovi a J. Zubatému a za pomoc při korrektuře prof. K. Černému. Při tom vděčně vzpomínám i poznámek a pokynů, kterými mně přispěli pp. kritikové I. dílu SLOVANSKÝCH STAROŽITNOSTÍ. K jedné výtce obecnější chci však znovu podotknouti to, co jsem už výslovně v předmluvě k I. dílu STAROŽITNOSTÍ poznamenal: že nejsem filologem z povolání a nemohu pojednávati samostatně o těch otázkách a detailech SLOVANSKÝCH STAROŽITNOSTÍ, jež založeny jsou na srovnávací obecné nebo slovanské linguistice. Proto také nemohu nauky této užívati tou měrou, jak by si byli jednotliví pp. kritikové přáli, ale z téhož důvodu hledím býti v otázkách filologických střízliv a nepracuji bez porady. Rovněž připomínám, že to, čeho někteří pohřešovali v díle I., podle mého celkového rozvržení práce místa najde v následujících dílech speciálních, zejména další detaily, týkající se Zakarpatí, v díle III. a IV.

V Praze, v lednu r. 1906.

Lubor Niederle.

SLOVANSKÉ STAROŽITNOSTI.

DÍL II.

PŮVOD A POČÁTKY JIŽNÍCH SLOVANŮ.

SVAZEK I.

DALŠÍ ZKRATKY

časopisů, periodických publikací a častěji citovaných děl.

Doplněk ke zkratkám dílu I. str. IX–XV.

Arch. Ep. Mitth.	Archaeologisch - epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich. Wien. 1905. XXVIII.
Bogusławski Einführung	Bogusławski Ed. Einführung in die Geschichte der Slaven. Übers. von Wald. Osterloff. Jena 1904.
Bogusławski Methode	Bogusławski Ed. Methode und Hilfsmittel zur Erforschung der vorhist. Zeit in der Vergangenheit der Slaven. Übers. von Waldemar Osterloff. Jena 1902.
Dümmler Älteste Gesch.	Dümmler Ern. Über die älteste Geschichte der Slaven in Dalmatien 549—928. (Sitzungsber. Akad. Wien 1856. XX. str. 353 sl.)
Drinov Заселеніе	Дриновъ М. Заселеніе Балканскаго полуострова Славянами. Москва 1873.
Gelzer Themenverfassung	Gelzer H. Die Genesis der byzant. Themenverfassung (Abh. der phil. hist. Cl. der sächs. Gesell. d. Wiss. XVIII. Nr. 5). Leipzig 1899.
Grot Моравія	Гротъ К. Я. Моравія и Мадьяри съ половины IX-го до начала X-го вѣка. С.-Пб. 1881.
Grot Конст. Порф.	Гротъ К. Извѣстія Константина Багрянороднаго о Сербахъ и Хорватахъ и ихъ разселеніи на Балканскомъ полуостровѣ. (Зап. р. геогр. общ. Отд. эти. Т. IX. С.-Пб. 1882.

Hilferding Ист. Сербовъ	А. Гильфердингъ. Писма объ исторіи Сербовъ и Болгаръ. (Моск. Вѣдомости 1854—1855.) Totéž otištěno jako první část Hilferdingovy knihy „Исторія Сербовъ и Болгаръ" v jeho Sebr. spisech, díl I. (Petrohrad 1868), které cituji.
Hopf Gesch. Griech.	Hopf K. Geschichte Griechenlands vom Beginn des Mittelalters bis auf unsere Zeit (Ersch-Gruber Encycl. I. Sect. A - G. 85 - 86 Th.) Leipzig 1867.
Jagić Ein Kapitel	Jagić V. Ein Kapitel aus der Geschichte der südslavischen Sprachen (Arch. f. slav. Phil. XVII. 1895.).
Jagić Kirchensl. Sprache	Jagić V. Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslav. Sprache. (Denkschr. Akad. Wien 1900.)
Jahreshefte österr.	Jahreshefte des österr. arch. Institutes in Wien. VII. (1905).
Jireček Gesch. Bulg.	Jireček Const. Geschichte der Bulgaren. (Prag 1876, česky v Praze 1876, rusky v Oděsse 1878 a ve Varšavě 1877.)
Jireček Heerstrasse	Jireček C. Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel. (Prag 1877.)
Jireček Romanen	Jireček K. Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters. (Denkschriften d. Akad. Wien. 1901, 1903, 1904) I—III.
Jireček Cesty	Jireček K. Cesty po Bulharsku. Praha 1888.
Jung Roman Landsch.	Jung J. Die romanischen Landschaften des röm. Reichs. Innsbruck 1881.
Kiepert Formae XVII	Kiepert H. Formae orbis antiqui (vychází v Berlíně). List XVII. Illyricum et Thracia (s textem).
Kos Iz zgodovine	Kos Fr. Iz zgodovine Jugoslovanov v VI. stoletju po Kr. (Izv. Muz. dr. za Kranjsko VIII. 1898.)
Kos Gradivo	Kos, Dr. Fr., Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. I. kn. (501—800). Ljublj. 1903.
Kovačević-Jovanović Историја Срп.	Љ. Ковачевић и Љ. Јовановић. Историја српского народа I. (Bělehrad) 1893.

Kretschmer Einleitung	Kretschmer P. Dr. Einleitung in die Geschichte der griech. Sprache. Göttingen 1896.
Krumbacher Gesch. byz. Lit.	Krumbacher K. Geschichte der byzant. Literatur von Justinian bis zum Ende des oström. Reiches (527 – 1453). II. Auflage. München 1897.
Marquardt Streifzüge	Marquardt J. Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge. Leipzig 1903.
Muralt Chronographie	Ed. de Muralt. Essai de chronographie byzantine pour servir à l'examen des annales du Bas-Empire et particulièrement des chronographes slavons de 395 à 1057. St. Pétersbourg 1855.
Nikolajević Крит. покушења	Николајевић К. Критичка покушења у періоду од првих петь векова српске исторіје. I—III. Летопис Мат. Срп. Sv. 105—107. (Budín 1863—64).
Nodilo Bizantija	Nodilo Natko. Bizantija i germanski zapad do smrti cara Justiniana I. Zagreb 1900.
Pichler Austria Romana	Pichler Fr. Austria Romana. (Quellen und Forschungen zur alten Gesch. und Geographie. I.—III.) Leipzig 1902—5.
Pogodin Вопросъ	Погодинъ А. Къ вопросу о Ѳракійцахъ. С.-Пб. 1900. (Извлечено изъ Вѣстника Арх. и Ист. XIII.)
Rački Documenta	Rački Fr. Documenta historiae chrvaticae periodum antiquam illustrantia. (Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium vol. VII.) Zagrabiae 1877.
Roesler Rom. Studien	R. Roesler. Romanische Studien. Leipzig 1871.
Schriften Balcancomm.	Schriften der Balcancommission der k. Akademie in Wien.
Siebenb. Archiv	Archiv des Vereins für siebenbürg. Landeskunde. Hermannstadt. N. F. od r. 1855.
Smirnov Очеркъ	Смирновъ И. Н. Очеркъ культурной исторіи южныхъ Славянъ I—II. Kazaň 1900.

Stanojević Византија и Срби	Станојевић Ст. Византија и Срби I. Балканско полуострво до VII. века. Nový Sad 1903.
Tafel Thessalonica	Tafel Th. L. De Thessalonica eiusque agro dissertatio geographica. Berolini 1839.
Tomaschek Vorsl. Topographie	Tomaschek W. Vorslawische Topographie der Bosna und Herzegowina. (Mitth. geogr. Ges. Wien. 1880.)
Tomaschek Thraker	Tomaschek W. Die alten Thraker. I – II. (Sitzungsber. Akad. Wien. Phil.-hist. Cl. Bd. 128, 131. 1893.)
Wiss. Mitth. Bosn.	Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina. (Red. M. Hoernes.) Wien I—IX.

KAPITOLA I.

PODUNAJÍ A BALKÁNSKÝ POLOOSTROV V STAROVĚKU.

Territorium dunajsko-balkánské. Přechody přes Karpaty a na Balkán. — Přehled starověké orografie a hydrografie. — Sítě hlavních drah a osad. — Říšská hranice na Dunaji. — Původní osídlení thrácko-illyrské. — Příchod Gallů. — Římská okupace, vznik jednotlivých provincií (Makedonie, Moesie, Thrakie, Illyrika; Pannonie a Dakie). — Prvotní organisace provincií a její poměr k starým kmenům domácím. Národopisné poměry doby římské.

Territorium, na němž se rozvíjel směrem jižním postup Slovanů, odděleno jest od jejich kolébky, jejíž oblast vymezili jsme v I. dílu Starožitností na str. 26 sl., věncem Karpatských hor a objímá uherskou a valašskou nížinu, massiv kotliny sedmihradské a celý poloostrov Balkánský.

Karpaty táhnou se širokým obloukem v délce 1300 *km* od Prešpurka nebo od ústí Moravy, kde si Dunaj prorazil cestu spojením jich s Alpami (t. zv. branou Uherskou) až po hřbet na jihovýchodě Brašova, odkudž se náhle obrací k západu, dostupují mezi ř. Černou a Nerou Dunaje, a přecházejí vlastně i na stranu srbskou. Uzavřená ve východním úhlu kotlina sedmihradská oddělena je na severu vysokými hřbety pohoří Rodňanského a na západě sedmihradským Rudohořím (hlavně massivem Biharským) ve výši 1000—2300 *m*; ale při tom zůstává spojena s nížinou dunajsko-tisskou dvěma širokýma branama, z nichž jednu tvoří horní toky Samoše a Köröše, druhou na jihu Rudohoří široký úval Maroše (Máruše). Není tedy kotlinou od západu nepřístupnou.

Hůře je s východem. Přes Karpaty je vůbec přístup zejména na východě dosti nesnadný a za starých dob byl ještě nesnadnější. Karpaty byly proto vždy do jisté míry přehradou pro pohyby národů. Vidíme aspoň pravidlem, jak národové, narazivše na Karpaty, patrně pro poměrně nesnadný přechod nejdou přes hory, ale obcházejí je s obou stran. To ovšem platilo jen pro nové příchozí, kteří se od severu nenadále ocitli před horami. Pro národ, jehož sídla od pradávna přiléhala k severním sklonům hor, povlovně vzestupujícím, a jemuž cesty v horách byly domácí a známy, stačily i průsmyky k pronikání na jih.

Přechodů a průsmyků je pro toto pronikání v celém pásmu Karpat dosti. Hlavnější počínají se na západě, ostavíme-li stranou nízké Malé Karpaty a přechod *myjavský* (cesta z Velké na Vrbovce a Myjavu ve výši 438 *m*), průsmykem *hrozenkovským* (317 *m*) z údolí Olšavy do údolí Drietomy a Váhu, po němž následují

důležitý průsmyk *vlárský* (263 *m*), spojující tokem Olšavy a Vláry údolí Moravy (u Hradiště) s údolím Váhu u Trenčína; pak následuje

průsmyk u *Lyse* (457 *m*) z údolí Bečvy k Púchovu nad Váhem,

průsmyk *jablunkovský* (551 *m*), spojující horním tokem Olše a Kysuce Váh s Odrou, —

v záp. Beskidách průsmyk *żywiecský* z údolí Soły do údolí Kysuce,

průsmyk *jordanowský* (802 *m*), vých. od Babiagury z údolí Oravy ke Skawě a Rabě s vedlejším přechodem do údolí Dunajce,

údolí *dunajeckooravské* spojující Vislu č. Dunajce a Oravy s údolím Váhu přes nevysoký předěl jižně od Lysé hory u Chocholova (750 *m*) a odbočující cestu z N. Targu přes Maniawy, Lipnik a Gňazdy do Kežmarku,

průsmyk *popradský* utvořený průrvou Popradu, jímž dnes vede dráha košicko-tarnowská,

průsmyk *tyliczský* (688 *m*), vedoucí z údolí Toplé na Kamienici a sousedící s ním přechody do údolí Ropy a Wisłoky, —

ve východních Beskidách důležitý a nízký průsmyk *duklanský* (502 *m*), spojující údolím Jasiołky, přítoku Wisłoky, nížinu vislanskou s údolím Ondavy a Bodrogu vtékajícího do Tisy,

průsmyk *łubkowský* (620 *m*), spojující údolí Laborce a Oslawy, přítoku Sanu,

průsmyk *užocký* (859 *m*), spojující Už (Ung) s dolním Sanem a Stryjí,

průsmyk *vereckovský* (831 *m*), spojující Latorcu a Stryj, vedle něhož druhým údolím vede dráha ze Stryje na Mukačev,

průsmyk *jablonický* nebo *deljatynský* (931 *m*) z údolí Černé Tisy do údolí Prutu (dráha Marmar. Sigot-Stanisławów), —

ve východních (Sedmihradských) Karpatech průsmyk *stiolský* (1420 *m*) od ř. Vyšejevky, přítoku Tisy, do údolí Zlaté Bystřice v Bukovině,

průsmyky *rodňanský* (1257 *m*) a *borgosský* (1191 *m*) spojující Sámoš a uherskou Bystřici se Zlatou Bystřicí,

průsmyk *telděšský* (644 *m*), spojující multanskou Bystřici (přítok Serethu) s Marošem,

průsmyk *bekašský* (565 *m*) ze Sedmihrad do Petry na Bystřici,

průsmyk *dimešský* (720 *m*) v stol. Čícké, spojující mult. Bystřici s prameny Maroše a Aluty (dráha Brašov-Tergul Ocna),

průsmyk *ojtozský* (846 *m*) u Ojtozu v stol. háromszécké, spojující údolí Tatroše neboli Trotuše (přítok Serethu) s horními přítoky Aluty,

průsmyk *bodezský* (649 *m*), jenž vede od horního toku Aluty do údolí ř. Bodzy (Buzeu), a

průsmyk *predealský* nebo *tenešský* (u stan. Predealu 1051 *m*), z údolí Aluty do údolí Prachovy, jímž vede dráha Brašov-Plaješti.

Přes jižní část hor, jež se zove Alpami Transilvanskými, od průsmyku terešvárského prostředkují spojení kotliny sedmihradské s nížinou valašskou od východu počínajíc

průsmyk *terešvárský* (1240 *m*) jihozáp. od Brašova, vedoucí z t. zv. Burzenlandu do údolí Dimbovice (silnice jde jen do Terešváru),

průsmyk *Červené věže* (365 *m*) utvořený údolím Aluty (dráha Sibiň-Crajova), a

průsmyk *vulkánský* (1624 *m*) při horním Šilu, ovšem neschůdný a těžko přístupný.

Konečně sem patří i údolí řeky Černé (průsmyk *tergovsko-slatinský* přecházející přes předěl Temeše a Černé ve výši 515 *m*, t. zv. *porta orientalis*, vlastní to dvéře z Uher do Valašska), kudy vede dráha z Temešváru do Staré Ršavy a průsmyk *Železné brány* (656 *m*) spojující Strell a Temeš údolím Bystré, přítoku Temeše.

Kterých z těchto karpatských přechodů bylo v starověku užíváno, nevíme. Je však pravděpodobno, že nezůstaly římským kupcům (a také ne vojsku) neznámy jak západní, zejména vlárský a jablunkovský, tak i východní, sedmihradské, nemluvíc ani

o jižních, jimiž Sedmihrady byly v letech 102—106 po Kr. Římany okkupovány. Ovšem bližších zpráv o tom není v starověkých zprávách, vyjímajíc právě posledně zmíněné; ale nasvědčují tomu jednak nálezy římských tovarů v okolí přechodů, jednak stanice a kolonie vojenské v Pováží a na horním Maroši i Alutě, nebo konečně cesty starými itineráři naznačené, z nichž některé, ač nevíme dosud kudy, šly patrně přes hory do dnešního Multanska.[1])

V celku vzato, průsmyky karpatské nejsou pohodlné a schůdné ani dnes, tím méně ve starověku, a proto není divu, že nebylo jich u větší míře používáno od národů, kteří se ze severu Evropy stěhovali na jih. Příčinou toho vedle této relativné neschůdnosti bylo však především to, že každému národu, jenž od Odry, Visly, sev. Bugu nebo Dviny počal se bráti dolů, otvíraly se dvě jiné krásné cesty široké a pohodlné, vedoucí k jihu po obou stranách věnce Karpatských hor, na východě i na západě. Na východě tři větší řeky Dněstr, Prut a Sereth s řadou menších parallelných přítoků směřovaly družně ze Zakarpatí na jih, sbližujíce a spojujíce se při dolním toku Dunaje. Na západě zase široká dráha, táhnoucí se podél Bílých, Malých Karpat a Beskid, spojovala už od pravěku sever Evropy se středním Podunajím, tvořena jsouc přirozeně rozlehlými údolími horní Visly, Odry, Bečvy a větší částí Moravy. Důležitost, jakou měla tato dráha v dějinách osídlení středoevropského, objeví se nám častěji v dalším líčení Slovanských Starožitností. Spojení Karpat s horami a výšinami sousedními je docela slabé, nevysoké, tak že vlně, která ze severoevropské nížiny postupovala proti Karpatům, na překážku nebylo. Na západě spojení se systémem sudetským tvoří jen slabý vodní předěl ve výši 306 *m*; spojení s výšinou polskoslezskou mezi Odrou a Vislou a s výšinou černomořskou na východě jsou také nepatrná a nízká, a nejslabší je vůbec pojítko s výšinou multanskou mezi Serethem a Prutem.[2]) Žádné z nich nemohlo býti překážkou postupu, srovnáme-li s tím hradbu karpatskou.

---

[1]) O starých cestách v Karpatech srv. článek (ale povrchní) *J. Šaraněviče*: »Старинныи пути русскоугорскія черезъ Карпаты и русскопольскія черезъ Сянъ и Вислу«. (Литер. Сборникъ. Lvov 1869, str. 46 sl.); obsažnější popis viz u *J. Holovackého* »Нар. пѣсни гал. и угор. Руси.« I. 573. sl. a *Jul. Junga* »Zur Geschichte der Pässe in Siebenbürgen« (Mitth. d. Inst. f. öst. Gesch. 1893 IV. Ergänzungsband 1 sl.). Ostatní literaturu příslušnou, obírající se stanicemi římskými na cestách směřujících pravděpodobně k průsmykům karpatským, srv. dále na str. 37. — [2]) Srv. *Rehman A.*, Karpaty. (Ziemie dawne Polski i sąsednich krajów sławiańskich I.) Lvov 1895, 54 sl.

Z cest přes Karpaty vedoucích byla asi nejpohodlnější jablunkovská a také nejvíce užívána proto, že byla zároveň branou, do níž se vcházelo ode dvou největších kommunikací severoevropských, Odry a Visly. Vedle ní ještě duklanský průsmyk tím, že byl nízký a v jisté míře přes Dunajec jaksi pokračováním cesty vislanské, měl větší význam, na východě asi ojtozský. Tyliczský, vereckovský, duklanský a rodňanský připomínají se v nejstarších ruských letopisech [1]). Ostatní ležely však v celku tak stranou, s cesty, že významnějšího místa v ethnologickém vývoji střední Evropy neměly. Těchto východních průsmyků bylo asi používáno jen tehdy a od těch kmenů, kteří, náhle stísněni jinými, přinuceni byli ustoupiti k vých. Karpatům a na rychlo se chtěli dostati za ochranný věnec hor, jako na př. Goti po útoku hunnském r. 376. [2]) Jinak pravidlem každý větší zástup barbarů, jenž se dostal ze severu na Dněstr a z něho na Prut nebo Sereth, neodcházel z pohodlného údolí a volné cesty do těžko přístupných roklí karpatských, ale přímo, podél zmíněných řek bral se dolů k dolnímu Dunaji. A totéž platilo o západu.

Obě hlavní dráhy, vedoucí podle Karpat, slučovaly se na nové velké dráze vodní, na Dunaji, jedna při vtoku Moravy, druhá při vtoku Serethu a Prutu. Celý tok Dunaje mezi nimi byl už sám sebou přirozeným poutem všeho, co s obou stran Karpat zmíněnými drahami proudilo k jihu. Ale mimo to slučoval i všechno, cokoliv se svrchu vyčtenými přechody dostalo přes hory Karpatské.

K oblouku Karpat připojeny jsou na jihu čtyři nížiny, zbytky to dávných vnitrozemních moří: jedna na západě při dolní Moravě zv. Moravským polem a jdoucí až k Uherské bráně, 2. t. zv. hornouherská, zaujímající část dolního Pováží a na druhé straně kraj až k Rábě, 3. t. zv. dolnouherská neboli pannonská, rozložená od Ostřihomu a Vácova k Železné bráně a od Ráby a lesa Bakoňského k vých. Karpatům a konečně 4. na východ od Železné brány — nížina valašská. Všechny jsou úrodné a všechny přirozeným krajem pro sídlení a rozvoj národů, především však druhá a třetí, spojená v jednu velkou nížinu uherskou. Jakmile se massa nějakého severního a na jih se beroucího národa dostala ke Karpatům, tu přirozeně jedna z těchto nížin stala se jeho první

---

[1]) Tyliczský připomíná Ipatějevský letopis r. 1262 (путь »на Бардиевъ«), duklanský známý byl pod názvem Угорскія Ворота (Ipat. let.). Tamže i o vereckovském (ze Stryje na Mukačev) a rodňanském. Srv. *Holovackij* l. c. 574, 575, 576, 579.

[2]) *Jung*, Zur Gesch. der Pässe 14, 16.

zastávkou. Zejména kotlina uherská byla celou svou povahou pro to určena: byla dosti rozlehlá, poskytujíc možnost k volnému životu a k vývoji, byla úrodná, poskytujíc snadnou výživu, byla podnebí příznivého u přirovnání ke klimatu severní Evropy a měla velké množství splavných řek, jež byly vítanými drahami, ať už k pokojnému dovážení životních potřeb a k obchodu, nebo k násilným výbojům v krajích sousedních.

Přítoky dunajského poříčí mají vůbec vynikající význam v národopisném vývoji střední Evropy. Přítoky z leva, tekoucí od severu, přiváděly přirozeně cizí dobyvatele na Dunaj; každého, kdokoli postoupil k Odře, k Visle nebo k Dněstru a ke Karpatům, dovedly buď podél Karpat nebo přes ně k Dunaji. Ale poněvadž neuvedly sem jen jeden národ, nýbrž po první vlně druhou, třetí atd. řadu dalších, byl toho následek, že vždy nová vlna vytěsňovala starší, jeden národ druhý, a vůdci těchto vytěsněných stávaly se pravidelně opět jižní přítoky Dunaje, tekoucí s pravé strany. Neboť i když nejsou splavné, ukazují aspoň cestu ku předu.

Je zajímavo konstatovati, že nevidíme téměř národa, jenž by byl, octnuv se na Moravském poli nebo v nížině hornouherské, postupoval podél Dunaje k jeho ústí. Obyčejně, jak začal býti tísněn a tlaku nezdolal, postoupil přes Dunaj, do poříčí jeho jižních přítoků. A něco podobného bylo i s obchodem. Ač Dunaj byl důležitým cílem obchodníků, nešel přece obchod v té míře po Dunaji, jako přes něj, a nevidíme, že by při ústí jeho byla vznikla nějaká tak důležitá stanice nebo bohaté město obchodní, jako vznikly při ústí sousedního Tyru nebo Bugu. Příčina toho vězí patrně v bývalé neschůdnosti peřejí dunajských u Ršavy [1]), které postup obchodních lodí silně znesnadňovaly, ba přímo zadržovaly, a ovšem nepropouštěly ani zástupů válečných. Proto pravidlem zboží i lidé dostávali se po řece až ku vtoku Sávy, ale za ním musili z řeky ven, a jak jednou byli na pochodu, nevraceli se už k Dunaji, nýbrž šli dále podél přítoků k jihu, třeba i do vysokých hor.

V prvé řadě otvírala se ovšem těm, kteří přicházeli od severu Moravou nebo po Váhu, Nitře, Hronu a Iplu na levé straně Dunaje, jižní část nížiny hornouherské a nížina pannonská, protékaná Litavou, Rábou, Kapošem, Drávou a Sávou, ohraničená na západě hřbety štyrských Alp, Karavanek a Krasem. V druhé

[1]) *Rehman*, Karpaty 615.

řadě otvíral se však příchozím i sám poloostrov Balkánský a to i z Pannonie i z nížiny dunajsko-tisské a z nížiny valašské.

Balkánský poloostrov není tak uzavřen a nepřístupný, jak by se při prvním pohledu na jeho hornatý relief zdálo. Přirozeným vstupem na Balkán jsou všechny větší řeky, jež vtékají s pravé strany do Sávy nebo Dunaje, tedy Kulpa, Una, Vrbas, Bosna, Drina, Morava, Timok, Lom, Cibrica, Ogost, Isker, Vid, Osm, Jantra — o menších ani nemluvíc —, ale především Drina a Morava. Obě převádějí svými horními toky a přítoky Limem a Ibrem jednak do údolí Vardaru, jednak úvalem Nišavy přes planinu srědeckou do údolí Iskeru, Strumy a Marice a představují tak tři nejdůležitější dráhy, jež spojují Dunaj s mořem Aegejským. Západní část poloostrova i svým orografickým rozčleněním napomáhá tomuto postupu na jih. Horská pásma jdou podélně od severu k jihu, tvoříce řadu údolí a cest, mezi nimiž hlavní místo odedávna až po dnes zaujímá cesta bosensko-soluňská. Východní část polouostrova staví sice proti postupu od Dunaje v cestu 600 *km* dlouhý a až 2400 *m* vysoký hřbet Balkánu neboli Staré Planiny, jenž se táhne od Timoku až po Černé moře, ale i ten je přerušen a více méně přístupný na mnoha místech, a ještě lépe lze jej obejíti.

Hledíc k průrvě Iskru, která sama byla nepřístupná a jen v dobách letních při nízkém stavu vody schůdná, jsou v západní části Balkánu tyto průsmyky:

průsmyk *Svatého Mikuláše* (Свети Никола 1444 *m*), těžko přístupný, spojující Bělogradčik a údolí Lomu s Kňaževcem na Timoku a Pirotem,

průsmyk *petrohanský* (1444 *m*), také těžko přístupný, z Berkovice na Ogostu k Caribrodu a na sofijské pole;

ve východní části Balkánu (na východ od Iskru) pak:

průsmyk *Arabakonak* (952 *m*), snadno přístupná stará obchodní cesta ze Sofie do Plevenska mezi orchanijským a kamarckým polem [1]),

průsmyk *trojanský* (1648 *m*), nevalně schůdná stará cesta

---

[1]) Mezi Arabakonakem a prochodem trojanským a mezi Šipkou a tvrdickým je několik méně důležitých a velmi neschůdných přechodů přes Etropolskou a Zlatickou planinu, a přes Trěvnenskou a Elenskou. Spolehlivá data o průsmycích balkánských poskytl mi laskavě p. Dr. J. Daneš, jenž je podél Balkánu sám prošel. Jinak srv. o balk. průsmycích zejména *Jireček* Heerstrasse 139 sl., kde vylíčeny i poměry v starověku.

mezi karlovským polem na Gjopse a Trojanem, Lovčem i Plevnem, tedy z údolí Strěmy do údolí Osmu ev. Vidimy (k Sevlijevu),

průsmyk *Rosalita* (ca 1800 *m*) od Kaloferu k Sevlijevu, velmi neschůdný,

průsmyk *Šipka* (1329 *m*) dříve těžko přístupný, spojující Trnovsko přes Drjanovo a Gabrovo s polem kazanlyckým,

průsmyk *tvrdický* (1092 *m*) od Eleny přímo k jihu do Tvrdice,

průsmyk *Vratnik* čili *Demirkapu* (1097 *m*), mezi Bebrevem a Slivnem,

průsmyk *kotlenský* (865 *m*) z Eski-Džumaje a Osmanpazaru přes Kotel do údolí Kamčije a dále k Jambolu,

průsmyk *vrbický* (ca 800 *m*) z Preslavě a údolí Tiče ke Kamčiji a Jambolu (oba poslední snadno dostupné),

průsmyk *Čalykavak* (čili *karnobadský* ca 800 *m*) z Preslavě (Šumenu) do Kamčije a konečně

cesta *provadská* (Provadija-Aitos) nad jiné důležitá.

Ve východním Balkánu není již pravých průsmyků. Hlavním přechodem je zde cesta *ajvadžická* (c. 300 *m*) od Mesembrije do údolí kamčijského a k Varně. Zde už je spojení Podunají s jihem otevřené a snadné. Rovněž tak na západě spojení Staré Planiny s centrálním massivem balkánským přerušeno je mezi Pirotem a Caribrodem širokou cestou nejdůležitějšího průsmyku na poloostrově, t. zv. *dragomanského,* kudy vede právě zmíněná dráha od Dunaje na Cařihrad, spojujíc údolí Moravy a Nišavy s údolím Marice. Proto také v starověku místo přes nesnadné průsmyky balkánské braly se větší massy pravidlem buďto touto cestou západní nebo na východě podél moře. Že přechod s vojskem byl nesnadný a zvláštním, nebývalým podnikem, vidíme ze slov, kterými Theofylaktos Simokattes provází pokus Maurikiova vůdce Komentiola přejíti v zimě r. 601 cestou, kudy kdysi přešel Trajan [1]).

Od jižních svahů Planiny pak vše už tíhne k Aegejskému moři, údolím Strumy, Mesty a hlavně Marice s jejími přítoky Topolnicí, Strěmou, Sazlijkou, Tundžou a Ergenem.

Slovem, silnější massa národa jednou posunutá ke Karpatům a od Karpat se tlačící na jih, jež byla početně dosti silná, aby zdolala nebo odstrčila s cesty jiné v cestě stojící zástupy starších

[1]) Theofyl. Sym. VIII., 4. Srv. Theofanes ed. *Boor*, 282. Také r. 250 táhli tudy nebo Šipkou Gotové (*Jireček* Heerstrasse 155,. Arch. Ep. M. X. 97 sl.).

obyvatelů, nenalézala territoriální překážky nebo hráze, jež by ji byla nutně zadržela před dostižením jižního moře a Cařihradu. Dunaj sám byl sice svojí šíří jakousi překážkou, ale jen pro jistou dobu roční, dokud nezamrzl a dokud na celém druhém břehu stál nepřítel, jenž hranici tu bránil. Jak toho nebylo, anebo v zimě, když řeka zamrzla, otevřela se i na Dunaji volná cesta každému, kdo byl jen trochu silnější. A tak bylo i se Slovany.

Nejvíce stranou tohoto postupu zůstávalo ještě pobřeží Jaderského moře a Řecko. Ale i ty nebyly beze spojení. K Jaderskému moři, nehledíc na cesty po Kulpě a Uně, vedla zejména důležitá odbočka s cesty soluňské údolím Bílého Drinu, a že Řecko bylo přístupno, ukazuje jeho celá historie, počínajíc příchodem Řeků a Peršanů až po vpády avarské a slovanské. Neboť, nemluvíc ani o přechodech přes hory Chasijské a Titarion z údolí střední Vistrice (ze Servia, z Dimonice), otvírá se do Řecka při pobřeží široký vchod průtokem Peneia mezi Olympem a Ossou.

O starých poměrech v Podunají a na Balkáně máme sice dosti zpráv, ale obraz zůstává nedokonalý. Zejména stav původní a stav starší doby nám není jasný, a i v dobách pozdějších staly se známějšími jenom části přístupnější.

Jako jiné země evropské dostal se kraj, jenž se rozkládá po obou stranách středního a dolního Dunaje, pokud jest ohraničen na severu a východu Karpaty, na západu Alpami a na jihu mořem Jaderským, Aegejským a Černým, do bližší známosti starého světa teprve za výbojů římských. Jižní a východní břehy (z části i západní) poloostrova Balkánského měly sice odedávna spojení s Helladou, ověnčeny byvše záhy věncem řeckých kolonií [2]) —

[1]) U Galace mezi ústím Prutu a Serethu byl Dunaj v letech 1837—1862 jen šestkráte bez ledu, a kůra ledová trvala tu průměrem 44 dní (*Jos. von Lorenz-Liburnau*, Die Donau. Wien 1890, 22). Dále ve Valašsku trvá zamrznutí průměrně 37·5 dní, v uherské části 34 dní, počínajíc pravidelně počátkem ledna (*Swarowsky*, Eisverhältnisse der Donau. Geogr. Abh. herausgeg. von A. Penck, V., 27 sl., 33, 47. Wien 1891). O tomto zamrzání Dunaje a spojeném s tím přecházení výbojníků máme i ze starověku řadu zpráv.

[2]) Chalkidike počala býti Iony a Dory osazována od konce VIII. století, r. 626 založen Epidamnos, pozdější Dyrrhachion, po něm illyrská Apollonia, r. 660 Selymbria v Propontidě, r. 658 založeno Byzantion (r. 675 protiležící Chalkedon), r. 656 Istros (též Istropolis, Istria) u dunajského ústí, r. 653/1 Abdera v Thrakii. V době určitěji neznámé povstaly ještě na východním,

ale území uvnitř poloostrova a celé Zadunají zůstávalo krajem zhruba neznámým. V V. století sice Herodot, ač má jinak o toku Dunaje a zejména o jeho přítocích představy zmatené [1]), přináší několik vzácných údajů topografických i národopisných o sídlech Illyrů, Paionů, Thráků, Getů a Agathyrsů. Ví o tom, že v Podunají od moře Adriatického do Karpat kočovali Sigynnové, původu prý médského, a že kraj na sever od Dunaje je pustý, lesnatý a plný včel [2]). Ale po Herodotovi vědomosti opět upadly, nebo aspoň postupovaly nepatrně. Ani pokus o zřízení thrácké říše Odrysů nesblížil Thrakii s ostatním světem, ani výboje makedonské nebo gallské, ani války mithridatovské. Proto také Polybios, jenž žil asi v letech 205—120 př. Kr., praví, že celá střední Evropa, od Tanaidu až po Narbon, je úplně neznáma [3]). Známější staly se kraje balkánské a podunajské teprve tehdy, když se k nim obrátily výboje římské. Strabo dobře dí, že kraj až po řeku Tyras otevřeli světu teprve Římané [4]).

Tak se stalo, že v době císařské poznání podunajských končin, dříve tak nedostatečné, rychle se prohloubilo a rozšířilo. A to nejen tím, že tu stále prodlévala vojska římská a s nimi úředníci a kupci, kteří se vraceli s nabytými zkušenostmi do Italie, nýbrž i tím, že se tu počaly přímo a usilovně zakládati kolonie po

---

černomořském břehu kolonie: Tomoi n. Tomis, Kallatis, Odessos, Mesembria, Apollonia, Anchialos, v Propontidě a Hellespontu Perinthos, později po Kr. zv. Herakleia, Sestos, Paktya, Kardia, Kallipolis, Elaios, na břehu aegejském Ainos, Maroneia, Toperos, Amfipolis, na Chalkidice Torone, Eretria, Mende, Akanthros a Stageiros (654), Sane, Potidaia, Olynthos, dále Methone, Pydna atd. (Srv. *Hertzberg*, Gesch. der altgriech. Colonisation, Gütersloh 1892, 18 sl.).

[1]) Jména horstev plete si na př. s řekami, řeky od severu do Dunaje tekoucí klade na jih a naopak. Sem patří zejména udání, že od jihu ze země Ombriků tekou dvě řeky *Ἄλπις* a *Κάρπις* (IV., 49), v čemž se však patrně skrývají jména obou sousedních horstev, pak zpráva tamže o toku tří řek do Dunaje od jihu z Haimu zv. *Ἄτλας, Αὔρας, Τίβισις,* — což se vztahuje jistě na přítoky se strany levé (srv. aspoň jméno první a třetí, pozdější Alutu a Tibiscus). Také Herodotovo označení řek valašských je celé spletené (srv. co jsem pověděl v SS. I. 154, 237 a dále zde na str. 30, 31). Slušný popis Dunaje má teprve Plinius (IV., 79).

[2]) Her. V., 9, 10. Srv. výklad bližší o Sigynnech SS. I., 238 sl.

[3]) Pol. III., 38, 2: *τὸ μεταξὺ Ταναίδος καὶ Νάρβωνος εἰς τὰς ἄρκτους ἀνῆκον ἄγνωστον ἡμῖν ἕως τοῦ νῦν ἐστιν.*

[4]) Strabon I., 2. 1: *οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ ἑσπέρια τῆς Εὐρώπης ἅπαντα μέχρι Ἄλβιος ποταμοῦ τοῦ τὴν Γερμανίαν δίχα διαιροῦντος, τό τε πέραν Ἴστρου τὰ μέχρι Τύρα ποταμοῦ (ἀνεκάλυψον).*

celém poloostrově, po celém toku Dunaje, ba i v Zadunají. Tím se během I.—IV. stol. sebralo a do Říma sneslo množství zpráv, které pak seznali a upotřebili historikové a geografové doby císařské, a doplníme-li je dnes ještě spoustou vydaných nápisů, kterými zmíněné země oplývají a jež jsou uloženy, pomíjíme-li sbírek starších, hlavně v III. dílu CIL. a novém sborníku Tocilescově [1]), můžeme si utvořiti aspoň pro tuto dobu podrobnější obraz geografických i ethnologických poměrů nížiny podunajské i celého Balkánského poloostrova. Hlavním pramenem jsou popisy geografické zachované ve dvou itinerářích IV. století (Itiner. Antonini a Itin. Hierosolymitanum s. Burdigalense) a mapa Peutingerská nakreslená v stol. II.—III. ovšem s pozdějšími přípisy, k níž se druží ještě pozdější sice, ale na starověkém základě sestavená kosmografie ravennská mimo menší zápisy o provinciích a organisaci říše ze III.—V. století [2]). Naším úkolem není ovšem tento obraz podrobně rekonstruovati [3]). Co z orografie a hydrografie

[1]) *Tocilescu Gr. G.*, Monumentele epigrafice și sculpturali ale Museului National de Antichitati di Bucuresci. I. Bucur. 1902. Ze starších sbírek, jejichž positivní materiál sloučen je dnes v CIL III. cum Suppl. (Berlin 1873—1902), patřila sem hlavně sbírka *Katancsichova*, Istri adcolarum geogr. vet. e monumentis epigr. eruta et commentariis illustrata (Budae 1826—27), *Desjardinsova-Romerova* Monuments épigraphiques du musée national hongrois (Budapest 1873) a *Bulićova* Indices inscriptionum quae in museo arch. Salonitano Spalati asservantur (Spal. 1889).

[2]) Srv. je ve sbírce *Alex. Rieseho* Geographi gr. minores (Heibronn 1878).

[3]) Vedle příslušných oddílů v starších dílech jednajících o starověké geografii vůbec (na př. *Mannerta* Geogr. III. 554 sl., VII. 1 sl., *Ukerta* Geogr. III., 2, 9 sl., 597 sl., a zejména *Forbigera* Handbuch III., 456 sl., 834 sl., 1049—1111, *Kieperta* Handbuch 307 sl., 319 sl., plné tituly viz v SS. I., 146 sl.), uvádím jako novější celkové práce o starověké geografii Balkánu a Podunají: stať *J. Kieperta* připojenou jako text k jeho nově vydané sbírce map »Formae orbis antiqui. Berlin. Tab. XVII. Illyricum et Thracia, dále stati v CIL. III., o Dakii str. 160 sl., o Dalmacii 279 sl., o Pannonii 415 sl., *J. Junga*, Die rom. Landschaften des röm. Reiches, Innsbruck 1881 (Cap. V. Die Donaulandschaften 314—481) a *Fritze Pichlera*, Austria Romana. Leipzig I-III., 1902—5). Ze speciálních prací (k nimž srov. i práce uvedené dále na str. 33, 36, 38) důležitý materiál pro starověkou geografii východ. Balkánu obsahují *K. Jirečka* Cesty po Bulharsku (Praha 1888; bulharsky od St. Argirova v Sofii 1899 »Пѫтувания по България«, jako II. svazek díla »Княжество България« a jeho další práce drobnější, o nichž srv. dále na str. 34. O Dobrudži staré viz stať *Brunovu* (Черноморье I., Nr. 3). Větší literaturu má Makedonie, ač ne vždy valně cennou: *Th. Desdevises du Dezert*, Géographie ancienne de la Macédoine. Paris 1862, *Dimitsas G.*, *Ἀρχαία γεωγραφία τῆς Μακεδονίας*. Atheny 1870—74, *Döll M.* Studien zur Geographie des alten

je nutno věděti pro další líčení, o tom poskytne dostatečnou orientaci přehled, který zde následuje. O jednotlivých detailech zmíníme se dále na místech příslušných.

Co známo bylo v starověku o Karpatech, vyložil jsem podrobně už v I. dílu Starožitností na str. 180 sl.[1]). Viděli jsme, že prvou určitou zprávu[2]) o nich máme u Aristotela, jenž je však uvádí pod souborným jménem hor Herkynských (*Ἀρκύνια ὄρη*, *Ἑρκύνια δρυμά*), a tak ještě Caesar, Strabon a Plinius. Vlastní jméno Karpat má první Ptolemaios (*Καρπάτης ὄρος*) a po něm Markian (*Καρπάθης*). K výkladu jména se ještě vrátíme[3]).

Názvy jednotlivých částí Karpat, jež se skládají z celé řady pásem horských, rozebrali jsme také na uvedeném místě a našli, že pro oblouk hlavního řetězu užíváno bylo jmen odvozených od národů, již při něm na severu seděli, a to jména Bastarnů (ALPES BASTARNICE na Tab. Peut.), Serrů (Serrorum montes u Amm. Marc.) a Venedů (*Οὐενεδικὰ ὄρη* u Ptol. III., 5, 5).[4]) Malé Karpaty

Macedoniens. Stadt am Hof. 1891. Speciální práce o Dalmacii (Illyriku) a Pannonii vydali už *Farlatti Dan.*, Illyricum sacrum, Venet. I. 1751, *J. Severini* (Pannonia. Lipsko 1770), *Engel* (Allg. Welthistorie Bd. 49. 211—292), *Katancsich M. P.*, Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum (Zagrabiae 1797), v novější době *Tomaschek W.*, Die vorslawische Topographie der Bosna und Herzegowina (Mitth. geogr. Ges. Wien 1880, XXIII., 497 sl.) a zejména řadu monografií *K. Patsch* (srv. str. 36). K Dakii srv. Dr. *J. F. Neigebauer*, Dacien aus den Überresten des klass. Alterthums mit besonderer Rücksicht auf Siebenbürgen. Kronstadt, 1851, *Tocilescu G.*, Dacia inainte de Romani. Bukurešt 1880, *K. Goos*, »Studien zur Geographie des Trajan. Daciens«. Gymn. Progr. zu Schässburg 1874 a doplňující práce téhož autora »Untersuchungen über die Innenverhältnisse des Trajan. Daciens« (Siebenb. Archiv. XII., 107 sl.), »Skizzen zur vorröm. Culturgesch. der mittl. Donaugegenden« (tamže XIII., 407), »Carl Torma's Neue Forschungen über die Geographie des alten Daciens« (tamže XVI., 20 sl.). Dále *Torma*: Die vorgesch. Zeit Siebenbürgens. Hermannstadt 1877, *G. Téglas*, A történelemelötti Dáciáról (Arch. Ertes. 1892 403 sl.). Z map jsou upotřebitelné dnes jedině mapy Kiepertovy v jeho novém právě vzpomenutém atlase (Tab. XVII.) a řada krásných spec. map Jindřichem a Richardem Kiepertem nakreslených pro Supplement k III. dílu CIL. vydaný v Berlíně 1902.

[1]) Srv. též mé Starověké zprávy, 98 sl. Na obou místech doloženy jsou příslušné citáty.

[2]) Neurčitě vystupují snad už ve jménu řeky *Κάρπις* u Herodota (IV., 49) a tamže i jižní část jejich pode jménem Haemu (*Αἶμος*).

[3]) Srv. SS. I., str. 427 sl.

[4]) Srv. SS. I., 184, 377.

mezi dolním Váhem a Moravou nesly od příchodu Sarmatů do Uher jméno hor Sarmatských (*Σαρματικὰ ὄρη*), Ptolemaiova *Λοῦνα ὕλη* vztahuje se buď na totéž pásmo Karpat nebo na některé výšiny moravsko-rakouské. Výběžkem Karpat kdesi v dnešním Multansku jsou Pliniovy *Macrocremni montes*; výše při Dněstru dlužno hledati Ptolemaiovo *Πεύκη ὄρος*. Zajímava je ještě zmínka Amm. Marcellina o horách Kaukalandských, vysokých a nepřístupných, v nichž dlužno patrně viděti jižní část Karpat sedmihradských [1]). Jiná, pozdější jména karpatských hřbetů a pohoří dále ve vnitru země položených jako Tatra, Fatra, Matra, Magura, Beskidy ze starověku známa nejsou, ač jsou patrně z části velmi stará [2]). Jedině jméno Tater, jež v domácích pramenech vystupuje zaručeně teprve v XI. století (v listině citované Kosmou cap. 33, 37 ve formě rukopisné *Trytri*, *Tritri*, *Tatri*), skrývá se snad již ve jménu Tagrů, kmene umístěného Ptolemaiem (III., 5, 11) na severním svahu Karpat[3]). Jinak je výklad jména Tater a ostatních právě uvedených jmen nanejvýše nesnadný. [4])

Z průsmyků karpatských označeny jsou ze starověku jmény jen přechody na jihu Sedmihrad. U Jordana máme zprávu, že

[1]) Amm. Marc. XXXI., 4, 13: »ad Caucalandensem locum altitudine silvarum inaccessum et montium«. Jméno je zajímavé, ale nejasné. Je původu germanského (gotského), jak by nasvědčovala složka *-land* (srv. Rugi land)? Už Zeuss a po něm Tomaschek vykládali to na got. Hauhaland-Hochland (*Zeuss*, Deutschen 410, *Tomaschek*, Sitzungsber. Akad. Wien. Bd. 131, str. 90). Proti spojení prvé části s jménem Kavkazu (tak *J. Wolf* v Siebenb. Arch. XVII., 501), jež se také někdy dávalo Karpatům — jméno Kavkazu přenášelo se s jedněch vysokých hor na druhé, srv. ještě v Letopisu Kijevském Кавкайсинскія горы рекше Угорскія (Lavr. 3); Caucasus Mons u Aluty připomíná nápis cit. u *Goose*, Studien 30 — svědčí hlavně celé líčení Ammianovo, jež zřejmě ukazuje na jméno lokální a ne na mythicky sem přenesený název Kavkazu. Spíše bylo by lze mysliti na spojení s dnešním jménem řeky Kokelu (slov. Trnava), přítoku Maroše, a ovšem i s jménem dáckého kmene Kaukoensů, jmenovaného Ptolemaiem v Dakii (*Καυκοήνσιοι* III., 8, 3), jak soudí *Braun* (Разысканія 145, 370); *Xénopol* (Hist. des Roumains. Paris 1896, I., 114) spojil je s jménem hory Cocan při toku Aluty.

[2]) Že jméno Beskid bylo známo Slovanům už v době všeslovanského jazyka, ukazuje polská forma Bieszczady ze stsl. * Бескѣдъ. (Věstník SS. IV., 19).

[3]) Srv. SS. I., 182, 424.

[4]) Jméno Tater nepodařilo se vyložiti. K jménu Beskid, jež se obyčejně má za jméno původu německého (srv. *Pogodin*, Слав. передв. 89, *Braun*, Разыск. I., 16), srv. SS. I., 395. Jméno Beskid vystupuje i v hydrologii pokarpatské, podobně i jméno Magury. Jména osobní Magurix, Magurius, Maguria vyskytují se už v starověku (CIL. III., 4962, 6010, Jahreshefte III., Beibl. 1)

byly v staré době známy dva, jeden u osady *Boutae*, druhý o osady *Tapae*[1]. Prvé jméno není odjinud známo, ale může tu jíti buď o Vulkánský průsmyk nebo o cestu při řece Černé. Za to druhá osada *Tapae* připomíná se častěji ve válkách římských v Dakii a ležela snad u Žel. Brány[2]. Na tabuli Peutingerské označena je při Alutě stanice (*caput?*) *Stenarum* (z ř. *στεναὶ ὁδοί*). Toto údolí bylo patrně hlavní cestou od dolního Dunaje do Sedmihrad a skrze ně šla asi vojska Domitianova i Trajanova.[3])

V končinách pozdější provincie Pannonie, mezi Dunajem a hranicí západní, již tvořily Vídeňský les (*Κέτιον ὄρος*, *Cetius Mons*) a Karavanky (*Καρανάγκας*), existují jen nevysoké vyvýšeniny mezi Drávou a Sávou, na něž se patrně vztahuje staré pojmenování *Claudius Mons* a *Almus Mons* (*Alma M.*) pro Frušku goru. Pokračováním Karavanek byly *Ἄλβια ὄρη* nebo *Ἄλβανον ὄρος* mezi Aemonou a Sávou, pokračováním těchto *Βέβια ὄρη* na hranicích Dalmacie, Liburnie a Pannonie s nejvyšším hřbetem *Mons Ardius*, *Ἄδριον ὄρος*[4]).

Na Balkáně hlavní horstvo východní poloviny, jež od Železných vrat počínajíc jest vlastně pokračováním transsilvanských Karpat, dnešní Stará Planina (tur. Balkan), slul v starověku *Αἷμος*, též *Αἷμον ὄρος*, *Haemus*[5]). Střední massiv skládá se z řady horstev, jejichž starověká jména nejsou nám dobře známa. Čteme sice několik jmen, jež se na ně vztahují, ale nejsme s to určitě rozhodnouti, kam které patří. Dnešní Rodope podržela jméno staré *Ῥοδόπη*, ale nejisto je, které ze sousedních planin Ljubátska pl., Osogov pl., Ríla pl., Vitóša pl., Perín pl. náležejí staré názvy *Ὄρβηλος* (*Ὄρβηλον ὄρος*), *Scombrus*, *Scomius Mons* (*Σκόμιον ὄρος*),

---

[1]) Jordanis Get. 74: Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. Quae patria in conspectu Moesiae sita trans Danubium corona montium cingitur, duos tantum habens accessus, unum per Boutas, alterum per Tapas. Srv. Jord. Get. 63.

[2]) Srv. na př. u Diona Cassia 67, 10; 68, 8.

[3]) K výpravě Fuscově srv. *Brandis* (*Pauly-Wissowa*, Dacia 1966), k Trajanovým *J. Dierauer*, Gesch. Trajans. Leipz. 1868, 100, *Cichorius*, Reliefs der Trajanssäule III. (Berlin 1900) 126, 130, 158, 163, 181. Jinak *E. Petersen* Trajans Dac. Kriege (Leipzig 1899—1903) I. 61 sl., II. 83.

[4]) Příslušná místa, kde jména tato a dále uvedená se citují, viz u *Forbigera*, Handbuch III. v kapitolách o Pannonii (456 sl.), Illyriku (833 sl.), Makedonii (1049 sl.), Thrakii (1071 sl.), Moesii (1088 sl.) a Dakii (1101 sl.).

[5]) O užívání balkan. průsmyků v starověku srv. *Jireček* Heerstrasse 139 sl.

Dunax (Dunaca) Mons, *Κερκίνη* [1]. Totéž platí z části i o výběžcích, sahajících do jižní Thrakie a Makedonie: *Βαρνοῦς*, *Bermius Mons* (*Βέρμιον ὄρος*), *Δύσωρον ὄρος*, *Πάγγαιος* (*Παγγαῖον ὄρος*), *Ὄλοκρον ὄρος*, *Ἱερὸν ὄρος*, *Ismarus Mons* (oddělený od Rhodopy průsmykem zv. cesta Královská neboli průsmyk Korpilský), i o horstvech, vyplňujících západní část poloostrova mezi centrálním massivem a mořem Adriatickým. Zde jedině Šar-Planinu můžeme ztotožniti se starým *Σκάρδον ὄρος*, *Scardus Mons*; ostatní jména patří přesně neoznačeným horám mezi Ochridským jezerem a Přímořskými Alpami: *Βέρτισκον ὄρος*, *Tomarus Mons*, *Aeropus Mons* a *Amaus Mons*, u hranic Makedonie *Candaviae Montes*. Na jihu v Epiru a Thessalii nastupuje ovšem už nomenklatura znamější.

Z řek tekoucích územím, o něž nám jde, nad jiné vynikal a také nejlépe byl znám Dunaj (*Δανούβιος*, *Δανούιος*, *Δάνουβις*, *Δανούσις* později i *Δούναβις*, *Δανούβης*, *Δουναῦις*, *Δουναῦτις*, lat. *Danuvius*, *Danubius*, *Danabus* atd.), druhým jménem při ústí obvykle zván *Ἴστρος*, *Istrus, Ister, Hister*. Co o něm staří věděli, vyložil jsem přehledně už v I. dílu str. 19 sl. [2]).

Přítoky Dunaje, pokud byly starým známy a jména stará zachována, jsou tyto, počínaje od vtoku Moravy:

Přítoky s levé strany: Morava—*Marus*, Váh—*Duria?*, Nitra—?, Hron—*Γρανούας*, Ipel—*Cusus?*, Tisa—*Tisia, Pathissus* [3]), *Tigas Τίτζα* s přítoky [4]), Temeš—*Tibiscus*, *Τίβισκος*, *Tiviscus*, *Tibisia*,

[1]) O této sporné orografické nomenklatuře srv. zejména stať *M. Dölla* »Studien zur Geographie des alten Makedoniens« (Gymn. Progr. zu Regensburg 1890/91. Stadtamhof 1891), jenž mezi jiným dokazuje, že Orbelos je celý horský system mezi Axiem a Strymonem s vrcholem na Veles planině, že Kerkine je Perín pl., Dysoron Kursa-Balkán a Skombros Vitóša, — a stať *Gavr. Kazarova* »Zur Geographie des alten Thrakien« (Woch. f. cl. Phil. 1905, 940), jemuž také Skombros je Vitóša a Dunax Rila planina, kdežto *W. Tomaschek* a *K. Jireček* ztotožňují s Rilou Skombros a *Jireček* Orbelos s Perínem (Thraker II., 2, 89, Fürstenthum Bulgarien 3, Cesty po Bulharsku 455, 459).

[2]) Srv. i mé Starověké Zprávy 58.

[3]) O této formě jména Tisy, jakož i o různých tvarech starých jmen Černé a Vuky srv. dále kap. III.

[4]) Přítoky tyto jsou Sámoš (*Samus* CIL. III, Nr. 287), Köröš (*Crisia*, *Grisia*, *Κρῖσος*, *Gerasus?*), Maroš (*Μάρις*, *Marisia*, *Mariscus*, *Μορήσης*), Bega (*Drica*, *Δρήκων*, *Δρέγκων*, *Τούτης?*). K přítokům Maroše patří Zalatna-*Ampela* a blíže neznámá *Σαργετία*, kterou nově *Cichorius* hledá ve Varďaši, přítoku Aluty v horách Hargittských (Reliefs der Trajanssäule III., 405). K jménu

Τιφήσας, *Τιμήσης*, s přítokem Brzavou (*Bersovia*) a Bogoničem (*Bubalus*, *Gubalus*), Karaš — *Apus, Apo, Apio, Αὔρας*? (Her. IV., 49), Černá—*Tsierna*, *Δίερνα*, Šil—*Rabo*, *Ῥάβων*, s přítokem Motrou (*Amutria*, *Mutria*), Aluta—*Alutus*, *Aluta*, corr. *Flutausis* (= Flu. Aluta), *Alutum flumen*, *Ἀλούτα*, Ardžiš—*Ὀρδησσός*, Jalomica—? Sereth—*Ἱέρασος*, Buseu—*Museus*, Prut—*Πυρετός*, *Πόρατα*, *Βροῦτος* (Konst. Porf. de adm. imp. 108). Sem patří též dvě blíže neznámé řeky ve Valašsku, uvedené ovšem teprve v dějinách Theofylakta Simokatty (VI., 8, 9) *Ἡλιβακία* a *Πασπίριος* kdesi mezi Alutou a Jalomicí [1]).

Přítoky s pravé strany:

Rába—*Arrabo*, *Ἀραβῶν* se Seberem (*Savarias*?), Dráva—*Draus*, *Dravis*, *Δράουος* (corrupt. *Δάρος*) s Murou (*Murius*, *Savarias*?), Vuka—*Οὔολκος*, *Ulca*, *Ulcus*, *Hiulcas* s bažinami zv. *Οὐολκαῖα ἕλη*, Sáva—*Saus*, *Σάουος*, *Σάος*, *Νόαρος* (Strabon VII., 5, 2) s řadou přítoků[2]), Morava—*Βρόγγος* (Her. IV., 49), později *Margus*, *Margis*, corrupt. *Βάργος* (Strabon VII., 5, 12) se záp. Moravou (*Ἄγγρος*?

Tigas, *Drica* připomínám: Priskos Panijský v líčení své cesty, k Attilovi konané r. 448, vykládá, že poselství císaře Theodosia, když vstoupilo ze Srbska do Zadunají, přešlo tři velké řeky, jež v textu jsou zvány *Δρήκων* (na druhém místě č. 14 *Δρέγκων*), *Τίγας* a *Τιφήσας* (Priskos ed. Dindorf 8 *ναυσιπόροις τε προσεβάλομεν ποταμοῖς ὧν οἱ μέγιστοι μετὰ τὸν Ἴστρον ὅ τε Δρήκων λεγόμενος καὶ ὁ Τίγας καὶ ὁ Τιφήσας ἦν*). Tomuto místu odpovídá Jordanova zpráva v Get. 178: ingentia si quidem flumina, id est Tisia, Tibisiaque et Dricca transientes (různá čtení rukopisná jmen těch viz v ed. Mommsenově str. 104). Ze srovnání obou textů a mapy je vidno, že v textu Priskově *Τίγας* jest jen korruptelou ze jména Tisy (jméno této řeky objevuje se správně vůbec teprve u Jordana l. c.) a *Τιφήσας* korruptelou jména Tiviscus. Jen Drikon zůstává nejasný. Je to buď Köröš nebo Bega nebo konečně i Maroš sám (»ingens flumen«). Podobně Jordanis Get. 22 vykládá při r. 340, že sídla Gepidů byla v Uhrách na řekách *Marisia*, *Miliare*, *Gilpil*, *Grisia*. Prvá a poslední jsou jasny, ale o druhé a třetí nevíme, kterým dnešním řekám jména ta patří. *Goos* soudí na přítoky Köröše (Studien 30). Konst. Porfyr. de adm. imp. 40 jmenuje uherské řeky: *ὁ Τιμήσης* (Temeš), *Τούτης* (Bega ?), *Μορήσης*, *Κρίσος*, *Τίτζα*. Srv. i Anon. Ravennský IV. 14 (ed. *Pinder-Parthey* 204): *Tisia*, *Tibisia*, *Drica*, *Marisia*, *Arine*, *Gilpit*, *Gresia*.

[1]) Řeky valašské skrývají se už u Herodota pod jmény *Τιάραντος*, *Αραρος*, *Νάπαρις*, *Ὀρδησσός* (Her. IV., 48), ale je velmi těžko určiti, kam dnes patří, vyjímaje Ordessos-Ardžiž. Srv. o tom blíže v SS. I. 154 a Starověké Zprávy 60. Srv. i *G. Tegláse* »Herodotos Dáciára vonatkozó adalékainak kritikai méltatása. Budapest Akad. 1899.

[2]) Přítoky tyto jsou Bosut (*Bacuntius*), Krka (*Κορκόρας*), Kulpa (*Colapis*, *Κόλοψ*), Una (*Oeneus*, *Οἴνευς*), Vrbas (*Urpanus*, *Βερβίς*, *Vrbas*) s Plivou (*Pelva*), Bosna (*Basanius*, *Basantis*, *Valdasus* u Plin. III., 148). Drina (*Drinus*).

u Her. l. c.) a Ibrem (*Ἄγγρος*?), Pek—*Pincus*, *Pingus*, **Picus* (srv. *Πικήνσιοι* Ptol. III., 9, 2), Timok—*Timacus*, *Timachus*, Lom—*Almus*, Cibrica—*Ciabrus*, *Κίαβρος*, *Κέβρος*, Ogost—*Ogusta*, Isker—*Oescus*, *Σκίος*[1]), *Ὄσκιος*, *Οἶσκος*, Vid—*Utus*, Osma—*Asamus* (na Tab. Peut. *Anasamus*), Jantra—*Jatrus*, *Jeterus*, na horním toku dosud zvaný Етъръ s Rusicí (*Lyginus*?), Lom – *Almus*.

V Pannonii uvádějí se ještě blíže nezjištěné řeky *Bathinus* (Vell. Pat. II., 114 — Bednja, přítok Drávy u Varaždína?), a v Jordanových getských dějinách *Scarniunga* a *Aqua nigra* (268) *Nedao*, *Neteo* (261), *Bolia* (278). O řece v sev. Thrakii zv. *Tzorta fluvius* (Jord. Rom. 356) nebo *Zurta* (Marcell. com. ad a. 499), nemohu říci, patřila-li mezi přítoky dunajské, čili ne. Ostrov v Sáv slove *Metubarbis*, *Metubarris* (Plin. III., 148). Mimo Dunaj nemá Černé moře významnějších přítoků na poloostrově. Dvě menší říčky, jež do něho vtékají, jdeme-li od ústí dunajských k jihu, jsou Provadija st. *Zyras* (?), u Konstantina Porfyr. (de adm. imp. 9) *Βάρνας* zvaný a Kamčija st. *Πανύσος*, *Panysus*, jehožto severnímu přítoku (tur. Akylly-Kamčik) zvanému bulharsky Tiča náleží patrně Konstantinovo označení *Διτζίνη* (l. c.). K ostatním drobným říčkám srv. jména u Plinia IV. 11 (44).

Více vyniká poříčí moře Aegejského. Zde vedle řady drobných říček vtékajících do moře mezi Cařihradem a ústím Marice, k nimž se v samých pramenech vztahují jména *Μέλας* (Šeher-su), *Αἰγὸς πόταμος*, *Βαθύνιος* (*Βάθυρσος*), *Ἄθυρας*, *Ἄρζος*, *Ξηρόγυψος*, důležita je především Marica, starý *Ἕβρος*, *Εὖρος*, *Hebrus*, pramenící v horách rhodopských a přijímající řadu přítoků, mezi nimiž jsou na pravé straně Arda—*Harpessus*, na levé Luda Jana—*Bargus*, Strěma čili Gjopsa—*Sermius*, *Syrmius*, Sazlijka—*Arzus*, Tundža—*Tonzus*, Ergene—*Ἀγριάνης*, *Ἐργῖνος*, *Ergines* (přítoky *Ἀρτισκός*, *Κοντάδεσδος*, *Τέαρος*). Po Hebru připomíná se vedle několika malých říček do moře tekoucích (*Stenus*, *Τραῦος*, *Trausus*, *Κόμψατος*, *Cossinthus*, *Κοσσινίτης* a v Makedonii *Ζυγάκτης*) větší řeka, pramenící z Rhodopy dn. Mesta neboli Kara-su, starý *Νέστος*, *Μέστος*[2]), potom u Chalkidiky vtékající Struma, starý *Στρυμών*,

---

[1]) Tak u Herodota, IV., 49, kde uvádějí se ještě tyto přítoky dunajské: *Ἄθρυς*, *Νόης* (srv. *Noas* u Val. Fl.), *Ἀρτάνης*, *Σκίος* (*Κίος*), z nichž však všechny až na poslední jsou neznámé.

[2]) Jméno Mestos doloženo je už nápisem na mincích Nikopole nad Mestou: *Οὐλπία Νικόπολις πρὸς Μέστῳ* (srv. Сборникъ мин. Соф. XVIII. 708) a u Plinia *Mestus amnis* (IV., 42).

v jehož poříčí připomíná se ještě ř. *Pontus* (Strumica?). U Soluně vtékal blíže neznámý *Ῥήχιος*[1]), pak Gallico st. *Echedorus* (*Ἐχέδωρος*, *Ἐχείδωρος*) a mohutný, nad jiné řeky balkánské důležitý tok Vardaru st. *Ἄξιος* (*Ἀξιός*, *Ἀξειός*), pramenící v horách Šar-daghu a přijímající z prava ř. *Aestreus* (dn. Velika?), *Erigon* (Črna Reka). Za Vardarem uvádějí staří ještě ř. *Lydias* (*Λυδίας* *Λουδίας* dn. Mavronero)a *Haliakmon* (*Ἁλιάκμων* dn. Vistrica).

V poříčí moře Jaderského, počínajíc od epirských hranic, známy byly tyto řeky: *Aous, Auas*, *Ἀῷος*, *Αἴας*—dn. Voiusa, *Ἄψος*, *Apsus*, *Apsys* (corr. *Ἄξιος*)—Uzumi, Semeni, *Genusus* (*Genesis*)—Škumbi, *Mathis*—Mati, *Drilo*, *Δρίλων*—Drin, *Barbana* výtok z jez. *Labeates* (Skaderské jez.)—Bojana, *Naro*, *Νάρων*—Narenta, *Tilurus*, *Hippius*—Cetinja, *Titius*, *Τίτος*—Kerka, *Tedanius*, *Τηδάνιος*—Zermanja. Vedle toho se uvádějí v dnešní Albanii ještě jiné řeky menší.

Z vnitrozemských jezer mimo jmenované jez. Labeatské (Skaderské) uvádím ve vnitru poloostrova v Makedonii *Βόλβη λίμνη* (dn. Bešik-göl), *Begorrhites lacus* (Ostrovské jez.), *Lychnitis l.*, *Λυχνῖτις λίμνη*, *Λυχνιδία* (Ochridské jez.), *Πρασιάς λίμνη* (Butkovské jez.?), *Κερκινῖτις λ.* (Tachynské jez.?), *Βιστονίς λ.* (Buru-göl), *Στεντορίς λ.* na dolním Hebru, a mezi posledními malé jezero *Ἰσμαρὶς λίμνη*. V Pannonii sem patří *Pelso L.* (Blatno), o jehož jménu srv. více v kap. III. Staré jméno Neziderského jezera známo není (také *Pelso*?).

Staré spojovací cesty držely se přirozeně vylíčených už cest přirozených, toků vod, průsmyků a údolí. Nejlépe je známe z doby římské, kdy byly uměle a pečlivě upraveny k účelům státním a vystrojeny také řadou opevnění, stanic a i celých kolonií. Zeměpisy a mapy doby římské vypočítávají velikou síť těchto cest, historie nás pak poučuje, které z nich byly hlavní a důležité.

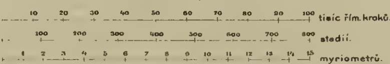
V celku se rozpadávají spojovací dráhy territoria, o něž nám běží, na čtyři velké skupiny:

1. síť dunajsko-soluňskou,
2. síť dunajsko-cařihradskou,

---

[1]) *Ῥήχιος* připomíná se ovšem teprve u Prokopia (de aed. 4, 3); snad je to tatáž řeka, která podle Thukydida (IV., 103) protékala jezerem *Βόλβη* (Bešik-göl), nebo Gallico, ale mohlo by to býti i jiné jméno dolního toku Axia, poněvadž popis ukazuje na řeku dosti velkou s klidným tokem.

POŘIČÍ DUNAJE
V STAROVĚKU
s hranicemi římských provincií I. II. stol.
Jména nová psána jsou MAJUSKULEMI.

PANNONIA SUPERIOR
PANNONIA INFERIOR
JAZYCES METANASTAE
DACIA
D. POROLISSENSIS
D. APULENSIS
D. MALUENSIS
MOESIA SUPERIOR
MOESIA INFERIOR
DALMATIA
THRACIA

3. síť dalmatsko-pannonskou a
4. síť dáckou.

Na Balkáně předními dvěma skupinami byly bez odporu ty trati, jež jsou podnes hlavní a kudy první velké železné dráhy byly položeny. To je dráha od Dunaje na Soluň a dráha na Cařihrad.

Cesta dunajskosoluňská vycházela od ústí Moravy[1]) ze stanice Margum (Dubravica) nebo z Viminacia (Kostolac), kde bylo později stálé vojenské ležení, a šla v celku nedaleko toku Moravy přes Horreum Margi (Ćuprija) a Praesidium Pompeii (Alexinac) na Naissus (Niš), jenž byl hlavním táborem v době první okkupace. Potom sledovala buď údolí Toplice přes Prokuplje na Vindenae (někde sev. od Prištiny), Ulpianu (Lipljan) a do Skup (Scupi-Skoplje) na horním Vardaru, nebo po horní Moravě přes Vranji a Kumanovo do Skup a odtud dále podél Vardaru do Stob (Stobi, jižně Velesu) a Thessaloniky (Soluň).

Od této hlavní dráhy odbočovaly resp. ji protínaly příčné spojky na obě strany. Předně Nišem, jedním z hlavních uzlů této sítě, procházela příčná cesta, z níž jedna část, založená za Augusta, vedla do Ratiarie (Arčar) na Dunaji, druhá (z doby Tiberiovy) na západ přes Praesidium Pompeii a údolím Srbské Moravy na Domavii. Dále šla od Ulpiany cesta přes Peć, jednak směrem na Docleu a Lissus, jednak přes Plevje na Foču, tvoříc tak důležité spojení řeky Vardaru s Drinou a vůbec s celou Dalmacií[2]). Ještě důležitější byla však cesta zv. *via Egnatia*, *ἡ Ἐγνατία ὁδός*[3]), jež spojovala Apollonii a Soluň přes Pellu, Edessu (Vodena), Herakleu (Bitolje), Lychnidus (Ochrid) a Skampu (Elbassan) s Dyrrhachiem, odkudž se plulo nejkratší cestou do Italie. Druhá, severněji položená trať šla ze Stob na Herakleu, kde se pojila s předešlou, a třetí ještě výše z Ulpiany na Skodru a Lissus, kde se spojovala s velkou pobřežní cestou dalmatskou, jdoucí dále k jihu, k Dyrrhachiu, Appo-

[1]) Také ze Singiduna (Bělehradu) šla trať na Horreum Margi.

[2]) *Domaszewski*, Die Beneficiarposten und die römische Strassennetze (Westd. Zs. f. Gesch. 1902 XXI. 173, 175), z něhož dále z části podávám výtah. Italský překlad části jednající o Illyriku vydal *Bulić* jako doplněk k Bull. d'arch. e storia dalmata 1904 (s mapkou). Jinak k uvedeným zde tratím srv. ještě *Kiepert*, Formae XVII. Text. 4, *Evans*, The roman road from Scupi to Naissus (Archaeologia Vol. 49), příspěvky *Domaszewského* v Arch. Ep. Mitth. XIII. 144 sl. (o cestách Stobi-Scupi-Naissus a Lissus-Veclanum-Naissus) a článek *A. Premersteina* a *N. Vulice* Antike Denkmäler in Serbien Jahreshefte III. 2. Beiblatt 106—178.

[3]) Srv. o ní blíže u Strabona VII., 7, 4 (z Polybia).

lonii a do Epiru. Na levé straně šly ze Soluně poblíže moře Aegejského silnice jako pokračování cesty Egnatijské přes města Amphipolis, Philippi, Traianopolis (Trajanopol, zříceniny u vsi Dede-Agače), Kypselu (Ipsala), Rhaedestus (Rodosto), Perinthus (od doby Diokletianovy zv. Heraklea, dn. Eregli), Selymbrii (Silivri) do Konstantinopole; jiná spojovala osadu Stobi přes Astes (Štiplje) a Pautalii (Velbužd, Küstendil) se Serdikou (Srědec) a jiná ještě výše odbočovala z Naissu údolím Timoku k Dunaji, k Ratiarii a k jiným přístavům.

Druhá cesta dunajsko-cařihradská[1]) s počátku od ústí Moravy až po Niš splývala s předešlou. Od Niše se však oddělila, směřujíc samostatně údolím Nišavy na stanice: Remesianu (Bela Palanka), Turres (Pirot), Meldii (kdesi mezi Caribrodem a Slivnicí), Serdiku (Srědec), Helike (Ichtiman), dále údolím Marice přes Bessaparu (Tatar-Pazardžik), Philippopolis neboli Trimontium, Tremontia (Plovdiv), Pizus (Čakyrlar), Adrianopolis (stará Uscudama dn. Drinopol), Ostudizus (u dn. Hafsy), Driziparu (u Karištiranu), Tzurullum neboli Syrallum (Čorlu) a odtud buď na Selymbrii (Selybria, Silivri) a na Konstantinopol nebo do důležitého Perinthu-Herakleie, sídla místodržitele thráckého[2]).

Od této hlavní cesty odbočovaly mimo spojky se soluňskou tratí, o nichž jsem se už zmínil, ještě trať z Adrianopole k Trajanopoli podél dolního Hebru a na sever dvě cesty k moři a to z Adrianopole k Deultu blíže Burgasu[3]) a k Apollonii (od byz. doby Sozopolis) a dále podél břehu mořského na Anchialos, Mesembrii, Odessus (Varna), Kruny, pozdější Dionysopolis (Karvuna, Balčik), Kallatis (Mangalia), Tomy (Küstendže) až do Istru při dunajském ústí; druhá cesta šla z Philippopole přes Beroë Traiana Augusta (Boruj, Stara Zagora) a Kabyle (Sliven) do Anchialu.

S Dunajem měla několikeré důležité spojení: 1. ze Serdiky jedno přes Municipium Montanensium k Almu (Lom) a druhé do údolí Iskru a k ústí této řeky, kde ležel Oescus s důležitým vo-

[1]) Srv. hlavně spis *K. Jirečka* Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopol, Prag 1877, s doplňky pro jednotlivé partie na př. u Serdiky, Philippopole, Adrianopole atd. v Arch. Ep. Mitth. X. 85, 93 sl., XV. 100, a v Sitzungsber. Akad. Berlin 1881. 434 sl. (otisk vyšel bulharsky v Пер. Спис. II. 28—70).

[2]) *Domaszewski* Westd. Zs. XXI., 189 pozn. 214.

[3]) Cesta tato měla asi na jih pokračování z Deulta přes Sadamu, Tarpodizus, Ostudizus k Rhaedestu a na Chersones. Srv. *Kiepert* Formae XVII. Text 2.

jenským ležením; 2. z Philippopole údolím Strěmy přes průsmyk Trojanský a stanici Mons Haemus (CIL 13724) do údolí Osmu a odtud přes Giridavu a Meltu (Loveč) jednak na Oescus[1]), jednak na Novy (Novae, Svištov); 3. z Adrianopole přes Kabyle (Sliven) a hory do údolí Jantry na Nikopol pod Haemem (u dn. vsi Nikjup sev. od Tirnova[2]) a odtud na Novy. Mimo to i z Odessu i z Tomů vedly ještě důležité cesty k Dunaji a to přes Markianopolis (u vsi Devny blíže Provadije) jednak do Sextanty-Prisky (Ruščuk), jednak do Durostora (*Δίστρα,* Silistria) a konečně přes Abrittus (blíže vsi Kapakli) a Tropaeum Traiani (Adamklissi) do Axiopole (Černá Voda), jež mimo to i přímo byla spojena s Tomy.

Západní skupina dalmatsko-pannonská nebo illyrská tvořila systém samostatný, jehož základním východním centrem byla Aquileia. Tato římská kolonie byla také opěrným bodem vojska římského ve všech bojích za dobytím těchto končin[3]). Z Aquileje vycházely tyto hlavní dráhy: 1. cesta na sever k jantarorodnému pobřeží[4]), na níž hlavními body byly Emona (Lublaň), Celeia (Celje), Savaria (Kamenec), Scarbantia (Šoproň) a jako konečná stanice na římské půdě Carnuntum (Petronell — Něm. Altenburg); 2. cesta přes Santicum (Bělák) do Laurika (Lorch) na Dunaji; 3. cesta oddělující se od Emony podél pravého břehu Sávy k Singidunu a k Viminaciu přes Neviodunum (Dernovo), Siscii (*Σεγεστική*, Sisek), Servitium (St. Gradiska), Sirmium (Mitrovica); 4. cesta z Aquileje do Salon, jež se oddělovala také v Emoně[5]).

V Noriku sahalo panství římské již za válek s Cimbry až po Noreiu a Augustus hleděl už v době před svým sporem s Antoniem přemožením Tauriskû pojistiti cestu přes Alpy k Dunaji. Za bojů v Dalmacii, v zemi Japudů, utvořena byla operační base v Siscii a na cestě, jdoucí od Sávy do Senie (Senj) na Adriatickém moři přes Avendo (Crkvina) a Mesulum (označené též Bivium, dn. Josip. Dolina). Po pokoření Japudů došlo na Pannonce,

---

[1]) *Domaszewski* Beneficiarposten 189, 190, *Jireček* Arch. Ep. M. X. 99.

[2]) Tento Nikopol na Rusici, přítoku Jantry, založen byl Trajanem podle Ammiana XXXI. 5, 16 na památku vítězství nad Dáky, podle Jordana (Get. 101) po vítězství nad Sarmaty. Nikopol na Dunaji u vtoku Osmy, známe od doby Justinianovy (Prok. De aed. IV. 11). Srv. o něm CIL III. 141.

[3]) Srv. *K. Patsch* v Arch. Ep. Mitth. XV. 100 sl.

[4]) Srv. *O. Cuntz,* Die röm. Strasse Aquileia-Emona. Jahreshefte. V. Beiblatt. 139 sl.

[5]) *Domaszewski,* Beneficiarposten 159 sl.

a celé údolí Sávy až k ústí do Dunaje připojeno bylo k říši. Podle toho byla pannonská cesta na Sirmium již tehdáž vystavěna. K tomu dostala se do moci římské i dalmatská cesta přes Promonu (Teplje) do Salon a ze Salon na jih do Epiru a Řecka. Tento Augustem počatý systém drah v Dalmacii byl dále vybudován za Tiberia a Claudia, o čemž máme zprávy v nápisech umístěných na velkém památníku (cippu) nalezeném v Salonách. O detailním rozvětvení dalmatské sítě vycházející ze Salon, poučiti se lze nejlépe ze souborné práce Ballifovy, z uvedeného přehledu Domaszewského a z prací Patschových[1]). Vyličovati je zde, vymyká se úplně účelu knihy. Dostačí, podotkneme-li, že jedna hlavní cesta šla ze Salon na Burnum (na Krce záp. od Kninu) a odtud jednak do Jaderu (Zadar), jednak do Senje a přes Avendo do Emony a Siscie, jednak přes Petrovac do údolí Uny a Sany. Druhá hlavní cesta šla ze Salon přes Aequum (Čitluk), k Vrbasu a Servitiu na Sávě (o ní se dále v kap. III. podrobněji zmíníme), s odbočkami k Uně, třetí na příč Bosnou do Sirmia. Stanic jejích neznáme dobře, ale směr šel přes Tilurio (poblíže Gardunu), Bistue Nova (Zenica na Bosně) k dolní Drině. Z Tiluria oddělovala se ještě jedna cesta k Drině přes Delminium (poloha nejistá) a Sarajevo.

Čtvrtá cesta hlavní šla na jih přes m. Novae (Runović), Naronu (u Metkoviće), Turres (Stolac) do Epidauru (Dubrovník) nebo na Adzizium (Gacko? Trebinje?), Dokleu (Duklja) a Skodru. Z Adzizia oddělovala se jiná důležitá na Foču a po Drině k stříbrným dolům v Domavii, kde ústila příčná trať z Naissu.

V Pannonii samotné[2]) vycházely hlavní cesty z trati kar-

---

[1]) *Ballif Ph.*, Römische Strassen in Bosnien und Herzegowina I. Wien 1893. *Domaszewski*, Beneficiarposten l. c. 167 sl. Další podrobnosti k síti cest bosensko-dalmatských viz v CIL. III., str. 2119 sl, 2328 sl. a v řadě článků od Fialy, Radimského, Patsche, Truhelky, Ballifa uveřejněných od r. 1893 v Glasniku zemalj. muzeja u Bosni i Hercegovini (srv. hlavně *Patsch*, »Dalmacija i Dacija« v Glasniku IX., 665 sl. a zejména »Nahogjaji novca u kotarima Derventa, Gradačac i Brčka« ib. XIV., 394 sl.), ve Wiss. Mitth. aus Bosnien und Herzegovina, a u *Kieperta*, Formae XVII. Text 5 sl. K topografické nomenklatuře srv. i výše (na str. 26) uvedený spis Tomaschkův. Topografii Dalmacie u Ptolemaia vydal *L. Jelić*, »Najstariji kartografski spomenik o rimskoj Dalmaciji« (Glasnik 1893, 227; něm. ve Wiss. Mitth. VII, 167). Dobrou mapu má *Ballif*, ale nyní už zastaralou. Nejlepší nové jsou u *Kieperta*, Formae XVII., a ještě lepší v CIL. III. Suppl. Tab. VI. Mapka Domaszewského je příliš drobná.

[2]) K Pannonii vedle starších dnes nepotřebných prací Kennerových

nuntské a to ze Savarie a Halikana (Unter-Limbach nedaleko od Mury) a koncentrovaly se na Dunaji v Arraboně (Ráb), Brigetiu (Ó-Szöny) a především v Acquinku (Budín). Druhá část sítě spojovala tyto odbočky v trati, jež vedly z Acquinka jednak vnitrozemím přes Sopiany (-ae) a jednak podél pravého břehu Dunaje do Mursy na Drávě (Osek) a odtud dále přes Cibaly (-ae) do Sirmia (Mitrovice) a Singiduna. Rovněž vedly cesty podél toku Drávy a Sávy, první z Poetovia (Ptuj), druhá z Emony přes Siscii. Cílem obou bylo Sirmium, z Cibal odbočovalo se i na Marsonium (Brod na Sávě). Vojenská silnice z Emony do Karnunta, později hlavního vojenského tábora, existovala už za Augusta, ostatní aspoň v počátcích také, neboť už Augustus rozšířil hranice říše až k Dunaji. Ovšem dokonalé vybudování pannonské sítě spadá teprve do vlády jeho nástupců[1]).

V Zadunají pokračovaly cesty z hlavních dunajských stanic dále k severu. O zemích, jež zůstaly v rukou barbarů, máme jen zprávy Ptolemaiovy, jehož itinerář na př. v Čechách, na Slovensku a mezi Dunajem a Tisou nedal se dosud na mapě pevněji stanoviti[2]). Přirozeno však, že se i tu cesty držely především toku splavných řek, na př. Moravy nebo Váhu, na němž nyní aspoň jedna stanice je nápisem doložena — Laugaricio nyn. Tren-

---

a Müllnerových srv. novější stati *Fr. Kosa* »Crtice o naši domovini pred prihodom Slovencev« (Letopis Mat. Slov. 1897, 7 sl.), *S. Rutara*, »Rimska cesta Aquileia-Siscia« (Izv. muz. dr. za Kranjsko IX., 1899, 27, 41, 113 sl.), a *G. Findlyho*, Római útak a Dunán túl (Arch. Ertes. 1903, II., s mapkou Pannonie), *W. Kubitschka* (Arch. Ep. M. XI. 129), mimo jiné drobné články a ovšem opět uvedenou již práci *Domaszewského* str. 176 sl. Mapa nejlepší v CIL. III. Supplem. Tab. VII. a u *Kieperta* Formae, XVII.

[1]) *Domaszewski*, Beneficiarposten 177 sl.

[2]) Také podle Aurelia Victora (18) šly cesty z Gallie až k Pontu. Ptolemaiovi do země Jazygů Metanastů, tedy v Uhrách od záp. Karpat počínajíc až k hranicím Dakie, připadají pak tyto osady (III., 7, 2): *Οὔσκηνον, Βόρμανον, Ἀβίητα, Πάρκα, Τρισσόν, Κάνδανον, Πέσσιον, Παρτίσκον* (srv. dále připojenou mapu Ptolemaiovy Dakie a země Jazygů). Stanoviti přesněji polohu těchto »měst« (*πόλεις*) dosud nelze. Rovněž se nedá dobře stanoviti poloha itineráře dáckého, jejž z Porolissa vede na východ do Phiry kosmograf Ravennský (IV., 5). Ani ne, když emendujeme s Pinderem a Partheyem (177) jméno Phira v Tyra, Tyras při ústí Dněstru. Trať prochází tyto stanice: Phira, Tirepsum, Iscina, Capora, Alincum, Ermerium, Urgum, Sturum, Congri, Porolissum. Srv. o cestě té stať *Ornsteina*, »A Ravennai geographus ismeretlen Dáciai útvonala« (Arch. Ertes. 1897. 391), jenž však ji vede jen z Congri-Szamosujvúru do Phiry-Siklódu. Phiru za Tyras přijal i *Schuchardt* (Arch. Ep. Mitth. IX., 225) a vedl cestu průsmykem Ojtozským.

čín[1]). Za to řadu stálých silnic vykazuje opět Dakie[2]), okkupovaná Římany r. 106 po Kr., ovšem jen v jediném pramenu starověkém, na mapě Peutingerské. Itineráře IV. stol. už dácké sítě nemají.

Do Dakie vedly od Dunaje ze dvou východisk čtyři hlavní dráhy: 1. cesta z Viminacia a Lederaty údolím ř. Karaše, přes horní Brzavu u stanice Bersovia (Židovín) do Tiviska (při vtoku říčky Bystré do Temeše);

2. cesta ze stanice Tsierny (St. Ršava) při ústí ř. Černé, dále údolím této řeky a horního Temeše opět k Tivisku, odkudž vedla pak spojená trať obou cest na východ přes Akmonii na Bystré do Sarmizegetusy, pozd. kolonie Ulpia Traiana (Várhely), a dále k Maroši, na němž se nalézalo nejdůležitější dácké středisko, osada Apulum (Karlův Bělehrad, Gyula-Fehérvár). Zde se připojovaly i následujíci cesty alutské;

3. cesta ze stanice Oescus k Alutě, pak údolím této řeky

---

[1]) Srv. CIL, 13439:

VICTORIAE
AVGVSTORV
EXERCITUS CVI LAV
GARICIONE SEDIT MIL
L II . DCCCLV
... ANS LEG LEG II AD CVR ...

Th. Mommsen l. c. (srv. Arch. Ertes. 1893, 265) doplňuje nápis takto: Victoriae Augustoru(m) exercitus, qui Laugaricione sedit, mil(ites) l(egionis) II DCCCLV .... [const?]ans leg(atus) leg(ionis) II ad(iutricis) cur(avit faciendum?).

[2]) K Dakii srv. materiál v CIL III, s úvodem na str. 160 a pak práce *Goosovy* »Untersuchungen über die Innenverhältnisse des Trajan. Daciens (Siebenb. Archiv XII., 1874, 133), »Studien zur Geographie und Geschichte des Trajan-Daciens«, Gymn. Progr. zu Schässburg 1874 a »Die röm. Lagerstadt Apulum« tamže 1875), dále *Acknerovy* stati »Die Peutingerische Tafel mit besonderer Beziehung auf Siebenbürgen« (Archiv des Ver. für siebenb. Alterth. I., 1845, 3. Heft) a »Die röm. Alterthümer etc. in Siebenbürgen« (Jahrb. der Centr. Comm. 1856—7). Starší je dnes nepotřebná dissertace *Filtsche* »De Romanorum in Dacia coloniis«. Cibinii 1808 a zcela špatná práce *J. Vasa* »Erdély a Rómaik alatt« (Kološvár 1863). Tormovy maďarské práce viz u *Goosa*, Studien 6. Nově, zejména cestě z Lederaty do Tiviska a Apula věnoval řadu studií *Gabr. Téglás* v Arch. Ertes. 1893, 202 sl. (Aquae), 1898, 1 sl. (Azizis, Bersovia), 1899, 214 (Centum Putei), 1904, 318 (A Traianus elötti Dacia Aldunai határkapuja«) a v Arch. Közl. XXII, 86 sl. (A Tabula Peutingeriana hármas daciai útvonalából az Uj-Palánkától Zsuppáig etc.). O cestách na mapě Peutigerské srv. i *Schuckardt*, Arch. Ep. Mitth. IX., 228 sl. a *Szaraniewicz*, Krit. Blicke 101 sl., O stanicích na Malém Sámoši srv. *Fináły G.* (Arch. Értes. 1890, 427).

přes stanice: Romula (blíže Caracalu), Acidava, Rusidava, Burridava, Castra Traiana a dále průsmykem alutským přes os. Cedoniae (Sibiň) a Sacidavu (Reussmarkt) k Apulu;

4. cesta, jež se podle všeho oddělovala v Romule a šla přes Amutrium na Šilu (při vtoku ř. Motru) jednak k důležité vojenské stanici Drobetae na Dunaji (Turnu Severinu), jednak údolím Šilu a průsmykem Vulkánským opět na Sarmizegetusu a Apulum.

Od Apula rozcházelo se vějířovitě několik nevalně známých cest k hranicím provincie a k průsmykům patrně podél Trnavy, horní Aluty, horního Maroše a k Sámoši. Z nich nejdůležitější a také nejvíce známá je trať na Porolissum, na níž počínajíc od Apula byly hlavními stanicemi: Salinae na Maroši (Félvincz), Potaissa (Torda na Aranyoši), Napoca (Kološvár), Optiana, Largiana (Zutor) a Certia (Magyar Egredy) před Porolissem (Mojgrad u Sámoše). O cestě z Porolissa do Phiry u kosmografa Ravennského jsem se už zmínil.

Mezi všemi čtyřmi komplexy cest táhl se Dunaj jako hlavní spojovací dráha všech cest, které k němu ústily, dráha vítaná, poněvadž byla volná, klidná (aspoň po přírodní stránce) a všude přístupná a splavná až na katarrakty v Žel. Bráně, poprvé připomínané Strabonem (VII, 3, 13). Při této povaze a důležitosti Dunaje není divu, že se k němu stále mimovolně i s dalekosáhlými plány obracela pozornost, a že se na březích jeho vyvinul za panství římského neobyčejný systém obranný, sloužící zároveň za oporu účelům pokojným, římskému obchodu.

S opevňováním dunajské linie počalo se hned, jakmile byla hranice říšská k Dunaji posunuta. Tak čteme u Flora, že už na konci vlády Augustovy po skončení tažení Lentulova proti Dákům (kolem r. 10. po Kr.) byly založeny na Dunaji první tvrze, *praesidia*[1]), a zároveň utvořen i *limes* dunajský[2]). Flotillu římskou na Dunaji připomíná už Ovidius (ex Ponto IV. 7. 27 sl.[3]). Kde

[1]) Florus II., 28: Daci montibus inhaerent. Cotisonis regis imperio quoties concretus gelu Danubius iunxerat ripas, decurrere solebant et vicina populari. Visum est Caesari Augusto gentem aditu difficillimam submovere. Misso igitur Lentulo ultra ulteriorem repulit ripam: citra praesidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summota atque dilata est.

[2]) Rufus Festus Brev. 8: Limes inter Romanos ac barbaros ab Augusta Vindelicum per Noricum, Pannonias et Moesiam est constitutus.

[3]) Loďstvo to reorganisoval Vespasian (srv. článek *Classis* od *Hérona de Villefosse* v Dict. des ant. p. par Daremberg et Saglio II., 1236). Jiné loďstvo stálo u ústí Dunaje v Pontu. Srv. i *Jung*, Rom. Landschaften 349.

byly obvyklé přechody přes řeku a kde Dunaj v zimě zamrzal, tam budovány byly tvrze větší. Za Tiberia r. 23 byly podle svědectví Tacitova tábory legií přeloženy z vnitrozemí k řece [1]), a to asi do Ratiarie, Viminacia, později i do Oescu (za Trajana do Singiduna). Jádro obrany nalézalo se až do doby Flaviovců v trojúhelníku řeky Margu, Utu a Dunaje; tam byly legie v místech jmenovaných, dále na východ jen tlupy auxiliární. Teprve za Domitiana po utvoření provincie Dolní Moesie dostaly i Troesmis a Durostorum legionární ležení. V Pannonii byla nejdříve vojenským střediskem Siscia, za Tiberia Poetovia. Z Tacita (Ann. XII. 29) vidíme, že ještě r. 59 neležely legie při Dunaji a že teprve Vespasian přeložil dvě do ležení v Karnuntu a ve Vindoboně, vedle nichž hlavním střediskem vojenským v dolní Pannonii bylo Acumincum a od doby Diocletianovy Acquincum[2]).

Vedle těchto velkých tvrzí a opevněných ležení poset byl však břeh Dunaje i řetězem malých strážnic, zv. *πύργα, μονοπύργια*, — *burgi*, o jejichž zřízení v Pannonii r. 184 vykládá zajímavý nápis nalezený třikráte v Dunapentele a v okolí [3]), a jejichž pěknou charakteristiku a spolu výčet podal později Prokopius[4]).

---

[1]) Tacit. Ann. IV., 5: ripamque Danuvii legionum duae in Pannonia, duae in Moesia attinebant. Srv. o tom blíže u *Premersteina*, 169, 176, 191, *Domaszewského*, Arch. Ep. M. XIII., 137, Rhein. Mus. NF. XLVIII, 240, N. Heidelb. J. I. 199 a *Junga*, Rom. Landschaften 340 sl.

[2]) *Mommsen*, RG. V. 187, 194, 206, CIL III. 415.

[3]) CIL III., 3385:

»Imp(erator) Caes(ar) M. [Aur(elius) Commodus An]toninus Aug(ustus), Pius Sar[mat(icus) Germ(anicus)] Brit(annicus) pont(ifex) max(imus) trib(unicia) pot(estate) X [imp(erator) VII] cos. IIII p. p. ripam omnem bu[rgis] a solo extructis item praes[i]dis per loca opportuna ad clandestinos latrunculorum transitus oppositis munivit per L(ucium) Cornelium Felicem Plotianum leg(atum) pr(o) pr(aetore). Týž nápis našel se třikráte (srv. Arch. Ep. Mitth. XIII., 141, XIV., 53 a Arch. Ertes. 1904, 201).

[4]) Prokop de aedif. IV., 5: *οἱ Ῥωμαίων τὸ παλαιὸν αὐτοκράτορες τοῖς ἐπέκεινα ᾠκημένοις βαρβάροις τὴν τοῦ Δανουβίου διάβασιν ἀναστέλλοντες ὀχυρώμασί τε κατέλαβον τούτου δὴ τοῦ ποταμοῦ τὴν ἀκτὴν ξύμπασαν, οὐ δὴ ἐν δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἐνιαχῇ ἐπὶ θάτερα πολίσματά τε καὶ φρούρια τῇδε δειμάμενοι. ταῦτα δὲ τὰ ὀχυρώματα ἐξειργάσαντο οὐκ ἀμήχανα προσελθεῖν, εἴ τις προσίοι, ἀλλ' ὅσον δὴ μὴ ἀνδρῶν ἔρημον τὴν τοῦ ποταμοῦ ἠιόνα λελεῖφθαι. ἐπεὶ τειχομαχεῖν τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις οὐδαμῆ ἔγνωστο. τὰ πολλὰ τῶν ἐρυμάτων αὐτοῖς ἀμέλει ἀπεκέκριτο ἐς πύργον ἕνα, μονοπύργιά τε, ὡς τὸ εἰκὸς, ἐπεκαλεῖτο, ἄνθρωποί τε ὀλίγοι κομιδῇ ἐν αὐτοῖς ἵδρυντο. καὶ τοῦτο τηνικάδε ἀπέχρη τὰ τῶν βαρβάρων δεδίσεσθαι γένη, ὥστε δὴ ἀναδύεσθαι τὴν ἐς Ῥωμαίους ἐπίθεσιν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀττίλας στρατῷ μεγάλῳ ἐσβεβληκὼς, τά τε ὀχυρώματα πόνῳ*

Byly to tvrze tak nepatrné a blízko sebe stojící, že význam jejich vojenský byl pramalý; nezadržely žádného útoku — na nejvýše včas ohlásily nepřítele. Byly proto více strážnicemi, zejména celními nežli vojenskými[1]).

Na základě těchto římských výbojů, kolonisací a administrativních zřízení utvořiti si můžeme také podrobnější obraz, jaká byla sídla a vzájemné poměry obyvatelů na Balkáně v Zadunají, před římskou okupací i po ní.

Na Balkáně Řekové již od prvých dob svých styků s pobřežím a s vnitrozemím rozdělovali obyvatelstvo celého polouostrova (vyjímajíc ovšem Helladu a kraj nejblíže sousedící) na dvě velké národní skupiny Thráků a Illyrů, a podle toho zvali také prvou, na východě položenou povšechným jménem *Θρῇκες*, *Θρᾴκες* (kraj *ἡ Θρᾴκη*, pozd. Thracia), druhou na západě *Ἰλλυριοί*, v starší formě *Ἱλλυριοί*, Hillyrici, Hillurii, Hillurici, kraj *Ἰλλυρικόν*, *Ἰλλυρίς*, později *Ἰλλυρία*. Obě ethnologické skupiny jsou si blízké a náležejí čeledi arijské. Jinak však jejich původ a bližší jazykový poměr k ostatním Arijům není dostatečně osvětlen.

Thrákové byli v době historické rozsazeni v Evropě na velkém území[2]). Západní hranice jejich šla přibližně údolím Tisy, Moravy a Vardaru (Axia), na jihu vymezeni byli mořem Aegejským a Propontidou, na východě Pontem a na severu sahali nejen do hor Karpatských nad horní přítoky Tisy, ale podle všeho zajímali v starších dobách i značnou část Zakarpatí, sedíce pod úhrnným jménem Kimmeriů v části jižní Rusi, jak jsem o tom vyložil podrobně již v I. díle SS. str. 217 sl., 228 sl. V pozdější době historické byli ovšem z těchto svých sídel zakarpatských a i ze samých severních Karpat téměř vytlačeni.

Máme-li na mysli uvedenou rozlohu, a opětovné posunování se Thráků směrem jižním a jihovýchodním, při čemž se nám

---

οὐδενὶ ἐς ἔδαφος καθεῖλε, καὶ γῆν Ῥωμαίων ὑπαντιάζοντος οἱ οὐδενὸς ἐληίσατο τὴν πολλήν. — Ve IV. stol. píše Amm. Marcellinus: Hister, qua Romanum cespitem lambit urbibus multis et castris contiguus et castellis (XXVII. 4, 5).

[1]) *Domaszewski*, Arch. Ep. Mitth. XIII. 141.

[2]) Není potom divu. že Herodot V., 3 dí o Thrácích: *Θρηίκων δὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι μετά γε Ἰνδοὺς πάντων ἀνθρώπων. εἰ δὲ ὑπ' ἑνὸς ἄρχοιτο ἢ φρονέοι κατὰ τὠυτὸ, ἄμαχόν τ' ἂν εἴη καὶ πολλῷ κράτιστον πάντων ἐθνέων κατὰ γνώμην τὴν ἐμήν.*

stále objevuje, že starší sídla řady kmenů byla na severu Dunaje, můžeme oprávněně předpokládati, že se prarodina Thráků nacházela vskutku severněji, kdesi při Karpatech v samém sousedství kolébky slovanské; zaujímala asi jižní sklony Karpat a celý massiv sedmihradský, s poříčím Serethu, Prutu a Dněstru, kdežto Praslované byli rozloženi na sever. Odtud z této karpatské kolébky šířili se Thrákové postupně k jihu na Balkán a z Balkánu i do Malé Asie.

Podle studií Tomaschkových a Kretschmerových, které snad v detailech budou opraveny, ale v celku historii Thráků správně pojímají a předvádějí [1]), šel vývoj Thráků před se tím způsobem, že se při stálé a současné vnitřní differenciaci i na venek oddělovaly části od původního jádra, postupujíce v etapách k jihu a to tak, že poloostrov Balkánský, pokud nebyl na západu zabrán Illyry, osadila nejdříve vlna jižní t. zv. mysofryžská, jazykově i kulturně differencovaná od severních Thráků a skládající se hlavně ze dvou vrstev: mysské (*Μῦσοι*) mezi Haemem a Dunajem a fryžské (*Βρύγες*, *Βρῦγοι*, *Φρύγες*) na jih od Haemu a v Paionii. Tato vlna nezůstala však zde seděti, nýbrž neustálým tlakem dalších proudů, oddělujících se od severních Thráků, byla z části zatlačena přes Bospor a Hellespont do Malé Asie [2]), z části, pokud zbyla na Balkáně, tak roztrhána, že později vidíme mezi drobnými kmeny fryžskými a Mysy seděti větší menší trsy kmenů silně se lišících i dialektem i nižší, surovější kulturou, jež patrně náležely skupině severních, horských nebo t. zv. vlastních thráckých kmenů. Pokud který historicky známý kmen náležel první nebo druhé řadě, je nesnadno a často vůbec nemožno určovati, a po té stránce

---

[1]) *Alb. Dumont*, Mélanges d'archéologie éd. *Homolle* (Paris 1892) 188 sl. *Tomaschek W.*, Die alten Thraker I., Übersicht der Stämme. II. Die Sprachreste (Sitzungsber. Akad. Wien. 1893 Bd. 128 a 131), *D'Arbois de Jubainville*, Les premiers habitants I., 269 sl., *P. Kretschmer*, Einleitung in die Gesch. d. gr. Spr. Götting. 1896, 212 sl. *A. Pogodin*, Къ вопросу о Θракійцахъ. Спб. 1900. K tomu srv. i starší *Fligierovy* studie o ethnologii Balkánu v Mitth. anthr. Ges. in Wien, sv. VI, VIII., IX., X. (srv. zejména »Zur praehist. Ethnologie des Balkanhalbinsel«, Wien, 1877), *Lor. Diefenbacha*, Völkerkunde Osteuropas insbes. der Haemoshalbinsel und unteren Donaugebiete. Darmstadt, 1880, a stať *S. Tomiće*, О језицима и народима балкан пред доласка Словена (Наставник XII., 4).

[2]) Sem se dostali Frygové, části Mysů, Bithynů a řada kmenů kimmerských (Trerové, Trallové atd.), kterými toto stěhování bylo v VII. stol. př. Kr. ukončeno (srv. SS. I. 224 sl.). Podle všeho i Arméni jsou původu thráckého (*Tomaschek*, l. c. 4, *Kretschmer*, 208).

dostane se Tomaschkovu roztřídění ještě asi mnoha korrektur[1]). Ale to je pro nás věcí naprosto vedlejší. Nám stačí faktum, že v době historické naplněn byl Balkán na východ od čáry Morava-Vardar [2]) — ovšem z vymýtěním oblastí řeckých kolonií na pobřeží — velkým množstvím kmenů různé kultury, různých dialektů, ale shrnovaných přece Řeky a později i Římany v pojem jednoho, jednotného národa thráckého, v němž vynikali zejména Edoni při dolním Strymonu, Mysové neboli Moesové mezi Dunajem a Haemem, Satrové v horách Orbelských a Rhodopských, Bessové na horním Hebru, Odrysové na Tonzu a Erginiu, Triballové na řece Moravě.

Ale Thrákové ze severní prarodiny nepřešli všichni na Balkán,

[1]) Tomaschkovo roztřídění, str. 27 sl. (bez Thráků asijských), je v hlavních rysech toto (Kretschmer liší se od Tomaschka hlavně jen v určení doby, kdy možno mluviti o prvotní bipartici):

I. skupina *frygomysská*: *Brygové*, *Edonové* (vlastní Edonové, Mygdonové, Bebrykové, Dolionové, Grastonové, Krusaiové, Sithonové, Odomantové, Bistonové, Xanthiové, Kikonové, Briantové, Saiové, Paitové, Apsinthové, Sirové), *Mysové* (Pikensiové, Timachové, Oitensiové, Piarensiové, Dimensiové, Obulensiové, Artakiové, Kebreniové, Skaiové).

II. skupina *vlastních Thráků*: *a*) jižní: *Trerové*, *Trallové*, *Thynové* (Bisaltové, Sintové, Maidové, Danthaletové, Maidobithynové, Bithynové, Thynové, Dolonkové), *Satrové*, *Darsiové*, *Droové*, *Sapaiové*, *Korpilové*, *Trausové*, *Diové*, *Bessové* (Drosové, Disorové, Brisové, Aletové, Karbiletové, Sialetové), *Odrysové* (Bennové, Hypselitové, Kainové, Piastové, Samaiové, Koilaletové, Selletové, Bettegerové, Drugerové, Pyrogerové, Celegerové, Astové a j.), *Triballové*.

b) severní: *Getové* (Aodové, Kaugdové, Klariové, Terizové, Krobyzové, Troglodytové), *Agathyrsové*, *Dákové* (Burridavensové, Potulatensové, Albokensové, Saldensové, Ratakensové, Siensové, Kotensové, Kaukoensové, Biefové, Keiageisové, Piefigové). K nim ovšem Tomaschek čítá i řadu karpatských kmenů národnosti jinak blíže neprokázané jako: Zaboky, Piengity, Biessy, Kostoboky, Karpy a Karpodaky, o nichž jsem došel v I. díle SS. z části k úsudkům jiným.

[2]) Určitěji vymeziti hranici mezi Thráky a Illyry nelze pro nedostatek zpráv, pro pohyby kmenů (zejména v Podunají) a také proto, že o některých vnitrozemských kmenech je spor, dlužno-li je čítati k Thrákům či k Illyrům, či ke skupině samostatné, na př. o Paionech, Pelagonech (srv. *Tomaschek*, Thraker, 23 sl.). Také s Dardany si někteří nevěděli rady. Sám ovšem, jak dále vidno, Dardanii čítám rozhodně k oblasti illyrské (jako Tomaschek a Kretschmer). Za Illyry je prohlásil už Strabo (VII., 5, 6), Appian (Illyr. c. 2) a dále to vidno z celé historie pojmu Illyrika.

nýbrž značná část jich zůstala ještě seděti v nížině uherské, valašské a multanské a zejména v kotlině sedmihradské. Během doby historické sice vidíme, jak častěji buď samovolně neb z přinucení přecházelo tisíce Thráků přes Dunaj, ale přece jich na severu zbylo ještě tolik, že v době narození Kristova byli s to utvořiti zde velký, mocný stát. Pro Thráky za dolním Dunajem pozůstalé užívalo se v době prvních styků Dunaje s Římem ponejvíce jména Getů (*Γέται, Γεταί, Γέτης, Γετηνοί*, Getae, Geta, Getes[1]), později však jak zbylí Getové, tak i řada drobných, dále jmenovaných kmenů shrnována byla pod kollektivní název Dáků (*Δακοί, Δᾶκοι, Δάκαι, Δάκες*, Dacae, Dagae, Daquus).

Getové a Dákové byli tedy v pozdější době historické nejsevernějšími skupinami thráckými, a jak už tato poloha a souvisící s tím genetický poměr k ostatním na jihu usazeným soukmenovcům s sebou nese, byli také od jižních značně odlišeni, tak značně, že zejména u Dáků povstávají oprávněné rozpaky, smíme-li je ještě počítati k čistým Thrákům.

Také poměr Getů k Dákům není zcela jasný. Nevíme dobře, dlužno-li těmito dvěma kollektivy rozuměti dvě od sebe odlišené skupiny[2]), čili, jak se jiní domnívají, viděti ve jménu Dáků jen nové, u Římanů v obyčej vešlé kollektivum pro tutéž skupinu, pro kterou dříve řecké prameny měly název Getů[3]), jenž

---

[1]) O Getech srv. přehled prvotných dějin už v I. svazku SS., str. 319. Tito Getové se v době Herodotově (Her. IV., 93—96) objevují už na druhém pravém břehu Dunaje od moře asi k Jantře. Tam je zná i Thukydides (II., 96). Ale od IV. stol. připomínají se opět ve značné síle na sever od ústí dunajských. Patrně tedy z příčiny nám blíže neznámé (soudil jsem l. c. na tlak, který od západu způsobili Gallové, vnikší přes Sávu na Balkán) přešli na levý břeh, kde i dříve seděla značná jejich část. Od I. stol. př. Kr. jméno Getů v Zadunají opět zaniká a objevuje se opětně mezi Dunajem a Haemem (srv. dále str. 62). Jiným starým velkým zadunajským kmenem thráckým jsou Herodotovi Agathyrsové, o nichž srv. SS. I., 263, 266. Literatura z Getech a Dácích: Mimo práce napřed na str. 42 uvedené srv. ještě *Schmidt*, Die Geten und Daken (Siebenb. Archiv. IV., 1859), *F. Bergmann*, Les Gétes 1859, *Rösler*, Das vorröm. Dacien (Sitzungsber. Akad. Wien, Bd. 45, 1864), Dacier und Romänen (ib. Bd. 53, 1867), Romanische Studien Leipzig 1871, 1—63. *Tomaschek*, Sitzungsber. Akad. Wien. Bd. 128, 92 sl. 101 sl. *Müllenhoff*, D. A. III., 125 sl., *Picot E.*, Les Daces. Revue d'anthr. 1883, 90, *Goos*, Die ältesten histor. Bewohner der mittleren Donaugegenden (Siebenb. Archiv XIII. 430—465), *Brandis* Dacia (*Pauly-Wissowa* Realenc. IV. 2).

[2]) Tak *Müllenhoff*, D.A. III., 149.

[3]) V starověku na př. Strabon Gety měl za pojem širší (srv. též násl. poznámku) a rozděloval je na vlastní Gety na jihu při Pontu a obou stranách

se později udržoval jednak na jednom kmenu, jednak přecházel na jiné, i cizí skupiny[1]).

Podobně jako o Thrácích musíme dnes i o Illyrech předpokládati, že měli svoji prarodinu výše, kdesi v střední Evropě, a že odsud, jsouce tlačeni rozvojem jiných severoevropských kmenů arijských, sestoupili vedle Řeků nebo po nich povlovně na jih.[2]) Ale kdežto Řekové pronikli na nejjižnější cíp Balkánského poloostrova, Illyrové zůstali seděti výše obsadivše severní část moře Adriatického z obou stran. Odtud část západní patrně tlakem Italů od severu přicházejících odtrhla se od celku a dostala se až na samý konec Italie, na poloostrov kalabrijský (Messapiové, Dauniové, Kalabrové, Japygové, Peuketiové, Sallentinové), tak že na severu, na straně italské, zůstal v historické době seděti jen jediný význačnější kmen illyrský [3]), Eneti, Heneti nebo Veneti adriatičtí. Větší část Illyrů soustředila se na protilehlém území balkánském. Tam se nám v době historické na území ohraničeném na západě mořem Adriatickým, na jihu Epirem [4]), na východě proti Thrákům přibližně údolím Vardaru a Moravy objevuje jádro Illyrů, sestávající vedle spousty drobných clanů a rodů hlavně z větších kmenů Autariatů, Ardiaiů (Vardaiů), Dalmatů, Istrů, Liburnů, Japodů, Mazaiů a Illyrů v užším slova smyslu.

Severní hranici Illyrie nelze pevně stanoviti, protože nevíme dobře v jakém poměru byli Illyrové ke skupině kmenů, kteří seděli mezi Sávou, středním Dunajem a vých. výběžky Alp a pro něž staří

dolního Dunaje a na Dáky oddělené na severu sedmihradskými Alpami (VII., 3, 12, 13). Také Plinius dí (IV., 80): »Getae, Daci Romanis dicti«, a ještě v II. stol. Arrian klade do Uher vedle Jazygů Gety (Anab. I., 3, 2). Dio Cassius pak dí (LXVII., 6): *Δακοὺς δὲ αὐτοὺς προσαγορεύω, ὥσπερ που καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς καὶ οἱ Ῥωμαῖοι σφας ὀνομάζουσιν, οὐκ ἀγνοῶν ὅτι Ἑλλήνων τινὲς Γέτας αὐτοὺς λέγουσι, εἴτ' ὀρθῶς εἴτε καὶ μὴ λέγοντες. ἐγὼ γὰρ οἶδα Γέτας τοὺς ὑπὲρ τοῦ Αἵμου παρὰ τὸν Ἴστρον οἰκοῦντας.* Rozšíření jména dáckého souvisí patrně se vzrůstem moci Dáků, způsobeného Burvistou.

[1]) Prvé stopy toho vidíme už v době Augustově, kdy M. Vips. Agrippa zahrnul pro pojem své Dakie a Getiky celý kraj mezi Vislou a Borysthenem (Plin. IV., 81, 91; Dimens. prov. 8; Divisio orbis 14, Orosius Hist. I., 2, 21, Cosm. Aeth. II., 21). Podobně Vopiscus (Vita Probi 16) užívá jména Getů přeneseně (»omnes getici populi«). Také Strabon rozšířil Getiku až k hranicím Germanie, tak že mu střední Dunaj tekl skrze ni (VII., 3, 12, 13). Více o postupu jména Getů dále v kap. V.

[2]) Srv. *Tomaschek*, Thraker, I., 88, *Kretschmer*, Einleitung 244 sl.

[3]) Srv. o něm více v kapitole následující.

[4]) O Epirotech je také sporno, byli-li bližší Illyrům (tak *Ed. Meyer*, *Kretschmer*) či Řekům (*J. Beloch*).

užívali jména Pannonců (*Pannoniorum gentes*, Mon. Ancyr. 5, 44; *ἔθνη τῶν Παννονίων*, Strabon VII, 5, 3; cohortes Pannoniorum CIL. III. Suppl. p. 2497 atd.). Ale poněvadž se vyskytují výroky, zahrnující Pannonce v Illyry [1]), a poněvadž po dlouhou dobu na celém území od Vídeňského lesa a Alp až po bulharskou Moravu tkvělo jméno Illyrika, nebyli patrně pannonští kmenové rodem nic jiného a jméno jejich je původně jen pojem territoriální. Co se vše rozumělo jménem Illyrika a Pannonie, o tom viz výše str. 36 sl. a dále str. 55 sl.

Kmenů v Pannonii uvádí se celá řada, mezi nimi ovšem větší, vynikající vedle nepatrných. Ale nebyli všichni pannonskými v uvedeném národopisném slova smyslu. Při jednotlivých jmenech jsme častěji na rozpacích, máme-li před sebou kmen pannonský, totiž kmen původu illyrského, nebo jiného, zejména keltského. Národopisné poměry těchto krajů zažily totiž před dobou římské okkupace veliké změny příchodem Gallů do Podunají. O této důležité události zmínil jsem se již na vhodném místě v I. díle Starožitností, ovšem jen stručně, poněvadž tam nám šlo o poměry zakarpatské a za hory Karpatské tito Gallové zasáhli jen v míře menší[2]). Větší význam měl za to jejich příchod pro západní část Podunají.

Gallové hnuli se, jak souditi smíme z kombinací starých zpráv, nejspíše tlakem Germanů na různé strany, mezi jiným i na východ, totiž z horního Dunaje, kde dříve seděli, na Dunaj střední. Hnutí toto počalo se asi současně s jinými ověřenými a datovanými výboji

[1]) Appian Illyr. 1: *Ἰλλυρίους Ἕλληνες ἡγοῦνται τοὺς ὑπέρ τε Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην ἀπὸ Χαόνων καί Θεσπρωτῶν ἐπὶ ποταμὸν Ἴστρον.* Illyr. 14: *οἱ δὲ Παίονές εἰσιν ἔθνος μέγα παρὰ τὸν Ἴστρον, ἐπίμηκες ἐξ Ἰαπόδων ἐπὶ Δαρδάνους, Παίονες μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγόμενοι, καὶ ῥωμαϊστὶ Παννόνιοι, συναριθμούμενοι δὲ ὑπὸ Ῥωμίων τῇ Ἰλλυρίδι, ὡς προεῖπον.* — Vibius Sequester (ed. *Riese*, 158): Pannonii Illyrici Europae. Suet. Tib. 16: Toto Illyrico, quod inter Italiam regnumque Noricum et Thraciam et Macedoniam interque Danubium flumen et sinum maris Adriatici patet, perdomito. Strabon, VII., 5, 12 čítá Pannonii k oblastem illyrským, dále (VII., 5, 10) ohraničuje ji na jihu Dalmaty, Ardiaiy a Skordisky. Na jiném místě opět (VII., 5, 3) kmen Pirustů, Mazaeiů a Desitiatů, čítaných od jiných k Illyrům, Dalmatům (na př. Caes. BG. V., 1, Vell. Pat. II., 115, Dio Cass. 55, 32, Plin. III. 22, 26) nazývá kmeny pannonskými. O illyrském rázu nomenklatury v Posáví srv. *K. Patsch* (Glasnik, 1902, 396).

[2]) SS. I. 303. Bližší data o šíření Gallů na východ viz u *Müllenhoffa*, DA. II., 261—282, *Zippela*, Röm. Herrschaft 31 sl. a *d'Arboise de Jubainvile*, Les Celtes depuis les temps les plus anciens etc. (Paris, 1904), 163 sl. 195 sl.

gallskými do sev. Italie, tedy poč. IV. stol, a pokračovalo až do počátku stol. III. Svědectvím toho je řada historických zpráv, mezi nimiž hlavní jsou tyto: R. 335 objevilo se poselství Keltů v ležení Alexandra, jenž válčil právě na dolním Dunaji proti Getům, a žádalo ho za mír a spojenství[1]). To svědčí zjevně, že v tu dobu Gallové již pronikli přes Sávu na Balkán a dostali se do dotyku makedonských interessů. S tím souvisí patrně hnutí illyrských Autariatů ze severních sídel k bulh. Moravě a thráckých Triballů, které znal Herodot na stoku obou Morav (IV., 49), k východu do území Getů[2]), dále ústup Getů zpět za Dunaj, jak jsem se o něm již zmínil[3]), a konečně porážka dalmatských Vardiaeů, kolem r. 360 vzpomenutá Theopompem (frg. 41) a spojená s ústupem téhož kmene do pozdějších sídel u Narenty. R. 299 hledají Autariaté nová sídla v severní Makedonii. R. 281 a 280 máme zprávy o vpádu Galatů do Thrakie, kde byli od nich Getové a Triballové poraženi, r. 279 podnikli Gallové pod Brennem známý útok do Řecka, r. 278 připomíná se gallský výboj v severní Thrakii a konečně část Gallů, jež přešla Bospor, usadila se v severní Malé Asii a založila tam říši, jejíž jméno Galatia udrželo se i později v provinciální organisaci římské[4]).

Výsledek tohoto gallského hnutí byl, že se na Balkáně a ještě více v Pannonii usadila mezi Thráky a Illyry řada gallských kmenů. V Thrakii povstal r. 276 na horní Tundže stát gallský se střediskem v *Τύλη* (dnešní Туловско поле[5]), jenž trval až do r. 213.

V Illyrii usadil se, na jih od Sávy ve vých. Bosně a Srbsku, gallský kmen Skordisků a pronikl, zatlačuje Autariaty a thrácké Triballý, za Moravu (t. zv. »malí« Skordiskové[6]). Jiní Gallové

---

[1]) O něm viz u *Müllenhoffa*, DA. II., 261, III., 137 a *Nieseho*, Gesch. der gr. und maked. Staaten I., 54.

[2]) Srv. doklady u *Zippela*, l. c. 32 sl., 39 a *Müllenhoffa* DA. II. 263.

[3]) Srv. str. 44 a SS. I., 319.

[4]) Bližší data a prameny těchto událostí viz u *Zippela*, l. c. 31 sl., a *Müllenhoffa*, DA. II., 262 sl., 269 sl.

[5]) *Τύλη* (Polybios IV., 46) *Τύλις* (Stef. Byz. s. v.). Srv. o jeho lokalisaci stati *K. Jirečka* v ČČM. 1876, 686, Zprávách zas. král. č. spol. nauk 1876, 280, Cestách po Bulharsku 150, a též literaturu u *Müllenhoffa* DA. II., 271.

[6]) Dlužno však připomenouti, že Skordiskové seděli původně více na východ. Ale hned po vítězství Římanů r. 15 ustoupili do jihových. cípu Pannonie a země jejich zaujata byla od Moesů. O sídlech Skordisků srv. tyto hlavní zprávy: Strabon VII., 6, 12 *ᾤκησαν δ' οὗτοι παρὰ τὸν Ἴστρον, διῃρημμένοι δίχα, οἱ μὲν μεγάλοι Σκορδίσκοι καλούμενοι, οἱ δὲ μικροί. οἱ μὲν μεταξὺ δυεῖν,*

vmísili se ve značné míře mezi Illyry při horní Sávě. Aspoň o illyrském kmeni Japudů (Japodů), jenž seděl mezi Unou a Sanou, dočítáme se u Strabona, že byl zároveň illyrský a keltský, o gallských Tauriscích pak, že bydlili promíšeni mezi illyrskými a thráckými kmeny[1]). Také v Dalmacii jsou stopy po Gallech v nomenklatuře.

Nejvíce však byla pogallštěna illyrská oblast mezi Alpami a Dunajem, pozdější Pannonie. Zde vystupuje řada kmenů, jejichž ráz jména je gallský: Hercuniaté (srv. jmeno Hercynia), Kytnové (srv. Kotini karpatští), Tauriskové (od jména hor *Tauri*), Norici (od gall. koř. *noro*), Ambisontes, Ambidraui (od jmen řek Isontie, Dravy s předložkou gall. *ambi*), nebo o nichž přímo dosvědčeno, že byli rodem Gallové, na př. o Tauriscích Strabonem (VII., 5, 2) nebo o Bojích[2]). Také nomenklatura topografická i personální tomu nasvědčuje, majíc hojná jména gallská [3]), o archaeologii zatím

ποταμῶν (*οἰκεῖν*) *ἐμβαλλόντων εἰς τὸν Ἴστρον, τοῦ τε Νοάρου* (t. j. Sáva) *τοῦ παρὰ τὴν Σεγεστικὴν ῥέοντος καὶ τοῦ Μάργου* (*τινὲς δὲ Βάργον φασίν*). *οἱ δὲ μικροὶ τούτου πέραν, συνάπτοντες Τριβαλλοῖς καὶ Μυσοῖς.* Plinius III., 148: mons Claudius, cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci. Dio Cass. VII. 5, 12: *οἱ δὲ μικροὶ* (*Σκορδίσκοι*) *τοῦτου πέραν* (t. j. *τοῦ Μάργου*) *συνάπτοντες. Τριβαλλοῖς καὶ Μυσοῖς.* O pronikání Skordisků až k Soluni srv. *Mommsen*, RG. II., 168 sl.

[1]) Strabon VII., 5, 2: *μέχρι τῶν Ἰαπόδων, Κελτικοῦ τε ἅμα καὶ Ἰλλυρικοῦ ἔθνους . . . Ταυρίσκοι*) *τοῖς Ἰλλυρικοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς Θρᾳκίοις ἀναμὶξ ᾤκησαν.*

[2]) Toto pogallštění Norika a Pannonie padá v celku do V.—IV. stol., ale i později přicházely přírůstky. Tak právě Bojové přišli z Boiohaema (Čech a Bavor) počátkem I. stol a usadili se v pohraničném území Norika a Pannonie, ovládnuvše zemi až k Tise. Aspoň za doby Caesarovy, (r. 58) seděli už v Noriku a Pannonii (BG. I., 5). Bojové byli však brzy potom podle obvyklého počtu r. 44, podle Dunckera, Zippela a Nieseho r. 63—60 př. Kr. poraženi od Dáků pod Decebalem tak, že území jejich zváno bylo bojskou pouští (deserta Boiorum Plin. III., 146, Dimens. prov. 18 ed. Riese p. 12; Strabon V, 1, 6; VII, 5, 2, srv. VII., 1, 5 (*Βοίων ἐρημία*). Ovšem nebylo zničení úplné. Připomínají se na př. v nápise CIL IX., 5363 (*Dessau*, 2337): »L. Volcacio Q. f. Vel. Primo . . . praef. ripae Danuvi et civitatum duar(um) Boior. et Azalior.« a také přívlastek »Boius« (natione) vyskytuje se častěji na nápisech vojákům věnovaných (CIL. VI., 3308, Ephem epigr. V., p. 234, 239). O zániků Keltů v Pannonii a na Balkáně srv. i *Latyšev*, Изслѣдованія объ ист. гор. Ольвіи (ЖМНП. 1887, II., 75).

[3]) Srv. k výkladu jmen *d'Arbois*, Celtes 121 sl., 129, 130 sl., 165 sl. Mezi gallská jmena osad patří Neuiodunum, Matucaium, Cucullae, Graniacae, Noreia, Carnuntum, Gabromagas, Lauriacum, Vindobona (vindos — bílý + bôna — sídlo), Brigetio (od briga — pevnost), Cornacum, Bononia, Capedunum, Singidunum, Viminacium atd. Za gallské má d'Arbois ostatně i jméno Ratiarie, Durostora a Novioduna při dolním Dunaji (l. c. 165).

nemluvíc. Ovšem při části kmenů nemáme dosti pomůcek, abychom rozhodli, byli-li příslušnosti gallské nebo illyrské, na př. o Azalech, Araviscích, Varkianech, Kolapianech, Amantinech, Breucích, Andizetech, Arviatech, Katarech, Serretech atd.

Příchod Gallů způsobil první změnu původních ethnologických poměrů v Podunají a na Balkáně. Vedle toho však — nehledíc ani k řeckým koloniím, kterými bylo brzy ověnčeno pobřeží Pontu, moře Aegejského a i Adriatického [1]) — udály se před příchodem Římanů ještě jiné změny drobnější. Tak ze Skythie počali se přes Dunaj do dnešní Dobrudže už od IV. století usazovati Skythové [2]) a později poč. II. stol. začaly sem přicházeti i první zástupy výbojných Bastarnů [3]). Ale ti se ještě neusazovali na Balkáně, nýbrž vraceli se vždy nazpět do svých sídel při východních Karpatech. V I. stol. před Kr. objevili se i první zástupové Sarmatů [4]).

Takový byl národopisný stav Podunají, když počala římská okkupace.

Nejdříve se dostaly pod vliv nebo moc římskou části Illyrie, kde už dějiny v letech 229—228, 219, 167, 156—5, 135, 129, 119—7 př. Kr. zaznamenávají úspěšné výboje římské [5]). Současně se počala annexe vnitřního poloostrova, kde zase po porážce Perseově u Pydny r. 168 a po odklizení praetendenta Philippa proměněna byla Makedonie r. 146 v provincii, rozdělenou na 4 kraje, spravované z Thessaloniky. Hranicemi byly na východě Nestos, na severu Dardanie, Skardus Mons a Drilon, na západě pobřeží s Apollonií a Dyrhachiem; na jihu k ní patřila i Thessalie. Ostatně už brzy po tom r. 110 pronikl M. Minucius vítězně i do Thrákie.

Druhý úspěšný postup na dolní Podunají počal se v letech sedmdesátých I. století př. Kr. R. 77 C. Scribonius Curio zvítězil v Dardanii a pronikl až k Dunaji, r. 74 M. Lucullus podrobil

---

[1]) Srv. výše str. 23.

[2]) O přechodu Skythů přes dolní Dunaj na Balkán, srv. mé SS. I. 236, 326. Ve 4. stol. král Ateas zřídil zde už skythský stát, jenž však brzy r. 339 podlehl Filippovi Makedonskému a na dobro zničen byl Lysimachem roku 313.

[3]) Srv. SS. I., 292, 302.

[4]) Sarmati počali přecházeti už v první polovině I. stol. př. Kr. Poprvé se připomínají při výpravě Appia Claudia Pulchra r. 78 (srv. SS. I., 327 sl.) a hojně už v době Kristově.

[5]) Obšírně o tom pojednal *Zippel G.*, Die röm. Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus (Leipzig 1877), 43 sl.

řecká města pontská od Byzantia až po Istros a připojil je k provincii makedonské. Pak následovaly ještě výpravy proti Skordiskům, Thrákům rhodopským, Dardanům, Dákům, Sarmatům atd., ale v celku tyto boje nepřinesly ještě trvalejších úspěchů mimo zabezpečení samé Makedonie a také nerozšířily vědění o tamních končinách. Appian, jenž psal za Hadriana kolem r. 160, dí na př. (c. 30), že mimo zprávu o výpravě Lucullově nenašel u starších spisovatelů ničeho o podnicích Římanů proti Moesům za doby republiky. C. Jul. Caesar chystal sice na sklonku svého života velkou výpravu proti Dákům (a patrně i Bastarnům), kteří se pod žezlem krále Burvisty (*Βυρεβίστας*) tak zmohli, že počali vážně ohrožovati klid a vývoj říše na severu Balkánského poloostrova a Adriatického moře — Burvista před tím několikráte přešel Dunaj a zvítězil v Pannonii, Illyrii a Thrakii (Strabo V., 1, 6; VII., 3, 5 a 11; VII., 5, 2) — ale záměr velikého vojevůdce překazila smrt, jež ho stihla r. 44 [1]).

Teprve od doby Oktavianovy otevřely se země podunajské definitivně výboji římskému a Oktavian jako císař mohl také první o sobě napsati, že hranici říše římské rozšířil až k Dunaji: »*Pannoniorum gentes subieci protulique fines Illyrici ad ripam fluminis Danuvii*« [2]).

První boje o Podunají počaly na západě, kde před tím Dalmati drželi se stranou Caesarovi protivnou. R. 35 podrobeny byly kmeny na dnešní Černé Hoře, dobyta a obsazena Siscia, jež

---

[1]) O rozvoji moci Burvistovy srv. *Zippel*, Röm. Herrschaft 216 sl., *Mommsen*, Res gestae divi Augusti ed. 1883, 129 sl. a *Brandis* v *Pauly-Wissowa*, Realenc. s v. Dacia 1958 sl.

[2]) Res gestae divi Aug. c. 30. Že Augustus první stanovil Dunaj hranicí, dokládá i Suetonius Tiber. 16 a Julian v Symposiu ed. Hertlein I., 419. Stalo se to hned po válce pannonské r. 12—10 př. Kr. (*Mommsen*, RG. V., 21), ovšem jenom při pannonské části Dunaje. Dolní části nastoupily později. Za hranici říše byl potom Dunaj prohlašován dlouho, ještě za doby, kdy ho fakticky už Římané neovládali. Pro dobu Attilovu vidíme to ze smlouvy, kterou učinili Římané s ním (Priskos IV., 14). Totéž vidno pro počátek VI. století z Prokopia, podle jehož výroků Římané té doby celý kraj dolního Dunaje počítali k říši římské (BG. IV., 5). Justinian jej opevnil (de aed. IV. 5 sl.). Ještě Maurikius snažil se zajistiti dunajskou hranici od Sávy po ústí, jak uvidíme v kap. IV. z líčení válek, které podnikal a speciálně ze zprávy k r. 601 u Theofylakta VII., 15 (srv. i VI., 6), ačkoliv krátce před tím r. 598 vytýká avarský chakan Priskovi, že nemá co dělati na Dunaji, jenž je Římanům cizí a jehož si dobyli Avarové (Theof. VII., 10). Ale od VII. století přestal už Dunaj vůbec býti hranicí.

měla býti oporou pro nastávající boj s Dáky, a r. 34—3 po pádu pevnosti Promony pokořeni Dalmati. Na dolním Dunaji proti Bastarnům, Dákům a Moesům počal r. 29—8 úspěšný boj M. Licinius Crassus jako prokonsul Makedonie, ač jeho moc vojenská nebyla tehdy silnější jedné legie s auxiliariemi. Následovaly války r. 23 s Odrysy, někdy před r. 16 s Dentheletу, Skordisky, Bessy a Sarmaty, r. 15 bojoval Tiberius vítězně na obvodu Thrákie (patrně se Skordisky) a r. 13—11 L. Calpurnius Piso porazil opět vzbouřené kmeny balkánské. Boje tyto vedené vesměs od velitelů provincie makedonské, měly za následek, že konečně v Thrákii, jež před tím stále ohrožovala římskou Makedonii, nastal klid, že z Thrákie utvořen odrysský stát pod vrchní kuratelou římskou a že na Dunaji mohly býti položeny prvé základy vojenské organisace. Provincií se však Moesia nestala, ačkoliv už k r. 6 po Kr. uvádí Dio Cassius (55, 29, 3) konsulara A. Caecinu Severa s titulem »*τῆς πλησιοχώρου Μυσίας ἄρχων*«; kraj byl prostě počítán za část Illyrika a střediskem nového vojenského distriktu (nejméně o 2 legiích s ležením v Niši) byla Dardanie, k níž patřily i země Skordisků, Triballů a záp. Moesů — tedy asi pozdější Moesia superior. V čele stál zprvu »*praefectus civitatum Moesiae et Treballiae*«[1]). Teprve od doby Tiberiovy (od r. 14 po Kr.), kdy se počalo s reorganisací Illyrika a ostatních zemí balkánských, utvořila se také definitivně zvláštní provincie *Moesia*[2]), jež byla podle všeho podřízena v jurisdikci i ve vojenském velení praetor. legátu, a legie z vnitrozemí posunuty ležením k Dunaji, tak jako v Pannonii[3]).

Za Domitiana utvořena byla v letech 86—89[4]) na východě, v zemi kdysi getské, druhá Moesie (*M. inferior*), jež trvala až do doby Maximovy r. 238 (V. Max. et Balb. 16). Později čítala se k Moesii i část země zadunajské mezi Tisou a Černou.

Ptolemaiovy hranice obou Moesií, jež ukazují patrně na dobu

[1]) Podobně se v té době jmenuje v Pannonii »praefectus ripae Danuvi et civitatum duarum Boiorum et Azaliorum« (CIL. IX., Nr. 5363).

[2]) Tak vykládá nověji o vzniku prov. Moesie *A. von Premerstein*, Anfänge der Provinz Moesien. Jahreshefte des öst. arch. Inst. I., Beibl. 153 sl., 160, 170, 172, 175. Poněkud jinak *Mommsen*, RG. V., 13. Srv. i *A. Domaszewski*, Die Entwickelung der Provinz Moesia. N. Heidelb. Jahrb. 1891, I., 190 sl., *Kiepert*, Formae, Tab. XVII. Text 3.

[3]) Tac. Ann. IV., 5 dí k r. 23: »ripam Danuvii legionum duae in Pannonia, duae in Moesia attinebant.«

[4]) *Gsell*, Essai sur le règne de l'emp. Domitien (Paris 1894) 136.

Flaviovců, jsou tyto: Horní Moesie (II., 16, 4; III., 9, 1) je na západě ohraničena čarou od Tauruna (Zemuně) po pravé straně Driny k horám Skodranským (Šardagh), odtud pak na jihu čarou, jdoucí přes horstvo Orbelské k pramenům Kiabru (Cibrica), na východě tokem Kiabru, na severu Dunajem. Dolní Moesie (III., 10, 1, 7) za Kiabrem, jenž tvoří její záp. hranici, má jižní hranici neurčitou; ale patrně neběžela po hřebenu Haemu, nýbrž aspoň z části mezi Starou Planinou a Dunajem, tak že osada Nikopol pod Haemem (*Νικόπολις ἡ περὶ Αἷμον*) do Moesie nepatřila. Východní mez tvořilo moře, severní Dunaj od vtoku Kiabru k Dinogetii. Od Dinogetie k ústí rozkládala se však dolní Moesie i na sever od Dunaje, zaujímajíc poříčí Serethu, Prutu i Dněstru až k vzdušné čáře, jež se od ohybu této řeky kdesi u vtoku říčky Okny táhla k Olbii [1]). Západní hranicí byl Ptolemaiovi Hierasos (Sereth).

Skutečné hranice Moesií byly ovšem leckde jiné, než jak Ptolemaios určuje. Tak aspoň o západní ukázal Domaszewski, že nešla po Drině, jak Ukert, Forbiger i Kiepert vykládali, ale dále na východ přes hory Šumadijské, Kragujevac, Tartarinu planinu k Trěstniku na Srb. Moravě a odtud k Mitrovici tak, že dnešní záp. Srbsko patřilo ještě k Dalmacii; o jižní soudí týž, že šla od stanice *ad Fines* na jih od Skople vedle Kumanova, Trnu, mezi Pirotem a Bela-Palankou k Cibrici a k Dunaji [2]).

Později, v druhé polovici III. stol., oficiální pojem Moesie značně se odchýlil od svého původního místa. Neboť právě z kraje, kde Moesové seděli a kde prov. Moesie povstala, utvořil Aurelian, když r. 275 [3]) vydal zadunajskou Dákii barbarům, novou Dákii zv. *Dacia nova (Aureliani)*, pozd. *Dacia ripensis*, po obou stranách Cibrice od Egety až k Vidu, s hlavními osadami Ratiarií a Oeskem [4]).

[1]) Srv. SS. I., 340, kde blíže pojednáno o ohybu Tyru a sev. hranici Dakie a Moesie. Zemi mezi Dunajem a Borysthenem čítá k dolní Moesii i autor anon. hypotypose z V. stol. (IV., 11 u *Latyševa*, Scyth. I., 294).

[2]) *Domaszewski*, Die Grenzen von Moesia superior (Arch. Ep. Mitth. XIII., 153). Srv. hlavně Dimens. prov. ed. *Riese*, 12, Plinia III., 150 a Orosia I., 2, 59. Také nápisy to dosvědčují. *Munic. Mal* . . . na horní Srbské Moravě náleželo k Dalmacii. Nápisy o hranici celní nalezené u Gubarevce blíže Stojniku a u Kačaniku sev. od Skople ukazují, že celní hranice Illyrika (jež odpovídala hranicím provincií) běžela poblíže těchto míst (*Domaszewski*, l. c. 131, 133, 144).

[3]) O datu srv. více na počátku kap. III.

[4]) Vita Aureliani 39: Populos in Moesia conlocavit appellavitque *suam Daciam,* que nunc duas Moesias dividit. Rufi Breviar. 8: Per Aurelianum

Zbytky staré Moesie obdržely pak jména *Moesia prima s. superior* na západě a *M. secunda s. inferior* na východě, mezi Dunajem a Haemem. V tutéž asi dobu [1]) byla mimo to ze zbylé Horní Moesie vyloučena jako samostatný kraj *provincia Dardania* a *Dacia mediterranea* a podle Julliana i *Scythia* [2]), nynější Dobrudža, z dolní Moesie; její hranice byla vedena od Axiopole na Dionysopol tak, že tato města patřila na dále Skythii [3]).

Země Thráků, jež utvořila zprvu na jihu Haemu stát odrysský pod klientelou římskou — ovšem bez řeckých pobřežních měst, jež byla po výpravě Crassově přidělena k Makedonii [4]), — rozšířena byla brzy i o getské panství mezi Haemem a Dunajem (t. zv. *ripa Thraciae*) a v této rozloze dostala se také, když r. 21 a 25 povstání Odrysů a jiných kmenů bylo pokořeno (Tac. Ann. III., 38), po smrti krále Rhoemetalka r. 46 zcela pod moc římskou jakožto *provincia Thracia* [5]) (srv. CIL. III. Nr. 6123 z r. 61/2). Podle toho také Melova chorografie ohraničuje Thrákii slovy: »qua latera agit, Histro pelagoque contingitur« (II., 16) a Plinius o severní její hranici dí: »ita finit Hister a septentrione«

translatis exinde Romanis duae Daciae in regionibus Moesiae ac Dardaniae factae sunt. Srv. i Lactantius De mort. pers. 9 a Eustath. ad Dion. Per. 305. Srv. též *Brandis* v *Pauly-Wissowa*, Realenc. IV., 2 sub v. Dacia 1975.

[1]) Srv. *C. Jullian*, Réforme provinciale attribuée à Dioclétien. Rev. hist. 1882, XIX., 338. U Ptolemaia (III., 9, 4) obsahuje Dardanie (ještě jako část Moesie) kraj s městy Naissem, Arribantiem, Ulpianem a Skupy (srv. mapu), u Hierokla Skupy, Merie, Ulpianu (ed. Burckhardt 14). O Dardanii viz hlavně studie *Evansovy*: Antiq. researches in Illyricum. I.—IV. From the Archaeologia. Vol. 48—49. Westminster 1884—5; o objemu Dakie mediterr. srv. *Jireček* Arch. Ep. M. X. 43. Obsahovala nynější kraj sofijský, Küstendil, Trnsko a část Srbska.

[2]) Podle *C. Julliana* (l. c. 336) vyloučena byla Skythie z Moesie už v druhé pol. III. století za Valeriana (253—260), když snadnost, s kterou tam barbaři činili vpády, ukázala nutným dáti jí samostatnější vojenskou správu. »*Dux scythici limitis*« (»*dux Scythiae*« v Notit. dignit.) připomíná se Vopiskem za Aureliana k r. 258 (Vita Aureliani 13).

[3]) Srv. Amm. Marc. XXVII., 4, 12; Notit. Or. 39, Hierocles ed. Burckhardt 3. O limesu Skythie v letech 337—340 srv. nápis z Iglice v Arch. Ep. M. XVII., 85.

[4]) Viz o tom blíže u *Premersteina*, Anfänge 192.

[5]) *Domaszewski* soudí, že už při nastoupení Tiberia kraj mezi Istrem a Haemem byl od klientely thrácké oddělen a podřízen římskému praefektu (N. Heidelb. Jahrb. I. 194). Proti tomu *Premerstein*, l. c. 182. K vývoji prov. thrácké srv. hlavně spis *Dem. Kalopothaka*, »De Thracia provincia Romana«, Berlin. Diss. 1893, k němuž srv. i kritický referát *K. Patsche* v Glasniku VII., 147.

a IV., 44: »Thracia altero latere a Pontico litore incipiens, ubi Hister amnis inmergitur.« Kraj na sever od Haemu zůstal tedy zprvu při ní, a ještě r. 66 po Kr. ohraničuje se Illyricum na východě Thrákií (Jos. Flav. de bello iud. II, 16). Za Domitiana, když Moesie byla rozdělena v provincii Horní a Dolní, vzájemný poměr, jaký nastal mezi kompetencí místodržitelů Moesie a Thrákie o území dunajské, není dosti jasný [1]). *Ripa Thraciae* připomíná se ještě za Hadriana a Nikopolis pod Haemem označuje se u Ptolemaia i na mincích jako město do Thrákie patřící. Srv. vůbec vymezení Ptolemaiovo, jemuž hranice Thrákie leží (III., 11, 1): »*ἀπὸ τοῦ Κιάβρου ὑπὲρ τὸν Αἶμον τὸ ὄρος μέχρι τοῦ ἐπὶ τὸν Πόντος πέρατος*«, a jenž při tom uvádí (III., 11, 6) i thrácké strategie na sever od Haemu. Od konce II. stol. šla však severní hranice Thrákie určitě po Haemu a to, soudíc z mincí nikopolských, na jisto už za Sept. Severa (vládl 193—211), ne-li už za Commoda (180—192). Při tom dostala vojenské velitelství [2]). Ostatní hranici Thrákie tvořilo na východě a jihu moře až k ústí Nestu, na západě dolní tok Nestu a hory Orbelské a Kiabros (Ptol. III., 9, 2; III., 11, 1).

V Diocletianově organisaci náleželo k dioecesi thrácké 6 provincií: 1. *Europa* s městy Perinthem a Apry, 2. *Rhodope* s Maximianopolí, Maroneií a Aenem, 3. *Thracia* vlastní s Philippopolí a Beroeí, 4. *Haemimontus* s Hadrianopolí a Anchialem, 5. *Scythia* s Dionysopolí, Tomy a Kallatidou a 6. *Moesia inferior* s Marcianopolí a Nikopolí. Současně se během IV. stol. i Makedonie rozpadla na 4 provincie zvané: 1. *Thessalia*, 2. *Epirus nova* s Dyrhachiem, 3. *Macedonia prima* a 4. *Macedonia secunda* nebo *salutaris* [3]).

Na západě, kde r. 27 př. Kr. kraj skládající se z Dalmacie a římských okkupací v poříčí Sávy odevzdán byl senátu a r. 11 postoupen císaři, nastal po pokoření odbojů pannonsko-dalmatských r. 13, r. 12—10 př. Kr. a r. 6—9 po Kr. pokoj, spojený s rychlou romanisací, zejména v Dalmacii, kde silně působil rozkvět pobřežních měst. Pannonie zůstávala vždy vojenskou organisací a vývoj její závislý byl především na římských legiích. Zprvu celé

---

[1]) *Premerstein*, l. c. 184 sl., *Dobruský*, Сборникъ нар. умотв. XVIII., 714, *Tocilescu*, Monum. epigrafice I. 134 sl.

[2]) *Premerstein*, l. c. 189.

[3]) *Marquardt*, R. Staatsverf. I., 159, 163, *Mommsen*, Abh. Berl. 1862, 509, *Jullian*, Réforme prov. 355.

území od středního Dunaje až po Dardanii a Moesii (inclus.) označovalo se názvem Illyrie (*Hilluricum, Hillyricum, Illyricum*) a ohlasem tohoto prvotního zařízení bylo i později to, že celé Podunají od Raetie až po Moesii tvořilo jednu illyrskou oblast celní [1]).

Ba při organisaci Diocletianově posunut byl pojem Illyrika ještě dále k východu, neboť praefektura illyrská zabírala celý střed Balkánského poloostrova s prov. Moesií, Dákií, Dardanií, Praevalidou, Makedonií atd. až po Řecko, kdežto Pannonie s Dalmacií připojeny k praefektuře italské [2]). Proto také ještě Prokopios nejen Vederianu nebo Ulpianu (Hist. Arc. VI., poč., BG. IV., 25) ale i Sardiku (BG. III., 40) čítá do Illyrie.

Jako prov. Moesie a Dardanie, o jejichž povstání jsme již jednali, tak tedy i území pozdější Pannonie, když bylo r. 9 př. Kr. Tiberiem dobyto, připojeno bylo zprvu k Illyriku [3]). Ale když vzplanul nový odboj, který jen s velkou námahou a za pomoci 15 legií byl v letech 6—9 po Kr. pokořen, utvořena byla r. 10 samostatná *provincia Pannonia.* R. 14 vystupuje už legát Pannonie vedle legáta Illyrika. S počátku provincie byla administrativně jednotná, ale od poč. II. století rozdělena byla na části dvě: západní zv. *Pannonia superior* a východní *Pannonia inferior,* jejichž hranice běžela podle Ptolemaia (II., 14, 1; III., 15, 1) od ohybu Dunaje za Brigetiem přes Blatenské jezero asi k vtoku Uny do Sávy [4]). Později Diocletian pokračoval v dělení a utvořil 4 provincie: 1. *Pannonia Valeria* (název po dceři Diocletianově), jež

---

[1]) *Domaszewski,* Grenzen 126, *Mommsen,* RG. V., 19. *Marquardt* R. Staatsverf. I., 141.

[2]) O vývoji Illyrika srv. *Zippel,* Röm. Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus (Leipzig 1878), *Marquardt,* R. Staatsverf., l. c., *Mommsen,* CIL. III., 279 sl., 415 sl., *H. Cons* La province romaine de Dalmatie. Paris 1882. Starší práci vydal *A. M. Poisignon,* Quid praecipue apud Romanos ad usque Diocletiani tempora Illyricum fuerit. Paris 1846. Bezobsažný je článek *J. Gorgeho,* »Die Wandlungen des geogr. Begriffes Illyrien« (Zs. f. Schulgeogr. XII., 359, Wien).

[3]) Mon. Ancyr. 30: Pannoniorum gentes, quas ante me principem populi Romani exercitus nunquam adit, devictas per Ti. Neronem, qui tum erat privignus et legatus meus, imperio populi Romani subieci protulique fines Illyrici ad ripam fluminis Danuvii.

[4]) Srv. též *Ritterling,* Die Statthalter der pann. Provinzen (Arch. Ep. Mitth. 1897, 23) a *Rob. Fröhlich,* Acumincum vidéke és a regi Pannoniai limes (Arch. Értes. 1892, 34, 115). O jižní hranici Pannonie proti Dalmacii psal *K. Patsch* v Mitth. röm. Inst. 1894, 235 sl. Neběžela po Sávě ale na jihu od ní.

měla za hlavní města Acquincum a Sopiany a jejíž západní hranice šla od Brigetia přes jezero Blatenské, 2. *P. prima* na západě předešlé mezi Dunajem a Drávou se střediskem v Savarii, 3. *P. secunda* a 4. *P. Savia* nebo *Savensis*, jež dělily se o území na jihu Drávy a to tak, že první zajímala východ se Sirmiem, druhá se Siscií západ až po řeku Vrbas [1]). Zároveň sluší podotknouti, že brzy po oddělení Pannonie a Moesie ujalo se pro zbylou část Illyrika při moři s hlavním městem *Salonae* jméno *Dalmatia*, jež se rozpadala opět na vlastní Dalmacii na jih od řeky Titia (Kerky) a Liburnii na severu, a vedle toho dělila se administrativně na tři konventy: skardonský, naronský a salonský [2]). Za Diocletiana utvořen byl na jihu nový samostatný distrikt *prov. Praevalis* nebo *Praevalitana* se střediskem v Skodře.

V Zadunají nastaly Římu boje se Sarmaty a Gety resp. Dáky [3]). Dákové byli sice po smrti Burvisty oslabeni rozdělením říše na menší části, ale to jim nezabránilo, aby nepokračovali v začatých před tím vpádech přes Dunaj, jež ovšem Řím trpěti nemohl. S Dáky a Gety bojoval vítězně M. Lic. Crassus r. 29 př. Kr. (Liv. ep. 134, 135, Dio Cass. 51, 23—27, Florus II., 26), pak patrně už na konci I. stol. př. Kr. Ael. Cattus (Strabo VII., 3, 10), při čemž se dočítáme, že přesídlil 50.000 Getů do Moesie [4]); na nějaký následující úspěšný boj Tiberia s Dáky vztahuje se patrně i verš v Cons. ad Liv. 387 [5]). R. 10 odraženi byli Dákové vtrhnuvší přes zamrzlý Dunaj do Pannonie (Dio 54, 36, 2) r. 6 bojoval proti Dákům a Sarmatům legát A. Caecina Severus za pomoci Thráků (Dio 55, 30) a když podle Florova svědectví (II., 28 sl.) Dákové přece nepřestávali činiti vpády přes řeku, kdykoliv zamrzla, patrně proto, že spoléhali na spojenství s Germany a sami byli dosti silní [6]), vyslal konečně Augustus Cn. Cor-

---

[1]) *Savia* zvána byla též *Siscia.* Srv. *Jullian,* Rev. hist. XIX., 353. Provincie tyto jsou jmenovány poprvé ve Veronském zápisu (srv. výklad *Mommsenův* v Acta acad. Berol. 1862, 489 sl., *Marquardtův,* R. Staatsverf. I., 138, 140 a *Rieseho,* Geogr. lat. min. XXXII. a 127).

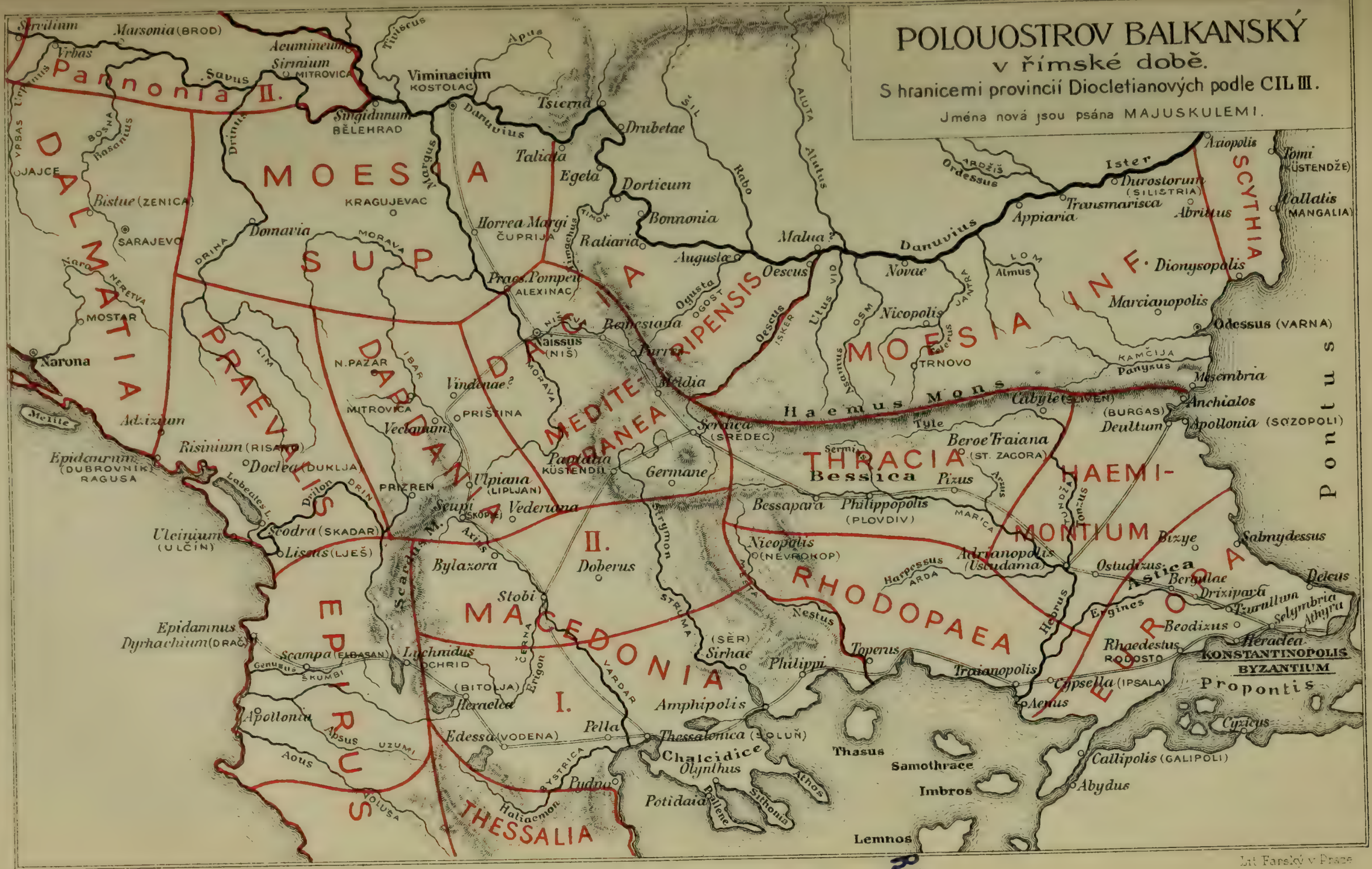
[2]) Plin. III., 139 sl.

[3]) O těchto prvních bojích Římanů s Daky podrobně pojednal *Mommsen* v kommentáři k vydání Res gestae divi Aug. 1883, 129 sl., a *Brandis* v článku Dacier v *Pauly-Wissowa,* Realencyclopaedie IV., 2.

[4]) O jménu velitele a bližším určení nejistého data srv. *Premenstein,* l. c. 157, *Mommsen,* l. c.

[5]) *Premerstein,* l. c. 159, klade boj ten mezi r. 15—12 př. Kr.

[6]) Srv. zprávu Strabonovu VII., 3, 13 a VII., 3, 12, podle níž ještě za jeho doby stavěli do boje 40.000 vojínů.

POLOUOSTROV BALKANSKÝ
v římské době.
S hranicemi provincií Diocletianových podle CIL III.
Jména nová jsou psána MAJUSKULEMI.
Pannonia II.
DALMATIA
MOESIA SUP.
PRAEVALIS
DARDANIA
DACIA RIPENSIS
DACIA MEDITERANEA
MOESIA INF.
SCYTHIA
THRACIA
HAEMIMONTIUM
RHODOPAEA
EUROPA
MACEDONIA I.
MACEDONIA II.
EPIRUS
THESSALIA
Pontus
Propontis
Haemus Mons
Danuvius
Ister
Savus
Singidunum BĚLEHRAD
Viminacium KOSTOLAC
Sirmium MITROVICA
Naissus (NIŠ)
Serdica (SREDEC)
Philippopolis (PLOVDIV)
Odessus (VARNA)
Anchialos
Apollonia (SOZOPOLI)
Adrianopolis (Uskudama)
Heraclea
KONSTANTINOPOLIS
BYZANTIUM
Thessalonica (SOLUŇ)
Chalcidice
Scodra (SKADAR)
Epidamnus
Dyrhachium (DRAČ)
Scupi (SKOPJE)
Stobi
Thasus
Samothrace
Imbros
Lemnos
Lit. Farský v Praze

nelia Lentula proti nim, jenž je důkladně porazil, rozehnal a na Dunaji založil řadu ochranných opevnění [1]).

Doba této důležité výpravy je nejistá, ale padá patrně ke konci vlády Augustovy. Mommsen a Gsell kladou ji do r. 6 po Kr., Premerstein do r. 11 [2]), kdy boj s Dáky doložen i jinde Orosiem [3]). Augustus vítězství svá zvěčnil na pomníku Ancyrském slovy: »citra quod Dacorum transgressus exercitus meis auspiciis victus profligatusque est et postea trans Danuvium ductus exercitus meus Dacorum gentes imperia populi Romani perferre coegit.«

Ale po Augustovi nastalo zhoršení situace. Tiberius vpádům Sarmatů a Dáků se neopíral (Sueton. Tiber. 41) a po smrti Neronově, když legie dunajské dvakráte odešly od Dunaje, byla obrana nedostatečná [4]). Za Domitiana utvářily se poměry docela tak, že války, které sám císař vedl asi r. 86—89 s Dáky [5]) nově zorganisovanými králem Decebalem (též Decibalus), dopadly ve skutečnosti pro Řím neúspěšně. Teprve Trajanovi podařilo se opět obnoviti moc římskou a po dvou velkolepých výpravách r. 101—102 a 105—106 pokořiti nepřítele na dobro a připojiti území Decebalovo k říši pod jménem *provincia Dacia* [6]). Pontské pobřeží od Dunaje až po říši bosporskou dostalo se do moci římské už před tím, od r. 57—62 po Kr. [7]). Hranice provincie určuje

---

[1]) Florus II., 28. Srv. citát výše na str. 39, pozn. 1.

[2]) *Mommsen*, Res gestae divi Aug.² 131, *Premerstein*, 166 sl., *Domaszewski*, N. Heidelb. Jahrb. I., 192, *Gsell*, Domitien 204.

[3]) Orosius VII., 22, 2: quas (Jani portas) ex eo (r. 752) per duodecim annos quietissimo semper obseratas otio ipsa etiam robigo signavit, nec prius umquam nisi sub extrema senectute Augusti pulsatae Atheniensium seditione et Dacorum commotione patuerunt.

[4]) Do té doby patří zpráva o přestěhování více než 100.000 Zadunajců Ti. Plautiem Silvanem do Moesie r. 62 (srv. SS. I., 329, 339) a také boj Mucianův (Tac. Hist. III., 46).

[5]) Viz o nich blíže u *Gsella*, L'empereur Domitien 209 sl. (srv. SS. I., 339) a *Mommsen*, Hermes III., 115 sl.

[6]) Ze spisů o válkách Trajanových s Dáky uvádím zde jen dvě nové velké práce, založené na výkladu reliefů sloupu Trajanova v Římě: *C. Cichorius*, Die Reliefs der Trajansäule I.—II. Berlin 1896—1900 a *E. Petersen*, Trajans dakische Kriege, I.—II., Leipzig 1899—1903. (Srv. i Röm. Mitth. 1896, 109)

[7]) Srv. SS. I., 338. Od r. 57 město Tyras počalo čítati novou aeru a od r. 62/3 nastupují v Bosporské říši mince s hlavou Neronovou.

Ptolemaios [1]) na západě Tibiskem (Temeš), na jihu Dunajem až po vtok Hierasu (Serethu), na východě Hierasem, na severu horním tokem Tyru (Dněstru) od ohybu u vtoku Okny (53° d. - 48° 30′ š.) a horami Karpatskými na rovnoběžce 48° 30′ (III., 5, 1; III., 5, 6; III., 8, 1). Ale hranice tyto na jisto se nesrovnávaly se skutečností. Na sever za Karpaty k Dněstru nešla hranice, ba ani ne do Karpat. Neboť poslední římskou kolonií zde na severu bylo Porolissum, nynější Mojgrád, u něhož se připomíná i římský, patrně pohraniční, val [2]); na západě šla celní linie od Černé na stanici *ad Mediam, Pons Augusti* a k *Ampelu* [3]), na východě proti Moesii byla pak hranicí řeka Aluta a ne Sereth, jak dosvědčuje Jordanis (V., 33, XII., 74) a řada římských tvrzí zřízených podle Alutina toku [4]). Za Hadriana (r. 129) byla nová provincie rozdě-

[1]) Srv. SS. I., 340, kde uvedena také různá mínění o bližší lokalisaci severní hranice na nynější mapě.

[2]) Srv. nápis nalezený blíže Sámoše (CIL. III., č. 827) znějící:
Deae [Nem]esi reg[in(ae)] Val(erius) Valen[tin]us
b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) . . . . aed[il(is)] col[o
niae) Nap(ocae), a cens(ibus) subsi[g(navit)]
Samum cum reg(ione) [tr]ans val[lum i]mp(e
ratore) d(omino) n(ostro) M. A[nt(onio)] Gordi(ano)
Augus[to et A]viol[a] cos. X.

[3]) *Domaszewski*, Arch. Ep. Mitth. XIII., 142.

[4]) *Domaszewski*, Grenzen 137 a »Zur Gesch. der röm. Provinzialverwaltung. Dacia (Rhein. Mus. 1893, 243), *Brandis*, l. c. 1968. Vývoj hranic staré Dakie není vůbec jasný. Do doby Augustovy šla hranice, jak vidno z Caesara (BG. VI., 25), Strabona (VII., 3, 1) a Appiana (Illyr. 22) na západu až k ohybu Dunaje, jenž tvořil hranici. Ale v letech 20—50 po Kr. přišli sem, jak nutno uzavírati ze zprávy Tacitovy (Ann. XII., 29, 30), Sarmaté, zaujali nížinu mezi Dunajem a Tisou a panství Dáků zatlačili za Tisu (srv. SS. I., 328). Tato oblast přešla pak v moc římskou a byla asi na západě dosti přesně vymezena, jenže kudy šla hranice, nelze říci. Dříve se soudilo, že ji označovaly římské valy, jejichž zbytky se nalézaly na mnohých bodech nížiny uherské a v pohraničních horách Sedmihradska (srv. *Goos*, Studien zur Geogr. etc. Daciens 24—29; *Torma Kar.*, Adalék észak-nyugoti Dacia föld és helyiratoz v XI. sv. pojednání akad. uherské; *týž*, Limes dacicus Budapest 1889 (přelož. do němčiny majorem Ornsteinem. Ung. Rev. 1882, 278). Ale tyto domněle »římské« valy objevily se bližším ohledáním pozdějšími, původu středověkého i novověkého (z dob tureckých) a římský val doložen je dnes na určito jen u Mojgrádu, starého Porolissa, jak z předcházející poznámky vidno. Pozoruhodno je však, že údolím Černé přes horní Temeš k Sarmizegetuse vedla celní hranice (*Domaszewski*, Grenzen 142). Také na druhé straně římského Zakarpatí, na hranicích Dolní Moesie, není zjištěn římský val; aspoň o valech, jež se tradicionálně zovou Trajanovými, není prokázáno, že by pocházely z doby římské (ač možnost u valů, vedoucích

lena ve dvě části [1]): západní, *Dacia superior* a jihovýchodní, *D. inferior*, později za Marka Aurelia ve tři (*Tres Daciae*): *D. Porolissensis* na severu, zv. po osadě Porolissu, *D. Apulensis* ve středu, zv. po Apulu, a na jihu *D. Maluensis* zv. po kolonii téhož jména, jejíž lokalisace však není jistá [2]). Tak trvala až do vydání barbarům, k němuž byl Aurelian přinucen r. 275, načež jméno obživlo na jihu Dunaje na části bývalé Moesie (srv. výše str. 52). Jordanis (Get. XII., 74) dí už o bývalé Dakii: »haec Gotia, quam Daciam appellavere maiores, quae nunc (t. j. 551), ut diximus, Gepidia dicitur.«

Dalšího území v Zadunají se Římané nezmocnili, ani nížiny uherské mezi Dunajem a Tisou, kde se usadili sarmatští Jazygové, ani končin na slovenských přítocích Dunaje a při Moravě. Země ty chtěl sice Markus Aurelius po velkých bojích v l. 165—180 připojiti k říši pod jménem provincií *Sarmatia* a *Marcomannia* [3]), ale záměr ten překazila náhlá císařova smrt r. 180.

---

od vtoku Trotuše do Serethu přes Prut k východu, vyloučiti nelze). Jistě římský je podle Schuchardta jen val mezi Serethem a Prutem poblíže Galace a ovšem i trojnásobný val, vedoucí v Dobrudži od Cerné vody ku Konstanci. Za to valy uvnitř Dolní Dakie, jdoucí od Turn-Severinu přes Crajovu ku osadě Greci na Ardžiži a pravděpodobně dále k dolnímu Serethu (viz mapu u str. 32), nejsou římské. Schuchardt sám je přičítá Gothům, bránícím se r. 376 proti Hunnům (Wälle und Chausseen im südlichen und östlichen Dacien. Arch. Ep. Mitth. 1885, IX., 202 sl., 222, 224, 225, 226, Tab. VI; Die röm. Grenzwälle in der Dobrugea. Tamže, 87 sl. Tab. IV.). O valech v Dobrudži srv. i *Tocilescu*, Monument von Adamklissi (Wien 1895) a *Cichorius*, Die röm. Denkmäler in Dobrudža (Berlin 1904), 7 sl. O záp. hranici Dacie psali v poslední době ještě *R. Froehlich*, Die sogen. Römerschanzen in der Bácska Ung. Rev. 1887, seš. 10), »Dacia nyugoti határa és a Római sánczok« (Arch. Értes. 1891, XI., 419—427), a *J. Ornstein*, Die Westgrenze Daciens (Jahreshefte des öst. arch. Inst. III, 2. Beibl. 219; originál vyšel maďarsky v pojednáních maď. spolku pro lit. a dějiny szolnokdobrocké stol. I., 1900; Ornstein zde dochází k závěru, že na hranici uhersko-sedmihradské nebylo římských opevnění. Dále srv. *G. Fínály*, A limes Dacicus és a Pojugori földvár (Arch. Értes. 1904, 9).

[1]) S vyloučením kraje při Temeši, jenž byl připojen k Horní Moesii (srv. Arch. Ep. Mitth. XIII., 143).

[2]) *Marquardt*, R. Staatsverf. I., 153, *Kiepert*, Formae. Tab. XVII., text 3, *Brandis*, l. c. 1971, a podobně u *Tocilescu*, Monumentele I., 101 sl., 113 sl. Tocilescu ztotožňuje kolonii Malvu (Maluese) a dn. Celeiu. Srv. CIL. III. str. 893 a *Jung* Landsch. 388. Při tomto dělení zároveň dosavadní praetorský stupeň místodržitele povýšen na stupeň konsulární (*Domaszewski*, Rhein. Mus. 1893, 244).

[3]) Vita Antonini 27, 24.

Když Římané přišli a půdu kus za kusem si osvojovali, měníce ji, jak právě vyloženo, v provincie, tu při svém politickém smyslu šetřili starých národních institucí, pokud toho dovolovaly zájmy státní; také se nepokoušeli o nějaké náhlé nebo násilné odnárodňování, ponechávajíce prostě vysoké své kultuře, aby klidným působením assimilaci prováděla a dokonala. To se také dálo, a sice v místě, kde byla kulturní a obchodní střediska nebo kde bylo více kolonií a vojska rychleji, jinde pomaleji; ale v celku v první době okkupace staré národopisné poměry zůstaly ještě nejenom zachovány, nýbrž staly se i přirozeným základem nové státní organisace [1]).

Z prvu ovšem i jiné momenty určovaly, kudy půjdou hranice provincií. Tak Makedonie, organisovaná r. 146, obemykala i části Thráků i části Illyrů a Moesie zase zemi gallských Skordisků, thráckých Moesů, Triballů a illyrských Dardanů. Ale při pozdějším vývoji provincií staré jednotky národní přicházely k platnosti. Mezi kmeny thráckými na severu Balkánu běželo při tvoření politických okresů ponejvíce o M o e s y a T r i b a l l y, jejichž vzájemná sídla nejsou nám však ze starých zpráv jasná [2]). Moesové

---

[1]) Srv. *Domaszewski*, Grenzen 131.

[2]) Strabon VII., 5, 12: *μετὰ δὲ τὴν τῶν Σκορδίσκων χώραν παρὰ μὲν τὸν Ἴστρον ἡ τῶν Τριβαλλῶν καὶ Μυσῶν ἔστι, ὧν ἐμνήσθημεν πρότερον, καὶ τὰ ἕλη τὰ τῆς μικρᾶς καλουμένης Σκυθίας τῆς ἐντὸς Ἴστρου. . . .* VII., 3, 13: *παρὰ μὲν οὖν Ἕλλησιν οἱ Γέται γνωρίζονται μᾶλλον διὰ τὸ συνεχεῖς τὰς μεταναστάσεις ἐφ' ἑκάτερα τοῦ Ἴστρου ποιεῖσθαι καὶ τοῖς Μοισοῖς ἀναμεμῖχθαι· καὶ τὸ Τριβαλλῶν δ' ἔθνος Θρᾳκικὸν ὄν, τὸ αὐτὸ πέπονθε τοῦτο.* Plinius III., 149: provincia quae Moesia appellatur, ad Pontum usque cum Danuvio decurrens . . . in ea Dardani, Celegeri, Triballi, Timachi, Moesi, Thraces Pontoque contermini Scythae. IV., 3: Dardanis laevo Triballi praetenduntur latere et Moesicae gentes, a fronte iunguntur Medi ac Denseletae quibus Threces ad Pontum usque pertinentes. IV., 41: aversa eius (Haemi) et in Histrum devexa Moesi, Getae, Aodi, Scaugdae, Clariaeque et sub eis Arraei Sarmatae quos Areatas vocant, Scythaeque et circa Ponti litora Moriseni, Sithonique Orphei vatis genitores optinent. Cassius Dio LI. 23, 3 (k r. 29): *Βαστάρναι δὲ Σκύθαι τε ἀκριβῶς νενομίδαται, καὶ τότε τὸν Ἴστρον διαβάντες τήν τε Μυσίαν τὴν κατ' ἀντιπέρας σφῶν καὶ μετὰ τοῦτο καὶ Τριβαλλοὺς ὁμόρους αὐτῇ ὄντας τούς τε Δαρδάνους ἐν τῇ χώρᾳ τῇ ἐκείνων οἰκοῦντας ἐχειρώσαντο.* Ptolem. III., 9, 2: (*Μυσία ἡ ἄνω*) *κατέχουσι δὲ τῆς ἐπαρχίας τὰ μὲν πρὸς τῇ Δαλματίᾳ Τρικορνήνσιοι, τὰ δὲ πρὸς τῷ Κιάβρῳ ποταμῷ Μυσοὶ, τὰ δὲ μεταξὺ Πικήνσιοι, τὰ δὲ πρὸς τῇ Μακεδονίᾳ Δάρδανοι.* III., 10, 4: *κατέχουσι δὲ τῆς κάτω Μυσίας τὰ μὲν δυσμικὰ Τριβαλλοί, τῶν δὲ ἀνατολικῶν τὰ μὲν ὑπὸ τὸ στόμα τὴν Πεύκην Τρωγλοδύται, τὰ δὲ στόματα Πευκινοί, τὰ δὲ πρὸς τῷ Πόντῳ Κρόβυζοι καὶ ὑπὲρ αὐτοὺς Οἰτήνσιοι καὶ Ὀβουλήνσιοι, τὰ δὲ μεταξὺ Διμήνσιοι καὶ Πιαρήνσιοι.*

Národopisná mapa Balkánského poloostrova v době římské.

v době císařské seděli asi u ř. Kiabru a Ratiarie. Hlavní jejich pevnost *Μυσοί*, které Crassus r. 29 dobyl (Dio 51. 23, 5), ztotožňuje Premerstein s Ratiarií[1]; naproti tomu země Triballů, nesoucí v době císařské název *Treballia*, *Τρεβαλλική*[2]), táhla se na jihu od nich, od Dardanie ke kolonii Oescu na Dunaji, jenž je u Ptolemaia (III., 10, 5) přímo označen: *Οἶσκος Τριβαλλῶν*, kdežto Ratiaria (III., 9, 3): *Ῥαιτιαρία, Μυσῶν κολωνία*. Domaszewski se domnívá, že oblast Triballů a Moesů rovnala se pozdější provincii *Moesia inferior*; naproti tomu Premerstein ji ztotožňuje s pozdější Aurelianovou *Dacia nova ripensis* s městy Ratiarií a Oeskem[3]). Když r. 136 Hadrian nařídil vymeziti znovu území mezi Moesy a »Thráky«, tu běžela hranice, jak souditi smíme z nalezených nápisů, od Butova při Tirnovu přes Hodnici na Rusici k ústí Osmu[4]).

Na východě Moesů příbuzní jim **Getové**, kmen kdysi mocný, později zanikli; ačkoliv se getští králové připomínají ještě r. 29 (Dio Cass. 51, 24, 6 sl.) a kmen v době císařské opětovně je doložen při dolním Dunaji[5]), přece vidíme, že Getové povlovně mizeli v pojmu Moesů[6]), s nimiž se podle zprávy Strabonovy

---

[1]) Premerstein, l. c. 149.

[2]) CIL. V., 1838 (nápis z doby Claudiovy v Julium Carnicum): praef(ecto) c[i]vitat(ium) Moesiae et Treballia(e). — *Τριβαλλική* u Diona Cassia LI., 22, 7 (srv. dále pozn. 5).

[3]) *Domaszewski*, N. Heidelb. Jahrb. 197, *Premerstein*, l. c. 150. K tomu srv. i *N. Vulić*, Die Sitze der Triballer zur Römerzeit (Wiener Studien XXIV., 1902, 336) a téhož „Данашња Србија под Римљанима“ (Просв. Гласник 1901, 1133 sl.).

[4]) *Premerstein*, l. c. 186 a CIL. III. Nr. 749, 12345 a 12407. Premerstein sem klade hranici mezi Dacia ripensis a Moesia inferior (187). Srv. i *Dobruský*, Сборникъ нар. умотв. XVIII., 713.

[5]) O Getech v Moesii za doby císařské svědčí vedle výše na str. 44 uvedených citátů ještě r. 16 Ovidius na př. ex Ponto IV., 9, 77-8: hic (Flaccus) tenuit Mysas gentes in pace fideli, hic arcu fisos terruit ense Getas (srv. *Müllenhoff*, DA., III., 159) a Dio LI. 22, 6, 7: *οἱ δ' (Δακοί) ἐπ' ἀμφότερα τοῦ Ἴστρου νέμονται, ἀλλ' οἱ μὲν ἐπὶ τάδε αὐτοῦ καὶ πρὸς τῇ Τριβαλλικῇ οἰκοῦντες, ἔς τε τὸν τῆς Μυσίας νομὸν τελοῦσι, καὶ Μυσοὶ πλὴν παρὰ τοῖς πάνυ ἐπιχωρίοις ὀνομάζονται.* LXVII., 6, 2: *ἐγὼ γὰρ οἶδα Γέτας τοὺς ὑπὲρ τοῦ Αἵμου παρὰ τὸν Ἴστρον οἰκοῦντας.* Dále srov. citát LI. 27, 2 v pozn. následující.

[6]) O přechodu jména Moesů na Gety a Tribally svědčí vedle uvedených právě citátů už Strabo po r. 19 *ἔτι γὰρ ἐφ' ἡμῶν Αἴλιος Κάτος μετῴκισεν ἐκ τῆς περαίας τοῦ Ἴστρου πέντε μυριάδας σωμάτων παρὰ τῶν Γετῶν, ὁμογλώττου τοῖς Θρᾳξὶν ἔθνους, εἰς τὴν Θρᾴκην· καὶ νῦν οἰκοῦσιν αὐτόθι Μοισοὶ καλούμενοι* (VII., 3, 10. Srv. i VII., 3, 13 cit. výše na str. 60) a zejména zpráva Diona Cassia LI., 27, 2: *τὸ μὲν γὰρ πάλαι Μυσοί τε καὶ Γέται πᾶσαν τὴν μεταξὺ τοῦ*

nejvíce mísili. Pozdější vystoupení jména Getů v V.—VII. stol. po Kr. nevztahuje se již na vlastní Gety, nýbrž je jen obnovením starého názvu pro kmeny zcela nové, a to nejspíše Slovany (viz výše str. 45 a dále kap. IV.). Tím se také vysvětluje, proč jméno *Γετική* se neudrželo a nestalo officiálním názvem kraje, a proč oblast Getů pojata byla z části pod pojem Moesie, z části pod pojem Skythie, dnešní Dobrudže [1]).

Velmi jasně přišly staré národopisné poměry k platnosti v organisaci Thrákie. Celá provincie byla hned po založení rozdělena na řadu vojenských distriktů zv. *στρατηγίαι* (u Plinia *strategiae*), jichž počítá Plinius (IV., 40,) 50, Ptolemaios (III., 11, 6) jen 14 [2]). Jmena jejich svědčí zřejmě, že tu běží o staré oblasti kmenové. Těchto 14 strategií, jež rozpadaly se opět na *πολιτεῖαι* (civitates) a *κῶμαι* (vici), vyplňovalo celou Thrákii a to v tomto pořadí (v předu uvádím jména podle Ptolemaia):

1. *Δανθελητική* (Dentheletica) zv. podle kmene Dentheletů, sedícího na pramenech Strymonu. Patří sem kraj Pautalie (Küstendil) a osada Germana (Banja u Dupnice).
2. *Σαρδική* (Serdica) . . . . . zv. podle kmene Serdů neboli Sardů [3]), oddělená od předešlé Vitošou. Táhla se až k Ichti-

τε Αἵμου καὶ τοῦ Ἴστρου οὖσαν ἐνέμοντο· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ ἐς ἄλλα τινὲς αὐτῶν ὀνόματα μετέβαλον καὶ μετὰ ταῦτα ἐς τὸ τῆς Μυσίας ὄνομα πάνθ' ὅσα ὁ Σάουος ἐς τὸν Ἴστρον ἐμβάλλων, ὑπέρ τε τῆς Δελματίας καὶ ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας τῆς τε Θρᾴκης, ἀπὸ τῆς Παννονίας ἀφορίζει συγκεχώρηκεν. Καὶ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἄλλα τε ἔθνη πολλὰ καὶ οἱ Τριβαλλοί . . . οἵ τε Δάρδανοι . . . Srv. i poznámku předešlou a Appiana Illyr. 6.

[1]) O Skythech v Dobrudži srv. S S. I., 326 a zde výše str. 49.

[2]) Rozdíl ten vysvětloval *Marquardt* (R. Staatsv. I., 158) tím, že mezi dobou zápisu Pliniova a Ptolemaiova stala se změna v organisaci a že 36 strategií bylo proměněno v okresy městské. *Kalopothakes* vykládá to zase tím, že Plinius počítal i strategie v Moesii, což však *Schulten* odmítá (Die peregrinen Gaugemeinden des röm. Reichs. Rhein. Mus. 1895, Bd. 50, 535). O těchto strategiích Thrakie pojednal nejlépe *Kalopothakes,* De Thracia prov. rom. 13 sl. Tam u každé strategie nalézti lze též všechny zprávy, jimiž jsou ze starověku doložena příslušná sídla jednotlivých kmenů. Výčet, který nahoře podávám, seřaděn je podle něho. O kohortách rekrutovaných z Thráků viz CIL. III., str. 2498.

[3]) Oba tvary doloženy. Na nápisech obyčejně *Σέρδων πόλις* nebo *Σερδίων πόλις*. O staré Sardice srv. hlavně *Jireček,* Arch. Ep. M. X., 43 sl.

manu a za Pirot (Turres). Kraj obou těchto strategií připojen byl Aurelianem k provincii Dacia Mediterranea.

3. *Οὐσδικησική* (Uscidesica) . zv. podle kmene *Usdikesiů (*Usdikensiů). Ležela po obou stranách Haemu, kde je dnes průsmyk šipecký a jí náležela Nikopolis pod Haemem.

4. *Σελλητική* (Selletica) . . . . zv. po kmeni *Selletů (Sialetů?) u Haemu, na východě k Anchialu (Apollonia a Deultus patřily však k Astice).

5. *Μαιδική* (Maedica) . . . . . zv. od kmene Maedů na hranicích Makedonie a Thrakie po obou stranách horního Strymonu a v Rhodopě (s městem Nikopolí nad Nestem).

6. *Δροσική* (Drosica) . . . . . . zv. od kmene Drosů (Trausů) sedícím mezi Maedy a Aegejským mořem; ohraničena byla Nestem, Rhodopou, pohořím Ismarským a mořem.

7. *Κοιλητική* (Coeletica) . . . . zv. od kmene Koiletů (Koilaletů). Ležela v samé Rhodopě a v údolí řeky Ardy.

8. *Σαπαική* (Sapaica) . . . . . zv. od kmene Sapaiů (dnešní Šopi). Strategie tato rozkládala se od Timarského pohoří do údolí Hebru, majíc na západě Drosiku a Koiletiku, Hebrus na severu a na východě.

9. *Κορπιλική* (Corpilica) . . . . zv. od kmene Korpilů mezi Hebrem na západě a Chersonnesem. Na severu byli Odrysové, na východě Kainové.

10. *Καινική* (Caenica) . . . . . . zv. od Kainů u Propontidy.

11. *Βεσσική* (Bessica) . . . . . . zv. od pověstného a silného kmene Bessů, jehož hlavní sídla rozkládala se v Thrakii pod

PTOLEMAIOVY
ZEMĚ BALKÁNSKÉ A ZADUNAJÍ.
Kreslil L. Niederle.
DAKIA
IAZYGES
METANASTAI
PANNONIA
LIBURNIA
DALMATIA
MOESIA S.
MOESIA I.
THRAKIA
MAKEDONIA
DARDANIA
MOSIA
Karpates oros.
Sarmat. oros
Danubios
Istros
Tyra
Halmos
Sauos
Drauos
Tibiskos
Aluta
Strymon
Axios
Axiakes
Hierasos
Hebros
Nestos
Skardon oros
Orbelos oros
Karrodunon
Maitonion
Clepidava
Vibantavarion
Erakton
Trifulum
Patridava
Karsidava
Arkobadara
Porolisson
Dokidava
Rukkonion
Napuka
Ulpianon
Patruissa
Salinai
Markodava
Praitoria Aug.
Sangidava
Utidava
Petrodava
Angustia
Polonda
Komidava
Ramidava
Dinogetia
Apulon
Germizera
Singidava
Zusidava
Pirum
Troismis
Tiason
Netindava
Zurobara
Ziridava
Partiskon
Pession
Kandanon
Trisson
Parka
Abieta
Bormanon
Uskenon
Karpis
Solua
Kurta
Salinon
Lussonion
Lugionon
Teutoburgion
Kornakon
Sirmion
Rittion
Taurunon
Singidunon
Tibiskon
Zeugma
Argidava
Aizisis
Zarmizegethusa
Akmonia
Tiriskon
Hydata
Arkinna
Frateria
Amutrion
Pinon
Sornon
Drubetis
Dierna
Viminakion
Taliatis
Egeta
Dortikon
Reitiaria
Regianon
Oiskos
Novai
Trimammion
Priste
Durostoron
Sukidava
Axiopolis
Karsum
Kalletis
Dionysopolis
Tomoi
Istros
Tibisk
Pteron akron
Odessos
Tiristis akra
Mesembria
Anchialos
Apollonia
Thynias akra
Salmydessos
Philia akra
Byzantion
Perinthos
Selymbria
Philippopolis
Pergamon
Nikopolis
Traianopolis
Topiris
Philippi
Neapolis
Oisyme
Amfipolis
Herakleia
Stoboi
Arethusa
Stageira
Thasos
Samothrake
Pautalia
Sardike
Ulpianon
Vellanis
Naissos
Vendenis
Timakon
Skupoi
Arribantion
Thermidava
Skodra
Lissos
Ulkinion
Budua
Akruion
Epidauros
Risinon
Narona
Salonai
Issa
Faria
Korkyra
Melita
Lader
Sidrona
Assesia
Burnon
Ouporum
Blauona
Nedinon
Marsonion
Servitium
Tyras
Harpis
Thiagola
Nikonion
Ofiussa
Tamasidava
Piroboridava
Zargidava
Noviodunon
Sitioenta

Haemem při horním toku Hebru[1]). Strategie byla tedy ohraničena na jihu Rhodopou, na západě Maedikou a Serdikou a Usdikesikou, na vých. Samaikou, Bennikou a Sapaikou. Centrem byly Philippopol a Bessapara.

12. *Βεννική* (Bennica) . . . . . . zv. od kmene Bennů na středním nebo dolním Hebru (kolem Adrianopole).

13. *Σαμαική* (Samaica) . . . . . zv. od kmene blíže neznámého *Samaiů (Saiů?); zbývá pro ni jedině místo mezi Beroeí, Pizem, Arzem a Tarpodizem.

14. *Ἀστική* (Astica) . . . . zv. od kmene Astů; obsahovala území od Perinthu k Apollonii a Deultu s hlavní osadou zv. Bizye. Později se pojem ten rozšířil i na kraj mezi Adrianopolí a Philippopolí[2]).

V Makedonii vyčítá Ptolemaios města většinou také podle národopisných oblastí, jichž uvádí 29[3]).

---

[1]) Bessové (*Βησσοί*, *Βῆσσοι*, pozd. *Βέσσοι*, *Βέσοι*) jsou kmenem v dějinách Thrákie vedle Odrysů nejdůležitějším. V době římské byla z nich rekrutována *cohors Flavia Bessorum* (CIL. III., str. 2491) a častěji se čte u jmen vojáků označení *Bessus natione* (srv. zejména výčet *Alb. Dumonta*, Mélanges, 476 sl.). Kmen tento se dlouho držel a ještě r. 505 připomíná se za Anastasia vojsko Gotů, Bessů a jiných Thráků poslané do Asie (Theophanes Conf. ed. Boor 145). Od Bessů pocházelo podle svědectví Jordanova (Get. 12) jméno Hister pro Dunaj, kteréžto jméno udrželo se ještě v VI. stol. (Prokopios de aed. IV., 5). O Bessech *Tomaschek*, Sitzungsber. Akad. Wien. LX., 1869, 351 sl. a Thraker I., 72 sl.

[2]) Srv. Theofyl. Simokattes I., 7, II., 15, 17, VII., 7 a Strabon VII., 6, 1, VII., 7, 47.

[3]) Ptolem. III., c. 12: 1. *Ταυλάντιοι*, 2. *Ἐλιμιῶται*, 3. *Ὀρεστίς*, 4. *Ἠδωνίς*, 5. *Ἀμφαξῖτις*, 6. *Χαλκιδική*, 7. *Παρακτία*, 8. *Πιερία*, 9. *Πελασγιῶται*, 10. **Φθιῶτις**, 11. *Ἀλβανοί*, 12. *Ἀλμωποί*, 13. *Ὀρβηλία*, 14. *Ἐορδαῖοι*, 15. *Ἀστραῖοι*, 16. *Παιονία*, 17. *Ἰωροί*, 18. *Σιντική*, 19. *Ὀδομαντική*, 20. *Δεσαρήτιοι*, 21. *Λυγκηστίς*, 22. *Πε-*

I v Illyriku tvořili staří kmenové (gentes) základ říšské organisace. Ptolemaios jich uvádí 18 [1]), Plinius vyčítá kmeny podle 3 konventů, skardonského, salonského a naronského [2]) a jednotlivé kmenové oblasti vystupují i na nápisech [3]). V Pannonii, kde starší obyvatelé neměli měst[4]), sedíce jen po venkově v dědinách (*pagi*, *vici*) připomínají se v římské době kmenové, z nichž důležitější jsou tito [5]): u břehu severního Dunaje v záp. části Pannonie Azalové (*Azali*, *Ἄζαλοι*) a pod nimi zbytky gallských Bojů (srv. výše str. 48); dále k východu byli Kytnové (*Κύτνοι*), patrně část Tacitem připomínaných gallských Kotinů (Germ. 43), u jezera Blatenského Oseriaté (*Oseriates*, *Ὀσεριάτες*), k nimž se ještě jednou vrátíme; docela na východě, v cípu utvořeném ohybem Dunaje a v okolí Aquinka seděli Aravisci (*Aravisci*, *Ἀραvίσκοι*, neboli

---

λάγονοι, 23. *Βισαλτία*, 24. *Μυγδονία*, 25. *Ἠμαθία*, 26. *Παραναῖοι*, 27. *Τυμφαία* 28. *Ἑστιαιῶται*, 29. *Θεσσαλοί*.

[1]) Ptolem. II., c. 16, 5: v Liburnii a Dalmacii: *Ἰάποδες*, *Ὑλλαῖοι*, *Βουλιμεῖς*, *Μαιζαῖοι*, *Δερρίοπες*, *Δέρριοι*, *Δίνδαροι*, *Διτίωνες*, *Κεραύνιοι*, *Δαούρσιοι*, *Μελκομένιοι*, *Οὐαρδαῖοι*, *Ναρήνσιοι*, *Σαρδιῶται*, *Σικουλῶται*, *Δοκλεᾶται*, *Πιροῦσται*, *Σκίρτονες*.

[2]) Plin. III., 139: Arsiae gens Liburnorum . . . Conventum Scardonitanum petunt Japudes et Liburnorum civitates 14, ex quibus . . . 141: Salona colonia. 142: Petunt in eam iura viribus discriptis in decurias 342 Delmatae, 25 Deuri, 239 Ditiones, 249 Maezaei, 52 Sardeates . . . Narona colonia terti conventus . . M. Varro 89 civitates eo ventitasse auctor est. nunc soli prope noscuntur Cerauni decuriis 24, Daursi 17, Desitiates 103, Docleates 33, Deretini 14, Deraemestae 30, Dindari 33, Glinditiones 44, Melcumani 24, Naresi 102, Scirtari 72, Siculotae 24; populatores quondam Italiae Vardaei non amplius quam 20 decuriis. Nápisy znají ještě jiné.

[3]) *Schulten*, Die peregr. Gaugemeinden (Rh. Mus. 1895, 536). O kraji Japodů od Uny k Saně v době římské vydal zejména podrobné práce *K. Patsch*, »Japodi« (Glasnik, VIII, 113, X., 335 sl.) a »Die Lika in der röm. Zeit« (Schriften der antiq. Abth. der Balcancomm. I. Heft. Wien 1900.) O Mazaejích od téhož srv. Wiss. Mitth. Bosn. VII., 54; o Liburnech srv. *Alačević* v Bull. di storia Dalm. 1903. — Celý národopis Dalmacie přehledně probral též *Jelič* (Glasnik X., 550 sl.) a *Zippel* (Röm. Herrschaft in Illyrien. 5 sl.). Srv. i *Forbigera* Handbuch III., 467 sl.. 836 sl.

[4]) Appian Illyr. 22: *ὑλώδης δ' ἐστὶν ἡ Παιόνων . . . καὶ οὐ πόλεις ᾤκουν οἱ Παίονες οὔδε, ἀλλ' ἀγροὺς ἢ κώμας κατὰ συγγένειαν.* K významu obcí a kmenů v dunajských provinciích srv. *Muchar*, Das röm. Noricum I., 150, *Jung*, Rom. Landschaften 352 sl.

[5]) Srv. hlavně výčet u Strabona VII., 5, 2, 3, Plinia III., 148 a Ptolemaia II., 14, 2; 15, 2.

Eravisci[1]). V jižní Pannonii byli při Drávě poblíže Varaždína[2]) Jasové (*Ἰάσσιοι* Ptol., *Jasi* Plin. a nápisů), na Sávě Latovikové mezi Aemonou a Noviodunem (*Latovici*, *Λατόβικοι*), vedle nich Varkiani (*Varciani*, *Οὐαρκιανοί*), na Kulpě Kolapiani (*Colapiani*, u Ptol. chybně *Κολαιτιανοί*), mezi dolní Drávou a Sávou Breukové (*Breuci Βρεῦκοι*). Vedle toho uvádějí svrchu uvedené prameny ještě řadu jiných jmen (na Drávě Serretes, Sirrapilli, Andizetes, uvnitř země Arviates, Belgites, Catari, Cornacetes, Hercuniates, Amantini a j.), jež však blíže umístiti obtížno[3]).

V provinciálním ohraničení a roztřídění země, kterou Římané okkupovali za Dunajem, nevidíme základu ethnologického, patrně proto, že byla velmi silně kolonisována[4]). Výčet kmenů, jejž podává v popisu Dákie Ptolemaios (III., 8, 3)

Πρεδανήνσιοι	*Ῥατακήνσιοι*	*Καυκοήνσιοι*
Βίηφοι	*Βουριδανήνσιοι*	*Κοτήνσιοι*
Ἀλβοκήνσιοι	*Ποτουλατήνσιοι*	*Σήνσιοι*
Σαλδήνσιοι	*Κελάγισοι*	*Πιέφιγοι*,

nevyplňuje celé provincie, jak by se zdálo na první pohled (tak asi, jak to vidíme u výčtů strategií thráckých), nýbrž je to, odmyslíme-li na severu jmenované velké kmeny Anartů a Kostoboků, jen výčet obcí a malých kmenů, s nimiž se Římané před dobou Ptolemaiovou seznámili při dvou hlavních cestách, vedoucích od Dunaje do Dákie: při cestě z Viminacia do Sarmizegetusy a při cestě alutské. To dosvědčuje zřejmě shoda jednotlivých jmen kmenových se jmeny osad. *Βουριδανήνσιοι* nejsou zajisté nic jiného než obyvatelé osady *Burridava* při Alutě, kterou jmenuje Tab. Peut. (segm. VII., 5), *Ποτουλατήνσιοι* nic jiného než obyvatelé obce *Potula,* kterou připomíná Anon. Ravennský (IV., 14) na druhé cestě. Podobně je kmen Saků (*Saci*) u Aurel. Victora[5])

[1]) Srv. nápis nalezený u Budína CIL. III., 10418 (Arch. Ep. M. XIV., 62)

[2]) CIL. III., 4121 uvádí se na nápisu *Aquae Jasae*, dn. Toplice na řece Bednji jižně od Varaždína. K formě jména srv. i na diplomech vojenských *Jasus* (CIL. III., dipl. XVII.) a *res publica Jasorum* (CIL. III., 4000).

[3]) Připomněl bych ještě, že existovaly *septem cohortes Dalmatarum* (CIL. III., str. 2494), pak *cohortes Breucorum* (CIL. III., str. 2492 a Ephem. epigr. V., 182) a *cohors Varcianorum* (CIL. V., 875). Srv. o nich *Mommsen*, Hermes XIX., 48.

[4]) Srv. *Jung*, Rom. Landsch. 388.

[5]) Aurel. Victor. Caes. 13: Domitis in provinciam Dacorum pileatis Sacisque nationibus Decebalo rege ac Sardonio.

obyvatelstvem Sacidavy, neboť koncovka *-dava* značí pouze osadu[1]), a kmen *Appulů* (Consol. ad. Liv. v. 387) jen obyvatelstvem Apula[2]). Myslím proto, že většina jmen Ptolemaiových, vyplňujících zřejmě jen jižní část Dákie, jsou jména analogická[3]). Jinak o severních a vniternějších končinách Dákie neměl Ptolemaios bližších zpráv a proto mu poměry národopisné zůstaly v celku neznámy. Ví ještě jenom o Anartech, starém kmenu, nejspíše gallském[4]), jejž tu již Caesar znal (BG. VI., 25) a jehož existence je doložena ještě pro III. století nápisem nalezeným u Vel. Almáše[5]), — potom o gallských Teuriscích a Kostobocích, kmenu původu nejistého, který sem sestoupil v II. stol. ze Zakarpatí, jak jsem o tom už v I. díle STAROŽITNOSTÍ vyložil[6]). Ale vedle těchto objevili se tu už v II. stol., jak víme ze zprávy Julia Capitolina (Vita Marci 22) a Diona Cassia (71, 11 sl.; 72, 2) ještě zástupy jiných sev. kmenů: Vandalů, Astingů, Lakringů, Viktualů, Alanů, Roxolanů, Bastarnů, Biessů, Burů a j. ještě, z nichž některé tu i zůstaly. Jaké míšení s cizími elementy pak nastalo, později více vyložíme. Před tou dobou pro všechny kmeny zde sedící, ať byli původu neznámého, užíváno bylo geografického názvu kmenů dáckých, a z nich rekrutovány i *cohortes Dacorum*[7]). Na rozdíl od kmenů podrobených a v provincii usazených užívalo se o svobodných sousedech také povšechného názvu Dáků, ale »svobodných«, — čímž ovšem jinak

---

[1]) O koncovce *-dava* srv. více na str. 84. Osada Sacidava (srv. Notit. dign. or. ed. *Seeck* 86) je v porušené formě *Acidava* zapsána na mapě Peutingerské na cestě z Drobet k Alutě; pravděpodobně i *Sucidava* v Moesii na Dunaji mezi Durostorem a Axiopolí (Tab. Peut. VIII., 3. Not. dign. 89; srv. i CIL. III., 12456 a VIII., 9324 a CIL. III., 14217[6] připomínanou *cohors Sacorum*) jest osadou téhož kmene.

[2]) Consol. ad Liviam 387: Danuvius rapax et Dacius orbe remoto Appulus.

[3]) Srv. i *Appiarensie* (v ruk. *Πιαρήνσιοι*) odv. od osady Appiaria.

[4]) O Anartech a jejich příslušnosti srv. můj výklad v SS. I., 391.

[5]) CIL. III., 8060. Srv. i *Tocilescu*, Monumentele I., 25. Nápis z r. 236 končí: Gaius [Iu(lius)] V[eru]s Ma[ximus] Nobi(li)ssim[us] Caes[ar] Fil[ius] Augu[sti] m[ilia] XVI. a R . . . ul vico AN[artorum]. Poslední slovo, při němž ostatně i písmena *N* je poškozena, doplnil Domaszewski. Rovněž je připomíná nápis z doby římské okkupace, ale blíže nedatovaný, nalezený v Tusculu: [fu]gavitque Cotinos [. . .]s et Anartio[s]. Srv. SS. I., 390, pozn. 4. Jméno Anartus objevuje se ostatně ještě na nápise jednom v Pannonii nalezeném (Ephem. ep. II., 667; CIL. III., 10552: Julia Utta Eiponis f. Floriana N. Anarti . . . Cobromara Regilli matri f. m. p.).

[6]) SS. I., 402 sl.

[7]) CIL. III., str. 2493, Hermes XIX., 48.

jejich příslušnost thrácká doložena není[1]). O dalších kmenech doby pozdější pojednáme na místě jiném (v kap. III.). Zde chci předem připomenouti ještě to, že římská okkupace vedle konservování starých poměrů vyvolala místy i umělé změny rázu negativního i positivního.

Negativně působilo a místy velmi silně vyhubení obyvatelstva způsobené krutými boji, které předcházely okkupaci. Takové boje ukončily podrobení Illyrika a Pannonie v letech 12—9 př. Kr., a 6—9 po Kr., odkudž podle svědectví Dionova (54, 31) Tiberius největší část mužů boje schopných rozprodal do otroctví; takovým bojem byly patrně i války Trajanovy v Dákii, neboť i tato provincie byla jimi podle Eutropia vylidněna[2]). Rovněž byly zbaveny obyvatelstva Illyrie a Epirus a to už za doby Strabonovy[3]). Toto vylidnění způsobené Římany, dodělaly pak na mnohých místech vpády barbarů. Na druhé straně působil Řím zase positivně umělým přesazováním obyvatelstva z jedné země do druhé. Počalo to také před nar. Kr. Už Aelius Cattus přivedl na konci I. stol. př. Kr. 50.000 Getů do Moesie (srv. výše str. 56), po něm za Nerona r. 57 nebo 62/3 dočítáme se o Ti. Plautiu Silvanovi, že přivedl 100.000 Zadunajců (*Transdanuvii*) do Moesie (srv. SS. I. 329, 338), a císař Probus (276—282) přestěhoval 100.000 Bastarnů do Thrákie (srv. SS. I., 302). Za války markomannské bylo 3000 germanských Naristů usídleno v Pannonii (CIL. III., 4500), caesar Galerius za Diocletiana celý zbylý kmen Karpů ve velkém množství převedl do dolní Pannonie a usídlil kolem Sopian (srv. SS. I., 426), a právě

[1]) Srv. na př. zmínky o přesazení svobodných Dáků za Commoda u Diona Cassia (72, 3): *ὁ δὲ Σαβινιανὸς καὶ Δακῶν τῶν προσόρων μυρίους καὶ δισχιλίους ἐκ τῆς οἰκείας ἐκπεσόντας καὶ μέλλοντας τοῖς ἄλλοις βοηθείαν ὑπήγαγετο, γῆν τινὰ αὐτοῖς ἐν τῇ Δακίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ δοθήσεσθαι ὑποσχόμενος* a o bojích s nimi za Karakally a Macrina (Dio 78, 27). Legenda *Dacpetoporiani* na Tab. Peut. (segm. VIII., 3, 4, srv. mapu při kap. III.) jest patrná zkomolenina, jejíž výklad není jasný. *Zeuss* (Deutschen 697, 700) vykládal Daci Petoporiani — Daci krále Petopora Piepora (srv. SS. I., 410), *Tomaschek* (Sitzungsber. Akad. Wien. 1868, 385) a po něm *Pauli* (Eine vorgr. Inschrift aus Lemnos 21) čtli Dac(o)peto(r)poriani — od dac. *petor* — čtyři, vykládajíce »die aus dakischen Tetrapolis«. Ale to vše mám za pochybné.

[2]) Eutropius VIII., 6: Traianus victa Dacia ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat ad agros et urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decebali viris fuerat exhausta.

[3]) Strabon VII., 7, 9: *Τότε μὲν οὖν, ὡς εἶπον, καίπερ οὖσα τραχεῖα καὶ ὀρῶν πλήρης, . . ὅμως εὐάνδρει ἥ τε Ἤπειρος πᾶσα καὶ ἡ Ἰλλυρίς· νῦν δὲ τὰ πολλὰ μὲν ἐρημία κατέχει, τὰ δ' οἰκούμενα κωμηδὸν καὶ ἐν ἐρειπίοις λείπεται.*

jsem vzpomenul i přesazení 12.000 svobodných Dáků místodržitelem Sabinem za Commoda r. 180 atd. Naopak byly z jihu z Balkánu kolonie voděny do Dákie [1]). Tak byla převedena obec (vicus) Pirustů, jejichž domácí sídlo bylo na hranicích Dalmacie, Makedonie a Epiru, do Dákie, kde se připomíná na voskových tabulkách z let 131—167, nalezených u Verespataku [2]). Zde v starobylých dolech na zlato v okolí osady Alburnus Maior (Verespatak, Rosia), Cavieretium a Ampelum (Zalatna) sešli se patrně kolonisté z různých končin světa. Také v kolonii Napoce (Kološ) připomíná se nějaké *collegium Asianorum* (CIL. III., 870), pak *Galatae consistentes municipio* (CIL. III., 860 [3]). *Collegium Galatarum* bylo i v Germisaře (CIL. III., 1394). Na kolonisty asijské ukazuje ostatně i hojné uctívání božstev asijských, jak bylo nálezy konstatováno [4]).

Konečně dlužno míti na paměti i příval kolonistů římských a spojenou s tím romanisaci, jež postupovala na některých místech velmi rychle (na př. v Dalmacii, v Podunají), jinde pomalu. Ale o tom jakož i o pozdějších kolonisacích barbarů v kap. VI. pojednáme podrobně a souborně.

---

[1]) Srv. rozpravu *K. Patsche*, Dalmacija i Dacija (Glasnik 1897, 668 sl.) a *Henzena* (Bulletino 1848, 129).

[2]) Uveřejněny v CIL. III., str. 213, 921 sl.

[3]) Srv. i Jahreshefte Inst. V., 98.

[4]) Srv. *Jung*, Rom. Landschaften 379 sl.

KAPITOLA II.

HLAVNÍ THEORIE O PŘÍCHODU SLOVANŮ NA BALKÁN.

Theorie o autochthonismu Slovanů na dolním Dunaji a na Balkáně. — Historický vznik a vývoj této theorie. — Podstata a methoda autochthonismu. Slovanskost Illyrů, Thráků a Geto-Dáků. Slovanskost Venetů. — Reakce proti autochthonismu. — Kompromissní theorie Šafaříkova. — Opposiční these Müllenhoffova a Roeslerova o pozdním příchodu Slovanů. — These naše.

Pověděl jsem už napřed, že nelze se Slovany ztotožňovati žádný z pranárodů jižní Evropy, o nichž jsme jednali v kapitole předešlé. S thesí tou ovšem nesouhlasí směr, jenž ode dávna existoval v historiografii slovanské a jenž v starých Illyrech, Thrácích a Pannoncích, buď šmahem v celku nebo aspoň v části, viděl předky Jihoslovanů a různými doklady snažil se dokazovati jejich slovanský původ, jinými slovy: autochthonnost Slovanů na Dunaji a na Balkáně. Tento směr prací na poli slovanských dějin měl příliš velký a zajímavý význam a zasahuje ještě příliš hluboce a často i do výsledků nejnovějších, než abychom jej mohli pominouti mlčením v díle, které podrobně probírá starožitnosti slovanské.

Theorie o autochthonnosti Slovanů v jihovýchodní části Evropy nezakládají se na nějakém starém positivním pramenu historickém, nýbrž povstaly z umělé theorie o podunajské kolébce Slovanů. Vyložil jsem o původu a rozvoji této theorie, která zejména zjevně vystupuje v tradici letopisu Kijevského, už v 2. kapitole I. dílu Starožitností (str. 35 sl.). Poněvadž jinak celý positivní historický apparát ukazuje na kolébku Slovanů a na východisko v severní

Evropě, na sever od Karpat, a s druhé strany zase poněvadž prameny, jež se první vytasily se zprávou opačnou, vyvádějící Slovany z Balkánu a od Dunaje, prozrazují tak zřejmě umělý původ, vzniklý z applikace tradic biblických o stvoření světa a rozchodu národů ze země Sineʿárské, nemůže býti pochyby o umělosti tradice. Zejména ne pro toho, kdo zároveň na základě zpráv starověkých a novějších linguistických výzkumů nepochybuje, že obě velké skupiny kmenové, jež jsme poznali dosud na Balkáně: Thrákové a Illyrové byli se Slovany sice příbuzní, ale přece zase hluboce rozdílní a samostatní. Ovšem ta summa vědění, jež je nám dnes vodítkem při posuzování původu a příbuznosti Illyrů a Thráků, nebyla známa v dobách starších a tak se stalo, že umělá theorie o kolébce Slovanů na Balkáně a o rozchodu jejich z Podunají na sever, nemohouc tam dole pro Slovany nalézti místa vedle Illyrů a Thráků, došla přirozeně ke slavisaci obou nebo jednoho z těchto národů, snažíc se při tom vyložiti vše, co se dalo, ve prospěch této identifikace.

Pro poznání nesprávnosti této cesty nebylo zprvu a dlouho vůbec s dostatek vzdělání historickolinguistického, a když nauka pokročila, vyskytly se zase různé jiné, vlastenecké podněty, které si theorii tuto učinily nástrojem národních snah a ji houževnatě chránily, chápajíce se i pramenů podvržených. Konečně také nelze neuznati, že jakási summa poznatků, jež přiváděly mysl k uznání starobylosti Slovanů na Dunaji, byla a je správná. A tak není divu, že theorie o autochthonnosti Slovanů v Podunají udržela se, i když nauka pokročila, a že má po dnešní den velkou řadu zastanců, třebas se v detaillech neshoduje jeden s druhým. Dává se jim dnes obvykle název školy »autochtonistické«, sami se rádi zovou »slovanskou« oproti škole »německé« nebo »vídeňsko-berlínské« [1]).

První podklad pro theorii autochthonismu poskytl známý zvyk pozdního starověku a středověku národům, kteří nově vstupovali v okruh vědomostí antického světa, dávati jména národů starých, třebas již neexistujících, ale z literatury známých. Na počátku nebylo při tom vedlejších cílů a tendencí. Tak na př. staré jméno Skythů oživovalo stále a přenášelo se jednak na kmeny germanské, na Bastarny a nejvíce na Goty, jednak i na

[1]) Těchto terminů užívá zejména *Ed. Bogusławski* (Historya Słowian II., 19, Methode 2, Einführung 48), dávaje jinak přednost názvu »škola autochthonistická«.

Alany, Gety, Dáky, Hunny atd., a to jedině z té příčiny, že přicházeli tito kmenové do říše římské z oblasti staré Skythie. Podobně bylo s jménem Sarmatů, Dáků v II.—IV. stol., podobně se jménem Getů pro Slovany v VI.—VII. stol., nebo Gotů pro Slovany od stol. XI.[1]).

Ale brzy přistoupila k tomu i určitá tendence. Když na př. Jordanis r. 551 Goty ztotožňuje s Gety, činil to už se zřejmým úmyslem, starý svět římský smířiti s novými germanskými výbojníky, a to především tím, že je s ním na roveň postavil, pokud se starobylosti a historie týče. Geti platili za národ prastarý a nad jiné vynikající. Proto úmyslně ztotožnil Goty s Gety a z historie starých Getů utvořil první fasi dějin gotských. Takováto tendence se brzy objevila i při Slovanech. A tu hned první známý pokus, jenž vzal původ patrně v lůně jihoslovanského kleru, uchýlil se k identifikaci Slovanů s jedním ze starých velkých národů na jihu — Illyry. Illyry poslovanila už theorie o sv. Hieronymovi († 420), který prý Slovanům vynalezl glagolici [2]), Illyry poslovaňuje se zřejmou tendencí klerikální tradice, podle níž křesťanství přinesl jižním Slovanům sám sv. Pavel, jenž na Balkáně apoštoloval [3]). Z této tradice přešla pak domněnka, že Slované byli na Balkáně už za dob svatých apoštolů a vůbec totožni s Illyry, do všech téměř kronik a historických traktátů, pokud je autoři počínali vypravováním z bible vzatým o rozchodu národů ze země Sineʿárské a při tom přiváděli i Slovany přes Balkán do střední Evropy [4]). Proto vidíme, že se na př. v letopise Kijevském ztotožňují Slované na jednom místě s Illyry (Илюрикъ Словѣне), na druhém s Noriky (Нарцы еже суть Словѣне [5]). A z kroniky Kijevské přijala tuto tradici o Slovanech na jihu, event. o slovanskosti Illyrů, celá řada kronikářů původu slovanského a i sousední kronikáři cizí. Tak ji má v Polsku na poč. XIII. stol. Kadlubek [6]), pak Mierzwa, Boguchwal († 1253), anonymní autoři polské kroniky ze XIV. stol.

[1]) Srv. SS. I., 254—255 a zde dále v kap. IV.

[2]) Srv. list Innocence IV. z r. 1248, uvedený v SS. I., 10.

[3]) Letop. Kijev. XX. Na to naráží i list papeže Jana X. (914—929) poslaný chorvatskému Tomislavovi a zachlumskému Michalovi (»quis enim ambigit Sclavinorum regna in primitiae (corr. primitiis) Apostolorum et universalis Ecclesiae esse commemorata etc.«). Srv. SS. I., 10.

[4]) SS. I., 36 sl

[5]) SS. I., 39.

[6]) Plné tituly a data těchto kronik viz v I. dílu Starožitností na str. 41 sl.

a kroniky knížat polských z r. 1382—1398, v XV. stol. Jan Dlugoš (1415—1480) a po něm v XVI. stol. Matyáš z Miechowa, Jod. Lud. Decius a Stanislav Orzechowski. V Rusku sem patří řada azbukovníků a anonymních kronikářů až po Herbersteina [1]). V Čechách sem patří Dalimil (1314), po něm Marignola (1355 až 1362), Pulkava (1373), V. Hájek z Libočan (1539), B. Paprocký (Diadochus 1602). Také Dubravius, ač jinak byl přívržencem sarmatského původu Slovanů, věřil, že sv. Jeronym kázal Illyrům-Slovanům [2]).

Z polských a českých kronik přešlo toto mínění v historické traktáty německé; sem ovšem méně [3]), poněvadž v německou literaturu mnohem více působila theorie o severním původu Slovanů, jejíž vynikající zástupci přímo autochthonism Slovanů u moře Adriatického a slovanskost Illyrů zamítali, přivádějíce Slovany na Balkán teprve v VI. století [4]). Na jihu znali tuto tradici pozdější historikové byzantští. Ti přirozeně rozšiřovali slavisaci i za hranice vlastních Illyrů, na staré kmeny při Adrii (Venety), při Drávě a Muře (Pannonce) nebo na kmeny východního Balkánu — Thráky a totéž se objevuje v různých spisech jihoslovanských. Sem patří na př. hojné ztotožňování Srbů a Bulharů s epickými Myrmidony, s Tribally, s Mysy a Dáky, později i ztotožňování Slovanů s Makedonci a s Řeky. I to zase přecházelo na sever [5]).

[1]) *Pervolf*, Славяне II, 467; *Herberstein*, Rerum moscov. commentarii Basilej 1549, 4.

[2]) Histor. Bohem. I., 4, ed. 1602.

[3]) *Joach. Curaeus*, Gentis Silesiae Annales 1571, 8 sl., 12; *D. Nauclerus*, Chronica Col. 1579, I, 412; *Dresserus*, Isagoges historicae. Lipsko 1594, 5; *D. Chytraeus*, Saxonia. Lips. 1599, 3.

[4]) Sem patří zejména vlivuplný *Flavius Blondus*, Ab inclinatione imp. Rom. etc. I., lib. VIII.; 115 (ed. 1559), *Beatus Rhenanus*, Rerum germ. libri III (ed. 1530), 81, *Alb. Krantz*, Wandalia proem. (Col. 1519), *M. A. Sabellicus*, Opera IV., 231 (ed. 1560), později *B. Latomus*, Genealchron. Megalopol. 1610, 12, *J. Laetus*, Compendium hist. (Lugd. 1643), 222 a jiní.

[5]) Malalas ed. Bonn. 97 (v bulh. př. na místo Bulharů jsou Myrmidoni), Žití Klim. 1., Niketas Choniata ed. Bonn 23 („*κατὰ τοῦ τῶν Τριβαλλῶν ἔθνους — εἴποι δ'ἄν τις ἕτερος Σέρβων* —“), Laonikos Chalkokondyles (*Ἀπόδ. ἱστορ.* ed. *Migne*, PG. 159, I., 17. „*Τριβαλλοὺς καὶ Ἰλλυρίους καὶ Κροατίους καὶ Πολανίους τὴν αὐτὴν ἐπίσταμαι ἱέντας φωνήν*“). Srbský překladatel Zonary (srv. o něm *Jagić*, Archiv f. sl. Phil. II., 15) ztotožňuje Dáky se Srby, Decebala zove srbským pánem a Licinia Srbem. Srv. edici *Bodjanského* (Чтенія общ. древн. Moskva 1847, I., 68, 84): „воинствова же на Даки сирѣчь на Срьблює; — начельникь же срьбьскъıи Декевалъ . . . Ликинии же бѣ родомь Срьбинь“ — nebo u *Vl. Kačanovského* (Starine XIV., 125, 129): „Транань . . . прѣтьдь рѣкꙋ, повѣди срьблює;

Už za této první doby cítili tu a tam autoři potřebu prostou tradici nějakým způsobem zdůvodniti a už tu se setkáváme občas s umělým výkladem historických zpráv a zejména s etymologickým výkladem starých jmen kmenových nebo osobních ve smyslu slovanském. Tak na př. Boguchwal vykládá jméno Pannonie a Pannonců od slov. *pán* (l. c. 19), a slavisace adriatických Venetů-Henetů na základě zvukové shody se jménem Vendů — stala se brzy obvyklou[1]). Vedle toho však i falsa brána byla na pomoc. Mezi nimi dovolávali se už v XIII. stol. styku Alexandra Velikého se Slovany r. 335 př. Kr. za jeho výpravy proti Getům; měly tu svědčiti listy Alexandrovy a zejména privilegium neboli majestát Alexandrův daný Slovanům, o němž jsem podrobnější zprávu uvedl už v I. díle Starožitností[2]).

Ale hlavní rozkvět tohoto směru a snahy, dobýti pro Slovany domovského práva u Adriatického moře, na Dunaji, na Sávě a vůbec na Balkáně, datovati lze teprve od XVII. století. V té době vědělo se už, že výše vzpomenuté doklady styků Slovanů s Alexandrem Velikým jsou padělky[3]), v stol. XVII.—XVIII. také řada vynikajících badatelů slovanských i cizích zamítala rozhodně slovanskost Venetů, Illyrů a Thráků a vykládala o více méně pozdním příchodu Slovanů na Balkán[4]), ale tím vším nedali si

---

господинь же срьбьскы декиевал ѡтьчаавьсе закласе самь." O tomto ztotožňování srv. *Pervolf*, Славяне II., 219 sl., 236, 241, *Drinov*, Заселеніе 35 sl., *Rački*, Monumenta 438, *Novaković*, Starine IX, 67, 68, *V. Vasiljevskij*, Русско-виз. отрывкы ЖМНП. 1877, Nr. 189, str. 176 sl., *A. Veselovskij*, Мелкія замѣтки къ былинамъ XV. ЖМНП. Nr. 268, 2, 22 sl. Na severu toto ztotožnování přijali na př. *Orzechowski* (Rer. Polon. I., 1), *Mat. z Miechowa* (Chron. Pol. I., na poč.), *F. Callimachus* (Vita Sbignei 226), *J. Cluver* (Histor. ep. 1640, 519).

[1]) Srv. výčet spisů počínajíc XVI. stoletím v SS. I., 52, pozn. 1.

[2]) SS. I. 335. Tam také řada těch, kteří se od XIII. stol. až po XVIII. tohoto privilegia dovolávali.

[3]) Srv. na př. *C. du Fresne du Cange*, Illyricum vetus et novum (Posonii 1746), 9.

[4]) Sem patří zejména *L. Crevic-Tubero*, Commentarii. Frankf. 1603 (Scr. rer. hung. II., 120), *J. Lučic*, De regno Dalmatiae. Amster. 1666, 1 sl., 38, *Dan. Farlati*, Illyricum sacrum, Benátky 1751—1819, I., 119 sl., *D. J. Mascou*, Gesch. d. Teutschen, Leipz. 1737, 207, 219 sl., *Du Fresne du Cange*, l. c. 5 sl., 8, *J. Chr. Jordan*, De orig. slav., Vindob. 1745, I., 3, 30 sl., 37, *Assemannius J. S.*, Calend. eccl. univ. Romae 1750, I., a. VI., str. 303 sl., *M. de Peyssonel*, Observ. histor. Paris 1765 na poč., *J. Raic*, Ист. разныхъ слав. народовъ. Víděň 1794/5, 2, *J. Thunmann*, Untersuchungen üb. die alte Gesch. ein. nord. Völker. Berlin 1772, 113, 134, 141, *Ant. Linhart*, Versuch einer

mnozí zvrátiti důvěru v autochthonnost a starobylou slávu jižních Slovanů. Naopak, zdá se, že nyní tím usilovněji pro to, co se dříve prostě podle tradice přednášelo, počaly se ze starých pramenů a zejména z jazykového materiálu vyhledávati nové, domněle lepší a positivnější doklady, a tím začala perioda pověstného slovanění v pravěku Krajiny, Korutan, Dalmacie, Chorvatska, Srbska, Bulharska, Makedonie, ba i Řecka a Italie.

Stručný její přehled je tento: M. Orbini jenom částečně sem patří, počítaje Gety a Dáky mezi kmeny slovanské [1]), ale už Jiří Rattkay zahrnul do Slovanů i Illyry a sv. Pavel mu kázal mezi Slovany [2]). A tato these ujala se pak na jihu velmi houževnatě. V XVII. stol. ji zastávají na př. ještě Fr. Otrokocius a Pavel Vitezović [3]), na poč. XVIII. stol. Dubrovčan Ign. Djordjić [4]), a od poloviny tohoto století nastalo nemírné slovanění pomocí nejpodivnějších etymologií. V čelo postavil se F. S. Dolci r. 1754, potom přišli Ondř. Kačić r. 1759, Kl hr. Grubišić r. 1776, J. Severini r. 1767 a 1770, abbé A. Fortis r. 1774, Fr. W. Taube r. 1777, M. Pochlin r. 1768, 1783, 1792, M. P. Katančić r. 1797, podle všeho i Schimek r. 1787 a jiní méně známí [5]). Ačkoliv proti Dolcimu

---

Gesch. von Krain und der übrigen südlichen Slawen Oesterreichs. Nürnberg 1796, I, 1 sl., 396, 414, II., 77 sl. *Th. Gercken*, Versuch in der ält. Gesch. der Slawen. Leipzig 1771, 14, 42, *S. G. Stritter*, Memoriae populorum olim ad Dan incolentium. Petrohrad II., 1, 4 (1774).

[1]) *Mauro Orbini*, Il regno de gli Slavi. Pesaro 1601, 7 sl.

[2]) *G. Rattkay*, Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae. Vídeň 1652, 1 sl., 10, 29.

[3]) *Fr. Otrokocsius*, Origines hungaricae. Franc. 1693, Pars I., c. a pars II. *Pavel Vitezović*, Kronika. Zagrab 1696 (ed. 1744, str. 27, 40).

[4]) *Ign. Djordjic* (1675—1737) v rukop. díle »Res illyricae sive Illyrici historia« (*Pervolf*, Славяне II., 244).

[5]) *F. S. Dolci*, De illyricae linguae vetustate et amplitudine dissertatio. Venet. 1754; *Andr. Cacsich*, Razgovor ugodni nar. slov. Benátky 1759; *Cl. Grubissich*, Diss. in orig. et hist. alph. sclauon. glagol. Venet. 1766; *J. Severini*, Comment. hist. de veteribus incolis Hungariae. Sopron. 1767; Pannonia veterum monumentis illustrata cum Dacia Tibissana. Lips. 1770; abbate *Alb. Fortis*, Viaggio in Dalmatia. Venet. 1774, něm. Reise in Dalmatien. Bera 1776; *Fr. W. von Taube*, Beschreibung des Königreichs Slavonien, Leipz. 1777; *M. Pochlin*, Krainer Grammatik 1768, 1783; Glossarium slavicum 1792 (srv. *Pervolf*, Славяне, II., 299); *M. P. Katancsich*, Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum, in quo de origine, lingua et literatura Croatorum etc. disseritur. Zagr. 1797. De Istro eiusque adcolis. Budae 1798; *M. Schimek*, Polit. Geschichte des Königreichs Bosnien und Rama (Wien 1787), 4 (z části)

ostře vystoupil H. Zanetti a proti slovanskosti illyrštinyi M. Peysonel a jiní [1]), hrabě Appendini r. 1806 ve své knize slavisuje znovu nejen Illyry, odváděje je ze Sineʿáru, ale vůbec většinu synů Jafetových, slavisuje i Makedonce, Thráky, Sarmaty, Skyty, Kelty ba i části Aegypta [2]). A po něm hned sledují Jos. Mikoczi r. 1806, hr. Sorgo r. 1808, Val. Vodnik r. 1811, Pavel Solarič r. 1818 a J. Zupan r. 1831 [3]).

Na severu nebylo tolik podnětu k podobnému slovanění starých balkánských národů, ale povstali přece stejní zastanci a v století XIX. i zde se velmi rozmnožili. Ve věku XVII. ztotožňují Slovany s Illyry na př. V. Dębolecki a Kochowski, v XVIII. Stan. Kleczewski, Vas. Treďjakovskij, Iv. Boltin, V. N. Tatiščev, na poč. XIX. Jan Potocki, biskup Praźmowski, Stan. Siestrěncewicz-Bohusz, prelát Fr. Czaykowski, mírně i V. Surowiecki [4]), v Čechách anonymní autor článku v Pražských Novinách r. 1817 (č. 14—20), v Uhrách J. Dankowský a P. Jos. Šafařík [5]). Mezi

[1]) Srv. spisek, kterým se bránil Dolci: »Epistola H. Fr. Zanettii in dissertationem de linguae illyricae vestutate et amplitudine confutata. Ferrariae 1754.« *Peyssonelovo* pojednání »Dissertation sur l'origine de la langue esclavonne« připojeno úvodem ke spisu výše uvedenému v pozn. Pochválil je *Dobrovský* v Slovance II, 108.

[2]) *Appendini Fr.*, De praestantia et vetustate linguae illyricae. Ragusa 1806. Stať tato je předeslána k II. dílu slovníku »Vocabulario italiano-illyrico-latino del P. Gioach. Stulli«. Ragusa 1801—1806.

[3]) *J. Mikoczi*, Otiorum Croatiae lib. unus. Budín 1806, 167, *Sorgo*, Mémoire sur la langue et les moeurs des peuples slaves (Mém. de l'Ac. celt. Paris 1808, 21 sl.), *V. Vodnik* (srv. *Šembera*, Záp. Slované 269), *P. Solaric*, Rimljani slawenstwowawšii, Budín 1818, *J. Zupan*, Etymologie der Flüsse in Kärnten (Carinthia 1831, Nr. 16), Woher heisst die untere Donau seit den ältesten Zeiten Ister (tamže Nr. 11).

[4]) *V. Dębolecki*, Wywód państwa świata 1633 (cf. *Pervolf*, Слав. II. 138), *Kochowski*, Psalmodya polska 1693 (*Pervolf*, l. c. II., 121), *St. Kleczewski*, O początku, dawności etc. jęz. polskiego 1767 (*Pervolf*, II., 158), *Treďjakovskij Vas.*, Три разсужденія о трехъ главн. древностяхъ росс. 1758 (*Pervolf*, II., 503), *Boltin Iv.*, Примѣчанія на ист. древн. и нын. Россіи г. Леклерка. Спб. 1788, 53, *V. N. Tatiščev*, Ист. россійская, I., Moskva 1768, §§ 13, 38, str. 127 sl., 469, *Jan Potocki*, Histoire prim. des peuples de la Russie, Petersb. 1802, *A. Praźmowski* (srv. I. Anh zu Ossoliński's Kadlubek übers. von Linde. Varš 1822, 299—345. Pojednání Praźmowského čteno bylo v Płocku r. 1811) *Stan. Siestrěncewicz-Bohusz*, Recherches hist. sur l'origine des Sarmates etc. Petersb. 1812, 411 sl., *Fr. Czaykowski*, Badania histor. geogr. o wielkiem narodzie scytyjskim. Roczn. tow. warsz. XI., 1817, 288 sl., *W. Surowiecki*, Śledzenie początku narodów słowiańskich. Varšava 1824, 61, 178 sl., 190.

[5]) O původu slov. národa. Pražské Noviny 1817, č. 14—20. *J. Dan-*

Němci uznávali částečně starobylost Slovanů v Podunají Aug. Schlözer, Kar. G. Anton, G. H. Ayrer, M. Ullmann [1]) a zejména r. 1791 vynikl J. Ch. Gatterer [2]) hájením slovanskosti Getů a Dáků, these to, kterou již před ním s jazykového hlediska vykládali N. Fréret a Court de Gebelin [3]) a kterou od Gatterera přijal i A. Malte-Brun [4]).

Nic nebylo s to tento směr zastaviti. Ani uvedené již polemiky Zanettiho, Peyssonela, Thunmanna, v XVIII. věku, ani na počátku XIX. autorita J. Chr. Adelunga nebo J. Dobrovského, J. Chr. Engela, práce J. F. rytíře ze Schwabenau, Ant. Linharta atd. [5]) Ba ani změna, kterou prodělal autochthonista P. J. Šafařík v Starožitnostech [6]) a velký vliv tohoto díla nezastavily slavisování

kowský, Fragmente zur Geschichte der Völker ungar. und slaw. Zunge (Prešpurk 1825), Die Griechen als Stammverwandte d. Slawen (Prešp. 1828), Homerus slav. dialectis . . . scripsit (Vídeň 1829—31) *P. J. Šafařík*, Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki. Ofen 1828, 133, 147, 159 sl., 183 atd.

[1]) *Schlözer A.*, Allg. nord. Gesch. Halle 1771, 229, 274, 276 (kloní se zde i pro slov. Illyrů), ale srv. i Nestor II., 68—74 (z toho podal výtah Dobrovský v Slawynu 1808, 288 sl.). *Anton K. G.*, Gesch. der teutschen Nation I., Leipzig 1793. Srv. vzadu přílohu: »Die Sitze der Slaven zur Zeit der Germanen«, str. 377 sl.; *G. H. Ayrer*, Hermannus Slavicus. Gött. 1768, 39 sl.; *M. Ullmann*, Altmähren, Olomouc 1762 II., 9.

[2]) *Gatterer J. Ch.*, An Russorum, Polonorum ceter. popul. slavicorum originem a Getis sive Dacis licet repetere? (Comm. soc. reg. Gött. T. XI., 1793.) Dissertace čtena byla r. 1791 a německy vydána od Schichthorsta v Bremách 1805.

[3]) *N. Fréret*, Oeuvres I., v Mém. des Inscr. T. XXI., 15 (1796); *Court de Gebelin*, Monde primitif (Paris 1773—1782), T. IX., str. XXII. sl.

[4]) *Malte-Brun*, Gesch. d. Erdkunde übers. von E. Zimmermann (Leipzig 1812), I., 1, 158 a I., 2, 104.

[5]) *Adelung*, Mithridates (1806—1817), II., 633, *Engel*, Gesch. von Serwien und Bosnien (Halle 1801), 143 sl., srv. i Allg. Welthist. Bd. 49, I., 214 sl., *Schwabenau*, Die ältesten bekannten Slawen. Hesperus č. 7, 63, 65 (Prag 1819) *Linhart*, Versuch einer Gesch. von Krain (Nürnberg 1796). Dobrovský r. 1808 uznával, že Srbochorvaté přišli na Balkán teprve v VII. stol. Jen menší kolonie přišly prý už dříve do Bulharska a Pannonie (Slavin 291). R. 1818 píše, že Slované přišli za Dunaj v VI—VII. stol. (Gesch. d. böhm. Sprache 2. vyd. Praha 1818, 7). Srv. na př. i Slovanku II, 108 a dopisy ke Kopitarovi z r. 1810 (*Jagić*, Письма Добровскаго и Копитара 111, 112, 114, 115, 119 sl.).

[6]) Šafařík zůstal i v Slov. Starožitnostech vydaných v Praze r. 1837 přívržencem autochthonismu, ale jen ve formě mírné; uznává sice pradávný pobyt Slovanů u Adriatického moře, ale vedle neslovanských Illyrů a Thráků (srv. blíže o tom zde dále na str. 94). Ve svém spisu »Abkunft

Illyrů a Thráků a neuvedly na cestu mírnější a lepší. Staří Šafaříkovi přívrženci místo, co by byli za ním šli, odtrhli se a vytýkajíce mu změnu ve zlé, přidrželi se místo Starožitností jeho spisu staršího, jdouce ovšem častěji ještě dál. Mezi polskými starožitníky patří sem ti, kteří bájili o kolébce Lechů na Balkáně: Aug. Bielowski, W. Maciejowski, Jach. Lelewel, potom Kaz. Szulc a zejména fantasie plný Ad. Mickiewicz a Tad. Wolański [1]). I nejnovější a nejvýznamnější představitel autochthonismu mezi Poláky [2]) Ed. Bogusławski má za Slovany nejen Venety a Geto-Dáky, nýbrž i Illyry, a o slov. Bulharech učí, že byli na Balkáně už za říše makedonské [3]).

der Slaven« slavisoval ještě i Illyry, i Tribally, Krobyzy, Bessy, Korally uherské Sarmaty a ovšem i adriatické Venety, kdežto Surowiecki se omezil jen na hypothesu slovanskosti Venetů. Mezi Poláky sledoval Šafaříka nejvíce *Rom. Kaulfuss*, Die Slawen in den ältesten Zeiten. Berlín 1842, 9, 26.

[1]) *Aug. Bielowski*, Wstęp krytyczny dziejów Polski. Lvov 1850; Rzut oka na dotychczasową pierwotną polską historyą. Varšava 1853; *M. Maciejowski*, Geto-Daki, nadwisł. i nadniepr. Polan przodkowie. Varš. 1855; *J. Lelewel*, Narody na ziemiach słowiańskich. Poznaň 1853, VI.—VIII., Częscz balwochwalcza, Poznaň 1855; *A. Mickiewicz*, Rzecz o literaturze słow. Poznaň 1850—51, 34 sl., Les Slaves, histoire et littér. etc. Paris 1866; *Tad. Wolański*, Briefe über slawische Alterthümer. Poznaň 1846—7 (I., 7, 9, 10). *Kar. Szulc*, De origine et sede veterum Illyrorum. Diss. Poznaň 1856 (srv. i jeho stať o kamenech mikorzyňských v Roczn. tow. poznań. 1876, IX).

[2]) Z Poláků sem dnes patří ještě *Wl. Olechnowicz*, Rassy Europy i wzajemny ich stosunek dziejowy (Wisła XV.—XVI.), *Wil. Bogusławski*, Dzieje Słowiańszczyzny pólnocnozachodniej do pol. XIII. w. (I., Poznaň 1887, I., 204 sl. a mapa), Rozpatrzenie textu Jordandesa o granicach Słowian w połowie VI. w. (Poznaň 1894), ač jejich snaha nese se především k tomu prokazovati autochthonnost Slovanů a Germanii, z části i *W. Kętrzyński* svým výkladem o Slovanech v Pannonii (»O Słowianech mieszkaj. między Renem a Labą etc.« Krakov 1899, 60 a »Co wiedzą o Slowianach pierwsi ich dziejopisarze Prokopiusz i Jordanes?« Rozpr. Akad. Krak. 1901). Také *Tad. Wojciechowski*, ač zvláště o jihu nejedná, celým směrem své knihy »Chrobacya. Rozbiór starożytności słowiańskich« (Krakov 1873) sem patří.

[3]) Bogusławského spisy jsou tyto: Historya Słowian. (Krakov-Varšava I., 1888, II., 1899. Zde srv. zejména II., 43 sl.), Litowindyjskie i windyjskie nazwy gór, rzek, jezior i osad w Europie (Krakov 1889), Teoryja nazwisk na -awa (Krakov 1891), Początky Chorwacyi illiryjskiej (Krakov 1893), Metoda i środki poznania czasów przedhistorycznych w przeszłości Słowian (Krak. Varš. 1901), Methode und Hilfsmittel der Erforschung der vorhistorischen Zeit in der Vergangenheit der Slawen. Übers. von W. Osterloff. (Berlín 1902). Zejména jasně a přehledně vyložen je názor Boguslawského na slovanský pravěk v jeho knize poslední, doplněném to úvodu II. dílu jeho Historye, jež překladem W. Osterloffa vyšla pod titulem »Einführung in die

Mezi Čechy patřil sem po Šafaříkovi fantastický Jan Kollár a střízlivější Al. Šembera s Jos. Pervolfem [1]). V novější době opakuje stále podobné theorie neúnavný a nekritický Fr. Sasinek. Jiní však psali ještě hůř nežli on [2]). Sem bych připojil i naše a polské archaeology, kteří v pojmu a v okruhu kultury t. zv. hallstattské spatřují pravěké Slovanstvo [3]).

Geschichte der Slaven« (Jena 1904). V tomto spise Boguslawski shrnuje sám (str. 110) své mínění takto: 1. Slované jsou autochthoni v celém území, v němž seděli za doby Karla Velikého. 2. Prasídla Slovanů byla v Illyrii, v Zakarpatí usadili se na území finském. 3. Tuto thesi hájí škola t. zv. autochthonistická, nesprávně umlčovaná školou t. zv. berlínsko-rakouskou. jejíž hlavní omyl spočívá v tom, že Slované teprve v VI. stol. rozšířili se na západ od Visly a na jih od Karpat. 4. Kdyby byli Slované přišli do Illyrie teprve v VI. stol. byli by mezi kmeny illyrskými zanikli, jako se to stalo Bulharům, Rusům, Longobardům a Normanům v nově dobytých územích. 5. Zvláštní arijské řeči »illyrské« nikdy nebylo — vše, co se má za illyrské, ukazuje na slovanskost. Veneti adriatičtí byli Slované. Illyrská kultura zv. také hallstattskou byla slovanská. 6. Thrákové existovali, ale brzy zanikli v autochthoním slovanském (illyrském) obyvatelstvu Balkánu. 7. Praslované v Germanii sluli původně též Veneti, ale později přejali od něm. kmene Suevů jméno Suevi-Slavi. — K tomu ještě připomínám: Jak v prvních svých spisech vyložil, představuje si Bogusławski, že první oblast praarijskou v střední Evropě od Rýna až k Donu utvořili předkové Litevců, Slovanů a Indů, jimž bylo společno jméno Davů a jim že náleží prvá vrstva topografické nomenklatury (zejména jména končící se na *-ava*, *-au*, *-ua*, *-aha)*. To byla perioda litvoslovanská. Po ní, po oddělení Indů a Litevců, následuje čistá perioda slovanská (asi od r. 1500 př. Kr.). Uhrn svých výsledků vyložil Bogusławski stručně také ve své Hist. Słow. II., 411.

[1]) *Jan Kollár*, Rozprawy o jménách slov. Budín 1830, 262, Staroitalija slavjanská. Vídeň 1853. *Al. Šembera*, Západní Slované v pravěku. Vídeň 1868, 194—254. *J. Pervolf*, Slavische Völkernamen (Archiv f. slaw. Phil. VII. a VIII.), Славяне, I., 4 sl.

[2]) *Sasinek Fr.*, Záhady dějepisné (Praha 1886—1888, I., 22, IV., 9 sl., 78, Sborník Mus. slov. spol. IV., I., 78, srv. i Letopis Mat. Slov. VI., II., 47, 68), Beiträge zur Gesch. der Slawen. Parlamentär, 1891. Pod ním jsou *K. Sicha*, Namen und Schwinden der Slaven (Laibach 1886), Nejzápadnější kraje Slávů v Evropě (Praha 1887) a *Pluskal-Moravičanský*, Das slav. Altgermanien Brünn 1882), Starožitnosti poloostrova illyrskothráckého čili pojištění Slávů v Řecku, Trácii, Makedonii, Tessalii, Epiru, Dardanii a Ilyrii (Uher. Hradiště 1888), Základ dějovědy světové a venetoslávské zvláště (Hradiště 1885), Polabsko atd. (Hradiště 1887).

[3]) Jsou to *J. Wankel* (Ein Beitrag zur Geschichte der Slaven in Europa Olmütz 1885), *J. Havelka* (Čas. Olom. Mus. II., 2), *J. Woldřich* (Čas. Olom. Mus. II, 71 a jinde), *Jelínek*, Über Schutz- und Wehrbauten (Prag 1885, 129 sl.), Nově sem náležejí hlavně archaeologicko-anthropologické práce *K. Zaborowského*, Les Slaves de race et leurs origines (Bull. d'anthr. Paris

V Rusku po střízlivějším Naděždinovi a Senkovském[1]) zabředli úplně do bahna nesmyslných výkladů P. Butkov, A. Čertkov, J. Žukovskij, J. Klassen a nově ještě Om. Partyckij, V. Florinskij, A. Famincyn[2]), kdežto E. Eichwald, Dm. Ilovajskij, F. Brun, Iv. Zabělin, Dm. Samokvasov a N. Leopardov jen částečně sem patří, slavisujíce Gety a Dáky[3]) nebo zase na př. Vl. Lamanskij, A. Někrasov, Bestužev-Rjumin a zejména A. Hilferding — adriatické Venety[4]).

1900, 69—99; L'origine des Slaves (tamže 1905, 671—720): L'autochthonisme des Slaves en Europe et ses premiers défenseurs (Rev. mens. d'anthr. 1905, I., 3 sl.; zde rozebírá především Šafaříka a Lelewela), Pénétration des Slaves et transformation céphalique en Bohême et sur la Vistule (Revue mens. d'anthr. 1906, 1 sl.), v nichž dokazuje starobylost Slovanů v kraji od sev. Italie (prov. Emilie) až po Dunaj a konečně sem patří vlastně i *J. Píč* svými archaeologickými důkazy jiného rázu, podle nichž kolébka Slovanů byla v Podunají (Starožitnosti země české, Praha 1905, II., 3, 201, 212, sl.). 220 Srv. o tom už v mých Starožitnostech I., 477 sl., 507 sl. a v Čes. Čas. Hist. 1906, 69.

[1]) *Naděždin N.*, Опытъ 68 (má za Slovany Skordisky, Boje, Latoviky, Korally, Krovyze, Bessy, dácké kmeny Ptolemaiovy atd.); *Senkovskij*, Примѣчанія къ Геродоту (Библ. для чтенія XXVII., 96, 1838). Vidí v Getech a Dácích Slovany.

[2]) *P. Butkov*, Мнѣніе о книгѣ „Славянскія Древности" соч. Шафарика (Сынъ Отеч. 1839, VIII.); *A. Čertkov*, Очеркъ древн. исторіи Протословенъ. Moskva 1851; Ѳракійскія племена жившія въ М. Азіи. M. 1852; Пелазгоѳрак. племена населившія Италію. M. 1853; О языкѣ Пелазговъ населявшихъ Италію и сравненіе его съ древнесловансkимъ. M. 1855; *Jan Žukowski*, Die Urgeschichte der Slaven im Allg. und der Ruthenen im Bes. Gymn. Progr. Lemberg 1852; *Jegor Klassen*, Новые матеріалы для древн. исторіи Славянъ. Moskva I.—III., 1854—1861; *Om. Partyckij*, Старинна ист. Галичини, I., Lvov 1894, str. XIV., 247—336; *V. Florinskij*, Первобытные Славяне I., 80 sl., 128; *Al. S. Famincyn*, Божества древнихъ Славянъ. Спб. 1884, 7 sl. Další viz u *Drinova* Зас. 26 sl.

[3]) *E. Eichwald*, Обитадища 58, Alte Geographie 291; *Dm. J. Ilovajskij*, Вопросъ о народности древнихъ Даковъ (Древности Моск. III., 290 sl.); *F. Brun*, О родствѣ Гетовъ съ Даками и сихъ посл. со Славянами (I., 265); *Iv. Zabělin* (Ист. р. жизни II., 379); *Dm. Samokvasov* na několika místech svých prací. Srv. hlavně О происхожденіи русскихъ и польск. Славянъ (Труды VIII. арх. съѣзда III., 31; IV., 143). Proti vystoupil *A. Sobolevskij* (tamže IV., 139); *Leopardov N.*, О началѣ Славяно-Руси со стороны историко-археологической, Kijev 1892 (Getové byli Skythoslované).

[4]) *Vl. Lamanskij*, Славяне въ М. Азіи etc. Спб. 1859, 158 sl., 177, 181; *A. Někrasov*, Мѣсто первоначальнаго обособленія слав. племени, Kazaň 1879 (srv. Arch. f. sl. Phil. IV., 695); *Bestužev-Rjumin*, Ист. Росс. I., hl. 3.; *A. Hilferding*, Древн. періодъ ист. Славянъ (Вѣстникъ Европы 1868, V., 158 sl., 203). Jinak má Gety a Dáky za kmeny thrácké (245 a příloha *A.*, 278).

U Jihoslovanů přirozeně tyto myšlenky nalézaly stále úrodnou půdu. Po době Šafaříkově patří sem ještě Iv. Švear, Fr. Jukić Th. Jarić, J. Št. Rakovski, Št. Zacharjev, T. Šiškov, Št. Verkovič, M. Milojević [1]), jiní mi zůstali blíže neznámi. Poněkud střízlivěji vystoupili historikové J. Kukuljević-Sakcinski, Dav. Trstenjak, archaeolog A. Müllner, a zejména Marin Drinov [2]). Zprvu k nim patřil i Fr. Rački [3]). Z neslovanských badatelů uvésti mohu R. Cypriena, z části i Contzena, J. Cuna, W. Ainswortha, Fr. Hellwalda, a na půdě anthropologické i G. Sergiho, vykládajícího o slovanskosti Illyrů a Umbrů. Českému Pluskalovi vyrovnává se Němec W. Obermüller [4]).

Že ještě na počátku XX. st. plnou silou bují theorie o slovanskosti Illyrů, Venetů, Getů, Dáků a Pannonců, svědčí poslední knihy N. Gržetiće-Gašpićeva, J. Ružiće, V. Žunkoviće, M. Breyera a výše už uvedené nové knihy Ed. Bogusławského [5]). O spoustě ano-

---

[1]) *Iv. Švear*, Ogledalo Iliriuma. Záhřeb 1839 24, ; *Jukic*, Zemljopis i povjestnica Bosne. Záhřeb 1851; *Th. Jaritz*, Über die grösstentheils slaw. Abstammung der Bewohner deutscher Länder. Villach 1853; *G. St. Rakovskij*, Показалецъ или ржководство etc. Odessa 1859; Кратко разсжждение врьху тьмныя и льжовныя начяла etc. Bělehrad 1860; *Zacharjev St.*, Геогр.-истор.-стат. описаніе на Татаръ-Пазарджиш-кж тж каазж. Vídeň 1870; *Šiškov T. N.*, Исторія на българскія народъ. Cařihrad 1873; *Št. Verković*, Веда Славена, Bělehrad 1874, Petrohrad 1881; *M. S. Milojevic*, Одломци историје Срба и срп. југославен. земалја, I., Bělehrad 1872, 100 sl. U Jihoslovanů pomáhala opět falsa, mezi něž patří nejen Veda Verkovičova, ale i několik nápisů římských padělaných Milojevićem.

[2]) *J. Kukuljević-Sakcinski*, Pannonija rimska (Rad jugosl. akad. XXIII., 1873); *Dav. Trstenjak*, Slovanščina u romanščini. Celovec 1878; Črtice iz ethno-in-topografije Norica in Pannonije (Kres 1886) a v jiných článcích (srv. Arch. f. sl. Phil. XII., 509, 521); *A. Müllner*, Mitth. anthr. Ges. Wien XII., 58 a Illyrier und Veneter am Congresse zu Sarajevo (Argo 1894, č. 9); *Drinov Mar.*, Заселеніе, 41 sl.

[3]) *Rački Fr.*, Nacrt jugoslav. povj. (Arkiv za povj. jugoslav. IV., 1857).

[4]) *Cyprien Robert*, Les origines slaves (Paris 1852); *Contzen*, Die Wanderungen der Kelten. Leipzig 1861, 6, 53, 66 sl.; *Sergi G.*, Umbri, Italici, Arii e loro relazioni, Bologna 1897 (srv. ref. Mitth. anthr. Ges. Wien 1898, 45), Lo Slavismo (La vita italiana 1897, I.), Arii e Italici. Torino 1898; *J. G. Cuno*, Forschungen im Geb. d. alten Völkerkunde, Berlin 1871, I., 45, 231, 257, 274, 335, 337 sl.; *W. Ainsworth*, Travels and Researches in Asia Minor. London 1842, I, 62 sl. (slav. jižních Venetů); *Fr. Hellwald*, Die Ethnologie der Balkanländer (Ausland 1872, Nr. 49—50); *W. Obermüller*, Urgeschichte der Wenden, Berlin 1874, Zur Abstammung der Slawen, Wien 1871.

[5]) *N. Gržetić-Gašpićev*, O vjeri starich Slovjena prema pravjeri Arijaca Prasemita. Mostar I., 1900 (134—179); *J. Ružic*, Stara i nova postojbina

nymních feuilletonů a drobných článků, jimiž plněny bývají různé revue a denníky, ani se nezmiňuji.

Stanovisko naše k theorii autochthonistické je určité a jasné. Předně starověcí autorové, pokud nás zpravují o Illyrech a Thrácích, vidí vždy v obou samostatné kmenové skupiny a nikdy nepraví, že byli totožni se severním národem, který od doby císařské počal býti znám pod jménem Venedů nebo Venetů a později od VI. století pod jménem Slovanů. Když poprvé v VI.—VII. století potkáváme ztotožnění Slovanů s Gety, nebo ještě později s Tribally, Dáky a Illyry, nesou tyto pozdní identifikace na sobě zřejmý ráz umělého přenesení starých jmen na národ nový a mají právě takovou cenu, jako současné označování Slovanů jménem Skythů, Sarmatů, Hunnů, Avarů a Gotů, nebo označování Gotů a jiných Germanů týmiž jmény Skythů, Sarmatů a Getů. Všechno spojování Slovanů se starými balkánskými národy, speciálně s Illyry, zrodilo se z umělých klerikálních theorií o podunajské kolébce a o stycích Slovanů s apoštoly Páně, jak jsem právě byl vyložil.

Že je tomu tak, potvrzuje dostatečně dnes srovnávací jazykozpyt arijských jazyků, jenž uznává jak dialekty illyrské, tak i thrácké, pokud je známe ze zachovaných zbytků řeči a pak z nomenklatury osobní i geografické, za dvě samostatné skupiny arijských jazyků a kmeny samy tím za samostatné národy arijské, mluvící řečí od slovanské odchylnou a příbuznou jen potud, pokud vyšly všechny ze společného základu praarijského. Nemoha sám věc tu prokazovati, odvolávám se prostě na obecně platný úsudek všech, kdož se hlouběji obírali srovnávacím jazykozpytem, speciálně studiem staré illyrštiny a thráčtiny [1]).

To platí i pro skupinu t. zv. pannonských kmenů, kdykoliv se terminu toho užívá ve smyslu národopisném (srv. výše na

Hrvata, Zagreb 1903; *V. Žunković*, Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt. Kremsier 1905. Srv. i jeho starší spisek »Die Ortsnamen des oberen Pettauerfeldes. Marburg 1902; *M. Breyer*, Prilozi k starinoj književnoj i kulturnoj povjesti hrvatskoj. Zagreb 1904.

[1]) Srv. hlavně výše na str. 42, 44 uvedené spisy *P. Kretschmera*, *W. Tomaschka*, *A. Pogodina*, *E. Roeslera* a rovněž stanovisko *K. Brugmanna*, *B. Delbrücka*, *H. Hirta*, *K. Pauliho*, *A. Ficka* a všech vynikajících jazykozpytců.

str. 46, 66). Neboť jakkoliv o jich původu nemáme přímých zpráv, přece nomenklatura Pannonie, pokud není gallská, objevuje v celku ráz neslovanský, právě tak jako nomenklatura sousedního Norika. A totéž platí i o Dácích a Getech. S nimi byli starší dobře seznámeni a nám zanechali řadu zpráv, podle nichž to byli kmenové thráckého jazyka [1]) a topografická nomenklatura i zbytky řeči ukazují nám vskutku formy thráčtině nejbližší [2]). Jsou sice při tom znaky, jež je na druhé straně sbližují se skupinou litvoslovanskou [3]),

[1]) Že Getové-Dákové byli úzce příbuzni s Thráky a že řeč jejich pokládána byla v starověku za dialekt thrácký, dosvědčují zejména tyto staré zprávy: Herodot IV., 93 *οἱ δὲ Γέται Θρηίκων ὄντες ἀνδρηιότατοι καὶ δικαιότατοι.* Strab. VII., 3, 2 *οἱ τοίνυν Ἕλληνες τούς Γέτας Θρᾷκας ὑπελάμβανον. ᾤκουν δ'ἐφ' ἑκατέρᾳ τοῦ Ἴστρου καὶ οὗτοι καὶ οἱ Μυσοί* . . . VII., 3, 13 *ὁμόγλωττοι δ'εἰσὶ οἱ Δακοὶ τοῖς Γέταις.* VII., 3, 10 *παρὰ τῶν Γετῶν, ὁμογλώττου τοῖς Θρᾳξὶν ἔθνους.* Mela II., 2, 18 una gens Thraces habitant, aliis aliisque praediti et nominibus et moribus. quidam feri sunt et paratissimi ad mortem, Getae utique. Justinus XXXII., 3, 16, Daci quoque suboles Getarum sunt. Dio Cassius (LI., 22, 7): *Θρᾷκες τοῦ Δακικοῦ γένους.*

[2]) Indexy vlastních jmen sestavili už *Roesler* (Sitzungsber. Akad. Wien. Bd. 52, 81 sl.) a *Tomaschek*, Thraker, II.—III. část. O zachovaných getodáckých názvech bylin v díle lékaře Dioskorida z Anazarby (*περὶ ὕλης ἰατρικῆς*) a v spisku Pseudo-Apuleja Madaurského (de herbarum virtutibus) srv. u *Roeslera*, l. c. 83. a *Tomaschka* l. c. II.

[3]) Zmínil jsem se o tom už v SS. I., 78. Stupeň tohoto styku nelze dnes vyznačiti blíže z té příčiny, že nevíme ještě, co v oblasti staré Dákie náleželo vlastním Dákům a co Slovanům, které tam rozhodně už v staré době uznávám, jak v následující kapitole blíže vyložím. Styk projevuje se nejen ve víře a v obyčejích (tím obíral se hlavně *J. Lelewel*, Częszcz balwochwalca, Poznaň 1855), ale i v jazyku. Srv. *Müllenhoff*, DA. III., 163, *Kretschmer*, Einleitung 213 sl.; *Roesler*, Sitzungsber. Akad. Wien 1866, Bd. 53, 37; *Pogodin*, Къ вопросу 25 sl. Část slov, o něž se jedná, po mém výkladu náležela přímo Slovanům mezi Dáky usedlým (srv. konec kap. III). Společna byla dáčtině i slovanštině koncovka *-ava*. Ne sice složka *-dava* u jmén osad, jež je v Podunají zřejmě dácká, označujíc rod, osadu, nýbrž koncovka *-ava* hydrografické a orografické nomenklatury nemůže býti pouze dácká, už pro své rozšíření v celém Slovanstvu a to nejvíce v krajinách, kde dákothrácká osídlení předpokládati vůbec nelze, na př. v Čechách a na Moravě. Řada jmen pak ukazuje přímo, že se nemůže mluviti o přejetí z dáčtiny, neboť tu běží o jména původu čistě slovanského. Srv. na př. říční názvy Dubrava, Rudava, Bregava, Olšava, Svitava, Dobrava, Trnava, Orljava, Stupava, Myjava, Lukava, Čerňava, Gnidava, Myslava, Vislava, Brzava, Vlčava, Mumlava, a jména orograf. Dudlava, Olšava ve skupině Vyhorlatu. *Ed. Bogusławski* šel ovšem příliš daleko a nesprávně, když i koncovku *-dava* měl za slovanskou a z ní soudil hned na totožnost Dáků a Slovanů a vůbec na ní založil svou theorii o Davech, o periodě litvoslovanské, o níž

ale to se dá snadno a přirozeně vyložiti tím, že dialekty getodácké sousedily ode dávna se slovanskými a že zde bylo více styku než s balkánskými Thráky; proto do jisté míry skupinu geto-dáckou možno míti za přechod od vlastních Thráků k Slovanům, — nehledíc ani k tomu, že v pojem Dákie a Getiky v starověku zahrnovány byly na jisto i kmeny cizí, ba přímo slovanské. Vždyť už Vipsanius Agrippa, jehož geografie se stala tak důležitým základem pozdějších prací, čítal k Dákii a ku Getice celý kraj mezi Vislou a Borysthenem [1])! Vlastní jádro národopisného pojmu »Get« a »Dák« nelze však odloučiti od Thráků.

S tohoto hlediska každý pokus topografickou nomenklaturu staré Illyrie a Thrákie v celku vykládati ze slovanštiny, je počínání naprosto nesprávné, nemethodické, jež zavádí — i když absurdnosti Dolciho a Appendiniho nebo Čertkova a Pluskala necháme stranou — buď k výkladům násilným a nemožným [2]), nebo k výkladům, jež ničeho nedokazují z té příčiny, že při shodě starého i nového názvu nelze při tom prokázati jeho původ slovanský [3]), nebo proto, že se tu jedná buď o jména tvořená od

jsem se zmínil výše na str. 80 (srv. jeho spis »Teorya nazwisk na -awa«. Krak. 1891 a Hist. Słow. I, 90, II., 45, 411, Methode 16, Einführung 76). Rozšíření starých jmen *-dava* a výčet jich srv. u Bogusławského l. c. O významu psal *Tomaschek*, Thraker II., 70, *Pauli*, Eine vorgriech. Inschrift aus Lemnos 1886, 21 (od skr. *dhā* — seděti, *dava* — sídlo), *Roesler*, Zs. f. österr. Gymn. 1873, 107, *Kretschmer* Einl. 222.

[1]) Plin. IV., 81, 91; Dimens. prov. 9; Divisio orbis 150. Srv. i vymezení Dákie u Tacita (G. 1). a výše str. 45.

[2]) Jmen, která se tímto způsobem pokoušeli autochthonisté vykládati za slovanská, je spousta, a neuznávám za potřebné, je z výše uvedené literatury vybírati a zde reprodukovati. Přihlédneme-li k nim blíže, pokud se uvádějí v novější literatuře, vidíme, že se ponejvíce jen stále opakuje ta řada, kterou z části už na základě starších prací, z části sám nově vyhledal a sestavil *P. J. Šafařík* v »Abkunft der Slawen« str. 96 sl., 158 sl. Jen řídčeji tu a tam některý pozdější badatel přidal nové doklady vážnější. Všech důležitějších všimnu si ostatně v dalším svém líčení.

[3]) Srv. na př. řadu jmen přítoků dunajských uváděných Ed. Bogusławským (Tibiscus — Temeš, Asamus — Osma, Utus — Vid, Oescus — Isker, Ciabrus — Cibrica, Timachus — Timok, Colapis — Kulpa, Savus — Sava atd. Einführung 65) nebo u Šembery (Záp. Slov. 159). Rovněž nelze proto pozdější slov. Dukljany X. stol. ztotožňovati se starými Dokleaty I. století, Konavljany s Kanality, Narenťany s Narensii. Zde prostě staré illyrské jméno původu topického přešlo na kmen nově přišlý tak, jako zase v oblasti thrácké přešlo jméno Strymonů na slov. Strumence, Timoku na sl. Timočany nebo na severu jméno Bojohaema na sl. Bohemy, Rakatů na sl. Rakúsy, Silingů na sl. Slęzany atd. Shoda jmen *sama*, není-li podporována

kořenů společných různým arijským národům a formami příbuznými, nebo konečně o jména, jež si Slované, přišedše na Balkán, upravili podobou zvuku a lidovou etymologií vedeni z původní nomenklatury ve svoje názvy tak, že zdánlivě staré cizí jméno shoduje se se slovanským [1]). Při tom vůbec ani nemám zření k těm autochthonistům, kteří si rukopisně zachované tvary jmen k svým účelům upravovali tak, aby byly podobnější; ostatně se toho ani střízlivější někdy zhostiti nemohou. Totéž platí o názvech kmenových. I zde všechny pokusy vyložiti za slovanská, jména kmenů, kteří jsou v starověku konstantně a výslovně čítáni k Illyrům nebo k Thrákům, dlužno a priori zamítnouti.

Všude tu chybí předem historická půda. Slované by tu dříve historicky musili býti doloženi nebo aspoň prokázáno, že s nimi pravděpodobně na území, o něž běží, dlužno počítati. Všechna snaha vykládati jména ze slovanštiny tam, kde tento podklad chybí, je nemethodická. Ocitá se nutně na scestí na př. Ed. Bogusławski, když ve jménu *Ostia* při ústí Tibery vidí doklad slovanský [2]), o Kollárovi ani nemluvím. Bez tohoto podkladu mohli bychom, jako kdysi řekl Miklosich, i Mekku a Medinu spojovati se slovanštinou a se Slovany. Jen v několika případech jmen topografických nebo jmen kmenových, při nichž příslušnost thrácká nebo illyrská není výslovně doložena a ráz slovanský příliš vystupuje — možno uvažovati, nejde-li tu o výstřelky severní oblasti slovanské, jak o tom dále v kap. III. pojednám. Ale vždy

---

důkazem slovanského původu obou tvarů, slovanský původ kmene staršího nedoloží. Koncovka jmen dáckých kmenů -*ήνσιοι* (srv. výše str. 67) není sl. -*enci*, nýbrž řecky přepsaná koncovka latinská -*enses*, s kterou se setkáváme v latinisovaných jménech celé staré Evropy (srv. na př. u Ptolemaia v Moesii III., 9, 2; III., 10, 4, v Dalmacii II., 16, 5, na Korsice III., 2, 7, v Sardinii III., 3, 6, nebo zase v Gallii a Hispanii u Plinia III., 23—28, 36 sl. atd.).

[1]) Jako z *Ulpiana* utvořen sl. Lipljan, z *Curikum* — Krk, z *Cresta* — Krstac, ze *Sansagus* — Sušak, z **Rosetum* — Rožat, z *Albona* — Labín z *Neviana* — Nevjane, z *Arba* — Rab atd. (srv. *Jireček*, Romanen I., 58 sl.), tak i ze jména *Strymon* povstala Struma se Strumicí (zde je zároveň u obou slov společný ar. kmen *sru, sreu*, z *Urpanus* — Vrbanja, Vrbas, z *Nestos* (*Mestos*) — Mesta, z *Doberos* — Debr a pod.

[2]) *Bogusławski*, Hist. Słow. II., 237, 336, Einführung 13. Ostatně, když i nejpřednější dnes autochthonista *Ed. Bogusławski* — on zná bez odporu ze všech nejvíce — neváhá napsati, že Zeussovo a Miklosichovo odvození jména Dunaje od kelt. *dan* — silný, »daleko převyšuje svojí naivností« Kollárovo odvození Apulie od sl. *pole* (Einführung 7), nezbývá než všechnu filologickou polemiku vůbec ostaviti stranou.

je tu nutna jedna věc: existence Slovanů musí tu býti předem a důvodně doložena nebo aspoň pravděpodobna už předem, z historie. Potom teprve »slovanský« ráz jména nabývá podstaty a váhy, a potom teprve smíme methodicky uvažovati, pokud je vskutku dokladem Slovanů.

Z řady starých národů, jež škola autochthonistická vykládala za Slovany, zasluhuje však jeden zvláštní zmínky, jednak proto, že měl už v očích starověku jakési postavení isolující jej i od Thráků, i od Illyrů i od Gallů, a jednak pro své jméno, jež jej sbližuje na první pohled úzce se Slovany antického světa. Jsou to adriatičtí Venetové.

Otázka adriatických Venetů na první pohled působí jakousi nesnáz, ale bližší přihlédnutí k tomu, co o nich víme, musí i tu střízlivého, předem tendenčně nezaujatého badatele vésti k zamítnutí původu slovanského, nehledíc ani k opětovnému jich spojování s Enety paflagonskými [1]).

Je pravda, jméno Venetů adriatických je shodné s jménem *Venedi, Veneti, Venethae, Οὐενέδαι*, jímž označují severní baltické Slovany Plinius, Tacitus, Ptolemaios [2]), a Jordanis [3]) je docela vykládá: »Veneti — id est *αἰνετοί*, laudabiles«, což na první pohled shodovalo se ve významu s domácím jménem Slovanů, jež tak mnozí odvozovali od »sláva«. Dále máme o adriatických Venetech, sedících v Benátsku od dolního Pádu k Tagliamentu, zprávu Poly-

---

[1]) Ty, kdož podle vzoru *Strabonova* (V., 1, 4) spojovali paflagonské Enety s adriatickými, vykládajíce poslední za kolonii z M. Asii po moři sem přistěhovanou, vyčetl jsem již v I. díle Starožitností na str. 52 v pozn. 1. Opakovalo se to až do stol. XIX, kde se k podobným představám přihlásila a slovanskost adriat. Venetů hájila celá řada historiků, počínajíc *K. Mannertem* (Norden 176), *Mikoczim* (Otiorum Croatiae lib. 137), *W. Surowieckým* (Śledzenie 178 sl.), po nich i *P. J. Šafaříkem* (Abkunft 158—180, SS. I., 292), *A. Hilferdingem* (Ист. Слав. 2, 158 sl), *V. Šemberou* (Záp. Sl. 194), *Eichwaldem* (Alte Geogr. 254), *Vl. Lamanským* (Слав. въ Азіи 158, 177, 181), *D. Trstenjakem* (Slov. u rom. 9 sl.), *J. Perwolfem* (Слав. I., 5) až po nové výše uvedené spisy (srv. str. 80 sl.), *Lefèvra*, *Sergiho*, *Zaborowského*, *Bogusławského* (Hist. Słow. II., 52 sl.) atd. Proti tomuto ztotožňování ozvali se důrazně už *Stredonius* (Orig. Boem. u *Balbína*, Misc. Dec. I., lib. 2, 88 sl.) a *Pubička* (De Venedis etc. Olomouc 1772). Obyčejně se i armoričtí Venetové v Gallii spojovali v jedno s baltickými a adriatickými. Šafařík sám v Starožitnostech pro toto spojení nebyl, ale také ho zhola neodmítal (SS. I., 294).

[2]) Srv. SS. I., 187.

[3]) Jordanis Getica 148. Srv. i Paulus Diacon, II., 14: Eneti enim, licet apud Latinos una littera addatur, grece laudabiles dicuntur.

biovu (II., 17, 5), že byli velmi starým kmenem, lišícím se sice jen málo v mravech a řádech od sousedních Gallů, ale mluvícím odchylnou řečí, což potvrzují nepřímo i Plinius a Strabon [1]).

Ale jméno samo, připustíme-li jeho totožnost s balt. *Venedi,* o níž ostatně pochybuji [2]), jest jméno utvořené z nějakého různým arijským národům společného kořene**vend*, **Vent,* **Venet,* neboť se vyskytuje nejen u Baltického moře, ale i v záp. Gallii, v Armorice (Caesar BG. II., 34, III., 8, 9, Strabon IV., 4, 1, Dio Cass. 39, 45, Ptolem. II., 8, 6), v Alpách (*lacus Venetus,* Mela III, 2, 8), na Balkáně [3]), v Paflagonii (Ilias II., 852) a hojně v personální nomenklatuře gallské, řecké a i perské [4]). Je proto pro otázku příbuznosti významu negativního a Jordanova etymologie je právě tak bezcenná, jako parallela s odvozením Slovanů od »slávy« (srv. dále kap. VIII.). Zpráva Polybiova a Pliniova nepřináší ničeho pro slovanskost Venetů, odlišujíc pouze řeč jich od gallské. Na nejvýš mohlo by se z ní souditi, že řeč Venetů zněla starým cize, když v těchto zprávách není positivně s žádnou jim známější spojena. Ale proti tomu stojí zase sdělení Herodota, zpravodaje velmi hodnověrného, podle něhož Veneti byli příslušnosti illyrské [5]), a také jazyk starých nápisů, nalezených v území venetském, pokud byly luštěny, — nepatří-li mezi dialekty illyrské, jak Pauli nebo Kretschmer dokazují [6]), — je tím méně slovanský. My vskutku

---

[1]) Polybios II., 17, 5 *οἱ Οὐένετοι τοῖς ἔθεσι καὶ τῷ κόσμῳ βραχὺ διαφέροντες Κελτῶν, γλώττῃ δ'ἀλλοίᾳ χρώμενοι.* Plinius XXVI., 42, Strabon IV, 4, 1, V., 1, 4. Ostatní doklady ze staré literatury viz u *Forbigera*, Handbuch III., 578.

[2]) Zdá se mi, že původní tvar jména severních Venetů byl Vend — Vind (srv. SS. I., 196, 198) a že teprve vlivem jména jižních Venetů povstal i pro severní tvar rozšířený tak jako povstalo i *t* a *th* z původního *d* (srv. zejména rozšíření tvaru *vend* v nomenklatuře gallské, l. c. 198), zejména tím, že starý důležitý obchod s jantarem procházel územím obou kmenů. Starší forma jména jižních Venetů zní Eneti, Heneti (Her. I., 196, V., 9, 12: *'Ενετοί*, Skylax 19: *'Ενετοί*, Skymnos 387: *'Ενετοί*, Strabon V., 1, 4: *'Ενετοί.* Srv. Plinius XXXVII., 43. Paflagonské Homerova Ilias II., 852 jmenuje

[3]) O těchto balkánských Venetech srv. *Tomaschek*, Thraker I., 26. Tomaschek je kladl na severní hranici Makedonie vedle Dardanů (k Peći). I tito jsou v pramenech označeni *'Ενετοί* (App. Mithr. 55).
ad B. 852.

[4]) Srv. SS. I., 198 sl.

[5]) Herodot I., 196 *τῷ καὶ 'Ιλλυριῶν 'Ενετοὺς πυνθάνομαι χρᾶσθαι.*

[6]) Dr. *K. Pauli*, Altitalische Forschungen I., Die Inschriften nordetrusk. Alphabets 1885, III., Die Veneter und ihre Schriftdenkmäler 1891. Srv. i II.

nevíme dobře dnes, co byli vlastně tito Venetové, byli-li Illyrové čili kmen k nějaké starší skupině ethnické patřící; ale že nebyli Slované, je z toho, co dnes vidíme, zjevno. Několik starých jmen, jichž se opětovně dovolávají všichni ti, kdož uznávali adriatické Venety za Slovany, a to jmen: Tergeste — domněle sl. Tržiště, Trstje, Plavis — sl. Plava, Velunum (*Βελοῦνον*) — sl. Velyň, Volyň, Meduacus — sl. Medava, Sontius — sl. Soča, Timavus — sl. tmavý, Gradus (Grado) — sl. Gradъ nemají té průkaznosti, aby vyvážila, co právě uvedeno. Tergeste svým tvarem a koncovkou patrně se řadí k ostatním starobylým jménem Italie a Balkánu (Este, Ateste, Ladesta, Pirustae), Belunum, Pola, Sontius, Timavus, Meduacus, nejsou nijak pouze slov. rázu, a Gradus, jejž jedině bylo by lze důvodně vyložiti ze slov. grad (stsl. градъ z *гордъ) je doloženo teprve u Paula Diacona [1]), a i když starší bylo, nemůže věc rozhodnouti z té příčiny, že na druhé straně Italie na pobřeží jižní Gallie, nedaleko Marseille máme také už ze starověku doložený přístav *Gradus* [2]). Ostatní osady venetské, jež uvádí Plinius (III., 130), zní takto: Nesactium, Acelum, Patavium, Opitergium, Vicetia. Venetský výraz pro krávu *geva* (Columella de re rustica VI., 24) nelze spojovati se stsl. *govędo*, jak to činí Ed. Bogusławski [3]), protože obvyklé čtení je *ceva*, a Pliniem doložený název pro bylinu *cotonea* (XXVI., 42) není přece slovanský.

V celku vzato, nelze dnes mluviti ani se stanoviska historického ani s linguistického o slovanském původu Thráků, Dáků, Getů a Illyrů, Venety nevyjímajíc.

Také neplatí důvod Bogusławského a jiných, který slovanskost

2, 200; *Zubatý*, Listy filol. 1889, 323; *Kretschmer*, Einleitung in die Gesch. d. gr. Sprache. Gött. 1899, 266 sl., 422; *D'Arbois de Jubainville*, Les Celtes 118 (rozšiřuje zároveň staré území Venetů až k jezeru Bodamskému). Pauli shledává nomenklaturu venetskou příbuznou řeči messapijské, Kretschmer proti tomu více italštině tak, že řeč Venetů je mu zvláštní skupinou uprostřed mezi italštinou a vlastní illyrštinou. Jiní, jako *Cesare de Cara* a zejména *F. Cordenons* (Un po'piu di luce sulle origini, idioma a sistema di scrittura degli Euganei-Veneti. Venezia 1894) mají je za část praobyvatelů, odchylných od Illyrů.

[1]) Paulus Diac. II., 10 Gradus insula; III., 26, ad Grados; IV., 4; IV., 33 apud Grados; V., 17 in Grados insulam (u Aquileje, dnešní Grado). Srv. i *Kos*, Gradivo I., 71, 74, 76.

[2]) Itiner. Anton. 507, 508 a Amm. Marc. XV., 11, 18.

[3]) *Bogusławski*, Hist. II., 54, 415, Methode 28, 64. Ostatně je kmen v sl. *govędo* zastoupen i v jiných jazycích indoevropských. Srv. av. *gāuš* ř. *βοῦς*, lat. *bōs*, něm. *Kuh.* atd.

starých autochthonů prokazuje nevysvětlitelným jich zmizením. Kam prý se podělo thrácké a illyrské obyvatelstvo Balkánu, kam na př. Bessové, kteří ještě v VI. stol. po Kr. jsou doloženi? Proč nezůstalo po nich žádných zbytků řeči na tak velkém prostranství? »Wie wunderbar,« píše Bogusławski, »die Iberer, die Autochthonen Spaniens, deren Keltisierung schon um 500 und Romanisierung um 100 v. Chr. begonnen hat, haben bis auf heute eine fast eine Million zählendes Volk als Erben hinterlassen, während von den bedeutend zahlreicheren Illyriern und Thrakern kein Überrest ihrer Sprache hinterblieben sein soll[1]! . . .« Jak toto jinak sčetlý spisovatel může vůbec napsati oproti té spoustě památek po řeči thrácké a illyrské v nomenklatuře, v inskripcích, v slovnících, oproti existenci $1^1/_4$ millionů Albanců, oproti velké řadě stop, jež v pozdější historii zanechali praobyvatelé atd., — věru prostě nepochopuji. A i kdyby tomu tak bylo, — což není v historii Evropy celá řada analogických dokladů rychlého zániku starých obyvatel ve vrstvě cizích výbojníků?

A doklady odjinud vzaté, na př. z národopisu, archaeologie a anthropologie?

Může býti po úvaze toho, co dosud předvedeno s hlediska historického a linguistického, vážně brán poukaz Ed. Bogusławského nebo Fr. Sasinka na prastarou existenci zádruhy slovanské na Balkáně, nebo na totožnost barvy šatu slov. obyvatelů Veglie a Resie se šatem starých obyvatel Istrie a Popádí, nebo na nošení pásu u Slovanů a Illyrů, nebo na shodu dívčí čelenky maloruské a lužické s ř. *κίθαρις*, na úpravu knoflíků hallstattské kultury se zvykem dnešních Hercegovců pošívati vesty analogickými výzdobami[2]? Prokazuje nějak slovanskost hallstattské kultury zjev, že symbol t. zv. svastika vyskytuje se v Hallstattě a ještě dnes ve vyšívání slovanském, vidíme-li, že je svastikam rozšířeno v praehistorické kultuře celé Evropy a Orientu[3]? Nebo to, že dnes se setkáváme na Balkáně s tetováním[4], které bylo kdysi i jinde rozšířeno?

Ed. Bogusławski se domnívá, že zádruhové zřízení, které

---

[1]) *Ed. Bogusławski*, Einführung 67. Srv. *Sasinek*, v Parlamentäru 1891, č. 29—30.

[2]) *Bogusławski*, Hist. Słow. 244, Methode 49 sl., Einführung 91, *Sasinek*, Parlamentär l. c.

[3]) Methode 41.

[4]) Einführung 92.

ostatně bylo prvotným sociálním ústrojím i mimo Slovany, nemohli Slované přinésti z nějaké severní kolébky, nýbrž že mohlo povstati jen na Balkáně: »die Zadruga entstand und entwickelte sich im Gegentheil bei sehr friedlichen und ruhigen Verhältnissen und macht besonders bei der čakavischen Bevölkerung den Eindruck einer so uralten Einrichtung, dass man annehmen muss *(sic!)*, dass sie von nirgends hergebracht worden ist, dass sie einheimisch sei«[1]. Uvedená shoda černé barvy šatů starých obyvatelů na severním pobřeží Adriatického moře s černou barvou kroje Resianek a Veglianek, je sice zjevem zajímavým, ale což nemáme sta dokladů, jak kmenové nově přišlí přejímali zvyky, které našli, zejména běží-li o věci tak zevní, jakou je ráz kroje? Srovnejme jen, co na př. všechno přejali Maďaři od Slovanů v Uhrách! Při tom staří Istrové jsou přímo označeni jako kmen illyrský (Appian Illyr. 8). Rovněž je zajímavo udržení tvaru staré t. zv. fryžské čapky v Bosně[2], ale to přece není svědectvím totožnosti Thráků (Frygů) se Slovany. A což teprve shoda v nošení čelenek (řeckoperská *κίθαρις* je ostatně něco jiného), nebo pás v kroji Slovanů a Illyrů, nebo pošívání kroje ozdobnými knoflíky, nebo odvození Pannonie od sl. ponjava?

Slovo *πῖνον* (doloženo jen Aristotelem u Athenaia X., 447) je sice tvar velmi zajímavý a vzatý z řeči některého balkánského národa, ale na slovanský původ nelze souditi, poněvadž je kořen jeho všearijský (ř. *πίνω*, lat. *bibo*, lit. *pivas*, alb. *pīne*), slovo кметь je převzato buď z dáckého *κομήτης* nebo z lat. *comites*, koleda (stsl. *kolęda*) z lat. *calendae*[3]) atd. a ne naopak. Srv. dále kap. IV. A tak i z dalších dokladů Ed. Bogusławského, jenž jednotlivosti thrácké a illyrské kultury přirovnává k slovanským nelze vyvoditi buď vůbec nic, anebo je musíme vzhledem k vážnému a rozhodujícímu závěru historicko-linguistickému vyložiti jen za věci převzaté, které přešly od starých obyvatel na Slovany, později přišlé . . .

I archaeologické výklady o slovanskosti t. zv. kultury hallstattské, jež má své centrum v severní Italii, ve vých. Alpách

---

[1]) Methode 45.

[2]) Einführung 92. *Truhelka* to správně vykládá přejetím od starých domorodců (Zs. f. öst. Volkskunde II., 172).

[3]) Hist. Słow. II., 137, 178, 358, Methode 28, 113, 117 sl., Einführung 63, 78 sl., 90.

a v severozáp. cípu Balkánu, neznačíc ostatně žádné zvláštní kmenové kultury, nýbrž jen uplatnění vlivů italských a balkánských v střední Evropě, — jsou úplně nesprávné [1]). Ze shody tvarů nádob dnešních a hallstattských nedá se souditi ničeho, neboť se shoda týkati může jen nejzákladnějších primárních forem keramických, jež se však obdobně vytvářely po celém světě. Jinak ví každý zkušenější archaeolog, že mezi keramikou hallstattskou a pozdější slovanskou tkví naopak hluboká propast vyvolaná vlivem keramiky římské, spec. římského hrnčířského kruhu.

Národní příslušnost hallstattského typu, pokud o ní vůbec lze mluviti, vede nás ve svém jádru a ohnisku do končin jižních, kde zase z historicko-linguistických důvodů o vlasti Slovanů nemůže býti řeči. S původem hallstattské kultury Slovanstvo nemá co dělati. Slované mohou sice býti vážně bráni v úvahu v Podunají už pro dobu př. Kr. i s hlediska archaeologického, — ale s vlastní hallstattskou kulturou, jejím centrem illyrským a jejím šířením od jihu na sever nemají nic společného, nýbrž s oblastí jinou, od severu se šířící k jihu, jež ovšem také byla časem pod vlivem kultury hallstattské. Ale o tom srv. podrobný výklad dále v kap. IX. Slovem i s tohoto hlediska je zřejmo, že dnes archaeologie pro otázku balkánské kolébky Slovanů a tím i pro slavism Illyrů, Pannonců a Thráků nemůže poskytnouti nic přesvědčivého.

Vážnější je důvod anthropologický, opírající se o thesi původní brachycefalie slovanské, neboť typ brachycefalní vskutku je koncentrován na jihu Karpat, v Alpách a v horách illyrských. Kdyby bylo lze prokázati, že jen tento brachycefalní typ je slovanský, pak by ovšem centrum bylo v Alpách a Illyrii. Ale proti tomu se staví počátek doby historické v celém Slovanstvu, kdy v lidu slovanském nepopíratelně převládají typy jiné, jak jsem v I. díle Starožitností ukázal [2]), a proti tomu rozhodně stojí i celá nejstarší historie Alp a Balkánu. Anthropologické problémy jsou dnes ještě příliš nejasné a sporné, abychom mohli jednostranný výklad z nich, bez ohledu na nauky jiné, učiniti podkladem illyrskodunajské theorie o původu Slovanů, jak to činí na př. K. Zaborowski [3]).

---

[1]) Methode 41, 51 sl., 64, Einführung 91.
[2]) SS. I., 93 sl. 100, 108.
[3]) Srv. spisy výše na str. 81.

A pokud se konečně týká postupu od známého k neznámému, t. zv. »regressivní« methody, které autochthonisté užívají, domnívajíce se, že jedině ona vede ke správnému cíli, tu spočívá její cena, jako častěji bývá, ne v ní samé, ale ve způsobu, jakým jí užíváme při badání. Je ostatně zcela zbytečno příti se, jaký postup je lepší, regressivní-li, či progressivní, poněvadž každý dobrý a věci znalý badatel, ať řeší jakoukoliv otázku starověkého národopisu, podívá se na ni a ověří si výsledky vždy s hlediska prvého i druhého, třebas by pak ve svém líčení postupoval od doby nejstarší. Musí znáti a ovládati celek, — to je předpoklad nutný pro postup kterýkoliv.

Je přirozeno, že se proti směru právě vylíčenému a na všech stranách bujícímu objevila v historiografii reakce, která se nechtěla opírati o domysly a etymologie, nýbrž jen o positivní zprávy, jež přímo o Slovanech hovoří. Nebyla ovšem vždy stejně silná. Někdo činil koncesse, druhý soudil bez ústupků.

V čelo reakce mírnějšího směru postavil se už r. 1837 ve svých Starožitnostech P. J. Šafařík. V prvé době svého tvoření, uloženého r. 1828 ve spise »Über die Abkunft der Slaven nach Lor. Surowiecki«, Šafařík stál ještě úplně na půdě tehdy obvyklých thesí o starobylosti Slovanů. Téměř všechno mu bylo slovanské, i Veneti paflagonští i armoričtí i adriatičtí, Slovany byli i Illyrové i mnozí kmenové thráčtí, Geti a konečně i Sarmaté-Srbové [1]. Ale v následující době, v níž připravoval Starožitnosti, Šafařík sešel s této půdy a v Starožitnostech výslovně odvolal slavismus Sarmatů, Illyrů a Thráků, skepticky se postavil i proti slovanskosti maloasijských a armorických Venetů, a na místě toho postavil theorii, které si velice vážil, poněvadž se mu zdálo, že jedině ona překlenula propast mezi positivní historií a stanoviskem autochthonistickým a že je jediným možným a správným klíčem k pochopení počátků slovanské historie.

Šafařík nezavrhl všech důvodů, jež starší badatelé snesli ve prospěch these o autochthonismu Slovanů v Podunají a na Balkáně, ba připojil k nim ještě řadu nových. Ale poněvadž zároveň došel k přesvědčení, jednak, že ani staří Illyrové, ani Thrákové, ani Getové a Dákové Slovany nebyli, a jednak, že postup Slovanů

[1]) L. c. 159 sl., 183 sl.

na Balkán je vskutku doložen historicky teprve od konce V. nebo od poč. VI. stol. po Kr., přijal Šafařík tuto thesi: Slované už v pradávné době po příchodu z Asie rozšířili se po celé střední Evropě tak široko, že jejich oblast v V. stol. př. Kristem sahala od Visly, Baltického moře, jezera Ilmenského a Donu až k moři Adriatickému; ale ve IV. stol. př. Kr. udeřili na jižní část této slovanské oblasti Gallové, přicházejíce ze západní Evropy a to v takové síle, že následkem tohoto nárazu jedna část slovanských kmenů ustoupila z Podunají a z Posáví zpět do lůna své kolébky, do Karpat a v Zakarpatí, druhá část roztříštěná že rozptýlila se po Balkáně, zanikajíc brzy v okružujícím ji prostředí illyrském a thráckém. Tak dlužno vyložiti — praví Šafařík — i tradici slovanskou, zachovanou v kronice Nestorově, Kadlubkově a vykládající o útoku Vlachů t. j. Gallů na Slovany podunajské a o podníceném tím rozchodu Slovanů z Podunají. Jen jediná větší a kompaktnější část Slovanů udržela se i na dále při severním břehu Adriatického moře mezi Istrií a ústím Pádu, zachovávajíc jméno Venetů. *Veneti* adriatičtí a potom snad i menší kmeny na Balkáně, jako: *Krobyzi,* t. j. »Kriviči«, *Triballi,* t. j. »Srbi«, *Coralli,* t. j. »Gorali«, *Bessi*, t. j. »Běsi«, a konečně *Sarmatae servi* v Uhrách jsou pozůstalými zbytky původní oblasti jihoslovanské a řada starých jmen topografických na Balkáně, v Pannonii, v Dákii stopami téže oblasti, na jejímž místě se od IV. století př. Kr. rozsadila celá řada neslovanských národů. Teprv v II. stol. po Kr. nastal podle Šafaříka opětný pohyb Slovanů k jihu a teprve v VI. stol. znovu jimi byla zaujata celá nížina uherská s Alpami a v VI.—VII. stol. poloostrov Balkánský, jak historické zprávy podrobně vykládají [1]).

Tato these Šafaříkova, jež na první pohled tak krásně řešila sporné problémy počátků Slovanstva, našla přirozeně řadu následovníků, zejména v první době, po vydání Starožitností. Ale přece neobstála, ani pokud se týče slovanskosti aspoň jednotlivých svrchu

---

[1]) *Šafařík*, SS. I., 255 sl., 259, 282, 288 sl., 297, 300, II., 15 sl., 254. Ovšem dlužno přiznati, že celá tato nová these nenáleží Šafaříkovi, nýbrž přejata je odjinud a jen novým historickým apparátem doložena. Základní představu o velké staré oblasti slovanské v střední Evropě, která byla příchodem Gallů rozražena, měl už *Surowiecki* (Śledzenie 190 sl.), jenže své Gally vedl přímo z Asie a neuváděl toho ve spojení s tradicí letopisu Kijevského. Ale i toto zase před Šafaříkem učinil už *Dobrovský* r. 1809 (*Schlözer*, Nestor V., 212, Wiener Jahrb. d. Lit. 1827, XXXVII., 13. Srv. *Šafařík*, SS. I., 271, Abkunft 157, *Jagić* Письма Добровскаго 24).

zmíněných kmenů a topografických jmen na Balkáně, ani pokud se týče významu výboje gallského. A vskutku, tak, jak byla Šafaříkem these vyložena, nemohla se před přísnější kritikou udržeti. Nebylo možno ověřiti a opodstatniti letopisnou tradici o kolébce Slovanstva na Dunaji a rovněž ne speciálně slovanství Krobyzů, Korralů, Triballů, Bessů a Venetů ani s hlediska jazykozpytného ani historického [1]).

Zpráva letopiscova objevovala se čím dále tím více jen umělou fabrikací slovanského kleru, neboť celá prvotní historie Slovanů ukazovala mnohem určitěji na kolébku severní, zakarpatskou, a nové theorie o evropském původu Arijů, vylučující pochod z Asie přes Balkán a hledající pravlast Arijů kdesi v střední a severní Evropě, přirozeně a právem eo ipso kolébku Slovanů z jihu vylučovaly. Dále se poznalo, že historicky známý postup Gallů na východ nemohl míti účinek, s kterým počítal Šafařík a zejména nemohl způsobiti velké stěhování Slovanů, o jakém ve XII. stol. bájila letopisná tradice, neboť současné a událostem těm blízké řecké a římské dějiny nemají o zjevu podobném nižádných zpráv. Gallský vpád nemohl míti nikdy tohoto významu, a je-li na letopisné tradici zbla pravdy, musí se to vztahovati na události jiné, bližší. Takové se našly, jak uvidíme při dalším rozboru letopisné tradice v kapitole následující.

Slovem ani Šafaříkova kompromissní these nemohla obstáti před přísnější kritikou, a neobstála-li, bylo přirozeno, že se odpor proti stále bujícímu autochthonismu postavil a soustředil na basi co možná pevnou: totiž na thesi, podle níž Slované přistoupili k Dunaji a k Balkánu teprve tehdy, kdy je zde hodnověrné prameny přímo jmenují a kdy celá současná historie vidí v nich nový, od severu se stěhující a dříve neznámý národ.

To bylo stanovisko, na které se více méně určitě postavili už v XV. stol. Flavius Blondus, v XVI. J. Aventinus, B. Rhenanus, Alb. Krantz, M. Sabellicus, v XVII. J. Laetus, B. Latomus, J. Lučić, v XVIII. a XIX. až po dobu Šafaříkovu D. J. Mascou, C. du Fresne du Cange, J. Chr. Jordan, J. S. Assemanni, D. Farlatti, J. Thunmann, Ph. Gercken, M. de Peyssonel, G. Stritter, J. Chr. Adelung, J. Chr. Engel, F. J. Schwabenau, A. Linhart

[1]) Šafařík ostatně sám napsal o slovanskosti uvedených kmenů, že jména jich Krivičům, Goralům, Běsům atd. jen »příbuzná se býti zdají« — a o celé své theorii uznává, že je bez dostatečných důvodů (SS. I., 288 sl.). Opíral se proto hlavně o jména topografická.

a zejména J. Dobrovský [1]) a hned za doby Šafaříkovy ještě znamenitý K. Zeuss [2]). Vrcholu svého dospěl však tento směr teprve v řadě novějších prací několika německých historiků, budujících většinou na základě studií Zeussových: totiž na E. Dümmlerovi [3]), M. Büdingerovi [4]), především však K. Müllenhoffovi [5]) a E. Roeslerovi [6]), kteřížto dva podali základy kritického nazírání na pravěk slovanský a jejichž výsledky ověřeny byly a dotvrzeny současně prvním své doby znalcem slavistiky Fr. Miklosichem [7]). Po nich a vlivem jich hlásí se k thesi o pozdním příchodu Slovanů do Podunají a na Balkán — mínění se zde rozchází o V. až VII. století

[1]) Příslušné citáty z jejich spisů podal jsem už výše na str. 74, 75.

[2]) *K. Zeuss*, Die Deutschen und ihre Nachbarstämme. Mnichov 1837, 592, 605 sl.

[3]) *E. Dümmler*, Über die aelteste Geschichte der Slaven in Dalmatien (Sitzungsber. Akad. Wien 1856, 353 sl.).

[4]) *Max Büdinger*, Oesterr. Geschichte I., Lipsko 1858, 61, 72. Podobné stanovisko vůbec zavládlo v historiografii říše rakouské. Srv. na př. už *A. Muchara*. Gesch. von Steiermark, Hradec 1845, I., 20, II., 20 (při tom však a už dříve v článku »Versuch einer Gesch. der slaw. Völkerschaften an der Donau. Steierm. Zs VI.—VIII., 1825—27 ztotožňoval Sarmaty se Slovany a příchod jejich k Dunaji kladl do I. stol.), *H. Meynerta* Geschichte Oesterreichs I. Pesth. 1843 6, *M. Kocha*, Chronologische Gesch. Oesterreichs. Innsbruck 1846, 29, *Ph. Kruga*, *Fr. Fritze*, *G. von Akkershofen*, *J. Thalera*, později *Alf. Hubera*, Gesch. Oesterreichs I, Gotha 1885, 54, 56, *A. Bachmanna*, Die Völker an der Donau nach Attilas Tode (Archiv. f. österr. Gesch. 1880, LXI., 189 sl), *Losertha* (Mitth. f Gesch. d. Deutschen in Böhmen XXI., 285), *R. Kaindla*, Gesch. der Bukowina II. Aufl. Černovice 1896, I., 27 atd.; *C. Höflera*, Abh. aus dem Geb. d. slav. Gesch. (Sitzungsber. Akad. Wien 1881. XCVII. 826, *J. Junga*, Rom. Landsch. 450, 453; *Fr. Krones* uchýlil se, uznávaje jako Muchar slovanskost Sarmatů v Uhrách (Handbuch der Gesch. Oesterr. I., Berlín 1876, 224, 238).

[5]) *Müllenhoffovy* studie sem spadající sebrány jsou v jeho DA. Srv. II., 87, 94, 96, 103, 367, 375 sl. Müllenhoff zde dovozuje, že Slované přišli do Uher teprve v V. stol., v VI. že Uhry ovládli a počali činiti vpády na Balkán. Müllenhoffa sledoval a statě jeho doplnil *O. Pniower* v DA. II, 385 sl.

[6]) *E. Roesler*, Über den Zeitpunkt der slaw. Ansiedelungen an der unteren Donau (Sitzungsber. Akad. Wien Bd. 73, 1873, 85 sl.). Podle Roeslera bylo sice rozpadnutí říše hunnské r. 453 signálem k uvolnění Slovanů (85), poutaných před tím Hunny, Gepidy a Goty v Zakarpatí, ale teprve v VI. stol. rozšířili se k Sávě, číníce při tom i vpády do říše římské. Na poloostrově Balkánském počali se prý však usazovati teprve v stol. VII. a to krátce před r. 657 (119).

[7]) *Fr. Miklosich* passim. Srv. hlavně »Die slav. Elemente im Rumunischen«. Denkschr. Akad. Wien XII. (1862), 4 (zde dí, že Slované dobyli vých. Balkánu koncem V. stol.), Vergl. Lautlehre (1879) 33.

— nejen šmahem novější historikové a filologové neslovanští [1]), ale i valná a právě vynikající část badatelů slovanských, filologů i historiků. Patřili sem v době novější A. Hilferding [2]), M. Sokolov [3]), K. Grot [4]), Al. Pogodin [5]), Iv. Smirnov [6]), M. Hruševskij [7]), A. Kalina [8]), K. Wachowski [9]), Alex. Brückner [10]), K. Jireček [11]), A. Králíček [12]), A. Decker [13]), V. Jagić [14]), Fr. Rački [15]), Ř. Krek [16]), T. Maretić [17]), J. Klaić [18]), Fr. Kos [19]), N. Nodilo [20]), K. Nikola-

[1]) Patří sem mimo výše uvedené: *L. Diefenbach*, Origines Europeae, (Frankfurt 1861, 206); *P. Hunfálvy*, Ethnographie von Ungarn (Pešť 1877, 91); *D. Kaemmel*, Die Anfänge des d. Lebens in Oesterreich (Lipsko 1879, 135 sl.), *E. Pricot de Ste Marie*, Les Slaves méridionaux, leur origine et leur établissement dans l'ancienne Illyrie (Paris 1874, 94), bar. *K. Hauser*, Alte Gesch. Kärntens, Wien 1893, 85 atd., *A. Leskien*, Ältere und neuere Völkerverschiebungen auf der Balkanhalbinsel (Correspondenzblatt 1886, 28) a jiní.

[2]) *A. Hilferding*, Ист. Сербовъ, 6 sl.

[3]) *M. Sokolov*, Изъ древней исторіи Болгаръ. Petrohrad 1879, 32 sl., 39.

[4]) *K. Grot*, Моравія, 23, 35.

[5]) *Alex. Pogodin*, Изъ ист. слав. пер. 50.

[6]) *Iv. Smirnov*, Очеркъ ист. хорват. гос. Kazaň 1879, 5 a hlavně ve spise Очеркъ культурной ист. Слав. I., 62, 80, 85.

[7]) *M. Hruševskij*, Анти (Зап. Тов. Шевч. 1898, XXI., 5 sl., 13).

[8]) *Ant. Kalina*, Studyja nad historyją języka bułgarskiego (Rozprawy Akad. Kraków. XIV., 1891, 171 sl.).

[9]) *K. Wachowski*, Słowiańszczyzna zach. Varšava 1903, 10.

[10]) *Alex. Brückner* v řadě referátů a kritik (srv. hlavně Kwartalnik hist. II., 1888, 405; III., 1889, 131; XIV., 1900, 298; Arch. sl. Phil. XXII. 1900, 237).

[11]) *K. Jireček*, Heerstrasse 59, Romanen I., 23—30, Christl. Element 5; původně ve svých Bulh. dějinách sledoval M. Drinova (srv. ČČM. 1876, 558), ale už v ruském překladu ustoupil.

[12]) *A. Králíček*, Sarmat. Berge II., 16 sl.

[13]) *A. Decker*, Dějiny Avarů (Gymn. progr., Třeboň 1889), 6, 15 sl.

[14]) *V. Jagic* na různých místech. Srv. hlavně stať »Ein Kapitel aus der Gesch. der südslaw. Sprachen« (Arch. sl. Phil. XVII., 1895, 54) a pak tamže IV., 76, XIX., 236, 239, a už jeho knihu Hist. knjiž. I., 2 (Záhřeb 1867) Ale srv. i tamže XXIII. 610 sl. a zde kap. III.

[15]) *Fr. Rački*, Documenta 219 (proti staršímu mínění, srv. výše str. 82).

[16]) *Ř. Krek*, Einleitung 274.

[17]) *T. Maretic*, Slaveni 31 sl., 82.

[18]) *J. Klaic*, Povjest 23, 26, 27.

[19]) *Fr. Kos*, Iz zgodovine Jugoslovanov 84 sl., 90 sl., 94; Gradivo str. XXIV.

[20]) *N. Nodilo*, Bizantija I., 72.

jević [1]), P. S. Srečković [2]), St. Stanojević [3]), V. N. Zlatarski [4]), V. Oblak [5]), Jov. Radonić [6]), L. Kovačević-Ivanović [7]), S. Ljubić [8]), J. Šuman [9]) atd.

Rozcházejí se sice v přesnějším určení doby, kdy Slované dostihli Dunaje a Sávy, kdy se počaly vpády na Balkán a kdy nastoupilo pevné usazování se na jihu obou řek, neboť jedni se domnívají, že popud k postupu Slovanů do Uher dal už příchod Hunnů a zejména pohyby, jež nastaly po zničení říše hunnské r. 453 (tak na př. Šafařík, Grot, Klaić, Maretić, Kos, Stanojevič, Müllenhoff), druzí zase větší význam přičítají příchodu Bulharů na samém konci V. století, jiní (a to nejčastěji) docela teprve příchodu Avarů v druhé polovině VI. stol. (tak Zeuss, Koch, Fritz, Büdinger, Decker, Maretić, Roesler); tím se stalo, že jedni kladou postup Slovanů k Balkánu už do konce V., jiní do VI., jiní pak, jako Roesler, vlastní okkupaci nechtějí uznati před VII. stol. Ale to jsou jen rozdíly podružné. V celku a v jádru stojí všichni na jednom stanovisku, jehož základnou je

1. že prameny před VI. stol. o Slovanech v Podunají nemluví, uvádějíce zde jen jiné velké a zřejmě neslovanské národy,

2. že Jordanis, jenž r. 551 sestavoval svoje gotské dějiny, teprve tehdy v pol. VI. stol. přímo dí, že Slované za jeho doby zaujímají ohromné prostranství od Visly a Dněpru k Sávě a k dolnímu Dunaji [10]), a

3. že zpráva téhož autora a jiné současné prameny zmiňují se o prvních útocích Slovanů na Balkán výslovně teprve od nastoupení císaře Justiniana r. 527, jak podrobně v kap. IV. ještě vyložím.

Tento rok 527 a Jordanovo svědectví o sídlech Slovanů r. 551 má za základ svého nazírání celá právě uvedená škola historická, jež

---

[1]) *K. Nikolajević*, Крит. покушења I. (sv. 105), 52, II. (sv. 106), 3 sl.

[2]) *P. Srečković*, Ист. срп. народа I., Bělehrad 1884, 17.

[3]) *St. Stanojević*, Византија и Срби I., 107, 134 sl., 138.

[4]) *V. Zlatarski*, Пер. Спис. 1902, 313.

[5]) *V. Oblak*, Eine Bemerkung zur ältesten südslaw. Gesch. Arch. sl. Phil. 1896, XVIII., 228, 231 sl.

[6]) *J. Radonic*, Ко су Гети у хрон. ком. Марцелина. Глас. срп. акад. 1901, 214.

[7]) *L. Kovačević-L. Ivanović*, Ист. срп. I., 33—38.

[8]) *S. Ljubić*, Ogledalo knjiž. poviesti jugosl. Rěka I., 1864, 11.

[9]) *J. Šuman*, Die Slowenen. Wien-Teschen, 1881, 15.

[10]) Podrobnější rozbor této zprávy umístěn bude dále v kap. VI. tohoto dílu Starožitností.

zároveň zamítá všechny pokusy o slavisaci Pannonců, Illyrů, Thráků a Getodáků jakož i kompromissní theorii Šafaříkovu. Nezná-li Jordanis ještě r. 551 Slovanů na jihu Dunaje, nýbrž jen na severu, nebyli patrně ještě usazeni na poloostrově Balkánském a rozšíření jejich ze Zakarpatí k Sávě a Dunaji musilo se udáti krátce před tím, neboť starší prameny jich před tím v Pannonii nebo Dákii neuvádějí.

Podle této základní představy školy historické byl sice příchod Slovanů k Dunaji v souvislosti s velkým stěhováním národů germanských, ale tak, že teprve po odchodu Němců z východní Germanie a z Uher nastoupili Slované z vnitrozemí zakarpatského cestu v před: jednak přes Vislu na západ a jednak přes Karpaty k střednímu Dunaji a podél sklonu vých. Karpat i k dolnímu toku této řeky a přes ni dále na Balkán. Slované v Podunají nastupují teprve po Germanech a po Hunnech, kteří v III.—V. století ovládli na čas Dunaj, ale ovšem nastupují tak rychle, že téměř rázem zaujali kraje od předešlých opuštěné. Jen tak lze vyložiti jejich náhlé rozšíření, o němž nás zpravují Jordanis, Prokopios a řada pozdějších zpráv.

Na základě svých studií nemohu se však sám připojiti k tomuto stanovisku a směru. Aniž bych chtěl popírati historický fakt, že velké slovanské výboje na Balkán připadají teprve do konce V. stol. a hlavně do stol. VI. a VII., a že vlastní zabrání poloostrova nelze klásti před polovinu VI. stol., nabyl jsem přece přesvědčení, že celkový pohyb Slovanů od Karpat na jih počal mnohem dříve, dávno před V. stoletím, a že byly jednotlivé končiny v Podunají osazeny od Slovanů pravděpodobně už před Kristovým narozením, na jisto v první době císařské (v I.—II. stol. po Kr.). Slované zde nebyli autochthony, neměli tu kolébky ve smyslu Kijevského Letopisu nebo vyložených novějších theorií, ale ze Zakarpatí pronikli sem dříve než v V.—VI. stol. po Kr., ovšem jen místně mezi starší osídlení illyrské a thrácké. To je these, jež tvoří základ mého nazírání na prvotný rozvoj Slovanů směrem jižním a západním i proti thesi autochthonistů i proti historické thesi Müllenhoffově a Roeslerově. Představa podobná vyslovena byla už řadou starších badatelů [1]), důvody mnohé byly proneseny

[1]) Podobné prostředkující theorie o časnějším příchodu Slovanů měli už dříve zejména ti, kteří Sarmaty uherské vykládali — ovšem ne vždy správně — za Slovany na př. už Cromer, později Ch. Jordan, M. Ullmann,

už dříve, většinou od samých zastanců autochthonismu, ale přece s hlediska jiného, často methodou nesprávnou a za cílem nesprávným. Pokus, který v následující kapitole činím, je rázu jiného.

Po mém přesvědčení jsou mezi skupinou názvů, které se jako domnělá slova slovanská, uvádějí na doklad autochthonismu Slovanů resp. slovanskosti Venetů, Illyrů, Thráků, Getů a Dáků, jména, která očividně náležejí slovanštině. Je jich u srovnání s ostatními počet neveliký, ale jsou tu. S přísně methodického hlediska nemohou ovšem slova ta sama o sobě zvrátiti úsudek, který jsme si utvořiti musili na základě řady shodných historických zpráv a na základě nejméně 90% fondu jazykového, jenž nám ukazuje illyrštinu, thráčtinu a dáčtinu jako jazyky od staré slovanštiny odchylné a samostatné. Dnes nemůže více býti spor o to, zdali Illyrové nebo Thrákové nebo Veneti byli Slované. Ale toho také není třeba.

Objev slovanského slova v řeči jinak odchylné a samostatné musí býti vyložen, kde běží o slovo z řeči obecné, jen za slovo přijaté, jež sice ukazuje na styk, ale na nic více; kde pak běží o jméno osobní nebo na mapě o jméno topografické, může to býti jenom projev slovanského individua, ať už osoby nebo obce uvnitř cizí oblasti.

To je jedině přípustný výklad, který můžeme přijmouti, předloží-li nám někdo jméno očividně slovanského rázu v Dákii, Thrákii, Pannonii nebo v Illyriku. To jest také jediná koncesse, kterou můžeme a, jak myslím, i musíme učiniti theoriím autochthonistickým. Jest vskutku, jak ukážu v následující kapitole, slušná řada jmen a slov v jazykové oblasti illyrsko-thrácké a sice v pramenech I.—V. stol. po Kr., jež možno přirozeně vyložiti především nebo jenom ze slovanštiny.

Ale zjev ten musíme pojímati ve smyslu právě vyloženém jen

Sulzer, K Mannert, A. Linhart, B. Kopitar, A. Muchar, P. Šafařík, Fr. Krones, J. Perwolf, Is. Szaraniewicz atd., o čemž bližší data viz v kap. III. V novější době vynikající pokus v tomto směru, doplněný novými daty, učinil *Marin Drinov* ve spise „Заселеніе балканскаго полуострова Славянами“ (Moskva 1873). Drinov v něm dovozuje, že Slované počali přecházeti na Balkán už ve II. stol., neboť Karpy, Kostoboky, Borany, Urugundy prohlašuje za Slovany (41—84). Kniha měla silný vliv, sledovali ji mnozí autochtonisté a mimo ně na př. *T. Smičiklas* (Povjest Hrvata, Záhřeb 1879—1882 I. 73, 81)), *K. Jireček* (Dějiny bulharské 1876, srv. však výše str. 97, pozn. 11), *Iv. Šišmanov* (Слав. сел. на Критѣ 18 z Бълг. Прѣгл. 1897, III.), *G. Zanetov* (Българското население въ среднитѣ вѣкове 1902).

jako doklad existence Slovanů mezi Illyry a Thráky před V. stol. A ještě se musíme omeziti. Průkaz slovanskosti musí býti nejen s filologického hlediska na snadě, ale musí býti ověřen i tím, že přítomnost Slovanů na daném místě je už a priori, i s hlediska historického zjevná nebo při nejmenším pravděpodobná. Pouhý filologický rozsudek nestačí, myslím, poněvadž se může jednati na př. o formy vzniklé z příbuzných kořenů arijských řečí, nebo o formy lidovou etymologií slovansky upravené. Proto jedině tehdy, *podaří-li se předem ukázati, že oblast, v níž takovéto slovanské názvy vystupují, byla v styku se Slovany, podaří-li se ukázati z historie, že se tu jedná o končiny v těsném sousedství oblasti slovanské, do nichž musíme a priori předpokládati časný postup Slovanů a v nichž řada různých a vážných dat se soustředí ve prospěch tohoto předpokladu,* — teprve když takovýto podklad bude zjednán, mohou jednotlivé jazykové doklady rázu slovanského v nomenklatuře sloužiti ku potvrzení časnějšího postupu a místního osídlení slovanského v oblasti jinak cizí.

A to bude úkolem mého výkladu v kapitole následující. Jako nikdo, kdo vážně se na věc dívá, nemůže ve jménech třebas velmi slovansky znějících *Λίβυσσα*, *Ζάγωρα*, *Μόδρα* v M. Asii — doložených už v I.—II. stol. po Kr., tedy dávno před tím, než tam vůbec mohli přijíti Slované, — hledati doklady slovanskosti, tak musí princip tento platiti i pro ty kraje Evropy, kde o Slovanech předem nemůže býti řeči. Ale jakmile se podaří ukázati, že se Slovany pro Podunají v I.—IV. stol. musíme počítati, ba že podle vší pravděpodobnosti vnikali do nížiny uherské už před nar. Kr., pak ovšem doklady ze současné nomenklatury, nesou-li očividný slovanský ráz — byť byly i jednotlivé, — nemohou býti vykládány jinak, než jako stopy těchto Slovanů, kteří časně pronikali skrze cizí oblast k jihu. Pak jediné jméno říčky Černé, doložené v II. stol. v Banátě, dosvědčuje, že, když tam přišli Římané, seděl už při ní kmen nebo rod slovanský.

KAPITOLA III.

O ČASNÉM POSTUPU SLOVANŮ K DUNAJI PŘED KONCEM V. STOL.

I. Důvody apriorní, založené na celkovém obraze velkého stěhování národů: Přehled stěhování kmenů severních na jih v době římské. — Suevové, Gotové, Vandalové, Gepidové, Lugiové, Karpové atd. — Vpád Hunnů a jeho následky. — Odchod Gotů na Balkán a do Italie. — Příchod Langobardů a Bulharů. — Slované.

II. Přímé doklady o existenci Slovanů v Podunají ve stol. I.—V. po Kr.: Venedi na mapě Peutingerské. — Uherští Sarmaté a Slované na cestě Priskově r. 448. — Vlaši Kijevského letopisu a převzetí Trajana do slovanského folkloru. — Slovanské stopy v topografické nomenklatuře Podunají z I.—IV. stol. po Kr. — Doklady dodatečné, podružné a nejisté. — Závěr. — Slované v římském umění.

Pro thesi o časnějším příchodu Slovanů k Dunaji a na Balkán máme předně důvody apriorní a potom řadu důvodů přímých, positivních, jež nám poskytuje stará historie a geografie Podunají. Předvésti je, jest úkolem této kapitoly.

Apriorní pravděpodobnost časnějšího postupu Slovanů ze Zakarpatí na jih nastupuje s hlediska historického v II. stol. po Kr., kdy vůbec vidíme, jak se severní kmenové ve zvýšené míře dostávají do pohybu směrem jižním, — slovem, nastupuje počátkem t. zv. velkého stěhování národů. Zprvu se rozkládala v dolním Podunají a ve východní polovici Balkánského poloostrova oblast kmenů thráckých, jak jsme svrchu vyložili, a ta se na západě stýkala s oblastí illyrskou, k níž náleželi i kmenové pannonští. Potom víme z pramenů, o nichž jsem už vyložil v I. díle SLOV. STAROŽITNOSTÍ (str. 236, 326) a zde v kap. I. (str. 49), že do dolního Podunají přišli ve IV. stol. od východu kmenové

skythští, kteří byli později z části vystřídáni od Sarmatů, a z nich Jazygové docela v letech 20—50 po Kr. vnikli do nížiny uherské; současně na druhé straně od západu počali sem vnikati Keltové hlavně k dolnímu toku Mury, Drávy, Sávy a balkánské Moravy, při čemž část jich odbočila do Karpat a za Karpaty do Multanska, část pak do Thrákie na řeku Tundžu (*Τύλη*) a odtud r. 276 do maloasijské Galatie (str. 46 sl.).

Už tento gallský pohyb byl beze vší pochyby v příčinném spojení s expansí Germanů od dolního Labe na všechny strany. Patrně před ní Gallové, kteří původně seděli v celé západní a jižní Germanii, ustupovali v průběhu I. tisíciletí př. Kr. jednak do Gallie a odtud do Britannie a Hispanie, jednak do Helvetie, Italie a konečně i sem do Podunají, Podkarpatí a dále na Balkán. Jelikož však tlak germanský neustal ani po IV. a III. století, vidíme jeho vliv i na dále v dějinách střední Evropy, jenže se při tom od doby římské nemluví více o pohybu Gallů, nýbrž o Germanech. Němci jsou sice na dolním Dunaji doloženi už v III. stol. př. Kr. (kmen Bastarnů a Skirů) a zůstali také od té doby seděti mezi sklony východních Karpat a dunajským deltem [1]. Jiný postup Germanů na jih — známé tažení Cimbrů a Teutonů přes Alpy do Italie — spadá už do konce II. stol. př. Kr., do let 113—101. Ale vlastní doba jejich velkých pohybů a stálého stěhování k jihu počíná se teprve dobou Kristova narození, tedy v celku současně s politickou okkupací Podunají od státu římského. Zde na Dunaji soudobně se srazily dva velké výbojné světy: římský od jihu a germanský od severu. Nejdříve ovládl půdu Řím. Ale netrvalo to dlouho, ani ne do konce III. století po Kr., a vrchu nabyli Germani.

První Germani, kteří přišli k střednímu Dunaji jako předzvěst budoucích velkých výbojů, byli suevští Kvadové, které máme hned po Kr. narození doložené v sousedství Markomannů [2] a soustředěné při dolní Moravě, Váhu a Hronu. Tam zůstali i delší dobu seděti. K nim v druhé polovině I. a v první II. století přibyly od severu další úlomky severních velkých kmenů, dílem původu nejistého, dílem germanského. Nejdříve vystupují Lugiové (Lygiové), jejichž část přišla k Dunaji z vlasti, rozkládající se mezi horní Vislou a Labem, už za císaře Claudia v letech 40—50 po Kr. s jinými

---

[1]) Srv. SS. I., 289 sl.

[2]) Strabo VII., 1, 3, Tacit. Germ. 42, 43, Annales II., 63. Srv. *Niederle*, O počátcích dějin zemí českých. Praha 1900, 15 sl.

ještě kmeny (Hermundury) účastniti se boje s Vanniem[1]); za Domitiana krátce před r. 85 opětně bojovali Lugiové s Kvady[2]) a k nim patrně náleželi i Burové[3]), kteří za Trajana se objevují na bojišti dáckém, radíce císařovi, aby od boje s Decebalem upustil. Obojí jsou zapsáni při Dunaji i na mapě Peutingerské[4]).

Silnější příval nastal v letech šedesátých II. století. Asi r. 167—8[5]) přišla Povážím do nitra Uher spolu s Obii menší část (asi 6000) Langobardů, jehož jádro zatím ještě dále sedělo při Labi, a za nimi v letech nejbližších přihrnuli se sem, účastníce se velkých válek Markomannů a Kvadů s Římany r. 165—180[6]): od západu suevští Hermunduři a Naristi, gallští Kotini a pannonští Osové, od severu kmenové vandalští (Vandalové, Astingové a Lacrin-

---

[1]) Tacitus Ann. XII., 29: nam vis innumera, Lygii aliaeque gentes adventabant . . .

[2]) Dio Cassius 67, 5, 2: *ὅτι ἐν τῇ Μυσίᾳ Λύγιοι Σουήβοις τισι πολεμωθέντες πρέσβεις ἔπεμψαν, αἰτοῦντες συμμαχίαν παρὰ Δομιτιανοῦ καὶ ἔλαβον οὐ τῷ πλήθει ἰσχυρὰν ἀλλὰ τῷ ἀξιώματι· ἑκατὸν γὰρ ἱππεῖς μόνοι αὐτοῖς ἐδόθησαν· ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τούτῳ οἱ Σουῆβοι προσπαρέλαβον Ἰάζυγας, καὶ προπαρεσκευάζοντο ὡς καὶ μετ' αὐτῶν τὸν Ἴστρον διαβησόμενοι.* Slova »*ἐν τῇ Μυσίᾳ*« mají sice *Mommsen* (Hermes III., 115) a *Gsell* (Domitien 224) za chybu, tak i *Sehmsdorf* (Die Germanen in den Balkanländern, 40, 48), ale o tom, že Lugiové byli už při dolním Dunaji, nelze pochybovati. Na mapě Peutingerské také jsou tam zapsáni v segm. VII., ovšem v pokažené formě LUPIONES místo LUGIONES. Srv. o tom dále v této kapitole.

[3]) Srv. Ptolem. II., 11, 10 *Λοῦγοι οἱ Βοῦροι.*

[4]) Dio Cassius 68, 8: »*στρατεύσαντι δὲ τῷ Τραϊανῷ κατὰ τῶν Δακῶν καὶ ταῖς Τάπαις, ἔνθα ἐστρατοπέδευον οἱ βάρβαροι, πλησιάσαντι μύκης μέγας προσεκομίσθη, γράμμασι λατίνοις λέγων ὅτι ἄλλοι τε τῶν συμμάχων καὶ Βοῦρροι παραινοῦσι Τραϊανῷ ὀπίσω ἀπιέναι καὶ εἰρηνῆσαι.*« Později se připomínají v dolních Uhrách za válek markomannských a sarmatských (Dio 71, 18: »*οὐ μέντοι πρότερον οὔτε οὗτοι οὔτε οἱ Βοῦρροι συμαχῆσαι τοῖς Ῥωμαίοις ἠθέλησαν*«); srv. i 72, 2, 3. Možno, že i Ptolemaiem zapsaná *Burridava* v Dákii je jen osadou nějakého zástupu Burrů na Alutě z let Domitianových (Ptol. III., 8, 3. Srv. CIL. III., 14447). Na mapě Peutingerské čteme v segm. V., 3 *BUR* mezi Karnuntem a Aquinkem. Do které doby padá »expeditio burica« uvedená na votivním kamenu nal. u Rezna na Dunaji, není mi známo. Srv. CIL. III, 5937: I . O . M . Statori Fl. Vetulenus leg. III. ital. reversus ab expedit. burica ex voto posuit.

[5]) Petrus Patricius frg. 6. Že r. 167 udál se nějaký vpád, jenž zasáhl i Dákii, vidno z toho, že nejmladší z voskových tabulek nal. ve Verespataku jdou do r. 167 (srv. *Mommsen*, CIL. III., 921 a *Domaszewski*, N. Heidelb. Jahrb. V., 113).

[6]) Srv. *Domaszewski*, Die Chronologie des bellum Germanicum et Sarmaticum 166—175 (N. Heidelb. Jahrb. V., 107 sl.). *Týž*, Der Völkerbund des Markomannenkrieges. Serta Harteliana, Wien 1896).

gové), gotští Victohalové, Taifalové od východu Bastarni a Peukini, sarmatští Alani a Roxolani a na konec Kostobokové a Bessové původu neznámého, vedle vzpomenutých Burů[1]). Od této doby počíná se Podunají naplňovati novými národy od severu přišlými, mezi nimiž hlavní slovo vedli silou i výbojností vynikající Germani a od III. stol. dostává se celá uherská Sarmatie a římská zadunajská Dákie ve větší nebo menší odvislost nebo docela pod vládu několika silných germanských kmenů.

Byli to především Gotové, kteří už za doby válek markomannských počali vnikati do římské Dákie a během delší doby tak ji sevřeli — zejména od boje s Caracallou r. 214 a od dobytí Tyru, — že jim ji, po mnohých ovšem bojích, císař Aurelian raději vydal r. 275[2]), odvolav vojsko s římskými kolonisty a založiv novou Dákii na bezpečnějším území Balkánského poloostrova, na území staré Moesie (srv. str. 52, 59). Tím byla říšská hranice,

---

[1]) Jul. Capitolinus (vita Marci 22): gentes omnes ab Illyrici limite usque ad Galliam conspiraverunt ut Marcomanni, Varistae, Hermunduri et Quadi, Suevi, Sarmatae, Lacringes et Burei †hi aliique cum Victualis, Osi, Bessi, Cobotes, Roxolani, Bastarnae, Halani, Peucini, Costoboci. Srv. k tomu Diona Cassia 71, 12 a 72, 2, kde uvedeni ještě Kotini a Vandalové s Astingy.

[2]) Opuštěna byla větší část provincie vlastně už za Galliena asi r. 256/7 po těžké válce s barbary (vita Aurel. 11, Orosius VII., 22, 7, Sext. Ruf. Brev. 8), kdy také přestaly býti raženy mince dácké. Ale část mezi Temešem a Dunajem drželi Římané, až se Aurelian definitivně rozhodl, převésti vše na levou stranu Dunaje (vita Aurel. 39, Rufi Brev. 8. Srv. citáty výše na str. 52 a *Mommsen*, CIL. III, str. 161). Opuštění Dákie kladlo se dříve obvykle do r. 270 nebo 271 (*Bernhardt*, *Schiller*, *Brandis*) nebo do 270—275 (*Mommsen*, CIL. III, l. c.). Nověji však *Bruno Rappaport*, jenž dějiny válek gotských podrobil podrobné revisi, ustanovil se pro počátek r. 275 (Die Einfälle der Goten in das röm. Reich bis auf Constantin. Leipzig 1899, 53, 99. Tam uvedena i ostatní literatura). Také v novém výborném spisu *L. Homo* (Essai sur le règne de l'empereur Aurélien, Paris 1904, 313 sl.) rozhoduje se pro totéž datum. Ovšem nebyla ani tehdy vydána Dákie na dobro a na vždy. Že aspoň brzy po smrti Aurelianově Římané opět nabyli na nějaký čas vrchu v Dákii, dosvědčuje na př. panegyrikon Eumeniovo na Konstantia Chlora z r. 296: »Partho ultra Tigrim redacto, Dacia restituta, porrectisque usque ad Danubii caput Germaniae Rhaetiaeque limitibus«. Srv. též, co o době Konstantinově dí Julian Caes. ed. *Hertlein*, 422 a Eusebius Vita Const. I., 8. O nějakém vítězství nad barbary v Dákii zmiňuje se i nápis G. Aur. Valeria Diocletiana a M. Aur. Val. Maximiana z let 294—299 (*Tocilescu*, Monumentele I., 174 sl., CIL. III., 6151, str. 1349) nal. v Totrokanu. Římské pevnosti na levém břehu Dunaje drželi místy Římané z příčin strategických ještě do VI. stol., jak dosvědčuje výčet různých stanic v Notitiae dignitatum ed. *Seeck*, 23 sl., 89 sl., 95 a Prokopios de aedif. IV., 5 - 7.

která kdysi za Trajana dosahovala téměř k severním Karpatům a k Olbii, vrácena zpět na Dunaj, kde de nomine trvala až do počátku VII. století, ačkoliv fakticky už od poloviny stol. VI. jí Římané neovládali [1]). Po odchodu Římanů zaujali část Dákie až po Dněstr Gotové západní (Visigotové — Tervingové, Taifalové), kteří bezpochyby už delší dobu před tím tam seděli [2]). Za Dněstrem prostíralo se panství Ostrogotů nad Sarmaty, Skythy a Slovany.

Vedle Gotů ocitlo se tu velmi brzy i množství Vandalů, jejichž části přišly už ve válce markomannské [3]). Vandalský kmen Astingů vytlačil r. 176 Kostoboky z Uher na Balkán a dostal potom vykázaná sídla v Dákii [4]). Za nimi přišli ještě jiní. Jordanis dosvědčuje, že Vandalové seděli kdysi na řekách *Marisia, Miliare, Gilpil* a *Grisia* (tam, kde později v VI. stol. se setkáváme s Gepidy), tak že na západě sousedili s Markomanny, na východě s Goty [5]). Srv. i mapu Peutingerskou (VANDULI). Boje Vandalů s Římany připomínají se za Proba a za Aureliana, kdy je tento císař porazil a zahnal do krajin zadunajských [6]). Kolem r. 335 dostali se Vandalové do boje s Goty, načež byli Konstantinem přesazeni do Pannonie. Zde zůstali až do počátku V. století, kdy odešli na podnět Stilichonův do Gallie [7]).

Vedle Vandalů objevili se zde dále silní Gepidové. Aspoň

---

[1]) Srv. výše str. 50, pozn. 2.

[2]) O době, zcela nejisté, od níž Gotové seděli v Dákii, srv. *Rappaport*, l. c., 18, 20, 22.

[3]) Viz na str. 105, pozn. 1.

[4]) Srv. SS. I., 415. Astingové objevili se r. 174 na hranicích Dákie, žádajíce od římského místodržitele sídla (Dio Cass. 71, 12; Eutrop. VIII., 13; Orosius VII., 15, 8). Vedle nich se objevili i Lakringové, kteří však brzy tak tísnili Astingy, že se tito dali v ochranu Říma (Dio l. c. Petrus Patr. frg. 7). Další Vandalové přišli za Proba (Vita Probi 18, 2; Zosimos I., 68; Jord. XXII., 115; Mammertinus Panegyr. Geneth. Max. 17. Srv. *Rappaport*, Einfälle 14, *Müllenhoff*, DA. II., 91, *Bremer*, Ethnographie 90).

[5]) Jordanis Get. XXII., 113—115. O řekách srv. výše str. 30.

[6]) Vita Probi l. c., Zosimos I., 48, 49, 68; Dexippos frg. 22, Petrus Patr. frg. 12.

[7]) Jordanis G. 115 (podle něho seděli v Pannonii 60 let), Zosimos VI., 3, Prosperi Aq. Chron. 1230, Cassiodori Chron. k r. 406, Orosius VII., 38. Srv. však, co proti věrohodnosti zprávy Jordanovy uvádí *Ludv. Schmidt* (Geschichte der Wandalen. Leipzig 1901, 15 sl.), jenž se domnívá, že si tu Jordanis spletl Vandaly s Alany. Podle Schmidta zůstali Vandalové seděti ve svých sídlech východních až do počátku V. stol., kdy (asi r. 400) puzeni nedostatkem místa vytáhli přes Noricum a Vindelicii k Rýnu.

se připomínaji už v polovině III. stol. v boji s Goty[1]) a ve východní Dákii zapsáni jsou Gepidové už na mapě Peutingerské, jejížto národopisný obraz spadá do druhé poloviny III. stol.[2]). Tito Gepidové po odchodu Vandalů zaujali z části místo po nich a zůstali v Banátě přes mnohé boje seděti až do VI. stol., kdy je zde výslovně připomíná Jordanis (Get. V., 33, XII., 73, XXII., 113), a zanikli teprve po porážce, kterou utrpěli od Langobardů a Avarů r. 567 a od Maurikiova vojevůdce Priska r. 601[3]).

Vedle těchto tří hlavních kmenů germanských, kteří se podělili o území podunajské, měl v průběhu III. stol. ještě vynikající roli čtvrtý kmen, původu neznámého[4]) Karpové, — »genus hominum ad bella nimis expeditum, qui saepe fuere Romanis infesti« (Jordanis Get. 91), — kteří také ze svých zakarpatských sídel, o nichž jsme už pojednali v I. díle STAROŽITNOSTÍ, hnuli se koncem II. stol. na jih, usadili se někde při dolním Dunaji v sousedství Bastarnů a Gotů, a s nimi pak podnikali od počátku III. stol. společné výpravy na jih po souši i po moři Černém[5]). Byli jistě kmenem silným, když se r. 238 odvážili

[1]) Jordanis (Get. 99) přípomíná útok Gepidů na Goty a porážku prvních, což se stalo někde pod Karpaty u osad *Galtis* a na ř. *Auha* (Aluta?; jména jsou jinak neznámá) za krále Fastidy asi v pol. III. stol. *Rappaport* (Einfälle 36) klade to mezi boje s Filippem r. 248 a s Deciem r. 249. V dolní Dákii objevují se za Claudia a Proba (vita Claudii 6, 2, v. Probi 18). Srv. *Szaraniewicz*, Krit. Blicke 137 (Auha-Agalingus).

[2]) Tak totiž vykládám se *Zeussem* (Deutschen 436) záhadnou legendu PITI čti GEPITI na segm. VIII., 3. O datování mapy srv. dále str. 125.

[3]) Srv. bližší data dále na příslušných místech kap IV. Citáty Jordanovy o sídlech Gepidů viz na str. 59.

[4]) O různých výkladech příslušnosti Karpů a mínění mém srv. SS. I., 426 sl. a zde dále na str. 122.

[5]) Přehled hlavních dat historie Karpů (srv. též SS. I., 425 v pozn. 4) je tento: První je uvádí Eforos ve IV. stol. před Kr. pod jménem *Κάρπιδες* (u Skymna 841; srv. SS. I., 247 sl.), kdesi při východní straně Karpat, nad horním Prutem a Dněstrem. Tam patří i Ptolemaiovi *Καρπιανοί* a *Ἄρπιοι* (srv. SS. I., 424) a odtud je vyvádí také geograf Ravennský slovy: »Septima ut hora noctis Sarmatum est patria, ex qua gens Carporum quae fuit ex praedicta in bello egressa est« (ed. *Pinder*, I., c. 12). Při stěhování severních kmenů v druhé polovici II. stol., o němž jsme výše mluvili, dostali se patrně do pohybu na jih i Karpové a usadili se někde při dolním Dunaji (Zosimos, I., 31) Odtud počali své útoky na Balkán, pokud mi známo, poprvé r. 214 (patrně s Goty), jak dosvědčuje nápis z doby Karakallovy (211—217) o boji Římanů s Karpy (Сборникъ за нар. умотв. 1900, 124). Potom je doloženo účastenství Karpů při prvním velkém vpádu gotském r. 238 (Vita Max. et Balb. 16, 3; Dexippos frg. 14, Petr. Patr. 8), při němž jednali bezvýsledně s Tulliem

žádati na římském vůdci Tulliu Menofilovi roční poplatek, dovolávajíce se toho, že jsou Gotů, kterým se tributu dostalo, mocnější: »Ἡμεῖς γὰρ κρείττονες τῶν Γότθων ἐσμέν« — chlubili se,

---

Menofilem o poplatek, jak nahoře uvedeno. O bojích císaře Filippa s Karpy r. 245 svědčí jednak Zosimos I, 20, Jordanis Get. 89, 91, Euagrios V., 24, jednak mince Filippovy s nápisem Carpicus Maximus (*Ekhel*, Doctrina nummorum VII., 321, 323, *Cohen*, Descr. des monnaies IV., 173, 202). K r. 248 vztahuje se zmínka o vítězství nad Karpy a o opevnění kolonie Romuly v Dobrudži (Rečka u Caracalu); srv. Arch. Ep. Mitth. XI., 19. Když za vlády císaře Decia (248/9—251) Gotové počali nový útok na říši, objevují se s nimi Karpové opětně, ale kdežto boje s Goty byly těžké, s Karpy vojsko římské válčilo šťastněji (srv. Lactantius de mort. pers. 4; CIL. II., 4957, 4958; III., 1176). Za panování Galla, Aemiliana a Valeriana (251—260) udála se opět řada menších vpádů zadunajských barbarů, mezi nimiž vedle Gotů, Boranů, Urugundů, jmenují se opětně Karpové (Zosimos I., 27); při tom tito kmenové r. 254 nebo 255 pustoší i Illyrii a sev. části Italie (Zos I., 31). V letech následujících za nových velkých výprav gotských Karpové se v pramenech přímo neuvádějí; teprve Aurelianus znovu poráží Karpy, kteří r. 273 vpadli do Thrákie, usazuje část jich v Thrákii a přijímá opětně čestný titul »Carpicus Maximus« (Vita Aureliani 30, 4; CIL. II., 4506, III., 7586, VI., 1112, XII., 5548, 5561, *Dessau*, 581). Přímo je porážka jejich doložena nápisem nalezeným u Durostora (Arch. Ep. Mitth. XIV., 16). Těmito stálými boji musila býti značná dříve síla Karpů přece jen ochromena, jak vidno z toho, co následovalo. Krátce po r. 286 vzpomíná se sice, že ještě ohrožují dolní Pannonii (Lact. de mort. pers. 9.), ale brzy potom utrpěli r. 295 nové porážky od caesara Galeria a Maximiana, jež zjednaly panovníkům opětně titul »Carpicus Maximus«, a sice všem čtyřem, Diocletianovi, Maximianovi, Constantiovi a Galeriovi (srv. CIL. III., str. 824, 900, X., Nr. 3343, Euseb. Hist. eccl. VIII., 17) a skončily tím, že buď celý zbytek zadunajských Karpů, nebo spíše jen největší část jich byla převedena do Pannonie a k rozkazu Galeriovu usazena v kraji kol města Sopian (Pětikostelí). Aurel. Vict. de caes. 39, 43 dí: Carporumque natio translata omnis in nostrum solum, cuius fere pars iam tum ab Aureliano erat. Totéž potvrzuje i Jordanis Romana 299, Getica 91, Amm. Marc. 28, 1, 5, Eutropius IX., 25, Lactantius l. c. 38, Euseb. Hieron. 2311, Orosius VII., 25, Idatii chron. ad 295, Orac. Sibyllae ed. *Rzach*, XIII., 141 a j. O sporném datu této události srv. *Seeck*, D. Zs. f. Geschichtswiss. VII., 64, pozn. 6., jenž určuje r. 297. Toto pokoření a přesídlení Karpů, byla patrně událost důležitá a významná, a Karpové také v pozdějších římských geografiích a národopisných výčtech vystupují jako důležitý kmen vedle Bastarnů, Vandalů, Gepidů a Gotů (srv. Honorius 26, anonym. Ravennský 29, 4, Not. gentium ed. *Riese*, 128, Aethicus Cosmografia). Proto je s podivením, že o těchto Karpech přesazených do Valerie není více v dějinách žádné zmínky. Toliko se dvakráte ve IV. století připomínají vítězné boje Římanů s Karpy, ale patrně s těmi, kteří zůstali ještě v Zadunají. Tak císař Konstantin má v titulu označení »Carpicus« (srv. nápis z let 315—319 nal. v Mauretanii CIL. VIII., 8412) a o vítězství Theodosiově r. 381 svědčí Zosimos IV., 34 (*Καρποδάκαι*). Jinak se

ovšem bez výsledku [1]). Po mnohých bojích byli na konec na dobro poraženi Maximianem a Galeriem r. 295 a usídleni — podle Aurelia Victora celý kmen, podle jiných zpráv soudíc spíše jen největší část kmene — v okolí Sopian, nedaleko levého břehu Drávy v dolní Pannonii. Od konce IV. století vůbec Karpové z historie mizejí.

Vedle Karpů připomíná se v Pannonii kolonie germanských Naristů (CIL., III., 4500) a Markomannů (Aur. Vict. de caes. 33; anon. Ravenn. IV., 20; Jordanis Rom. 217; Ruf. Brev. 8, Not. dign. XXXIV., 24), gallských Kotinů (Dio 71, 12, 3 a nápisy [2]). V dolní Dákii uvázli kdesi vedle Sarmatů při Temeši vzpomenutí Lugiové-Burové, a na severu část Langobardů (Petrus Patr. fig. 6, srv. výše str. 104). Slovem, koncem IV. století bylo Podunají národopisně už velmi pomíšeno. V hlavních rysech vypadalo asi tak, že v Pannonii vedle zbytků starých illyrských (pannonských) a gallských kmenů byly silné kolonie germanské (Naristi, Markomanni, Vandali) a silný zbytek kmene Karpů, mezi Dunajem a Tisou zbylé části Sarmatů, za nimi k severu Kvadové, na Tise, Sámoši, Köröši a Maruši Gepidové, dále k východu Gotové a k jihu Burové vedle různých zbytků starých kmenů dáckých. Také Illyrie, Nová Dákie a Moesie byly už promíšeny živly dáckými, německými (Goty, Bastarny) a sarmatskými.

Tak vypadal národopisný obraz Podunají, když nastala událost, která způsobila novou velkou změnu, totiž příchod Hunnů.

R. 375 obořil se asijský, od Donu přišlý, turecký kmen Hunnů na Ostrogoty, ovládající kraje pontské, porazil krále Hermanrika

---

připomínají ještě v balkánské topografii jména osad, jež ukazují na kolonie Karpů patrně z doby kolonisace Aurelianovy (srv. Aurel. Vict. l. c.). Amm. Marc. 27, 5, 5 zná *vicus Carporum* a také osada *Κάρπος* v eparchii Mysii připomenuta jest Konstantinem Porfyrogennetem (de them. II.). Pannonští Karpové bráni byli do tělesné stráže císařské, z rodu Karpů byl regent Maximinus za Valentiniana I. (Ammianus Marc. 28, 1, 5). Nejvíce o historii Karpů napsal Dexippos, ale práce jeho je až na fragmenty ztracena. Dosvědčuje to Euagrius (V., 24): *ᾧ συνανείληπται περὶ ὧν Κάρποι καὶ ἕτερα βάρβαρα ἔθνη κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Θρᾴκην καὶ Ἰωνίαν διαπολεμοῦντες ἔπραξαν.* Jinak srv. článek *Patschův* a *Steinův* pod heslem Carpi a Carpicus v *Pauly-Wissowa* Realencykl. a *Tomaschka*, Thraker I., 108.

[1]) Petrus Patr. frg. 8.

[2]) Srv. nápisy, na nichž vystupují *cives Cotini ex provincia Pannonia Inferiore* v Bull. arch. comm. 1894, 225, CIL. VI., 2831, 2852 z doby Deciovy. Přesazení Kotinů událo se krátce po neshodě, o níž se zmiňuje Dio tedy asi r. 173.

a podmanil si nejen Goty, nýbrž i ostatní kmeny dříve jím ovládané [1]).

Útok hunnský nezarazil se však v Podněpří, nýbrž působil dále na západ, a následek toho byl, že i západní část Gotů, ovládající dolní Podunají a východní část staré Dákie, přinucena byla ustoupiti z části do kotliny sedmihradské, z části přes Dunaj do říše římské a že už na konci IV. stol. obsadila řada menších kmenů hunnských Zadunají od Černého moře až po nížinu uherskou; zde ovládla i zbytky Gotů i Gepidy i Sarmaty a brzy zabrala i Pannonii. Tito hunnští kmenové soustředili se hlavně u dolního Dunaje a v nížině středouherské mezi Dunajem a Tisou, kde později povstalo centrum velké říše, kterou utvořil a železnou rukou držel Attila. Tím už nastala velká změna v národopisných poměrech kraje; ale vedle toho další výsledek hunnského návalu spočíval v tom, že výboje severních barbarů, především ovšem Gotů, jež dříve jen na čas přestupovaly Dunaj vracejíce se zpět, přenesly se nyní definitivně a usilovně na půdu balkánskou. Už dříve, jak jsem vyložil v I. díle Starožitností a zde v II. napřed na str. 49, 56, znepokojovaly Balkánský poloostrov nejdříve útoky Bastarnů, pak Skythů, Sarmatů, Dáků, Lugiů a Kostoboků [2]). Od počátku III. století tyto výboje dříve jen jednotlivé a nesmělé proměnily se ve stálé a bouřlivé útoky, v jichž čelo se postavili r. 238 Gotové a jichž se stále účastnili Skirové, Burgundové, Juthungové, Vandalové, Herulové, Bastarni, Peucini, Gepidové, Burové a Karpové. Podrobné vyličování těchto útoků není však naším úkolem a odkazuji ve věci té na nové speciální práce Er. Sehmsdorfa a Br. Rappaporta, zejména na poslední [3]). Až po dobu Valentovu trvaly v celku staré poměry a teprve příchod Hunnů zvířil je a změnil na dobro.

---

[1]) K tomuto útoku Hunnů na Goty srv. hlavně Amm. Marc. XXXI., 2 sl., Orosia VII., 33, 10, Sozomena VI., 37 sl., Sokrata IV., 33, 34, Eunapia frg. 41 sl., Zosima IV., 20 sl., Jordana Get. 121, 130—133, Theofana ed. *Boor*, 64, 65 atd.

[2]) Srv. SS. I., 302, 305, 327 sl., 415, 425.

[3]) *E. Sehmsdorf* vydal »Die Germanen in den Balkanländern bis zum Auftreten der Goten.« Leipzig 1899. Rappaportovu práci, jež tvoří pokračování Sehmsdorfovy, uvedl jsem výše na str. 105, v pozn. 2. Přehled vpádů gotských, jež tvořily hlavní kostru všech germanských útoků na Balkán, je v krátkosti tento: Boj Gotů s Římem vznikl v Dákii už r. 214, ale od r. 238 počaly se velké útoky přes Dunaj. V nich pravidelně Gotové označováni jsou od současných historiků jménem Skythů (srv. SS. I., 243, 254). Větší, menší

Goti ustoupili před Hunny z části do kotliny sedmihradské [1]), z části však, a to podle Eunapia, v počtu 200.000 lidí žádali r. 376 a od císaře Valenta i dostali přístup do říše, kde jim byla nová sídla vykázána v Thrákii. Ale dobrý poměr mezi nimi a císařem dlouho netrval. Už r. 377—8 došlo k vzpouře a k velké porážce Valentově u Adrianopole, v níž císař také padl, a Visigoti opojeni vítězstvím počali z ripenské Dákie pustošiti celý poloostrov [2]). Císaři Theodosiovi (379—395) podařilo se sice r. 379 odčiniti Valentovu porážku a vyhnati je z Thrákie [3]), ale to je

vpády udály se v letech 248—9 za Filippa a Decia, 250—1 za Decia (Decius padl u Abrittu) r. 253, r. 254—5 a k nim se počaly družiti i velké výpravy námořní proti Byzantiu a sousedním přístavním městům r. 256, 257—8, 261, 262, 263, 264, 266, 267, 268 za Valeriana (253—260) a Galliena (260—268). R. 269 zadržel sice Claudius II. definitivní přechod Gotů do říše vítěznou bitvou u Niše, kde porazil na 300.000 spolčených barbarů (50.000 jich zůstalo na bojišti), ale Claudius brzy potom v Sirmiu morem zemřel r. 270 a za Aureliana počaly vpády znovu r. 271, 273 a opětovaly se za Tacita a Proba (275—282); potom utichli aspoň Gotové na nějaký čas, až do doby Konstantinovy. Styky jejich s říší byly patrně příznivější. Za to se vzpomínají vpády a kolonisace Sarmatů (na př. r. 282 za Cara), Bastarnů a Karpů (roku 295) a jiných neznámých kmenů (r. 303). Za Konstantina počalo však nové nepřátelství se strany Gotů a projevilo se útoky r. 315, 323, 332, které však byly jako současné sarmatské (srv. dále str. 128) vesměs vítězně odraženy, tak že nastal opět relativní pokoj, jenž trval až do vpádu hunnského. Hlavním pramenem pro dějiny gotských a vůbec barbarských vpádů na jih je především důležitá a spolehlivá historie, *Σκυθικὰ* nadepsaná (asi pro dobu 238—271), od Athéňana P. Herr. Dexippa, zachovaná bohužel jen fragmentárně. Na ní však byla založena řada pramenů dalších: Scriptores historiae Augustae, podávající biografie císařů od Hadriana do Numeriana, dále v IV. stol. Zosimos (*νέα ἱστορία* zal z části na Dexippovi, z části na Eunapiovi), Anonymus post Dionem (podle *Boora*, Petrus Patricius), z pozdějších řeckých chronistů Georgios Synkellos, Zonaras, Malalas atd. Neodvislé od Dexippa jsou latinské prameny Aurel. Victor, Eutropius, Festus, Ammianus Marcellinus, Eusebius, Jordanis (Romana) a Excerpta Valesiana pro dobu Constantinovu.

[1]) K útoku tomuto srv. *Jung*, »Zur Gesch. der Pässe in Siebenbürgen« (Mitth. d. Inst. f. österr. Gesch. 1893, IV., Ergänzungsb.), *R. Kaindl*, »Wo fand der erste Zusammenstoss zwischen Hunnen und Westgoten statt?« Tamže, 1891, XII., 304.) Srv. i výše str. 19, 27.

[2]) Jordanis Get. 138: quo tempore Vesegothae Thraciis Daciaque ripense post tanti gloria tropaei tamquam solum genitalem potiti coeperunt incolere.

[3]) Jordanis Get. 140, Rom. 315; Marcellin. com. ad a. 379; Victor Ep. 48, 5; Michal Syr. ed. *Chabot*, I., 294, 306. Srv. *Wietersheim-Dahn*, Gesch. der Völkerwanderung II., 64 sl.

nezdrželo, aby nepodnikli hned dva nové útoky, jeden pod Fritigernem do Thessalie, Epiru a Achaie, druhý do Pannonie. Teprve potom je přiměl Gratianus r. 380 mírným jednáním k pokoji a ke smlouvě, kterou Theodosius schválil. Část Gotů zůstala seděti v Pannonii. Od té doby byl pokoj a zástupy Gotů řaděny byly k vojsku římskému jako foederati [1]). Ovšem úplný mír nikdy nenastal, jak vidíme na př. ze zprávy Eunapiovy k r. 392, nebo z toho, že r. 399 Synesius vybízí Arkadia k ráznému vystoupení proti Skythům, jimiž mohou býti míněni jenom Gotové a také Prokopios má podobné zmínky [2]). Ale jinak o nějakých větších výbojích gotských na Balkán — italské výboje ostavuji úplně stranou — nevíme až po konec vlády Markianovy.

Co se takto Goti usadili na Balkáně, upevnili se zatím Hunnové v Podunají a nastoupili na místě Gotů v čelo barbarů, ohrožujících říši římskou od severu.

Jak jsem již pravil, Hunnové podmanivše říši ostrogotskou a zatlačivše Visigoty do Sedmihrad a na Balkán, nezůstali seděti při Dněpru nebo Dněstru. Část jich tam ovšem zbyla k zabezpečení panství, ale větší část kmenů pod svými knížaty dala se patrně brzy na pochod k Dunaji a podél Dunaje jednak do Uher, jednak přes Dunaj do Moesie. Kdybychom směli věřiti zprávě Jordanově a Marcellinově, vnikli už r. 377 do Pannonie [3]). Jádro jich bylo však u Pontu ještě r. 412 [4]). Nový soused stal se říši zlým nepřítelem, třebas boje s ním zprvu byly úspěšné [5]). Ale netrvalo

---

[1]) Jordanis Get. 140—142, 145; Prok. BG. IV., 5.

[2]) Synesii Oratio ad Arcad. Imp. (*Latyšev*, Scythica I., 736); Prok. BG. IV., 5. — Srv. i Chron. pasch. Olymp. 295. (r. 400 pobiti byli Goti *ἐν τῷ Λαιμομακελλίῳ.*), Zosimos IV., 56.

[3]) Marcellin, ad a. 427 (srv. Jordanis Get. 166) uvádí při tomto roce že byla zpět na Hunnech dobyta Pannonie od Gotů spojených s Římany, když ji byli Hunnové drželi 50 let (»Pannoniae, quae per 50 annos ab Hunnis retinebantur, a Romanis receptae sunt«). K ztrátě Pannonie srv. i zmínku v panegyriku Lat. Pacata na Theodosia XI., 4 (*Jaeger*, Panegyrici vet. II., 274) a pověst zaznamenanou Amm. Marcellinem (XXXI., 4) o tom, že Hunni pronikli až ku Markomannům a Kvadům. Obyčejně se však chronologie Jordanova zamítá a příchod Hunnů do Pannonie klade do doby pozdější, do poč. V. stol.; srv. na př. *Wietersheim-Dahn*, Gesch. d. Völkerwand. II., 107, 110, 219 sl. nebo *A. Güldenpennig*, Gesch. des oström. Reiches unter den Kaisern Arkadius und Theodosius (1885), 328 sl.

[4]) Podle svědectví Olympiodorova poselství (frg. 18).

[5]) Srv. zprávy o bojích Theodosiových s Goty, Alany a Hunny r. 379 u Marcellina ad a. 379, 422, 427, u Jordana Rom. 315, Victora Ep. 48, 5, So-

to dlouho a r. 445 podařilo se Attilovi, jenž se toho roku zbavil úkladem svého spoluvládce, bratra Bledy, spojiti drobná hunnská knížectví v jedněch a to velmi pevných rukou a při tom rozšířiti vládu i na množství kmenů bydlících i mimo vlastní kraj, v němž Hunnové seděli. »Igitur ab Dacia et Pannonia provinciis, in quibus tunc Hunni cum diversis subditis nationibus insidebant,« dí Jordanis [1]). Pod žezlem Attilovým připomínají se u Dunaje nejen kmenové původu patrně hunnského: Amilzurové, Itimarové, Tonosurové, Akatirové, Onogurové, Ultinzurové, Bittugurové, Bardorové [2]), ale i silní kmenové germanští v středním Podunají: Gotové v Pannonii, Gepidové na Tise, části Skirů, nově přišlých Rugů [3]) a jiní kmenové původu neznámého [4]).

Povstala tu říše neobyčejně silná, ale jen na krátký čas, neboť byla utvořena i držena jen brutální silou panovníkovou. Attila sám nechtěl zprvu za hranici říše své a římské uznati Dunaj, nýbrž vymáhal na císaři postoupení pásu na pravém břehu řeky od Pannonie k městu Novám (Novae) v šíři 5 dní cesty, tak aby mezním hradem byl Naissus, a ustoupil teprve později od tohoto požadavku [5]). Že při těchto poměrech nechyběly ani vpády na Balkán, je zjevno. Připomínají se r. 441 a 442 do Illyrie a Thrákie (vyvráceny Singidunum, Naissus a jiná města), r. 443 proti Kon-

zomena VIII, 1 a IX., 5 (asi r. 408), Michala Syr. (ed. *Chabot*, II., 2, 3), Zosima IV., 34, Claudia in Ruf. II., 28 sl., Sokrata VI., 1, Olympiodora frg. 27 a jiné. Srv. *Wietersheim-Dahn*, l. c. II., 217 sl.

[1]) Jordanis Get. 226. Srv. i 186: qui magna parti regnabat Hunnorum, universum sibi populum adunavit, aliarumque gentium, quas tunc in dicione tenebat numerositate collecta, primas mundi gentes Romanos Vesegothasque subdere praeoptabat. Srv. Rom. 239 a Paul. Hist. rom. XIV. 2.

[2]) Priskos c. 1, 8, frg. 30: *Ἀμίλζουροι*, *Ἰτίμαροι*, *Τονώσουροι*, *Ἀκάτιροι*, *Ὀνόγουροι*. Jordanis 36, 37: *Acatziri*, *Hunuguri*, 272: *Ultzinsures*, *Bittugures*, *Bardores*. K Bitturigům srv. hunnský kmen *Βίττορες* u Agathia (II., 13).

[3]) Že vedle Gotů poblíže Illyrie seděli kdesi Skirové, vidno pro dobu Theodosiovu ze Zosima (IV., 34), pro Arkadiovu ze Sozomena (XI., 5), a k r. 467 z 35. fragmentu Priskova. Připomínají se také vedle Gepidů Durinků a Bastarnů ve vojště Attilově u Sidonia (Carm. VII., 322). Srv. dále i Jordanis Get. 261. K Skirům těm patří zajisté i u Jord. Get. 272 jmenovaní Angiskirové (*Angisciri*) spíše než k Hunnům, jak vykládal *Zeuss* (Deutschen 709) a *Mommsen* (ed. Jordanis index). Srv. dále pozn. 6 na str. 114.

[4]) Sem bych čítal Boisky (*Βοίσκοι*) u dolního Dunaje, s kterými už předchůdce Attilův Rua bojoval (Priskos c. 1), dále Sorosgy (*Σόροσγοι*) v Skythii, s nimiž vedl válku Attila (tamtéž).

[5]) Tak vidíme z poselství Attilova k císaři Markianovi u Priska (frg. 7 a 14).

stantinopoli, jejíž záhuba odvrácena zlatem, 447 do Dákie ripenské, do Thrákie a do Illyrie [1]). Všechny další plány Attilovy shroutila však jeho smrt, která jej stihla v Pannonii r. 453.

Hunnové pod Attilou byli strašní podmaněným národům i říši římské, ale jen silou svého panovníka [2]). Jakmile tento zemřel, vše se rozpadlo. Hned po jeho skonu vzepřeli se Gepidové pod vedením Ardarichovým a s pomocí Gotů, Rugů, Herulů, Suavů a Skirů připravili Hunnům v Pannonii na ř. Nedao takovou porážku [3]), že tito ucouvli z Uher za Karpaty, kamsi do Multan a Valašska [4]). Tím se rázem opět změnily poměry v Podunají. Gepidové zmocnili se znovu bývalé zadunajské Dákie a vešli s císařem Markianem v mír za roční poplatek. Gotové jako foederati přijali od císaře znovu Pannonii [5]), část Skirů spolu s neznámými Sadagarii usadila se v Moesii, Malé Skythii [6]) a část Rugů se zbytky některých jiných kmenů usazena byla císařem ve dvou osadách jižní Thrákie, v Bizyi a Arkadiopoli (dříve Bergula) nedaleko samé Konstantinopole [7]). Zbytky kmenů hunnských, pokud

---

[1]) U Marcellina ad a. 442 a 447, Cassiodorius Sen. Chron. ad a. 442, Chron Pasch. ad a. 442, Isidori Hisp. Vandal. k r. 441 (ed. *Mommsen*, 297). Prosper ad a. 441, Priskos c. 8, Vita Sti Hypatii (Acta SS. Junii IV., 281 *A*), Jordanis Rom. 331, Theofanes ed. *Boor*, I., 102 atd. (*Wietersheim-Dahn*, l. c. II., 223 sl.). Vpád r. 447, jenž způsobil takové zpustošení, že se Thrákie podle slov legendy sv. Hypatia dlouho nemohla vzpamatovati, měl za následek odstoupení pravého břehu dunajského a jednání o smlouvu, jež vedlo zvláštní poselství s Priskem. O tom srv. více dále na str. 135.

[2]) O strachu Římanů srv. Priskos, 8 (*Latyšev*, Scyth. I., 831).

[3]) Srv. Jordanis Get. 260. Bojiště není blíže známo, řeky Nedao neznáme. Jméno jest asi korrumpováno. Jiné rukopisy mají Netao (OB [b]), Neteo (B [a]).

[4]) Jordanis Get. 261—263, Paul. Hist. rom. XV. 11, 12.

[5]) Část Gotů seděla však od dřívější doby v Moesii v okolí Nikopole. O nich dí Jordanis (Get. 267): Erant siquidem et allii Gothi, qui dicuntur minores, populus immensus cum suo pontifice ipsoque primate Vulfila, qui eis dicitur et litteras instituisse. hodieque sunt in Moesia regionem incolentes Nicopolitanam ad pedes Emimonti gens multa sed paupera et inbellis . . .

[6]) To byli asi později Jordanem jmenovaní *Angisciri* (kor. *Anglisciri*) od ř. jména pro kout delta dunajského *Ὄγγλος*, tedy vlastně *Ὀγγλοσκῖροι*.

[7]) Jordanis Get. 263—266. Části Skirů a Rugů zůstaly však v Pannonii, jak vidno z bojů v letech 457—467 (srv. dále str. 115). Srv. hlavně *Bachmann*, Die Völker an der Donau nach Attilas Tode (Archiv f. österr. Gesch. 1880, 189 sl.), kde zejména probrána sídla svrchu uvedených germ. kmenů po svržení jha hunnského. Gotové měli podle něho Pannonii (kde Herulů nebylo), Gepidové Dákii až po Tisu; jádro Skirů sedělo při Iplu, jádro Rugů

se neuchýlily nazpět k břehům pontským[1]), byly také z části přijaty do říše a dostaly sídla jednak v Dákii ripenské u osady *Castra Martis* (spolu s jakýmsi kmenem Cemandrů a se Sarmaty), a v osadách *Utus, Oescus, Almus* ležících při ústí stejnojmenných řek, jednak pod knížetem Ernakem usazeni vedle Skirů v Malé Skythii, kde se umístily i osady Alanů. Konečně byli roztroušeni i po vnitru poloostrova[2]).

Uvolněním jha hunnského dostavila se opět stará výbojnost i Gepidům i Gotům, k nimž se mimo to přidružili alpští Švábové[3]). Hned při smrti Markianově († 457) hotovili Gotové vpád do Illyrie (r. 459 dobyto Dyr hachium), ale vešli potom s Leonem v nový mír, který byl zpečetěn i vysláním malého Theodoricha, syna Thiudimirova, do Konstantinopole. Jsouce takto zabezpečeni od jihu, počali se rozpínati na severu. Boj proti Sadagům, jejichž část seděla v Pannonii, část v Skythii, pobouřil knížete hunnského Dintzica (Jordanis) neboli Dengizicha (Priskos) tak, že se svým kmenem a s příbuznými Bardory, Ulcinzury, Bitturgury a germanskými Angiskiry vpadl do Pannonie do okolí Bassian, ale byl Goty poražen a zahnán[4]). Rovněž se podařilo Thiudimirovi odraziti vítězně spojený útok alpských Švábů, Sarmatů, Skirů, Gepidů a Rugů do Pannonie a Dalmacie dvěma bitvami u jez. Plesa[5]) a blíže neznámé

---

v Dolních Rakousích severně od Dunaje (podle Vita Severini 5) proti Noriku, na východ až k Mannhartu (*Rugiland*, Pauli Hist. Lang. I., 19), Herulové od nich na východ. Mezi Dunajem a Tisou byly zbytky Sarmatů. Starých Kvadů na Nitře a Hronu už nebylo.

[1]) Tam odešla většina (Jord. G 264). Žádost jejich za volný obchod na Dunaji Leon r. 468 odmítl (Priskos frg. 36. Srv. i frg. 20).

[2]) Tamže 265, 266. Z kolonií u vnitru Balkánu připomíná Jordanis (266) ještě za své doby osady *Sacromontisi* a *Fossatissii*, — jména odjinud neznámá.

[3]) Slují *Suabi* nebo častěji *Suavi* (zbytky Kvadů?) a země jich, kterou Jordanis (Get. 280) ohraničuje sídly Bavorů na východě, Franků na západě, Burgundů na jihu a Durinků na severu — *Suavia*. Jméno to, a tím ovšem i území samo bylo leckdy vysvětlitelným omylem zaměňováno s jižní částí Pannonie, jež nesla jméno *Savia* (srv. str. 56), a odtud dlužno vyložiti zprávy, při nichž se na př. hovoří o Suavech v sousedství Dalmacie (srv. Prokop. BG. I., 15, 16). Se jménem »Slovanů« však záměnu (tak *Pervolf* Archiv sl. Phil. VII. 608, VIII. 27) připustiti nemohu, už pro různost formy jména *Suavi* — *Sclaueni*. K událostem líčeným srv. *Wietersheim-Dahn* (l. c. II., 324).

[4]) Jordanis Get. 272—273. Srv. výše str. 113.

[5]) Jordanis Get. 274—280. Při tom byl zbytek pannonských Skirů na dobro vyhuben. Srv. *Bachmann*, Archiv f. österr. Gesch. 1880, 206.

řeky Bolie, — snad Iplu (Ipoly) — načež byl císařem Leonem Theodorich otci navrácen.

Mladý Theodorich vracel se domů pln bojechtivosti a hned při návratu s družinou svou přepadl sarmatského knížete Babaje, jenž obsadil krátce před tím Singidunum. Babaj byl poražen a Singidunum Sarmatům vzato [1]). Potom však i starý Thiudimir počal rušiti své závazky k císaři (výpravami k Niši a do Makedonie), v čemž pokračoval po jeho smrti (474?) syn Theodorich, zatím co stejné obtíže povstávaly císařovi i s Goty thráckými, vedenými Theodorichem Strabem, synem Triariovým. Nastala doba velmi zapletených bojů, výprav a intrik mezi oběma Theodorichy, Leonem a Zenonem [2]), jež se končila r. 483 uznáním prvního Theodoricha (Strabos zatím r. 481 zemřel) a vykázáním nových sídel Gotům v Dákii ripenské a v části Dolní Moesie [3]). Ale klid a mír dlouho netrval. R. 486 vytáhl Theodorich z Nov do Thrákie a výprava došla před samou Konstantinopol, než se podařilo přiměti ji k návratu [4]). Nicméně už v zimě roku 488 zdvihl se Theodorich znovu, tentokráte vybídnut samým císařem, a odtáhl s množstvím zbrojného lidu, s ženami a vozy přes jižní Pannonii, kde přibral zbytky Rugů a odrazil Gepidy na řece Vuce [5]), do severní Italie. Zde, poraziv Odoakra, založil gotský stát, jenž ještě mnoho bojů a starostí připravil východní říši římské [6]). Ale od

---

[1]) Jordanis Get. 282, Paul. Hist. rom. XV. 12. Událost tu klade *Martin* (Theodorich der Grosse 20) do r. 472—3.

[2]) O těchto velmi zapletených událostech vlády Zenonovy srv. bližší data u *Wietersheima-Dahna*, Gesch. der Völkerwanderung II., 327 sl., *Hodgkina*, Italy and her invaders III. The ostrogothic Invasion (Oxford 1885), *K. Martina*, Theoderich der Grosse bis zur Eroberung Italiens (Freiburg, Diss. 1888), *L. M. Hartmanna*, Gesch. Italiens im Mittelalter I. (Gotha 1897), 64 sl., 81 sl., a jinde. Tam i příslušné doklady z pramenů. Hlavním je Jordanis l. c., pak fragmenty Malcha, Priska, Jana Antiochejského, Ennodiovo panegyrikon, Marcellinova a jiné drobné kroniky současné. Při tom se připomínají i Hunnové útočící na Balkán. Srv. *Wietersheim-Dahn*, II., 322.

[3]) Marcell. com. ad a. 483: idem Theodoricus rex Gothorum Zenonis Augusti munificentiis paene pacatus magisterque praesentis militiae factus, consul quoque designatus creditam sibi Ripensis Daciae partem Moesiaeque inferioris cum suis satellitibus pro tempore tenuit.

[4]) *Hartmann*, l. c., 71, 82, *Wietersheim-Dahn*, l. c., II., 333.

[5]) Ennodii Panegyr. VII., 28 sl. (MG. Auct. ant. VIII., 206). Prokop. B. G. I., 11. Paul. Hist. rom. XV. 15.

[6]) Jordanis Get. 292; Marcellinus ad a. 488; Prokop. BG. I., 1, IV., 5, Vandal. I., 2; Exc. Valesiana 49 sl., Malchi hist. frg. 2, 4, Euagrius III., 25, Theof. Conf. (ed. *Boor*, 94, 131), Michal Syr. (ed. *Chabot*, II., 150), Ennodius

té doby přestaly aspoň výboje gotské na Balkán. Jenže místo nich byla tu stále řada jiných, starých i nových útočníků.

Starým nepřítelem zůstali předně Hunnové, kteří se pomalu vzpamatovali ze své porážky r. 453 a, sesílivše novými přírůstky, účastnili se od konce V. stol. opětně útoků na říši, — srv. podrobné vylíčení útoků slovanských v kapitole následující — ač ve vhodné chvíli neodpírali císaři za dobrý plat i podpory proti jiným. Vracívali se proto ze svých výbojů domů bezpečně a s kořistí [1]).

Starým nepřítelem říše zůstali i Gepidové, kteří vedle Gotů byli nejsilnějším germanským kmenem v Podunají a hned po výpravě Theodorichově do Italie, přešli Dunaj, obsadili po Gotech Dákii ripenskou a zejména Sirmium [2]), jež bylo nejdůležitějším bodem při hranici říše římské, gepidské a gotské ještě na počátku italských válek Justinianových [3]). V Zadunají sahala sídla jejich k Maruši a Köröši, jak svědčí Jordanis; hlavním jádrem Gepidie byl kraj mezi Alutou, Tisou a Dunajem až po Sirmium [4]).

Novým sousedem říse stali se Longobardi, kteří se zatím od dolního Labe po delším bloudění [5]) dostali r. 488 (Paulus Diac. I., 19, 20) na Moravské pole a do nížiny uherské, odkudž po porážce Herulů přešli do Pannonie podle jednoho výkladu r. 526, podle jiného r. 546—7. Stálé soupeření s Gepidy uvádělo je sice častěji do zápletek s říší římskou (na př. r. 548, 551, 552), ale

Paneg. VI., 23 sl. atd. Část Gotů zůstala však seděti v Thrákii (Prokop BG., I., 16, B. Pers. I., 8, Jordanis Get. 267, Malalas, kn. 18, str. 492 ed. *Niebuhr*). Srv. *Stanojević St.*, Гипотеса о слав. займствов. словахъ изъ герман. Сборникъ ст. посв. Ф. Фортунатову 1902, 213 sl.; Виз. и Срби 106, 127.

[1]) Srv., co dí Prokopios, Hist. arc. 21.

[2]) Prokop. BG. III., 33, 34.

[3]) Prokop. Hist. arc. 18: *κατέτεινε δέ ἡ Γότθων ἀρχὴ πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου ἐκ Γάλλων τῆς γῆς ἄχρι τῶν Δακίας ὁρίων. οὗ δὴ πόλις τὸ Σίρμιόν ἐστι.*

[4]) Jordanis Get. 74: »Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur.« (Proto ji l. c. zove *Gepidia*) 33: »in qua Scythia prima ab occidente gens residet Gepidarum, que magnis opinatisque ambitur fluminibus. nam Tisia per aquilonem eius chorumque discurrit, ab africo vero magnus ipse Danubius ab eoo Flutausis secat.« 113: »ubi nunc Gepidae sedent iuxta flumina Marisia, Miliare et Gilpil et Grisia, qui omnes supra dictos excedet.« K jménům řek, zde uvedených srv. výše str. 30.

[5]) K historii záhadného pochodu Langobardů srv. literaturu u *Brehmera*, Ethnographie 215, o sporném datu definitivního příchodu jejich do Pannonie (části se objevily v sev. Uhrách už k r. 167—8, srv. výše str. 104), srv. *Fr. Westberg*, Zur Wanderung der Langobarden (Зап. Akad. Petrohr. 1904, T. VI., Nr. 5), 30 sl., a *Kos*, Gradivo I., 30, *Rački*, Documenta 226.

jindy vystupují Longobardi jako spojenci říše proti Gepidům [1]). R. 552 a 567 byl učiněn sporům konec rozhodnými porážkami, které Gepidové utrpěli od Langobardů [2]), ale tito nevyužili plně svého vítězství, nýbrž odtáhli už r. 568 za Goty do Italie. Za to germanští Herulové, kteří se byli zatím také objevili u Dunaje a spojenství s říší (proti Gepidům) střídali s výboji do Thrákie a Illyrie [3]), usazeni byli na konec v Dákii v okolí Singiduna a v okolí Sirmia [4]). Od poloviny VI. stol. připomínají se na hranicích Dalmacie, Pannonie a Italie Frankové [5]).

Tak bylo na západě. Na východě dalším sousedem a silným nepřítelem stali se turečtí Bulhaři, o jejichž původu a příchodu, později ještě pojednáme. Zde stačí říci, že se objevili, přicházejíce od Volhy a dolního Dunaje, v druhé polovině V. stol. [6]). R. 482 spojoval se s nimi císař Zeno proti Gotům pustošícím říši [7]), a krátce potom měl s nimi už Theodorich první a vítězný boj [8]). Brzy počal útok i na druhou stranu řeky. První vpád do Thrákie

---

[1]) Prokop. BG. III., 33, IV., 18, 25, 27. Za to dostali také od císaře officiálně r. 548 Noricum a pevnosti v Pannonii.

[2]) Srv. doklady u *Kosa,* Gradivo I., 66 sl., a podrobné vylíčení u *Groha*, Kämpfe der Avaren u. Langobarden (Halle 1889) str. 12 sl.

[3]) Prokop. BG. III., 33, Agathias I., 14. Herulové útočili už za Claudia II. (vita Claudii 6, 2).

[4]) Podle svědectví Marcellinova (ad a. 512) přišli r. 512 s povolením císaře Anastasia do říše (srv. i Prokop. BG. II., 14, Menander frg. 9, Nikeforos Eccl. Hist. XVII., 13). Prokopios však vykládá dále, že místo v okolí Singiduna vykázal jim Justinian, jenž je zároveň přiměl ku přijetí křesťanství (l. c. II., 14, 15, III., 33, srv. i Michal Syr. ed. *Chabot*, II., 192). Část jich odešla brzy ku Gepidům (Prokop. l. c. 15), část zůstala v poddanství římském a sloužila ve vojště Belisarově a Narsově. Připomíná se na 2000 mužů (Prok. BG. II., 13, 15, III., 34). Srv. *Müllenhoff*, DA. II., 95, *A. Rose*, Kaiser Anastasius I (Diss. Halle 1882) 50.

[5]) Prokop. Anecd. 18, Agathias I., 1.

[6]) *J. Marquart*, Chronologie der alttürk. Inschriften (Leipzig 1898) 77 soudí, že seděli mezi Dněstrem a Dunajem už po smrti Attilově, neboť knížete Ernaka ztotožňuje s Irnikem bulh. knížecíno rodokmenu.

[7]) Jan Antioch. (ed. *Müller*, F. H. Gr. IV., 619), 211, 4: *καὶ ἡ τῶν Θευδερίχων συζυγία αὖθις τὰ Ῥωμαίων ἐτάραττε, καὶ τὰς περὶ τὴν Θρᾴκην πόλεις ἐξεπόρθει, ὡς ἀναγκασθῆναι τὸν Ζήνωνα τότε πρῶτον τοὺς καλουμένους Βουλγάρους εἰς συμμαχίαν προτρέψασθαι.* Srv. *Martin*, Theoderich der Grosse 50, 67.

[8]) Ennodii Paneg. in Theodor. c. 5. MGH. Auct. ant. VII., 205. Paulus Hist. rom. XV. 15. Také r. 504 bojovalo jeho vojsko s Bulhary kdesi u Sirmia (Cassiodorius Variae VIII., 10, 4; VIII., 21, 3. MGH. Auct. ant. XII Srv. i v předmluvě Mommsenově str. XXXVII.).

doložený Marcellinem r. 499 skončil zlou porážkou římského vůdce Arista u jakési říčky Tzurty [1]). Vrátivše se do Zadunají, Bulhaři už r. 502 podnikli výboj nový, aniž se jim tentokráte kdo opřel [2]) a od té doby následoval útok za útokem, buď od Bulharů samých nebo ve spojení s Hunny, Slovany a jinými. O tom však viz podrobněji v kap. následující. Do té doby (r. 512) spadá také stavba Anastasiovy ochranné zdi, jež, táhnouc se od Selymbrie na Propontidě k Derkonu na Černém moři v délce 280 stadií, brániti měla hlavní město před barbarskými útoky. Nikeforos Kallistos [3]) zove ji sice *»ἔργον μέγιστον καὶ περιφανὲς, μνήμης τε ἄξιον καὶ βασιλεῖ πρέπον . . . ἐπὶ καλῷ τῆς Θράκης γεγενημένον . . .«*, ale správněji lze říci, že byla příznakem bázně a slabosti říše.

Takový byl v hlavních rysech obraz vpádů severních národů od I. st. počínajíc až po VI. stol. po Kr.

Vidíme-li už z vylíčeného obrazu, jak zpoza hor Sudetských a Karpatských — nejčastěji od Odry a Visly cestou přes Moravu nebo Jablunkovský průsmyk — od konce I. stol. po Kr., hlavně však v stol. II.—IV. hrnuli se na jih různí severní kmenové, není již a priori pravděpodobno, že do tohoto proudu strženi byli i Slované, kteří seděli hromadně při Visle a Odře tak, jako při Dněstru a Dněpru, odkud šla k Dunaji opět vlna gotská, hunnská a bulharská? Uvažme, že již před válkami markomannskými sestoupili do Uher ze severu Lugiové, Obiové, Langobardi, že za válek markomannských sestoupili k střednímu Dunaji nejen karpatští Kotini, Osové a Bessové, nýbrž i za horami Sudetskými bydlící Hermunduři, Burové, Vandalové, Viktohalové, ze Zakarpatí Kostobokové a Karpové, od východu pak sarmatští Alani, Roxolani a němečtí Bastarni s Peukiny! R. 176 zakarpatské Kostoboky

---

[1]) Marcellinus ad a. 499 (ibique Illyriciana virtus militum periit).

[2]) Marcellinus ad a. 502 (consueta gens Bulgarorum depraedatam saepe Thraciam iterum devastata est, nullo Romanorum milite resistente). Srv. Paul. Hist. rom. XV. 19, Theofanes Conf. ed. *Boor* 143. Tyto první útoky Bulharů na říši přičetl později (v XIV. st.) slov. překlad. kroniky Konstantina Manassa — bulharskýmSlovanům: „при анастаси цари начѧшѧ влагаре поемати землѧ сиѧ.“ Srv. *Drinov*, Заселенiе 42

[3]) Nikef. Kallist. *Ἐκλ. ἱστ.* XVI, 39 (*Migne*, PG. 147). Srv. i Zonaras, XIV., 4, 27: *„Οὗτος ὁ Ἀναστάσιος ἔκτισε τὸ Μακρὸν τεῖχος οὕτω λεγόμενον . . . διὰ τὰς ἐφόδους τῶν τε Μυσῶν ἤγουν Βουλγάρων καὶ τῶν Σκυθῶν“*. Další zmínky o stavbě zdi nalézají se u Suidy s. v. *Ἀναστάσιος*, Euagria III, 38, 43, Chron. pasch. ad a. 512, Prok. Gaz. 21, Prok. de aed. IV. 9. O zbytcích této dlouhé zdi srv. stať *Schuchardtovu* v Jahrb. d. k. d. arch. Inst. XVI. (1901) 107.

vytlačil dále na Balkán vandalský kmen Astingů a roku 180 čteme, že byli jacísi »svobodní Dákové« ze svých zakarpatských sídel zahnáni a usazeni v Dákii. Pak přišli v III. stol. od Visly silní a četní Gepidové, vedle nich z týchž končin ještě zástupy Skirů, Herulů, Rugů a na konec i celý kmen Langobardů, jenž se byl dlouho před tím potuloval v Zakarpatí! A příčinou všech těchto pohybů byl tlak jiných severních národů: — »(*aliae gentes*), *quae pulsae ab superioribus barbaris fugerant*« — vykládá na jiném místě Jul. Capitolinus [1]) o příčinách válek markomannských. Jedná se tu patrně nejen o tlak, který způsobili Gotové, postupujíce v II. stol. k Černému moři, ale na jisto i o tlak slovanský. A když se Gotové ocitli u Černého moře, působili dále na severu Karpat jenom Slované svým rozvojem. A bylo by správné a přirozené souditi, že tento silný slovanský tlak a postup zarazil se před Vislou nebo u Karpat a že nešel dále za řeku a za hory? Vždyť na západě Visly vyprázdnily se v II—IV. st. téměř úplně kraje od Gotů, Langobardů, Burgundů, Vandalů, Gepidů, Herulů, Skirů a na jihu zase Karpaty nemohly býti více uzavřenou hradbou, neboť brány jejich byly otevřeny a volny, sotva stačíce proudům, které od severu procházely. A při tom na jihu nebylo národa, jenž by byl bránil přechodu! Srovnejme, jak i Hunnové, porazivše v Podněpří Goty, tlačili před sebou k Dunaji nejen zbytky Gotů a Taifalů, ale i řadu jiných kmenů [2]), srovnejme dále zprávu, že za doby Theodosiovy r. 386 Oidotheos sebral k útoku na říši ohromnou sílu lidí netoliko z kmenů na Dunaji, ale i z kmenů velmi vzdálených a neznámých [3]) . . . Slovem, toto stálé stěhování severních národů v I.—V. stol. ze Zakarpatí k Dunaji — i když dějiny v něm neuvádějí přímo Slovanů — poskytuje přece samo o sobě první dostatečný apriorní důvod pro thesi, že také postup Slovanů na jih nepočal se teprve koncem V. nebo počátkem VI. století.

Druhý důležitý apriorní důvod podává se nám pak ze samého obrovského rozšíření Slovanstva, jaké vidíme před sebou v stol. VI—VII.

---

[1]) Vita Marci 14. Srv. SS. I, 403.

[2]) Zosimos IV., 25: *πλήθους δὲ πολλοῦ τῶν ὑπὲρ τὸν Ἴστρον Σκυθῶν, Γότθων λέγω καὶ Ταιφάλων καὶ ὅσα τούτοις ἦν ὁμοδίαιτα πρότερον ἔθνη περαιωθέντων . . .*

[3]) Zosimos IV., 35: *κατὰ Οἰδοθέῳ δύναμιν συναγαγόντι πλείστην οὐ μόνον ἐκ τῶν τῷ Ἴστρῳ προσοίκων ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πορρωτάτω που καὶ ἀγνόστων*

V době této, jak dále ještě podrobněji poznáme, Slované sedí pojednou na prostranství, ohraničeném z hruba na západě Labem, Sálou, Šumavou a Alpami, na severu mořem Baltickým, Němanem a Ilmenem, na východu Donem a na jihu za Dunajem zabírají i velké části poloostrova Balkánského, sahajíce až k moři Aegejskému, Adriatickému a Černému. Sedí tedy na prostranství ohromném, na jisto 2—3kráte větším, než bylo území, v kterém podle Müllenhoffa nebo Roeslera seděti měli ve své zakarpatské vlasti před V. stol. Kdyby se takovéto rozlití záplavy slovanské bylo událo náhle v době dvou století (od konce V. do konce VII. stol.), čekali bychom přirozeně a nutně vyprázdnění původní kolébky, analogicky s Germanií. Když Gotové, Gepidové, Langobardové, Vandalové, Burgundové odešli z východní Germanie, vyprázdnila se tato na dobro. Ale u Slovanstva vidíme pojednou zjev jiný: stará zakarpatská sídla jsou jich stále plna, zde na Labi nahromaděni jsou kmenové polabští, srbští a čeští, v Povislí povstává od té doby silný polský národ a stát, zde dále mezi Dněstrem, Bugem a Dněprem sedí silné jádro budoucího národa ruského, jenž při tom neustává vysílati četné kolonie na sever a východ proti Finům. Tento zjev vede mne rovněž rozhodně a nutně už předem k přesvědčení, že nebylo náhlého rozchodu a rozšíření Slovanů, — nýbrž že se už dávno před V. a VI. stoletím okkupace pozdějších sídel prováděla a postupně připravovala. Jen tak si mohu vysvětliti přirozeně ohromující zjev, jenž by jinak s hlediska Müllenhoffova byl skutečným nepochopitelným divem v dějinách národů.

To jsou dva důvody, jež mne vedou *a priori* k uznání svrchu položené these. Nyní nastává však hlavní konkretní otázka: jsou-li v tomto stěhování Slované i historicky doloženi před koncem V. nebo počátkem VI. stol., kdy jinak poprvé[1]) vystupuje jméno

[1]) Dialogi, 110: *Πῶς δὲ οἱ ἐν Βαβυλῶνι, ὅποι δ' ἂν γίνωνται, τῇ μιαιγαμίᾳ τῶν ὁμαίμων παροινοῦσι; πῶς δ' ἐν ἑτέρῳ τρήματι ὄντες οἱ Σκλαυηνοὶ καὶ Φυσωνῖται, οἱ καὶ Δανούβιοι προσαγορευόμενοι* atd. Ed. *Ducaeus* Bibl. patrum vet. 1624 I., Magna bibl. patrum XI 1654, *Migne* P. G. 38, 847 sl. Dříve se tento traktát »o otázkách a odpověděch« připisoval Caesariovi Naziancskému bratru slavného bohoslovce Řehoře Naziancského, jenž zemřel r. 389 a kladl proto do IV. století. Ale zmínka o Longobardech (*πολὺς ὁ λόγος περὶ Λογγοβάρδων*) ukazuje, že se tu jedná spíše o spis z první poloviny VI. století, kdy Longobardi zaujali Pannonii (srv. výše str. 117), jak ukázali už *Gorskij*, *Novostrujev* (srv. *Pogodin* Слав. передв. 50) a *Müllenhoff* (D. A. II. 34, 367;

»Slované — Σκλαυηνοί« na Dunaji u Pseudo-Caesaria Nazianckého?

Už mezi kmeny, kteří vystupovali ve vylíčeném přehledu severních výbojů, setkali jsme se s některými, jejichž národnost není označena nebo zjištěna a jejichž slovanství je více nebo méně pravděpodobné, tak s Kostoboky a Karpy. K otázce slovanského původu Kostoboků srv. to, co jsem obšírně vyložil v I. dílu STAROŽITNOSTÍ na str. 400 sl., o Karpech tamže str. 424 sl. Jsem téměř přesvědčen, že Kostoboci byli Slované, třebas v jmenosloví rodu panovnického vystupují i jména cizí, dákothrácká, což však při směsi kmenů v sev. Uhrách v II. stol. po Kr. nemůže zarážeti.

I u Karpů není původ slovanský domněnkou zcela bezpodstatnou[1]). Ale naprosto jisté slovanství těchto dvou kmenů není, zejména ne druhého. Jsou také stále badatelé, kterým summa uvedených důvodů nestačí, neboť jsou zde jiné momenty buď historické nebo linguistické, které s ním stojí v odporu. Z toho důvodu také svůj další výklad o časném šíření Slovanů na jih neopírám o výše vyložený postup Kostoboků na Balkán r. 176 nebo o útoky a přesídlení Karpů v l. 214—295 po Kr. (ač jinak od svého mínění neustupuji), — nýbrž o řadu jiných positivních dokladů, které nyní vyložím. Část jich je nová, většinou však byly už dávno známy, a byly zejména už P. J. Šafaříkem s úspěchem uplatněny, — ovšem pro thesi směru jiného, autochthonistického. O to tu předem běží, co lze z nich vysouditi. Moje dedukce jsou jiné.

Arch. sl. Phil. I. 290, 294 sl., 331 sl. a Zs. f. d. Alt. XX. 26 sl.), jenž byl připsán omylem Caesariovi. Každým způsobem nemůže býti řeči před novou důkladnou a kritickou analysí celého traktátu o vročení do IV. stol., do něhož jej nově znovu kladou *V. Latyšev* (Scythica I. 717) a *V. Vasiljev* (Виз. Врем. 1898. 406). Jinak je zřejmo, že zmínka o Longobardech může se hoditi už na konec V. stol., kdy ocitli se v nížině uherské (srv. str. 117). O zprávě Slovanů se týkající zmíníme se však dále podrobněji.

[1]) Brání mu zejména obtíž filologického spojení jména Chorvatů s Karpy ev. Karpaty. Srv. SS. I., 428 a nově *Al. Brückner*, Archiv f. sl. Phil. XXII., 246, Kwartalnik 1902, 281, 1905, 113 a *A. Sobolevskij*, ЖМНП. 1905, VI., 461. Proto se také nemohu odhodlati, abych, jako u Kostoboků určitě prohlásil původ slovanský. Jak by však toho nebylo, padalo by silně na váhu zejména to, že na místě kam koncem III. stol. usadil Galerius kmen Karpů o němž v dějinách nejbližší doby není řeči, — objevuje se po několika stoletích kmen slov. Chorvatů.

První a přímý doklad Slovanů v severním pásmu podunajském podává nám mapa Peutingerská pro III. st. po Kr. Na segm. VIII. vidíme tam totiž dvakráte zapsané Venedy poblíže Dunaje. Na jednom místě a to v Dákii mezi stanicemi *Ad aquas* a *Apulum*, setkáváme se s legendou: VENADI SARMATE (segm. VIII., 1); na druhém místě na východě od Alp Bastarnských (vých. Karpat) a řek, tekoucích ještě do Dunaje, ale před řekou Agalingem (Kalančak? Dněstr?), tedy asi v dolním Multansku nebo Bessarabii vedle Gepidů (PITI), Gotů (GAETE) a Dáků (DAGAE) jsou opět zapsáni VENEDI (srv. mapku).

Mapa Peutingerská je, pravda, pramen, jehož stáří není udáno a o němž se následkem toho mínění neshodují [1]). A i ti, kteří základ její kladou do II. nebo III. stol., právem neuznávají všech zápisů za soudobé, a Müllenhoff, ač zápisy o Venedech dobře znal a mapu sám kladl v celku do III. stol. (speciálně pak mezi r. 271 a 285), domníval se, že právě ony patří mezi přípisky poměrně pozdní [2]). Stará mapa, chovaná dnes v dvorní knihovně vídeňské a zvaná po bývalém jejím augsburském majiteli Konr. Peutingerovi, je pozdní středověký přepis (asi z XI.—XIII. stol.) originálu, jemuž byla zase základem stará mapa Augustova a Agrippova zhotovená po r. 7 př. Kr. pro porticus Pollin v Římě [3]). Tato prvotní římská mapa byla předlohou mnoha jiných veřejných i soukromých map a podle ní resp. nějaké její kopie sdělán byl

[1]) Hlavní mínění (a příslušná k nim literatura) jsou tato: *Mannert* kladl ji do doby Alex. Severa do r. 222—235 (Über die Entstehungszeit des Peut. Taf. Diss. 1793, 1824), *E. Scheyb* do r. 393 (Peutengeriana Tabula Itineraria. Vindob. 1753), *Zeuss* jako Mannert (Deutschen 306), *Müllenhoff* do konce stol. III. (DA. III., 217 sl.), *Fr. Phillipi* (De Tabula Peutingeriana. Diss. Bonn 1876, 16, 29, N. Jahrb. f. Phil. 1893, 845 sl. a »Zur Reconstruction der Weltkarte des Agrippa. Marburg 1886) a po něm *Hirschfeld* (Berl. Phil. Woch. 1888, 632) do let 130—150, *K. Miller* (Die Weltkarte des Castorius genannt die Peuting. Tafel. Ravensburg 1887 42—53, 67) do r. 365—6, *E. Schweder* (Üb. den Ursprung und die ältere Form der Peutinger. Tafel. Neue Jahrb. f. Phil. 1893, 485 sl. a Philologus 54, 1895, 324) do III. stol., *O. Cuntz* (Die Grundlagen der Peut. Tafel. Hermes 1894, 586) do poloviny II. stol., jak chtěl Phillipi a poslední redakci do IV.; *L. Schmidt* (Gesch. d. Wandalen 1901, 10) rozhoduje se také pro dobu před válkami markomannskými. Vydání nejlepší jsou od *K. Millera* l. c. a *Ern. Desjardinsa* (La Table de Peutinger. Paris 1869—74), starší vydal *Scheyb* (1753) a znovu *Mannert* (1824); o ostatních srv. *Miller*, 26 sl.

[2]) Nepraví to sice výslovně, ale je to vidno z toho, že příchod Slovanů k Dunaji kladl jinak do konce V. stol. (srv. výše str. 96, pozn. 5).

[3]) Srv. SS. I., 347, pozn. 1.

Podunajská část mapy Peutingerské.

Jména měst a stanic přepsána jsou čitelněji než na originále.

také originál Peutingeriany tím způsobem, že starý obraz pozměněn a doplněn byl řadou zápisů svědčících na poměry autorovi současné. Ale, kdy se to stalo, nevíme, a nezbývá, než usuzovati o době povstání z obsahu samé mapy, což je dosti nesnadné.

Neboť opis, jejž máme před sebou, ukazuje zřejmě, že originál prodělal několikerou redakci, dříve než došel formy nám zachované. Jeví se tu zřejmé stopy intervallu širokého, od II. stol. počínajíc až po Honoria na počátku V. stol., na nějž nasvědčují značky křesťanské, biblické legendy, obraz 3 residencí císařských v Římě, v Konstantinopoli a Antiochii, obrazy Aquileie, Ravenny, jméno Konstantinopole a pod.[1]).

Chceme-li v otázce té přijíti na pravou cestu a na správné hledisko vzhledem k legendám *Venadi Sarmate* — *Venedi*, musíme odmysliti od zápisů jednotlivých a přihlédnouti k celkovému rázu a obsahu mapy, jinými slovy: hledati, ku které době odnáší se celek stavu národopisného a politického, pokud je nomenklaturou předveden. Jen celek ukáže nám správně, třebas ne na rok přesně, kdy mapa povstala, do níž pak tu a tam vepsány byly legendy pozdější, nebo přikresleny emblémy křesťanské a pozdně politické.

S tohoto hlediska, přihlížeje k poměrům národopisným střední Evropy, vyslovil jsem se už před časem v ten smysl, že dlužno celkový stav, který na mapě představen, klásti do druhé polovINY stol. III. a nikterak do doby po tomto věku[2]). Třetímu století (z části s reminiscencí na II.) náleží národopisný stav střední Evropy. Bury (*Bur*) nalézáme ještě v středních Uhrách, Lugie (*Lupiones Sarmate*) v doln. Uhrách, Gepidy (*Piti*[3]) v Dákii, kterou osadili v 2. pol. III. stol.; legendy *Alamannia*, *Marcomanni*, *Quadi*, *Vanduli*, *Jutugi* (Juthungi) hodí se dobře do III. stol.[4]) a legendy

---

[1]) Srv. *Miller*, Weltkarte 48 sl., *Phillipi*, De Tabula 16, 29, *Cuntz*, Grundlagen, 586 sl. O zavedení jména Konstantinopole srv. článek *O. Seecka*, (Hermes 1902, 155). Doloženo je r. 325.

[2]) Srv. Archiv f. sl. Phil. XXV., 310.

[3]) Tak totiž vykládám určitě legendu *Piti*, a ne jako Müllenhoff (DA. III., 218) na Tyrigety nebo Gethe-Githy nebo jako Tomaschek (Die Thraker, I., 108) na »picti« Geti. Srv. také, jak na př. u Honoria vedle »*Geppidi*«, zapsaná je zkratka *Duli* na místě peutingerského *Vanduli*.

[4]) Srv. *Müllenhoff*, DA. III., 216, a Revue archéol. 1867, XV., 5 sl. Juthungové objevují se v dějinách poprvé v r. 270 a 271 svými útoky, jež skrze Raetii pronikaly až do Italie (Dexippos, frg. 22). Srv. *Homo L.*, Essai sur l'emp. Aurélien 60 sl.

Dagae (Dákové) a *Gaete* (Gotové) tomu nepřekážejí [1]). Důležité je dále, že kočovní sarmatští Jazygové, které císař Konstantin r. 334 přesadil z největší části na Balkán a do Italie [2]), sedí na mapě ještě jižně od Acquinka mezi Dunajem a Tisou (*Sarmate Vagi* a *Sarmate Amaxobii*). Podobně na druhou polovinu III. stol. ukazují i hlavní politické momenty, pokud pro systém celé mapy mají význam. Tak je na mapě naznačena už samostatná říše perská (*PERSIDA*, segm. XI., 5, XII., 1—3), povstalá obnovením říše Sassanidů r. 226, na západě je hranicí římské říše Rýn bez Dekumatských polí, opuštěných po smrti Probově.

Na severu jsou však cesty v prov. Dákii, která byla, jak jsme slyšeli, r. 275 na dobro opuštěna, ještě zakresleny (kdežto v itinerářích IV. stol. jich více není!), při Dunaji Pannonia Valeria, založená za Diokletiana, ještě tu není. Müllenhoff se jistě blížil pravdě, kladl-li povstání do druhé poloviny III. století, dodávaje, že v celkovém rázu neukazuje už nic na dobu Diokletianovu [3]).

Slovem celek zápisů politických a národopisných shoduje se nejvíce s poměry III. století a zejména v národopisném obraze není ničeho, co by vybočovalo a ukazovalo nutně na dobu pozdější. Jenom dvě legendy o Venededech vadí těm, kteří Slovany před V. nebo VI. stol. u Dunaje uznati nechtějí. Ale práva k vyloučení jich mezi pozdní přípisky nikterak nemáme. Pr ávo bychom měli jedině tehdy, kdyby existence Slovanů při Dunají v III. stol. po Kr. nebyla pravděpodobna a jinak doložena. Tomu však tak není, jak jsme viděli napřed při uvedení důvodů apriorních a jak dále uvidíme z řady dalších přímých dokladů. Nejen z této mapy, ale z řady důvodů jiných troufám si ukázati vždy aspoň tolik, že objevení se Slovanů v Dákii a v zadunajské Moesii je pro III. stol. zcela přirozené. Je potom přípustné, abychom — i kdyby nebylo důvodů jiných — označení Slovanů na mapě III. století prohlásili za pozdní přípisek, když jinak celá národopisná nomenklatura ukazuje na III. století? Proč je máme vyloučiti z Podunají, když existence jejich tam je zcela přirozená, ba když

[1]) Mám s Mannertem za správné vykládati legendu Gaete na Goty, ne anachronisticky na staré Gety. Bylo by vskutku podivno, aby po r. 214 na mapě římského světa nebyl označen největší tehdy severní nepřítel a soused říše, Gotové. Ostatně už za doby Caracallovy mátlo se jméno Gotů s Gety (srv. vita Caracallae 10, vita Anton. Get. 6), později velmi často (srv. *Müllenhoff*, DA. III., 162 a zde dále na poč. kap. IV.)

[2]) Srv. zde dále str. 129.

[3]) L. c. 217.

docela na témž místě, kam je mapa klade, i jiné rozhodující doklady, na př. jazykové (nomenklatura) na totéž svědčí? Také celý systém legend národopisných je příliš jednotný, než aby byli Venedi přípisem nějaké pozdní redakce. A na konec: kdyby zápis Slovanů se týkající byl zapisoval nějaký redaktor v V. nebo VI. stol., z doby, kdy Slovanů na Dunaji nikdo více nepopírá, — byl by je na jisto označil legendou *Sclaueni* a ne *Venedi*. Toto jméno samo ukazuje dodatečně a rozhodně, že zápis povstal v době ještě nedaleké od té, v níž, jak vidíme z Plinia, Tacita a Ptolemaia, Římanům Slované známi byli jen pod gallogermanským jménem Venedů. To mám za doklad rozhodný.

Z těchto všech důvodů nepochybuji, že originál zachované nám mapy Peutingerské náleží do druhé poloviny III. stol., čímž ovšem nevylučuji, že archetypus mapy mohl býti ještě starší, jak Philippi nebo Cuntz chtěli, asi z II. stol. Chci jen říci, že koncem III. stol. na základě předlohy starší nakreslena byla mapa v celkové nynější formě a že do té doby patří zejména celý národopisný popis i s označením Venedů. Koncem III. stol. byla původní předloha naposled celkově přepracována. Později šlo již jen o přípisky a změny jednotlivé, passim učiněné a my nemáme práva mezi ně čítati legendu *Venedi*.

Druhý doklad poskytuje historie uherských Sarmatů.

Jak se v Uhrách vzali Sarmaté, již víme. V letech 20—50 po Kr. přišli sem od dolního Dunaje Jazygové, jeden z hlavních kmenů iránských, kteří se před tím delší dobu, než se dostali do Uher, potulovali po stepích černomořských. Zváni byli proto »přistěhovalci« Ἰάζυγες Μετανάσται[1]). Tito Jazygové-Sarmaté, dostavše se do nížiny mezi středním Dunajem a Tisou, ocitli se rázem ve víru bojů, jež o panství nad Dunajem sváděl v době té a následující Řím s barbary, a války sarmatské a vítězství, vyjádřovaná čestnými názvy »*Sarmaticus*« v titulech císařů a vojevůdců, opakují se proto velmi zhusta v historii prvních čtyř století po Kr. Hned po příchodu k Tise vidíme Jazygy zapletené do boje s Vanniem kolem r. 50[2]), další boje se připomínají spolu

¹) SS. I., 328, kde v pozn. 4. další data k chronologii příchodu. Epitheton „μετανάσται" viz u Ptolem. III., 7, 1.

²) Tacitus Ann. XII., 29. O bojích se Sarmaty, jež předcházely příchod do Uher, srv. výše str. 56.

s Kvady nebo Dáky za Vespasiana, Domitiana, Trajana a Hadriana, za Marka Aurelia, Antonina, Gordiana, Maximina I., za Galliena, Aureliana, Tacita, Proba, Kara a Galeria [1]).

Po uvedené řadě sporů, útoků a válek, stále se monotonně opakujících, připomíná se pojednou za Konstantina Velikého v pramenech událost významu zajímavějšího a důležitějšího. Konstantin a Licinius vedli několik válek s Goty a Sarmaty v Dákii a Moesii [2]). Ale r. 334 vypukl pojednou boj v lůně samých Sarmatů. A sice čteme, že jedna část, kterou zove Hieronymus [3]), Ano-

[1]) Tac. Hist. III., 5, CIL. III., 6818, Jos. Flav. Bell. Jud. VII. c. 4. 3., Amm. Marcell. XXXI., 5, 16, Dio Cassius 58, 10, 3, Pausanias VIII., 43, 6, Orosius VII., 22, 7, Fasti Idatii ad ann. 294, Vita Hadriani 3, 9; 5, 2; 6, 6, v. Marci 17, 3; 22, 2, v. Gordiani 34, 3, v. Maximi 5, 9, v. Gallieni 8, 7, v. Aureliani 3, 3; 7, 2; 18, 2; 33, 4, v. Taciti 15, 2, v. Probi 12, 4; 16, 2; 19, 8, v. Cari 9, 6. K titulům *Sarmaticus* srv. na př. v CIL. III., str. 2427 (M. Antonius), 2429, 2430 (Commodus, Ant. Pius), 2437 (Maximinus I), 2442 (Diocletianus, Maximianus), 2443 (Constantius I., Galerius), 2447 (Constantius II., Constans). K tomu srv. i typická zobrazení Sarmatů v bojích s Římany na sloupu Trajanově a Aureliově (*Cichorius*, Reliefs, scéna XXXI.—XLVI., obr. CLI., *Domaszewski A.*, Die Marcussäule, scéna XCVII., XCIX., CIX.; srv. i konec této kapitoly) a knihu *B. Koehne*, Die auf die Gesch. der Deutschen und Sarmaten bezüglichen römischen Münzen. Berlin 1844.

[2]) Anon. Vales. 3, 31, 32, 34, Zosimos II., 21, Sokrates I., 18, Sozomenos I, 8, II., 34, Porfyrius Opt. VI., 18, Chron. Pasch. ad a. 328, Theofanes Conf. ed. *Boor*, 27 k r. 326, 328, Kedrenos ed. Bonn I., str. 517, Michal Syr. ed. *Chabot*, I.. 259, Barhebraeus ed. *Bruns*, II., 62, Zonaras XIII., 2, 42, CIL., VII., 616, VIII., 1357, 10064, 10155, 10090, IX., 6061. Srv. též *Rappaport*, Einfälle 109 sl., 114, kde udána úplná literatura.

[3]) Jsou to tyto zprávy: Hieronymus Chron. ab Abr. 2353 ad olymp. 279, 2 (ed. *Schoene*, 192); Sarmatae Limigantes dominos suos, qui nunc Ardaragantes vocantur, facta manu in Romanum solum expulerunt. Anon. Valesianus 31: deinde adversus Gothos bellum suscepit et implorantibus Sarmatis auxilium tulit . . . sic cum his (Gothis) pace firmata in Sarmatas versus est, qui dubiae fidei probantur. sed servi Sarmatarum adversus omnes dominos rebellarunt, quos pulsos Constantinus libenter accepit et amplius trecenta millia hominum mixtae aetatis et sexus per Thraciam, Scythiam, Macedoniam, Italiamque divisit. Amm. Marcell. XVII., 12, 18—19: potentes olim ac nobiles erant huius indigenae regni, sed coniuratio clandestina servos armavit in facinus atque ut barbaris esse omne ius in viribus adsuevit, vicerunt dominos ferocia pares set numero praeminentes. qui confundente metu consilia ad Victohalos discretos longius confugerant, obsequi defensoribus ut in malis optabile quam servire suis mancipiis arbitrati . . . 13, 1: His, ut narratum est, secundo finitis eventu ad Limigantes Sarmatas servos ocius signa transferri utilitas publica flagitabat, quos erat admodum nefas impune multa et nefaria perpetrasse . . . (Srv. i XIX., 11, 1; XXIX., 6, 15.) — Eusebios

nymus Valesianus a Amm. Marcellinus »*servi Sarmatarum*« nebo »*Sarmatae Limigantes*«, Eusebios „*οἱ δοῦλοι*“, „*οἱ οἰκέται*“, vzbouřila se proti svým pánům »*Sarmatae Ardaragantes* (*Arcaragantes*)« (Hieron.), »*domini*« (Anon. Vales.), »*Sarmatae liberi*« (Amm. Marcellinus), porazila je a zahnala přes Dunaj na půdu římskou, kde jich bylo Konstantinem přes 300.000 (obého pohlaví) přijato a po Balkáně a Italii rozsazeno [1]). Stalo se to podle starých údajů r. 334 [2]). Druhá část svobodných Sarmatů uchýlila se ku gotským Victohalům, sedícím s Taifaly někde v Dákii [3]).

Ve zprávách o této důležité události objevují se nám pojednou dvojí Sarmaté, a také prameny, jež jednají o době následující, podržují toto rozlišení a místy je znovu výslovně dotvrzují. Tak zejména z podrobných zpráv Ammianových o bojích Římanů s Kvady a Sarmaty za Konstantia a Valentiniana je vidno, že Římané v nich dobře a stále rozeznávali dvojí Sarmaty, jedny, kteří dříve v kraji mezi Dunajem a Tisou ovládali a druhé, kteří byli četnější ale před r. 334 v područí předešlých. Vidíme na př. takové rozlišení ve válce Constantiově r. 358, vyvolané vpádem Kvadů a Sarmatů do Pannonie. Císař, přešed z Pannonie Dunaj, překvapil Sarmaty ve vlastní zemi, pobil je a zemi zpustošil tak, že Sarmaté byli nuceni prositi za mír, který jim císař povolil, ba jim docela i knížete z jejich středu, jemuž jméno bylo Zizais, dal za panovníka [4]). Událost týkala se však jen Sarmatů »svobodných«.

Vita Const. IV., 6: *Σαυρομάτας δ'αὐτὸς ὁ θεὸς ὑπὸ τοῖς Κωνσταντίνου ποσὶν ἤλαυνεν . . . Σκυθῶν γὰρ αὐτοῖς ἐπαναστάντων τοὺς οἰκέτας ὥπλιζον οἱ δεσπόται πρὸς ἄμυναν τῶν πολεμίων, ἐπεὶ δ' ἐκράτουν οἱ δοῦλοι, κατὰ τῶν δεσποτῶν ἤραντο τὰς ἀσπίδας, πάντας τ' ἤλαυνον τοῖς οἰκείαις. Οἱ δὲ λιμένα σωτηρίας οὐκ ἄλλον ἢ μόνον Κωνσταντῖνον εὕραντο, ὁ δ'οἷα σώζειν εἰδώς, τούτους πάντας ὑπὸ τῇ Ῥωμαίων εἰσεδέχετο χώρᾳ* . . . Fasti Hydatiani (Consularia Constantinopol.) ad ann. 334 (Mon. Germ. IX., 1, str. 234: His conss (Optato et Paulino) Sarmatae servi universa gens dominos suos in Romaniam expulerunt.

[1]) Prokopios uvádí (de aed. IV., 4) kdesi při Dardanii pevnůstku *Σάρματες* a IV., 11 v prov. Rhodopě *Σαρμαθών*; itinerář jerusalemský má zase na rozhraní Moesie a Nové Dákie *mutatio Sarmatarum* (565, 8). Notitia dign. occ. 42, 65 (srv. i Ausonius Mosella 9) připomíná docela i v Gallii vojensky zorganisovanou kolonii Taifalů a Sarmatů (»Sarmatae et Taifali gentiles«). Srv. *Mommsen* (Hermes XXIV., 251 sl.) a *Müllenhoff*, DA. II., 377.

[2]) U Hieronyma Olymp. 278, 2 = správně r. 334. Tak má i Hydatius. Dříve se počítalo na r. 337.

[3]) Am. Marc. XVII., 12, 19 l. c.

[4]) Amm. Marcellin. XVII., 12, 1 sl. Při tom dočítáme se o několika jmenech jiných předáků těchto Sarmatů (t. j. svobodných, Ardaragantů): »duxerat potior cum ceteris Sarmatis etiam Rumonem et Zinafrum et Fragi-

Je to zjevno nejen z toho, že Sarmaté přijímajíce mír, přivedli k řeči nedávné své potupení a vyhnání od Sarmatů »nesvobodných«, žádajíce, aby byli znovu prohlášeni za svobodné — což císař slíbil a potvrdil, — nýbrž i z toho, že císař později ve své závěrečné řeči přímo dí, že dal Zizaia za panovníka svobodným Sarmatům [1]) a konečně z toho, že v dalším líčení boje obrací se výslovně teprve k druhým. V kap. následující praví se totiž: »His ut narratum est, secundo finitis eventu, ad Limigantes Sarmatas servos ocius signa transferri utilitas publica flagitabat, quos erat admodum nefas inpune multa et nefaria perpetrasse [2]).« A nyní se líčí dále, jak císař obklíčil jakési rozsáhlé jejich sídlo, náležející kmeni Amicensů (*Amicenses*) a ležící mezi Dunajem a dolní Tisou, někde poblíže této řeky (zvané zde *Parthiscus*), jak zkrušil jejich vzdor, dědiny vypálil a splatil nenadálý útok úplným pobitím i útočníků, i těch, kteří zbyli v dědinách, i těch, kteří utekli se do močálů tisských, — slovem, skoro celý kmen Amicensů vyhubil. Líčí se dále, jak se dal na pochod s pomocí sousedních Taifalů a »svobodných« Sarmatů [3]) proti druhému kmeni limigantskému Picensům (*Picenses* [4]), kteří však, uslyševše, jak se dařilo jejich rodákům, rozhodli se podati se císařovi beze všeho

---

ledum subregulos plurimosque optimates cum inpetrandi specie similia petituros« (11). V odst. 14. jmenuje se ještě Usafer. Odst. 12 sl. líčí se, jak povolil císař mír i části Kvadů a Transjugitanů ovládaných Arahariem, ač neuznal nároku jeho na protektorát nad Sarmaty.

[1]) L. c. XVII., 13, 30: Limigantes ad loca migrare conpulimus longe discreta, — et pepercimus plurimis et Zizaim praefecimus liberis.

[2]) L. c. XVII., 13, 1 sl. Amm. pokračuje slovy: nam velut obliti (i. e. Limigantes) priorum tunc errumpentibus liberis, ipsi quoque tempus aptissimum nancti limitem perrupere Romanum, ad hanc solam fraudem dominis suis hostibusque concordes.

[3]) L. c. XVII., 13, 19 ad quos opprimendos Taifalorum auxilium et liberorum adaeque Sarmatarum adsumptum est. Cumque auxiliorum agmina locorum ratio separaret, tractus contiguos Moesiae sibi miles (i. e. Romanus) elegit, Taifali proxima suis sedibus obtinebant, liberi (i. e. Sarmatae) terras occupaverant e regione sibi oppositas. Limigantes territi subactorum exemplis . . .

[4]) Sídla Picensů nejsou blíže označena, ale patrně se jedná, jak z kontextu vidno, o nějaký kmen za Tisou při západním sklonu sedmihradských hor. Ptolemaios (III., 9, 2) jmenuje Pikensie v Horní Moesii, kde do Dunaje ekla řeka zv. **Picus* (*Pingus*) dn. Pek (srv. výše str. 31 a Plin. III., 149, Prok. de aed. IV., 6). Je těžko říci, jedná-li se tu o záměnu, zaviněnou omylem a jménem moesské řeky, či byli-li dvojí Pikensové.

a když jim milost byla slíbena, sestoupili s hor (»deserto montium propugnaculo«) a vynašli si nová sídla v rovině [1]).

Rovněž za Valentiniana ve válce r. 373 dočítáme se, že na jedné straně Sarmaté stihali dvě římské legie do Valerie, kde je též porazili zatím co na druhé straně římský vůdce v Moesii Theodosius, pozdější císař a tehdáž ještě mladík, několikráte porazil a zahnal Sarmaty »svobodné« [2]).

Ze všeho je zřejmo, že v Banátě seděli dvojí Sarmaté od sebe silně rozdílni a sobě nepřátelští. Po dobách právě vylíčených udržuje se jméno v historii i na dále, ač nevíme více, o které Sarmaty se jedná. Ještě koncem let šedesátých stol. V., jak vypravuje Jordanis (Get. 282), zmocnili se Sarmaté pod knížetem Babajem Singiduna (strv. výše str. 116), a když r. 488 Gotové táhli přes jižní Pannonii do Italie, strhl se kdesi mezi nimi a Sarmaty opětný boj [3]). Sarmaté tu patrně stále ještě seděli v síle dostatečné a to nejen na konci V., nýbrž i v první polovině VI. st. — ačkoliv dějiny od VI. stol. jich více nejmenují a místo toho hemží se tato část Podunají — Slovany. Kam by byli náhle zmizeli? To dlužno hned předem říci, že historie vlastně Sarmaty přímo předvádí na Slovany uherské a to tím, že v době, kdy o Sarmatech, kmeni silném, v dnešním Banátě přestává mluviti, počíná řeč o Slovanech, aniž by měla zmínku o nějaké výměně kmenů. Také jméno samo přímo přechází na Slovany a nejstarší doklad toho poskytuje známá nám již legenda mapy Peutingerské, kde ozna-

[1]) Ale dlouho nevydrželi a už roku následujícího (359) tito Sarmaté, znovu označení jako *Limigantes* (Amm. Marc. XIX., 11, 1), hnuli se opět a byli císařem, vytrhnuvším ze Sirmia u Akuminka nad Dunajem proti vtoku Tisy přijati. Zde císaře, volajíce »marha«, zrádně přepadli, tak že jen náhodou na rychlém koni vyvázl. Ovšem jej vojsko pomstilo krutým pobitím této části Limigantů (Amm. l. c. 1—7).

[2]) Amm. XXIX., 6, 8—16 (dux Moesiae Theodosius iunior . . . Sarmatas Liberos ad discretionem servorum rebellium appellatos, conmilitia nostra ex alio latere invadentes, aliquotiens expulit et adflixit . . .) Jiný boj se Sarmaty připomíná se i r. 364 (XXVI., 4, 5). Další zprávy o bojích se Sarmaty za Konstantia přináší Olympiodor (ed. *Niebuhr*, I., 450), za Valentiniana Libanios (*Latyšev*, Scythica I., 685), Sozomenos IV., 36, Theofanes Conf. ed. *Boor*, 61, Michal Syr. ed. *Chabot*, I., 293, za Theodosia Themistios (*Latyšev*, l. c., I., 692).

[3]) Srv. Ennodius Panegyr. ad Theodosium VII., 35: transeo Sarmatas cum statione migrantes (M.G.H. Auct. ant. VIII., 206). *Pallmann* útoku tomuto nevěří, poněvadž prý tu už Sarmatů nebylo (Völkerwanderung II., 441).

čeni jsou Venedi a Lugiové přívlastkem Sarmati (*Venadi Sarmate, Lupiones Sarmate*) vedle pravých kočovných Sarmatů (*Sarmate Amaxobii, Sarmate Vagi*).

Vyložená historie, která takto bezprostředně Sarmaty převádí k Slovanům, vzbuditi mohla snadno domněnku, že staří uherští Sarmaté byli Slované, a snad první Slované v Uhrách. A domněnka tato ujala se také u celé řady starších i novějších badatelů a to nejen u autochthonistů; i na druhé straně, u těch, kteří jinak zamítali autochthonism a slavisaci Illyrů nebo Pannonců, setkáváme se častěji s prohlašováním Sarmatů buď za předky uherských Slováků nebo za předky Srbů [1]).

Přispělo k tomu i jméno Sarmat, v němž mnozí (na př. Šafařík, Grimm, Pervolf, Bogusławski) viděli zkomoleninu slov. Srb, nebo jméno Jazyg, jež mnozí bez rozpaků spojovali se sl. jazykъ a válečný křik sarmatský »*marha*«, sdělený Ammianem Marcellinem [2]), jejž vykládali za slov. »mor ho!« t. j. »zab ho!« nebo i jinak ze slovanštiny [3]).

Ale tak pojaté stanovisko není správné. Na základě historických dat, jež nám přímo dosvědčují o sarmatsko-iranském původu Jazygů a o příchodu jejich z končin donských a přechodu do Uher [4]), dále na základě neslovanského rázu řady osobních jmen z kruhu uherských Jazygů [5]), — nelze o tom pochybovati, že Jazygové-Sarmaté přišlí od Donu a dolního Dunaje do Uher

[1]) Patří sem na př. už *Cromer* (Polonia ed. 1589, 12) z novějších zejména *Jordan*, Origines I., 69, 130, *Ullmann*, Altmähren I., 9, *Sulzer*, Gesch. d. transalp. Daciens (Wien 1781), 268, *Linhart*, Versuch ein. Gesch. von Krain I., 414 sl., *Mannert*, Norden 167², 178 sl., *Niebuhr* (Kl. Schriften I., 394), *Muchar*, Steiermark. Zs. VI., 12 sl., VII., 35 sl. (1825—26), Gesch. von Steierm. 1845, II., 20, *Kopitar*, Glagolita Clozianus (Vídeň 1836), XXX., *Šafařík*, Abkunft 82 sl., 99, 103 (v Starožitnostech omezil se jen na slovanskost Sarmatů Limigantů; viz dále), *Kaulfuss*, Slawen, 25, 47, *Cuno*, Skythen 333, *Pertz*, De cosmogr. Aethici (Berlín 1853), 151 sl., *Grimm*, Gesch. d. d. Spr. 120, *Šembera*, Záp. Slované 190, *Pervolf*, Славяне, I., 7, Arch. f. sl. Phil. VIII., 2, 26, *Drinov*, Заселеніе, 63, 65, *Ed. Bogusławski*, Historya Slaw. II., 82, Methode 79, Einführung 85, *Krones*, Handbuch I., 224, 238 (1876) a jiní.

[2]) Amm. Marc. XIX., 11, 10: quidam ex illis (Sarmatis Limigantibus), furore percitus truci . . . »marha, marha«, quod est apud eos signum bellicum, exclamavit.

[3]) Srv. loc. cit.

[4]) SS. I., 326 sl., 328.

[5]) Srv. na př. Ammianem uváděná jména předních mužů ze Sarmatů svobodných *Usafer*, *Zizais*, *Rumo*, *Zinafrus*, *Fragiledus* (srv. výše str. 129).

v letech 20—50 po Kr. byli původu iranského a tedy neslovanského.

Vskutku také celý byt těchto Sarmatů souhlasí s tím [1]) a rovněž starý typ Sarmatů v umění římském II. století. Římané se očividně zde v Zadunají stýkali s lidem, jehož život nesl stále ještě zjevné známky tradic života kočovného, stepního, s lidem, jehož bojovníci byli jezdci, srostlí s koňmi, tedy výborná kavallerie bojující jen v guerille, jehož kroj a výzbroj byla cizí, jehož náhrobní památky zobrazují vozy rázu skythského [2]) a jejž mapa Peutingerská označuje epithetem *Amaxobii* (segm. VII., 2—3) a *Vagi Sarmate* (segm. VI., 1—4). Tato charakteristika nemá na sobě ničeho slovanského. Etymologické pokusy vykládati jméno *Sarmatae* ve slov. Srb, jméno *Jazyges* od r. a č. jazykъ (stsl. ѩзꙑкъ), *Μετανάσται* za »mečenosci«, jsou zjevně chybné, ba mimo prvý [3]) tak směšné, že netřeba se zdržovati vyvracením. Sarmatský válečný křik »*marha*« jest sice téhož významu a původu, jako stsl. мрѣти, мрьти, stupň. моръ [4]), — ale poněvadž pochází od rozšířeného a společného indoevropského kořene *mer-*, nemusí býti slovanský [5]). Sarmatští Jazygové I.—IV. stol. Slovany nebyli a býti nemohli.

Ale tito iranští Sarmaté-Jazygové nebyli v III.—IV. stol. v Uhrách sami. Už zprávy z první poloviny IV. stol. rozeznávají mezi nimi, jak jsme viděli, dvě vrstvy: Sarmaty svobodné (*domini, liberi, Ardaragantes*), a nesvobodné (*servi, δοῦλοι, Limigantes*) a vypravují o boji, jenž se r. 334 mezi nimi strhl a o vystěhování 300.000 svobodných Sarmatů na Balkán a k Victohalům, tak že zůstali v Potisí seděti patrně většinou jen druzí, před tím »nesvobodní« Sarmaté. Teprve od r. 358 byla císařem Constantiem ta část Sarmatů, jež se byla utekla ke Gotům, uvedena zpět do

[1]) Srv. zejména charakteristiku u Amm. Marcellina XVII., 12, 2.

[2]) O těchto náhrobních reliefech z Pannonie a Dákie srv. stať *T. Bieńkowského*, »Über skyth. Wagen« (Wiener Studien XXIV. Heft 2. a Sprawozd. Akad. Krak. VI., č. 7).

[3]) Odmítl jej už *Dobrovský* (*Jagić*, Письма къ Копитару 111). Rovněž srov. podoby sarmatských jezdců na sloupu Trajanově a Aureliově (viz pozn. 1, na str. 128).

[4]) V slovanštině k němu patří i slovin. *mrha*, č. *mrcha*, p. *marcha*, bulh. мръша, srb. мрша.

[5]) *Vsev. Miller* (Оссет. Этюды III., 86) spojuje na př. *marha* s avest. *mahrka* — smrť, novopers. *marg* (smrť), osset. *marg* (jed).

svých práv a sídel a potvrzena. Jí byl dán za vládce Zizais pod římským protektorátem.

Uvážíme-li pak bedlivě tento fakt samotného boje, jak už Šafařík učinil [1]), dojdeme snadno k přesvědčení, že se při něm nejednalo o dvě vrstvy třídní, jako spíše o dvě různé vrstvy národní. Sarmaté nesvobodní byli patrně jiného kmene než Sarmaté, kteří je ovládali, třebas římští zpravodajové oba zahrnovali jménem jedním. »Nesvobodní« seděli už aspoň od III. stol. v střední uherské nížině, snášejíce jho Sarmatů svobodných, dokud ho nesvrhli se sebe vzpourou r. 334. V starověku podobné vzpoury měly často podklad národopisný, ba třída podmaněná bývala vlastně lidem, jenž v území seděl před příchodem nových pánů. Něco podobného bylo i zde. *Sarmatae servi* byli patrně jiný lid a ten zůstal nadále zde seděti po odchodu iranské panující vrstvy na Balkán a k Viktohalům, při čemž se na něm udržovalo jméno Sarmatů. Že to byli vskutku dva různí kmenové, svědčí nejen sama vzpoura r. 334, nýbrž i řada dalších bojů s Římany r. 357—9 a 371, jak jsem svrchu podrobně doložil. Prameny stále odlišují *Limiganty* čili *nesvobodné* od *svobodných*. A tito první byli po mém přesvědčení Slované, druzí sarmatští Jazygové. Ne tedy uherské Sarmaty vůbec, jak zprvu Šafařík a po něm ještě mnozí chtěli, ale jen tu vrstvu jejich, jež byla podmaněna iranskými Jazygy, mám za slovanskou.

Už celá svrchu vylíčená historie Podunají v I.—IV. st. po Kr. nasvědčuje a priori této domněnce, podporována jsouc historickou kontinuitou Sarmatů se Slovany, o níž jsem právě vyložil. A že tomu tak vskutku bylo, přesvědčují mne neomylně národopisné poměry Uher ve století III.—V.

Koncem IV. stol. vystřídal bývalé panství sarmatských Jazygů příval hunnský, jenž se brzy soustředil v dolních Uhrách. Attila si vyvolil zde své sídlo a vládl odtud železně na všechny strany, naháněje svými útoky strach všem sousedům, mezi nimi i říši římské. Srv. nahoře str. 113. Tento stav přiměl r. 448 císaře Theodosia II. k tomu, aby vyslal zvláštní státní poselství k Attilovi

---

[1]) *Šafařík* ve Starožitnostech I., 284, II., 327. Po něm rozlišili oboje Sarmaty, na př. *Is. Szaraniewicz*, Krit. Blicke 109, 118—121 a *F. Dahn*, Urg. d. germ. und roman Völker (Berlin 1881), II., 276. *Drinov* prohlásil se výslovně proti Šafaříkovi a pro slovanskost všech i Jazygů (Заселенie 65). Před Šafaříkem našel jsem rozlišení v našem smyslu již u *Jordana* (Origines I. 30—35).

pod vedením Maximinovým, jež mělo vyjednati s Hunny pokoj. Mezi jinými účastnil se ho i rhetor Priskos z thr. města Pania, a jeho zápisy o cestě ke dvoru Attilově — líčení to v mnohém ohledu velmi zajímavé — jsou nám zachovány [1]).

Poselství Theodosiovo vyšlo r. 448 z Konstantinopole a ubíralo se přes Sardiku a Naissus k Dunaji, tedy známou hlavní silnicí balkánskou, spojující Cařihrad s Viminaciem. Kdesi u Lederaty nebo u Tsierny přešli poslové Dunaj a 70 stadií za řekou setkali se poprvé s Attilou, od něhož byli zprvu velmi drsně přijati. Teprve později se Attila upokojil a římské poselství bralo se s ním dále k severu; přestoupili tři řeky Drikon (*Δρήκων*, *Δρέγκων*), Tigas (*Τίγας*) a Tifisas (*Τιφήσας*) — patrně Temeš, Begu (nebo Maroš, Köröš) a Tisu [2]), až se konečně celý průvod zastavil v osadě, kde ve velkém, ohrazeném dvoře měl Attila svoje sídlo. Bylo to kdesi v severní části stolice pešťansko-pilišské nebo na západě solnocké, neboť cesta koňmo od Temeše trvala sem sedm dní [3]). Vylíčiv cestu, obrací se Priskos k popisu Attilova sídla, líčí plasticky a živě knížecí dvůr, stavby, výzdobu, komonstvo, líčí rodinu s kněžnou Krekou, hostinu knížecí, provázenou řadou zajímavých ceremonií a obyčejů, potom další jednání s poselstvím a konečnou smlouvu a návrat. A v tomto popisu zapsal Priskos také zprávu, že poselství, nežli došlo sídla Attilova, setkávalo se na cestě po dědinách s domácími lidmi, kteří římským poslům nabízeli k jídlu proso (*κέγχρος*) a k pití na místo vína nápoj z medu, zvaný „*μέδος*“, kdežto sluhové poselstva dostávali jenom nápoj z ječmene, zvaný od barbarů „*κάμος*“ [4]). Tyto obyvatele zove sice Priskos

[1]) Priskos z Pania napsal historii, jejíž zachovaná část *ἱστορία γοθική*, obsahující dějiny let 433—474 je velmi cenným pramenem. Vydal ji nověji *Müller*, Frg. Hist. Gr. IV., 69—110, *Dindorf*, Hist. Gr. min. I., 275—352, a naposled *C. Boor*, Excerpta de legationibus Const. Porfyr. I., 121 sl., II. Mimo to jsou nejzajímavější pro nás části i u *Latyševa*, Scyth. I., 810—847 s ruským překladem. Úplný ruský překlad a komentář vydal *G. S. Destunis*, v Уч. Зап. II. отд. Акад. Наукъ Кн. VII., 1, Спб. 1861. Jinak byla častokráte vydána v obsáhlých výtazích. Český výtah od *Fr. Sasinka* viz v Let. Mat. Slov. XII., 1. — Uvedený popis poselství vyplňuje kap. 8. knihy I. Zmínku o téže cestě má i Jordanis (Get. 178 sl.).

[2]) Srv. napřed str. 30. U Jordanise (178) slují řeky *Tisia*, *Tibisia*, *Dricca*, a označeny jsou jako »ingentia flumina«. U Priska c. 14 psáno *Δρέγκων*.

[3]) Cesta z Niše k Dunaji trvala 5 dní (c. 7), z Konstantinopole do Serdiky 13 dní.

[4]) Priskos 8. *ἐχορηγοῦντο δὲ ἡμῖν κατὰ κώμας τροφαί, ἀντὶ μὲν σίτου*

Skythy, tedy názvem v tu dobu obvyklým pro Goty, ale při tom je výslovně odlišuje od Hunnů i od Gotů[1]). Praví ť o nich, že se kromě svého mateřského jazyka lehce učí i jiným jazykům: hunnskému, gotskému nebo ausonskému (latinskému). Vladyka těchto barbarů, uznávajících Attilu svým pánem, sluje u Priska *Ὀνηγήσιος*[2]).

K těmto Priskovým zprávám o mluvě lidu poddaného Hunnům[3]), přistupuje ještě dodatečný doklad ve zprávě Jordanově, týkající se pohřbu Attilova. Attila r. 453 zemřel náhle kdesi v Uhrách, tedy brzy po právě vylíčeném poselství. Nad jeho mrtvolou a hrobem konány byly velké slavnosti pohřební, mezi nimiž připomíná Jordanis i jakýsi obyčej od Hunnů prý zvaný *strava*: »postquam talibus lamentis est defletus, stravam super tumulum eius, quam appellant ipsi, ingenti comessatione concelebrant et contraria invicem sibi copulantes luctu funereo mixto gaudio explicabant« [4]) Z celého obsahu je patrno, že se tu jedná o nějakou slavnost nad hrobem.

Jméno této slavnosti není však turkotatarské; za to je lze snadno spojiti se slov. *strava*, jež sice dnes nabylo u Slovanů, u nichž se dosud vyskytuje, významu širšího, jídla vůbec (na př. č. strava, pol. strawa, rus. страва, srv. i litev. strova[5]), ale dříve u Čechů a ještě v XV. stol. u Poláků znamenalo hostinu pohřební[6]).

κέγχρος, ἀντὶ δ'οἴνου ὁ μέδος ἐπιχωρίως καλούμενος. ἐκομίζοντο δὲ καὶ οἱ ἑπόμενοι ἡμῖν ὑπηρέται κέγχρον καὶ τὸ ἐκ κριθῶν χορηγούμενον πόμα· κάμον οἱ βάρβαροι καλοῦσιν αὐτό.

[1]) L. c. *ξύγκλυδες γὰρ ὄντες* (t. j. Skythové zdejší) *πρὸς τῇ σφετέρᾳ βαρβάρῳ γλώττῃ ζηλοῦσιν ἢ τὴν Οὔννων ἢ τὴν Γότθων ἢ καὶ τὴν Αὐσονίων, ὅσοις αὐτῶν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιμιξία.* Ostatně Priskos dále i Hunnům dává jméno Skythů (srv. i c. 7, 14, 39). Srv. i *Krek* (Einleitung 262).

[2]) Byl snad Hunn rodem, neboť bratra jeho Skottu (*Σκόττας*) zove Priskos Hunnem (l. c.).

[3]) Jordanis Get. 226: igitur ab Dacia et Pannonia provinciis in quibus tunc Hunni cum diversis subditis nationibus insidebant, egrediens Attila . . .

[4]) Jordanis Get. XLIX. (258).

[5]) Srv. *Miklosich*, Et. W. s. v., Lex. pal. 886, *Kotljarevskij*, Сочиненія III., 39 (Petrohrad 1891), *Budilovič* Первобытные Славяне (Kijev 1878—82), II., 46.

[6]) *Brückner*, Zs. f. Volkskunde 1902, 230. U Čechů v XIV. stol. Srv. doklad v Umučení Páně v Hrad. rukopisu 89b (ed. *Patera*, Praha 1881): Svlekú s ńeho vše rúcho na ztravu.

Toto »strava« opakuje se ještě ve scholiích t. zv. Lactantia Placida

Rovněž slovo *μέδος* u Priska zachované, není nic jiného než všeslov. *medъ* a nápoj z něho poslům podávaný — známá u Slovanů medovina [1]).

Soudím proto, že lid, jenž byl Hunnům poddán a v pol. V. st. seděl mezi Dunajem a Tisou, byl původu slovanského. Zde se nejedná o nějakou končinu vzdálenou od kolébky Slovanů, kde by existence Slovanů byla nepravděpodobná a kde bychom pro slova *μέδος* a *strava* hledati musili původ jiný. Zde běží o kraj, v němž pro V. stol. už a priori musíme očekávati předvoje jižních Slovanů a v němž také už pro III. stol. Slované jsou i přímo doloženi zápisem mapy Peutingerské. Užíval-li za těchto okolností v V. stol. v dolních Uhrách — v samém sousedství místa, na němž má mapa Peutingerská zapsány své VENADI, kmen od Hunnů podmaněný, výrazu *μέδ-ος* pro nápoj z medu připravený a byla-li u Hunnů zvána hostina pohřební *strava* — slovem nehunnským, nemůže při tom běžeti o jiný kmen, nežli slovanský.

Vykládati *stravu* z gotštiny, na př. od *straujan*, ausbreiten, *στρωννύναι* — máry [2]), příčí se nejen významu celého aktu, jenž

k Statiově Theb. 12,62: — »extruebatur regibus mortuis pyra, quem ritum sepulturae hodieque (sic cod. Monac. 6396, hodie quoque sic. c. Lindenbr.) barbari servare dicuntur quas trabas (sic et Monac. cod. citatus et alter n. 19482 — quem strabas Lindenbr.) dicuntur lingua sua.« (*Mommsen* ed. Jordanis 198). Mommsen dobře dí, že scholiasta (doby ovšem neznámé) přejal patrně termin *strava* z Jordana; ale neporozuměl mu a sveden dalším textem (XL., 213) vykládá je slovem *pyra* — hranice k pálení ohně. Srv. i *Krek* Einleitung 435 sl.

[1]) Za to je už pochybno, možno-li v názvu *κάμος* shledávati sl. *kvas*, jak soudí *Ed. Bogusławski*, Hist. Sl. II., 136 nebo před ním *A. Hilferding* (Ист. Сербовъ 5 vykládá buď za pokažené *κάσος* — kvas, nebo ze stsl. *комъ — nějaký nápoj, srv. srb *ком, комина, комов), *J. Pervolf* (srb. комити v Arch. sl. Phil. VIII., 28), a jiní, zejména kteří měli Hunny za Slovany (jako *J. Venelin*, *G. Krstović*, *J. Zabělin* a *Dm. Ilovajskij*). O nich se však na jiném místě více zmíníme. Při mnohojazyčnosti Podunají může se tu jednat dobře o slovo původu jiného, ku př. dáckého nebo germanského, ujaté v Podunají už od doby starší. Aspoň je doloženo už z doby Diocletianovy v ediktu cen prodejného zboží v CIL., III. Suppl. str. 1931, pak v Ulpianových Digestech (33, 6, 9) a patrně naň naráží i Dio Cassius (49, 36). Proti slovanskosti kamu ozvali se hlavně *Krek*, Einleitung 260 sl. a *V. Vasiljevskij* ЖМНП. 1882, č. 222, str. 150; kdežto jej tento připisuje Keltům v Pannonii usedlým (tak i *Krek*, l. c.), *Vambéry* (Prim. Cultur 69, Ursprung der Magyaren 44) srovnává jej s turkotatar. *kimis, komus.*

[2]) Z gotštiny vykládali *J. Grimm*, Kl. Schriften II., 239 sl., III., 135, po něm *L. Diefenbach* (Vgl. Wörterb, d. goth. Spr. Frankfurt 1851, II., 339, 341),

zřejmě nasvědčuje hostině (srv. *concelebrare stravam ingenti comessatione!*), ale především i vědění Jordanovu, jak Brückner a Kotljarevskij dobře pověděli [1]). Jordanis sám byl Got a nebyl by slovo *strava,* kdyby bylo gotské, označil jako význam z jazyka domácích obyvatel.

Podobně *μέδος,* kdyby bylo gotské, znělo by **miđus* [2]) a v Priskově řecké transkripci *μίθος* nebo *μίδος*.

Mimo to, jak jsme viděli, odlišuje Priskos domácí lid, jenž pronášel toto slovo výslovně od Hunnů i Gotů, a ostatně Gotové v pol. V. stol. v kraji mezi Dunajem a Tisou neseděli. Nečetní zbytkové starých iránských Sarmatů, pokud nebyli rozsazení po Balkáně, seděli asi jen dole při Singidunu. Zbývají tedy i s tohoto hlediska jen Slované.

Na ně v úplné protivě k vlastním Sarmatům a Hunnům svědčí i zemědělský charakter kmene pěstujícího proso [3]) a včely, bydlícího v pevných dědinách [4]), na ně i Slovanům vlastní obliba v medu a v medovině doložená celou řadou jiných zpráv [5]), a na

---

Mommsen (Jordanis str. 198) a *V. Vasiljevskij*, l. c. str. 151. Také *Jul. Kulakovskij* soudí, že strávu Slované přejali teprve od Gotů (Виз. Врем. VII., 107 sl.). Proti výkladu z gotštiny se postavil nově *Jagić* (Archiv f. sl. Phil. 1902, 617), a před tím už *Ř. Krek* (Einleitung 261).

[1]) *Brückner*, l. c., *Kotljarevskij*, l. c. 38.

[2]) Jak mi sdělil germanista prof. *J. Janko*, *u*-kmen **medhu* (sanskr. *mádhu*, ř. *μέθυ*, prakelt. **medu*, st. ir. *mid*, lit. *medùs*, slov. *medъ*) má prajazykové a tudíž i pragermanské krátké *e*, které přechází v gotštině v *i* výslovnosti široké. Tedy v gotštině musilo býti **mıdus*, nebo *miđus*. Krek ovšem, neuznávaje slovanství Sarmatů, vykládal, že *medъ* bylo v užívání u Hunnů (jako *strava*) a přejato už v době, kdy Hunnové v jižní Rusi stýkali se se Slovany (Einleitung 261). *Vasiljevskij*, l. c. přičítal je pannonským Keltům.

[3]) O tom, že bylo u Slovanů v oblibě proso, srv. zprávu anon. perského geografa dále v pozn. 5.

[4]) Srv. Amm. Marc. XVII., 13 a jak v protivě k tomu líčeni jsou Hunnové (Amm. Marc. XXXI., 2), kde se dí mezi jiným: »aedificiis nullis umquam tecti sed haec velut ab usu communi discreta sepulchra declinant. nec enim apud eos vel arundine fastigatum reperiri potest tugurium. sed vagi montes peragrantes et silvas . . . peregre tecta nisi adigente maxima necessitate non subeunt . . . qua causa ad pedestres parum adcommodati sunt pugnas, verum equis prope adfixi, duris quidem sed deformibus.

[5]) Srv. na př. různé arabské zprávy X. stol. u Ibn Rusta (*Harkavi*, Сказанія 265), Al. Bekrího (Ibrahîm ibn Jakûb ed. *Westberg*, 60, 128); nově odkrytý anon. perský geograf X. stol. charakterisuje takto Slovany: »Slované — žijí uprostřed lesů a nemají stravy kromě p r o s a. Vína nemají, ale medu velmi mnoho, víno a jemu podobné nápoje, dělají z m e d u« (Зап. вост. отд. р. арх. общ. X., 1897, 134, 135) a Kardízí dí: »u Slovanů připadá na 1 člověka

ně i starý slovanský zvyk slaviti tryznu, hostinu nad hrobem [1]. Také jiné věci se shodují. Srovnejme, že byli zbylí Sarmaté v Uhrách výborní plavci [2]) a k tomu podobnou zprávu Maurikiovu o jižních Slovanech VI. století [3]), srovnejme, jak se shoduje líčení výzbroje Ammianových Limigantů s charakteristikou, kterou podává o Slovanech dunajských Prokopios a Maurikios [4]), nebo jak se shoduje zpráva Ammianova o pojmu nevázané svobody u Limigantů [5]) se známou svobody milovností starých Slovanů [6]). Na konec uvádím, jako doplněk kontinuity Sarmatů historických s potisskými Slovany to, co první znatel uherské archaeologie J. Hampel napsal nejnověji o vyřaděné jím a Sarmatům přičtené skupině dolnouherských hrobů z počátku doby středověké: že většina hrobů »sarmatských« v nížině uherské sahá přes VI. stol., a že se tyto pozdní sotva rozeznávají od jiných hrobů slovanských [7]).

---

někdy i 100 džbánů medového vína.« (*Bartold*, Зап. Акад. Наукъ VIII., T. I. Nr. 4, 123.) Podle Herbordova životopisu Ottonova pomořanští Slované »vinum autem nec habent nec querunt, sed melleis poculis et cerevisia curatissime confecta vina superant Falernica« (II., 1). Ostatně už staré zprávy zmiňují se o množství včel v krajích zakarpatských a o pěstění medu a medoviny u Skythů, Alazonů a pod. (Vergil. Geogr. III., 376 sl., Pausanias I., 32, 1, Maxim Tyrský řeč. 27, Hesychios s. v. μελίτειον, Kl. Aelian u *Latyševa*, Scyth. I., 571, 592, 602, 853).

[1]) O hostinách pohřebních u starých Slovanů srv. na př. zmínku o Musokovi u Theofylakta Sim. (VI., 9), při r. 593, nebo zmínky o tryznách nad hrobem u Radimičů, Vjatičů a Sěverjanů v letopisu Kijevském atd. Také arabské prameny (Bekrí, Ruste, Gurdézí l. c.), líčíce pohřby slovanské, vzpomínají hostin na hrobě, zejména pití medoviny při tom (*Marquart*, Streifzüge 112, *Kotljarevskij*, Соч. III., 39, 44, 123, 128, 133 atd., *Krek* Einl. 432).

[2]) Amm. Marc. VII., 13, 15: (Sarmatae) peritia nandi ripas ulteriores occupare posse sperantes.

[3]) Strateg. XI., *Šafařík*, SS. II., 695, 748.

[4]) Prokopios BG. III., 14, Maurikios Strat. XI. (*Šafařík*, l. c.).

[5]) Amm. Marc. XVII., 13, 13: dum licentem amentiam libertatem existimant (Sarmatae Limigantes).

[6]) Srv. na př. Mauricii Strateg. XI. (*Šafařík*, l. c), Leon Tact. XVIII., 99 atd. (*Krek*, Einleitung 355).

[7]) *J. Hampel*, Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn (Braunschweig 1905), I., 22: »wir werden zur Annahme gedrängt, dass die meisten bisher bekannten Grabfelder dieser Gruppe bis über das VI. Jahrhundert unserer Zeitrechnung herabreichen.« A dále dí str. 23: »Mann kann die Gruppe als sarmatisch bezeichnen, weil wichtige stilistische Momente auf die Herkunft aus dem grossen Sarmatien an dem Nordgestade des Schwarzen Meeres hindeuten und weil von Ansiedelungen sarmatischer Volksmassen auf rö-

Slovem nejen důvody apriorní a historická kontinuita sídel Sarmatů a Slovanů, ale i důvody linguistické, důvody sociologické a ethnografické ukazují zřejmě na Slovany, jež tu také mapa Peutingerská výslovně dokládá. Pod pojem Sarmatů v Uhrách byli patrně i zahrnováni Slované. A vidíme-li ve IV. stol. zřejmé rozlišení dvou vrstev sarmatských, jedné vládnoucí s cizími jmény osobními [1]) a druhé poddané, která však právě po svržení panství prvních r. 334 na dále se udržuje při dolní Tise, — je zřejmo, že domněnka, která v ní vidí Slovany, je dosti opodstatněna. Pro mne je, slovem, slovanský živel mezi Sarmaty uherskými dostatečně doložen a patrně totožný s kmenem Sarmatů »poddaných«. Zároveň však neváhám už zde připomenouti, že i LUPIONES SARMATE mapy Peutingerské (segm. VII., 4, 5), patrná to korruptela za LUGIONES t. j. Lugiové přišlí v I. stol. po Kr. od Odry, právě pro přívlastek *Sarmate* (a ovšem i pro jiné důvody,

---

mischem Gebiete sowohl zur Zeit Constantins des Grossen als auch zu anderen Zeitpunkten des IV. Jahrhundertes in historischen Quellen die Rede ist ... Im Ganzen dürfte sich das Gros derselben auf der ungarischen Ebene, die ihrer ersten Heimath so ähnlich war, recht wohl befunden haben und es ist anzunehmen, dass diejenigen von ihnen, welche bereits vor ihrer Ansiedelung daselbst in Städten gewohnt hatten, auch in Pannonien die von den Römern halb und halb verlassenen Städte und Weiler bezogen und daselbst den grösseren Theil des früheren Mittelalters zubrachten. Sie würden also gleichsam das unbewegliche Massenelement vertreten, dass die Herrschaft der verschiedenen germanischen und uralaltaischen Stämme über sich ergehen liess, ohne selbst je zu historisch hervorragender Rolle gelangen zu können.« Není už zjevno, že se tu nemůže jednati o iranské Jazygy, jichž Konstantin přes 300.000 přesadil na Balkán? A Hampel dodává: »Es scheint, dass ihr Geschmack von der Höhe, auf der er im Anfange stand, stetig herabsankt so dass gegen Ende des Zeitraumes ihre Hinterlassenschaft sich kaum von dem bescheidenen Inhalte slavischer Bauern- und Hirtengräber unterscheiden lässt.« Srv. na str. 22 i výklad, že většina hrobů této skuptny nenáleží kmeni jezdeckému.

[1]) Pro Slovany by mohla na základě naší these nanejvýše v úvahu přijíti jména, která se vztahují k zbylým Sarmatům (ač i tu by nebylo žádné záruky, že jméno nebo rod musily býti slovanské), ale v pramenech žádná jim příslušná uvedena nejsou. Sarmatům v II. polovině V. stol. náležejí jména *Beuca et Babai reges Sarmatarum*, vzpomenutá Jordanem (Get. 277). Ovšem i zde se může jednati o kmen, pošlý z vlastních Sarmatů nebo aspoň o starý rod iranskosarmatský. Ale připomínám, že jméno Babaj existuje dosud mezi Srby. Srv. *Babaji*, bratrstvo srbské v zemi kučské (*Erdeljanović*, Племе Кучи ruk.) a osady v Bosně *Babajača*, *Babajić*, *Babajići*, *Babajina* (Hauptresultate der Volkszählung in Bosnien, Sarajevo 1896, str. 118, 210, 304, 348).

o nichž později), patří rovněž k prvním zdejším Slovanům, podobně asi jako Ammianem vzpomenutí *Transiugitani* vedle Kvadů v severních Uhrách[1]). Co však značí *Amicenses* a *Picenses* (srv. výše str. 130) a jak jména vyložiti, říci nemohu. Rovněž nelze dnes vyložiti názvy *S. Limigantes* a *Ardaragantes*[2]), aniž pověděti, jaké národnosti byli Jordanovi *Sadagi* nebo *Sadagarii*[3]).

Podle uvedených historicko-linguistických dokladů seděli Slované najisto v V., IV. a III. stol. a pravděpodobně i před tím v části staré Dákie. Na přesnou lokalisaci mapy Peutingerské mezi stanicemi Aquae a Apulum nesmíme sice dáti, ale tolik je už jisto z vyloženého, že se při tom jedná asi o kraj při Tise a Černé, a při dolním Serethu a Prutu.

Dodatečný doklad k tomu, co dosud vyloženo, a to už pro II. stol. poskytuje, po mém soudu ještě jedna záhadná sice, ale při tom nad míru zajímavá zpráva, o útoku Vlachů na podunajské Slovany, obsažená v pověsti Letopisu Kijevského. Příslušné vypravování letopisné, pokud se v celku svém opírá o představu, že pravlastí Slovanů byly právě kraje podunajské s obou stran řeky, v Uhrách i v Bulharech, je na jisto umělou konstrukcí a fikcí původu klerikálního a knižního, jak jsem v I. díle STAROŽITNOSTÍ v kap. 1. vyložil. Ale hledisko toto nevylučuje, že by ve zprávě, v celku a v základu uměle sestrojené, nemohly býti jednotlivé prvky positivních událostí. A za takové zrno pravdy mám právě zmínku o útoku Vlachů na Slovany podunajské. Co by bylo vedlo autora pověsti k tomu, aby náhle do výkladu o prarodině vložil slova:

> „Волхомъ бо нашедшемъ на Словѣни на Дунайския [и] сѣдшемъ в нихъ и насилящемъ имъ, Словѣни же ови пришедше сѣдоша на Вислѣ и прозвашася Ляхове . . . atd.“?

[1]) Amm. Marc. XVII., 12, 12. Srv. výše str. 130.

[2]) Rukopisy mají podle *Schoena* (Euseb. Chron. II., p. 192): Sarmatae limicantes B | eliminates F eliminantes F[2] | argaragantes A arcaragantes P agaracantes F argaracantes F[1].

[3]) Jordanis Get. 265, 272 (srv. výše str. 114, 115). Šafařík ovšem nesprávně (a tak i *Perwolf* Archiv sl. Phil. VIII. 28 a *Bogusławski*, Methode 134) vzpomínal na rusko-slovenské Sotáky, jako při Limigantech na haličské Lemky (SS. I., 285). Toto jsou přezdívky pozdní. *Tomaschek* (Zs. f. öst. Gymn. 1877 679) měl Satagy za Alany, srovnávaje oss. *satage* od *satun* — porážeti.

Pravda, mohlo by se říci, že je to jen logický článek kombinace autorovy, kterým chtěl vysvětliti podnět rozchodu Slovanů, — a také byli bychom nuceni k tomuto výkladu, kdyby při něm místo »Vlachů« bylo uvedeno nějaké jméno běžné v staré historii a kdyby zároveň útok takový na podunajské Slovany nebyl vskutku historicky doložen, jak hned uvidíme. Potom ovšem mám za správnější uznati tuto událost, o níž se letopis dvakráte zmiňuje [1]), za ozvuk skutečné tradice, jež se o útoku Vlachů zachovala a kterou letopisec přejal buď z úst lidu nebo už z literatury knižné. To je věcí vedlejší.

Tradici samu, jež dala podnět k mnohým a různým výkladům, můžeme připoutati rozumně jen na dvě historicky zaručené události: buď na útok Gallů ve IV.—III. stol. př. Kr., jak Dobrovský a po něm hlavně Šafařík a jeho následovníci vykládali [2]), anebo na útok římských legií vedených Trajanem proti Dákii na poč. II. století po Kr. [3]). Žádný z ostatních výkladů, jež byly podány,

---

[1]) L. c. (Лѣтопись по лаврент. списку, Спб. 1897 5) a dále l. c. 24 (k r. 898): Сѣдяху бо ту (v uherské zemi) преже Словѣни и Волохове прияша землю Словеньску; посемъ же Угри погнаша Волъхи и наслѣдиша землю[ту] и сѣдоша съ Словѣны, покоривше я подъ ся [и] оттоле прозвася земля Угорьска.

[2]) Tak interpretovali pověst Kijevské kroniky vlastně už první kronikáři polští a po nich čeští, vykládajíce na počátku svých kronik o bojích Gallů se Slovany a Poláky (srv. na př. Mierzwa, c. 4, Kadłubek, I., c. 3, Boguchwal c. 1., Chronica Polonorum na poč., Chronika princ. Polon. c. 2). *Dobrovský* vyslovil se ve smyslu tom r. 1809 (Anhang zu Schlözers Russ. Ann. V., 212; srv. výše pozn. 1, na str. 94). Od něho přejal to *Kopitar* (v korresp. l. c.), *Müller* (Altruss. Gesch. nach Nestor 1812) a *Šafařík* opřel se o skutečný, historicky zaručený výboj Gallů do Podunají (SS. I., 255, 262, 283, 425. Srv. i Abkunft 155). Po Šafaříkovi má to *Pogodin M.* (Древная исторія русская 1871, I., 1), *Vl. Lamanskij* (Славяне въ Азіи 1859, 124), *J. Zabělin* (Ист. р. жизни I., 302, 506), baron *B. Ankershofen* (Gesch. von Kärnten 1851, I., 2, 18), *Iv. Kukuljević-Sakcinski* (Rad 1873, 86), *Grigorovič* (Р. Фил. Вѣстникъ 1879, II., 97), s počátku i *Rački* (Arkiv za povj. jugosl. IV., 1857, 238) a *L. Šnajdr* (Pravěk II., 3) docela soudí, že Gallové-Vlaši Letopisu seděli v Podkarpatí ještě r. 898 po Kr.

[3]) Pokud vím, prvý na Římany myslil r. 1796 hr. *J. Potocki* (Fragments sur les Scythes etc. IV., 185), v novější době pak většina vynikajících badatelů: *A. Kunik* (Прилож. къ VI. Т. Записокъ Ак. Наукъ 1864, 54), *J. Srezněvskij* (Изв. отд. р. яз. X., 144 sl.), *Bielowski* (MPH. I., 536, 538), *Rački* (Rad 1881, 138 sl.), *F. K. Brun* (Essai, str. LVIII.), *Barsov* (Очерки 13, 72, 252), *Lambin* (ЖМНП. 1879, č. 206, 149), *K. Jireček* (Gesch. Bulg. 1876, 76), *M. Drinov* (Заселеніе 19, 66 sl.), *K. Grot* (Моравія 24), *J. Pervolf* (Славяне I., 6, Arch. f. Phil. VIII., 11), *V. Jagić* (Arch. f. sl. Phil. VIII, 583), *Müllenhoff* (DA. II., 89). Ostatně i *Samokvasovu* a *Ilovajskému* tvoří tento výklad základ

nemá podstaty a ceny[1]). Jen tyto dva mají vážnou historickou půdu, druhý však jistě ve větší míře nežli prvý, Šafaříkův.

Víme už z výkladů výše podaných [2]), že Gallové ve IV. stol. hnuli se od horního Dunaje na východ jednak do Karpat a za hory, jednak na Drávu, Sávu a k balkánské Moravě, odkudž v III. stol. přes Thrákii přešli i do Řecka a M. Asie. Na konci této stati a podrobněji v konečné archaeologické kapitole tohoto dílu vyložím, proč soudím, že Slované k Dunaji podle všeho pronikali podél Moravy, Váhu, Hronu, Nitry, Iplu a přítoků tisských už dávno před Kr. narozením, v době, do níž ještě IV. století připadá.

S tohoto hlediska nemohu a priori zamítnouti thesi Šafaříkovu, podle níž Gallové, postupujíce v letech 350—336 podél Dunaje do Uher, narazili zde na Slovany a přinutili je k ústupu, podle Šafaříka z části na Balkán, z větší části však zpět do Karpat a za Karpaty, o čemž se tradice v lidu zachovala až do doby, v níž kijevský mnich sestavoval svůj letopis. Také spojení letopisného jména »Vlachů« s Gally nenaráží na obtíž, jak už Šafařík dobře ukázal. Neboť je jisto, že jméno Vlachů u Slovanů влахъ povstalo z názvu *Volků* prostřednictvím něm. formy **Walhōz* a Volkové byli právě jedním z hlavních kmenů gallských, kteří se účastnili na výboji východním, kmenem, který ostatně dlouho před tím v krajinách sudetských s Germany a záp. Slovany sousedil [3]).

Ale přece jsou tyto události příliš vzdálené a setkání Gallů se Slovany v Podunají bylo příliš povrchní — jen dotyk asi —,

pro jejich theorii o šíření Slovanů (Съѣздъ арх. въ Москвѣ IV., 137, 139, 140, 144; Истор. права 106).

[1]) Longobardy ve Vlaších viděl už *Dlugosz* (Ann. Pol. I., 6), k čemuž se přidal později i *Schlözer* (Nestor I., 81). Koncem XVIII. stol. ovládlo ztotožňování letopisných Vlachů s Bulhary, kteří udeřili r. 679 na dunajské Slovany. Tak vykládal na př. *Thunmann* (Untersuchungen 1772, 162), zprvu i *Schlözer* (Nord. Gesch. 1771, 222), *Pelcl* (Kurzgef. Gesch. 1774, 19), *Gebhardi* (Allg. Gesch. d. Wenden und Slawen 1789, 294), *Adelung* (Mithridates 1809, II., 641), *Ossoliński* (Kadłubek 1819, 161), *Arcybyšev* (Повѣствованіе 1838, I., 5), *Gatterer* (Einleit. in die synchron. Univ. Gesch. 914). Z jiných, nověji pronesených domněnek, uvádím spojení s Franky (*Trstenjak*, Kres 1886, 51), s Rumuny (*Oblak*, Archiv f. sl. Phil. XII., 520, *Sasinek*, Pohľady 1902, 25, 27), s Goty (*Kaulfuss*, Slawen 76) a s Gety (*Karamzin*, Ист. Росс. I., 18).

[2]) SS. I., 310 sl., II., 46 sl.

[3]) Srv. o vývoji slova Vlach z gall. *Volka* (*Volka* — germ. **walh* — prasl. **volchъ* — sl. *vlahъ*, *vlochъ*, *volochъ*) více v SS. I., 311—312.

a nemohlo dáti vznik tradici o velkém hnutí Slovanů na sever. Tradice, má-li podklad historický, má patrně na zřeteli mnohem silnější útok a setkáváme-li se s podobným bojem v I. a II. stol. po Kr., je zajisté tento mnohem spíše základem letopisné tradice. Je to boj Římanů o Dákii, korunovaný dobytím země r. 106 po Kr. Císař Trajan po řadě zápasů, dvěma velkými výpravami r. 101—2 a 105—6 dokonal dílo, o něž se už před ním jiní pokoušeli a k němuž se chystal sám Caesar (srv. napřed str. 50, 57). Dákie byla jím pokořena, proměněna v provincii, osazena vojskem a semknuta řadou pevností a valů. Vojsko římské došlo až k jižním svahům severních pásem karpatských, za Sámoš, kde u Porolissa (dn. Mojgrádu) doložen je římský pohraničný val (srv. str. 58). Toto pokoření a zničení dáckého panství Decebalova ucítili ovšem nejen vlastní Dákové, ale i kmenové cizí, mezi nimi usazení, a že mezi nimi byli Slované, nelze po tom, co pověděno a co dále o nomenklatuře Trajanovy Dákie vyložím, více pochybovati. Jedině tento výboj římský byl s to, zatlačiti zpět na sever národy, kteří postupovali k jihu, ať už uvnitř věnce Karpatských hor nebo v dnešním Multansku a jedině jím dá se uspokojivě vyložiti vznik pověsti letopisné o útoku Vlachů na Slovany; a to tím spíše, že zároveň postava vítězného, všemocného Trajana zůstala a utkvěla u Slovanů v lidové tradici, změnivši se přirozeně v jakousi nadpřirozenou bytost síly nadlidské, pod jménem *Trojanъ*.

V jihoslov. folkloru objevuje se Троянъ už v XII. stol. v řadě starých bohů pohanských [1]; v pozdějších bulharských písních opěvuje se *car Trojan* [2], kdežto srbská tradice změnila jej ve fantastickou představu bytosti noční, bojící se slunce, nebo bytosti

[1]) Ve fantastickém apokryfu řeckého původu v překladě z XII. stol. „Хожденіе Богородицы по мукамъ“ čteme: то сетьнѣѥ и члвчьска имена оутрниꙗ троꙗна, хърса, велеса, пероуна . . . (*Srěznĕvskij*, Древн. памятники р. яз. Petr. 1863, 205, *Tichonravov*, Лѣтописи р. лит. 1859—60, кн. V., II., 2—6, Пам. отреченной литер. 1863, 2, 23, *Vostokov*, Словарь церк. слав. яз. II., 232. Cit. *Kotljarevskij*, Древн. Арх. общ. Москва I., 1865, Арх. Словарь 13). V apokryfu nazvaném „Откровеніе св. апостолъ“ (ruk. ze XVI. stol.) čteme: мнѧще богы многы, пероуна и хорса, дыꙗ и троꙗна и иніи мнози (Лѣтописи русской лит. и древностей V. Матер. 5. Srv. *Drinov*, Заселеніе 76, *Kotljarevskij* l. c.).

[2]) Srv. sbírku br. *Miladinovců*, Българ. нар. пѣсни 1861, 28—32, 38—41, *Čolakova*, Българ. нар. сборникъ (Bělehrad 1872) 115. Více u *Drinova*, l. c. a *Buslajeva*, l. c.

trojhlavé s voskovými křídly, a postavy s kozíma ušima [1]). Také v slovanské místní i osobní nomenklatuře opakuje se hojně [2]).

Nestavím se nikterak v řadu těch, kteří v této survivanci jména Trajanova viděli eo ipso doklad existence Slovanů v Decebalově Dákii [3]), neboť útok římský byl takové síly a takového výsledku, že zvěst o něm se jistě rozletěla daleko přes hranice Dákie, do Karpat a za Karpaty, a se zvěstí tou i jméno a představa Trajanova. Mohla tudíž tradice o Trajanovi a s ní spojená sekundární představa o nadlidské bytosti Trojanu povstati u Slovanů snadno, i kdyby v Dákii nebyli seděli, neboť najisto seděli aspoň v Karpatech a za nimi; mohla vzniknouti i později na Balkáně [4]) a odtud se rozšířiti na sever. *Trajan* — *Trojan* není sám

[1]) Srv. *Vuk Stef. Karadžić*, Српске нар. приповjетке. Vídeň 1870, 150 sl. Српски Рjечник s. v. Тројан, *F. Kanitz*, Trojanovgrad und die serbische Trajansage (Mitth. d. Centr. Com. X., 1865, 1 sl.), *A. Kotljarevskij*, Троянъ (Древн. Моск. I., 1865, Матер. для арх. словаря 13), *F. Buslajev*, Историческіе очерки I. (Petrohrad 1861), 385 v stati „Русская поэзія XI. и начала XII. вѣка," *L. Léger*, La mythologie slave (Paris 1901), 124 sl. Tutéž představu mají i bulh. pohádky ze Staré Zagory a Nevrokopu (Пер. Спис. IV., 182). Za čistý výtvor mythický bez reálního podkladu měl Trojana *G. Kvašnin-Samarin* (Очеркъ слав. миѳологіи. Beseda 1872, IV., 242). O Trojanovi v »Slovu o pluku Igorově« srv. na př. *Drinov*, Заселеніе 78 sl. a *A. Veselovskij* v ЖМНП. 1878, XII., *Buslajev*, l. c. a jinde.

[2]) Také místní nomenklatuře dávala hojně tradice jihoslovanská a i ruská jméno Trajana nebo Trojana. Tak zejména starým valům mezi Haličí a Dněprem (srv. SS. I., 501) a pak valům ve Valašsku a v Dobrudži (*Schuchardt*, Arch. ep. Mitth. IX., 88, 202, 207; srv. výše str. 58, 59). Pokud je označení to umělé, knižného původu a pokud z lidu pošlo, nedovedu pověděti, ale Schuchardt píše, že je zove tak selský lid domácí. Vedle toho nalézáme na Balkáně řadu ssutin starých bran a tvrzí se jménem *Trojanov grad* a v Bulharsku vůbec staré římské silnice nesou často jméno Trojanovo: Трояновъ пѫть, Троянски пѫть, Трояновиятъ пѫть. Srv. výčet u *Jirečka*, Gesch. Bulg. 75; Cesty po Bulharsku 75, 79, 230, 264, 277, 660, Monatsber. Berl. Akad. 1881, 447, Arch. Ep. Mitth. X., 87, *Légera*, l. c. 126 sl. V hydrografii sev. Slovanů znám potok Trojan (přítok Swice, přítoku Dněstru v Haliči), Trojanský potok na Moravě a jména osad Trojanov, Trojanek, Trojany v Čechách a Polsku, Trojanovice na Moravě a Rusi, Trojanovka na Rusi. Také v osobní nomenklatuře vystupuje brzy na jihu i na severu v listinách XII. a XIII. stol.

[3]) Tak na př. *Drinov*, l. c.

[4]) Podobně soudili na př. *Tomaschek* (Zs. f. österr. Gymn 1877, 674) *Krek* (Einleitung 277), *Sobolevskij* (Труды арх. съѣзда въ Москвѣ IV., 139), *Pogodin* (Передвиженія 10, 28), *Smirnov* (Очерки I., 76), *Smičiklas* (Povjest Hrvatska I., 75), *Sokolov* (Изъ древней ист. Болгаръ 36), vykládajíce, že se Trajan dostal do tradice slovanské teprve později, vlivem byzantským. O tom,

o sobě dokladem existence Slovanů v Podunají v II. stol. po Kr. Ale když rukopisnou zprávu o útoku Vlachů připoutáme na tutéž událost a když i jinak Slovany pro II. stol. v Dákii doložíme, potom ex post i spojení Trojana s Trajanem spadá do II. stol. a vzniklo patrně už v Dákii. S hlediska toho je i možno, že už staří jihoslovanští kronikáři měli na mysli vskutku tuto tradici, když jméno Trajanovo spojovali na př. se Srby a Decebala zvali náčelníkem srbským, jako autor srb. Paralipomenu Zonarova (srv. výše str. 74). Ne tedy jméno Trojana samo o sobě, ale tradice o útoku Římanů na Slovany dosvědčuje za shody jiných okolností přítomnost Slovanů v Dákii na počátku II. století po Kr. a vznik Trojana jen dodatečně se k témuž pojí.

Že Slované brzy Římanům resp. Italům dávali název Vlachů doloženo máme už Žitím sv. Methodia ze stol. IX., kde psáno Влахы ve smyslu Italie [1]; také v Letopisu Kijevském sluje Italie »zemí vološskou« (Волошская земля) a „Волъхва“ označuje Italy [2]. Patrně starý význam, vyšlý původně od Gallů, sídlících na jihu slovanské oblasti, rozšířil se vůbec na romanské národy na jihu sedící, ať už to byli obyvatelé Italie, či poromanštělí obyvatelé Balkánu a Karpat, pozdější Rumuni. Pro Italy udržel se specificky název Vlaši u záp. Slovanů [3].

Výsledky, k nimž jsme dosud došli rozborem zpráv, vztahujících se k historii národů v Podunají, jsou dále potvrzeny i rozborem staré nomenklatury a to tak určitě, že o správném závěru na časné sídlení Slovanů v jednotlivých částech tohoto územznovu nemůže býti pochyby.

Nomenklatura starého Podunají je na obou březích řeky bez odporu v jádru svém a základu illyrská a dáko-thrácká, ale má v sobě i názvy gallské a z doby pozdější zejména hojnost jmen původu římského. Tato jména obojího druhu jsou tedy stopami

jak pověst o Trajanovi, jako o velkém císaři a vítězi nad nepřátely, byla ještě na konci VI. stol. živá nejen v Byzanci, ale i u Peršanů v Asii, svědčí na př. Jan Efesský III., 32 a VI., 23.

[1]) Žití sv. Methodia od sv. Klimenta (*Pastrnek*, Dějiny sv. Apoštolů 225): оучителє мъногзи хрьстьıани из Блахъ.

[2]) Lavr. Letopis ed. III, str. 4, 113.

[3]) Č. Vlach, p. Włoch. O vývoji na Balkáně jména »Vlach«, jímž zváni byli od Slovanů všichni Romani ve vnitrozemí a dalším vývoji na severu viz více v kap. VI.

nových živlů, které v dobách, o nichž jsme svrchu pojednali, vnikly do Podunají. Ale vedle nich jsou tu i jména, jež nejsou ani zjevně illyrská, ani thrácká nebo dácká, ani gallská, ani řecká nebo římská, jména, jež buď můžeme vyložiti jenom ze slovanštiny, nebo jež jen v slovanské nomenklatuře topografické mají řadu analogií. Jména tato, soustřeďující se do jisté míry na obmezená území, mám podobně jako názvy gallské nebo římské za stopy slovanských kolonií v půdě původně cizí.

Část těchto jmen je již dávno známa a na př. Šafaříkem oceněna. Jenže Šafařík a po něm ti, kteří věří s letopisem, že Slované měli prarodinu v Podunají, pojímali jména ta za zbytky dávnověkého slovanského osídlení, za zbytky nomenklatury, jež byla v středním Podunají původně jenom slovanská a teprve později příchodem kmenů jiných zatlačena byla nově ujatou nomenklaturou illyrskou, dáckou, thráckou, gallskou a římskou, až na »zbytky«, o něž právě běží[1]). Toto hledisko, i když část jmen spolu s Šafaříkem uznávám za slovanskou a k nim i další připojuji, — přece sdíleti nemohu. Nemohl jsem nabýti přesvědčení, že by se byla kolébka Slovanů nalézala v Podunají a že by Slované odtamtud byli vytlačeni stěhováním Thráků a Illyrů k severu, nebo Gallů k východu, jak jsem o tom obšírně již vyložil v I. dílu STAROŽITNOSTÍ v kap. 1. a zde výše na str. 71 sl. S mého hlediska, jež supponuje rozhodně pro kolébku a východisko Slovanů kraj zakarpatský, nemohou býti slovanská jména v nomenklatuře podunajské primární a ostatní jádro illyrsko-thrácké sekundární, nýbrž naopak: celkový ráz illyrsko-thrácké nomenklatury mám za základní — sem kladu na jih od Sudet a Karpat starší fasi vlasti Illyrů a Thráků, před tím než sestoupili na Balkán — a roztroušená passim jména slovanská mám za stopy sekundární, později sem vnesené právě tak, jako jména gallská nebo římská. Proto mi nejsou slovanská jména dokladem dávnověkosti resp. autochthonnosti Slovanů, nýbrž jen dokladem, že Slované v době, pro niž jména jsou doložena, na jednotlivých místech v Podunají vedle Illyrů, Thráků, Dáků, Gallů atd. už seděli, a poněvadž jména ta doložena jsou už v pramenech I.—IV. stol. po Kr. — dalším dokladem, že Slované po různu vnikli sem už několik věků před VI. stoletím. Nikam

[1]) Tak *Šafařík*, SS. I., 278 sl., 283, 289.

dále můj závěr nesahá a nevede, ale na tomto závěru stojím. Existence několika slovanských jmen při Blatnu, Sávě nebo v Banátě za římské doby císařské, — ba jediné jen jméno slovanské, bylo by pro mne dokladem, že tam byla osada slovanská, i kdybychom jinak o Slovanech zde ještě nevěděli. Tím spíše ovšem, viděli-li jsme, že existence Slovanů v dolních Uhrách je pro dobu tu nejen pravděpodobná a přirozená, nýbrž i jinými důvody přímo z historie doložena.

Doklady, jež lze v staré nomenklatuře vybrati k tomu cíli, sestavuji, maje jednak zření k místu, jednak k době pramenů, v následující přehled.

I. Skupina pannonská.

V římské Pannonii nalézám doklady, které za bezpečné uznávám hlavně na dvou místech, předně u jezera Blatna a za druhé na dolním toku Sávy, od ústí Vrbasu k Bělehradu.

U Blatna, je to ovšem jen jedno jméno, ale velmi vážné, totiž starověké jméno samého jezera, jež od všeslov. názvu pro jezero плесо [1]) odloučiti a jiným způsobem lépe vyložiti vůbec nelze.

Už v I. stol. po Kr. u Plinia objevuje se toto jméno zapsané ve formě poněkud porušené nebo dialekticky odchylné: *Peiso* [2]), potom na konci II. stol. u Aurelia Victora *Pelso* (de caesar. 40, 9), k čemuž srovnej z doby pozdější u Jordana výraz *Pelsois lacus, Pelsodis lacus* (Get. 52, 83), u Anon. Ravennského: »*lacus qui dicitur Pelsois*« (IV., 19), k pozdějším pramenům nepřihlížejíc [3]).

Více jmen poutá se ke kraji mezi dolním tokem Drávy a střední Sávou; důležitostí tu vynikají zejména dvě, stará jména řeky Vuky a řeky Vrbasu, obě doložená z II.—III. stol. po Kr.

Dnešní jméno říčky Vuky, vtékající mezi Drávou a Sávou při Vukováru do Dunaje, je čistě slovanského původu a je to srbská forma odvozená od stsl. **влъкъ**, č. vlk, p. wilk, r. волкъ,

[1]) *Miklosich*, Et. W. s. v. pleso: rus. плесъ, плесо, č. pleso, p. ploso, slovin. pleso. Maďarské *pejso* zakládá se na fonetice nesnášející dvě náslovné souhlásky. K čistotě a praslov. plesa dovolává se *Miklosich* (Denkschr. Akad. XXIII., 215.) výroku Šafaříkova a také je neuvádí mezi slovy přejatými.

[2]) Plin. III., 24 (146): Noricis iunguntur lacus Peiso, deserta Boiorum.

[3]) V Convers. Carantanorum čteme *Pelissa lacus*. Později ujalo se u Slovanů jméno *Blato*, o němž srv. *Jagić*, Archiv f. sl. Phil. XXII., 32, *Jireček*, Romanen I., 88.

bulh. влъкъ, srb. вук atd. — tedy řeka »Vlka«, »vlčí«. Že je jméno to slovanštině vlastní, svědčí nejen lexikální význam ale i hojné analogie v slov. lit. hydrologii. Tak znám v Čechách a na Moravě přítok Otavy Vlčavu, potoky Vlčí v poříčí Lužnice, Berounky a Moravy, v Haliči potok Wolczy, přítok Sanu, potok Wilcznawka, přítok Skawy, na severu potok Wilkojatka v pow. lukowském, jezero Wilkija v pow. sejneňském a łeckém, ř. Vilkija v gub. koveňské, potok Volčynec v Bukovině, dále v Rusku Волкъ, Волчокъ, přítoky Bugu, Волчина, přítok Mology, na jihu v Rhodopě řeku Въча, potok Vukanovac, k čemuž přistupuje na př. v polských krajích řada vsí se jménem Wilki, Wilków a pod. [1]).

A toto nade vší pochybu slovanské jméno *Vuka*, starší forma *Vlka* [2]), je doloženo už ve II.—III. stol. po Kr. tvarem *Ulca fluvius, Ulcus* (*amnis*), *Οὔολκος* v těchto pramenech:

Dio Cassius (z doby 150—235 po Kr.) LV., 32, 2: *πρὸς τοῖς Οὐολκαίοις ἕλεσι* (text vztahuje se na bitvu se Severem r. 7 u bařiny řeky Vuky mezi Vukovárem, Osekem a Vinkovci [3]).

Tab. Peuting. (segm. VI., 2) má zápis na východ od Mursy (Oseku): *ad Labores. pont. Ulcae.*

Aurel. Vict. (ze IV. stol.), Epitome 41, 5: apud Cibalas iuxta paludem Hiulcam nomine [4]).

K tomu přistupují ještě dva prameny IV. a V. století: v Itineráři Jerusalemském (ed. Parthey et Pinder str. 267) nalézá se korrumpovaný zápis stanice mezi Mursou a Cibalemi »*mutatio Leutuoano*« (563, 1), což patrně nutno čísti »*mutatio Ulco amne*« [5]); v panegyriku Ennodiově k r. 488 čteme *Ulca fluvius* [6]).

[1]) Srv. *Miklosich*, Denkschriften Akad. XIV., 22, XXIII., 255.

[2]) Srv. stará jihoslovanská jména *Ulcina* v listině z r. 1080 (*Rački*, Docum. 129), *Vulcinna* (*Jireček*, Romanen II., 67).

[3]) L. c. *τοῦ δὲ δὴ Γερμανικοῦ ἐς τὴν Παννονίαν ἐλθόντος καὶ στρατευμάτων πολλαχόθεν ἐκεῖσε συνιόντων τηρήσαντες οἱ Βάτωνες τὸν Σεουῆρον ἐκ τῆς Μυσίας προσιόντα ἐπέπεσεν αὐτῷ ἀπροσδόκητοι, στρατοπεδευομένῳ πρὸς τοῖς Οὐολκαίοις ἕλεσι* . . .

[4]) Tyto bažiny u Cibal připomíná i Zosimus II., 18 (srv. CIL. III., 422).

[5]) Srv. *Tomaschek* (Zs. f. österr. Gymn. 1867, 710).

[6]) Ennodius VII., 28 (MG. Auct. ant. VIII., 206): »Ulca fluvius est tutela Gepidarum, quae vice aggerum munit audaces et in iugorum more latus provinciae quibusdam muris amplectitur, nullo ariete frustrandis . . . 31: Cesserunt confertissimis hostium tuorum turmis, quos ulterior ripa susceperat.« *Zeuss* (Deutschen 439) to chybně vykládal za Alutu. V pozdějších pramenech uherských vystupuje zde *castrum Wolkou*, *Wulckow*, *Walkow*, *Walko*, *villa Uulchoi*, *Uelchea* (*Endlicher*, Mon. Arp. 647, 739, *Fejér*, Codex dipl. Hung.

Druhý důležitý doklad je jméno řeky Vrbasu, vtékající z prava do Sávy mezi Brodem a Gradiškou. Jméno *Vrbas* je opět slovanské utvořené od sl. *vrba* (srv. lokály Vrbás, Dolás[1]). Také toto jméno má v slov. hydrologii řadu analogií. Srv. na severu jména: Vrbová, přítok Moravy, Vrbovka, přítok Třebovky, Vrbenka, říčka v pskovské gub., Вербня, přítok Msty a jiná přítok Ilmenského jezera, na jihu Vrba, potok na Glamočském poli v Bosně, Vrbaska, přítok Sávy, Vrbica, přítok Ribnice, vtékající do Morače, Vrbanja přítok Vrbasu, Vrbova voda[2]). Z důvodů těch mám Vrbas za jméno čistě slovanské, a jméno to je opět doloženo při nejmenším už ze III. stol. na mapě Peutingerské, kde se v segm. VI., 1 nalézá mezi Servitiem a Mursou nápis *Vrbate*[3]). Plinius (III., 148) koncem I. stol. po Kr. nazývá řeku ještě *Urpanus*[4]).

Kdyby se jednalo o název dnešní a Pliniův, nemohl bych v *Urpanus* shledávati doklad slovanský, neboť by byla vždy na snadě možnost, že Slované staré jméno, snad illyrské[5]), přišedše, přizpůsobili si své obvyklé nomenklatuře a z Urpanus vytvořili *Vrbanja*, *Vrbas*, tak jako ze Strymonu — Strumu, nebo z Nestu — Mestu. Ale při mapě Peutingerské má se věc jinak. Zde zápis *Vrbate* jest ablativní forma, jíž se běžně na mapách a itinerářích označují jména stanic na římských silnicích, a tato je již utvořena ne od *Urpanus*, ale od *Vrbas*, gen. *Vrbatis*, tedy už od tvaru slovanského. Není-li Pliniův Urpanus dokladem jména slovanského (ač vzhledem ku jmenu přítoku Vrbasu zvaného Vrbanja i to je možné), je jím *Vrbas* mapy Peutingerské, jejíž seznam

IV., 3, 545, *Rœsler*, Zeitpunkt 88). Jméno *Οὔολκος* uvedeno jako doklad slovanskosti Pannonie našel jsem nejdříve u *Kukuljeviće* (Pann. rimska. Rad 1873, 90).

[1]) Srv. osadu *Vrbas* v Uhrách a tvar *Βίσλας* u Konst. de imp. 33.

[2]) Srv. *Maretić T.*, Imena rijeka i potoka u hrvatskim i srpskim zemljama. Nastavni Vjesnik I. (1892), 10, *Karadžic*, Lex., *Miklosich*, Denkschr. Akad. XXIII., 257. Analogické názvy tvořeny byly hojně od jména břízy, topolu, jabloně, buku, lípy, lísky, javoru atd.

[3]) Totéž má mezi Certissou a Servitiem (Gradiškou) zapsáno Itiner. Antonini 268, 6 (*Urbate*).

[4]) U Ptolemaia shledáváme (II., 15, 4) v dolní Pannonii osadu *Βερβίς*, kterou Patsch spojuje omylem také s jménem Vrbasu (Glasnik 1902, 407, 408). Ale mapa Peutingerská má korrespondující zápis stanice *Berebis* mezi Sávou a Drávou na cestě mezi Siscií a Mursou a také geograf Ravennský tamže stanici *Berebis* (IV., 19). Srv. Itin. Anton. 130, 6, *Vereis*, Itin. Hierosol. 562, 10, *Vereis*. Nemohu proto přijmouti ztotožnění s Vrbasem.

[5]) Srv. *fluvius Verbannus*, jejž uvádí Plinius (III., 131) v Benátsku.

římských stanic silničních na jisto nepatří mezi přípisky pozdější IV. století. Při ústí Vrbasu, kde cesta překročovala Sávu a kde byla stanice podle jména řeky označená, sedělo patrně už obyvatelstvo slovanské, ovšem mezi osadami starých illyrských Maezeů, kteří jinak zaujímali končiny mezi Unou a Bosnou (srv. výše str. 66).

Jižní část Pannonie.

Méně je jisto, zdali máme s Šafaříkem i jméno říčky, která vtéká z leva do horního toku Vrbasu a sluje dnes *Pliva*, míti za další doklad v tomto směru [1]). Itinerarium Antonini a jeden nápis [2])

[1]) Šafařík SS. I., 281. Šafařík sám dokladu ze jména Vrbasu neznal.

[2]) Itinen. Anton. 269, 5 a CIL. III., 13982. Tento nápis nalezený na Plivě a silně porušený doplněn je na legendu *municipii P]elv(ensium)*. Na základě tohoto nálezu hledali Tomaschek a zprvu i Kiepert stanici Pelvu u Lištanů na Livanjském poli, později Kiepert a Hoernes položili ji do Dalmacie, východně od Vrliky; Patsch klade ji k Šarićům u Jajců (srv. o tom *K. Patsch*, Wiss. Mitth. Bosn. IV., 265). Stanice itineraria mezi Sirmiem a Salonou jsou: Budalia, Spaneta, Ulmo, Cibalis, Cirtisia, Urbate, Servitti, ad Ladios, Aemate, Leusaba, Sarnade, Silviae, Pelva, Aequo, Salonas.

má zde na důležité silnici vedoucí od Servitia na Sávě (St. Gradiška) do Salony zapsanou i stanici *Pelva*, jiż nedaleko od Salony, která patrně připadala kamsi na horní tok dnešní Plivy, neboť jméno obou je totožné (srv. připojenou mapku). Ale zde slovanskost jména Plivy není v takové míře zjevna [1]). Spíše bych za uvedených okolností přijal výklad Pervolfův, že ve jménu ostrova *Metubarris*, jejž Plinius uvádí (III., 148: insula in Savo Metubarris amnicarum maxima), skrývá se slovo slovanské, složené ze srb. међу a бàра — bařina, bařinatá louka, tak jako utvořeno srb. Међуреч mezi Černou Horou a Barem [2]).

Vidím-li takto před sebou už v II.—III. stol. slovanská jména Vuka, Medjubara a Vrbas, nerozpakuji se dále i v blízké osadě na Sávě, kterou Ptolemaios a mapa Peutingerská označují jménem *Σερβίνον*, *Σερβίτιον*, *Servitio* [3]) a pozdější prameny plurální formou

[1]) Za slovanskou prohlásil ji *Šafařík* (l. c.) a nověji i *Maretić* (Imena rijeka 7) od stsl. плоути. Srv. přítok Visly Pliwku, ruskou a bulharskou Plevu a bulh. Pleven. Ale zde by se mohlo mysliti na přeměnu cizího *Pelva* v slov. *Pliva*. Popis Plivy viz v Glasniku XII., 161 sl.

[2]) Srv. jméno slov. župy u Konst. Porf. (de adm. imp. 32 *Μεγυρέτους*). V seznamu jmen osad bosenských čteme velmi často »Bare«. Srv. i *Miklosich*, Slav. Ortsnamen (Denkschr. XXIII., 142).

[3]) Ptolem. II., 15, 4; VIII., 7, 7; Tab. Peuting. segm. VI., 1. Tak i Notit. dign. (ed *Seeck*, 92) mají: praefectus classis I. Pannoniae Servitio a Anon. Ravenn. (IV., 19): Serbitium. Tvar *Σέρβινον* u Ptolemaia mají skoro všechny rukopisy, tvar *Σερβίτιον* jen X. (barberinský; na druhém místě má tento tvar rk. pařížský *E*, a *Σερβέντιον* barberinský X.), ale vydavatelé užívají formy této vzhledem na formu zachovanou v itinerariích a kosmografiích. Podle výčtu Ptolemaiova leželo Serbition opodál Dunaje blíže Mursy, ale ještě v Pannonii vedle stanic Berbis, Juballum, Certissa, Cibalis, Marsonia. Také Ravennský kosmograf a Notitia dignitatum čítají je mezi osady pannonské. Naopak zase podle Itineraria byla obec Servitti na cestě mezi Sirmiem a Salonou, tedy na pravé straně Sávy, a tam umísťuje Servitio i mapa Peutingerská. Vidíme z toho tedy, že ležela tato osada kdesi při Sávě a poblíže vtoku Vrbasu na hranici Pannonie a Dalmacie, ale přesně ji určiti nebylo lze. Proto se také v starší době v lokalisaci rozcházeli. *Mannert* kladl ji k ústí Vrbasu (Geographie III., 703, 1820), *Šafařík* na Srbec při Sávě (SS. I., 281), *Blau* ku vtoku Vrbasu (Monatsber. Akad. Berlin 1867, 41). Nyní se pokládá za zjištěnou lokalisace, k níž došli *Mommsen* (CIL. III., str. 422), *Tomaschek* (Mitth. d. geogr. Ges. 1880, 499, 512), *Baliff* (Röm. Strassen in Bosnien und Herzeg. 18), *Truhelka* (Glasnik IV., 347), *Domaszewski* (Beneficiarposten 170) a *Kiepert* (Formae, tab. XVII.), kladouce ji na Gradišku mezi tokem Uny a Vrbasu. Byla to osada velká, jak vidno i ze zpráv Dionových i z toho, že Ptolemaios ji zvláště uvádí v knize VIII. pouze vedle Mursy a Sirmia. *K. Patsch* se postavil však k tomu skepticky (Glasnik 1902,

Servitti[1]), viděti se Šafaříkem osadu[2]) slovanských Srbů, kteří s hlediska naší these o postupu časnějším a vzhledem k svému pozdějšímu umístění musili býti patrně už mezi prvními kmeny slovanskými, kteří postupovali od severu na Vuku, Sávu a Vrbas. Ukážu dále v kap. V., že stará these o příchodu Srbů na Balkán za doby císaře Heraklia je novými studiemi na dobro už odbyta. Soudím, že kmen, nesoucí jméno Srbů přestoupil už v II. st. Dunaj a vnikl mezi staré illyrské a gallské kmeny na Sávě; hlavní osada tohoto předvoje slovanského nesla přirozeně jméno kmenové. Odtrhnouti jméno *Servitti, Serbinon* od jména Srbů, kteří za krátko potom, po dalším tlaku a postupu objevují se jako krystallisační bod ve skupině kmenů na jih od Sávy, — mám za celkového stavu věcí za nesprávné. Máme-li však spojiti už s ním i Pliniovy *Serretes* na Drávě a emendovat i *Servetes*[3]), netroufám si přijmouti, ač to konec konců také není nemožné.

Ke skupině pannonské patří na konec ještě jméno osady, *civitas Pistrensis*, zapsané Amm. Marcellinem k r. 373[4]), jež mám s Drinovem[5]) za odvozené od jména nějaké říčky *Pistra*, a tuto za slov. Bystrou. Jména potoků a řek odvozených od sl. быстръ jsou v slov. nomenklatuře přehojná a zejména je jich mnoho v území slovinském. Zde jsem napočítal dnes na 20 Bystric v poříčí Drávy a Sávy[6]), a zde také už v VI.—VII. stol. u Ano-

---

407, pozn. 4) připouštěje event. i Donju Dolinu vzdálenou 13·5 kilometru níže.

[1]) Itiner. Anton. (ed. *Pinder* et *Parthey*, str. 128). Formu *Servitti* mají nejlepší rukopisy. Vedle toho *seruito* A, *seruitei* GMTUV., *seruuti* O, *seruti* F, *scrutti* N. K těmto formám srv. i označení Srbů u Vibia Sequestra (de fluminibus) *Servitii, Cervetii, Cerveti* a místní jména novější *Srъbъci, Srpci, Srъbice, Srъbavъci* na jihu (*Miklosich*, Slav. Ortsnamen aus Appell. II., Denkschr. XXIII., 237).

[2]) Šafařík (SS. I, 281) a po něm následovníci na př. *Šembera* (Záp. Slov. 239). Ostatně už na okraji ruk. pařížského C a benátského R připsáno je: *ἐκ τούτου, οἶμαι, καὶ Σέρβοι λέγονται* (ed. *Müller*, 300).

[3]) Plinius III., 147 Serretes. Srv. i Dio Cassius 56, 12, *Σερέτιον* k r. 9 po Kr. Nějaké Serry připomíná ostatně v jižních Karpatech ještě za Valenta Ammian Marc. XXVII., 5, 3: Serrorum montes.

[4]) Amm. Marc. XXIX., 6, 7: »in publica villa quam appellant Pistrensem.« V osadě té byli by málem zajali Kvadové r. 373 dceru Constantiovu. Kde leželo město Pistra, nevíme, ale z textu vidno, že se tu jednalo o obec vzdálenou od Sirmia 26 římských mil, tedy asi 38 kilometrů.

[5]) *Drinov*, Заселенie 65. Nově i *Jagić* vyslovil se pro starobylost názvu Bystrice v Pannonii (Archiv f. sl Phil. 1902, 614).

[6]) *Becker W.*, Die Gewässer in Oesterreich. Wien 1890. Velmi hojné

nyma Ravennského z nějakého staršího — ovšem nevíme, jak starého — pramene vypsaný *fluvius Bustricius* (IV., 19 ed. Parthey 218) nemůže býti nic jiného, než slov. Bystrica. Také staré jméno říčky v Pannonii *Bolia*, u níž zvítězil gotský Thiudimir nedlouho po r. 453, je nejspíše slovanská Bolja. Srv. ř. *Boljanu* neboli Bojanu [1]), nebo jména složená se složkou *Bole* — Bolečica, přítok Dunaje, osady Bole-gradica, Bole-hostice. Ale je to jméno zapsané teprve Jordanem r. 551 (Get. 278).

Přecházíme ke skupině druhé, dácké.

V Dolní Dákii při samém Dunaji je doloženo už od počátku II. stol. jméno, jež je nepopíratelným dokladem existence Slovanů, totiž jméno řeky Černé, která se u Ršavy od severu vlévá do Dunaje. Jméno říční »Černá« vyskytující se v sl. nomenklatuře v protivě k »Bílé, Běle« nebo »Zlaté«, je tak hojné, že netřeba zde vyčítati analogií [2]), a toto jméno shledáváme při ústí uvedené říčky zapsáno jakožto název osady už v II. stol. po Kr. a v době nejblíže následující. Je to v těchto pramenech: Na votivním kamenu z pol. II. století [3]) nalezeném v Mehadii čte se (CIL. III., 1568):

HERCULI · AVG · VALER · M ·
FELIX · RUFI · SATURNINI · G · P · P ·
T · P · EXPR · IV · STATIONIS
TSIERNEN · IIII · ID · ANNO · XI
BARBATO · ET · REGULO COS
EX · VOTO POSUIT

Na jiném kamenu nal. r. 1897 poblíže starého Apula (Karlův Bělehrad) uvádí se vedle Drobet, Porolissa a Napoky i *municipium Dierna* (CIL. III., 14468):

---

jsou i v Čechách a v Polsku, zejména Karpaty se jimi hemží (Bystrzicza, Bystra, Bystryk, Bystry). Na jihu znám Bystrou přítok Krapiny a Bystricu, přítok Bílého Drinu, Ibru, Jalovice a Vrbasu (*Maretić*, Imena rijeka 14, *Miklosich*, Slav. Ortsnamen II., 150).

[1]) Srv. *Farlatti* Illyr. sacr. I. 140 (quam indigenae Bollianam appellant).

[2]) Srv. na př., co sebral *J. Filevič*, Ист. древней Руси I., 159 sl.

[3]) Kámen náleží do r. 157, *Domaszewski* (Grenzen d. Prov. Moesien 136), *Mommsen* (CIL. III., l. c.). Jinak byl tento nápis ovšem v čtení různém a porušeném otištěn již mnohokráte (nověji i u *Tocilesca*, Monumentele I., 201). Z nápisu tohoto vidíme zároveň, že byla v Tsierně i římská celní hranice, která podle Domaszewského šla přes stanice: *ad Mediam*, *Pons Augusti*, *Sarmizegetusa*, *Micia*, *Ampelum* (*Domaszewski*, l. c. 142). Osada Černá ustanovena byla kolonií římskou od Trajana (srv. dále uvedený citát z Ulpiana).

aes CVLAPIO · ET HygIAE · L · VLp bASSINVS.
DEC · COL · APVL · II · VIR · COL NAP · FLAM·
COL DROB · FLAM · MVNIC DIER · DEC
MVNJC · APVL · Et · POR · TRIB · LEG IIII.
FL PROSALVTE · IVLI · BERONICES
VCI .[1]).

Na dvou cihlách nalezených v dolním Srbsku (v Golubinji a u Negotina) a na jedné z Bulharska čteme legendu:

D · R · P · DIERNA [2]).

Ptolemaios (Geogr. III., 8, 10) ke konci II. stol. v Dákii uvádí osadu *Διέρνα* [3]) na Dunaji mezi Viminaciem a Drobety.

Ulpianus (Lib. I. de censibus. Dig. 50, 15, 1, 8, 9) z poč. III. stol. (z doby Caracallovy) píše: »*In Dacia Zernensium colonia a divo Traiano deducta iuris Italici est. Item Napoca colonia et Apulensis et Patavissensium vicus, qui a divo Severo ius coloniae impetravit.*«

Tab. Peutingeriana (z konce III. stol.) na témž místě Dunaje má legendu *Tierna* (segm. VII., 4).

Notitiae dignitatum or. (ze IV. stol.) 42, 29 uvádějí v Dákii ripenské stanici *Transdiernae* (»*praefectus militum exploratorum Transdiernis*«), k čemuž srv. v téže Dákii 37: »*praefectus legionis tertiae decimae geminae, Zernis* [4]). Také snad možno legendu *Trernahensis natione* na nápisu nalezeném v Dalmacii emendovati v *Tsernahensis* [5]).

Konečně u Prokopia (de aedif. IV., 6) setkáváme se ještě

[1]) Otištěn nejprve v Jahreshefte d. österr. arch. Inst. III., Beibl. 183.

[2]) T. j.: *de re publica Dierna*. Srv. CIL. III., 8277, 12677.

[3]) Tato transkripce zvuku, k níž srv. i nápis z Apula a mapy Peutingerské, je patrně tatáž, kterou shledáváme ku př. v transkripci jmen *Τίαραντος, πρυδίορνα* a pod. Srovnej o ní více na str. 167, 168. Proto někteří i Herodotův Tiarantos ve Valašsku ztotožňovali s Černou (*Szaraniewicz*, Blicke 22, *Hansen*, Osteuropa 168, 170, *Cuno*, Forschungen I., 234, *Mair*, Land der Skythen II., 17, *Ed. Bogusławski*, Hist. Słow. II., 45 a j.). O pozdější latinské transkripci jmen odvozených od *črn-* (Zirno, Crine, Cerne, Cernus, Cergna, Cernecha, Cirnecha, Cernelius, Cernata atd.), srv. *Jireček*, Romanen II., 67.

[4]) Notitiae *Ed. Seeck* 96. Vedle praefekta v Černé uvádí se ještě praefekt v Ratiarii, Sacidavě, Drobetech, Oesku, Transdrobetech.

[5]) CIL. III., 2715: M. Julius M. F. Trernahensis miles leg. VII. etc. (Košute v Dalmacii).

s touto Černou (*φρούριον Ζέρνης*) mezi stanicí *Novae* a *Pontes* na Dunaji [1]).

Byla-li při ústí řeky založena už Trajanem (Ulpianus l. c.) kolonie Tsierna, našli zde římští kolonisté jméno na říčce nebo na nějaké starší osadě, podle níž je podržela i kolonie. Bylo tudíž jméno zde patrně již před dobytím Dákie Trajanem,

Jihozápadní část zadunajské Dákie.

jistě aspoň na konci I. stol. po Kr. To mám za zjevné a nepochybné. Žádný pokus, vykládati Tsiernu na ř. Černé jinak, neobstojí. Osada Černá se nalézala při ústí řeky Černé a naproti ní na druhém břehu Dunajském povstal analogicky k jiným (srv. Trans-Drobetae, Trans-Marisca) přístav *Trans-Černá*, psaný *Trans-Dierna* [2]).

---

[1]) L. c. *μετὰ Νοβὰς δὲ φρούρια Κανταβαζάτης καὶ Σμόρνης τε καὶ Κάμψης καὶ Τανάτας καὶ Ζέρνης καὶ Δουκέπρατον.*

[2]) Tsiernu — Černou uváděl už *Katancsich* (Istri ad col. geogr. II., 233, 293—302), *Gaterer* (An Russorum etc. 1793, 104), *Sulzer* (Gesch. d. transalp. Daciens. Wien 1871, I., 246), pak *Naděždin* (Опытъ 68), *Šafařík* (SS. I., 280) a po něm všichni, kdož jej následovali (Kaulfuss, Rački, Szaraniewicz, Drinov, Boguslawski, Pervolf, Kętrzyński, Filevič atd.). Z Němců ji přijal na př. *Kiepert* (Lehrbuch 337), ale odmítl z důvodu, o němž dále na str. 159 jednám, *Müllenhoff* a po něm mnozí jiní.

Druhým slovanským názvem v staré Dákii je jméno říčky Brzavy, tekoucí nedaleko od Černé (obě pramení blízko sebe) z levé strany do Temeše. Také toto jméno je slovanské, ať je už vykládáme od **berza*, stsl. брѣза, stč. břieza, srb. бреза [1]), nebo lépe od kmene *bьrz-*, stsl. бръзъ, rychlý [2]) — tolik jako kamenitá bystřina. A na toto jméno vztahuje se beze vší pochyby název stanice římské, nalézající se na cestě z Viminacia k Tibisku a Sarmizegetuse. Silnice tato procházela stanicemi: *Lederata*, *Apus* (*Apo*), *Arcidava*, *Centum Putea*, *Berzovia*, *Azizis* (*Aizis*), *Caput Bubali*, *Tibiscum*, *Acmonia*, *Pons Augusti*, *Sarmizegetusa* (srv. připojenou mapku) a šla dále přes *Aquae* a *Germisaru* do *Apula*. Stanice Bersovia i podle výčtu vzdáleností stanic i podle jména soudíc (srv. *Apus* na ř. Apu, *Tibiscum* na ř. Tibisku, a *Vrbas* na ř. Vrbasu, *Tsierna* na ř. Černé atd.) připadá na místo, kde silnice přetíná tok Brzavy, a klade se dnes shodně k osadě Židovínu (rum. Zidovinul) na Brzavě [3]). Doloženo je pak toto jméno slovanské už pro počátek II. stol. po Kr. u grammatika Prisciana (VI., c. 3, 13): *inde Berzobim deinde Aizi processimus* [4]), ve formě *Berzobis* a z III. stol. na mapě Peutingerské segm. VII., 3 ve formě *Bersouia* (srv. kopii této mapy výše na str. 124), odkud to vzal i geograf Ravennský [5]). Mám tuto starověkou Brzavu za druhý hlavní doklad, že Slované koncem II. stol. mezi Temešem a Du-

---

[1]) Srv. hojné odvozeniny hydrologické na př. u *Maretiće*, Imena rijeka 8, *Filevіće*, Очеркъ карп. террит. ЖМНП. 1895, IV.—V., 172 a jinde.

[2]) *Miklosich* Et. W. 11: бръзати — rychle běžeti, bulh. бързина, srb. брзица — peřej v řece. Srv. i srb. брзина, брзоћа — rychlost. V Čechách Brzina je přítok Vltavy mezi Otavou a Sázavou, dále je Brzava přítok horní Tisy (Borzava), na Balkáně Brzovode, Berznik, potok, levý přítok Isonza, Brzaja počátek Sunje

[3]) Srv. zejména *Téglás G.*, A Lederata-Tibiscumi hadi út Aizis állomásának helyrajza (Arch. Ertes. 1898, 1 sl.), kde uvedena i starší maďarská literatura. Azizis (Aizis) shledává Téglás ve Fürlogu, Caput Bubali kladl Goos na pramen Bogoniče (Studien 45).

[4]) Grammatik Priscianus žil sice v Cařihradě teprve na poč. VI. stol., ale v dílo své o latinské grammatice vypsal řadu citátů, mezi nimi i z Trajanových kommentářů o válce dácké. A z těchto kommentářů, tedy z pramene z poč. II. stol. pochází uvedený citát. Priscian výslovně praví: »Traianus in primo Dacicorum: Inde Berzobim, deinde Aizi processimus«. Srv. ed. *Krehla*, I., 226.

[5]) Geogr. Rav. IV., 14 (ed. *Parthey*, 204) vyčítá takto stanice dácké: »Tema, Tiviscum, Gubali, Zizis, Bersovia, Arcidaba, Canonia, Potula, Bacaucis.«

najem seděli při říčkách Černé a Brzavě, jejichž jména sdělili Římanům.

Třetím dokladem pro tuto krajinu je jméno Tisy Strabonem, Pliniem, Ptolemaiem a Ammianem Marcellinem zachované ve formě čistě slovanské [1]. Zvyk od jmen řek skládati komposita s předložkpu *po-* pro označení kraje na řece (od toho odvozováno i označení obyvatel) je u Slovanů tak hojný a zejména u jižních doložen tolika příklady [2], že ve starém *Πάθισος*, Pathissus (korrump. *Πάρισος*, *Παρτίσκον*, Parthiscus) plným právem smíme viděti dnešní srbské Потисје [3].

Není toho tedy pro Pannonii a Dákii mnoho — ze severních Uher připojil bych ještě jméno řeky Hronu, doložené z II. st. ve tvaru *Γρανουάς* [4], neboť i ten analogicky k osobním jménům slov. *Hronek*, slovenskému *hron* — hukot, stč. *hronúti*, *hronutie* (ve významu pád) mám za jméno slovanské [5]. Ale už řada doložených jmen: Pelso — Pleso, Ulca — Vlka, Urbas — Vrbas, Tsierna — Černá, Bersovia — Brzava, Patisus — Potisje sama mi postačují k thesi, že na několika místech Podunají a to v Pannonii u Blatna,

[1]) U Strabona jméno řeky Tisy zapsáno zkomoleně *Πάρισος* (VII., 5, 12 *Παρίσου ῥέοντος ἀπὸ τῶν ὀρῶν ἐπὶ τὸν Ἴστρον κατὰ τοὺς Σκορδίσκους*), u Plinia *Pathissus* (IV., 80 plana (Daciae) Sarmatae Jazyges, montes vero et saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem), u Ptolemaia *Παρτίσκον*, jako jmeno osady v kraji Sarmatů (III., 7, 2; viz mapu u str. 64), u Amm. Marcellina *Parthiscus* (XVII., 13, 4 v líčení bojů se Sarmaty Limiganty, viz výše na str. 130).

[2]) Vybírám ze slovníka Karadžićova srbské názvy: Подримље, Подриње, Подунавље (od toho Подунавац), Посавље, Поломље, Поморишје (Maroš), Порече, Поморавље (od toho Поморавац), Потисје. Srv. i č. Polesí, Polabí, rus. Посулье, Поволжье, Поросье, Поморье atd.

[3]) Šafařík SS. I, 280, 551 a po něm mnozí. Vlastní jméno Tisa objevuje se zjevně poprve u Jordana (*Tisia*, Get. 33, 178), u Ravennata (*Tisia*, IV., 14), pak u Theof. Simokatty (*Τισσός ποταμός* VIII., 3), u Konst. Porfyr. (*Τίτζα* de adm. imp. 40), u Einharda (*Tiza flumen* ad a. 796), u Theofana (*Τίσσος*, *Τῖσσος*, *Τισσώ*, *Τισσῶ* ed. *Boor*, 282), u Paulina Aquil. (*Tissa*, vers. de Henrico duce. MG. Poetae aevi Carol. I., 131 sl.) atd. K výkladu event. ze slov. srv. sl. *tisa*, *tis* (Taxus baccata).

[4]) V traktátu Marka Aurelia „*Εἰς ἑαυτὸν*“ čteme na konci I. knihy přípisek autorův: *Ἐν Κουάδοις πρὸς τῷ Γρανουᾳ.* O pozdějších hist. dokladech jména srv. Slov. Pohľady XII., 423.

[5]) K *hronutie* srv. *Gebauer*, Stč. Sl., jenž uvádí doklady ze XIV.—V. st. V slovenčině *hron* ve významu hukot doloženo u *Hviezdoslava* (Sebr. spisy I., 28). Srv. u Sušila moravské *hronouti se* (*Kott* VI. 376). S luž. *gronić* je však spojovati nelze. Srv. mimo to i pol. *groń* — góra, pagórek, szczyt góry, grzbiet skały, slovenské *grúň.*

na ř. Vuce, při ústí Vrbasu a při Tise, Brzavě a Černé v dolní Dákii od II. stol., — ba podle všeho už od I. stol. po Kr. Slované seděli. Výklady, které podal na př. Tomaschek a jiní z cizích jazyků, neobstojí nikterak před podaným výkladem ze slovanštiny [1]. A to jediné, co dříve zaráželo a co přimělo na př. Miklosiche pronésti pověstný výrok, že při dobré vůli a bez zvláštních obtíží mohla by se i Mekka a Medina prohlásiti za jména slovanská [2], co také Müllenhoff resp. Pniower, Roessler a Krek i Jagić uváděli za jediný důvod proti slovanskosti [3], — to nám odpadá. Všichni jmenovaní vycházeli z představy, že v kraji Pelsa a Tsierny v II. stol. po Kr. Slované, kteří přišli teprve v V. století k Dunaji, býti nemohli, a jen tato představa pozdního příchodu Slovanů bránila jim uznati slovanský ráz jména, o kterém by jinak nebyli pochybovali [4], kdyby této hluboce zakořenělé představy nebylo. Ale ona je nesprávná, jak jsem výše ukázal. Přímé i nepřímé důkazy nasvědčují, že Slované partielně, po houfcích, rodech nebo i kmenech pronikali už dávno před V.—VI. stol. na jih.

---

[1]) *Tomaschek* (Thraker II., 59, 71, 95 a Gött. Gel. N. 1888, 307) vykládá jména za thrácká, srovnávaje Tsiernu se skr. *dirna* — zerspalten, Pathissus s koř. *pate* — sich ausbreiten, Bustricius s alb. *buestrę* — Hündin, Pelso s alb. *płåsę* — Spalte, Bruch a vykládaje *Bersovii* za dácké »Birkenbach« (*Pauly-Wissowa*, Realenc. s. v.). Jiní spojovali Tsiernu se skr. *džirná* — senex, vetus, part. perf. od *džárati*, *džirjati* — consumi, conficere. (srv. *Krek* Einleit. 276). *Ć. Truhelka* Vrbas vykládá z albanštiny (Les restes illyriennes en Bosnie. Compte rendu du Congrès intern. d'arch. Sess. Paris. 1900).

[2]) *Miklosich*, Slav. Elemente im Magyar. 46; Sl. Ortsnamen XXI., 75. Srv., co dí l. c. 76: »Bevor man daher Ortsnamen slavisch deutet, muss unabhängig von slavisch deutbaren Ortsnamen festgestellt sein, dass das betreffende Land von Slaven bewohnt war.«

[3]) *Müllenhoff*, DA. II., 378, III., 163, *Jagić* (Arch. f. sl. Phil. 1897, 237), *Krek* (Einleitung 276), *Roesler* (Zs. f. öst. Gymn. 1872, 166). Proti slovanskosti Tsierny, Pelsa a Bersovie vyslovili se ještě, patrně z týchž důvodů, *Pogodin* (Слав. передв. 27, Вопросъ о Θрак. 28), *Smirnov* (Очерки I., 67 sl.), *Xénopol* (Hist. des Roumains I., 21), *Petrov* (ЖМНП. 1886, май), *Králíček* (Sarm. Berge, Kremsier 1895, 18), *Sobolevskij* (Труды арх. съѣзда въ Москвѣ IV., 139).

[4]) Srv. *Müllenhoff*, DA. II., 87, 378, III., 163. *Krek* na př. výslovně dává při Černé přednost etymologii ze slovanštiny proti Tomaschkově, ale odporuje závěru na slovanský původ přece: »aber aus dem Grunde ist sie unhaltbar, weil alle dabei concurrirenden Beweismomente derselben widersprechen« (Einleitung 276), — totiž chybí mu doložení Slovanů v zemi. *Jagić* však, jak z posledních jeho výroků souditi lze, nestojí na starém odmítavém stanovisku (srv. Archiv. f. sl. Phil. 1902, 612)

Vykládati proto násilně uvedená jména z jiných jazyků, když ze slovanského je výklad hned na snadě, není správné. Také Müllenhoffovu (l. c.) námitku »ojedinělosti« jmen, nemohu uznati. Ta ojedinělost je právě příznakem partielního vystoupení Slovanů. Slované nehrnuli se sem zprvu takovým proudem, jako později v VI. a VII. stol., — a jak málo slovanských jmen je doloženo ještě z této pozdní doby, kdy vše už bylo jimi zaplaveno! Ostatně, jakmile se nám více jmen připoutává k nějaké lokalitě, nelze ani dobře mluviti o ojedinělosti.

A zde máme vskutku aspoň dvě taková místa, jedno na Sávě a Vuce, druhé v Banátě. Pro mne jména ta jsou jenom dalším dokladem, že vskutku první slovanské ostrůvky v oblasti cizí byly v Podunají už v I.—III. stol. a že se nalézaly jednak na Hronu, pak v Pannonii u Blatna, Vuky a Vrbasu, v Dákii u Tisy, Černé a Brzavy. Srovnáme-li potom s tím zprávy o Sarmatech v Potisí IV.—V. stol., od nichž v polovině V. stol. Římané uslyšeli a zaznamenali slova »*med*« a »*strava*«, vidíme-li, že na mapě Peutingerské, jejíž národopisná kresba připadá do konce III. stol., jsou zaznamenáni Venedi nejen v Bessarabii, ale právě opět v končině od dolní Tisy na východ tam, kde je Brzava s Černou, a konečně, existovala-li tradice, že Vlaši-Římané udeřili na Slovany podunajské za Trajana císaře, — dostačují mně úplně tyto doklady[1]) k vyslovení základní these o jižním postupu Slovanů na jih, jež zní: Slované nepřišli přes Karpaty do Uher v V. a k Dunaji uherskému i k dolnímu teprve v VI. st. — nýbrž seděli tu, ale ovšem jen passim, tvoříce ostrůvky v oblasti illyrské na západě a dácké, sarmatské a thrácké na východě už v II. ev. I. stol. po Kr. Posunovali se patrně pomalu a postupně, po rodech a kmenech podél severních přítoků dunajských, hlavně po Váhu, Hronu a úvodím Tisy, na východě Karpat po Seretu a Prutu. Ve III. století nastal postup silnější vlivem rozvířeného stěhování severních národů a ve IV. a V. počalo se patrně

[1]) Ostatně nepochybuji, že filologové najdou ještě více dokladů podobných. Sám jsem si nemohl položiti za úkol vybrati a snésti všechny z nomenklatury Podunají a Balkánu, poněvadž nemám pro výbor a rozbor jazykových poměrů hlubších vědomostí ze srovnávací filologie. Chtěl jsem jen podati nový historický podklad a nové hledisko pro další bádání v tomto směru.

už severní Podunají plniti kmeny slovanskými, kteří se připravují vstoupiti proudem i na Balkán. Co dále k této thesi podává dnes archaeologie, vyložím obšírněji v kap. VIII. tohoto dílu STAROŽITNOSTÍ. Klade počátek postupu k Dunaji do doby ještě starší, dávno před Kristovo narození.

Postavíme-li se jednou na tuto historicky i filologicky upevněnou půdu these o časném proniknutí Slovanů k Dunaji v prvních stoletích po Kr., — není divu, že vystoupí ještě řada jiných dokladů, které by sice samy o sobě neobstály a ničeho nerozhodly, ale které vedle výše uvedených mají v sobě aspoň takovou míru pravděpodobnosti, že se o nich dodatečně mohu také zmíniti. Opakuji výslovně, že thesi svou o ně neopírám, na nich jí nestavím, nýbrž je jen volně k předešlým připojuji jako další více méně možné stopy a doklady časného pobytu Slovanů při Dunaji.

Zde bych především uvedl příchod Kostoboků do Dákie krátce před r. 175, odkudž po boji s vandalskými Astingy r. 175 hnuli se dále na Balkán až do Řecka, kde byli poraženi a zničeni (asi r. 176—7), — a to na základě toho, co jsem vyložil o jejich pravděpodobné slovanskosti v I. díle Starožitností, str. 403 sl. a 415.

K nim se připojují dále Lugiové (Burové), kteří už r. 50 po Kr. stáli při Dunaji, potom koncem I. a poč. II. stol. kdesi v Dákii (srovnej výše str. 104), jež Peutingerská mapa v III. stol. uvádí tamže s označením *Lupiones Sarmate* (oprav *Lugiones*) a konečně Zosimos jmenuje mezi podunajskými kmeny doby Probovy a Valerianovy (*Λογίωνες* I., 67, *Βοῤανοί* I., 27, 31). I ti jsou podle všeho částí Slovanů, od Odry přišlých a proto je také častěji oproti sousedům dákosarmatským nalézáme v přátelštějším poměru k Římanům [1]).

[1]) Prokázati velikou pravděpodobnost slovanského původu Lugiů (Lugů), na Odře, od nichž se v proudu stěhování severních kmenů odtrhla na jih část výše vzpomenutá, bude podrobným úkolem příslušné kapitoly v III. dílu STAROŽITNOSTÍ. Zde se omezuji na tyto hlavní momenty, které mne dnes k tomu vedou: 1. jsou částí velkého starobylého kmene Lugiů, jehož centrum bylo na Odře, v krajině původně negermánské; 2. s hlediska archaeologického je kraj Lugiů negermánský a podle vší pravděpodobnosti západoslovanský (srv. SS. I., 485 sl., 505 sl., 509); 3. nikde nejsou Lugiové na severu přímo označeni jako nějaká velká větev Germanů a z historie nevidíme také, že by

Za to se nemohu přidružiti k těm[1]), kdož v Pliniových a Ptolemaiových Oseriatech [2]) vidí slovanský kmen, jehož jméno je odvozeno od slov. озеро. Rovněž shoda jména starých Breuků s Brajky na horní Kulpě nedokazuje ještě slovanskost prvých [3]) a Ptolemaiovy Predavensie[4]), kteří jsou jím uvedeni v staré Dákii (srv. výše str. 67), mohli bychom spojovati s pozdějšími slovanskými Praedenecenty annalů Einhardových [5]) oprávněně jen, kdyby tvar *Predanensii* edice římské byl dobrým rukopisem doložen.

---

se byl celý ohromný kmen Lugiů vystěhoval z vých. Germanie podobně jako Vandalové, Gotové, Gepidové neb Langobardi; 4. na Peuting. mapě část Lugiů dolů sestouplých označena je přívlastkem *Sarmate*; 5. jednotliví menší kmenové v zemi Lugiů mají jméno slovanské, zejména *Μουγίλωνες* (Strabon VII., 1, 3) sedící tam, kde později v X. století vidíme slov. osadu *Mogelini* (Thietmar IV., 4, V., 22), Mohylnice od stsl. mogyla, polab. mügäla (*Miklosich* Et. W. 199). Srv. i Mohelku a Mohylnici (přítoky Nisy a Odry).

[1]) Plin. III., 148. Oseriates, Ptolem. II., 14, 2 *Ὀσεριάτες*. Tvar jmena je sice blízký stsl. озеро (vedle ѥзеро), ale 1. bychom čekali latinisovanou formu buď ze sl. *Ozerci — tedy *Ὀσερῖται*, jako *'Εζερῖται* — Jezerci u Konst. Porfyr. de adm. imp. 50, utvořenou analogicky k *πολῖται*, *Οὐλμῖται*, *Ἀβδηρῖται*, — nebo ze sl. Ozerjani (srv. Озеряны v Haliči, Жерела до ист. Укр. V., 4, 33) asi **Ὀσερίανοι*, *Ὀσερίανες*. 2. Plinius (III., 139) uvádí ještě v Illyrii kmen v konventu skardonském, jehož jméno je snad totožné — Asseriates. — Srv. i *Kretschmer*, Einleitung 253, pozn. 5, *Miklosich*, Sl. Ortsnamen II., 177

[2]) Plin. Breuci III., 148, Ptol. *Βρεῦκοι* II., 15, 2, Strabon VII., 5, 3. O Brajcích na horní Kulpě srv. *Šafařík*, Slov. Národopis § 14, str. 54, a seznam míst v Bosně (Brajčeviči, Brajiči, Brajkoviči atd.). Ale jméno není slovanské a mohlo přejíti a udržeti se tak, jako jméno Sapaiů (Šopi) nebo Maurovlachů (Morljaci).

[3]) Na př. *Pervolf* (Arch. sl. Phil. VIII., 27), *Cuno* (Vorg. Roms I., 195), *Kiepert* (Formae XVII., str. 6), *Bogusławski* (Einführung 52, 62, 80, Methode 24, 132).

[4]) Ptol. III., 8, 3. *Πρηδαυήνσιοι*. Jiné rukopisy mají *Πρενδαυήσιοι* (*PVα*), *Πρεδανσήσιοι* (*Ψ*), *Πρεδασήνσιοι* (*Φ*, cod. lat. 4803, edd. Ulm., Arg.), *Πρεδαβήνσιοι* (*A*), *Πρεδαυήσιοι* (*RW*), *Πιεδαυήνσιοι* (*X*), Predaunensii (ed. Vic.), Predanensii (ed. Rom.).

[5]) Einhardi Annales (Ann. regni Franc.) ad a. 822: Sclavorum . . . Marvanorum, Praedenecentorum et in Pannonia residentium Abarum, ad a. 824: legatos Abodritorum, qui vulgo Praedenecenti vocantur et contermini Bulgaris Daciam Danubio adiacentem incolunt. Více o nich srv. v kap. VII. Z týchž důvodů není nemožno, že Slované brzy přešli od ř. Černé i na druhou stranu Dunaje, usadili se u Timoku a že Pliniovi *Timachi* (III., 149) jsou už totožni s pozdějšími slovanskými Timočany (*Timociani* v Einhardových annálech k r. 818 a 819). Ale prokázati toho nelze.

Jinak by ovšem nebylo nic divného, že kmen, jenž v IX. století byl při Sávě, v II. stol. seděl ještě kdesi v severní Dákii.

Mezi topografickými názvy dolních Uher zajímavo je dále jméno *Πέσσιον* (Ptol. VII., 7, 2), jež je snad srb. Пећ [1]), bulh. Пещ, — ale ostatní bych se neodvážil sblížiti se slovanštinou. To platí zejména o stálém chybném srovnávání *Ἀκούμινκον* — sl. Kaminka, ***Βόρμανον*** — sl. боръ, Centrum Putea — rus. путь, stsl. пѫть, ***Οὔσκενον*** — sl. узокъ u Pervolfa, Szaraniewicze, Bogusławského atd. [2]). Sem spadá také nový chybný výklad *V. Kętrzyńského* jenž název římské kolonie *Flavium Solvense* mezi Murou a Lošnicí emenduje v *Slovense* t. j. slovanské; a velmi pochybno je dále, smíme-li v názvu Strabonem zachovaném (VII., 5, 2) *ἕλος Λούγεον καλούμενον* u Terstu shledávali sl. *lugъ*, лѫгъ [3]). Zajímavé jméno Vyhorlatu do Podunají nepatří [4]).

Z příslušných sem slov kulturního významu velký rozruch v naší starožitnické literatuře způsobila slova *koleda, župan, kmet,* dále slova *viverra*, *καυνάκης*, *ζόμβρος*, *πῖνον*, — jež však vesměs za doklady pro časný postup Slovanů uznati nemohu.

Obyčej koledy u Slovanů spolu s jménem, jež bylo utvořeno z latinského *calendae*, ř. *καλάνδαι* [5]), nemůže býti dokladem, že se Slované stýkali s Římany v Podunají už v době pohanské, tedy

---

[1]) Jméno se opakuje dosti často u názvů osadních (*Miklosich*, Denkschr. Akad. Wien. XXIII., 213).

[2]) *Pervolf*, Славяне I., 5; Archiv. f. sl. Phil. VIII., 27, *Szaraniewicz*, Krit. Blicke 73, 113, 118, 133 sl., *Bogusławski*. Hist. Słow. I., 202, II., 45, Methode 19, 21, 123, 132, Einführung 64 sl.

[3]) *Kętrzyński*, Słowiane 60, 64.

[4]) *Ed. Bogusławski* poukazuje totiž pro východní část severních Uher ještě na to, že slov. jméno pohoří *Vyhorlatu* musilo povstati už za dob posledních výbuchů tohoto starého sopečného pásma a že tudíž existence Slovanů zde je jím prokázána pro doby pradávné (Methode 42, Einführung 91). Tento sl. název, dávno vymřelé sopky (srv. Jahrb. d. ung. Karpathenvereins 1886, 45, 58, 61) je jistě zajímavý, ale souditi z něho na starou existenci Slovanů bych se neodvážil, dokud nebude geologicky zjištěno, kdy trachytový vulkán Vyhorlatu posledně byl činným. My musíme také připustiti možnost, že útvar temene mohl i později přišlému obyvatelstvu poskytnouti představu nějakého vyhořelého kopce. Ostatně nepochybuji sám z jiných důvodů, že Slované byli poblíže těchto hor už od dob prvotní své individualisace. Pokud je Vyhorlat starým slov. názvem ve významu ‚vyhořelá hora‘ a formy staré, ponechávám filologům k rozhodnutí.

[5]) *Miklosich*, Et. W. s. v.: stsl. колѧда, č. koleda, bulh. коледе, коленде, колада, srb. коледа, pol. kolęda, r. коляда, maď. koleda, rum. kolindъ, lit. kalida, kalidos, alb. kolъndrъ.

před IV.—V. stol.[1]). Má se to s ním podobně jako s Trajanem — Trojanem. Obyčej koledy mohl zajisté vniknouti k Slovanům i v době pozdější, kdy už v Podunají bylo rozvito křesťanství a kdy tam Slovanů nikdo nepopírá; křesťanství neovládlo zde rázem a definitivně tak, aby s ním byly vymizely staré slavnosti a mezi nimi *calendae*. Vždyť ještě v VI. církevní sněm r. 691 zakazuje svátky pohanské a mezi nimi výslovně i »*τὰς οὕτω λεγομένας καλάνδας*«[2]). V té době byla už na Dunaji a Balkáně spousta Slovanů. Že by se tedy Slované byli musili stýkati se světem pohanským na Dunaji už před IV. stoletím, z přejetí kalend nijak nevyplývá. Ale ovšem, máme-li časný tento styk z jiných, výše vyložených důvodů před sebou, nepřekáží nic, abychom ex post soudili, že i tuto význačnou slavnost novoroční přejali přímo od římských kolonistů ještě v době květu, a to kdesi na celé dlouhé linii dunajské, odkudž se snadno mohla rozšířiti dále na sever k jiným Slovanům.

Soud Bogusławského, že koleda je domácí původní slavnost slovanská a i jméno její původní slovanské[3]) — podobně soudili někteří o slovanském původu rosalií a palilií[4]) —, je po studiích Miklosichových ovšem nesprávný.[5])

---

[1]) Podle *W. Kubitschka* (Zur Frage der Ausbreitung des Christenthums in Pannonien. Blätter des Ver. f. Landeskunde von Niederösterreich 1897, 168, 176) počalo se na Dunaji křesťanství rozvíjeti teprve od doby Konstantinovy: »Der Gedanke an eine frühe und rege Entwickelung des Christenthums an der Donau muss als abgewiesen erscheinen« (184).

[2]) *Miklosich*, Denkschriften Akad. Wien XXIV. 23. V kanonu 62. Trullanského koncilu čteme: »festum calendarum ita appellant scriptores publicas illas ac superstitiosas laetitias, quas kalendis ianuarii, quibus annus aperitur, exhibuere primum gentiles, usurpavere etiam postmodum christiani et quas utrique indecoris choreis mulierumque aut ferarum assumptis formis ac vestibus foedabant«.

[3]) Hist. Słow. II., 178-9, pozn. 959, 960. Einführung 90, Methode 118. Za doklad časného příchodu měl kalendy zejména Drinov (Заселеніе 75 sl.).

[4]) *Bogusławski*, Hist. Słow. l. c., Einführung 77, Methode 38, 117, *Kukuljevic-Sakcinski*, Pann. Rimska. Rad jugosl. akad. XXIII.

[5]) *Miklosich*, Christl. Terminologie der slaw. Sprachen, Denkschriften Akad. Wien XXIV. (1875), 22 sl. *Veselovskij*, Румынскія, славянскія и греческія коляды. Сборникъ отд. р. яз. XXXII. Petr. 1883 (Прил. къ XIV. тому Зап. Акад. Наукъ). Srv. i *Krek*, Einleitung 278 sl., 828 sl. (kde novější literatura k předmětu). O slavnosti rosalií (pascha rosata, rosarum) a přejetí do slov. tradice viz studii *Tomaschkovu*, »Über Brumalia und Rosalia« (Sitzungsber. Akad. Wien. LX., 1869), *Miklosichovu*, »Die Rusalien« (Sitzungsber. Akad. Wien XLVI., 1864), a u *Kreka*, Einleitung 407; o paliliích srv. na př.

Rovněž je pravděpodobno, že v latinském názvu pro veverku *viverra* (jinak v románských řečech není) a v řeckém *καυνάκης* (nebo *ἡ καυνάκη*) — kůže kuní, jež uvádějí Plinius (N. H. VIII., 55, 81; XI., 49, 109, XXX., 6, 16), Aristophanes (Vosy 1132), Arrian (Anabasis VI., 29, 8), Hesychios (s. v.) atd., máme před sebou další doklad časného styku Římanů a Řeků se Slovany [1]), ovšem s výsledkem opačným: Římané a Řekové zde přejali slova slovanská věvera (stsl. **вѣверица** [2]) a kuna (stsl. **коуна**, jinak ve všech novějších slovanských jazycích *kuna*, pol. i *kunica* [3]). Jenže nelze z toho činiti opět žádného závěru na thesi o časném postupu Slovanů k jihu. Už význam obou slov označujících lesní zvířata, jejichž koží se hojně užívalo, nasvědčuje způsobu, jakým se přejetí asi událo. Stalo se tak obchodem. Obchodníci římští, chodíce do severních končin za zbožím, kupovali tam od domorodců slovansky mluvících vedle jiných surovin, na př. medu, vosku, i kožešiny veveří, kuní a zboží spolu s jmény domácími přinášeli do Italie. Kde se však tento obchod dál a odkud jména přešla, nevíme. Mohlo to býti zcela dobře i na samém severu na př. na velké obchodní dráze táhnoucí se z Karnunta do poříčí Odry a Visly, mohlo to býti na cestě povážské nebo jinde v zalesněných údolích severních Karpat. Tedy o existenci Slovanů v Podunají přejetí ta přímo nesvědčí, pouze zůstává možno, že obchody s těmito kožešinami dály se i v Podunají.

Rovněž nesvědčí pro časný příchod nebo docela autochthonnost Slovanů v Podunají sl. *župan*, jak vykládali Lelewel, Cuno, Kočubinskij, Perwolf, Drinov, Bogusławski a jiní [4]). Domnívali se, že župan je název Slovanům vlastní a zároveň jej četli na nápisu zlaté

W. Roscher, Ausführl. Lexicon der gr. und röm. Mythologie III., 1, 1276 sl. nebo *G. Wissowa*, Religion und Kultur der Römer (München 1902), 165.

[1]) *Pogodin*, Передвиженія 6. Srv. *Schrader*, Reallexicon der indogerm. Alterthumskunde (Strassburg 1901), 165, 955, *V. Hahn*, Kulturpflanzen und Hausthiere[2] (Berlin 1894), 446, 588. Zejména kůže kuní staly se u Slovanů a vůbec v severnější Evropě platidlem (srv. rus. коуны, *Krek*, Einleitung 195, *Miklosich*, Lex. paleosl. 322).

[2]) *Miklosich*, Et. W. 389: slovin. věverica, bulh. верверица, srb. вјеверица, јеверица, č. vever, pol. wiewiorka, luž. vjevjerce, ńevjerica, malor. вывірка; r. вѣверица, rum. veverice, novoř. *βερβερίτζα*, lit. vaiveris, pr. weware, lot. vāvere, vāveris.

[3]) *Miklosich*, 147: pr. *kaune*, lit. *kiaune*, lot. *kauna*.

[4]) *Kočubinskij* (Труды Арх. съѣзда въ Москвѣ IV., 136), *Pervolf*, (Sl. Archiv VIII. 28), — *Drinov*, Заселеніе 65, *Bogusławski*, Hist. II., 89. Uváděl jej i *Šafařík*, SS. I., 383.

misky v pokladu nalezeném r. 1799 u Sv. Mikuláše v stol. Torontálské, nedaleko Máruše (Nagy-Szent-Miklós), kterýžto poklad přičítal se buď Slovanům nebo Gepidům nebo Hunnům a kladl do III.—V. stol.[1]). Nápis na misce, ač není dosud rozřešen, podává vskutku dvakráte slovo župan ve formě *zoapan*:

† ΒΟΥΗΛΑ ΖΟΑΠΑΝ · ΤΕCΗ ·
ΔΥΓΕΤΟΙΓΗ · ΒΟΥΤΑΟΥΛ · ΖΩΑΠΑΝ ·
ΤΑΓΡΟΓΗ ΗΤΖΙΓΗ · ΤΑΙCΗ —
t. j. *Βουηλα · Ζοαπαν · Τεση ·*
Δυγετοιγη · Βουταουλ · Ζωαπαν ·
Ταγρογη · Ητζιγη · Ταιση.

Ale předně není slov. původ župana dosud nijak prokázán — doložen je jinak u Slovanů teprve v VIII. století[2]), — a za

[1]) Srv. hlavně spis *J. Hampela*, Der Goldfund von Nagy-Szent-Miklós. Budapest 1886 (47, 57). Hampel sám přičítal tam misku gepidskému knížeti ze IV.—V. stol., dnes ovšem na základě dále uvedených prací Keila, Strzygowského a Kondakova upouští od tohoto datování a klade poklad také do VII.—IX. stol., přičítaje jej Avarům nebo spíše Bulharům (Alterthümer des früh. Mittelalters in Ungarn I., 153—161). Ze slovanštiny vykládal celý nápis na misce na př. *Klassen* (Новые матеріалы, II., 38), z litevštiny *T. Volański* (Briefe üb. sl. Alt. I., 28). Nověji v něm viděl slovanskou legendu i *Br. Keil*, Die griech. Inschriften im sog. »Schatz des Attila« (Repertitorium für Kunstwiss. XI., 256 sl. Berlín 1888).

[2]) Vystupuje na jisto poprve r. 777 v privilegiu daném Tassilem klášteru kremsmünsterskému v Dolních Rakousích (»*jopan*«). Pro slovanský původ byl sám *Miklosich* (Et. W. s. v.), ale jiní v něm viděli přejetí z dáčtiny, na př. už *Dobrovský* (Arch. f. sl. Phil. II., 1876, 189). Při té příležitosti předkládám sám otázku, není-li nejstarší doklad pro župana skryt v druhém příjmení, které měl Decebal, tedy panovník dácký, tak že by — je-li tomu tak — přibyl tím nový doklad pro domněnku, že pojem župana přejali Slované od podunajských Dáků. U Jordana totiž (Get. 76), pak u Orosia (VII., 10), kde se hovoří o Decebalových válkách s Římany, místo Decebalova jména uvádí se *Dorpaneus* (Jord.) a *Diurpaneus* (Oros.). Srv. *Mommsen*, ed. Jord. 148. Tomuto jménu odpovídá asi forma třetí na jednom římském nápise zachovaná, tedy nejvěrohodnější, *Diuppaneus Dacus* (CIL. VI., 16903):

DIS MANIBUS
DIUPPANEVS · QVI
EUPREPES · STERISSAE · F.
DACUS · V · A · XVIII
· · · · · · · · · ·

druhé se dnes poklad torontálský klade právem do doby mnohem pozdější, ne před století VIII., a náleží podle všeho nějakému bulharskému nebo avarskému knížeti [1]). Nemůže býti proto žádným průkazem existence slovanských županů v Uhrách před stoletím V., i když se slovanský původ župana dokáže.

Slovo *kmet* (stsl. **кмєть**) proto nemůže býti dokladem starobylosti Slovanů v Dákii, poněvadž není slovanského původu [2]); *κομῆται* doložení v Dákii Dionem Cassiem nemusí býti ani ve spojení se sl. кметь [3]), a jsou-li, můžeme míti před sebou jen přejetí s dáčtiny; — slovo *ζόμβρος* jest sice stsl. **зѫбръ** — č. a rus. zubr, rum. zimbrъ, novoř. *ζοῦμπρος*, *ζόμβρος*, ale doloženo je teprve z doby pozdní [4]); — balkánské slovo *πῖνον* u Aristotela [5]), jak jsem už výše podotkl (str. 91), je utvořené od arijského kmene *pi-* (skr. *pibāmi*, *pítiš*, ř. *πίνω*, lat. *bibo*, alb. *pīne*) a slov. *pivo* (srv. lit. *pīvas*) s ním není v přímém spojení.

Spíše bych viděl v Dioskoridově seznamu dáckých jmen rostlinných slovanské názvy. A to ve jménech

σέβα (Sambucus nigra) . . . . *ἀκτή, οἱ δὲ δένδρον ἄρκτου, οἱ δὲ ἥμερον, Ῥωμαῖοι σαμβούκουμ,*

Není tato forma jen transkripcí dáckého **župan*, tak že by i v prvých dvou případech užito bylo appellativa župan — vladyka, na místě jména osobního? K transkripci *diu* — za **žu* — srv. *Διέρνα*, *Tierna* — Černá, *Τιάραντος* — Sereth, *Diaconus* — *Zaconus* (CIL. III., 2654), *Κοτιάσειον* — *Κοσιάσειον*, *Θυμβραῖος*, *Δύμβριος* — *Ζυμβραῖος* (*Kretschmer*, Einleitung 231), *diesema* — na místo **česma* (srv. dále str. 168).

[1]) *Kondakov*, Geschichte und Denkmäler des byzantinischen Emails (Frankfurt 1892), 36 sl., 39 klade misku do IX. stol., podobně *Strzygowski J.*, Zur Datierung des Goldfundes von N. Sz. Miklós (Byz. Zs. VI., 1897, 585). Pro avarský původ prohlásil se *G. Nagy* (A magyar nemzet története I, str. CCCXXXIII.). *Keil*, l. c. ukázal jen, že palaeografie nápisu neklade datování žádné úzké hranice.

[2]) Srv. *A. Brückner*, O Piaście (Rozprawy Akad. Krak. XXV., 328, 349), *Miklosich*, Et. W. 121, *Pogodin*, Вопросъ о Θрак. 27, *Gebauer* Stč. sl. s. v.

[3]) *Κομῆται* Cass. Dio 68, 9, Priskos frg. 5. Jord. Get. 11 (v protivě ku *πιλόφοροι*). Srv. *Tomaschek*, Thraker II., 15.

[4]) *Morelli*, Bibl. manuscr. I., 59: *ἴδομεν τραγέλαφον ἐλθόντα ἀπὸ Θράκης εἰς τὸν οἶκον Καίσαρος, ὃν ἐκάλουν ξόμβρον.* AP. IX., 300: *Ἀδδαίου ἐπίγραμμα εἰς Πευκέστην, ταῦρον τὸν καλούμενον ζόμβρον λογχεύσαντα*; Niket. Chon. str. 433, a. 1164 *ζοῦμπρος ζῶον . . . κατὰ τοὺς Ταυροσκύθας (ἐν τοῖς ὄρεσι τῶν Κομάνον) φυόμενον μάλιστα καὶ τρεφόμενον.* Srv. *Tomaschek*, Thraker II., 12, *Miklosich*, Slav. Elem. im Rumun. 23. Sl. Ortsnamen II., 260.

[5]) Aristoteles u Athenaia X. 447. Srv. *Tomaschek*, Thraker II., 18.

	Γάλλοι σκοβιὴν, Δάκοι σέβα (καλαμοειδεῖς ἔχουσι κλάδους),
βλῆς (Hyoscyamus niger) . . .	. *βλητὸν, Ρωμαῖοι βλίτον, Δάκοι βλῆς,*
διέσεμα (Verbascum)	. *φλόμος οἱ δὲ φλόνος, οἱ δὲ λυχνῖτις... Ῥωμαῖοι βέρβασκλουμ, οἱ δὲ φούμουσκλουμ, οἱ δὲ λανάτα, Αἰγύπτιοι ἀθάλ, Δάκοι διέσεμα;*
προδίορνα (Helleborus niger)	. *ἐλλέβορος μέλας, Ρωμαῖοι βεράτρουμ νίγρουμ, οἱ δὲ σαράκα, Δάκοι προδίορνα* [1]).

Jméno *σέβα* je významem totožné i formou blízké srb. зоба [2]), jméno *βλῆς* s č. blín, jméno *διέσεμα* je buď *di(v)esema* — sl. *divizma* [3]) nebo, jak bych spíše soudil, sl. *česma, česmina* [4]), jméno *προδίορνα*, jak výklad ukazuje, má v sobě složku *δίορνα*, jež není nic jiného než transkripce slov. чрьнъ (srv. výklad na str. 155). Podle slovníku Daničićova sluje Helleborus niger dosud chorvatsky *crnòglavac* [5]). Shody ty mohou ovšem býti snad jen dalšími doklady relativní příbuznosti dáčtiny se slovanštinou, o níž jsem se zmínil už výše na str. 84, ale jsou jistě příliš nápadné a vzhledem k našemu výkladu o přítomnosti Slovanů v Dákii bude rozhodně lépe viděti v nich jména slovanská, přijatá do nomenklatury dácké.

Celkový výsledek svého zkoumání obsaženého v této kapitole mám za positivní v těchto dvou bodech:

1. je už a priori přirozeno a nanejvýše pravděpodobno, že Slované pronikali ze Zakarpatí k Dunaji v celkovém proudu stěhování severoevropských národů na jih (srv. závěr na str. 121).

---

[1]) Texty viz u *Tomaschka*, Thraker II., 22 sl.

[2]) *Karadžić*, Lex. зóба — Holunderstaude, Sambucus nigra L. Srv. *Miklosich*, Et W. 404 (snad ze бъзова, srv. бъзь).

[3]) Tak srovnal už *Tomaschek*, l. c. 32.

[4]) Domnívám se, že zde náslovné *die* zastupuje sykavku *č*, jako v *Dierna*, *προδίορνα*. K slovanskému jménu srv. *Miklosich*, Et. W. 35: stsl. чесмина, srb. чесвина, slovin. česmina (Berberis vulgaris), rus. чесмина a řadu srbských obcí v Bosně a Dalmacii (Česma, Česme, Česminovo a pod.).

[5]) Slovník *Daničičův* podle *B. Šulka*, Pogled iz biljarstva u praviek Slavenah. Rad 1877, XXXIX., 40. *Tomaschek*, l. c. 34 praví: »wir halten den Anklang für zufällig.«

2. je řada zjevných a positivních stop, které tutéž thesi přímo dosvědčují. Mezi nimi stojí v předu zprávy o Sarmatech potisských III.—V. stol., zápis Venedů v Dákii a Zadunajské Moesii z III. století, jméno Plesa, Vuky, Vrbasu, Srbů, Bystré, Černé, Brzavy, Potisí a Hronu v pramenech II.—III. st. a konečně zpráva letopisu o útoku Vlachů na Slovany spojená s přijetím císaře Trajana ve folklore slovanský, — v druhé řadě řada slov botanických, ukazujících na časný styk Slovanů a Dáků.

Ovšem, jak jsem už pravil se vším důrazem, představuji si tuto existenci Slovanů v Podunají jen jako partiální časnější pronikání kmenů a rodů slovanských v kraj osazený především pannonskými Illyry a thráckými Dáky, Gety, vedle toho i Sarmaty, Gally a Germány, o množství kolonií římských ani nemluvě. **Máme doloženy jen ostrovy slovanské v oblasti většinou stále (aspoň do IV. stol.) cizí.** Není tedy these moje ani thesí směru autochthonistického ani podporou kompromisního hlediska Šafaříkova. Slované tito, jak z rozebraných dokladů souditi lze, šli na jih postupně po houfcích a rodech asi třemi proudy; jeden z nich šel Povážím a Pohroním (Granuas-Hron) do Pannonie k Plesu a dolní Sávě (k nim patřili Serbi, tudy šly asi i části Lugiů, Burů); druhý šel nížinou tisskou a uvedl Slovany i na ř. Brzavu, Černou a vůbec do Banátu, kde se setkal s proudem předešlým, hlavně s Lugii a Bury (k nim náleželi služební Sarmaté, poddaní Hunnům, Venadi mapy Peutingerské, tudy šli — byli-li slovanští — i Kostoboci a Karpové); třetí proud nejméně doložený šel konečně po Serethu a Prutu k dunajskému ústí (Venedi mapy Peutingerské).

Námitka často pronášená, podle níž prý svědčí proti časnému příchodu Slovanů k Dunaji převzetí jména Dunaje z úst německých a to gotských [1]), nemá váhy žádné. Slované, kteří od II. stol. počínajíc přicházeli k Dunaji, stýkali se tam neustále s Germány (s Bastarny, Goty, Gepidy, Vandaly, Peuciny, Skiry). Byli při tom pravidlem i v područí jejich, ovládáni jimi, a jako přejali od Němců řadu jiných slov kulturního rázu, mohli také v užívání převzíti germánskou (bastarnskou nebo gotskou) formu jména hlavní řeky, kolem níž se točily všecky výboje právě pod vedením Germánů [2]).

[1]) Srv. na př. *Müllenhoff*, DA. II., 379. Srv. mé SS. I., 20.

[2]) Vždyť vidíme ostatně, že germánská forma přecházela i do literatury

Při podobném poměru sociálním přejímá nižší poddaná vrstva snadno formy jazykové od vrstvy, která ji ovládá. Tak bylo s Dunajem, tak bylo s jménem Karpat za panství Bastarnů. Německé jméno Dunaje u Slovanů svědčí jen, že v době, kdy nastalo osídlování Uher a Valašska od Slovanů, ovládalo zde německé jméno pro Dunaj. A to se hodí na I.—III. stol. právě tak, — ba ještě lépe než na stol. VI. nebo konec V. Při návalu, kterým přes dolní Dunaj Slované postupují v VI. stol. bychom už tíže vysvětlili, proč přejali formu germánskou, neboť z Germánů od Sávy po ústí Dunaje byly zde už nepatrné zbytky.

Seděli-li na základě uvedených dokladů už v I—II. století po Kr. v končinách nad ř. Černou a Brzavou Slované, byli bychom ovšem oprávněni i jednotlivé skupiny barbarů na sloupu Trajanově v Římě spojiti s těmito Slovany, předpokládajíce ovšem, že výklad Cichoriův scény, o něž běží, správně umísťuje[1]). Totéž by platilo i o Trajanovu pomníku u Adamklissi v Dobrudži i o sloupu Marka Aurelia v Římě.

První část tažení Trajanova v druhé válce dácké (r. 105—6), ať už přitáhl z Ankony přes Dalmacii, jak Cichorius a Petersen chtějí, či z jižní Thrákie podle Benndorfa[2]), šla totiž přes Dunaj kdesi v končinách dnešního východního Srbska. Cichorius sám soudí, že císař přešel u Lederaty, naměřiv na Bersovii[3]), a na reliefech sloupu umísťuje scénu 235 a násl. (na obr. XC.) sem do

---

řecké (srv. Pseudocaesaria Naz. u *Müllenhoffa* III., 366 anebo do syrštiny. Gotskou formu *Donābis* má na př. Michal Syrský z Jana Efesského (*Marquart*, Streifzüge 483). Naopak zase soudí *A. Sobolevskij* na časný postup Slovanů k dolnímu Prutu z toho důvodu, že Slované přejali jméno toto direktně od Skythů (*Пъруть z **paranta(h)* — vodnatá řeka). Srv. Arch. f. sl. Phil. 1905, 241. Sobolevskij zde ostatně jméno Dunaje vykládá ze skythštiny (**dan — ăvi*, str. 243).

[1]) Reliefy sloupu Trajanova v Římě zpracoval nově historicky v monumentálním díle *Conr. Cichorius*, »Die Reliefs der Traiansäule«. Berlin 1896 až 1900. Dosud vyšly 2 svazky textu (II. a III.) a oba díly tabulí. Pendantem této knihy a zároveň polemickou kritikou je práce: Traians Dakische Kriege nach dem Säulenrelief erzählt von E. Petersen (Leipzig I., 1899, II., 1903).

[2]) *Cichorius* III., 11 sl.; *Petersen*, 11 sl., 20, 40, 58; *Benndorf*, v článku citovaném dále v pozn. 2. na str. 173.

[3]) Pochod na Bersovii doložen zápisky Traianovými podle grammatika Prisciana. Srv. výše str. 157.

Zadunají před prvé výběžky Karpat[1]). Zde se císaři staví vstříc skupina barbarů, již mají jinak typ dácký a i kroj (až na to že jim chybějí typické dácké čapky), ale, což je důležito: císaře přátelsky vítají. V době, kdy Burvista hleděl spojiti a vzbouřiti všechny kmeny v Zadunají k velkému boji proti Římu, je přátelské chování této skupiny zřejmým důkazem, že se tu setkal Trajan s kmenem, který asi k vlastním Dákům nenáležel a s nimi společného revolučního hnutí neměl. Jeví-li pak nomenklatura kraje neklamné stopy slovanskosti, mohli bychom přirozeně a oprávněně souditi, že ve skupině té máme banátské Slovany. Také r. 101 prošel tudy Trajan beze všeho boje (srv. obr. IV—XX u Cichoria). Kmen zde sedící byl patrně přízniv Římanům a, ač jej římská administrace se svého politicko-geografického hlediska kladla do Dákie, mezi kmeny dácké, — byl přece jen vlastním Dákům Decebalovým cizí. Sarmaté (Jazygové nebo Roxolani) to jistě nejsou, neboť ti zřejmě na reliefech sloupu vyznačeni jsou typem a krojem jiným[2]). Ale proti tomu, kam Cichorius scénu 235 umístil, jakož vůbec proti jeho topografickým výkladům vysloveny byly mnohé a z části jistě oprávněné námitky (hlavně Petersenem) a také zmíněná lokalisace scény 235., ač je možná, není přece tak jista, abychom její barbary mohli určitěji prohlásiti za banátské

Skupina barbarů ze scény 262. sloupu Trajanova.

[1]) *Cichorius* III., 93.

[2]) *Cichorius*, Obr. C a CLI. (ač zde to není jisté). Určitě sarmatský typ jsou jezdci pokrytí šupinatými brněním s konickými přílbami. Srv. u *Cichoria*, obr. XXXI., XXXVII. a zprávu u Tacita Hist. I., 79 a Josefa Flav. Bell. Jud. VII., 4, 3.

Barbar z pomníku u Adamklissi.

Slovany. Spíše bychom mohli souditi, že se mezi barbarskými posly, jež přijímá Trajan na scéně 262—264 (obr. C.), — to se na jisto již stalo za Dunajem v zimě r. 105/6 u Drobet — setkati musíme i se Slovany. Ale zde opět skupiny barbarů, ač jsou v typech a v kroji odlišeny a velmi zajímavy [1]), přece při dnešním stavu našeho vědění neposkytují pevnějšího vodítka k ethnologickému určení, zejména ne k určení, co by bylo slovanské. Totéž platí i o jiných místech sloupu Trajanova, na př. na reliefech první války dácké, kde se objevují postavy, jež jsou jak od běžného typu Germanů a Sarmatů, tak i od typu dáckého v kroji odchylné, na př. barbar na obr. IX. (Cichorius jej vykládá za Bura) nebo poselstvo na obr. XXVIII. v otřásněných pláštích.

Totéž v celku platí i pro figury na sloupu Marka Aurelia, postaveném r. 193 v Římě a oslavujícím vítězství císařovo nad Kvady a Markomanny [2]), — a totéž konečně musím říci i o identifikaci, která by jinak relativně měla dosti pro sebe: polský archaeolog Petr Bieńkowski, jenž se horlivě obírá otázkou národních barbar-

[1]) Srv. *Cichorius*, III., 145 sl. Je tu 7—8 skupin. Z nich zřejmě lze poznati Germany podle typických příznaků (patrně podunajské Bastarny) na jedné straně, a Sarmaty Jazygy na druhé. Ale o ostatních nelze povědět nic určitého. To platí zejména o nejzajímavější střední skupině 3 barbarů v podivném neznámém kroji, zvláštním účesu i typu. Jakési rukavice ukazovaly by sice na seveřany, snad na nějaký severní karpatský kmen, — ale jsou-li to nějací Slované, nevíme. Kroj je neznámý. Skládá se z dlouhého spodního županu se svrchní krátkou kazajkou. Vlasy jsou dokola ovinuty páskou (srv. připojený obraz).

[2]) Vydavatelé této památky *E. Petersen* a *A. Domaszewski* shledávali sice na některých reliefech i typy slovanské (Die Marcus-Säule auf der Piazza Colonna in Rom. München 1896, 47, 72, 76, 117), při čemž jim byly vodítkem nízké a ošklivé tváře některých barbarů, ale tím zcela bezdůvodně. Jde tu nejspíše o Sarmaty uherské. Srv. můj článek »Domnělí Slované na sloupu Marka Aurelia v Římě« (Listy filologické 1899, 401). Bień-

ských typů v římském umění [1]), prohlásil mezi figurami barbarů, zobrazených na reliefech Trajanova pomníku u Adamklissi v Dobrudži [2]), jeden typ, zřejmě odchylný od germánského, sarmatského i dáckého, za slovanský a to hlavně na základě kroje, jakéhosi kaftanu (srv. připojený obraz), jenž podle jeho domněnky rovná se zcela svrchnímu oděvu maloruských sedláků z Volyně (сѣракъ, свита a j. [3]).

Ale zůstává přece jen pochybno, stačí-li tento moment sám k uvedené identifikaci, smíme-li vůbec části, z nichž se skládá dnešní kroj maloruský, posunouti o 1800 let nazpět a míti je za prototyp národního kroje slovanského doby Trajanovy. Zde třeba vyčkati dalších studií. Historicky ovšem nelze proti tomu namítati nic, poněvadž máme Slovany pro II. stol. doloženy při dolním Dunaji a i přímé svědectví mapy Peutingerské je časově dosti blízké.

---

kowského i Petersenovo stanovisko sdílí i *Ed. Bogusławski*, Einführung 93 Správně dnes podotýká *Hampel*, že sloup Markův neposkytuje dostatečné ethnografické distinkce mezi zobrazenými barbary (Alterthümer I., 263 sl.). *Furtwängler* zmíněný typ prohlásil za sarmatský (Beilage zur Allg. Zeitung, 1896 Nr. 293).

[1]) Srv. hlavně jeho dílo: »De simulacris barbararum gentium apud Romanos. Corporis barbarorum prodromus« (Krakov 1900), z něhož však vyšla dosud prvá, úvodní část. O germanských typech uveřejnil novější studii ještě *H. Bulle* v Arch. f. Anthropologie XXIV., 613 sl. pod titulem: »Die ältesten Darstellungen der Germanen« ; v ní přidržuje se Furtwänglera.

[2]) Tento pomník postavil Trajan na památku svého vítězství, jímž pomstil starou porážku Corn. Fuska za císaře Domitiana (asi r. 87). Zprvu bylo o datování dosti sporů, neboť jej Cichorius kladl do doby Konstantinovy r. 315—7 a Furtwängler houževnatě do r. 29 př. Kr., jako památku bojů L. Crassa s Bastarny. Ale Benndorfem, Tocilescem, Studniczkou a nověji samým Cichoriem ukázáno bylo nade vší pochybu, že patřil Trajanovi Srv. hlavně *O. Benndorf*, *G. Niemann* a *Gr. Tocilesco* Monument von Adamklissi (Wien 1895, k čemuž ještě srv. *Benndorfovu* stať v Jahreshefte des Österr. Inst. I., 1898, 112 sl.), *A. Furtwängler*, Intermezzi IV. (Leipzig 1896), Das Tropaion von Adamklissi und provinzial römische Kunst (Abh. bayr. Akad. I., Cl. XXII., Abth. III., 455 sl.), *Fr. Studniczka*, Tropaeum Traiani (Leipzig 1905), *C. Cichorius*, Die römischen Denkmäler in Dobrudža (Berlin 1904) a téhož »Die Reliefs des Denkmals Adamklissi« (Philol. Hist. Beitr. Curt Wachsmuth gereicht. Leipzig 1897).

[3]) *Bieńkowski* v přednášce »Sarmaci a Roxolanie w sztuce rzymskiej«, kterou měl na III. sjezdu polských historiků v Krakově (Sprawozd. sekc. III., Krakov 1900). *Furtwängler* l. c. a po něm *Bulle* l. c. 616 vykládají jej za Geta.

KAPITOLA IV.

POSTUP SLOVANŮ NA POLOOSTROV BALKÁNSKÝ.

Doklady postupu Slovanů na Balkán před koncem V. stol. (vpády Kostoboků, Sarmatů, zpráva Mojžíše Chorénského, stopy v nomenklatuře). — Zjištění slovanských vpádů od konce V. stol. — Přehled pramenů k slovanskému pochodu na Balkán od VI. do VII. stol. — První vpády na počátku VI. stol. a před r. 527 (Ulmiton, Adina, Getové kom. Marcellina, vpád za Justina). Útoky za doby Justinianovy. — Příchod Avarů a vpády slovanskoavarské od doby Justina II. až po Heraklia. — Heraklios. — Ukončení slovanských vpádů průběhem VII. století. — Výboje námořní. — Závěr. — Slovanská jmena jednotlivců a slov. původ Justinianův.

Ostavíme-li stranou z důvodů výše uvedených thesi autochthonistickou a přihlédneme-li jen k thesi M. S. Drinova o příchodu Slovanů na Balkánský poloostrov v II.—IV. stol. po Kr., vidíme, že tento výklad opírá se sice o řadu dokladů, ale z nich nemůžeme uznati žádný za tak zřejmý a určitý, aby jím existence Slovanů na Balkáně před V. stol. byla prokázána. My můžeme pro tu dobu počítati jen s pravděpodobným pronikáním Slovanů přes Dunaj a Sávu do vnitra poloostrova a to ještě tak, že při tom pojem nějaké časné kolonisace ve větší míře naprosto musí býti vyloučen. Činili sem ovšem už v II. a III. stol. vpády Kostobokové a Karpové [1]) podle Drinova slovanští, a sám jsem slovanství prvého kmene přes různé námitky přijal a držím. Také část sarmatských útoků sem patří [2]). Ale slovanství obou prvých

[1]) Srv. výše str. 107, 111, 119, 122.
[2]) Srv. výše str. 208.

má své rozhodné a vážné odpůrce (zejména slovanství Karpů je velmi pochybné) a dále nemáme historicky doloženo ani osídlení kostobocké ani v době před V. stoletím kolonie té části Sarmatů, která se nám ukázala slovanskou. Význam zprávy Mojžíše Chorénského [1]) jsem sám před několika lety přecenil [2]), a ačkoliv s hlediska mé these čteme v ní věc zcela pravděpodobnou a s poměry shodnou — Mojžíš sděluje totiž v zeměpisném traktátu, jenž se mu připisuje, že Gotové tísněni Hunny r. 376 udeřili v Dákii na Slovany, kteří před nimi ustoupili přes Dunaj na Balkán [3]), — přece je zpráva nespolehlivá vzhledem k celému

---

[1]) Srv. *K. Patkanov*, Армянская географія VII. вѣка припис. М. Хоренскому (Спб. 1877) a téhož »Изъ новаго списка географіи приписиваемой Моисею Хоренскому (ЖМНП. 1883, Nr. 226, str. 21 sl.), R. 1881 našel totiž A. Sucri v Benátkách nový úplnější rukopis, který v jednáních mezinárodního sjezdu geografů v Benátkách vydal (Moïse de Corène. Géographie d' après Ptolémée. Texte arm. trad. en français par *A. Soucry*, Venise 1881). O text i o autora bylo mnoho sporů a my nevíme dosud s určitostí ani, patří-li geografie Mojžíšovi, ani v které době povstala. A'e podle dnešního stavu věcí i autorství Mojžíšovo i uznání jeho věrohodnosti má vrch nad pochybnostmi. Srv. mínění *Patkanova* (l. c.), *Gutschmidta* (Kl. Schriften III., 282, 331), *G. Chalacjance* (W. Zs. für Kunde des Morgenlandes 1893, 22), *Anninského* (Древные армянскіе историки какъ историческіе источники. Oděssa 1899. Srv. ref. *Sokolova* ve Виз. Врем. 1900, 505) a *Sucriho* (l. c.). Také doba povstání není pevně stanovena. Dříve se myslilo na V. stol., a za rok úmrtí Mojžíšova bral se r. 489 neb 494 (tak bratří Whistonové, Garagašian, Kiepert, Sucri) nebo na X. (Saint Martin). V novější době se všeobecně hlavně na základě kritiky, kterou podal *Carrière* a v níž ukazoval, že bylo použito pramenů VI. stol. (Nouvelles sources de Moïse de Khorèn, Vienne 1893, Supplement 1894) začala klásti Geografie do VII.–VIII. stol. (tak i *Patkanov* l. c., *Gutschmidt*, Kl. Schriften III., 336, *Chalacjanac* l. c. 401). Ale nejnověji opět *Alex. Anninskij* v práci uvedené a mně blíže neznámé rozhoduje se pro dobu od r. 340 do pol. VI. stol. a *Fr. Murad* (Ararat und Masis. Heidelberg 1901, 12), patrně souhlasí se *Sucrim*, jenž ji kladl do V. stol., ovšem s několika přípisky stol. VII. Do doby pozdější (aspoň VII. stol.) klade ji i *A. Wirth*, Aus orient. Chroniken (Frankfurt 1894) 99. Srv. též *F. Conybeare*, The date of Moses of Khoren (Byz. Zs. X., 489).

[2]) V článku »Ein Beitrag zur Geschichte der südslaw. Wanderungen« (Archiv. sl. Phil. XXV., 307 sl.). Nyní vidím, že se jí jednou dovolal v podobném smyslu i *J. Pervolf* (Archiv sl. Phil. VIII., 31).

[3]) V ruském překladu Patkanova (ЖМНП. l. c) nového kodexu objeveného Sucrim, jehož originálního francouzského překladu nemohl jsem se dodělati, čteme totiž: »Десятая страна Европы Өракія, лежитъ къ востоку отъ Далмаціи, рядомъ съ Сарматіей, начиная отъ рѣки Тароса и до Дануба. Въ ней пять областей и еще страна Веримусъ и Дарданія съ четырьмя городами. На югѣ находится Собственная Өракія а къ сѣверу великая страна Дакія, въ ко-

rázu Geografie Mojžíšovy, k nejisté její chronologii a vzhledem k tomu, že pramen této zprávy je nám neznámý[1]). O ni se vskutku opříti nemůžeme. Rovněž se nemůžeme dovolávati datování Konstantina Porfyrogenneta, jenž dobytí Dalmacie a Salony od Slovanů spojoval patrným omylem s výbojem gotským r. 449, jemuž za obět padla Salona[2]), ač bych jinak nepopíral, že Slované mohli se již v V. stol. účastniti s Hunny a Goty vpádů do Illyrie. Tyto dvě věci, povídka o Slovanech-Avarech, kteří lstí

торой живутъ Славы — 25 народовъ. Мѣста ихъ войной заняли Готы, прибывшіе изъ острова Сканіи, называемой Германскимъ Гемiусомъ. Но Склавы перейдя рѣку Данай, заняли себѣ другую область въ Өракіи и Македоніи и прошли въ Ахаію и Далмацію etc.« Starší rukopisy vykládaly pouze, že »v Thrákii sedí 25 slovanských národů, jejichž místa zaujali Gotové« — a to bylo také příčinou, proč jednotliví badatelé, na př. *Šafařík* (SS. II., 701), měli toto místo za pozdější interpolaci z X. století. Také autor (Sasinek?) článku »Beiträge zur Geschichte der Slaven« v čas. »Parlamentär« (Wien 1891. Nr. 29—30, str. 5), jenž si dal od člena benátských Mechitaristů F. Arsenia Antimosiana poříditi nový překlad tohoto místa, uveřejňuje znění patrně na základě čtení staršího (zde se mluví pouze o 5 slov. kmenech v Thrákii). Proti výkladu mému ozvali se *J. Radonić* (Лет. Мат. Срп. 1903, Kn. 218, str. 144) a *F. Šišić* (Vjesnik hrv. sl. dalm. zem. arkiva 1903, 260) dovolávajíce se toho, že, jak z dalšího textu je patrno, psána byla Geografie krátce před r. 679 a že nelze událost líčenou vztahovati do doby vpádu Gotů r. 376. Nemohu tuto námitku plně uznati, poněvadž nevíme, jaký pramen autor vypisoval, ale každým způsobem je zpráva pramenem, o nějž se bez potvrzení opírati nelze. Jinak dlužno dodati, že i Sucri i Murad (l. c.) rukopis, z něhož zpráva přeložena, mají za lepší a původnější těch, které dříve byly známy a v nichž této zprávy o Slovanech není.

[1]) Jediný, ovšem Slovany nejmenující ohlas, poskytnouti by mohla zpráva Zosimova (IV., 25): »*πλήθους δὲ πολλοῦ τῶν ὑπὲρ τὸν Ἴστρον Σκυθῶν, Γότθων λέγω καὶ Ταιφάλων καὶ ὅσα τούτοις ἦν ὁμοδίαιτα πρότερον ἔθνη, περαιωθέντων καὶ ταῖς ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν οὔσαις πόλεσι ἐνοχλεῖν ἀναγκαζομένων διὰ τὸ πλῆθος Οὔννων τὰ παρ' αὐτῶν οἰκούμενα κατασχεῖν, ὁ μὲν βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐς πόλεμον πανστρατιᾷ παρεσκευάζετο. πάσης δὲ τῆς Θρᾴκης ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἐθνῶν ἤδη κατειλημμένης* . . .«

[2]) Konstantin totiž dvakráte (de adm. imp. 29 a 30) vykládá, jak Slované-Avaři (*ἔθνη Σκλαβινικὰ ἄοπλα ὄντα, ἅτινα καὶ Ἄβαροι ἐκαλοῦντο, — Σκλάβοι οἱ καὶ Ἄβαροι καλούμενοι, — Σκλάβοι οἱ Ἄβαροι βουλευσάμενοι*), kteří žili za Dunajem klidně, napadáni bývali ze Salony od Římanů dalmatských, až se jednou pomstili, porážkou a lstí dobyli Salony, přiblíživše se k otevřeným branám v obleku poražených nepřátel. V téže kapitole (29.) podotýká pak Konstantin, že útěk obyvatel salonských do Ragusy — jejž si Konstantin představoval ve spojení s vylíčeným útokem Slovanů — udál se 500 let před r. 6457 ind. VII. (949 po Kr.) — tedy r. 449. *Rački* připouští možnost chyby v čísle (záměnu *Φ* za *T*), Rad LI. 163.

dobyli Salony a od té doby okkupovali Dalmacii a výboj gotský r. 449 nelze však naprosto slučovati, jako chtěl Hilferding [1]). Positivní jádro, pokud se skrývá v tradici, ukazuje nepochybně na okkupaci Dalmacie za doby, kdy Slované byli pod panstvím avarským, tedy po době Justinianově, a neváhal bych toto zabrání Dalmacie a spojené s tím osídlení země klásti do doby mezi r. 602 a 640, kdy podle narážek dalmatských kronik a listů papežských připadalo nové dobytí a vyvrácení Salony od Slovanů [2]), nejspíše ještě do vlády Fokovy (602—610). Tím ovšem nevylučuji ani, že Slované dříve přišli do Dalmacie (srv. dále líčené vpády r. 530, 547/8, 550, 569, 598), ani že mohli býti účastni už starších vpádů gotských nebo hunnských. O r. 449 nemáme žádné zprávy v tomto smyslu a zbývá jen možnost s hlediska naší these o současné existenci Slovanů na Sávě a na Dunaji. Později v VI. stol. víme ovšem o přímém zasahování Gotů do slovanských vpádů [3]).

A jména topografická z vnitra poloostrova, jež byla pro svůj

---

[1]) *Hilferding*, Ист. Сербовъ I., 6. K správnému výkladu srv. *Dümmler*, Aelteste Gesch. 360, *Rački*, Ocjena 29, 60 (srv. dále pozn. 3), *Jireček*, Romanen I., 27, *Jagić*, Ein Kapitel 55—57.

[2]) Srv. o tomto datu bližší podrobnosti dále v této kapitole v popisu vlády Fokovy.

[3]) Prokop B. G. III., 40. V Justinianových válkách o Dalmacii od r. 537 zůstala už Dalmacie v moci římské, až ji ztratil na dobro zase Fokas. V těchto stycích Slovanů s Goty leží také pramen tradice o dobytí Salony od Gotů-Slovanů a vůbec pramen ztotožnění Gotů se Slovany, jež uloženo bylo v ztraceném pro nás slovanském spisku »*libellum Gothorum, quod latine Sclavorum dicitur regnum*« a odtud přešlo do prvních nám zachovaných slovanských kronik dalmatských, psaných latinsky a vykládajících o příchodu Gotů ze Zakarpatí, z Polska, vedených třemi bratry Brusem, Totilou, Ostroylem, z nichž vyšel rod dalmatských knížat. Už v listině splitské synody z r. c. 1063 (*Rački*, Docum 206) užívá se jména Gotů pro Chorvaty, kteří užívali církevního jazyka slovanského. Podobně spletli útoky Totilových Gotů a Slovanů do Dalmacie, zovouce Slovany Goty, kněz Dukljanský (Letopis c. I. Gothi qui et Sclavi), po něm arcijáhen Tomáš (Historia Salon. c. VII., Gothi a pluribus dicebantur et nihilominus Sclavi), Marcus Marulus (Regum Dalmatiae et Croatiae gesta c. I.—II.), Andr. Dandulus (Chron. VIII., 3) a po nich to přejala řada pozdějších jihoslovanských historiků (na př. *M. Orbini*, Regnum Slavorum 7, *P. Vitezović*, Kronika 27 sl., *O. Kačić*, Razgovor 12, *Rajić*, Исторія слав. нар. 1794, 71 sl. a jiní). Arcijáhen Tomáš ovšem zároveň plete jméno Getae a Goti (»in terra Getarum quae nunc Servia seu Rasia nuncupatur«). O vzájemném poměrů těchto prvních kronik a ceně jich srv. studii *Račkého*, Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku poviest srednjega vieka (Književnik, Zagreb 1865 I., otisku str. 42 sl., 57 sl., 70 sl.).

domněle slovanský ráz uváděna dále ve prospěch theorie o časném příchodu Slovanů, nemají té průkazné síly, jako výše uvedené topografické doklady od Sávy a Dunaje a z části jsou doložena jen v pramenu pozdním, teprve u Prokopia [1]).

Nicméně netřeba pochybovati, že Slované do vnitra poloostrova Balkánského přecházeli už před počátkem VI. století, kdy tu jsou poprvé doloženi, i když summa dokladů pro to není taková, aby věc byla naprosto evidentní.

Předně po tom, co jsem vyložil v předešlé kapitole, je už a priori pravděpodobno, že v proudu barbarů útočících v II. až IV. stol. na Balkán, byli také Slované. Seděli-li kmenové nebo rodové slovanští při dolní Sávě, Vuce, Tise a Černé už v I.—IV. stol.,

[1]) Některých jmen dovolávali se jednotlivci už před Šafaříkem. Nejvíce jich však sestavil *Šafařík* v Abkunft d. Slawen 159—180 (srv. i SS. I., 281, II., 170); po něm dovolávali se jich *Drinov*, Заселеніе 45 sl., *Ed. Bogusławski*, Hist. Słov. II., 171, Einführung 65, 75, 79 a mnozí jiní. Z Itineraria jerusalemského (IV. stol.) vybírali *Beodizus*, *Berozicha* (domn. slov. Vodica a Berozica) osady v jižní Thrákii, z Itineraria Antoninova v Thrákii a Moesii *Brizice*, *Brendice* (srv. *Berozica*), *Milolitus* (Tab. Peut. *Micolitus*), *Cosintus* (srv. Kosanica, Kosnica v Srbsku), *Ostodizus* (al. *Ostidizus*, Tab. Peut. *Hostizus*), *Zervae* (Tab. Peut. *Zirinae*, Stef. Byz. *Ζειρίνια*, domn. Černá na Marici), *Burtudizus*, *Burdidizus* (Prok. de aed. IV., 11, *Βουρτούδγιζι*, Cosm. Rav. *Burtizon*, Tab. Peut. *Burtizus* (Itin. Anton. Aug. et Hierosolymitanum ed. Parthey et Pinder str. 107, 152, 153, 158, 270, 284). Ani *Beodizus* (*Beodizum*), jež vykládá Drinov za slov. Vodica (srv. Vodica u Šibenika v Dalmacii, Voden v Bulharsku, několik Vodic v Bosně a v Srbském království) s rhodopskou výslovností náslovného *o* v *oa* nebo *eo*, nemohu přijmouti, neboť koncovka *-dizus* je čistě thrácká a hojná v thrácké nomenklatuře (srv. Ostudizus, Burtudizus, Tarpodizus, Tyrodiza) a ne slovanská, jak myslí Bogusławski (Einführ. 76), srovnávaje sl. *zid*, *zeď* (srv. *Tomaschek*, Thraker II., 9, *Kretschmer*, Einleitung 229). Z Prokopiova spisu *de aedificiis* sestaveného asi r. 560 vybírala se na př. jména (IV., 4): *Λάβουτζα*, *Βέρζανα*, *Κάβετζα* (*Λάβετζα?*), *Οὐσιανά*, *Βεσιανά*, *Πέντζα*, *Βλεζώ*, *Κλεσβέστιτα*, *Δουΐανα*, *Παρνοῦστα*, *Βαδζιάνια*, *Μουτζίανι*, *Μιλλάρεκα*, *Τζερζενούζας*, *Δεύτρεβα*, *Γρίβο*, *Πόντζας*, *Στρέδην*, *Δόλεβιν*, *Βάζινος*, *Βράτζιστα*, *Δέβρη*, *Ζδεβρίν*, *Βελεδίνα*, *Οὔτως*, *Τόμβες*, *Βόδας* atd. Ze starších pramenů vybíral se obyčejně *Στρυμών* (už u Hesioda Theog. 339 a Aischyla Agam. 192, Prosebn. 261, Perš. 500) a srovnával se sl. Struma (pol. strumień), pak *Νέστος* (u Hes. Theog. 341 a Her. VII., 109 — domn. sl. Mesta, Msta), pak jména osad *Δόβηρος* (u Thukydida II., 98, Strabona VII., 7, 36, Plinia IV., 35, Ptol. III, 13, 28 — domn. stslov. дьбрь), *Βυλάζωρα* (už u Polybia V., 97, Livia 44, 26 atd. — domn. slov. »bílá zora«), *Uscudama* (starý název Adrianopole podle Jordanova Rom. 221 a Eutropia VI., 10 — sl. uzkodomъ) a pod. Srv. k nim výklad z neslovanských řečí u *Tomaschka* (Thraker II., s. v.), *Jirečka* (Dějiny bulh. 53 sl.) a *Pogodina* (К вопросу о Өрак. 28).

jsou-li mapou Peutingerskou doloženi v III.—IV. stol. i pro kraj při dolním Dunaji, a vidíme-li, že z těch končin v téže době stále proudily na jih přes Sávu a Dunaj útoky barbarské vedené Bastarny, Goty, Karpy, Skiry, Vandaly a Hunny, — potom i ten, kdo jinak Karpů nebo Kostoboků neuznává za Slovany, nemůže účast větších nebo menších zástupů slovanských a priori zavrhovati. Naopak by bylo nepřirozeno, kdybychom s tím nepočítali. Přirozeno je dále, že podobně, jako bylo u Gotů, Sarmatů nebo Karpů, mohly už tehdy jednotlivé čety a rody slovanské zůstávati na různých místech poloostrova, usazovati se v starých dědinách nebo v opuštěných, polozbořených tvrzích. Není tedy nijak a priori nemožno, že se setkáme se slovanským názvem osady ve vnitru Balkánu před VI. stoletím. A jsou-li taková jména rázu slovanského u Prokopia uvedena mezi jmény pevností a osad restaurovaných Justinianem v letech třicátých VI. stol., tedy pevností dosti starých, není vyloučena možnost, že náležely vskutku Slovanům [1]). Ale ovšem to jest důležité a zůstává vždy platné: ne-

[1]) Sem by především patřila jména pevnůstek, jež Justinian vůbec nově zřídil na př. *Στρέδην*, *Δόλεβιν* v Epiru, *Βράτζιστα* v Dardanii, *Δέβρη*, *Ζδεβρίν*, *Βελεδίνα*, *Ζέρνης* při Dunaji. Do druhé řady by patřila některá jména z pevnůstek Justinianem znovu zřízených na př. *Βέρζανα*, *Λάβουτζα*, *Κλεσβέστιτα*, *Παρνοῦστα*, *Μιλλάρεκα*, *Πέζιον*, *Κάβετζα*, — ač na slovanskosti jednotlivých nijak netrvám. Srv. však přece tyto analogie:

Στρέδην . . . . . Sredina, Srednje, Sredik v Dalmacii a Bosně, Sredice, Sredjani v Chorvatsku, Srednik v Krajině, Srědna v Makedonii, Streda nad Váhem, Střednice v Čechách.

Δόλεβιν . . . . . Dúlebi ruští, čeští a slovinští (Dudleipin, Dudleipa, Дулѣбы), župa Dolabije v Bosně, Duleba nebo Duleby ves v okr. ihumeňském, Duliby ves u Ostrogu, jiná u Chodorówa, jiná u Stryje, jiná nad Strypou.

Βράτζιστα . . . . Vraca v Bulharsku, Vrace v Chorvatsku (stol. Lika-Krbava).

Δέβρη . . . . . . Debьrъ (Dibra), Debъrca pokrajina, Debrene, Debrec, Debreše, Debrešta, Debrščina v Makedonii, Debra v Bulharsku.

Βελέδινα . . . . . srv. podobná ovšem různě tvořená srbská jména Velečevo, Veleniči, Veletovo, v Makedonii Velestovo, Velušina, v Čechách Velečín, Veletice, na Moravě Veletíny, Velesovo v Krajině.

Ζέρνης, ... Černá, srv. výše str. 156.

Βέρζανα . . . . . K formě Berzana mám doklad jen v osobním jméně Berzana v listině z r. 1018 (*Racki*, Documenta 33, jenž to spojuje s koř. бръзъ), a v názvu slov. kmene *Βερζῆται*

může se nikdy podle našich vědomostí před VI. stoletím jednati o nějaké trvalé osídlení Slovanů ve větším rozměru, o slovanskou kolonisaci vnitra balkánského, nýbrž vždy buď o vpády, jejichž účastníci vraceli se opět za Dunaj (tak jako bylo tomu ještě po dlouhou dobu v stol. VI.), nebo nanejvýše o zbytky rozbitých vojsk slovanských, jež se po celém poloostrově roztříštily a zapadly do odlehlých míst, ztrácejíce se při tom a zanikajíce v starém obyvatelstvu. Snad docela leckterá taková osada, jež na př. zbyla po Kostobocích nebo po Lugiech, slov. Sarmatech, dříve než přišla v VI. stol. vlastní slovanská kolonisace ve velkém, potratila už svůj národní ráz, snad vyhynula ve válkách, tak že po ní v VI. stol. nezbylo než jméno [1]). Slovem, o nějakém rozsáhlejším a četnějším osídlení Slovanů na Balkánském poloostrově před VI. stoletím nemůže býti řeči, a první přímé nesporné zprávy o jejich postupu přes Dunaj počínají se vůbec teprve počátkem století VI., jak ihned vyložím. Proto se také setkáváme u všech byzantských historiků s představou, že Slované útočící v VI. až VII. stol. na Balkán jsou nový výbojníci, nový národ, který před tím sídlil v Zadunají [2]). Nikde nevidíme zprávy, že by jim byli

---

v VII. stol. u Soluně (II. Legenda sv. Demetria u *Migna* PG. 116, 1325).

Λάβουτζα . . . . Labuda, Labudnica přítok Drávy, Labica na ř. Lab v Starém Srbsku, Labuništa v Makedonii, Labuťovo v Slezsku, Labuszow, Labusznica v Polsku. Ale je otázkou, zdali v té době měli už Srbové *u* za stsl. *ą* (лабуд, fem. лабудица — za лабѫдь, лебедь).

Κλεσβέστιτα . . . ř. Veleštica (*Maretić*, Imena 4), horstvo Kleštevica (*Šafařík*, SS. II., 170).

Πέζιον . . . . . . hojně Peć, Peći v Srbsku a Bosně, Peč v Krajině, Peć v Přímoří.

Κάβετζα . . . . . ř. Kavica v Makedonii, přítok Bregalnice, ř. Kava v gub. tverské, ř. Kavica v gub. petrohradské, vsi Kavča, Kavečany na Slovensku, Kawec, Kawcze, Kawczyce, Kawczyn v Polsku atd. (od sl. *kava*, *kavka*).

[1]) Tak bych soudil, že i staré sídlo slovanské na Vrbasu bylo uvedeno na minimum v pozdějších válkách a bouřích, které prodělala dolní Pannonie v III. a IV. stol. a jež byly spojeny se stálým pleněním a hubením obyvatelstva a usazováním se nových různorodých kolonistů.

[2]) Srv. ku př., co praví císař Leon ve své Taktice XVIII. c. 79: *Καὶ γὰρ οἱ Σκλάβοι ἦν ποτε ὅτε πέραν κατῴκουν τοῦ Ἴστρου, ὅν καὶ Δανούβιον καλοῦμεν. Οἷς καὶ προσεπολέμουν Ῥωμαῖοι ἐπιτιθέμενοι νομαδικῶς καὶ αὐτῶν τότε διαζόντων πρὶν ἢ περαιωθῆναι τὸν Ἴστρον, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Ῥωμαικῆς ἐξουσίας τὸν αὐτῶν αὐχένα ὑποκλῖναι.* Dále cap. 99: *Καὶ τὰ Σκλαβικὰ ἔθνη*

Slované již dříve známi z pobytu na Balkáně; a s tím bychom se musili setkati, kdyby výše uvedené názvy, zejména z itinerarií IV. stol., označovaly řadu slovanských osad v Makedonii a jižní Thrákii, v samé blízkosti Cařihradu.

Dříve však, než přistoupím k podrobnému vylíčení velkého, dějinami přesně doloženého postupu Slovanů, jímž se přenesla valná jich část do nových rozsáhlých území na poloostrově Balkánském a nalezla tam půdu k novému vývoji dvou národů, nebude, myslím, nevhodno zmíniti se přehledně o pramenech, z nichž tuto významnou část slovanské historie čerpáme[1]). Usnadněny mně tím budou i hojné odkazy k pramenům pod čarou dalšího líčení.

O době před r. 527 máme jen zprávy nepřímé, jak dále ještě vyložím. Z toho, že pro dobu Justinovu není přímo zaznamenán vpád »Slovanů« (a vůbec vpád severních barbarů), nelze souditi, že jich nebylo. Justinos prostě neměl historika, jenž by vládu jeho podrobněji popsal. Kdyby nebylo Prokopia, nevěděli bychom také z kronik byzantských, na př. ze znamenité jinak kroniky Theofanovy, jež vládu Justinianovu dosti podrobně popisuje, nebo z dějin Euagriových ničeho o vpádech Slovanů před r. 559, — a přece víme, co tu bylo útoků, bojů a jak těžkých!

V literatuře řecké počíná se přímé líčení postupu Slovanů do byzantské říše *Prokopiem* a to především jeho dějinami válek Justinianových psaných z větší části r. 550 nebo 551 [2]); poznámky v traktátu o stavbách Justinianových a v tajné historii Prokopiově (*Ἀνέκδοτα*) mají jen málo o Slovanech, ač i tu věci dosti zajímavé a důležité [3]). Zprávy Prokopiovy vynikají nad pozdější nejen

---

ὁμοδίαιτά τε ἦσαν καὶ ὁμότροπα ἀλλήλοις καὶ ἐλεύθερα, μηδαμῶς δουλοῦσθαι ἢ ἄρχεσθαι πειθόμενα καὶ μάλιστα ὅτε πέραν τοῦ Δανουβίου κατῴκουν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ. Ὅθεν καὶ ἐνταῦθα περαιωθέντα καὶ οἱονεὶ βιασθέντα δέξασθαι τὴν δουλείαν οὐχ ἑτέρῳ ἡδέως πείθεσθαι ἤθελον, ἀλλὰ τρόπον τινὰ ἑαυτοῖς. Srv. k tomu u Prokop. BG. I., 27, III, 14. Po celé VI. století také pojem »země slovanské« značil zemi zadunajskou (srv. dále líčení vpádů a závěr této kapitoly).

[1]) Výslovně připomínám, že mám zde na mysli prameny, pokud přinášejí data pro příchod Slovanů na Balkán, ne pro pozdější jejich rozložení.

[2]) Podle *Krumbachera* (Gesch. byz. Lit. 231[2]) r. 550—551 vydal prvých 7 knih, 8. nebyla vydána před r. 554. Anekdota vyšla napsána r. 550, spis o stavbách r. 560 nebo krátce po něm. Dějiny Prokopiovy už v staré době platily za »slavné«. Srv. Jan z Nikiu ed. *Zotenberg* 517.

[3]) Nejlepší vydání řeckých pramenů, podle nichž dále citováno, jsou: Prokopios (*Ἱστορικὸν*) ed. *D. Comparetti* (Fonti per la storia d' Italia.

bohatostí, ale i hodnověrností a tím, že mnohé z nich jsou založeny na autopsii kraje, o nějž běží. Bylť Prokopios vojenským úředníkem v družině Belisarově. Prokopiovi dobou a také cenou nejblíže stojí tři pokračovatelé jeho dějin *Agathias*, jenž napsal dějiny r. 552—558, *Menander*, člen tělesné stráže císařské, zv. proto Protektor, dějinami let 558—582 a *Theofylaktos Simmokattes* dějinami vlády Maurikiovy (582—602), z nichž nejvíce a nejzajímavějších zpráv má autor poslední, ač i Menander pro dějiny

---

Scrittori. Secolo VI. Roma 1895—98, jen války gotské) a ed. *J. Haury* (Lipsko, Teubner, 1905). Anekdota, vydal *M. Krašeninnikov* (Jurjev 1899). Spis »περὶ κτισμάτων« s textem velmi pokaženým očekává toužebně nového vydání (připravuje *J. Haury*). Agathias (περὶ τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλείας) ed. *Niebuhr* Bonn 1828 a *L. Dindorf* Hist. gr. min. II. (1871). Menander Protektor ed. *C. Müller*, Fragm. H. Gr. IV. a *L. Dindorf*, H. Gr. Min. II. 1 sl. Theofylaktos Simokattes (Ἱστορίαι) ed. *K. de Boor* (Lipsko, Teubner 1887). Euagrios ed *J. Bidez* a *L. Parmentier* (London 1898). Konstantina Porfyrogenneta spisy nejsou dosud řádně vydány. Užíval jsem bonnské edice *J. Bekkera* (1829—40). Excerpta de legationibus nově vydal *de Boor* (Berlin, Weidmann 1903). Dějiny Nikefora Kallista Xanthopula vydal *Migne*, PG. 145—147. Paschální chroniku vydal *L. Dindorf* (Bonn 1832), rovněž kroniku Malalovu (χρονογραφία, Bonn 1831). Theofanes Confessor (χρονογραφία) ed. *Boor* (Lipsko, Teubner 1883—5). Theofanes continuatus ed. *Bekker* (Bonn 1838). Nikeforos Patriarches (Ἱστορία σύντομος neboli Breviarium a χρονογραφικὸν σύντομον) ed. *Boor* (Lipsko, Teubner 1880). Georgios Monachos (χρονικὸν σύντομον) ed. *Boor* (Lipsko, Teubner 1904). Symeon Magister ed. *Bekker* (Bonn 1838). Leon Grammatikos ed. *Bekker* (Bonn 1842). Jan Skylitzes a Georg. Kedrenos ed. *Bekker* (Bonn 1838—9). Jan Zonaras (Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν) ed. *L. Dindorf* (Lipsko, Teubner 1868—75). Miracula Sti Demetrii viz v Acta SS. Oct. IV. d. 8 p. 104, 162 nebo u *Migna*, PG. 116 str. 1204, 1326, část o Slovanech nejúplněji u *A. Tougarda* De l'histoire profane dans les Actes grecs des Bollandistes (Paris 1874, 80 sl.). Kroniku Monembasijskou vydal nově *Lambros* (Ἱστορικὰ μελετήματα. Atheny 1884, 97—128), starší vydání podle turinského rukopisu *Pasinus* (Codices man. bibliothecae Taurinensis Ath. Taurini 1749 I. 417 sl.). O synodálním listu Nikolaově srv. dále str. 210. Anonymní popis útoku na Cařihrad r. 626 vydán byl podle nejúplnějšího vatikánského rukopisu v »Bibliotheca nova patrum« T. VI. 423 sl. (Roma 1853), Pisidovu báseň vydal *Bekker* (Bonn 1836). T. zv. Maurikiovo Strategikon známe bohužel jenom z nedostatečného starého vydání *Schefferova* v Upsale 1664. Toto Strategikon *Zach. von Lingenthal* připisuje je jakémusi Rufovi z doby Maurikiovy (Byz. Zs. 1894 III. 440 sl.). Jiný zlomek Strategika předešlému příbuzný vydal *K. Müller*, Tract. artis militaris (Festschrift für L. Ulrichs. Würzburg 1880 106 sl.) z řec. rukopisu Laurent. (X.—XI. stol.). Taktika Leonova je u *Migna*, P. Gr. 107, 669 sl. Poslední dobou je tento spis a nové jeho vydání předmětem mnoha sporů vědeckých.

Pannonie a Bosny je velmi důležit. Jiné současné historie buď nejsou zachovány nebo si těchto vpádů všímají jen v míře nepatrné a z daleka (*Euagrios* v Církevní historii let 431—593), nebo vůbec ničeho nemají (*Theodor Lektor, Josua Stylites, Petros Patrikios, Nonnosos*). Pak po delší době vrací se opět *Konstantin Porfyrogennetos*, císař od r. 912—959, ve spisu o thematech a ještě více ve spisu o řízení říše byzantské k počátkům osídlení Slovanů na Balkáně; ovšem způsobem, jenž vyžaduje kritiky a opatrné analyse, nechceme-li zaběhnouti v klam. Ale zůstává při tom vždy pramenem důležitým (srv. zejména kap. 29—36, 49—50). Péčí císařovou vydány byly také jako část všeobecné encyklopedie nauk, výpisky ze starších historií, jednající o smlouvách a jednáních říše s barbary (*Ἐκλογαὶ περὶ πρεσβειῶν*). Po Konstantinovi není již u řeckých historiků význačnější zprávy k dějinám osídlení Slovanů, jen Nikeforos Kallistos v Církevní historii opakuje podle Prokopia a Theofylakta řadu zpráv.

Kronikářství byzantské, pokud se k těmto událostem vrací, založeno je téměř úplně na výše jmenovaných historiích; jen někteří mají zprávy nové, samostatné, jako Nikeforos (patriarcha cařihradský v letech 806—815), jenž v Breviariu líčí dobu od r. 602 do 769. Jinak se důležité pro nás kroniky Hesychia Miletského a Jana Antiochejského (tato až na zlomky) ztratily, kronika *Malalova* (VI. stol.) nemá téměř nic, kronika *paschální* (poč. VII. st.) jen důležitější zprávu k výboji r. 626. Nejvíce zpráv o Slovanech založených na Prokopiovi, Menandrovi, Theofylaktovi vedle samostatných drobností má kronika *Theofana Konfessora*, jenž poč. IX. stol. (r. 810—815) sdělal pokračování kroniky Synkellovy od r. 284—813. Za to má málo řada anonymních traktátů o dějinách r. 813—961, shrnovaná pod jméno pokračovatelů Theofanových. Z Theofylakta a Theofana převzali leccos *Georgios Monachos* zv. *Hamartolos* (v kronice jdoucí do konce vlády Michala III; zemř. r. 867) *Leon Grammatikos* (z r. 1013), *Georgios Kedrenos* (z konce XI. nebo poč. XII. stol.), a *Jan Zonaras* (z poloviny XII. stol.). Další chronisty netřeba uváděti. *Glykas, Joel, Efraim, Σύνοψις* Sathova, *Manasses* nemají ničeho, jen tento zmínku o r. 626.

Z jiných histor. traktátů, jež mají pro nás význam, patří sem zejména v hagiografické literatuře *dva traktáty o divech sv. Demetria*, patrona soluňského, prvý připisovaný Janu, arcibiskupu soluňskému z poloviny VII. st., druhý autora neznámého z doby o něco po-

zdější, oba bohužel dosud řádně nevydané a neoceněné. O podivné zmínce, týkající se Slovanů na Dunaji v Dialozích *Pseudocaesaria Naziancského*, srv. výše poznámku na str. 121. Z lokálních kronik zajímá t. zv. monembasijská kompilovaná v X.—XIII. stol. »*περὶ τῆς κτίσεως Μονεμβασίας*«, k níž se obsahem druží i synodální list patriarchy Nikola III. (1084—1111) a ze speciálních popisů záchrany Cařihradu r. 626 důležit je pro nás anonymní popis nadepsaný »*Περὶ τῶν ἀθέων Ἀβάρων τε καὶ Περσῶν κατὰ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως μανιώδους κινήσεως.*« K němu srv. ještě báseň *Georgia Pisida* »*Εἰς τὴν γενομένην ἔφοδον τῶν βαρβάρων* etc.« (z doby Herakleiovy). Zvláštní zajímavost pro kulturní poměry jižních Slovanů v stol. VI. má *Στρατηγικόν* připisované cís. Maurikiovi, pocházející z konce VI. století, a vedle něho i *Τακτικὰ* císaře Leona (III. či VI.?). Nejnověji přinesla i sfragistika zajímavé objevy [1]).

Obrátíme-li se k pramenům latinským [2]), tu *Jordanis*, jinak jeden z hlavních pramenů VI. století, jenž sám žil v Byzanci a psal tam k r. 551 dějiny, nepřináší k historii slovanských vpádů ničeho, mimo povšechné poznámky a ovšem jinak předůležité zprávy o vymezení sídel Slovanů a jihoruských Antů na sever od Dunaje. Z pozdějších *Paulus Diacon* v longobardské historii (psána po r. 744) má několik zpráv týkajících se osídlení Istrie

---

[1]) *Pančenko* Изв. Русс. Арх. Ист. въ Константинополѣ VIII. 15 sl., *Schlumberger* Byz. Zs. XII. 277.

[2]) Citovaná dále vydání těchto latinských pramenů jsou: Jordanis (Romana et Getica) ed. *Mommsen* (MG. Auct. ant. V. 1. 1882). Paulus Diacon (Historia Langobardorum) ed. *Waitz* v Scr. rer. germ. Hannover 1878. Fredegar Scholasticus (Chronicon) ed. *Krusch* MG. SS. rer. Mer. II. 1888. Anastasius (Historia tripartita) ed. *Boor* při svrchu uvedeném vydání Theofana Confessora. Historia miscella ed. *Droysen* MG. Act. ant. II. a ed. *Migne*, P. L. 95, 979 sl. Johannis Biclarensis chronica, Isidori iunioris Hispalensis chronica, Marcellini comitis chronica, Victoris Tonnennensis ep. chronica ed. *Mommsen* v MG. Auct. ant. T. XI. 1—2 (Chronica minora saec. IV.—VII. 1893—94). Anonymi Ravennatis Cosmographia ed. *Pinder et Parthey* Berlin, 1860. Corripus Flav. Cresconius ed. *Partsch* (M. G. III.). Gregorii papae Epistolae ed. *Hartmann* (MG. Ep. T. I.—II. 1887—1899) a *J. Bulič* S. Gregorio Magno papa nelle sue relazioni colla Dalmazia (Spalato 1904). Cassiodori Variarum epistolarum libri XII. (ed. *Mommsen* MG. Auct. ant. XII.). Presbyter Diocleas (Regnum Slavorum) ed. Dr. *Iv. Črnčić* »Popa Dukljanina lětopis po latinsku atd.« Kraljevica 1874. *Thomas* (Historia Salonitana) ed. *Rački* (Monum. spect. hist Slav. mer. XXVI. Scriptores III. Záhřeb 1894).

a Dalmatie a *Fredegar* v kronice své z pol. VII. stol. několik zpráv o Slovanech pannonských a alpských. Z chronik latinsky psaných nejvíce je v »Historia tripartita« bibliotekáře *Anastasia* (v 2. pol. IX. stol.), ale kronika jeho je jen výtah z Theofana. Pozdní kompilace bez zvláštní ceny je i *Historia Miscella* věnovaná od kn. XVII. počínajíc době Justinianově a další. Něco mají ještě z menších a starších kronikářů *Jan* opat Biclarský (konec VI. stol.), *Isidor* Sevillský (zemř. r. 636), nepřímo i *Victor*, biskup tunnunský (pol. VI. stol.) a komes *Marcellinus* (krátce před r. 534). U Hydatia, Johanna Lyda, v t. zv. barbaru Scaligerově, v germ. dějinách Isidorových atd. pro dějiny příchodu Slovanů na jih není téměř nic. Za to dlužno uvésti *ravennskou kosmografii* (VII. stol.?). Malé narážky jsou i u panegyriků, na př. v básni *Corripově* »In laudem Justini«. Zajímavá data poskytuje dále i korrespondence papežská ze VI.—VII. stol., zejména několik listů papeže Řehoře I. (papežem od 590—604) a též listy Cassiodora Senatora, ministra krále Theodoricha (psány od r. 507, sestaveny r. 537—8). Konečně bych znovu připomněl, že sem náležejí i první kroniky Slovany psané: kněze Dukljanského (z doby 1143—1153) a arcijáhna Tomáše Splitského (z druhé pol. XIII. stol.), o pozdějších zpracováních nemluvíc. Jsou však pramenem pro počátky balkánských Slovanů velmi kalným.

Značnou důležitost pro nás má současná historická produkce v Orientu, zejména v Syrii a Armenii, jež však dosud zůstává z části nepřístupna, nejsouc úplně přeložena. Ovšem zprávy Slovanů se týkající počínají zde teprve, až na nepatrné výjimky, od doby vlády Tiberiovy (od r. 578), ale některé jsou zajímavé a důležité.[1]) U Zacharia Rhetora (kolem r. 518) nenašel jsem ničeho. Za to má neznámý syrský autor »knih chalifů« a kronika Jana biskupa z Nikiu v dolním Aegyptě (z konce VII. stol.) zajímavost a ještě více Jan Efesský (zemř. po r. 585) svými zprávami o útoku

[1]) Libri chalipharum ed. *Land*, Anecdota Syriaca (Lugd. Bat. 1857) I. Jan z Nikiu (Chronika) ed. *H. Zotenberg* s franc. překladem (Notices et extraits des manuscrits de la Bibl. Nat. XXIV. Paris 1883, 125—608. Jan Efesský (Církevní dějiny) něm. překlad od *J. Schönfeldera* (Mnichov 1862), anglický od Payna Smitha (Oxford 1860). Michael Syrský (Chronika) ed. z části francouzsky *Ed. Dulaurier* (Journal Asiatique IV. ser. T. 12, str. 281, 13 str. 315; 1848—49) a úplně nově *J. B. Chabot*, »Chronique de Michal le Syrien« (Paris I.—III. 1905). Barhebraeus (Chronica) ed. *Bruns et Kirsch* (Lipsiae 1789) a *J. B. Abbeloos et Th. Lamy* (Louvain 1872—77) s latinským překladem.

Slovanů do Řecka. Rovněž má značnou cenu kronika Michala Syrského patriarchy antiochijského (z doby r. 1166—1199), a Mara Gregora Barhebraea (Abul-Faradž) z r. 1286 zejména tím, co zachovaly ze ztracených kapitol Jana Efesského. Méně věrohodná, ale zajímavá je zpráva v geografii připisované Mojžíšovi Chorenskému (doba není přesně stanovena), o níž srv. více na str. 175.

Jak jsem pravil, první jisté stopy přechodu Slovanů na Balkán i pro toho, kdo neuznává Lugiů, Sarmatů, Limigantů, Kostoboků nebo zprávy Mojžíšovy, připadají do počátku VI. století. Pro tu dobu, ne-li už pro konec V. stol., máme předně Slovany nesporně doloženy na levém břehu dolního Dunaje, na jednom místě v Dobrudži a potom nepochybuji, že i současné zprávy o Getech útočících do vnitra římské říše vztahovati dlužno nejspíše na Slovany.

Prokopios, De aed. IV., 7, uvádí, že mezi pevnostmi, jež Justinian restauroval na Dunaji, — velká restaurace pevnostního systému říše provedena byla v prvé době vlády Justinianovy, dokud měl ještě energii a pevnou vůli čeliti vpádům barbarů [1]) — byly také dvě tvrze *Ἄδινα* a *ὀχύρωμα Οὐλμιτῶν* [2]), jinde nejmenované. Jména obou nejsou rázu slovanského, ale o obou se dí, že tam seděli Slované a o druhé docela, že byla už dlouhou dobu v rukou Slovanů. Tvrz Adina ležela kdesi v Moesii při Dunaji, tvrz Ulmitů v Skythii (Dobrudži [3]). Je zde tedy přímá a hodnověrná zpráva,

[1]) O tom, jak Justinianos v pozdější době ztratil tuto energii a na místo ní počal vpády barbarů odvraceti zlatem, srv. Agathias V. 14. Menander 1. Zacharias rhetor 168, dí, že Justinian na počátku své vlády rekonstruoval obranný systém říše. Srv. i Prokopios, De aedif. IV., 1. a 5. a zejména Jan z Nikiu c. 90.

[2]) Tvar sing. není v textu označen, nýbrž jen gen. forma *Οὐλμιτῶν*. Nápis uvedený v násl. poznámce ukazuje ovšem na sing. *Ulmetum*. Jinak se připomínají v starověku ještě dvě osady Ulmus zvané. Jednu zná v Pannonii (v dnešním Srěmu) mezi Mursou a Sirmiem mapa Peutingerská a Itineráře Antoninův i Jerusalemský, druhou v západní Moesii na cestě mezi Remesianou a Naissem, tedy v okolí srbského Pirotu, itinerář Jerusalemský. Itin. Anton. 131, 3; 232, 4; 261, 2; 267, 1; 268, 2; Itin. Hierosol. 563, 4. Srv. i Tab Peuting. segm. VI. 3 (Ulmo-Spaneta), CIL. III. 422., Itin. Hierosol. 566, 5. Ulmus položen zde 19.000 kroků od Niše na východ.

[3]) L. c. (*Πάλματις*). *οὗ δὴ ἄγχιστα καὶ φρούριον Ἄδινα καινουργήσας ἐδείματο, ἐπεὶ διηνεκὲς διαλανθάνοντες Σκλαβηνοὶ βάρβαροι ἐνταῦθα καὶ ἐνεδρεύοντες κεκρυμμένως ἀεὶ τοὺς τῇδε ἰόντας ἄβατα ἐποίουν τὰ ἐκείνῃ, χωρία . . . . ἐπέκεινά τε αὐτοῦ ἦν μὲν ἐκ παλαιοῦ ὀχύρωμα Οὐλμιτῶν ὄνομα; βαρβάρων δὲ Σκλαβηνῶν ἐπὶ χρόνου μῆκος ἐκείνῃ τὰς ἐνέδρας πεποιηκότων, διατριβήν τε αὐτόθι ἐπὶ*

že Slované přešli výbojně dolní Dunaj a usadili se na pravém jeho břehu už *dávno* před restaurací těchto tvrzí, jež spadá nejspíše do let třicátých, a z toho vidíme, že Slované jistě činili vpády přes Dunaj aspoň na počátku VI. stol., ne-li docela na konci V. Už to mám za dostatečný doklad pro datování vpádů před r. 527. Jinak by byl Prokopios sotva užil označení »*βαρβάρων δὲ Σκλαβηνῶν ἐπὶ χρόνου μῆκος ἐκείνῃ τὰς ἐνέδρας πεποιηκότων*«.

Druhý doklad poskytují zprávy, hovořící o útocích Getů na poloostrov na konci V. a na počátku VI. století.

V době IV.—VI. stol. začaly se houfně v současném dějepisectví obnovovati staré ethnické názvy. Tak zejména oživlo jméno Skythů pro různé zadunajské barbary, především ovšem

---

μακρότατον ἐσχηκότων, ἔρημόν τε παντάπασι γέγονε καὶ οὐδὲν αὐτοῦ ὅτι μὴ τὸ ὄνομα ἐλέλειπτο ἔτι. ὅλον τοίνυν ἐκ θεμελίων δειμάμενος (t. j. *Ἰουστινιανὸς*) *ἐλεύθερα τῆς τῶν Σκλαβηνῶν ἐπιθέσεώς τε καὶ ἐπιβουλῆς κατεστήσατο εἶναι τὰ ἐκείνῃ χωρία.* Jméno *Ἄδινα* vyskytuje se vůbec jen jedenkráte, a to u Prokopia na místě uvedeném, z jehož výčtu lze zároveň souditi, že běží o tvrz, ležící poblíže Palmatidy, jež podle popisu ležela dále od břehu kdesi na jihozápad od Durostora: *Πάλματις ἐν στενῷ κείμενον μεῖζόν τε κατεστήσατο* (*Ἰουστινιανός*) *καίπερ οὐ παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ ποταμοῦ ὄν.* Mapa Peutingerská segm. VIII. 3 uvádí stanici Palmatis ve vzdálenosti 14.000 kroků od Durostora. Vedle toho však známy jsou dvě osady na Dunaji, jejichž jméno zachováno je ve formě Altina, *Ἀλτίνα* var. *Ἀλδίνα*, a je konečně možno, že Adina místa svrchu uvedeného je druhou z nich, a že pouze jméno bylo chybou písařovou zkomoleno. Prvou Altinu uvádí Itinerarium Hieros. na cestě ze Sirmia do Singiduna, a ležela tedy nedaleko Bělehradu v nejvýchodnějším cípu Srěmu (Itiner. Ant. et Hier. ed. *Parthey et Pinder* 563, 13 Altina). Druhou však uvádí sám Prokopios při pravém břehu Dunaje před Durostorem, tedy na západ od Silistrie u Tutrakanu. Tato druhá Altina je však velmi blízka Adině, jež podle téhož autora má býti trochu opodál Dunaje k jihu, a není nemožno, že Adina i tato Altina (Aldina), je tvrz jedna (Prokop. de aedif. IV. 11. *Ἀλτῖνα* var. *Ἀλιδίνα*; IV. 7. *ἔρυμα τῶν Ἀλτηνῶν.* Srv. i Notitiae dign. or. 37). Druhá, tvrz Ulmiton, ležela v Skythii, tedy v dnešní Dobrudži, a určil jsem polohu její v Čes. Čas. H. 1905, 145 k severu od Černé Vody. Toto určení doplněno je votivním kamenem z r. 140 nalezeném u Ceatal-Ormanu, jenž nese přímo označení *vicus Ulmetum* (srv. mapu při str. 32). Upozornil naň současně *J. Weiss* »Ein Beitrag zur ant. Topographie der Dobrudscha« v Mitth. d. geogr. Ges. XLVIII. Nr. 4—5, 231.). Nápis na něm podle spisu Tocilescova zní: J(ovi) o(ptimo) m(aximo) et Junoni Regin(a)e c(ives) R(omani) et Bessi consistentes vico Ulmeto pro salute imp(eratoris) Ael(ii) Antonini Caes(aris) per mag(istrum). L(ucius) Val(erius) Maxelius posuit de suo v(otum) s(olvens) l(ibens) imp(eratore) Antonino III. co(n)s(ule). Viz CIL. III. str. 1424[26].

pro Germany (Goty) po vzoru Dexippově[1]) a na poč. VI. stol. počínají se mezi severními útočníky objevovati i Getové vedle Skythů, Hunnů, Bulharů. Že tu nemůže více jíti o staré Gety, kteří byli již dávno zanikli v Zadunají a dávno i v balkánské Moesii své jméno potratili[2]), nemůže býti pochyby. Jedná se tu patrně o některý severní ze staré Getiky na Balkán útočící kmen, jenž po obvyklém tehdy zvyku anachronisticky byl označen jménem starým. A to podle vší pravděpodobnosti mohli býti buď Gotové nebo Slované. Záměna jména Getů a Gotů datuje se už od doby Karakallovy[3]) a udržela se i v VI. století, jak ukazuje zejména dílo Jordanovo *Getica*. V této době jméno Getů dávalo se Gotům,

[1]) Pliniův výrok (IV., 81) o této proměně starého pojmu »Skyth« uvedl jsem už v SS. I., 254, kde také sebrána je řada dokladů, jak se ve IV. a V. stol. obyčejně Skythy rozuměli Germané, na př. u Dexippa, Epifania, Themistia, Asteria, Eusebia, Eunapia, Synesia, Filostorga, Sokrata, Sozomena, Zosima, Isidora, Orosia atd., později na př. ještě u Theofana, Synkella, Zonary na základě pramenů starších. V VI. stol. Marcellinus k r. 379 a 380 spojuje Alany, Hunny a Gothy v pojem *gentes scythicae* a Prokopios (BG. IV., 5) podotýká, že všichni národové ve východní Evropě zváni jsou Skythy. Podobně jsme viděli (srv. str. 136), že i Priskos nerozlišoval dobře tento pojem ve své zprávě o poselství k Attilovi r. 448, a jak se vůbec v pozdější době pletla genealogie národů, vidíme na př. z toho, že Theofanes nebo Nikeforos Kall. za potomky Gepidů vedle Gotů uvádějí i Avary (Theof. ed. *Boor* 94, Nikef. XIV., 56). Není tedy nemožno, že právě tak, jako byly vedle Germanů jménem Skythů označováni i jiní národové (na př. Hunnové u Sidonia MG. Auct. ant VIII. index s. v. Scythae, u Theofana Conf. ed. *Boor* 102, 105, u Genesia IV., 85 nebo Bulhaři u Nonna *Συναγώγη* LVII., nebo Avaři u Euagria V., 1, u Georg. Pisida), mohou se také skrývati pod nimi i Slované. Ale před VI. stol. nemáme pravděpodobného dokladu a *Hilferding* se mýlil, když Skythy doby Konstantinovy vykládal za Slovany (Ист. Сербовъ 9). Nejstarší ztotožnění Skythů a Slovanů (ač nejisté) mohlo by býti v traktátu Exordia Scythica z VI.—VII. st., kde se dí o obyvatelích vých. Evropy: sique Exiti (i. e. Scythae) ab nullis hominibus superati usque in praesens habitare videntur (ed. *Mommsen* MG. Auct. ant. IX., 321). Teprve v pozdější době máme příklady jisté. Tak na př. Theofanes zřejmě jménem Skythů uvádí nejen Goty, ale i Hunny, Chazary a Slovany (ed. *Boor* 66, 102, 103, 115, 409), v epit. Strabonově z X. stol. VII., 47, VIII., 21 čteme *Σκύθαι Σκλάβοι*, v Konstantinově spisu de them. II., 3 totéž a t. zv. kontinuatoři Theofanovi označují Chorvaty a Srby za *gentes scythicae* (ed. Bonn 288). Srv. též Zonaru XIV., 15, 4, Jana Kameniata (de exc. Thess. 6), Konst. Manassa (Chron. v. 3745) atd

[2]) Srv. výše str. 45, 62.

[3]) Vita Carac. 10, vita Anton. Get. 6. Srv. výše str. 126 a *Müllenhoffa*, DA. III., 162. Výklady o novějších identifikacích Gotů s Gety (J. Grimm, A. Hilferding) sem nepatří.

když autoru běželo o to, historii nově přišlých Gotů navázati na historii starých Getů, tedy o ztotožnění starých Getů s Goty[1]). Jinak se znalo a užívalo pro Goty jenom jména *Σκύθαι* nebo *Γότθοι*, a jestliže se na poč. VI. století v kronice komesa Marcellina, jenž těchto terminů užívá a při tom rozlišuje Goty, Gety, Bulhary a Hunny, objevuje kmen Getů, dlužno jej patrně vyložiti za národ jiný.

Podle zpráv Marcellinových za velkého odboje, jejž proti Anastasiovi pozvedl Vitalianus[2]), zahynul římský vůdce Cyrillus »getským nožem«[3]), r. 517 pronikl vpád »getské jízdy« do Makedonie, Thessalie a Epiru[4]), a konečně r. 530 udál se nový útok Getů do Illyrika, kde pustošili tak dlouho až je římský vůdce Mundo porazil a zahnal[5]). To nemohou býti Gotové a také ne Hunnové a Bulhaři, jak nově J. Radonić vykládá[6]), nýbrž nejspíše

---

[1]) Srv. výše str. 73.

[2]) O tomto odboji, do něhož Vitalian strhl velké massy podunajských barbarů, srv. hlavně zprávy: Marcellinus com. ad a. 514 sl., Jordanis Rom. 357, Euagrius III., 43, Victor Tonn. Chr. a. 511, 514, Malalas XVI., ed. *Niebuhr* 402, Georg. Hamart. ed. *Boor* 619, Theofanes Conf. ed. *Boor* 157, 160, Anast. Bibl. ed. *Boor* II. 127, Kedrenos ed. Bonn 628, Zach. Rhetor VII., 13, VIII., 2, Jan z Nikiu c. 89, Michal Syr. ed. *Chabot* II., 160, Nikef. Kallistos XVI., 38, Hist. Miscella XVII., 215 (ed. *Droysen*).

[3]) Marcellinus ad a. 514: Cyrillum Vitalianus repperit dormientem, eumque abstractum mox cultro getico iugulavit.

[4]) L. c. ad a. 517: duae tunc Macedoniae Thessaliaque vastatae et usque Thermopylas veteremque Epirum Getae equites depraedati sunt.

[5]) L. c. ad a. 530: Mundo Illyricianae utriusque militiae ductor dudum Getis Illyricum discursantibus primus omnium Romanorum ducum incubuit eosque haut paucis eorum interemptis fugavit. his autem consulibus idem dux in Thraciam quoque advolans praedantes eam Bulgares felicior pugnans cecidit. Zde vidíme v jedné zprávě rozlišení Getů a Bulharů. Do doby Justinovy patří zmínka o vítězství nad Gety, kterou má Corripus, In laud. Iust. III., 385: »quid noster senior potuit pater, inscie, disce sub quo Vandalici ceciderunt strage tyranni edomitique Getae, pubes Alamannica, Franci totque aliae gentes, famosaque regna per orbem ardua sub nostris flectentia colla triumphis suscepere iugum, mentes animosque dedere servitio, nobisque manent ex horte fideles.« Ale zde není jisto, nejsou-li Corripem spíše míněni Gotové. Srv. i Praef. v. 11, I., 254 a v básni »De bellis libycis« II., 383. Mundo sám je u Marcellina označen (ad a. 505) za Geta (contra Mundonem Getam), ale jiné zprávy označují jej rodem za Gepida (Theofanes Conf. ed. *Boor* 102, 218, Malalas XVIII. ed. *Niebuhr* 450, Kedrenos I. ed. Bonn 652), nebo z okolí Attilova (Jordanis Get. 301).

[6]) *Jovan Radonić* v stati »Ко су Гети у хроници комеса Марцелина« (Глас срп. акад. 1901, 204). Radonić domnívá se tu (str. 214), že koncem V.

Slované, kteří už stáli v plné síle na Dunaji, připravujíce se k budoucím svým velkým útokům [1]). Důležitou podporou výkladu toho je to, že máme z doby poměrně velmi blízké nesporné doklady, jak v VI. stol. byzantští historikové ztotožňovali pojem »Geta« s pojmem Slovana. Tak Theofylaktos Simokattes, jenž žil za panování Herakleiova a popisoval dobu z konce VI. století, přímo dí, že Getové je starší jméno Slovanů [2]). Svědectví toto je sice o něco málo pozdější Marcellina, kterýž psal krátce před r. 534 [3]), ale přece zase tak blízké, určité a obecné, jako známá věc pronesené, že ho musíme dbáti při výkladu Marcellina. Za druhé i celý historický obraz Podunají z počátku VI. stol. svědčí proti výkladu Radonićovu. Slované nebyli tehdy »daleko na severu«, nýbrž už od delší doby při dolním Dunaji. Je tedy jejich vystoupení mezi výbojníky na poč. VI. stol. naprosto přirozené. Také výraz »Getae equites« tomu neodporuje, neboť vidíme z následujících zpráv, že Slované na Balkáně vystupují jako dobří jezdcové [4]).

To jsou první zprávy, které by nás o přechodu Slovanů na Balkán zpravovaly už před r. 527, od kterého se officiálně počítá na základě Jordanova a Prokopiova textu počátek útoků, při nichž jsou pak Slované přímo tímto svým jménem uváděni [5]). Ale

---

a poč. VI. stol. Slované ještě byli na severu daleko od hranic říšských (Dunaje); proto také v povstání Vitalianově r. 514 nejsou jmenováni (jen Hunnové, Gotové, Skythové a Mysové) a Geti Marcellinovi jsou jen Hunnové a Bulhaři.

[1]) Na Slovany pomýšlel zde nejen *Drinov*, Заселеніе 92 nebo *Bogusławski*, Hist. Słov. II., 44, 162, ale i *Müllenhoff-Pniower* (DA. II., 384), *Hopf* (Gesch. Gr. 79), *Bury* (A history of the later Rom. empire I., 294), *V. Vasiljev* (Виз. Врем. V., 407), *A. Rose* (Kaiser Anastasius I., Halle 1882, 30), *Kos* (Izv. muz. Kranj. VIII., 94), *Stanojević* (Р. Фил. Вѣстникъ 1902, 217), *Hruševskij* (Зап. тов. им. Шевч. 1898, XXI., Анти 5, 13) a jiní.

[2]) Theof. Sim. (ed. *Boor*) III., 417: *Τὸ δὲ Γετικὸν ταὐτὸν δ'εἰπεῖν αἱ τῶν Σκλαυηνῶν ἀγέλαι, τὰ περὶ τὴν Θρᾴκην ἐς τὸ καρτερὸν ἐλυμαίνοντο* . . . VI., 6, 14: *καὶ τὸν Γετικὸν καταλύσασθαι πόλεμον.* VII., 2, 5: *οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πεπλησιακότες τοῖς Γέταις (τοῦτο γὰρ τοῖς βαρβάροις τὸ πρεσβύτερον ὄνομα) οὐκ ἐθάρρουν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν* (mluví se tu o Slovanech). Také Fotios v přípisku k Theofylaktovi dí: *Σκλαυήνων ἤτοι Γετῶν. Γέται γὰρ τὸ παλαιὸν ἐκαλοῦντο . . . Οἱ δὲ Γέται ἤτοι Σκλάβοι* (Photii summaria ed. *Boor* 8, 13).

[3]) Srv. *Mommsen*, MG. Auct. ant. XI., 42.

[4]) Srv. na př. zprávu Prokopiovu (BG. I., 27) k r. 537 o Marinovi a Valerianovi, kteří přišli do Italie s vojskem 1600 jezdců, skládajícího se největší částí z Hunnů, Slovanů a Antů.

[5]) Srv. na př. *Müllenhoff-Pniower*, DA. II., 379, *Kos* (Izv. muz. Kranj.

i s tímto jménem můžeme jíti o několik let napřed, jak jsem už jinde ukázal[1]).

Vpád slovanský, který připomíná Prokopios v III. knize Války gotské kap. 40 (srv. dále str. 168), kladli někteří do r. 527, jiní do doby ještě pozdější. Ale obojí neprávem, neboť spadá už do doby vlády Justinovy (518—527).

Na uvedeném místě vykládá totiž Prokopios, že Slované, kteří r. 550 mířili na Soluň, uslyševše, že římský vůdce Germanos, synovec Justinianův, táhne proti nim a jest už v Srědci, dostali strach a ustoupili do Illyrie. Měliť prý ho v dobré paměti z let minulých, kdy Germanos jednou, za vlády Justinovy, jako vůdce vojsk thráckých slovanské Anty vpadlé do říše na hlavu porazil a téměř na dobro zničil[2]).

Na tomto místě, ačkoliv rukopisy mají *Ἰουστῖνος*, emendují podle příkladu jes. Klaudia Maltreta vydavatelé: *Ἰουστινιανός*, patrně z té příčiny, že císař je zde označen jako strýc »*θεῖος*« Germanův, a vlastním strýcem byl Justinian, kdežto Justinos byl už strýcem druhého stupně (strýc Justinianův). Mimo to však nepochybuji, že i obvyklá these, podle níž výboje slovanské se počaly teprve za Justiniana, měla vliv na opakování emendace, kterou však nemohu uznati za správnou.

Předně dlužno míti na zřeteli, že rukopisy *všechny* mají *Ἰουστῖνος*, a následkem toho mohli bychom k opravě přikročiti

---

VIII., 94), a podobně mnozí jiní. Opírají se o zprávu Jordanovu, jenž dodává, vylíčiv dobu Justinianovu: »hi sunt casus Romanae rei publicae praeter instantia cottidiana Bulgarorum, Antium et Sclavinorum« (Rom. 388) a Prokopiovu, jenž přímo dí (Hist. arc. 18): *Ἰλλυρίους δὲ καὶ Θρᾴκην ὅλην, εἴη δ' ἂν ἐκ κόλπου τοῦ Ἰονίου μέχρι ἐς τὰ Βυζαντίων προάστεια, ἐν τοῖς Ἑλλάς τε καὶ Χερρονησιτῶν ἡ χώρα ἐστὶν, Οὖννοί τε καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται σχεδόν τι ἀνὰ πᾶν καταθέοντες ἔτος, ἐξ οὗ Ἰουστινιανὸς παρέλαβε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ἀνήκεστα ἔργα εἰργάσαντο τοὺς ταύτῃ ἀνθρώπους. πλέον γὰρ ἐν ἑκάστῃ ἐμβολῇ οἶμαι ἢ κατὰ μυριάδας εἴκοσιν εἶναι τῶν τε ἀνῃρημένων καὶ ἠνδραποδισμένων ἐνταῦθα Ῥωμαίων, ὥστε τὴν Σκυθῶν ἐρημίαν ἀμέλει ταύτης πανταχόσε τῆς γῆς ξυμβαίνειν.* Srv. i De aedif. IV. 1, a Histor. arc. 11.

[1]) Čes. Čas. Hist. 1905, 136.

[2]) Prok. BG. III., 40: »*Ἡνίκα Ἰουστῖνος ὁ Γερμανοῦ θεῖος τὴν βασιλείαν εἶχεν, Ἄνται, οἳ Σκλαβηνῶν ἄγχιστα ᾤκηνται, Ἴστρον ποταμὸν διαβάντες στρατῷ μεγάλῳ ἐσέβαλλον ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν. ἐτύγχανε δὲ Γερμανὸν βασιλεὺς Θρᾴκης ὅλης στρατηγὸν καταστησάμενος οὐ πολλῷ πρότερον. ὅς δε ἐς χεῖρας ἐλθὼν τῷ τῶν πολεμίων στρατῷ κατὰ κράτος τε μάχῃ νικήσας σχεδόν τι ἅπαντας ἔκτεινε, κλέος τε μέγα ἐκ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Γερμανὸς ἐς πάντας ἀνθρώπους καὶ διαφερόντως ἐς τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους περιεβάλλετο.*«

jedině tehdy, kdyby jméno Justinovo zde z důvodů věcných bylo nemožné, ať lexikálných ať historických, — konkretně řečeno, kdyby *θεῖος* nemohlo býti vůbec použito ve smyslu strýce druhého stupně, nebo kdyby Germanos nebyl mohl míti před r. 527 velení v Thrákii, nebo kdyby vůbec positivně bylo někde potvrzeno, že před r. 527 žádného útoku Slovanů do říše nikdy nebylo. Ale ani jednoho ani druhého ani třetího není. Je pravda, slovo *θεῖος* značí vlastního strýce v poměru k bratrovci (*ἀνεψιός* Prok. III. 37) a tím byl Germanovi Justinian, ale Řek nemohl jiným slovem vyjádřiti vzdálenější strýcovství. Jako užíváme obecně označení »strýc« i pro strýce druhého stupně, tak nepřesně bylo ho asi užíváno i v Řecku; proto nemůže slovo *θεῖος* samojediné míti ten význam, abychom jen z tohoto důvodu rukopisně zaručené *Ἰουστῖνος* měnili v *Ἰουστινιανός*. A jiného důvodu není. Neboť předně nevylučuje žádný pramen výslovně možnost slovanských vpádů před r. 527, ba naopak řada výše uvedených zpráv mluví pro to [1]) a za druhé Germanos, jenž podle Prokopiova svědectví zemřel r. 550, mohl býti zcela dobře už za Justina velitelem vojsk v Thrákii. Rok jeho narození a stáří nejsou nikde, pokud vím, udány. Ale podle mých výpočtů bylo mu při smrti jistě přes 50 let, byl za Justina, jenž zemřel v roce narození jeho dcery, už delší dobu ženat a otcem, a mohl býti tedy zcela dobře velitelem vojska v Thrákii před r. 527 [2]). Údům císařského rodu a vůbec jinochům dvoru

---

[1]) U samého Prokopia ještě jedna zpráva svědčí o vpádech před r. 527. R. 530 Justinian ustanovil statečného Chilvuda velitelem vojska v Thrákii, aby čelil Antům, Slovanům a Hunnům, kteří často přecházeli Dunaj (*τὴν διάβασιν πολλάκις ἤδη Οὖννοι τε καὶ Ἄνται καὶ Σκλαβηνοὶ πεποιμένοι ἀνήκεστα Ῥωμαίοις ἔργα εἰργάσαντο* Prokop. III. 14). Připomíná-li se r. 530, že Slované před tím činili nejen časté, nýbrž i velké vpády, vztahovalo se to sotva na 3 leta právě minulá, poněvadž by se jinak o tom historik Justinianův byl asi zmínil.

[2]) Neboť krátce před tím, než zemřel, totiž r. 545, provdal Joannovi, sestřenci Vitalianovu, svoji dceru Justinu, které bylo tehdy 18 let (Prok. BG. III., 12, Hist. arc. 5.); byla tedy narozena r. 527. Mimo to čteme, že po smrti Germanově ustanoven byl syn jeho Justinian vrchním velitelem výpravy do Italie (III., 40), dále že r. 552 synové Justinus a Justinianus byli císařskými vůdci vojska na Balkáně (Prok. IV., 25) a v letech 554—6 Justinus byl docela ustanoven vrchním velitelem nade vším vojskem v Kolchidě (Agathias II., 17, 18, 21). Počítáme-li oběma v době, kdy se stali vrchními veliteli, stáří 30 let, není to zajisté mnoho, a rok jejich narození spadal by pak do r. 520 a 524 — do doby vlády Justinovy. Syn Justin provázel Germana už na výpravě proti Chosroovi, který dobyl Antiochie (Malalas

blízkým bývaly svěřovány důležité úkoly vojenské už v mladých letech. Srv. na př. úkol mladého Germana, syna Dorotheova (*νέος μέν γε ὢν κομιδῇ καὶ πρῶτον ἤδη ὑπηνήτης*) na Chersonesu[1]), nebo úkol mladičkého Theodosia v Moesii[2]) a pod.

A že Prokopios na zmíněném místě vskutku připomínal událost z doby Justinovy a ne Justinianovy, toho neméně vážným dokladem je na konec způsob, jakým se Prokopios o celé události zmiňuje. Prokopios totiž, jenž přece psal dějiny vlády Justinianovy, nenadále praví: »*Když Justinos vládu měl,* Antové . . . vpadli do říše římské.« Zde Prokopios zřejmě chtěl říci, že se to nestalo za Justiniana, jehož vládu právě popisoval, nýbrž za předcházejícího císaře, totiž Justina. Tento důležitý, rozhodující moment, pak to, že všechny rukopisy mají jméno Justinovo, a že konečně nic nevadí s hlediska historického, proč bychom velitelství Germanovo a vpád slovanský nemohli posunouti před r. 527, — to vše mluví rozhodně pro restauraci textu rukopisného. Proti tomu slovo *θεῖος*, jež ovšem pak musíme vyložiti v nepřesném smyslu: »strýc druhého stupně«, nemůže samojediné rozhodnouti pro přeložení události do doby Justinianovy[3]). A ještě jednu věc: kdyby staré vítězství Germanovo bylo připadalo vskutku do vlády Justinianovy mezi r. 527—550, byl by se Prokopios, jenž vládu tu a boje jeho podrobně popisuje, někde o něm před r. 550 zmínil, poněvadž bylo veliké a slavné. Ale Prokopios ve svém líčení nemá o tom ničeho.

Z těch důvodů posunuji vzpomenutý Prokopiem vpád Antů, první to historicky ověřený vpád, na jisto před r. 527 a po r. 518, kdy Justinus nastoupil; že o něm nikdo přímé zprávy nezachoval, není divné, uvážímeli, že předně vládu Justinovu popsánu podrobněji nemáme a že ani o Justinianových bojích se Slovany nedověděli bychom se, ač jich mnoho bylo, nic z líčení na př. Euagriova, Anastasiova nebo Zonarova.

---

kn. XVIII ed. *Niebuhr* 480), a ve válce proti Parthům r. 540, kdy byl zároveň konsulem (Jordanis, Rom. 376 a Continuator Marcellini ad a. 540).

[1]) Agathias V., 21.

[2]) Amm. Marcell. XXIX., 6. Srv. výše citát na str. 131.

[3]) Vykládati rukopisné »*ἡνίκα τὴν βασιλείαν εἶχεν*« ve smyslu »když vládu nastoupil« a klásti potom vítězství Germanovo nad Anty do r. 527, je grammaticky nemožné. A proto zcela bezpodstatně už *Šafařík* (SS. II., 161) a po něm *Sokolov* (Изъ древней ист. Болгаръ, 42), nově *Stanojević* (Виз. и Срби 140) událost tu kladou do r. 527, *Paparrigopulos* (*Ἱστορία* III., 140, 143) do r. 528.

Slovanské výboje na Balkáně od r. 527, v němž nastoupil vládu císař Justinian, byly již častokráte předmětem líčení [1]. Ale až na několik málo popisů byly ostatní jen povrchně sestaveny, a i ty, jež na základě pramenů samostatně a podrobně byly napsány, vyžadují dnes, kdy řada pramenů je lépe vydána a jiné poprvé učiněny přístupnými, nového přepracování a to od základů.

Od r. 527, třebas není rok tento prvním datem a počátkem útoků, počaly se slovanské vpády na Balkán opakovati neustále a nabývati větších a větších rozměrů, jsouce parallelně podporovány stálými výboji Hunnů, Bulharů a později Avarů.

Justinian, dostav se na trůn, umínil si především čeliti tomuto severnímu nebezpečí zřízením velkolepé soustavy obranné, jež se měla skládati z pevnostních linií (prvá byla břeh Sávy a Dunaje), protínajících Balkán od západu k východu až před »dlouhou zeď« (*μάκρον τεῖχος*), kterou před krátkou dobou (512) byl dobudoval Anastasios před Konstantinopolí. Za tou příčinou Justinian na

[1]) Více méně obšírné doklady a popisy slovanských vpádů podali na př. následující autoři: *Stritter J.*, Memoriae populorum olim ad Dan. incolentium II., pars 1. str. 24 sl. (1774), *Fallmerayer J. Ph.*, Gesch. der Halbinsel Morea während des Mittelalters I., 155 sl. (1830), *Zinckeisen J. W.*, Gesch. Griechenlands I., 665 sl. (1832), *Šafařík P.*, SS. II , 160 sl., 327 sl. (1837), *Muralt*, Chronographie 142 sl. (1855), *Smičiklas T.*, Pov. hrv. I. 93 sl. (1882), *G. Finlay*, Griechenland unter den Römern 233 sl , 285 sl. (Leipz. 1861), *K. Nikolajević*, Крит. покуш. II., 1 sl. (1863—4), *C. Hopf*, Gesch. Griech. v *Ersch-Gruber*, Enc. Ser. I., Th. 85, str. 79 sl. (1867), *M. Drinov*, Заселенie 85 sl. (1873), *R. Roesler*, Zeitpunct 91 sl. (1873), *G. Hertzberg*, Gesch. Griechenlands seit dem Absterben des ant. Lebens I., 89 sl. (1876), *Fr. Rački*, Documenta 217 sl. (1877), *Paparrigopulos K.*, *Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. ἔθνους* III., 139 sl. (Ath. 1886), *O. Pniower* v *Müllenhoffově* DA. II., 375—394 (1887), *Bury J. B.*, History of the later Roman Empire II., 11 sl., 114 sl., 142 sl., 239 sl. (Lond. 1889), *Kovačević* a *Jovanović*, Ист. Срп. I., 36—70 (1893), *Kos Fr.*, Iz zgodovine (Izv. Muz. dr. VIII., 90 sl., 1898), *Vasiljev A.*, Славяне въ Грецiи (Виз. Врем. V., 408 sl., 1898), *A. Pogodin*, Слав. передв. 49—71 (1901), *Stanojevic S.*, Виз. и Срби 133—242 (1903), *Kos Fr.*, Gradivo I., str. XXV. sl. (1903). První excerpta o těchto vpádech sestavil Stritter, a jeho sestavení a chronologie přidrželi se všichni historikové doby nejbližší až po P. Šafaříka. Potom novou půdu zjednal revidovaný bonnský Corpus Hist. Byz. a hlavně od padesátých let kniha Muraltova. Ale i toto jinak velmi záslužné dílo má mnoho nedostatků, mezer, omylů a ti, kteří se oň opírali, mají dosti chyb, s nimiž sloužili za nový základ jiným (na př. Rački v knize *Documenta*). Teprve nová dobrá vydání hlavních historiků byzantských od K. Boora a některé studie (Gelzer, Jireček atd.) upravily nápravu a novou půdu. Z posledních přehledů nejúplnější a nejlepší má St. Stanojević. Ale i od něho jsem se častěji odchýlil.

počátku své vlády věnoval velké úsilí a ohromné sumy na opravu pevností, jež, byvše v starších dobách vystavěny, ležely na poč. VI. stol. v ssutinách nebo aspoň byly neschopny tužší obrany, a také na stavbu nových tvrzí. Vypočítává je všechny, restaurované i nové, Prokopios v traktátu »o stavbách« (περὶ κτισμάτων) a to v knize 4. Ale tato velká námaha a velké výdaje vyšly úplně na plano. I když snad jednotlivé pevnosti uvedeny byly v dobrý stav, říše neměla dost vojska, aby tyto rozlehlé obranné linie dostatečně obsadila [1]) a postavila tak proti nepříteli hradbu, které by nikde neprorazil. V několika velkých garnisonách při Dunaji bylo sice shromážděno více vojska, byly tu i kraje hustě obsazené pomocnými vojsky barbarskými (φοιδεράτοι), ale vojsko bylo špatně placené, nespolehlivé a mezi garnisonami rozkládaly se příliš velké mezery, slabě obsazené, s tvrzemi nedokonalými, kudy se každý jen trochu silnější zástup nepřátel dostal do vnitrozemí. A také vidíme z dějin, jež nám líčí vládu Justinianovu, že se barbaři pramálo starali o tento říšský obranný systém. Vpády Gothů, Gepidů, Hunnů, Bulharů, Slovanů a Antů připomínají se opětovně a neustále s úspěchem.

U Dunaje, jenž byl ještě pokládán za hranici říše (srv. Prokop. BG. IV., 5), seděli v tu dobu barbaři tak, že na západě ovládali Pannonii Langobardi, podle staršího počítání od r. 526, podle novějšího teprve od r. 547, ve středu Gepidové až do valašských Karpat, z části i na pravém břehu v Sirmiu s okolím, a kolem Singiduna zbylá část Herulů; dále na východě při dolním Dunaji seděli vedle zbytků starých Hunnů hlavně Bulhaři. Že však v celém Zadunají vedle Langobardů, Gepidů, Herulů, Hunnů a Bulharů seděli už Slované, místy zkoncentrovaní a svo-

[1]) Hlavní obranné linie Justinianovy byly: 1. na Dunaji, 2. od Ulpiany přes Germanu na Sardiku, 3. od Nového Epiru přes Makedonii, Thrákii až k Chersonesu, k nimž pak přistupovaly ještě linie v Řecku (v Thessalii u Thermopyl). Srv. *Hertzberg*, Gesch. Griech. I., 90, *Diehl*, Justinien (Paris 1901) 222, 234, 244. Na Dunaji byly některé hrady římské drženy i na levém břehu (na př. Literata proti Novám, Sikivida proti Palatiolu, Daphne proti Transmarisce a j. Srv. Prok. l. c. IV., 5—7 a *Jireček*, Romanen 21), na pravém staré věže (μονοπύργια) vyvrácené Hunny byly všecky znovu a silněji restituovány (Prokop. de aed. IV., 5). Také zeď Anastasiova znovu byla opravena (Prok. de aed. IV., 9). Vybudování tohoto systému počal Justinian hned, jak nastoupil tedy asi v letech třicátých VI. století (srv. Zacharias Rhet. 168, Jan z Nikiu 90); v pozdějším svém věku ztratil svou prvotní energii a místo obrany zbraní pomýšlel jen na záchranu pomocí darů a peněz (Agathias V., 14., Menander 1).

bodní, místy pod vládou národů právě jmenovaných, nemůže býti na základě řady zpráv Prokopiových, Jordanisových a Agathiových žádné pochyby. I kdyby nebylo výše uvedené zprávy Pseudocaesaria Naziancského, je to zřejmo z celého líčení Prokopiova, třebas určitěji nepraví, kde seděli. Jenom tolik vidíme, že od Prutu k západu seděli kmenové shrnovaní pod jméno Slovanů, *Σκλαυηνοί*, na východě při samém ústí Dunaje slovanští Antové, *Ἄνται*. Nejvíce jich bylo při dolním Dunaji od Ršavy ke vtoku Prutu (jak ostatně dosvědčuje i Mauricii Strat. XI., 5) a také vidíme z líčení barbarských vpádů, že Slované měli při nich účast vynikající, ba převahu.

Vpády Slovanů a Antů opakovaly se hned, jak Justinian v srpnu r. 527 nastoupil[1]), ale od r. 530—532/3 ustaly. V tu dobu byl totiž císařským vůdcem v Thrákii ustanoven Chilvud neboli Chilivud (*Χιλβούδιος*), podle jména soudíc rodem patrně Slovan[2]), jenž tak výborně bránil Dunaj, že ani Hunnové ani Slované neodvážili se řeky přestupovati[3]). Jakmile však r. 532/3 Chilvud při výpadu do země slovanské padl[4]), nastaly útoky znovu. Od r. 535, kdy se počala válka gotská v Italii, až po r. 540 připomínají různí chronisté vpády Gepidů, Bulharů a Hunnů,

---

[1]) Prokopios BG. III., 14. Hist. arc. 18. Srv. ještě, že r. 530 porazil Mundo »Gety« pustošící Illyrii a téhož roku prý zahnal i Bulhary z Thrákie (Marcellin. ad a. 530, srv. i 535, Malalas ed. *Niebuhr* 437 a 450; Theofanes ed. *Boor* 217, 218 a Kedrenos I., str. 651 sl. ed. Bonn datují později).

[2]) Zmíněného Chilvuda pokládám za Slovana na základě legendy, kterou Prokopios dále vykládá; podle ní jakýsi Ant jména stejného r. 545 vydával se za padlého vůdce římského a ustanoven byl správcem Antů, kteří se měli usídliti v okolí tvrze Turris. Ale ještě téhož roku podvod byl odkryt Narsem a nepravý Chilvud odstraněn. R. 1902 oznámil *J. Ivanov* (»Надгробниятъ надписъ на Хилвуда« Пер. Сп. LXII., 63), že v Cařihradě nalezen byl náhrobní mramorový kříž s epitafem vůdce Chilvuda, jehož nápis zní:

'Ενθαδὲ κατάκειται Χιλιβούδιος υἱὸς
Σανβατίου τελευτᾷ μηνὶ Νοεμβρίου
κη' ΙΝΔΣ Ζ' Γαμετὴ Χιλιβουδίου.

Nejedná-li se tu o falsum, dovídali bychom se, že Chilivud byl synem Sanbatia (Сѫбатъ ?) a že podle ind. VII. zemřel r. 529, což by ovšem měnilo výše uvedenou chronologii zpráv Prokopiových (předpokládajíc totožnost obou Chilvudů).

[3]) Prokop. BG. III. 14. Proto také Justinian přijal do svého titulu příjmení *Anticus* (Paulus, Hist. Lang. I., 25, Chron. pasch. ad a. 552 *Ἀντικός*); podobný titul měl i Justin II. (Euagrios V. 4).

[4]) *Diehl* datuje do r. 534 (Justinien 218). Srovn. však pozn. 2

v jejichž přesném roztřídění a datování se však rozcházejí[1]). Také Slované se účastnili[2]), ale výslovně se nový vpád jich uvádí teprve r. 545. Roku toho najal Justinian Heruly proti Gotům. Najaté zástupy Herulů táhly přezimovat do Thrákie, odkudž na jaře roku příštího měly s Narsem vytrhnouti do Italie. V tu dobu však právě velké množství Slovanů překročilo Dunaj a vyplenilo řadu obcí, jenže konec výboje byl nešťastný. Herulové, ač bylo Slovanů více, Slovany přemohli a zajaté osvobodili[3]). Událost spadá na podzim r. 545, neboť se boj strhl, když Herulové táhli do Thrákie. Ale už koncem r. 547 vtrhlo nové velké vojsko Slovanů do Illyrie, a zle řádíc, pustošíc, dobývajíc pevnosti, zotročujíc muže a pobíjejíc ženy, dostalo se r. 548 až k Epidamnu (Dyrrhachiu). Římský velitel v Illyrii, maje po ruce 15.000 mužů, sledoval sice výbojníky, ale, ač byli počtem slabší, neodvážil se na ně udeřiti[4]). To je útok, který se obvykle datuje k r. 548[5]) a má za první útok Slovanů do Illyrie a Dalmacie. Zde bych také podotkl, že současně r. 548/9 pod velením Ildiga (*Ἰλδίγης*) rodem Langobarda, vtrhlo do severní Italie 6000 Slovanů na pomoc Gotům. Kdesi v Benátsku porazili vojsko římské, ale potom se vrátili za Dunaj[6]). Je to první historicky zaručený vstup Slovanů do Italie.

---

[1]) Srv. Marcellinus com. ad a. 535, 539, Theofanes Conf. ed. *Boor* 217, Malalas XVIII., ed. *Niebuhr* 437, 450, Kedrenos ed. Bonn I., 651. Zejména velký vpád Hunnů vzpomíná Prokopios (B. Pers. II., 4), při němž r. 540 pronikli až k Cařihradu a do Řecka. K těmto různým útokům vztahují se také dvě zmínky v Justinianových Novellách (ed. *Zachariae* I., 481, II., 256), kde se zplnomocňují r. 538 biskup Moesie a r 544 biskupové z Tom a Odessu ku prodeji církevního majetku za účelem vykoupení zajatých.

[2]) Srv. na př. Prok. BG. III., 14, kde z textu vidno, že se mezi lety 533 a 545 udál nějaký vpád Antů do Thrákie. Nejspíše se Slované účastnili právě vzpomenutého velkého vpádu Hunnů r. 540 (srv. analogické poměry při hunnském vpádu z r. 558—9).

[3]) Prokop. BG. III., 13.

[4]) Prokop. BG. III., 29 dí: *Σκλαβηνῶν στράτευμα διαβάντες ποταμὸν Ἴστρον Ἰλλυριοὺς ἅπαντας ἄχρι Ἐπιδαμνίων ἔδρασαν ἀνήκεστα ἔργα, κτείνοντες καὶ ἀνδραποδίζοντες τοὺς ἐν ποσὶν ἡβηδὸν ἅπαντας καὶ τὰ χρήματα ληιζόμενοι. ἤδη δὲ καὶ φρούρια ἐνταῦθα πολλά τε καὶ δοκοῦντα ἐχυρὰ τὰ πρότερα εἶναι οὐδενὸς ἀμυνομένου ἐξελεῖν ἴσχυσαν, καὶ περιήχοντο ξύμπαντα κατ' ἐξουσίαν διερευνώμενοι.*

[5]) *Rački*, Doc. 217, *Klaić*, Povj. Hrv. I., 27, *Muralt*, Chronogr. 194, *Dümmler*, Ält. Gesch. 360 a *Fallmerayer* (Gesch. Morea I., 160) docela jej kladli do r. 549. Do konce r. 547 klade jej správně *Kos*, Gradivo I., 33.

[6]) Prokop. III., 35.

Nový velmi prudký a památný útok udál se r. 549 [1]). Podnikl jej do Thrákie nějaký blíže neznámý horský kmen slovanský, povahy velmi divoké. Nebylo jich mnoho — asi 3000 v celku, — a ačkoliv se ještě k tomu za ř. Hebrem (Maricou) rozdělili na dva díly, hnali oba před sebou vítězně silnější vojska římská. Oddíl, jenž táhl na východ, přepadl vůdce Aspada, jenž v pevnosti Tzurulu mezi Cařihradem a Adrianopolí velel římské jízdě, porazil jej a vůdce samého, jemuž dříve kůže se zad byla stažena, za živa upálil. Po tomto vítězství Slované zpustošili celou Thrákii, dobyli Toperu, města ležícího při Mestě na jižních svazích Rhodopských hor, pobivše při tom 15.000 mužů a zajavše na tisíce žen a dětí [2]). Thrákie zůstala plna nepochovaných mrtvol. O Illyrii, kam druhý oddíl Slovanů vpadl, nemáme sice tak podrobné zprávy, ale jistě tam mírněji nehospodařili.

Roku následujícího (550) na jaře nový zástup Slovanů, tentokráte »silný jako nikdy před tím«, přešel Dunaj a postupoval směrem na Niš, maje v úmyslu udeřiti na Soluň [3]). Císařský vůdce Germanos, — nám známý — jenž v illyrské Sardice chystal vojsko do Italie proti Gotům, dostal rozkaz, postaviti se jim vstříc. Ale k boji nedošlo, neboť Slované, uslyševše, že v Sardice stojí s velkým vojskem Germanos, pověstný už z bojů za doby Justinovy, dostali strach a obrátili se na pravo do Illyrie a do sev. Dalmacie. Ale jakmile Germanos zemřel a vojska císařská odtáhla na podzim na západ k Saloně, Slované opakovali útoky [4]) a loupíce po celém poloostrově nadělali opět velkých škod. Nové vojsko proti nim vyslané pod vrchním vedením eunucha Scholastika udeřilo sice na jednu část Slovanů, tábořící nad Adrianopolí, ale bylo úplně poraženo, následkem čehož se Slované dostali, zpustošivše kraj Astike, až k »dlouhé zdi« cařihradské. Teprve tam je nové vojsko zadrželo a přinutilo k návratu (v zimě r. 550/1).

---

[1]) Prokopios, BG. III. 38. O dobytí Toperu od Slovanů zmiňuje se krátce i Prok. De aedif. VI. 11. *Diehl* (Justinien 220), *Rački* (Doc. 219) nesprávně tento útok datují do r. 551, *Stanojević* do r. 548 (Виз. и Срби 145).

[2]) Zde podotýká Prokopios, že zajetí žen a dětí stalo se tentokráte výjimkou. Jindy prý Slované vše pobíjeli, muže i ženy s dětmi, a to způsobem ukrutným, vbíjejíce je na koly nebo spalujíce za živa a pod.

[3]) Prokop. BG. III. 40 (*Σκλαβηνῶν ὅμιλος ὅσος οὔπω πρότερον*). *Rački* datoval do r. 551 (Doc. 221).

[4]) Mnozí byli domnění, že v opětovném útoku měl ruce gotský Totilas, který Slovanům penězi zaplatil (Prok. l. c.).

Diehl klade tento útok do r. 552 [1]), ale nesprávně, jak vidno z podrobného chronologického seřazení Prokopiova. R. 551 udál se ještě jiný velký vpád, jejž učinili na podnět Gepidů hunnští Kotrigurové, sídlivší před tím u Azovského moře, a to počtem 12.000 mužů, ale toho se Justinian jednak obratnou politikou, jednak poplatkem zhostil[2]). Za to ještě koncem r. 551 nový velký zástup Slovanů, nedbaje vojska císařského, vpadl do Illyrie [3]). Slované opět poseli dráhu, kudy šli, mrtvolami, osady zpustošili a množství lidí vlekli do otroctví. Nikdo se jim nepostavil v cestu a i Dunaj přešli na zpáteční cestě klidně, poněvadž jim Gepidové, kteří zde seděli, poskytli volný průchod za poplatek zlatého statéru z hlavy mužské. A ještě krátce potom udál se nový útok, neboť čteme, jak císař obviňuje Gepidy, že opět pustili nějaký zástup Slovanů přes Dunaj [4]).

Po r. 551 prameny o barbarských výbojích delší dobu mlčí. Buď nebylo vpádů nebo, jak se spíše zdá, nebyly velké a nezasáhly hlouběji do země. Teprve koncem r. 558 podle Agathia strhla se nová bouře, jež trvala do r. 559 [5]). V tu dobu předně hunnští Kotrigurové pod vůdcem Zaberganem vpadli přes dolní Dunaj do Thrákie; odtud jedna část pronikla do Řecka a k Soluni, druhá až k dlouhé zdi cařihradské a na Chersones, kdež ji v poslední chvíli starý Belisar, posadiv si krunýř na prsa a přílbu na šedivou hlavu, porazil a zahnal [6]). Agathias, jenž událost tu dopodrobna popisuje, nemluví při tom o Slovanech. Ale kronika Michala Syrského, Barhebraea a vedle nich Malalas, Theofanes a Kedrenos uvádějí, že útoku se účastnili i Slované, což je ostatně

---

[1]) *Diehl,* Justinien 220. *Rački* (Doc. 224) do r. 553.

[2]) Srv. podrobně u Prokopia BG. IV. 18, 21, 2000 Kuturgurů bylo přijato mezi foederaty a usazeno císařem v Thrákii.

[3]) Prokopios BG. IV. 25. Stanojević klade vpád do r. 552 (str. 150), ale z textu Prokopiova soudím, že se počal už r. 551, neboť Slované *dlouho* (*χρόνου τι μέγα κατατρίψαντες μῆκος*) pobyli v Illyrii, než se vrátili. Pak teprve vypukla válka mezi Gepidy a Langobardy, bylo delší jednání s Justinianem, v němž císař obviňuje Gepidy, že nové zástupy Slovanů pustili přes Dunaj, následovalo vítězství Langobardů, — a to vše se stalo před koncem jara 552, podle závěrečných slov kapitoly.

[4]) Prok. l. c.

[5]) Theofanes (ed. *Boor* 233) k r. 558—9, totiž od 29. srpna 558 až do 29. srpna 559, čítáť Theofanes podle aery alexandrijské (srv. *Fr. Rühl,* Chronologie des Mittelalters etc. Berlin 1897, 192, 193).

[6]) Agathias V. 11—25.

při stavu věci v Podunají zcela přirozené [1]). Theofanes popisuje ještě, že se zdržovali Slované s Hunny po delší dobu v okolí Selymbrie, Tzurula a Driziper a že se teprve navrátili, když císař hrozil s loďstvem vniknouti do Dunaje a odříznouti jim zpáteční pochod.

Tento hunnský vpád, byl, jak se podobá, poslední velkou ranou, k níž se proti říši římské odvážil kdysi tak strašný kmen, byli-li to už vůbec staří Hunnové. Zdá se mi aspoň, že při nejmenším hlavním jádrem při útoku byli Slované. Každým způsobem však od té doby začala míti říše na Balkáně od vlastních Hunnů pokoj [2]). Staří kmenové, které kdysi Attila sjednotil, byli z části vyhubeni, z části rozptýleni, a nově přišlí Kotrigurové byli posledními boji s císařem a také boji, které v Zadunají podniknouti musili s Utrigury, oslabeni tak, že se neodvážili více větších podniků. Ale náhrada za Hunny nedala na sebe dlouho čekati, a nepřítel, jenž na místo jejich nastoupil, byl tak silný a hrabivý, že sílu jeho brzy těžce pocítila nejen říše, ale i ostatní podunajští národové, především Slované. Byli to Avaři, »*γένος ἀπιστότατον καὶ ἀπληστότατον τῶν νομάδην βιούντων*«, jak praví Theofylaktos [3]). Říše na příchod nového nepřítele byla zle připravena. Císař stárnul a vyhýbal se každému energickému zakročení. A totéž podlomení energie jevilo se na všech stranách, zejména ve vojště. Císařské vojsko upadlo velice s bývalé své výše. Vojáci zleniveli tak, že nechtěli ani opevňovati táborů a zchoulostivěli tak, že nemohli snésti válečného ryku nepřátel. Mimo to bylo ho na rozsáhlou říši málo a mnohá místa provincií balkánských byla beze vší ochrany vydávána barbarům na pospas. A při tom všem úředníci, důstojníci a zejména velitelé myslili především na sebe, vydírali daně a poplatky,

---

[1]) Barhebraeus II. 85; Michal Syr. IX. 33 ed. *Chabot* II. 269; Malalas, XVIII. (ed. *Niebuhr* 490); Kedrenos I. 677. Kronika biskupa Victora připisuje vpád ten Bulharům a vročuje do r. 560 (post cons. Basilii V. C. anno XX.). Barhebraeus dí jen, že se to stalo po velkém zemětřesení r. 558, Michal ve 27. roku vlády (553/4). Kedrenos zde přímo ztotožnuje Hunny se Slovany (*Οὖννοι οἱ καὶ Σκλαβῖνοι*).

[2]) Theof. Conf. k r. 562 připomíná ještě vpád Hunnů, kteří dobyli města *Ὀβαισίπολις* (čtení pokaženo) a Anastasiupolis v Thrákii (ed. *Boor*, 236). Anastasios bibl. v latinské své kronice, vypsané z Theofanovy, zove město »Hobes civitas«; *Boor* emenduje »Novae«, *Νόβαι ἡ πόλις*.

[3]) Theofyl. Sim. I. 3.

zatím co vojsko, když zásoby byly, hýřilo, když nebyly, kořistilo po kraji a vůbec žilo beze vší kázně [1]).

Za takových poměrů objevili se r. 558 náhle Avarové.

Avaři, kmen původu turkotatarského, počali se hýbati ze svých sídel už v polovině V. stol. [2]). V pol. VI. přešli do jižní Rusi, porazili v cestě stojící hunnské Utrigury, Saly, Sabeiry, poplenili zemi slovanských Antů a brzy stanuli před hranicí říše římské [3]). Vládcem Avarů byl té doby chakan Bajan [4]). Justinian přišel s nimi do styku krátce před svou smrtí, ale zatím jen do styků mírných. R. 558 přijal v Cařihradě první posly avarské, kteří žádali o vykázání sídel. »Celé město,« praví Theofanes, »sběhlo se dívati na Avary, »ἔθνος παράδοξον« [5]). Podobali se nejvíce Hunnům, jen dlouhé vlasy své měli svázané a stužkami propletené.« Císař smluviv s nimi za poplatek mír, propustil je s velikými dary nazpět [6]). V letech následujících opakovalo se toto jednání, a ačkoliv při tom byly nepříjemnosti, měl přece císař do své smrti r. 565 od Avarů pokoj. Když totiž zažádali o sídla, nabídl jim k radě Justinově Pannonii, kde byli Langobardové, ale Avaři tam nechtěli, zamýšlejíce přes Dunaj. Z toho povstaly první rozmíšky, jež Justinian, ač byl lakotný, raději zlatem vyrovnával, aby jen odvrátil pohromu od říše a trůnu.

Ale obrat nastal hned, jak nastoupil Justin II., jenž r. 566 vůbec Avarům placení poplatku nadobro odepřel a rovněž vydání Sirmia, o které zatím avarský chakan počal usilovati [7]). Tím

---

[1]) Srv. líčení u Agathia V. 13, 14, Prokopia Hist. arc. 24, Menandra ed. Bonn 440.

[2]) Srv. líčení Priskovo ve frg. 30 k r. 465. O původu a příchodu Avarů srv. *A. Decker*, Dějiny Avarů (Progr. real. gymn. v Třeboni 1889), *Büdinger*, Oest. Gesch. I. 61 sl.

[3]) Srv. Menandrovo líčení v kap. 2—3, 6, kde podrobně se líčí vítězství Avarů nad Anty, jednání vyslance Mezamíra o mír a jeho zabití. Podrobnosti (o Antech, o útisku Dúlěbů, o Obrech, o cestě Avarů atd.) spadají do IV. svazku Starožitností.

[4]) *Βαιανός*. Označení chakan (vlastně chākān) přepisováno jest v pramenech obyčejně *χάγανος*, *caganus*.

[5]) Theofanes Conf. ed. *Boor* 232. Podle líčení Euagriova (V. 11) nemohli římští vojáci vyslaní r. 574 proti Avarům »snésti na ně ani pohled«.

[6]) Menander 1—4, 9, Theofanes Conf. l. c., Malalas lib. XVIII. (ed. *Niebuhr* 488), *Σύνοψις χρονική* ed. *Cumont* (Anekdota Brux. I. 25). Victor Tonn. klade to k r. 563 (Chron. ad a. 563). Srv. i Theof. Sim. VII. 7 sl., Corripus In laud. Iust. III. 233, Euagrius V. 1 sl., Nikeforos Kallistos XVII. 34.

[7]) Jan Efesský VI. 24, Menander 5, Corripus In laudem Iustini III. v. 231 sl.

povstalo zjevné nepřátelství a ona řada velkých bojů, při nichž Avarům pravidelně proti říši pomáhali Slované, ať už se ve zprávách hovoří zároveň o nich nebo ne. Tak dlužno vyložiti i různé zprávy, z nichž jedna mluví o útoku Slovanů, druhá pouze o Avarech.

V prvé době soustřeďovaly se tyto boje kolem Sirmia a o město samo.

V Podunají byly tehdáž politicko-národopisné poměry následující [1]): Gepidové, kmen ještě dosti silný, ovládali střední uherskou nížinu až do Sedmihrad, sedíce i na druhé straně Dunaje v území na dolní Drávě a kolem Sirmia [2]). Langobardi seděli v Pannonii. Byli pro říši větším nepřítelem nežli předešlí a proto také Justin radil Justinianovi, aby vykázal Pannonii za nové sídlo Avarům. Mezi oběma germanskými národy došlo r. 567 k boji, jenž skončil porážkou a zničením Gepidů [3]); ale Langobardi vítězství svého nevyužili, neboť už roku následujícího zdvihli se a odešli do Italie [4]). Vedle Gepidů seděla ještě malá část Herulů od r. 512 v okolí Singiduna [5]). Avaři sami, kteří se zastavili původně u dolního Istru nad Moesií, když Justin žádost jejich odmítl, odtáhli k západu, podle slov Menandrových »do země Franků«, s nimiž Bajan ihned uzavřel smlouvu [6]). Po boji Langobardů s Gepidy r. 567 Avaři, kteří byli s prvními ve spolku, obsadili zemi Gepidů a po odtažení Langobardů vládu svou rozšířili k Sirmiu a do Pannonie [7]), kde se jejich panství setkávalo s franckým (v Benátsku od r. 548). Sirmia se zmocnil opět císař [8]).

Město Sirmium svou výhodnou polohou a pevností, jež je činily klíčem do říše, jakož i bohatstvím vynikalo tehdáž v takové míře, — »*πόλις τῆς Εὐρώπης ἐπίσημος*«, »civitas maxima«

---

[1]) Srv. výše str. 117—119.

[2]) Srv. Menander 25, 64, Prokop. B. Vand. I. 2.

[3]) Isidor iun. Chron. odst. 401 (ed. *Mommsen* 476), Paulus Hist. Lang. I. 27, Jan Efesský VI. 24. Chybně datuje Jan Biclar. k 571 (ed. *Mommsen* 212).

[4]) Origo gentis Lang. 5, Hist. Lang. cod. goth. 5, Paulus Diacon II. 7, Hist. misc. XVIII. ed. *Droysen* 375; jiné doklady z dalších kronik viz u *Kosa*, Gradivo I. 66 sl.

[5]) Byli asi velmi ztenčeni stálým sloužením ve vojště římském (Prokop. BG. II. 13, 15, III. 34), ale že tu seděli ještě r. 551, dosvědčuje Prokopios BG. III. 33. Srv. i Euagrius IV. 20.

[6]) Menander 14, 23 sl.

[7]) Srv. Paul. Diacon, Cod. Goth., Jan Ef. l. c.

[8]) Menander 27.

zovou je prameny [1]) — že přirozeně ihned a neodolatelně zvábilo k sobě zraky Bajanovy, tím spíše, že vlastně patřilo k majetku Gepidů, jenž po r. 567 podle smlouvy s Longobardy jemu náležel. Proto také, jakmile Langobardi odtáhli do Italie, obrátil se Bajan hned k dobývání Sirmia a když to nevedlo k cíli, počal o ně vyjednávati s císařem. Ale i to nešlo ku předu a proto zdůraznil Bajan své snahy tím, že r. 569 poslal 10.000 hunnských Kotrigurů do Dalmacie (do Bosny) a sám hnul se s celým svým vojskem přes Dunaj do země Gepidů. Tu nastalo nové jednání mezi ním, císařem a vůdcem císařským Tiberiem, jež skončilo dohodou v tom smyslu, že Avaři dostanou poplatek a podrží zemi Gepidů [2]). Ale nastalý mír dlouho netrval. Ještě za Justina připomínají se nové boje a vpád Bajanův do provincií dunajských r. 574 [3]) a spojená s tím nešťastná výprava Tiberia, který tehdy byl ještě komes eskubitorů [4]), dále r. 579 za nástupce Justinova Tiberia [5]),

[1]) Theofanes Conf. ed. *Boor* I. 252, Expositio mundi ed. *Riese* 121.

[2]) Srv. o celém tomto jednání líčení Menandrovo v kap. 26—31, a otisk u *Stanojeviće* 166—171, *Nikolajeviće*, Крит. покуш. II. (106) 3 sl., nebo *Groha*, Gesch. d. oström. Kaisers Justin (Leipz. 1889) 85 sl. (srv. i téhož »Kämpfe mit den Avaren und Langobarden unter d. Reg. Justins II.« Diss. Halle 1889. 10 sl.).

[3]) Euagrius V. 11, Theofanes Conf. ed. *Boor*, I. 246, Vita Eutychii (ed. *Migne* PG. 86, 2, 2350), Leo Gramm. Chron. ed. Bonn 135, Kedrenos ed. Bonn I., 684. Jan Biclarský událost tu klade k 4. roku vlády Justinovy, ale v odporu s ostatními prameny a také obsah neodpovídá pravdě (ed. *Mommsen* 212).

[4]) Jan Biclarský uvádí vpády Avarů k 10. roku vlády Justinovy, k 1. roku Tiberiovy a k 3. roku Tiberia (vpád do Řecka), tedy k r. 575, 578, 580. Ale data ta vesměs nutno posunovati o 1—2 roky dále. Srv. pozn. následující. *Zeuss* (Deutschen 625) a po něm *Vasiljev* (Виз. Врем. V. 410) domnívají se, že při zprávě o vpádu posledním na místo slova »partes Graeciae atque Pannoniae occupant« státi má »Peloponnesi«, — což je ovšem zcela nejisté.

[5]) Podle přesné zprávy Jana Efesského (III. 5) přibral si Justin, stížený chorobou mozku, Tiberia za caesara 7. prosince 574 (dle aery syrské Janovy 886), podle Theofana (ed. *Boor* 277) stal se Tiberios spoluvládcem r. 6067 = 574/5 (od 29. srpna čítajíc). Autokratorem stal se podle Jana Efesského (III 6) 26. září r. 578. Jan Biclarský klade nastoupení spoluvlády k 8. roku Justinovu tedy do r. 573 (ed. *Mommsen* 214), což vzhledem k přesným zprávám Jana Efesského neobstojí. Justinus vládl 13 let (srv. Jan Ef. VI. 24) a ne 11, jak počítá Jan Biclarský a proto pravidelně jednotlivé události stlačuje o 1—2 roky nazpět. Že i jinak chronologie jeho je často nesprávná, ukázal *Mommsen*, l. c. 209 sl. Michal Syrský čítá spoluvládu na 5 let (ed. *Chabot*, II. 334, 342), Nikeforos Kall. na 3 (XVIII. 7).

za něhož si dohotovili Avaři proti vůli císařově dva mosty přes Dunaj (první r. 580 a druhý brzy potom), aby mohli Sirmium uzavříti i od jihu [1]), a také je uzavřeli. Nastalo nové jednání. Tiberius snažil se celou věc protáhnouti a mezi tím podnítiti v Italii Langobardy proti Avarům, ale vyslanec jeho Narses, jemuž byla akce svěřena, náhle zemřel a nástupce jeho Kallistros, vida nouzi Sirmia, nařídil kapitulaci, načež Bajan počátkem r. 582 Sirmium obsadil [2]). Při těchto bojích měli vedle Avarů hlavní úlohu i Slované, přinucení od nich ke konání služeb vojenských. Každým způsobem i tam, kde se jen o Avarech mluví, musíme předpokládati součinnost Slovanů, kteří v Pannonii a bývalé Gepidii seděli pod panstvím avarským [3]), a to nejen při těchto

[1]) Jan Efesský VI. 24, 30—33, Michal Syrský X. 18 (ed. *Chabot* II. 346), Menander 63—65, Zonaras XIV. 11, 18, Ephraim v. 1228.

[2]) Menander 66, Theof. Sim. I. 3, Jan Ef. VI. 30—33 Ovšem je už po roce, po velkém požáru, zase opustili. Passus Michala Syrského (X. 18) o dobytí Sirmia, zní v překladu *Chabotově* (II. 347) takto: »Le peuple des Avares envoya dire à Tiberius: Donnez nous pacifiquement la ville de Sirmium et gardez sa population avec leurs richesses; ou bien nous la prendrons par la guerre et nous détruirons la population. — Alors Tiberius se mit à les retarder de jour en jour par des promesses parce qu' il songeait à amener le peuple des Longobardes contre eux par derrière. Mais comme ceux-ci ne vinrent pas, (les Romains) furent contraints de leur livrer la ville après, qu'elle eut souffert pendant deux ans de la famine, au point qu'ils avaient mangé les chats et les autres animaux . . . Au bout d'une année le feu tomba sur elle et elle fut entièrement consumée. Les barbares s'enfuirent tout nus et elle demeura déserte. Alors, les Romains modérèrent un peu leur malice, en voyant ce qui était arrivé à Sirmium.« Podle Jana trvalo obležení dvě leta (c. 32), podle Theofylakta l. c. zmocnili se Sirmia krátce před nastoupením Maurikiovým.

[3]) Ale na všechny Slovany v Podunají se panství Avarů jistě nevztahovalo, nýbrž jen na Slovany v Pannonii a bývalé Gepidii. Za banátskými a Vulkanskými Karpaty byli už Slované svobodní, kteří poslušenství odepřeli a Avarům daně platiti nechtěli. Srv. zejména zprávy Menandrovy o výpravě, kterou proti Slovanům ve Valašsku podnikl r. 578/9 Bajan na vyzvání Tiberiovo (vojsko avarské spolu s římským táhlo přes Illyrii do Skythie t. j. Dobrudže, a odtud napadlo přes Dunaj Slovany někde na Bodze, Jalomici a Ardžiši) a o výpravě, kterou potom r. 580 znovu zamýšlel Bajan, poněvadž Slované »nechtěli platiti tribut a posly avarské zabili« (Menander 48, 63, 64). Ovšem si i na tyto Slovany Bajan činil nárok, jako na své poddané, jak vidíme z bojů Priskových r. 593. O právě vzpomenuté výpravě Avarů proti Slovanům mnozí se domnívali, že směřovala proti Slovanům, bydlícím už v té době na jih od Sávy, tedy v Bosně nebo Srbsku. Toho mínění byl na př. *Surowiecki* (Śledzenie 216) a po něm *Šafařík* (SS. II., 17), *Büdinger*

bojích na Sávě, nýbrž i při »avarských« výpravách do vnitra poloostrova. Kde je však řeč o Slovanech samotných, jedná se nejvíce o Slovany ve Valašsku, kteří byli de facto nezávislí na Avarech, ač si chakan také na ně činil nároky.

Vedle těchto avarských bojů na západě, u Sirmia, připomínají se současně samostatné výboje slovanské do vnitra Balkánu, zejména velké útoky k Soluni a do Řecka.

Slované dostali se do Řecka beze vší pochyby už v minulých letech častěji [1]), ale první velké samostatné útoky připadají teprve do panování Tiberiova, a to brzy na začátek jeho vlády. Podle zprávy Jana Efesského Tiberius, nastoupiv samovládu 26. září r. 578, ohrožen byl na všech stranách bojem s prokletými Slovany a Avary [2]), s čímž souhlasí patrně i zpráva Menandrova o útoku do Thrákie ve 4. roce jeho spoluvlády [3]) i poznámka Jana Biclarského o výpravě Slovanů do Thrákie v 10. roce Justinově [4]), neboť i to na základě výše vyložených omylů Janových dlužno umístiti nejspíše k r. 577/8. Patrně jako na západě u Sirmia a v Illyrii, zuřily stálé boje i na východě, v Thrákii a císař jich nemohl zmoci, poněvadž měl současně těžkou válku v Orientě. Proto také,

---

(Öst. Gesch. I 73), bisk. *Filaret* (Чтенія Моск. 1848 Nr. 6, 18), nověji i *Jagić*, Ein Kapitel 56. Ale nesprávně. Neboť z textu je zřejmo, že chakan směřoval proti valašským Slovanům a chtěl je jen pochodem přes římské území neočekávaně napadnouti od zadu. *Roesler* se sice ozval proti Šafaříkovu výkladu (Zeitpunct 107), ale na nepravém místě. Spíše bylo by lze na Slovany v Illyrii usedlé uzavírati ze zprávy Menandrovy o přepadení posla avarského k r. 580 (Menander 64).

[1]) Ostavíme-li stranou starý útok Kostoboků r. 176/7 a pravděpodobně slovanských Getů Marcellinových z r. 517 (srv. výše str. 189), účastnili se Slované podle všeho i obou velkých vpádů hunnských r. 540 (srv. str. 197) a r. 558 (str. 199).

[2]) Jan Efesský III., 25 dí: »Když Tiberius nastoupil po Justinovi, byl válkami ohrožen se všech stran, zejména od prokletých kmenů Slovanů a od Avarů s kučeravými, dlouhými vlasy, kteří mu nedali ani na chvilku pokoje.«

[3]) Menander, frg. 47: »*κατὰ δὲ τὸ τέταρτον ἔτος Τιβερίου Κωνσταντίνου Καίσαρος βασιλείας ἐν τῇ Θρᾴκῃ ξυνηνέχθη τὸ Σκλαυηνῶν ἔθνος μέχρι που χιλιάδων ἑκατὸν Θρᾴκην καὶ ἄλλα πολλὰ ληΐσασθαι.*« Srv. i zprávu ve frg. 64 (ed. *Dindorf*), podle níž Slované potulující se v Illyrii (*οἱ κατατρεχόντες τὴν χώραν Σκλαβηνοί*) zabili poslance Bajanova (asi r. 580).

[4]) Jan Biclar. (ed. *Mommsen* MG. Auct. XI., 214): Sclavini in Thracia multas urbes Romanorum pervadunt, quas depopulatas, vacuas reliquere. Srv. i zprávu téhož o I. roce vlády Tiberiovy »Avares Thracias vastant et regiam urbem a muro longo obsident« (l. c. 215).

aby si pomohl, podnítil proti valašským Slovanům Bajana, jenž r. 578 se 60.000 muži přešel na území říšské a pomocí římského vojska skrze Illyrii a Skythii podnikl útok do území Slovanů na dolním toku valašských řek. Ale jakmile se vrátil a Tiberius se s ním zapletl do nového sporu a těžkého boje o Sirmium, zadunajští Slované, neleníce, podnikli vpád nový, tentokráte nad jiné prudký a násilný, jenž se rozšířil nejen po Thrákii a Makedonii, ale i po celém Řecku.

Chronologie tohoto vpádu je poněkud zmatena v pramenech, poněvadž není vždy jasno, týká-li se údaj doby, kdy Tiberius vládl za Justina, ještě živého, či doby, kdy byl už samovládcem. Ale přihlédneme-li k pramenům prvé ceny, zejména k věrohodné a určité zprávě Jana Efesského, k níž se druží i Michal Syrský a na druhé straně k Menandrovi, vidíme, že se tu patrně jedná o řadu útoků, jež se počaly už r. 578 ne-li dříve, trvaly po tom řadu let a mezi nimi hlavní útok, jenž opětně a krutě zasáhl Řecko, že podnikli Slované v 3. roce samovlády (po smrti Justinově), tedy r. 581. Vzhledem ke zprávě Menandrově ve fragm. 48, jež i svým umístěním mezi jinými zprávami patří před dobu, kdy Bajan vystavěl přes Sávu mosty, ba i před výpravu Bajanovu proti valašským Slovanům r. 578—9, a jež zároveň určitě vzpomíná pustošení Řecka od Slovanů [1]), dlužno přiznati, že útok z r. 581, na nějž zase přesně ukazuje Jan Efesský [2]), nebyl prvním a jediným za vlády Tiberiovy, nýbrž že už před tím vnikali Slované, pustošíce poloostrov i do Řecka. Tato Menandrova zpráva souvisí s výše

---

[1]) Menander 48: »*ὅτι κεραϊζομένης τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Σκλαβηνῶν καὶ ἁπανταχόσε ἀλλεπαλλήλων αὐτῇ ἐπηρτημένων τῶν κινδύνων, ὁ Τιβέριος οὐδαμῶς δύναμιν ἀξιόμαχον ἔχων οὐδὲ πρὸς μίαν μοῖραν τῶν ἀντιπάλων, μήτι γε καὶ πρὸς πᾶσαν οὔτε μὴν οἷός τε ὢν πολέμοις σφισὶν ὑπαντιάζειν τῷ ἀνὰ τοὺς ἑῴους πολέμους τὰς Ῥωμαίων τετράφθαι δυνάμεις, πρεσβεύεται ὡς Βαϊανὸν τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἀβάρων* . . .« (ed. *Boor*, Excerpta de legationibus I., 1, 208, I., 2, 469).

[2]) Tak ovšem souditi dlužno na základě překladu, jenž zřejmě slova »třetí rok« vztahuje na dobu vlády po smrti Justinově. Podobně Michal Syrský umísťuje zprávu přejatou a shodnou (srv. str. 207 pozn. 5) mezi událostmi se stavbou mostů a mezi dobytím Sirmia od Avarů r. 581, — tak, jako Jan Efesský. Správnost překladu Schoenfelderova potvrzuje mi i souhlasný překlad Chvolsonův: »На третій годъ до смерти импер. Юстина и царствованія Тиверія« (l. c. str. nsl. v pozn. 2). Že se to stalo v třetím roce vlády Tiberiovy po smrti Justina, potvrzuje přímo i Jan Biclarský, jenže při tom mluví jen o Avarech: »Anno III. Tiberii imp. . . . Avares a finibus Thraciae pelluntur et partes Graeciae atque Pannoniae occupant« (l. c. 215).

uvedenými útoky z let 578—80. Slované patrně od počátku Tiberiovy vlády útočili, a když je r. 578—9 Bajan na návod císařův přepadl, odplatili brzy novou velkou výpravou, která pronikla až do Řecka a památnou se stala tím, že skončila docela trvalejší okkupací Slovanů [1]). Aspoň je tam ve své velmi zajímavé zprávě Jan Efesský potvrzuje ještě r. 584:

»V třetím roce smrti Justinovy a vlády vítězného Tiberia« — praví Jan [2]) — »vytáhl prokletý národ Slovanů, prošel celou Helladou, provinciemi Thessalií a Thrákií, dobyl mnoha měst a pevností, pustošil, pálil, plenil a poroučel v zemi, zůstávaje v ní zcela volně a bez bázně, jako ve své vlastní. To trvalo čtyři leta, tak dlouho dokud císař zaujat byl válkou perskou a všechna svá vojska měl na východě. Tím se stalo, že měli volnou ruku, bydlili tam a rozšířili se tam podle vůle boží [3]). Pustošili, pálili, plenili až ke vnějším hradbám (t. j. hlavního města), tak že všechna císařská stáda — mnoho tisíc — i jiná ukořistili. A hle! Ještě dnes, r. 895 [4]), bydlí rozsazeni a odpočívajíce v římských provinciích bez starosti a bázně, pleníce, zabíjejíce a pálíce, nabyli bohatství, mají zlata, stříbra, stáda koňů, množství zbraní a naučili se válku vésti lépe nežli Římané. A přece jsou to jen prostí lidé, kteří se bojí ukázati se mimo lesy v rovinách a nevědí, co je to řádná zbraň, vyjímajíc 2 nebo 3 lonchadia (*λογχάδια*) t. j. oštěpy« [5]). Tímto

---

[1]) Jinak se obvykle tento vpád slučuje s r. 577/8 (srv. *Schönfelder* v překladu Jana Ef. str. 255, *Muralt*, Chronographie 235, *Hertzberg*, Gesch. Griech. I., 133, *Hilferding*, Ист. Сербовъ 11, *Gregorovius*, Gesch. d. Stadt Athen (Stuttg. 1889) I., 83, *A. Pogodin*, Слав. пер. 62, *A. Vasiljev*, Виз. Врем. V., 409 a jiní).

[2]) Jan Efesský VI., 25 (přeloženo z něm. překladu J. M. Schönfeldera, vyšlého v Mnichově 1862, str. 255). Rusky přeložil tuto část také *D. A. Chvolson* ve spise Извѣстія о Хазарахъ etc. ибнъ Даста. Спб. 1869, 137. Mimo to uveřejnil k Slovanům se vztahující výňatky z německého překladu Schoenfelderova *Dr. G. Manojlović* ve Vjestniku hrv. slav. zemalj. arkiva 1899 115—120 (s dodatkem *Fr. Kosa* na str. 193).

[3]) Překlad Schönfelderův »bis Gott sie (hinaus)warf« (str. 255) není zcela správný. Dlužno přidržeti se překladu Payna Smitha (Oxford 1860): »as far as God permits them«, jak ukázal už *Gutschmid* (Litterar. Centralbl. 1868, 641).

[4]) T. j. r. 584. Podle syrské aery Janovy nastoupil Tiberius v září r. 890 t. j. 578; 3. rok vlády je patrně 581, a čtvrtý rok okkupace r. 584.

[5]) Srv. také, co dí podle Jana Efesského Michal Syrský X., 18 (v překladu *Chabotově* II., 347): »En l'an 3 de Tiberius, le peuple maudit des Esclavons sortit et parcourut l'Hellade, la région des Thessaloniens, la Thrace, qu'ils ravagèrent et incendièrent. Ils envahirent la région et s'y

trvalým výbojem vysvětlí se i zpráva Menandrova o pustošení Thrákie a Řecka ve 4. roce vlády (582), i další podobná zmínka Jana Biclarského, uvedená při 5. roce vlády [1]).

Zatím zemřel Tiberius 14. srpna r. 582 a nastoupil vládu Maurikios (582—602), císař podle zpráv nad jiné lakotný [2]). Bylo mu líto spousty zlata, jež se ročně vyplácela Avarům a když chakan nespokojen s dosavadním Tiberiovým poplatkem 80.000 dukátův [3]) žádal na císařovi o 20.000 kusů více a hned ještě o dalších 20.000, Maurikios odepřel a tím nastal nový boj, v němž císař, ač jinak byl dobrý vůdce, nemohl se zmoci k řádnému odporu, jsa (až do r. 591) zabrán velkou válkou s Persií. Proto když ještě téhož roku Avaři vytrhli, dobyli Singiduna a jiných měst v Illyrii, poplenili okolí Anchialu ohrožujíce i zeď cařihradskou, — císař přece si dal říci, svolil k poplatku a smluvil mír [4]). Učinil tak podle Isidorova svědectví proto, aby upokojením Avarů

---

répandirent. Ils s'emparèrent des troupes de chevaux de l'empereur: ces hommes barbares qui (jusqu'alors) ne pouvaient se montrer hors des forêts et des lieux couverts, et ne savaient pas ce que c'est qu'une armure, en dehors de deux ou traits petites lances ou javelots, apprirent l'art de la guerre. Ils dominèrent pendant longtemps dans les pays des Romains.« Srv. i X., 20 a Barhebraeus (ed. *Bruns* II, 94).

¹) Jan Bicl. (MG. Auct. XI., 216): Anno V. Tiberii . . . Sclavinorum gens Illyricum et Thracias vastat.

²) Srv., co dí Jan z Nikiu c. 95 (ed. *Zotenberg* 523: »Maurice successeur de Tibère, qui aimait Dieu, aimait beaucoup l'argent«), nebo Michal Syrský X. 24 a Zonaras XIV. 13, 18. O bojích císaře Maurikia poskytuje nám podrobné zprávy hlavně Theofylaktos Simokattes ve své historii (I. kap. 3 sl.) a podle něho ve výtahu Theofanes Confessor (ed. *Boor* 252 sl.), Anastasius (ed. *Boor* 154 sl.) a jiní ještě, jejichž doklady uvádím dále v poznámkách. Jinak o poměru pramenů, zejména Theofylakta k Theofanovi a k jeho datům chronologickým srv. spis Dra *O. Adamka*, »Beiträge zur Geschichte des byz. Kaisers Mauricius«. Progr. I. gymn. Graz. 1890—91.

³) Menander 63, Theofyl. I. 3. V jakých těžkých poměrech, tísněn se všech stran Peršany, Avary a Slovany počal Maurikios vládu, dosvědčuje Jan Efesský (V. 19), připomínaje, že císař radil se s biskupem Melitenským Domitianem, »se svým rádcem a utěšitelem v těžkých a krutých válkách nejen s pohanskými Peršany, ale i s barbarskými a divokými národy, přišlými od hranic světa, t. zv. Avary a jinými kmeny Slovanů, kteří císaře se všech stran obkličovali.«

⁴) Theofylaktos I. 3. Zatím, co chakan obléhal Anchialos, harem jeho trávil v pověstných teplých lázních (42° C.) anchialských (*Aquae calidae*, *Μεγάλη Θέρμη*, *Θερμόπολις*, *Θερμά*, dnes Айтошка лъджа), o nichž srv. *Jireček*, Arch. Ep. Mitth. X. 169, a Cesty po Bulharsku 555 sl.

uvolnil si na druhé straně ruce proti útokům dolnodunajských Bulharů a Slovanů[1]). Ale nadarmo.

Chakanu bylo brzy líto uzavřeného míru. Nechtěje ho však sám porušiti, poslal do říše Slovany, kteří také, poplenivše celou Thrákii, pronikli až k velké zdi cařihradské. Ale zde, narazivše na císařské vojsko pod Komentiolem, byli u řeky Erginia poraženi a týž osud stihl později i nové četné vojsko slovanské vedené Ardagastem (*Ἀρδάγαστος*) u tvrze Ansina poblíže Adrianopole v létě r. 584 nebo 585[2]). Zatím však nastaly opětné rozmíšky mezi chakanem a císařem, jež vedly k druhé velké výpravě Avarů do Moesie a Skythie, při níž byla barbary dobyta řada podunajských měst na př. Bononia, Ratiaria, Durostorum, Marcianopolis, Akys a j.[3]). Císařský vůdce Komentiolus, jenž s počátku bojoval s úspěchem, ocitl se brzy v postavení zlém; bitvy byly osudné na obě strany a chakan postupoval do Astiky, ač jinak marně se pokoušel dobýti Beroey, Diokletianopole, Filippopole a Adrianopole. Nicméně byl konečně císařskými vůdci Janem Mystakonem a Droktonem přinucen u Adrianopole k ústupu[4]).

K těmto událostem pojí se nyní zajímavá otázka.

Hlavní zpravodajové těchto událostí Theofylaktos, Theofanes, pozdější kronikáři Kedrenos, autor kroniky paschální, Zonaras, Anastasius, autor Hist. Misc. l. c., pokud se o nich zmiňují, nemluví při vlastních dvou výpravách chakanových o Slovanech (jen o nastrčeném slov. vpádu v době mezi nimi) a také ne o tom, že by byly tyto výpravy zasáhly do Řecka. Z pramenů svrchu uvedených jediný Euagrius připomíná, že Avaři dvakráte útočili

[1]) Isidoris iun. chron. 409. Sem se vztahuje i poznámka Isidorova při vládě Maurikiově: »eodem etiam tempore Avares adversus Romanos dimicantes auro magis quam ferro pelluntur« (ed. *Mommsen* 478).

[2]) Theofyl. I. 7. (Photii Summ. in Theof. ed. *Boor* 4). Theofanes ed. *Boor* 254, pak Anastasius ed. *Boor* 155, Kedrenos I. 692, Zonaras XIV. 12, 11, Hist. Misc. ed. *Migne*, PL. 95, 1001 to kladou k 2. roku vlády (do r. 584), ale podle Theofylakta to připadá později.

[3]) Theofyl. I. 8, Theofanes ed. *Boor* 257. Tuto výpravu datuje Theofanes l. c. k r. 6079 t. j. do doby od 29. srpna 586 do 29. srpna 587. Srv. i Anastasius ed. *Boor* 157 (do 5. roku vlády). K týmž dvěma výpravám (r. 584 a 586/7) Avarů vztahují se patrně i slova Euagriova (VI. 10), jež připojuje po vylíčení událostí v Persii r. 588: »*οἱ Ἄβαρες δὶς μέχρι τοῦ καλουμένου μακροῦ τείχους διελάσσαντες, Σιγγιδόνα, Ἀγχίαλον τε καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, καὶ ἑτέρας πόλεις τε καὶ φρούρια ἐξεπολιόρκησαν καὶ ἠνδραποδίσαντο ἀπολλύντες ἅπαντα καὶ πυρπολοῦντες, τῶν πολλῶν στρατευμάτων κατὰ τὴν Ἑῴαν ἐνδιατριβόντων.*«

[4]) Theofylaktos II. 10—17.

až k »veliké zdi« a že mimo mnohá města pokořili i Helladu. Souhlasně s ním pak ještě t. zv. kronika monembasijská zaznamenává k 6. roku vlády Maurikiovy (t. j. r. 587/8) vpád barbarů do Řecka a pokoření Thessalie, Epiru, Attiky, Euboie a i Peloponnésu, kde prý se »Avarové usadili« [1]); na konec souhlasně i synodální list cařihradského patriarchy Nikolaa III. Grammatika (patr. od r. 1084—1111) poslaný Alexiovi I. Komnenu vzpomíná chrysobully císaře Nikefora I. (vládl od r. 802—811), která byla vydána nově povýšenému arcibiskupství patrasskému na památku božské pomoci, poskytnuté městu v boji s útočícími Avary patronem městským sv. Ondřejem. Vítězství toto stalo prý se 218 let po dobytí Peloponnésu od Avarů. »Avaři měli obsazený Peloponnes plných 218 let a odtrhli se od vlády římské tak, že žádný Říman nesměl tam nohou vkročiti«, dodává Nikolaův list [2]), a teprve sv. Ondřej zbavil je toho rázem a vládu římskou restituoval. Poněvadž pak máme u Konstantina Porfyrogenneta zprávu, že Slované za panování Nikeforova vskutku napadli Patras, obklíčivše je spolu s Afričany a Saraceny, a to buď r. 805 nebo

[1]) *Περὶ τῆς κτίσεως Μονεμβασίας* ed. *Lampros*, *'Ιστορ. μελετήματα* (Ath. 1884) 97—128 (spec. 103). Starší ed. *Pasinova* v Cod. man. bibliothecae Taurinensis (Taurini 1749) I. 417 sl. Srv. *Vasiljev*, Виз. Врем. V. 411 sl. *Pasini* l. c.: *ὁ δὲ χαγανὸς λύει σπονδὰς αἰτῶν ὑπέρογκα καὶ ἐχειρώσατο Θετταλίαν, 'Ελλάδα, Ἀττικὴν καὶ Εὔβοιαν καὶ Πελοπόννησον . . . τοίνυν οἱ Ἄβαροι κατασχόντες τὴν Πελοπόννησον, διῴκησαν ἐπὶ χρόνους* 218 *μήτε τῷ 'Ρωμαίων βασιλεῖ μήτε ἑτέρῳ ὑποκείμενοι, ἤγουν ἀπὸ τοῦ* 6096 *ἔτους τῆς τοῦ κόσμου κατασκευῆς, ὅπερ ἦν ἕκτον ἔτος τῆς βασιλείας Μαυρικίου καὶ μέχρι τοῦ* 6313 *ἔτους, ὅπερ ἦν ἔτος τέταρτον τῆς βασιλείας Νικηφόρου* . . . Edice Lamprovy jsem nemohl odnikud dostati.

[2]) Srv. *Joannes Leunclavius*, Iuris Graeco-Romani tam canonici quam civilis tomi II. (Frankfurt 1596) I. 278 sl.; *Le Quien*, Oriens Christianus (Paris 1740) T. II. 179, *G. Rhallis* a *M. Potlis* *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων* (Athény 1855) V. 72. Srv. *E. Gerlanda*, »Neue Quellen zur Geschichte des latein. Erzbistums Patras«. Leipzig 1903) a *Vasiljeva*, Славяне въ Греціи. Виз. Врем. V. 637 sl. Spis: *Thomopulos St.*, *'Ιστορία τῆς πόλεως Πατρῶν* (Athény 1888) zůstal mi nepřístupný. Srv. též poznámky *Zachariae von Lingenthal* v Monatsber. Akad. Berlín 1878, 284. Příslušný text Nikolaova listu zní: *ὁ θεοφιλέστατος μητροπολίτης Πατρῶν πολλοῖς καὶ διαφόροις τετείχισται δικαιώμασιν, εἰς τὸ συμφυεῖς καὶ ἀτμήτους καὶ ἀναποσπάστους ἔχειν τὰς τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ δωρηθείσας ἐπισκοπὰς παρὰ Νικηφόρου βασιλέως τοῦ ἀπὸ γενικῶν, διὰ τὸ ἐν τῇ καταστροφῇ τῶν Ἀβάρων παρὰ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων καὶ πρωτοκλήτου Ἀνδρέου ὀφθαλμοφανῶς γενόμενον θαῦμα, ἐπὶ διακοσίοις δεκαοκτὼ χρόνοις ὅλοις κατασχόντων τὴν Πελοπόννησον καί τῆς 'Ρωμαϊκῆς ἀρχῆς ἀποτεμομένων, ὡς μηδὲ πόδα βαλεῖν ὅλως δύνασθαι ἐν αὐτῇ 'Ρωμαῖον ἄνδρα* (*Rhallis-Potlis* 72).

r. 807, kdy Arabové útočili na archipelag [1]), — připadá i tento termin shodně, odečteme-li 218 let, na r. 587 nebo 589. Jedná se tu patrně vskutku o rozsáhlý útok, jenž počal r. 586/7.

Uvedené zprávy, počínajíc Theofylaktem a Euagriem až po kroniku monembasijskou a list Nikolaův, nemluví při tom o Slovanech, nýbrž o Avarech, a proto mnozí se obrátili proti výkladům starého J. Fallmerayera, jenž tento vpád datoval do r. 589, přičetl ho Slovanům a na něm založil svou theorii o vyhubení starých obyvatel a poslovanění Řecka na konci VI. stol. [2]). Tak se už Zinkeisen a zejména Hopf obrátili nejen proti těmto závěrům, ale i proti věrohodnosti pramenů a proti tomu, že by s těmito útoky do Řecka byli už tehdáž ve spojení Slované. Po Hopfovi tak soudila i řada jiných [3]).

---

[1]) Konst. Porfyr. de adm. imp. 49: *Νικηφόρος τὰ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρα ἐκράτει, καὶ οὗτοι ἐν τῷ θέματι ὄντες Πελοποννήσου (Σκλαβηνοί) ἀπόστασιν ἐννοήσαντες πρῶτον μὲν τῶν γειτόνων οἰκίας τῶν Γραικῶν ἐξεπόρθουν, . . . ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ τῶν οἰκητόρων τῆς τῶν Πατρῶν ὁρμήσαντες πόλεως τὰ πρὸ τοῦ τείχους πεδία κατεστρέφοντο καὶ ταύτην ἐπολιόρκουν, μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες καὶ Ἀφρικοὺς καὶ Σαρακηνούς.* R. 807, kdy saracenské loďstvo objevilo se v archipelagu (srv. datum u *Muralta* Chronogr. 391), přijímal se obvykle od doby *Zinckeisenovy* (Gesch. Griech. I. 702) a *Hopfovy* (Gesch. Griech. 99). Tak i dnes *Gerland* l. c. 6. *Gutschmidt* rozhodl se pro rok 805 (Lit. Centralblatt 1868, 641), *Vasiljev* se nerozhoduje mezi oběma daty (Виз. Врем. V. 421 a Византія и Арабы. Petrohrad 1900. I. 46).

[2]) *Fallmerayer J.*, Gesch. der Halbinsel Morea I. (Stuttgart 1830) 179 sl. Fragmente aus dem Orient 1845 II., 408 sl. Jinak o této theorii, jakož vůbec o otázce poslovanění Řecka, dále v kap. VII.

[3]) *Zinkeisen*, Gesch. Griech., I., 699, *Hopf*, Griech. Gesch. 90 sl., 103 sl., *Paparrigopulos*, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους* III. (Athény 1867) 202 sl., 214 sl. (srv. i jeho stať »Sur l'établissement de quelques tribus slaves dans le Peloponnèse«. Ath. 1843; *Σλαυϊκαὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις ἐποικήσεις* v jeho *Ἱστορ. πραγμ.* I., 226, Ath. 1858; Historie de la civilisation hellenique. Paris 1878, 263), *K. Mendelssohn-Bartholdy*, Griech. Gesch. Leipzig 1870 I., 33, *F. Gregorovius*, Gesch. der Stadt Athen Stuttg. 1889; I., 84, 113. Také *Hertzberg* má pochybnosti (Gesch. Griech. I., 128, 136). *J. Bury* (History of the later Roman Empire II., 143, Lond. 1889) neuznává svědectví Euagriova o vpádu Slovanů r. 589, ale jinak věří, že se Slované počali usazovati v horských krajinách už koncem VI. stol. *K. Jireček* vpádu r. 588—9 neuvádí (Romanen I., 25). Věrohodnost Euagriovy zprávy hájili naproti tomu na př. *Finlay* (Griech. unter d. Römern 320 sl.), *Gutschmidt* (Centralblatt 1868, 641), *Gelzer* (Themenverfassung 44) a nověji *V. Vasiljev*, který otázku osídlení Slovanů v Řecku probral historicky ve výborném článku »Славяне въ Греціи« (Виз. Врем. 1898, V., 404, 626); neznaje výše uvedených pramenů syrských, stojí jinak na stanovisku našem a Euagriovu zprávu plně uznává (l. c. 411, 658).

Toto Hopfovo mínění není však správné, a dnes, kdy jsou, nám po ruce nová data, nelze více pochybovati, že velké vpády počínajíc od r. 578 až po 588/9, zasáhly hluboko i do Řecka a že se jich nejen účastnili především (ne-li výhradně) Slované, nýbrž že se v době té počala vskutku i trvalá okkupace Řecka od Slovanů. Mínění, které i novější řečtí badatelé stále opakují, tvrdíce, že slovanská okkupace spadá teprve do VIII. stol., je naprosto nesprávné [1]).

Je sice pravda, že hlavní pramen, jenž vládu Maurikiovu podrobně popisuje, totiž Theofylaktos Simokattes, o útocích do Řecka neví ničeho, tím méně o Slovanech v Řecku a že naproti tomu Isidor teprve k počátku vlády Herakleiovy poznamenává: »cuius initio (sc. imperii Eraclii) Sclavi Graeciam Romanis tulerunt« [2]). Dále sluší uznati, že kronika monembasijská, kompilovaná pozdě (podle Hopfa v XVI. stol.; podle Lampra je první redakce z X. až XI. stol., druhá z XIII. stol.) na základě Theofylakta, Menandra, Theofana, Euagria a j., přijala passus o útoku na Helladu z Euagria a nemůže nám býti pramenem originálním. Tím je ze starých jen současník Euagrius [3]), ale celý ráz jeho zprávy, zmiňující se několika slovy, povrchně o různých událostech z prvé doby Maurikiovy připouští, že snad autor terminu Hellas užíval přeneseně nebo v jedno spojil zprávy o výpravách avarských r. 583/4 a 586/7 se zpustošením Řecka, o němž víme z Jana Efesského a jež počavši r. 581 trvalo ještě r. 585, — tedy do doby avarských výprav. A věru, kdybychom měli před sebou jen tyto zprávy, nemohli bychom se rozhodnouti pro uznání nového velkého slovanského útoku na Řecko r. 587/8.

---

[1]) Tak *Paparrigopulos* l. c. a *Lampros*, *Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος* T. III (Athény 1892) 642, 826, a zejména *Sathas* (Documents inédits rélatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen Age. I., Paris 1880. Préface, str. XXI. sl.), jenž vůbec popřel slovanskou kolonisaci, zaměniv ji s albánskou. Jej následoval *G. Meyer*, Essays und Studien zur Sprachgesch. und Volkskunde, Berlin 1885 117—142. Srv. *Vasiljev* l. c. 664 sl. a *Sazonovič*, Варш. Унив. Изв. 1887 Nr. 2. (Славяне въ Мореѣ).

[2]) Isid. iun. Chronica 414 a (MG. Auct. ant. XI., 479). K tomu srv. i Continuatio Hispana: »huius (Eraclii) temporibus anno imperii eius quarto Sclavi Graeciam occupant« (MG. ib. 337). Srv. zde dále str. 215, 230.

[3]) Euagrios žil asi od r. 536 do konce VI. stol. (*Krumbacher*, Gesch. byz. Lit. 245). Pochybnosti o ceně místa Euagriova viz u *Zinkeisena* l. c.. 699, *Hopfa* 91, *O. Adamka*, Beiträge II., 16 sl., ač se poslední jinak spolehlivosti Euagriovy právem zastává (srv. též *Krumbacher*, Gesch. byz. Lit. 246)

Ale zpráva Euagria, jenž je jinak spolehlivý zpravodaj, nestojí sama, nýbrž je doplněna dalšími a to zcela věrohodnými prameny. Je tu předně zmíněný synodální list Nikolaův, proti jehož věrohodnosti není námitek [1]) a k tomu nedávné úplné vydání kroniky Michala Syrského [2]) přineslo nám překvapující zprávu, která je proto důležitá, že nám restituuje ztracenou část dějin Jana Efesského, pramene současného a velmi věrohodného. A z ní zcela jasně vidíme, že v době r. 587—589, tak jak vypočetla kronika monembasijská i list Nikolaův, Řecko bylo zle pustošeno od Slovanů [3]).

Michal Syrský zachoval nám totiž v kap. 21. knihy X. několik zpráv, jež jsou jednak rázu povšechného, jednak přímo vyličují podrobnosti vpádu Avarů a Slovanů z doby r. 586/7 a následující. Že se jedná o tento druhý velký útok avarský, vidno předně z úvodu, kde se dí, že Avaři za Maurikia po druhé udeřili na Římany [4]) spolu se Slovany a Longobardy na západě. S tím shoduje se nejen jiný syrský kompilator Barhebraeus, jenž ve své kronice umísťuje zmínky sem se vztahující mezi r. 585/6—587/8, totiž mezi 4. a 6. rokem vlády Maurikiovy [5]), ale i sám událostem současný a nad jiné věrohodný Jan Efesský. Popis dějin Maurikiových přestává sice v církev. dějinách Jana Efesského při 37. kap. VI. knihy, v níž se líčily události 3. roku vlády Maurikiovy (r. 584/5), — ostatek je totiž ztracen [6]) — ale o tomto ztraceném textu poučují nás aspoň nadpisy kapitol a z nich vidíme, že obsah

---

[1]) Srv. *Gutschmidt* l. c. 641, *Hertzberg* l. c. I. 139; *Gelzer* uznává všechny tyto prameny (Themenverfassung 44) proti Hopfovi, tak i *Vasiljev*, Виз. Врем. V., 411, 658. Základem zprávy listu Nikolaova a monembas. kroniky byly patrně zápisy samého patrasského archivu.

[2]) Chronique de Michel le Syrien, patriarche jacobite d'Antioche. Éditée pour la première fois et traduite en français par *J. B. Chabot.* Paris I., 1899, II., 1901—4, III., 1, 1905. Německy přeložil odstavec, těchto událostí se týkající také *J. Marquart*, Osteurop. Streifzüge 480 sl. Srv. dále pozn. 3.

[3]) Uvedl jsem a ocenil jsem tyto nové zprávy podrobněji v článku »Michal Syrský a dějiny balkánských Slovanů v VI. stol.«, jenž současně vyjde ve sborníku histor. prací, vydaném na počest prof. J. Golla (Praha 1906). Tam uveden i úplný překlad příslušné stati v překladu Chabotově s korespondujícími odchylkami něm. překladu Marquartova.

[4]) »Les Romains furent attaqués de nouveau par les peuples maudits barbares à chevelure inculte, qu'on appelle Avares . . . et aussi par le peuple occidental des Esclavons . . .« (X., 21, ed. *Chabot* II., 361).

[5]) Barhebraeus ed. *Bruns* II., 94.

[6]) Srv. ed. *Schoenfelderovu* str. 216, pozn. 1.

kap. 45—49 věnován byl líčení velkého vpádu avarského z roku 586/7 [1]) a nástin jeho úplně se shoduje s tím, co podrobněji, jakožto výtah z textu Janova zachoval Michal Syrský a v zkrácení ještě větším a zkomoleném i Barhebraeus [2]). Vidíme, že Jan v původním textu svém zmínil se podrobně o velké výpravě chakanově, při níž množství měst bylo dobyto; dočítáme se podrobností [3]) o strachu, jež povstal v Cařihradě a shánění vojska, máme tu narážku na odražení barbarů u Adrianopole Mystakonem, dále zajímavou zprávu o dobytí Anchialu a velmi zajímavý, odjinud neznámý doklad o tom, že císař, zatím co chakan s Avary a sobě poddanými Slovany řádil v Thrákii, podnítil za peníze sousedy Slovanů na dolním Dunaji — Anty k vpádu do země slovanské, politický tah, jenž se později ještě jednou opakoval [4]).

---

[1]) Tituly tyto znějí v překladu *Schoenfelderově* (str. 216):

45. Vom verwegenen Barbarenvolke, welches nach seinen Haaren Avaren heisst.
46. Davon, dass die Avaren auszogen und viele grosse Städte und Burgen eroberten.
47. Vom Erdbeben und Tumult, der zu Constantinopel entstand, während auch wir dort waren.
48. Von der Eroberung und Verwüstung des Slaven-Landes.
49. Von der Zerstörung der Stadt Anchialus und des dortigen warmen Bades.

[2]) Také Barhebraus (l. c.) všechny události i boje Avarů v Thrákii a u Adrianopole, i boj Antů se Slovany, i odvetnou loupežnou výpravu Slovanů do říše umísťuje mezi události 4. a 6. roku vlády Maurikiovy tedy mezi 585/6 a 588/9, kdy v zimě vzpomíná zase velkého zemětřesení v Antiochii.

[3]) Tyto podrobnosti viz v mém výše uvedeném článku. O nejasné narážce na vítězství u Adrianopole srv. tamže str. 2, pozn. 7.

[4]) Srv. dále str. 222 (k r. 602). Příslušný text Michala Syrského připojuje se k výše uvedené zprávě o Slovanech v Korinthu a zní: »Alors les Romains prirent à gages le peuple des Antes (v orig. *Antīō*), qui se jetèrent sur le pays des Esclavons, dont ils s'emparèrent et qu'ils pillèrent. Ils en enlevèrent les richesses et ils l'incendièrent. Leur pays était à l'ouest du fleuve appelé Danube (v orig. gotská forma *Donābīs*). Qnand les Esclavons apprirent, que leur pays était dévasté, ils rugirent comme le lion sur sa proie; ils se réunirent par milliers et se mirent à piller sans fin. Ils ne purent s'avancer jusqu'à assiéger la ville impériale. Ils se tournèrent vers la ville d'Anchialos et vers les Thermes de cet endroit . . . (Následuje episoda o purpurovém rouchu Anastasie, ženy Tiberiovy, které dostal a oblékl chakan). Teprve z textu Michalova vidíme, že týž passus o Antech má i Barhebraeus, ovšem zkomolený k nepoznání, tak že jsme dříve naprosto nevěděli, co s ním počíti. Barhebraeus vykládá totiž, že chakan Chazarů

Nejdůležitější věcí je však potvrzení, že současně v Řecku pustošili Slované. Michal Syrský praví totiž, že v době té jakýsi slovanský kníže zle hospodařil v chrámu korintském: »Le peuple des Esclavons fit de captifs en tous lieux; (ils enlevèrent les objets) du culte des églises et de grands ciborium sur des chariots solides, par exemple celui de l'église de Corinthe, que (leur roi) fit fixer et dresser au lieu de tente et sous lequel il siégeait« (l. c.). Máme tudíž zde nové z věrohodného pramene přejaté potvrzení, že vpád r. 587—9 zasáhl do Řecka a že se ho účastnili Slované. Michal resp. Jan Efesský mluví tu vlastně jenom o Slovanech. Tím je potvrzena nejen zpráva Euagriova, ale i kronika monembasijská i list Nikolaův. Ostatně už z posledních dvou pramenů samých lze souditi na Slovany. Neboť ony sice vykládají o trvalé okkupaci Řecka od »Avarů« — ale o nějaké takové okkupaci dějiny jinak nevědí, nýbrž jen o osídlení slovanském, po němž se také zachovalo množství jiných dokladů [1]) a jež bylo omylem kladeno do doby pozdější, do VII. století. Dnes po souhlasu uvedených starých i nových pramenů, nemůže býti více pochyby o tom, že Slované počali se v Řecku usazovati už v VI. století. Výše vyložené zprávy Menandra a Jana Efesského ukázaly nám útoky Slovanů v letech 578—585 spojené s trvalejší okkupací nyní vidíme, jak opětně Slované řádí v Korinthu, klidně, bez odporu — císař byl příliš zaměstnán v okolí Cařihradu — v letech 587—9, věrohodný list Nikolaův potvrzuje souhlasně, že od r. 587 nebo 589 zůstalo Řecko na 218 let v moci »Avarů«, nadobro vyrváno říši. Na počátku VII. století už soluňská obec posílá lodě pro obilí k slov. Velegezitům usazeným v Thessalii [2]). A totéž má kronika monembasijská. Proti tomu zpráva Isidorova, jež se vztahuje k počátku vlády Herakliovy (nastoupil r. 610) neobstojí, vykládáme-li ji v tom smyslu, jakoby teprve tehdy Slované byli vnikli do Řecka a ho dobyli. Má — není-li vůbec omylem — nanejvýš ten význam, že v době té bylo Řecko definitivně od Slovanů zabráno a od říše uznáno za ztracené, když již před tím po 25 let vysazeno

dobyl řadu měst a pevností v říši, až zadržen byl u Adrianopole, a že Římané přivedli Antiochejské do země Slovanů. V tom ovšem, vidíme nyní, skrývají se dále uvedení Antové. Pokud jsou tyto zkomoleniny vinou Barhebraea, pokud opisovačů nebo překladatele, rozhodnouti nemohu. V latinském překladu vydání *Brunse* a *Kirsche* (II., 94—95) praví se totiž: »Romani conduxerunt populum Antiochenum.«

[1]) O nich srv. podrobný výklad v kap. VII.

[2]) Srv. dále str. 235 a *Tafel*, De Thessalonica LXXVIII.

bylo trvalému pustošení a pokořování se strany potulujících se tam Slovanů.

Že výše stanovená chronologie je správná, a nové pustošení Řecka padalo vskutku do r. 588—9, potvrzuje se i tím, že Euagrius útok do Řecka klade do doby, v níž Antiochia postižena byla velkým zemětřesením i z jiných pramenů známým [1]). Toto zemětřesení připadlo podle počtu Euagriova na 31. říjen r. 637 (aery antiochejské) a podobalo prý se jinému, jež se událo 61 let před tím v listopadu 2. roku vlády Justinianovy. Toto datum (528) s přičtěním 61 let ukazuje rovněž na r. 589 ev. 588 [2]). Koincidencí těchto všech dat je pro mne útok Slovanů do Řecka v letech 587—9 nesporně doložen a souvisí patrně i v tím, co na jiném místě Theofylaktos k r. 588 připomíná o pustošení Thrákie od Slovanů [3]). Podle všeho velký útok chakanův počavší r. 587 protáhl se jednak boji v Thrákii, jednak také novými vpády Slovanů do Řecka až do r. 588 nebo 589. Vše bylo v souvislosti [4]).

Po celou dobu těchto bojů císař nemohl, maje většinu vojska vázanou v Orientě, obrátiti se důrazně proti Avarům a Slovanům. Teprve když r. 591 skončena byla neočekávaně a vítězně válka perská, uvolnil si tam ruce a hned vidíme na západě říše říznější politiku a taktiku.

Předně císař koncem r. 591, přemístiv rychle vojsko do Evropy, chystal se sám na výpravu proti Avarům, kteří neustávali podněcovati Slovany [5]), nedbaje při tom různých neblahých znamení, jež

---

[1]) Euagrius VI., 8. Srv. i Theofanes ed. *Boor* 177, Malalas ed. Bonn 442, Nikef. Kallistos XVIII., 13, Michal Syr. ed. *Chabot* II., 193, 356, Jan z Nikiu 101 ed. *Zotenberg* 536 (zde do r. 588), Barhebraeus ed. *Bruns* II. 95. Michal Syrský vročuje je do zimy r. 588/9.

[2]) R. 589 nebo 588 vyjde nám podle toho, čítáme-li v 61 let i první rok 528 čili ne.

[3]) Theofyl. Sim. III., 4. vsunuje do líčení událostí r. 588 tuto poznámku: »*τὸ δέ Γετικὸν, ταὐτὸν δ'εἰπεῖν αἱ τῶν Σκλαυηνῶν ἀγέλαι, τὰ περὶ τὴν Θράκην ἐς τὸ καρτερὸν ἐλυμαίνοντο*« (Srv. *Muralt*, Chronograhie 248). Sem asi náleží poznámka Isidorovy Chroniky (409 a) »Ab Hunnis Thracia occupatur« (ed. *Mommsen* 478).

[4]) Na základě této všestranné shody chronologické nemohu souhlasiti s *Marquartem*, jenž útok na Anchialos zprávy Michalovy resp. Jana Efesského klade k r. 583 a zprávu o pustošení Korinthu do let 581—584, domnívaje se, že tyto zprávy Janovy v líčení let 585 a násl. »bilden einen Nachtrag zu dem Berichte über den grossen Einfall in Jahren 581—534« (Streifzüge 487).

[5]) Theofyl. Sim. VI. 3. Zejména Singidunum trpělo těmito slovanskými vpády.

výpravu jeho provázela). Ve válce, jež se na jaře r. 592 rozproudila mezi císařem a Avary (spojenými se Slovany) štěstí kolísalo [2]). Císařský vůdce Priskos držel se sice dobře, ale postup chakana, jenž od Sirmia táhl přes Bonnonii k Anchialu, přece zastaviti nemohl. Chakan ostaviv stranou nedobyté Drizipery, přišel až k Tzurulu a Perinthu, kde teprve pomohla Římanům lest. Pomocí fingovaného listu, jenž se dostal chakanovi do rukou a v němž císař žádá Priska, aby Avary dole držel, zatím co by sám s loďstvem po Dunaji vnikl do země avarské, — chakan postrašen, odtáhl rychle domů. Potom Priskos pro nastalou zimu své vojsko rozpustil [3]).

Na jaře roku následujícího (593) rozhodl se Priskos použíti proti stálým útokům Slovanů prostředku praeventivního a udeřiti na ně ve vlastní jejich zemi. Vytáhl tedy z Herakleie přes Drizipery do Dorostolu, kde vyložil věc poslům avarským, překročil Dunaj, pobil Slovany, chystající se pod vedením knížete Ardagasta na výboj, zemi Ardagastovu zpustošil a množství zajatých poslal do

---

[1]) Srv. podrobné líčení u Theofylakta V. 16 a VI. 1 sl., Theofana ed. *Boor* 268, Anastasia ed. *Boor* 165. Srv. i Photii in Theof. summ. *Boor* 12, a Hist. miscella XVII. (*Kos.* Gradivo I. 129). Sem také spadá známé setkání se císaře s třemi Slovany (srv. hlavně Theofylakta VI. 2), kteří místo mečů nesli kithary a vyprávěli císařovi, že pocházejí od hranic severního oceánu, kamž poslal chakan posly a dary s žádostí za pomoc proti Byzanci. Oni přicházejí odpověděti, že pomoci se nadíti nemůže, jednak pro velikou vzdálenost (sami poslové byli podle Theofylakta 15, podle Theofanovy verse doceła 18 měsíců na cestě), jednak proto, že kmen jejich je naskrze mírumilovný, neznajíc války, ba ani ne mečů, ani železa ... Bájka tato sloužila mnohým z těch, kdož se obírali slovanskými starožitnostmi, za základ k známé thesi o mírumilovnosti a holubičí povaze starých Slovanů. Ale základ ten je falešný. Při tomto setkání běželo patrně o nějaké chycené sběhy nebo vyzvědače slovanské, zdánlivě bezbranné, kterým se podařilo císaře oklamati. Celá pak výzdoba události, zejména ony kithary v rukou Slovanů, náležejí zřejmě teprve Theofylaktovi. Theofylaktos, jenž ve své historii zřejmě a výslovně Slovany ztotožňuje se starými Gety (srv. výše str. 190), vložil do zprávy o třech »vyslancích« to, co mu vůbec bylo známo o starých Getech, že totiž milovali hudbu a zpěv a že poslové jejich bývali provázeni hrajícími kitharisty, jak známo bylo z Theopompa (u Athenaia frg. 244 ed. *Müller*), a což také připomíná současný Jordanis (Getica V. 43 a 65) i Stefanos Byz. s. v. *Γετία: νόμοι δὲ Γετῶν τὸ ἐπισφάζειν τὴν γυναῖκα τῷ ἀνδρὶ καὶ ὅταν ἐπικηρυκεύωνται κιθαρίζειν.* Srv. Eust. ad Dion. Per. 304.

[2]) Srv. podrobnosti bojů u Theofylakta VI. 3—5.

[3]) Theofylaktos VI., 6; Theofanes ed. *Boor* 270, Anastasius ed. *Boor* 166, Zonaras XIV. 12, 51 sl., Kedrenos ed. Bonn 697.

Byzance [1]). Zároveň i podvůdce Priskův Alexander, překročiv říčku Helibakii (Ἑλιβακία), pomocí jakéhosi vyzvědače gepidského obklíčil a pohubil mnoho Slovanů, náležejících pod vládu knížete Musoka (Μουσώκος, u Theofana Μουσούκιος), a na konec oba vůdci spolu pomocí lsti Gepidovy zmocnili se u ř. Paspiria (Πασπίριος) i loďstva Musokova i knížete samého zpitého vínem po tryzně, slavené nad hrobem bratrovým [2]). Boj tento spadá do konce leta r. 593 a udál se kdesi ve východním Valašsku. Ani Helibakia ani Paspirios nejsou blíže známy, ale běží tu patrně o řeky tekoucí Valašskem do Dunaje poblíže Dorostola (Silistrie), tedy o některý přítok Ardžiše, nebo Vede, Mostisteu, nebo snad o rameno dunajské Borceu mezi Silistrií a vtokem Jalomice [3]). Podle Theofana na podzim t. r. Priskos učinil ještě jednu výpravu za Dunaj. Po těchto úspěších, za něž Priskovi děkoval i sám papež Řehoř [4]), nařídil císař Priskovi, aby za Dunajem zůstal přes zimu r. 593/4, ale vojsku se dlouho nechtělo tráviti zimu v zemi, »kde je mráz nesnesitelný a barbaři pro velké množství nepřemožitelní« [5]). Po uplynutí zimy císař ustanovil polemarchem bratra svého Petra a Priska odvolal, poněvadž týž chakanovi, jenž vyhrožoval válkou za to, že znovu Římané vešli a kořistili v oblasti »jeho poddaných« [6]), odevzdal k upokojení, ale proti vůli vojska, část kořisti, totiž 5000 zajatých; a toho mu císař neschválil. To se

[1]) Theofylaktos VI. 6, 7, 8 (Photii summ. l. c, Hist. misc. l. c.). Tato výprava zajatých vedená Tatimerem byla však někde hluboko v balkánských horách přepadena tamějšími Slovany a jen ztěží se ubránila.

[2]) Theofyl. VI. 9, Theofanes ed. *Boor* 270, Anastasios ed. *Boor* 167, Kedrenos ed. Bonn 697, Hist. misc. XVII. (*Kos*, Gradivo I. 141, 143). O slovanskosti lidu Musokova (sl. Mužok?) netřeba pochybovati, jak ukázal už Kotljarevskij (Погреб. обыч. 45). V bojích se Slovany mají základ také současné zprávy o zadunajských Slovanech v Strategiku, připisovaném císaři Maurikiovi (srv. výše str. 182).

[3]) S Jalomicí, jak chtějí *Kos* (Gradivo I. 125), *Roesler* (Zeitpunct 100, 104) a *Šafařík* (SS. II 166), lze těžko Helibakii ztotožňovati, poněvadž, jak ukazuje další zpráva o výpravě Petrově, jedná se spíše o krajinu na západ od Durostora k Sekurisce. Klásti ji jako *Boor* (Theof. Sim. 327) do Moesie, nevidím z kontextu nutnosti.

[4]) Srv. list k Priskovi datovaný do r. 593 (MG. Epist. I. 207, Greg. papae reg. ep. III. 51).

[5]) Theofylaktos VI. 10: *ἔφασκον γὰρ ψύχη ὑπεῖναι δυσυπομόνητά, τά τε τῶν βαρβάρων πλήθη ἀκαταγώνιστα.*

[6]) Důležité místo pro tehdejší poměr podunajských Slovanů k Avarům. Praví chakan: »*ἐπὶ τῆς ἐμῆς γῆς ἐπιβέβηκεν, περὶ τοὺς ἐμοὺς ὑπηκόους ἐξήμαρτεν*«. Priskos to také uznal později odevzdáním kořisti.

stalo po uplynutí zimy r. 593/4 a poněvadž to klade Theofanes do doby mezi 1. zářím r. 594 a 1. zářím r. 595 a Anastasius, Kedrenos do XIII. roku vlády Maurikiovy, připadla změna velitelství patrně buď na podzim r. 594 nebo spíše na jaro r. 595 [1]).

Petros, když přejal velení, byl nejdříve nucen uchlácholiti nespokojenost vojska, při čemž se mu zároveň podařilo u Marcianopole pobiti malý oddíl Slovanů, odvážejících kořist z moesských osad Zaldap, Akysu (ad Aquas) a Skopidy [2]), podle Theofana soudíc, patrně na počátku r. 596. Jelikož však císař nutil k dalšímu boji, — šlo mu totiž o to, aby bezbrannou dunajskou hranici co nejvíce posílil a pevně udržel, — odhodlal se Petros k nové výpravě do »kraje Slovanů«. Táhl přes pevnosti Piston (*Πιστοῦ φρούριον*), Zaldapy (*Ζαλδαπά*) záp. od Marcianopole, Jatros (*Ἰατρός*), Latarkion (*Λαταρκίου φρούριον*) při řece Jantře, přišel k Novám na Dunaji a odtud až k ústí řeky Asemu (Osmu), kde často barbaři přecházeli Dunaj. Zde se někde strhla srážka mezi Bulhary a částí vojska Petrova, v níž toto bylo poraženo [3]). Ale Petros nedal se tím odvrátiti od přechodu přes Dunaj, do země Slovanů, jimž vládl Pirogost (*Πειράγαστος*, *Πηράγαστος*, *Πιράγαστος*). Předvoj římský byl sice při tom od Slovanů zničen, ale hlavní voj přešel vítězně a pobil mnoho nepřátel, mezi nimiž padl i sám Pirogost. Potom se však Římané dostali v jakousi bezvodou poušť, v níž by byli zahynuli, kdyby nebyli v čas dostihli řeky Helibakie; ale i zde je Slované znovu přepadli a takové ztráty jim způsobili, že vojsko císařské donuceno bylo k návratu. Následkem toho a také pro své poranění Petros byl císařem odvolán a za velitele ustanoven opět Priskos. Vše se stalo před podzimem r. 597 [4]).

---

[1]) Theofylaktos VI. 10—11, VII. 1, Theofanes ed. *Boor* 272, Anastasius ed. Boor. 167. Srv. i zmínku v Hist, misc. l. c., u Leona Gramm. 139 ed. Bonn., Kedrena ed. Bonn 698, Nikefora Kall. XVIII. 28.

[2]) Theofylaktos VII. 1–2, Theofanes ed. *Boor* 274, Anastasius ed. *Boor* 168, Kedrenos ed. Bonn 698. Zaldapy a Skopis nejsou známy, ale prvé ležely patrně ve vých. Moesii mezi Marcianopolí a Jantrou, někde blíže Haemu, jak vidno z tažení Petrova, z Jana Antioch. 214 (Müller, Fragm. Hist. Gr. V. 32) a Prokopia (de aed. IV. 11). Šafařík chybně je kladl k Dunaji (SS. II. 166) a také Skopis omylem ztotožňoval se Skoplem v Staré Serbii. Hierokles umísťuje Zaldapy (Ζελδέπα) v Skythii (637, 7), Jan Antiochijský l. c. píše: *Ζάλδαβα ἡ τῆς κάτω Μυσίας πόλισμα.*

[3]) Srv. i Michal Syr. X. 24.

[4]) Theofylaktos VII. 2—6, Theofanes ed. *Boor* 275, Anastasius ed. *Boor* 169. Srv. i Photii in Theof. summ. *Boor* 13, Hist. misc. ed. *Migne* 1012, Kedrenos ed. Bonn 699.

Priskos stáhl své vojsko do Astiky a odtud podnikl nové tažení k Horním Novám u Viminacia (Novae Superiores), kde přešel Dunaj. Avarský chakan, nechtěje trpěti toto stálé vměšování se Římanů do své právomoci, a nemoha se s Priskem dohodnouti po dobrém, udeřil na Singidunum, dobyl ho, ale byl nucen vydati je nazpět, když se přiblížilo vojsko a loďstvo římské [1]). Za to poslal zástupy do Dalmacie, aby ji pustošili [2]), ale barbaři tenkráte byli kdesi na cestě ze Sirmia do Salony poraženi Guduinem, mnoho jich pobito a kořist jim odebrána (koncem r. 598). Potom nastal na půldruhého roku na Dunaji klid.

Ale již v březnu r. 600 připomíná se znovu Priskos u Singiduna a výprava Avarů do Moesie spojená a obléhání Tom (přes zimu 600/1) se zajímavými podrobnostmi za doby příměří [3]). Priskos sice přitáhl na pomoc městu, ale druhé římské vojsko bylo mezi tím neschopností vůdce Komentiola poraženo na horní Jantře a v průsmycích balkánských, načež Avaři přitáhli znovu k Driziperám. Zde však mor začal decimovati vojsko avarské i samu rodinu knížecí a proto chakan, ač Konstantinopol byla tak v úzkých, že už počali občané pomýšleti na vystěhování se do Asie (do Chalkedonu), přistoupil přece na mír, v němž opětně ustanoven Dunaj hranicí říše římské a avarské, ale císaři (i chakanu?) povoleno v čas potřeby přestoupiti řeku p r o t i S l o v a n ů m [4]). Za to dostal

---

[1]) Theofylaktos VII. 7, 10—11, Theofanes ed. *Boor* 276, Anast. 170.

[2]) Je to výprava, při níž Avaři prý dobyli 40 hradů (*φρούρια*) a neznámého blíže města, jež zove Theofylaktos *Βόγκεις* nebo *Βάγκεις* (VII. 12), Theofanes *Βάλκη* (277), Anastasius *Balca* (171), Kedrenos *Βάλβα* (699), Hist. misc. (1013) *Balcha*. Šafařík ztotožňoval toto město s Belajem u Karlovců (SS. II. 255), po něm i *Dümmler* (Aelteste Gesch. 363) a *Drinov* (Заселение 112). *Tomaschek* (Vorslaw. Topogr. 515) emendoval *Σάλβεις* a hledal je v Salvii na Glamočském poli u Pečky (srv. též *Patsch*, Glasnik 1902, 415), *Rački* (Documenta 254) v obci Baljke u Derniše. Podle Theofanova počtu mohla by připadnouti tato výprava na r. 599 a tak počítají i *Muralt* (Chronographie 258) i *Kos* (Izv. Muz. VIII. 194), *Šafařík* docela (l. c.) do r. 597, ovšem chybně.

[3]) Theofylaktos VII. 13, Theofanes ed. *Boor* 278, Anastasius 171, Georg. Monachus ed. *Boor* 658 sl., Chron. pasch. ed. Bonn I. 694 (přípisek in margine), Kedrenos ed. Bonn 699, Zonaras XIV. 13, 7 sl., Nikef. Kall. XVIII. 28, Theofanes v následujících zprávách čerpal ještě z jiného pramene než z Theofylakta.

[4]) Theofyl. Sim. VII. 15: *διομολογεῖται δὲ Ῥωμαίοις καὶ Ἀβάροις ὁ Ἴστρος μεσίτης, κατὰ δὲ Σκλαυηνῶν ἐξουσία τὸν ποταμὸν διανήξασθαι.* Theofanes ed. *Boor* 280. *πεντήκοντα χιλιάδας ταῖς σπονδαῖς τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιθείς* (*ὁ χαγάνος*) *καὶ τὸν Ἴστρον ποταμὸν μὴ διαβαίνειν ὡμολόγησαν.* Hist. Misc. ed. *Migne* 1014: »(Chacanus) ad propria rediit, cum 50000 aureorum pactis Romanis imposuisset.

chakan o 50.000 zlatých více poplatku a vrátil se domů, načež Komentiolus s novým vojskem vytáhl v letě r. 601 k Dunaji, maje patrně namířeno proti Slovanům, a u Singiduna se spojil s Priskem. Ale chakan hned vzal si za záminku, že Římané proti smlouvě obsadili dunajský ostrov u Viminacia, porušil mír a vytrhl do Moesie, ponechav hájení břehu dunajského proti Viminaciu svým synům. Tentokráte však byli Avaři na dobro poraženi, zde i později vojsko chakanovo ve dvou bitvách za sebou tak, že padlo ke 30.000 Avarů a jejich spojenců [1]). Ba ještě na Tise, kam chakan ustoupil, utrpěli Avarové od Priska čtvrtou a pátou porážku, po níž prý bylo ještě přes 30.000 Gepidů a jiných barbarů pobito od Římanů. Mezi nimi, jak výslovně dí Theofylaktos, zahynulo i ohromné množství Slovanů [2]) a jiných 8000 zajato a posláno do Tom. Po delším jednání o výměnu zajatých, císař vrátil chakanovi Avary, ostatní zajaté v Tomech podržel. Za nastalé zimy tohoto roku (601) Komentiolus pokusil se s vojskem o přechod přes Balkán, kudy kdysi Trajan táhl [3]), ale pohynulo mu při tom mnoho lidí.

Nastal r. 602. Petros, byv od císaře znovu ustanoven strategem »Evropy«, prožil léto v táboře u Palastolu na Dunaji, odkudž se

---

Quin et Histrum flumen non se transiturum professus est.« Sem patrně náleží i poznámka Isidorova ku konci vlády Maurikiovy: »eodem etiam tempore Avares adversus Romanos dimicantes auro magis quam ferro pelluntur« (l. c.).

[1]) Theofyl. Sim. VIII. 1—4 (srv. Fotii summ. 16); Theofanes ed. *Boor* 281 sl., Anastasius 173 sl., Hist. misc. ed. *Migne* 1015, Kedrenos ed. Bonn 702, Nikeforos Kall. XVIII. 37. Vročení těchto událostí do r. 601 je nesporné, zpravodajové se shodují (Theofanes k r. 6093, Theofylaktos, Anastasius a Kedrenos k XIX. roku vlády), a svědčí tomu i chronologický rozvrh následující doby před koncem vlády Maurikiovy. Proto nemohu souhlasiti se Stanojevićem, jenž se obrací proti těm, kteří tyto události vročují do r. 601, zastávaje rok 600 (Виз. и Срби 240). *Tafel* dokonce (De Thessalonica Berlin 1839, XLVI.) kladl to před 597.

[2]) Theofyl. l. c. kap. 3. »πλείστη ἀπόμοιρα Σκλαβηνῶν«. Číslo padlých a zajatých je u Theofana a Anastasia popleteno.

[3]) Je to opevněná cesta z Nov přes údolí Asamu, do údolí Syrmia a k Philippopoli — dnešní Trojanský průsmyk (srv. napřed str. 22). *Roesler* se domníval, že pod touto cestou dlužno rozuměti silnici z Nov u Viminacia podél pravého břehu Dunaje a mimo prahy zkrze t. zv. *clisura Traiani*, a že tudy šel Komentiolus místo obvyklé cesty z Viminacia na Naissus (Zeitpunct 110 sl.). Ale celý obtížný ráz cesty a zejména východisko a cíl (Novae-Filippopol) ukazuje na přechod přes Balkán, jak také správně vyložil už *Muralt* (Chronogr. byz. 260), *Jireček* (Heerstrasse 158) a nově *Boor* (ed Theofylakta 349, Theofana 716).

chystal v Dardanii uvítati nový vpád Avarů; ale k němu nedošlo [1]). Na to Petros, jenž zatím byl odtáhl k Adrianopoli, vrátil se na podzim znovu k Dunaji, tentokráte proti Slovanům. Přešel Dunaj kdesi při ústí, kde mnoho barbarů (Bulharů?) pobil. Jako pomocníci Římanů připomínají se v tomto boji opětně slovanští Antové [2]). Zatím však nastávala zima a opakovalo se totéž, co před 9 lety: římské vojsko rozezlené už z jiných příčin, nechtělo přezimovati »*ἐν ταῖς τῶν Σκλαυηνῶν χώραις*«, vzbouřilo se v táboře a vrátilo se do Palastola [3]), nechtíc se dáti na pochod přes Dunaj. Setník Fokas, jenž se postavil v čelo nespokojenců, byl provolán císařem a brzy potom, přitáhnuv ke Konstantinopoli, zbavil se vraždou Maurikia i Petra s Kommentiolem a ujal se vlády koncem listopadu 602 [4]). Ale sotva nastoupil, vpadli Avaři znovu krutě do Thrákie [5]) a poněvadž se i jinde objevily obtíže, smluvil Fokas raději s chakanem nový mír [6]). Vůbec od té doby pro nově vypuklé boje na východě a velkou

[1]) Theofyl. Sim. VIII. 4, 5 (srv. Fotii summar. 17), Theofanes ed. *Boor* 283, Anast. ed. *Boor* 174 (k 20. roku vlády), Hist. miscella ed. *Migne* 1017, Nikeforos Kall. XVIII. 38.

[2]) Theofylaktos l. c. Špatnější rukopisy mají *ἔθνος Ἄρτων* (tak i *Pogodin*, Слав. пер. 71), ale z celého známého národopisného obrazu Podunají není pochyby, že se tu jedná o slov. Anty, kteří podle současných zpráv seděli od dolního Dunaje k Dněpru (srv. str. 214) Ostatně nejlepší ruk. vatikanský má také *Ἄντων*. Mínění *Zeusse* (Deutschen 606) a *Drinova* (Заселенie 116), že tito Anti seděli na pravém břehu Dunaje v Dobrudži, nemohu sdíleti.

[3]) *Roesler* (Zeitpunct 112) navrhuje čtení Palatiolon (*Boor* má Palastolon) a umísťuje je na Dunaji, kde je dnes nad ústím Aluty Islaš.

[4]) Theofylaktos VIII., 6—13 (Fotius l. c.), Theofanes ed. *Boor* 286, Anast. 176, Leo Gramm. ed. Bonn 142, Georg. Hamartolos ed. *Boor* 661, Zonaras XIV., 13, 20—40, Kedrenos ed. Bonn 705, Jan Antioch, ed. *Müller* (Frgm. H. Gr. V., 35), Nikeforos Kall. XVIII., 39, 40. Srv. k ocenění pramenů *O. Adamka*, Beiträge I, 12. Zde zejména rozebrány příčiny vzbouření.

[5]) Theofanes ed. *Boor* 290: *καὶ οἱ Ἄβαρεις τὴν Θράκην διώλεσαν καὶ ἄμφω τὰ στρατεύματα των Ῥωμαίων διεφθάρησαν.* Nikeforos Kall. (XVIII., 43) připomíná, že když Fokas nastoupil vládu, Avaři zpustošili celou Evropu a pobili tolik lidí, jako dosud nikdo neviděl, a to z občanů i z vojska. K tomu přistoupily ještě kruté zimy a mor. Srv. k tomu i Anastasius ed. *Boor* 179, Leo Gramm. ed. Bonn 145, Kedrenos ed. Bonn 708, Georg. Mon. ed. *Boor* 664, Zonaras XIV., 14, 27, Glykas ed. Bonn 510, Ephraim v. 1323.

[6]) Theofanes ed. *Boor* 292 (k r. 6096—603/4), Anastasius l. c. (k 2. roku vlády). Hist. misc. ed. *Migne* 1020

vnitřní rozháranost[1]) zůstával západ říše, totiž Sáva a Dunaj relativně bez ochrany. Poslední energický boj vedl tu Maurikios. Až do r. 602 hleděla říše udržeti Dunaj za severní hranici [2]). Potom to přestalo a vše zůstalo otevřeno severním záplavám. S toho hlediska mohou konec vlády Maurikiovy uznati za dobu obratu i ti, kteří jsou jako já přesvědčeni, že pevné osídlování Slovanů na polouostrově počalo už před VII. stol., zejména na západě, pak při horách Staré Planiny, v jižní Makedonii i v Řecku [3]). Osady před r. 602 byly přece jen ostrovy větší nebo menší na půdě cizí. Teprve od počátku Fokovy vlády, kdy na západě dunajskosavská hranice úplně byla vydána v šanc, postrádajíc jakékoliv energičtější obrany, záplava Slovanů širokým proudem převalila se na Balkán, a rozlila se zde tím spíše, že staré obyvatelstvo, jak ještě v VI. kapitole blíže vyložím, ztenčeno bylo nesmírně stálými válkami, mory, domácími půtkami a vražděním.

Vedle těchto bojů mezi Dunajem a Konstantinopolí neměly však balkánské země v posledních letech panování Maurikiova a za vlády Fokovy od Slovanů pokoj ani na západě ani v jižních končinách.

Na západě Balkánského poloostrova připomíná se vpád v letech 586/7 u Michala a Barhebraea [4]) a nové zpustošení od »barbarů« v listě papeže Řehoře I. k Jobinovi, praefektovi Illyrie z března r. 592 [5]). O vpádu Avarů a Slovanů r. 598, jejž vítězně

---

[1]) Srovn. jak ji živě charakterisuje autor prvního traktátu o divech sv. Demetria c. X., 77 (ed. *Migne* 1262). Citát otiskl i *Gelzer*, Byz. Themenverf. 36, chtěje ukázati, jaká reakce nastala proti usurpatorské vládě Fokově.

[2]) Císař řekl dobře Priskovi, že vpády Slovanů nepřestanou, dokud nebude míti říše tolik sil, aby celý dunajský břeh stejnoměrně uzavřela (Theofyl. VI., 6). R. 601 byl Dunaj znovu stanoven za hranici říše (Theofyl. VII., 15), ale je velmi poučno a zajímavo, že chakan r. 598 u Singiduna pravil Priskovi: »*τί περαιτέρω τοῦ πρέποντος πόδας ἐκτείνετε, ξένος ὁ Ἴστρος ὑμῖν, τὸ ῥόθιον τούτου πολέμιον. ὅπλοις ἐκτησάμεθα τοῦτον*« (Theofyl. VII., 10). Srv. výše str. 50.

[3]) Srv. dále str. 233.

[4]) Barhebraeus ed. *Bruns* II. 94 dí při čtvrtém roku vlády Maurikiovy: »Avari ex Oriente proruperunt atque ex occidente Sclavini et Langobardae.« Srv. Michal Syr. X. 21 a výše str. 213.

[5]) *Rački*, Doc. 239, kde udány i starší edice těchto Řehořových listů. Nověji je publikoval znovu všechny *Fr. Bulić* s obšírným historickým úvodem v knize »S. Gregorio Magno papa nelle sue relazioni colla Dalmazia« (590—604), Spalato 1904 (Supplemento al Bulletino di arch. e storia Dalm. 1904) str. 22, 46. Také v žádosti benátských a tyrolských biskupů k Maurikiovi z r. 591 vzpomíná se útisku »divokých národů« (*Kos*, Gradivo I. 124, 126).

odrazil Guduin, slyšeli jsme už výše a k němu se patrně vztahuje zmínka v listu téhož papeže k exarchu italskému Kallinikovi [1]). Nového vpádu Slovanů do Istrie a sev. Italie dotýká se Řehoř r. 600 v listě poslaném Maximovi biskupu solunskému [2]); vpád ten je patrně v souvislosti s útokem Slovanů a Langobardů do Istrie, jejž Pavel Diacon vročuje krátce před úmrtí Maurikiovo [3]) a jenž se protáhl do r. 603, kdy langobardský Agilulf v letě a na podzim obléhal Kremonu a Mantuu »cum Sclavis, quos ei cacanus, rex Avarorum, in solatium miserat [4])«. K vládě Fokově patří zmínky o úplných porážkách vojsk římských a bezmocnosti říše proti útokům barbarů [5]) a do téže doby náleží patrně i definitivní okkupace Dalmacie od Slovanů spojená s dobytím řady měst a mezi nimi Salony [6]). Že osídlení Dalmacie od Slovanů nespadá

---

[1]) *Rački*, Doc. 255, *Kos*, Gradivo I. 167, Mon. Germ. IX. ep. 154: »Inter haec, quod mihi de Sclavis victorias nunciastis, magna me laetitia relevatum esse cognoscite« (z května 599).

[2]) *Rački*, Documenta 258, *Kos*, Gradivo I. 711, *Bulić*, S. Gregorio 46. V listu tomto z června r. 600 je známá věta: »Et quidem de Sclavorum gente, quae vobis valde imminet, affligor vehementer et conturbor; affligor in his, quae iam in vobis patior, conturbor quia per Istriae aditum iam Italiam intrare coeperunt. Sed nolite de talibus omnino contristari, quia qui post nos vixerint, deteriora tempora videbunt . . .«

[3]) Paulus Diac. Hist. Lang. IV. 24 (25): Inter haec Langobardi cum Avaribus et Sclavis Histrorum fines ingressi, universa ignibus et rapinis vastavere.

[4]) Paulus IV. 28.

[5]) Srv. výše pozn. 5 na str. 222. Zde se hned zmiňuji o tom, že nové zpustošení Istrie připomíná k r. 611 Paulus Diacon (IV. 407 Sclavi Histriam interfectis militibus, lacrimabiliter depraedati sunt).

[6]) Dobytí to líčí v jádru dobře Tomáš Splitský, jenž v XIII. stol. použil nějakých písemných pramenů původu církevního (Thomas ed. *Rački* 35, *Rački*, Documenta 288, 290). Ovšem Tomáš událost spojuje s příchodem Gotů do Dalmacie za doby Totilovy (541—552), podobně jako před ním (bez výkladu o Saloně) učinil už kněz Dukljanský. Konst. Porfyr. to přičítá správněji Avarům t. j. Slovanům (de adm. imp. 29, 30), ale opět omylem poutá k r. 449 (srv. výše str. 176 pozn. 3). Že příchod zástupů slovanských z Pannonie, podnícený útoky gotskými byl v té době možný, ukázal jsem již nahoře, ale doloženo to nikterak není a definitivní okkupaci nelze vůbec klásti do doby gotské, nýbrž teprve do doby vlády avarské, nejspíše k době Fokově a následující. *Jireček* (Romanen 26) a *Bulić* (S. Gregorio 12) kladou pád Salony do konce vlády Fokovy, tak i *Kovačević-Jovanović* (Ист. I. 71); *Nodilo* v stati »Pád Solina« (Glasnik Matice Dalmatinske II. kn. 3., sv. 1., str. 7) klade pád Salony a Epidauru do r. 614. Do vlády Herakliovy klade jej i *Klaić* (Pov. Hrv. I. 28), mezi r. 610—626, *Smičiklas* do počátku

teprve do let 630—640 vlády Herakliovy, jak vykládá Konstantin Porfyrogennetos, vysvitne ještě z podrobné analyse této zprávy v následující kapitole. Také o současných útocích Slovinců do Bavor v letech 595—6 zmíníme se později, v kap. VII.

Zajímavější jsou současné boje Slovanů v jižních částech poloostrova, v okolí Soluně, o nichž historikové cařihradští právě tak mlčí, jako mlčeli o bojích r. 581—584 nebo r. 587—9.

Soluň (*Θεσσαλονίκη*) byla té doby bez odporu městem na poloostrově nad jiné vynikajícím [1]). Má výborné položení při moři, ležíc na konci velkého krásného zálivu, jenž je nejlepším přístavem na severu Aegejského moře. Při tom celý geografický útvar západní části poloostrova usnadňoval spojení Soluně se střední Evropou, údolím Vardaru, Driny a Moravy od západu, od Dyrrhachia spojena byla Soluň pomocí starodávné silnice *(via Egnatia)* s mořem Jaderským (srv. výše str. 33). Toto geografické položení Soluně bylo základem k jejímu rozkvětu už za doby staré [2]). V Soluni se soustřeďoval vždy neobyčejně silný obchod, svážející suroviny a tovary dálného severu, tovary Italie a moře Jaderského i zlato a tovary Orientu. Zároveň bylo okolí města široko úrodné. Tím město bohatlo a povýšeno bylo také za přední středisko administrativní. Zde byla v dobách císařských důležitá císařská celnice, o níž více víme z plomb, vydaných Schlumbergerem. Zde bylo v době byzantské i důležité administrativní centrum církevní. Arcibiskupství soluňské bylo nejváženější po patriarchátu a podřízeno mělo 11 biskupství. V městě bylo množství chrámů a kvetly i umění i nauky. K ochraně a bezpečnosti obyvatel, jichž se čítalo

---

VII. stol. (Pov. Hrv. I. 102). Každým způsobem podle líčení Tomášova připadá to do doby pontifikátu Maximova, tedy po r. 602, kdy poslední list Řehoře I. byl poslán Maximovi, a před nastoupením papeže Jana IV. (640—642), jenž poslal Martina vyjednávati o propuštění zajatých (Liber pontificalis LXXIIII.; MG. Gesta pont. I. 177. Srv. *Kos*, Gradivo I. 213); proto svědčí též, že nápisy v Saloně nalezené náleží před počátek VII. století. Pokud útok na Salonu provedli Avaři či Slované či oba pospolu, jest otázka, v níž se mínění Šafaříka, Dümmlera, Ljubiće, Račkého atd. rozcházela, ale na niž vůbec určitěji odpověděti nelze (srv. *Grot*, Изв. Конст. 36).

[1]) O Soluni, poloze, topografii a historii srv. hlavně studii *Tafela*, Historia Thessalonicae, Tübing. 1835, De Thessalonica eiusque agro dissertatio geographica, Berlin 1839. Dále srv. *M. Χατζῆ 'Ιωάννου Ἀστυγραφία Θεσσαλονίκης* (Soluň 1881), *A. Vasiljev*, Византія и Арабы (Спб. 1902) II. 141—144. O celnici srv. *Schlumberger G.*, Sigillographie de l'empire Byz. Paris 1884, 102, 104, 727, 739.

[2]) Znamenitost Soluně dosvědčuje už Strabon (VII. 7, 4, 21).

v době rozkvětu nad 200.000 duší, sloužily silné hradby, obemykající město půlkruhem od moře k moři a korunované na severu citadellou. Slovem, v očích Řeků domácích i cařihradských byla Soluň prvním městem říše po Konstantinopoli a jako tato uctívána významnými epithety: *splendida civitas*, *ἡ θεοφύλακτος*, *ἡ θεοκυβέρνης βασιλὶς τῶν πόλεων*, *ἡ λαμπρὰ καὶ περιώνυμος Θεσσαλονικέων πόλις*, *ἡ ἡμῶν φιλοχόριστος μητροπόλις* a pod. V plné důvěře v osvědčenou záštitu sv. Demetria, kterého město ctilo za svého patrona, vykládal lid jméno Thessaloniky slovy »*θὲς ἄλλῳ νίκην*« [1]) a volal k ní: *Θεσσαλονίκη, σὺ νικήσεις τοὺς ἐχθρούς σου· καύχημα γὰρ ἁγίων σὺ εἶ, καὶ ἡγίασέ σε ὁ Ὕψιστος!*« [2]).

Za těchto okolností, jež široko daleko byly známy, není divu, že barbaři, kteří se tolikráte marně pokoušeli o hlavní město, soustřeďovali častěji své zálusky i na Soluň. A tak se stala Soluň hojným, ba pravidelným cílem výbojů slovanských vedle Konstantinopole. Poprvé, pokud víme, zamýšleli Slované jíti na Soluň r. 550 [3]), ale nedošlo k tomu. Za to r. 578 [4]) a 581—584, r. 587—9 nezůstala asi Soluň ušetřena návštěvy. Ale podrobně známe teprve útoky, které jsou líčeny v legendách o divech sv. Demetria, patrona města, jenž podle víry jejich skladatelů pokaždé vlivem svým město zachránil.

Pod jménem »Života« a »Divů sv. Demetria« je zachováno několik legend, jež bohužel nejsou dosud ještě ani řádně ani všechny vydány. Obsahují jednak líčení života sv. Demetria, jenž žil před r. 306 a jehož svátek slavil se každoročně dne 26. října [5]), jednak líčení divů, které ještě dlouho po své smrti světec konal na ochranu města Soluně před ranami a útoky nepřátel. Takovéto líčení přinášejí dvě legendy, jež byly vydány P. Corn. de Byem v *Acta Sanctorum* Bollandistů pod titulem »*Miracula Sti Demetrii*

---

[1]) Kedrenos ed. Bonn 756, Georgios Mon. ed. *Boor* 716, Zonaras XIV., 19, 12 a jinde.

[2]) Nikeforos Vita S. Andreae Sali, *Migne* PG. 111, 861.

[3]) Srv. výše str. 191, 198.

[4]) Viz zmínku v II. legendě, kde se vítězství Kuvratovo (c. 635) umísťuje asi 60 let po prvním útoku na Soluň (srv. dále str. 232).

[5]) O životu Demetriově srv. na př. biskup *Filaret*, Святый великомученикъ Димитрій Солунскій и Солунскіе Славяне. (Чтенія Общ. Ист. Др. Moskva 1848, Nr. 6), *Tafel*, Thessalonica XLII. O svěcení svátku jeho srv. literaturu u *Vasiljeva*, Виз. и Арабы II, 143, pozn. 4.

Martyris«, a jež odsud otiskl J. Migne, úryvky i K. Hase a A. Tougard [1]).

První z nich připisuje se na základě líčení autorova samému arcibiskupu soluňskému Janovi II. [2]), jenž ji sestavil z pramenů psaných krátce po skončení vlády Maurikiovy a Fokovy, poněvadž skladatel stále mluví o divech z let na konci VI. stol. jako současník a dovolává se svědectví jiných souvěkovců; i o událostech r. 597 píše výslovně, že se staly nedávno, před několika málo roky (»*τοῦ ἔναγχος γεγηνημένου θαυματουργήματος*« — »*πρὸ γὰρ λίαν ὀλιγοστῶν ἐτῶν γεγένηται*« — »*πρό τινος ὀλιγοστοῦ χρόνου*« [3]) a o vládě Fokově dí: »všichni znáte, jaké nepokoje vznítil nám ďábel« [4]). Autor druhé legendy není znám, ale patří do konce VII. století. Obě legendy jsou pro nás důležité a obě mezi jiným vyličují, jak na Soluň několikráte útočili barbaři, obyčejně slovanští, a jak pokaždé divuplným zakročením sv. Demetria město bylo zachráněno.

---

[1]) Acta SS. ad diem 8. Octobr. IV. 104—160 (Brusel 1780); *Migne* P. G. CXVI., 1081—1426; *C. B. Hase*, Leonis Diaconi historia. Paris 1819, 260—262 (kap. XII. přejatá i do bonnského vydání Leonova 506—510; srv. i *Migne* P. G. CXVII., 918—919); *A. Tougard*, De l'histoire profane dans les Actes grecs des Bollandistes (Paris 1874) str. 81 s[l]. Nověji o druhé legendě pojednal a úryvky reprodukoval *H. Gelzer* v stati »Die Genesis der byzant. Themenverfassung. »Abh. d. phil. hist. Cl. d. sächs. Gesell. d. Wiss. XVIII Nr. 5, 36 sl. Jinak obě legendy čekají ještě nového řádného vydání (i vydání Bollandistů je kráceno). V soupisu »Bibliotheca hagiographica graeca« (edd. hagiographi Bollandiani, Bruxellis 1895) str. 36 zaneseny jsou ještě jiné chvalořeči na sv. Demetria, o jejichž obsahu nemohu ničeho sděliti, poněvadž jsou nepřístupné. Nějakého úplnějšího rukopisu Divů sv. Demetria užil, jak se zdá, podjáhen Damaskenos Studites Homilet. XXXV. (ed. Venetiis 1570, str. 511). Srv. *Tafel*, De Thessal. LXVI., pozn. 48.

[2]) Podle textu, pokud jej můžeme vztahovati na osobu skladatelovu, vidno, že arcib. soluňský Jan II. patří do druhé poloviny VII. stol. po Eusebiovi a po Pavlovi haeretikovi, s čímž se shoduje to, že jméno jeho nalézá se mezi účastníky VI. obecného koncilu v Cařihradě r. 680. Srv. *Le Quien*, Oriens christianus (Paris 1740) II., 39, 40, 42, Acta SS. l. c. str. 55, 135, pozn. C a *Migne* l. c. 1262, *Tafel*, Thessal. LXXII — Tafel autora druhé části kladl dokonce do VIII. stol. do doby Konstantina V. Kopronyma, ale před r. 758 (str. CIV.). Tak i *Tougard* l. c. 258.

[3]) Srv. zejména v leg. I., § 30, 31, 116; srv. i 65, 69, 71, 77, 94 (*καὶ μάρτυρας κεκτημένος, ὡς μὴ κοπου μοι δεῖν περὶ τὴν πειθὼ τῶν ἀκουόντων ὑμῶν — θεαταὶ γὰρ τούτων οἱ πλεῖστοι γεγόνατε*). Nesprávná je proto 2. poznámka Gelzerova l. c. str. 36.

[4]) L. c., § 77: *Ἐπὶ τῆς μετὰ Μαυρίκιον τὸν τῆς εὐσεβοῦς λήξεως βασιλείας ἴστε σχεδὸν ἅπαντες, οἵους κατὰ πόλιν ἤγειρε κονιορτοὺς ὁ διάβολος . . .*

V prvé legendě je zmínka o třech útocích, nejdříve v kap. VIII., kde se líčí zpustošení a hlad, jež způsobila v Soluni, obléhajíc město, spousta barbarů (*βαρβαρικοῦ γὰρ ἔθνους ἀφάτου ποτε τὸ πλῆθος*), blíže neoznačených. O druhém útoku líčeném v kap. XII., jejž podniklo 5000 nepřátel v noci dne 27. října (když po svátku Demetriově zachvátil požár svatyni), praví legenda už přímo, že náležel Slovanům. Oba útoky líčeny jsou sice před zprávou v kap. XIII. o velkém boji r. 597, ale poněvadž se v seřadění divů autor nedržel přesně pořádku chronologického [1]), nelze jich určitěji datovati. Nejspíše však náležejí oba do doby nedlouho před r. 597, neboť se jich autor dovolává jako událostí nepříliš dávných [2]). Hlad v kap. VIII. může býti dokonce i následkem útoku, jenž je dále líčen v kap. XIII.—XV., a tento připadá nesporně do r. 597 vlády Maurikiovy. Zde vyličuje skladatel, jak chakan, neshodnuv se s Maurikiem, podnítil 100.000 Slovanů [3]) k nové výpravě na Soluň, před níž se náhle objevili v neděli 22. září [4]). Poněvadž však byli včas zpozorováni, nezdařil se útok a po týdenním marném obléhání odešli Slované zase s nepořízenou. Útok byl velmi silný a houževnatý (Slované užívali k dobývání města i velkých strojů válečných a zejména pátého dne zuřili v nejprudčí míře), a nemá-li o něm Theofylaktos, který tak podrobně popisuje války císařovy s chakanem v Moesii a na Dunaji, žádné zprávy (a po něm také ne žádný pozdější kronikář), je to pro mne už samo sebou svědectvím, že jej sotva podnikli Slované zadunajští, o jejichž výpravě by vojsko císařské postupující v té

[1]) Na př. kap. X. jedná o době Fokově, XIII. o r. 597, III. o moru r. 597 (podle § 116).

[2]) Srv. § 65 a 94. Proto také nesnadno souhlasiti s těmi, kteří tyto útoky (druhý je rázu patrně lokálního) posunují do prvých let osmdesátých, na př. *Hase* druhý do r. 584 (Leo Diakon ed. Bonn 507), *Filaret* l. c. 11 k r. 581, a tak i *Kos* (Gradivo I., 106, Izv. Muz. kranj. VIII., 162). *Tafel* právem nenalézá pro toto datování důvodů, ale sám neurčuje, pravě jen, že spadá před 597 (De Thessalonica, str. LX.).

[3]) C. XIII., 109: (*τῶν Ἀβάρων ἡγούμενος*) . . . *καλεῖ πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἅπασαν τῶν Σκλαβινιῶν θρησκείαν καὶ θηριώδη φυλὴν (ὑπέκειτο γὰρ αὐτῷ τὸ ἔθνος ἅπαν), καὶ προσμίξας αὐτοῖς καὶ ἀλλογενεῖς τινας βαρβάρους στρατεῦσαι πάντας κατὰ τῆς θεοφρουρήτου Θεσσαλονίκης παρεκελεύσατο.«*

[4]) Datum toto umožňuje nám přesně událost vročiti. Na 22. září připadla neděle v době vlády Maurikiovy jen r. 586 a 597 a celý kontext nasvědčuje patrně roku 597, jak se také obecně přijímá (srv. výše na str. 220 vyloženou neshodu mezi chakanem a císařem pro politiku Priskovu). Chybně datuje *Hase* l. c. do doby krátce po r. 584. Podrobné vypsání tohoto boje viz u *Tafela*, De Thessalonica LXI sl. s datem správným.

době z Astiky skrze Moesii k Viminaciu, musilo zvěděti; patrně to byli Slované, kteří se už v značném množství nacházeli usazeni na jihu Staré planiny, Rily planiny a Rhodopy. Jejich pohyby zůstávaly přirozeně stranou a méně známy.

Vedle těchto zpráv má ještě Jan z Nikiu zajímavou a dosud málo povšimnutou poznámku, umístěnou v popisu konce vlády Fokovy: že za té doby při velkých útocích barbarů do říše, v nichž padlo mnoho měst, jediná Soluň zůstala zachována [1]). Na základě toho předpokládá K. Jireček ještě jeden nezdařený útok na město kolem r. 609 [2]). Neodpírám mu, ale jisté to přece není, poněvadž Janova zpráva má ráz příliš všeobecný a má na mysli celou ubohou dobu Fokovu. Ba myslím, že není nijak vyloučeno, že zmínka o Soluni vztahuje se docela na záchranu z r. 597, o níž se pověst roznesla široko, daleko. Také autor první legendy demetriovské mluví o obležení r. 597 tak, jako by bylo dosud nejpamátnější a záchrana nad jiné pamětihodná [3]). Na jisto ovšem smíme předpokládati, že se za Foky bojovalo i na jihu Thrákie, v Makedonii a Soluň při tom nezůstala stranou. Také Řecko ne.

Dlouhá vláda Herakleiova (od 5. října 610 do 11. března 641) počala opět za nejkrušnějších poměrů, tak že císař jednu dobu chtěl docela opustiti Cařihrad a přesídliti se do Karthaga. Do doby jeho patří i povzdech, kterým se autor druhé legendy o divech sv. Demetria obrací k spoluobčanům, připomínaje, jak v minulých letech zpustošeny byly od Slovanů a Avarů všechny téměř provincie evropské [4]). Z jednotlivostí víme, že hned r. 611

---

[1]) Jan z Nikiu, kap. 109 ed. *Zotenberg*: »On rapporte, au sujet de l'empire romain, que les rois de ce temps avec les barbares des peuples étrangers et des Illyriens ravagaient les villes des chrétiens et emmenaient les habitants captifs. Seule la ville de Thessalonique fut épargnée, car ses murs étaient solides et, grâce à la protection de Dieu, les peuples étrangers ne réussirent pas à s'en emparer; mais toute la province fut dépeuplée.« Pak nastupuje líčení boje Herakleia s Fokou. V starším překladu *Zotenbergově* tohoto místa, jenž vyšel v Journal Asiat. 1879, 343, u slova Illyriens je poznámka, že v textu je psáno Alvarikon, což by patrně značilo Avary. V revidovaném úplném překladu této poznámky více není (Not. et extr. XXIV., 550).

[2]) *Jireček*, Romanen I, 26.

[3]) Miraculum I., kap. XIII., 107.

[4]) *Migne*, PG. 116, 1361, *Tougard*, Hist. prof. 186: *Ὡς ἴστε, φιλοχόριστοι, ὅτιπερ τὸ Ἰλλυρικὸν σχεδὸν ἅπαν, ἤγουν τὰς αὐτοῦ ἐπαρχίας, λέγω δὴ Παννονίας δύο, Δακίας ὡσαύτως δύο, Δαρδανίαν, Μυσίαν, Πρέβαλιν, Ῥοδόπην καὶ πάσας*

udál se vpád avarský[1]), současně vojsko římské bylo i v Istrii poraženo od Slovanů[2]) a také definitivně vydáno Řecko Slovanům[3]). Nový vpád avarský do Thrákie stal se r. 618/9. Avaři pronikli pod záminkou vyjednávání o mír až ke zdi cařihradské, kde zrádně císaře přepadli u Selymbrie, tak, že sotva vyvázl. Ale přece se dali uplatiti a zase se vrátili, majíce ruce plné zlata, pustošíce kraj a vedouce statisíce zajatých[4]). Herakleios, obávaje se horších útoků a chtěje si zabezpečiti volnost proti Persii, staral se v následujících letech o obnovení smluv a pokoje. Nicméně připomíná Nikefor už r. 622 nový útok Avarů spojených se Slovany[5]) a současně i jiné prameny mluví o nových útocích v Aegejském moři[6]). Ale nejtěžší útok očekával říši a hlavní město v letě r. 626[7]).

ἐπαρχίας ἔτι μὴν καὶ Θρᾴκην καὶ τὰ πρὸς τὸ Βυζάντιον μάκρον τεῖχος καὶ λοιπὰς πόλεις τε καὶ πολιτείας ἐκπορθήσαντες ἅπαντα τὸν αὐτὸν λαὸν εἰς τὸ ἐκεῖθεν πρὸς Παννονίαν μέρος τό πρὸς τῷ Δανουβίῳ ποταμῷ, ἥστινος ἐπαρχίας πάλαι μητρόπολις ὑπῆρχεν τὸ λεχθὲν Σερμεῖον (οἱ Ἄβαροι καὶ Σκλαβῖνοι). Jinak k vládě Herakleiově srv. spis *L. Drapeyerona*, L'empereur Héraclius et l'empire byzantin au VII. siècle, Paris 1869 (srv. téhož čl. Héraclius v Grande Enc. s. v.), *G. Laskina*, Ираклій (Charkov 1889). *Euanggelides Tryf.* *Ἡρακλεῖος ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου* (Odessa 1903). Srv. i dále pozn. 1 na str. 231.

[1]) Theofanes ed. *Boor* 300 (*τήν τε γὰρ Εὐρώπην οἱ Ἄβαρεις ἠρήμωσαν καὶ τὴν Ἀσίαν οἱ Πέρσαι πᾶσαν κατέστρεψαν . . .*), Anast. 184, Kedrenos ed. Bonn 714, Zonaras XIV. 15, 4 (*τὴν Εὐρώπην οἱ Ἄβαροι καὶ οἱ Σκύθαι ἠρήμωσαν*).

[2]) Paul. Diac. IV. 40 (42): Hoc nihilominus anno Sclavi Histriam, interfectis militibus, lacrimabiliter depraedati sunt. Srv. *Rački*, Doc. 264 a *Kos*, Gradivo I. 189. Pavel má též zprávy o současných útocích Slovinců do Bavor (IV. 39).

[3]) Isidor Jun. Chron. 414 a (srv. výše str. 212, 215).

[4]) Theofanes ed. *Boor* 301, 302, 303, Anastas. 185, 186 (k 9., 10. a 12. roku vlády), Nikefor Brev. ed. *Boor* 12, Georg. Pisides B. Avar. 113, Chron. Pasch. ed. Bonn 712, Kedrenos 716, Zonaras XIV. 15, 17, Hist. misc. ed. *Migne* 1025, Georg. Mon. ed. *Boor* 669 (srv. Exc. e leg. Konst. I. 5). Počet zajatých uvádí Nikefor na 270.000 a lokalisuje boje do Thrákie v okolí Heraklie. Chronista paschální určuje událost omylem do XII. roku vlády; patrně spleteno s útokem následujícím. Při VIII. roku vlády nemá ničeho.

[5]) Nikefor Brev. ed. *Boor* 15

[6]) Srv. dále str. 238.

[7]) Theofanes ed. *Boor* 315 k r. 624/5. Anastasius 195 k 16. roku vlády, Nikefor Brev. ed. *Boor* 17, Leo Gramm. ed Bonn. 151, Chron. byz. císařů ed. *Cumont* 29, Konstantin Manasses v. 3745, Georgios Monachos 670, Kedrenos 727, Hist. misc. ed. *Migne* 1033, Zonaras XIV. 16, 1, Michal Syrský XI. 3 (*Chabot* II. 408), Barhebraeus ed. *Bruns* II. 99. Zajímavá je zpráva kroniky paschální ed. Bonn 716 (k r. 626). Této významné události věnoval Georgios Pisides (souč. Herakleiův) báseň nadepsanou: »*Εἰς τὴν γενομένην ἔφοδον τῶν βαρβάρων καὶ εἰς τὴν αὐτῶν ἀστυχίαν ἤτοι ἔκθεσις τοῦ γενομένου*

Rok před tím perský Chosroes, připravuje nový boj proti císaři, poslal část vojska k Cařihradu pod vůdcem Sarbarem, jemuž uložil, aby zároveň hleděl podnítiti k současné válce proti říši i Avary, Bulhary, Slovany a zbylé Heruly a Gepidy. To se mu podařilo a zatím co Sarbaras dobýval Chalkedonu, uvedení severní národové v čele s Avary táhli skrze Thrákii proti Konstantinopoli. Pomocí válečných strojů, s nimiž se naučili v minulých válkách dobře zacházeti, vyvrátili znovu celou řadu měst thráckých a když dostihli hlavního města, počali ho dobývati od souše i od moře. Bylo jich nesmírné množství a obléhali po 10 dní usilovně, ale přece marně. Řekům se podařilo mnoho nepřátel pobíti a zejména spáliti loďstvo, jež náleželo pomocným vojům slovanským [1]). Celé moře bylo prý zbarveno slovanskou krví (mezi mrtvými Slovany

---

πολέμου εἰς τὸ τεῖχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταξὺ Ἀβάρων καὶ τῶν πολιτῶν« o 541 verších (srv. *Krumbacher*, Gesch. byz. Lit. 710). Nejobraznější je však samostatný traktát o tomto boji, jejž sepsal neznámý současník a jejž pod titulem: *»Περὶ τῶν ἀθέων Ἀβάρων τὲ καὶ Περσῶν κατὰ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως μανιώδους κινήσεως καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς θεοτόκου μετ' αἰσχύνης ἀναχωρήσεως«* vydal *Mai* (Biblioteca nova patrum VI. 423 sl., Romae 1853). Je to zde vydáno úplně z ř. kodexu vatikánského č. 1572 z X. stol. Jiné pod. zprávy, ale kratší z rk. vídeňského vydány jsou u *Combefise*, Auctarium II. 805—816, otisk u *Migne* PG. 106, 1335 (srv. *Krumbacher*, Gesch. byz. Lit. 672 pozn. *B*).

[1]) O Slovanech, kteří se připomínají jako pomocné voje Avarů, uvádí se, že měli na dané znamení (oheň z hradby Blachernské) vyplouti na loďkách z řeky Barbyssu a od moře udeřiti na město. Ale vůdce císařský Bonus, dověděv se o tomto plánu, připravil své lodě, jimiž malé loďky slovanské, přes jich ohromné množství byly obklíčeny a zničeny (ohněm podle Leona Grammatika). Podle druhé zprávy chroniky paschální s novými detaily i část vojska chakanova, jež od pevniny útočila, byla slovanská a to první šik pěších lehkooděnců, druhý těžce vyzbrojený (*πρῶτον Σκλάβων γυμνῶν, δευτέρα τάξις πεζῶν ζαβατῶν*). Útočníci užívali proti hradbám zákopů, strojů i želv (bližší popis), ale bez úspěchu. Nejpodrobnější jest výše uvedený anonymní traktát ruk. vatikánského vyd. Maiem. Podle něho počal se vlastní útok 29. července a skončil rozhodnou porážkou 7. srpna (l. c. VI. 428 sl.). Také Georgios Pisides výslovně vzpomíná súčastněných Slovanů (v. 197) a jejich útoku na lodích v. 409: *Σθλάβων τε πλήθη Βουλγάροις μεμιγμένα ὁ βάρβαρος νοῦς ἐμβαλὼν ταῖς ὁλκάσι — γλύψας γὰρ εἶχεν ἐσκυφωμένα σκάφη — ἔμιξε τῇ γῇ τῆς θαλάττης τὴν μάχην.* Synopsis Sathova, zmiňujíc se o tom, nazývá slov. lodi *»ῥωσικὰ μονόξυλα«* (108). O tomto útoku Avarů a Slovanů vydal cennou stať *A. Mordtmann*, *»Οἱ Ἄβαρες καὶ οἱ Πέρσαι πρὸ τῆς Κπόλεως.« Σύλλογος, Ἀρχ. ἐπιτροπή. Παράρτ. τοῦ κ'-κβ' τόμου* (1892), mně nepřístupnou (cit. *Krumbacher*, Gesch. byz. Lit. 1074) a méně cenný popis *Dr. M. Rypl*, »Die Beziehungen der Slawen und Avaren zum oströmischen Reiche unter der Regierung des Kaisers Heraklius« (Progr. der Realschule in Budweis 1888).

nalézaly se i ženy). Výsledek ten přiměl konečně Avary a Bulhary k návratu za Dunaj. Chakan odcházeje, hrozil sice pomstou a brzkým návratem [1]), ale k němu více nedošlo. Útok r. 626 zůstal posledním avarským výbojem do říše římské.

Nebyl to však jenom nezdar, který jej provázel a ochromil moc chakanovu tak, že avarské nebezpečí pro říši pominulo, nýbrž ještě jiné příčiny, které se objevily v letech nejblíže následujících.

Předně na severozápadě vzepřela se moci avarské část Slovanů českých a slovinských pod vedením Samovým, a shodivši jho chakanovo, ustavila se po r. 623 v samostatnou říši [2]). Za druhé patrně krátce potom dva slovanští kmenové při Sávě, Chorvaté a Srbové, rovněž s úspěchem zbavili se nadvlády avarské, jak blíže vyložím v kapitole následující. Ale největší význam pro byzantskou říši měl třetí podobný process na východě, kde při dolním Dunaji mezi r. 635 a 641 podařilo se bulharskému pokřestěnému knížeti Kuvratovi, patrně na podnět a s podporou vlády byzantské poraziti chakana a zbaviti sebe i Slovany, kteří seděli při dolním Dunaji, nadvlády avarské [3]). Panství Avarů

[1]) Hrozba chakanova v kronice paschální (ed. Bonn str. 725) zní takto: *»μὴ ὑπολάβητε ὅτι κατὰ φόβον ἀναχωρῶ, ἀλλὰ διὰ τὸ στενωθῆναί με εἰς δαπάνας καὶ μὴ ἐπιστῆναί με, ὑμῖν ἐν ἐπιτηδείῳ καιρῷ. Ἀπέρχομαι δὲ καὶ φροντίζω δαπανῶν καὶ ἔρχομαι ὀφείλων ποιῆσαι ὑμῖν εἴ τι εἰργάσασθε εἰς ἐμέ.«*

[2]) Fredegarii Chron. IV. 48, 68, Convers. Carant. 4, Vita s. Virgilii lect. III.

[3]) Dosvědčuje nám to jednak současník biskup Jan z Nikiu kap. 120 (*Zotenberg*, Notices et Extraits XXIV. 580), jednak patriarcha Nikefor Brev. (ed. *Boor*: *ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐπανέστη Κούβρατος ὁ ἀνεψιὸς Ὀργανᾶ ὁ τῶν Θὐνογουνδούρων κύριος τῷ τῶν Ἀβάρων χαγάνῳ καὶ ὃν εἶχε παρ' αὐτοῦ λαὸν περιυβρίσας ἐξεδίωξε τῆς οἰκείας γῆς*) a Suidas s. v. *Ἄβαρις* a *Βόλγαροι* (*»ὅτι τοὺς Ἀβάρους οἱ Βόλγαροι κατὰ κράτος ἄρδην ἠφάνισαν«*). Oba první užili patrně jednoho pramene, ač ne úplně stejně. Srv. o tom více v stati *N. Zlatarského* »Нови извѣстия за найдревния периодъ на българската история« (Сборник нар. умотв. XI. 145 sl.). Jan z Nikiu uvádí porážku Avarů jako událost, která se patrně sběhla ještě před smrtí Herakleiovou r. 641 a Nikeforos jako událost po r. 635 (*Boor* l. c., *Muralt*, Chronologie 289). S touto věcí souvisí zřejmě i výprava Kuvratova proti Soluni líčená po porážkách způsobených Avarům na konci II. legendy o sv. Demetriu Soluňském (Acta SS. IV. Oct. 179 sl. *Migne*. PG. 116, 1363, *Tougard* l. c. 188), jež je tím datována do téže doby Legendista dí ostatně při tom, že tato výprava stala se »asi 60 nebo o něco více let« po prvním zpustošení říše od barbarů (Avarů a Slovanů?). Je těžko říci, jaký první útok měl zde autor na mysli, ale vzhledem k tomu, že má na mysli zpustošení okolí Soluně, — o návrat bývalých zajatců soluňských tu běží — je nejpřirozenější souditi na první velký útok do Řecka v letech 578 a následujících (srv. výše str. 205); přičteme-li k tomu 60 let, dostaneme

zůstalo omezeno patrně jen na střední území a s centrem kolem Sirmia.

Jinak bylo se Slovany. Slované na rozdíl od Avarů nevraceli se vždycky ze svých výbojů za Dunaj, nýbrž zůstávali místy seděti na poloostrově a to na jisto už během VI. století. Mínění některých badatelů, kteří počátky této kolonisace v VI. stol. nechtějí uznati [1]), nemohu naprosto sdíleti. Už ráz slovanských výbojů (ovšem jen mezi řádky starých popisů) nasvědčuje tomu, že všechny útoky a boje nevycházely jenom ze Zadunají a mimo to i několik jednotlivých zpráv nenechává nás dodatečně o tom v pochybnostech[2]). Soudím proto, že už v druhé polovici VI. stol. byly místy usazeni Slované v Moesii, Makedonii a v Řecku[3]) a počátkem VII. stol. se rozmnožili na poloostrově tak, že všechny snahy císařovy odstraniti je z říše — měl-li je vůbec — byly již marné. Slovanů nebylo více možno dostati z Balkánského poloostrova, kde se rozsadili po všech krajích, a staré Řecko od té doby vymklo se úplně z moci císařské, jak jsme výše viděli (str. 215). Herakleios, zaměstnán jsa těžkou válkou na východě s Peršany a Araby, nemohl tomu zabrániti. Po šťastně ukončené válce perské

se opět do doby krátce po r. 638. Jak síla chakanova ochabla, vidno také z toho, že r. 677 chakan, uslyšev o vítězství Konstantinově nad Araby, posílá už sám posly do Byzance s prosbou za trvalý mír (Theofanes ed. *Boor* 356 k r. 676/7; Nikeforos Brev. ed. *Boor* 32).

[1]) Srv. na př. *Diehl*, Justinien 220, *Kos*, Izv. muz. Kranj. VIII. 201 sl., Gradivo XXXII., *Stanojević*, Виз. и Срби 216, a ovšem *Roesler*, Zeitpunct 108 sl., podle něhož počala se kolonisace teprve v druhé polovině VII. stol. (116).

[2]) Srv. zejména výše (str. 186) uvedené zprávy o tvrzích Adině a Ulmetu, v jejichž okolí se usazovali Slované na počátku VI. stol., ne-li už na konci V. dále z doby Maurikiovy zprávy o přepadení posla avarského od Slovanů, patrně na poloostrově usedlých (Menander 64 k r. 580), přepadení výpravy Tatimerovy r. 593 (Theofyl. Simok. VI. 8, Theofanes ed. *Boor* 271, 272, srv. výše str. 218) někde v roklích Staré Planiny, nebo zprávu o výpravě Petrově od Markianopole k Asamu, kde dostihl sídel Slovanů (Theofyl. VII. 2), pro Řecko pak (str. 210, 215) uvedené zprávy Michala Syrského, Jana Efesského, listu Nikolaova a kroniky monembasijské, pro okolí Soluně zprávy I. legendy demetrijské k r. 597 (XIV. 123, 130, 145). Konečně na to svědčí i nesporně slovanská jména, třebas jednotlivá, osad ve výčtu Prokopiově (srv. str. 179). Za to ovšem někteří nesprávně ze zprávy o pochodu Avarů r. 578 Dákiemi a Moesií uzavírali na pevná sídla Slovanů na poloostrově (srv. výše str. 204), a rovněž nesprávně koncem VI. stol. Drinov sídla Antů kladl do Dobrudže (srv. str. 222).

[3]) Na západě však Dalmacie podle všeho nebyla před počátkem VII. stol. okkupována, jak nasvědčují současné listiny papežské (srv. *Kos*, Izv. muz. Kranj. VIII. 202).

r. 627 [1]), podařilo se mu sice restituovati římské panství v některých částech říše, jako na př. v části Dalmacie (srv. dále kap. V.), ale Slovanů ani z těchto končin, tím méně pak z nitra říše vypuditi nemohl, ba nedostal jich více ani pod svou moc a poslušnost. Že nebyli přátelsky naladěni a volni poddati se císaři, svědčí zřejmě zprávy o bojích v Dalmacii před r. 641 [2]), nebo zpráva synodálního listu Nikolaova, podle níž po 218 let (od r. 589) nesměl do Hellady vstoupiti římský úředník [3]) a zejména další zprávy, které přináší II. legenda demetriovská o útocích do Řecka, Thessalie, Epiru, Illyrika, Thrákie, Dardanie, Makedonie [4]) vedle stálých pokusů dobýti města Soluně.

Druhá legenda je obsahem ještě cennější a důležitější prvé, neboť mimo nová data, odjinud neznámá, o bojích před Solúní, přináší i množství vzácných zpráv o poměrech kulturních a o nově utvořených poměrech národopisných v staré Makedonii. Chronologie jednotlivých událostí je sice sporná, a dlouho se kladly všeobecně do dob mnohem pozdějších [5]), ale podle všeho tu běží o poslední boje slovanské okkupace z první poloviny VII. století, hlavně o dobu Herakleiovu, a ne teprve o r. 676/7 nebo dokonce o r. 758, připadající do vlády Konstantina V. Kopronyma.

Legenda počíná líčením velkého námořního boje o Soluň. Velká část Slovanů útočila na loďkách od moře, zatím co jiní

---

[1]) Theofanes ed. *Boor* 327.

[2]) Dokladem k tomu je zpráva, že r. 641 posílá papež do Dalmacie a Istrie peníze, aby opat Martin vykoupil zajatce, »qui depraedati erant a gentibus« (Liber. pontif. LXXIV. Srv. *Kos*, Gradivo I. 213). R. 664 útočili Slované v Istrii na Čedad (Paul. Diacon V. 23 atd. Srv. *Kos* 219, 233).

[3]) Srv. výše str. 210.

[4]) L. c. *'Εγένετο τοίνυν, ὡς εἴρηται, ἐπὶ τῆς τοῦ ἐν ὁσίᾳ τῇ μνήμῃ ἐπισκοπῆς 'Ιωάννου, τὸ τῶν Σκλαβίνων ἐπαρθῆναι ἔθνος, πλῆθος ἄπειρον συναχθὲν ἀπό τε τῶν Δρογουβιτῶν, Σαγουδατῶν, Βελεγεζιτῶν, Βερζητῶν καὶ λοιπῶν ἐθνῶν, πρώτως ἐφευρόντων ἐξ ἑνὸς ξύλου γλυπτὰς νῆας κατασκευάσαι κατὰ θάλασσαν ὁπλισαμένους, καὶ πᾶσαν τὴν Θετταλίαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν νήσους καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους καὶ τὴν Ἀχαίαν πᾶσαν τήν τε Ἤπειρον καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ 'Ιλλυρικοῦ καὶ μέρος τῆς Ἀσίας ἐκπορθῆσαι καὶ ἀοικήστας πόλεις καὶ ἐπαρχίας ποιῆσαι* . . . (Acta SS. l. c. 162, *Migne* l. c. 1325, *Tougard* 118).

[5]) Dříve se obecně tyto útoky kladly do r. 676 nebo 677, 685—7 a do 758. Tak na př. *Tafel*, De Thessalonica, str. LXXII.—CIV., *Šafařík*, SS. II, 206 sl., a ještě *Račkі*, Doc. 282, 292, Rad. LI., 173, *Hopf*, Gesch. Griech. 91—94, *Drinov*, Заселенie 132 sl., *Hertzberg*, Gesch. Griech 161, *Muralt*, Chronographie 308 sl., 316, a *Šišmanov*, Селища 20 (srv. dále str. 238), *Bury* History II., 280.

obléhali město na souši — »καθάπερ στεφάνη θανατηφόρος τὸ βάρβαρον ἅπαν Σκλαβίνων τὴν πόλιν περιεπτύχει« — praví krásně legendista. Ale přes to útoky se nedařily. Loďstvo bylo zakročením sv. Demetria zničeno bouří, při níž tolik Slovanů zahynulo a navzájem se pobilo, že moře zrudlo krví barbarskou, a také obležení s druhé strany (od země) nevedlo k cíli, ba slovanský vůdce Chatzon (Σκλαβίνων ἔξαρχος Χάτζων) v Soluni byl zajat a ženami ukamenován [1]).

Po nezdařeném tomto útoku následoval ihned druhý [2]). K němu Slované makedonští vyzvali chakana avarského a ten také s velkým množstvím vojska z národů sobě podmaněných (i s Bulhary), objevil se v červnu »jako bouře zimní« (καθάπερ λαῖλαψ χειμερινὴ) před Solunί; třiatřicet dní ji obléhal pomocí válečných strojů, ale opět nadarmo. O něco později připadá ještě nové dvojí obležení: první, dvouletá blokáda [3]), vyvolána byla zrádným zajetím a zavražděním rynchinského knížete Pervunda (Περβοῦνδος), druhé obležení následovalo hned po nezdařené blokádě [4]) a ukončeno bylo výpravou císařskou proti Strymoncům, kteří byli poraženi a pokořeni [5]). Na konec se popisuje ještě boj, kterým hrozil Soluni bulharský Kuvrat [6]), zhostiv se před tím vítězně nadvlády avarské. Ale vždy, když byla nouze, pomohl městu sv. Dimitrij nějakým zázrakem, zjevením a podobně.

Tyto boje nejsou v legendě určitěji datovány, a proto také, jak jsem naznačil, chronologisace činila vždy obtíže. Ale jednak

[1]) Acta SS. Oct. IV., 162—165 sl. *Migne*, PG. CXVI., 1325—1333, *Tougard*, Histoire profane 118—128. Srv. výklad *Tafelův*, Thessalonica LXXII.—IX. (klade do let 669—685) a *Gelzerův* Themenverfassung 42 sl.

[2]) Acta l. c. 167—171, *Migne*, l. c. 1336, *Tougard*, l. c. 129. Srv. *Tafel*, l. c. LXXX. sl.

[3]) *Tougard*, l. c. 149; Sr. *Tafel*, l. c. LXXXV. sl. V Acta SS. a u Migna je celý passus o Pervundovi vynechán a nahrazen jen výtahem. *Rambaud* událost s Pervundem kladl do r. 678 (L'empire grec 265), *Tougard* do r. 672 (l. c. 262). V tu dobu císař chystal se k boji s Araby, jenž se počal r. 634 (*Gelzer* u *Krumbachera*, Gesch. byz. Lit. 950).

[4]) *Tougard*, l. c. 166—176. Útok Sagudatů, Rynchinů a Drugubitů na Soluň určen je tu 25. červencem V. indikce, která připadá na r. 630 (srv. Theofanes ed. *Boor* 335).

[5]) Acta l. c. 173, 175, *Migne*, l. c. 1357, *Tougard* 184, *Tafel*, Thessal. XCIV kladl to nesprávně k r. 688.

[6]) Acta l. c. 179 sl., *Migne*, l. c. 1361 sl., *Tougard* 186 sl. Srv. *Tafel*, XCVI. sl., jenž to opět omylem klade do počátku vlády Konstantina V. (741—775) a rozlišuje Kubera od Kuvrata VI. století (jako *Bye*, srv. *Migne* 1364).

vidíme, že spadati musily ještě do doby, kdy chakan avarský byl v plné moci, kterou rozvinul při výpravě vyvolané zabitím Chatzonovým, a to připadnouti může, ne-li před r. 626, jistě aspoň před dobu, kdy odbojem Kuvratovým a Samovým jeho síla na Dunaji byla zlomena, jak ostatně ukazuje i legendista, jenž všechny útoky umísťuje před výpravu Kuvratovu. Tato výprava a spojený s ní odboj proti Avarům spadá však, jak jsme viděli, do let 635—641. Po této době nelze si více představiti výpravu chakana, vedoucího s sebou nesčíslná vojska a mezi nimi i Bulhary, jak líčí legenda. Na druhé straně zdá se mi, že první námořní boj u Soluně a vzpomenuté při tom zpustošení Kyklad od Slovanů jsou v souvislosti se slovanským útokem na Kretu, který jiný syrský pramen datuje přímo do r. 623. Z toho bych soudil, že boje líčené v druhé legendě spadají do období let 623—641. Útok Sagudatů, Rynchinů a Drugubitů určen V. indikcí patrně na r. 630. K bližšímu vymezení bylo by třeba nové speciální práce a vůbec nového kritického vydání obou legend a dalších, neznámých. Obtíž činí jen to, že mezi obránci za útoků (na př. chakanova) připomíná se výslovně biskup Jan [1]), o němž sice nevíme, kdy úřad nastoupil, ale jenž je r. 680 na koncilu cařihradském. Je ostatně možno, že chronologický postup událostí je autorem popleten a že jednotlivosti patří do doby pozdější, na př. porážka Slovanů v horách vojskem císařským, jež příliš upomíná na výpravu Justinianovu r. 687 (srv. dále).

Důležité podrobnosti, jež přináší legenda o slovanských kmenech v okolí Soluně, v Thessalii a v Thrákii (Drugubité, Sagudaté, Velegezité, Vajunité, Berzité, Strumenci, Rynchini) a jejich sídlech, rozebereme podrobně v kap. VII.

Doposavad líčená slovanská okkupace Balkánu pokračovala nezadržitelně i za nástupců Herakleiových, zejména za Konstanta II. (vládl 642—668), Konstantina IV. Pogonata (668—685) a Justiniana II. Rhinotmeta (685—695), kdy patrně došla svého ukončení. Za Konstanta už pojem »země slovanské«, *Σκλαυινία*, též *αἱ Σκλαυινίαι* [2]) nevztahuje se více, jako bylo ještě v minulém století, na zemi za

---

[1]) Srv. výše str. 227, pozn. 2.

[2]) Název Theofanův *Σκλαυινία*, *Σκλαυινίαι* (v orig. syrských *Sklavonia*) je neslovanského tvaru. Slovansky musil zníti Словѣне nebo Словѣньско (*Jagić*, Ein Kapitel 54). *Vl. Milkowicz* se však mýlí, praví-li, že název tento v VII. stol. značil u byz. spisovatelů už celý Balkán (*Helmolt's* Weltgeschichte 1904, V. 272).

Dunajem [1]), nýbrž už na vnitrozemí Balkánu, jak vidíme ze zprávy o vítězné výpravě Konstantově proti Slovanům r. 657 [2]), z bojů Justiniana II. r. 687 [3]), o zprávách VIII. stol. ani nemluvíc.

Když r. 679, Bulhaři pod Isperichem přešli Dunaj a dobyli Moesie, podrobilo se jim 7 kmenů slovanských podle svědectví Theofanova [4]). Tento příchod Bulharů je také poslední velká událost nás zajímající, jež silně působila na vývoj národnostních poměrů na Balkáně. Ale o ní rovněž více pojednám až v kap. VII.

K vylíčeným útokům na Soluň a do Řecka připojily se přirozeně i další výboje Slovanů na ostrovech moře Aegejského a na pobřeží M. Asie.

Slované byli velmi dobří plavci [5]), jak uvidíme ještě v kulturním oddílu SLOVANSKÝCH STAROŽITNOSTÍ, a neváhali také, podobně jako kdysi Gotové a později Rusové na pověstných dlouhých loďkách, z jednoho kmene vydlabaných t. zv. monoxylech [6]), (vedle toho v pramenech též *ἀκάτια*, *σκάφοι*,

---

[1]) Srv. zejména výše líčení výprav proti Slovanům za vlády Maurikiovy (str. 217 sl.); u Michala Syr. k r. 587 (resp. u Jana Efesského) termin země slovanské vztahuje se ještě na zemi za Dunajem (ed. *Chabot* II. 362).

[2]) Theofanes ed. *Boor* 347 k r. 566/7 (*Τούτῳ τῷ ἔτει ἐπεστράτευσεν ὁ βασιλεὺς καὶ Σκλαυινίας καὶ ᾐχμαλώτευσε πολλοὺς καὶ ὑπέταξεν*), Anast. ed. *Boor* 218, Kedrenos ed. Bonn 761 (v 16. roce vlády Konstantovy).

[3]) Theofanes ed. *Boor* 364, Anast. 231, Kedrenos ed. Bonn 771, Nikeforos Brev. ed. *Boor* 36, Zonaras XIV. 22, 9, Georg. Mon. ed. *Boor* 729, Ephraim v. 1472, Hist. misc. 1059 sl. S výpravou touto k Soluni spojeno je přesazení Slovanů do maloasij. Opsikia, o čemž více v kap. VII.

[4]) Theofanes ed. *Boor* 359. Srv. i Nikeforos Brev. ed. *Boor* 35.

[5]) Vedle výprav námořních zde uvedených, vyskytují se ještě častěji zprávy, jež nasvědčují, že Slované byli dobří námořníci a že uměli stavěti lodi jak pro řeky (hlavně Dunaj), tak i pro moře. Tak na př. k r. 580 stavěli Slované chakanovi lodní most přes Sávu a Dunaj, z výprav v letech 593 a násl. je vidno, že slovanská flotilla na Dunaji a jeho přítocích měla značný význam (str. 218), r. 526 Slované na Cařihrad útočí se strany mořské a anonymní autor traktátu »*Περὶ τῶν ἀθέων Ἀβάρων* etc.« praví o plaveckém umění Slovanů a jejich odvaze na moři (*Mai*, Nova bibl. patr. VI. 430): »*πλείστην γὰρ οἱ Σκλάβοι πεῖραν τοῦ καταταλμᾶν τῆς θαλάσσης εἰλήφασιν, ἐξότε τοῖς Ῥωμαίων αὐτοὶ ἐπέθεντο πράγμασι.*« Také autoři legend Demetriových chválí jejich plavecké zkušenosti a odvahu. Srv. výše poznámku 4 na str. 234. Z těchto důvodů bych neváhal i v Hunnech, kteří v VI. st. znepokojovali od moře thrácká města, viděti Slovany (nebo Slovany od Hunnů vedené) neboť obdobná znalost u pravých Hunnů doložena není (srv. Prokop. de aed. IV. 11).

[6]) Podle Nikefora zvali je Bulhaři (t. j. Slované) »monoxyly« (Brev. ed. *Boor* 56 *μονόξυλά τε αὐτοὶ προσαγορεύουσι*), což odpovídá rus. однодревка, одно-

ὁλκάδες), pouštěti se nejen přes široký Dunaj, ale i po Černém moři do Bosporu a k jižním břehům Thrákie. Odtud ovšem a rovněž z pevniny řecké nebylo již daleko na ostrovy a zástupy, jež se nebály moře Černého, nezarazily se přirozeně před sebe více vzpěněnými vlnami Aegejského archipelagu. Jakmile Slované stanuli pevnou nohou v okolí Soluně a definitivně obsadili Řecko, ihned čteme v patrné konsekvenci toho i o prvních útocích na ostrovy. Druhá legenda o sv. Demetriovi poučuje nás o velkém obléhání Soluně od strany mořské (Slované útočí na monoxylech) a o současném pustošení Kykladských ostrovů i části Malé Asie[1]), a brzy potom o nové pirátské návštěvě Propontidy od slovanských Strumenců a Rynchinů[2]). Roku 623 podle zprávy syrského kněze Slované napadli vedle jiných ostrovů i Kretu[3]), což myslím je

---

деревка (*Dalь*, Слов.). Vyráběti monoxyly nebyl ovšem vynález slovanský. Už Hippokrates zná je ve Fasidě v V. stol. př. Kr. (περὶ ἀέρων 22); také na Dunaji byly známy odedávna (srv Arrian I. 3, Amm. Marc. 31, 4, 5, Priskos 8) a velmi hojně se připomínají v útocích barbarů germanských na Černém moři v III.—V. stol. (*Latyšev*, Scythica I. 817). Priskos l. c. praví o loďkách barbarů na Istru: »ἐντεῦθεν βάρβαροι πορθμεῖς ἐν σκάφεσι μονοξύλοις, ἅπερ αὐτοὶ δένδρα ἐκτέμνοντες καὶ διαγλύφοντες κατασκευάζουσιν, ἐδέχοντο ἡμᾶς,« a II. legenda sv. Demetria o Slovanech (srv. výše str. 234 pozn. 4): »πρώτως ἐφευρόντων ἐξ ἑνὸς ξύλου γλυπτὰς νῆας κατασκευάσαι κατὰ θάλασσαν ὁπλισαμένους« atd. Vedle monoxyl uměli Slované stavěti i vory, pltě a tento název slovanský (*Miklosich* Et. W. 252: r. stsl. плоть, č. plť, pleť, p. pełć, lot. pluts) přešel podle *J. Kulakovského* (Слав. слово плоть въ записи Византійцевъ. Виз. Врем. VII. 107) do byzantské řečtiny už v VI. stol. Srv. πλωτή v Strategiku t. zv. Maurikiově a v traktátu o útoku r. 626 (*Mai* l. c.). O plavectví Slovanů srv. stati *A. Kunika* (Зап. гот. топарха 112), *K. Grota* (Извѣстія Конст. 80), *V. M. Florinského* (Первобытные Славяне I. 74 sl.), *J. L. Píče* (Zur rumunisch-ungarischen Streitfrage. Leipzig 1886, 268 sl.) a zejména *Iv. Šišmanova* Славянски селища въ Критѣ и на другите острови (Бълг. Прегл. IV. 1897. Zvl. otisk str. 14 sl.), kde probráno důkladně osídlení řeckých ostrovů.

[1]) *Acta* l. c. 162 sl., *Migne* l. c. 1325 sl., *Tougard* l. c. 118 sl., *Tafel* l. c. LXXIII.

[2]) *Acta* l. c. 174, *Migne* l. c. 1355, *Tougard* l. c. 182, *Tafel* l. c. LXXXVIII. Navštíven byl ostrov Prokonnesos a asijské město Parium.

[3]) *Land*, Anecdota Syriaca (Lugd. Bat. 1857) I., 115: Libri chalipharum ad ann. 934 (= 623): Slavi Cretam caeterasque insulas invasere; atque illic pii viri Kenesrînenses comprehensi sunt, quorum fere viginti interfecti (značí mnichy kláštera jakobitského u syr. města Kenešrîn). Citát uveden poprvé Gutschmidem v recensi Hopfových Dějin Řecka v Liter. Centralblatt 1868, 641 a oceněn znovu J. Šišmanovem, Селища 19, 39. Srv. i *A. Wirth*, Aus orient. Chroniken (Frankf. 1894) 54.

v souvislosti s právě vzpomenutým útokem na Kyklady [1]). Podle Nikefora dávno před r. 768/9 zpustošili ostrovy Imbros, Tenedos a Samothraku [2]). V téže době dostihovaly výpravy ty i břehů maloasijských [3]).

Rovněž je zajímavé, že už v VII. století přenášeli Slované své útoky i na západě z Dalmacie za moře, a to do Italie. Aspoň Pavel Diacon k r. 642 připomíná vpád Slovanů do Apulie u Siponta, kde však byli poraženi [4]). Drinov má za to, že to byli Slované z Epiru a Řecka [5]), ale lépe je mysliti na Dalmacii [6]), kde se brzy vyvinulo slovanské námořnictví.

Celkovým výsledkem naším je tedy konstatování, že vpády Slovanů na Balkánský poloostrov počaly se pravděpodobně v proudu velkého stěhování národů, ač o tom (mimo osídlení při ústí Vrbasu) nemáme zpráv naprosto bezpečných. Sám však neváhám vřaditi sem i vpád Kostoboků r. 176 i vpády Sarmatů, pokud jich byli účastni Sarmaté Limiganti. Také Goti strhovali s sebou asi zástupy Slovanů (o Karpech se nemohu vysloviti určitěji) a zůstává možné, že za Goty pod nátiskem Hunnů už koncem IV. století přešly rody slovanské do Moesie. Sem náležejí podle všeho i zprávy o útocích Getů na poč. století VI.

[1]) Srv. výše str. 236. K počátku VII. stol. připadá i útok Avarů na ostrov u Thrákie ležící, jehož se jistě účastnili i Slované. Paul. Diac. IV., 20 (21): »Hoc tempore misit Agilulf rex cacano regi Avarorum artifices ad faciendas naves, cum quibus isdem cacanus insulam quandam in Thracia expugnavit.«

[2]) Nikefor. Brev. ed. *Boor* 76, kde r. 768/9 Konstantin žádá Slovany za výkup zajatých, jež tito dávno před tím zajali na jmenovaných ostrovech (*τοὺς ἐκ πλείονος χρόνου αἰχμαλωτισθέντας χριστιανοὺς*). Brzy potom počal býti archipelag napadán i od Arabů, kteří vpadli na Kypr poprvé r. 647/8, r. 652 dobyli Rhodu a r. 825/6 Krety (*Vasiljev*, Виз. и Арабы I., 43 sl., 53, 204, II., 47, 51, 134 sl.).

[3]) Theofanes Cont. II., 10 (de Mich. Amor.) ed. *Bekker*: *Σκλαβογενῶν τῶν πολλάκις ἐγκισσευθέντων κατὰ τὴν Ἀνατολήν.* Jinak o Slovanech v M. Asii srv. obšírnou stať v kap. VII.

[4]) Paul. Diac. IV., 44 (46). Zajímavo je, že bratr beneventského vévody Aiona, Rodoaldus rodem z Friaul, vyjednával s nimi »propria eorum lingua«. Zprávu o boji krátce připomíná i Chronica Sti Benedicti složená c. r. 872 (ed. *Pertz*, MG. Vet Scr. III. [1839] 200): Aio . . . dimicavit cum Sclavis ad Aufidum et interfecerunt illum per ingenium.

[5]) *Drinov*, Заселенie 131.

[6]) *Jireček*, Romanen I., 30.

Jinak jsou Slované na druhé, pravé straně Dunaje zjištěni historicky pod svým vlastním jménem teprve na počátku VI. stol. (eventuálně ke konci V.) v tvrzích Adině a Ulmetu, a první zjištěný vpád jejich spadá do doby vlády Justinovy (518—527). Od nastoupení Justinianova na trůn r. 527 počínají býti zprávy o slovanských útocích v pramenech současných velmi hojné. Zprvu, za Justiniana, podnikali je Slované sami nebo s Hunny, od let šedesátých, kdy přišli do Pannonie Avarové, vystupují však nejvíce s nimi ve spolku a to buď dobrovolně pod vedením chakanů avarských nebo na jejich rozkaz. Zejména bouřlivé útoky poznali jsme v letech 547, 558, 578, 581—4, 587—9, 592, 597, 598, 600, 618/9, 623 a 626. Koncem VII. stol. bylo osazení Balkánu od Slovanů na jisto již dokonáno. Pohyby trvaly sice ještě dále po celý další historický vývoj, ale byly už jen místní, uvnitř hranic poloostrova [1]), a více jen výrazem politických nebo loupeživých snah. Ty se už vymykají rámci naší úlohy. Také další boje Slovanů s říší byzantskou, jsouce vesměs jen projevem politické rivality a tvoření se nových politických celků na poloostrově, nemají pro nás významu. Vývoj politický států slovanských a vůbec jejich historie od VIII. stol. není částí úkolu, jejž jsem si stanovil při vymezení STAROŽITNOSTÍ, nýbrž jen vývoj ethnický, až po dobu, kdy definitivní usazení se Slovanů v nových sídlech bylo dokonáno. A to se stalo průběhem stol. VII.

Ale než přejdu k podrobnému vylíčení poměrů národopisných, jež povstaly na poloostrově Balkánském právě vyloženým hnutím národů během II.—VII. stol., je nutno, abych se vrátil k jedné důležité události, která sice vlastně spadá ještě do této kapitoly, ale významem svým nabyla v slovanské historiografii takové důležitosti a zároveň je s tolika spojena problémy, že je nutno věnovati jí rozbor zvláštní a podrobný, jejž umísťuji do následující kapitoly V. Je to otázka o příchodu slovanských Chorvatů a Srbů na Balkán.

Dodatkem k této kapitole chci se zmíniti ještě o tom, pokud se v pramenech před poč. VIII. století objevují i jména jednotlivců slovanských na půdě říše byzantské.

---

[1]) Zejména do Řecka v VII. stol. (Konst. Porfyr. de them. II., th. 6). Také umělá kolonisace Slovanů do M. Asie a Syrie spadá do VII.—VIII. stol. (srv. kap. VII.)

Jestliže je pravděpodobno, že celé zástupy Slovanů dostávaly se už, od II. stol. počínajíc, na Balkán, je tím pravděpodobnější, že se tam při stycích válečných i obchodních dostávali i jednotlivci a netřeba se pranic vzpírati případům, byť i ojedinělým (nebo právě ojedinělým), při nichž se dá jméno zachovalé vyložiti za slovanské. Nebylo by nic nepřirozeného a nemožného, kdybychom se už v ohromné spoustě votivních nápisů z II.—IV. stol. nalezených v zemích podunajských a balkánských setkali i s jménem slovanským. Nicméně dlužno konstatovati, že jsem v celém tom množství, které jsem přehlédl, nenašel jména, jež by slovanským svým rázem neklamně bilo do očí [1]), a byli-li mezi vojáky a občany Pannonie a Dákie i Slované, jsou skryti pod jmény latinisovanými. Měniti jména cizí na latinská bylo běžným obyčejem. Jen jedenkráte na dvou nápisech, které by podle formy písmen patřily asi do II. stol. po Kr. a jež byly nalezeny v okolí Peći v Starém Srbsku, objevila se jména zřejmě slovanská: *Milica*, *Božina*, *Blažica*, *Vukašin*, *Dragita* [2]), ale nápisy tyto, ač byly ještě v CIL. III., č. 8292 a 8294 uvedeny mezi nepodezřelými, jsou patrným falsifikátem, jejž dal urobiti nejspíše známý srbský falsator S. Milojević [3]), neboť z jeho knihy »Путопис Старе Србіје« přešly do Corpusu.

Mezi jmény historických pramenů počínají se objevovati teprve v IV. stol. jednotlivá, jež by i s hlediska jazykového i s hlediska čistě historického mohla náležeti Slovanům, ale ani to jisté

---

[1]) Tím ovšem není věc vyřízena, poněvadž nemám sám takových vědomostí z filologie slovanské, abych rozpoznal určitě slovanské jméno, kde ho jiný nevidí. Řada jmen jest toho rázu, že mohou býti za neslovanská i za slovanská vykládána, na př.: Bella, *Βόσιος*, Bellicia, Batun, Blasa, Burranus, Debela, Linda, Sorana (Zorana?), *Ὠστήν*, Postratina, Samognatus, Servena, Ulcudius Vlari atd. vesměs z nápisů pannonských nebo z Dákie a Moesie.

[2]) Nápisy znějí (CIL. III., 8292 a 8294):

D · M
VELSSA DRAGI
TA MAG · DOM · VIX
AN · XXXII ET SV
FIL BLAZZIZA Vix
PROCUL · VIX

D M
MILIZZA BOSSINA
VIXIT ANNIS XXII VIPI
S... CIA VIX ANNIS XXV
VLPIVS V VLCASSINNVS
VIX ANN · XXX
FILIS B · MER... VIVOS
F · C

[3]) Srv. článek *J. Brunšmida* »Arheološke biljeśke iz Dalmacije i Pannonije« Vjesn. Arh. 1901, 89. O Milojevićovi jako falsatoru srv. zprávu *K. Jirečka* v Zprávách král. čes. spol. nauk 1874, 248.

není. Sem patří na př. u Priska jmenovaní vynikající mužové na dvoře Attilově Ὄστρυος, Ὄστρυς — sl. Ostryj? [1]), Ἀνάγαστος — sl. Onogost? [2]), Miliccenus, biskup illyrský [3]) a podobných několik jmen. Jinak jména, přímo označená jako jména Slovanů, vystupují teprve v VI. stol. ve vojště byzantském [4]), k nimž se také druží řada jmén knížat, vůdců nebo vynikajících mužů mezi Slovany v líčeních bojů, poselství a pod., jež sestavuji do přídavku k tomuto dílu Starožitností. Zde chci na konec ještě připojiti, že známá zpráva o slovanském původu císaře Justiniana, je dnes dokázaným pozdním apokryfem [5]), pocházejícím asi ze XVI. nebo

---

[1]) Priskos frg. 39 *Ὄστρυος*. Srv. u Theof. (ed. *Boor* 117) *Ὄστρυς* spiklenec proti Leonovi, a *Ὀστρήϊς* biskup melitenský (57). V paschální chronice uvádí se naproti tomu v Cařihradě mezi vzbouřenými Gothy r. 467 *κόμης Ὄστρους, Γότθος* (ed. Bonn 597). Srv. i debatu na arch. sjezdu ve Vilně (Труды арх. съѣзда II., 96).

[2]) Priskos frg. 38, 39, Jan Antioch. frg. 205, 206, Jan Biclarský ad a. 576 *patricius Anagastus* a k tomu jméno slov. župy v Hercegovině Onogost (Drinov Заселенiе 46).

[3]) Michal Syrský ed. *Chabot* II., 59.

[4]) Sem patří k r. 530—3 (Prok. BG. III., 14) vůdce *Chilvud* (*Χιλβούδιος*), o němž srv. výklad svrchu na str. 196, pak podvůdcové *Δαβραγέζας* (*Dobrogost?*) a *Οὐσίγαρδος* (*Všegard?* č. *Všehrd*) ve válce perské u Agathia (III., 6, 7, 21) a prostý vojín *Σουαρούνας* (*Svarun*) tamže (IV., 20). Pravděpodobně byl Slovanem i *Ἰατίμερ* (*Tatimir*) důstojník Maurikiův (Theofyl. VI., 8, 3; 10, 1, Theofanes 271, 272). Že ve vojště byzantském už v I. polovině VI. stol. sloužili zástupové slovanští, víme ještě z Prokopiova líčení bojů v Italii, na př. při obléhání Auxima Belisarem (BG. II., 26), ze zprávy o jízdectvu Marina a Valeriana r. 537 (l. c. I., 27), ze zprávy o Antech ve vojště Tullianově v Lukanii (l. c. III., 22). V pozdější době připomínají se mezi vysokými úředníky říše tito vynikající Slované: patriarcha Niketas (*Νικήτας ὁ Σκλάβος, ὁ ἀπὸ Σκλάβων*) a dvorní úředník *Βασιλίτζης ὁ ἀπὸ Σκλαβισίας, ἀπὸ τοῦ Σκλαβίνων ἔθνους* (Theofanes ed. *Boor* 440, Theofanes Cont. VI., Georg. Mon. ed. *Boor* 757, Leon Gramm. 186, 191, 286).

[5]) Zprávu tuto (narodil prý se v Prizrenu z otce Istoka, z rodu sv. Konstantina, matky Biglenice a sám prý slul původně Upravda, teta jeho Lada, strýc Selimir atd.) uvedl do literatury kustos Vatikánské knihovny M. Alemanni r. 1623 v poznámkách k vydání Prokopiových Anekdot. Dovolával se při tom latinského životopisu Justinianova jejž napsal jakýsi »Theophilus Justiniani praeceptor, abbas«. Ačkoliv ani Alemanni ani kdo po něm tohoto pramene neviděl, ujala se představa o slovanském původu Justiniana, jež ovšem svědčila, že už koncem V. stol. byly v Illyrii usedlé slovanské rody, v historické literatuře byzantologické a sdílena byla mezi jinými i *Šafaříkem* (SS. II., 170), *Hilferdingem* (Собр. соч. I., 7), *Račkim* (Arkiv za jugosl. povj. IV., 241), *Drinovem* (Заселенiе 48), *Grotem* (Изв. 20) i *Jirečkem* v Bulh. dějinách (srv. české vydání str. 62; později upustil od ní) a dnes

XVII. století a zhotoveným v Dalmacii. Justinian nebyl Slovan, nejmenoval se Upravda, ani otec jeho Istok a matka Biglenica. Z císařů byzantských byl podle starých zpráv slovanského původu teprve Basilios zvaný »Slovanem« proto, že jeho matka byla Slovanka. Ale i to se popírá a se strany nejvážnější[1]).

---

ještě hájena na př. *Ed. Bogusławským* (Hist. Sł. II., 166, Einleitung 155). *W. Tomaschek* ukázal první, že zprávu tutéž má už Dubrovnický Luccari v annalech vydaných r. 1605 (Zs. f. österr. Gymn. 1874, 658 a 1877, 680). Skepticky se postavili *Roesler* (Zeitpunct 41), *Krek* (Einleitung 283) a *Müllenhoff* (DA. II., 376). Ale r. 1883 našel *Bryce* v barberinské knihovně v Římě rukopis, pod titulem »Vita Justiniani« psaný počátkem XVII. stol., v němž se poznal pramen, z něhož čerpal poznámky své Alemanni, a jenž byl napsán před r. 1621 (podle Šišiće 1619) dalmatským historikem, šibenickým kanovníkem Janem Tomkem Marnavićem, později biskupem bosenským (naroz. r. 1579, zemř. r. 1639). Srv. o tom *Bryce*, Archivio della r. Soc. Rom. di Storia X., 1887, 137—171 a The angl. hist. rewiew II., 1887, Nr. 8, 657—684. Srv. k tomu i doplněk *K. Jirečka* tamže, str. 684–686. Tento pramen není však nic jiného než buď přímo falsifikát Marnavićův nebo spíše překlad a výtah z nějakého apokryfu, jenž byl ve slov. jazyku napsán před Marnavićem, ale jistě ne před XIV. stoletím. Všechna jména slovanská jsou podezřelého původu a obsah sám žádným jiným pramenem není doložen. Připomínáme ještě, že už Mauro Orbini r. 1601 nazval Justiniana Slovanem, aniž by však blíže vykládal (Regno degli Slavi 175). O celé této otázce srv. vedle uvedených prací Bryce-ových zejména pěknou novější stať *V. Vasiljeva* »О славянскомъ происхожденіи Юстиніана« (Виз. Врем. I., 469—492), *F. Šišiće* »Kako je vizantinski car Justinian postao Slaven« (Nast. Vjesn. Zahřeb 1901, sv. 2–4) a starší *V. Jagiće*, »Neuentdeckte Quelle der Fabel von Istok, Upravda« (Arch. sl. Phil. XI, 300).

[1]) *K. Jireček*, Archiv f. slav. Phil. XXI., 608, XXIV., 615. Za to byl Slovanem proticísař Tomáš (820—823). Srv. *Vasiljev*, Виз Арабы I., 24 sl.

KAPITOLA V.

O PŘÍCHODU CHORVATŮ A SRBŮ NA BALKÁN.

Zpráva Konstantina Porfyrogenneta o příchodu Chorvatů a Srbů. — Starší výklady historiků a filologické hledisko Kopitarovo a Miklosichovo. — Reakce Račkého a Jagiće. — Pokusy jiných výkladů (Klaić, Kętrzyński, Kos, Bogusławski, Gumpłowicz). — Rozbor zpráv potvrzujících existenci zakarpatských Chorvatů a Srbů. — Positivní jádro původní tradice a výklad konstrukce Konstantinovy.

Císař Konstantin VII. Porfyrogennetos (vládl od r. 912 až do r. 959) ve spise *»o národech«* neboli *»o řízení státu«* zapsal o tom, kdy a jakým způsobem dostali se Chorvaté a Srbové ve svá historická sídla, tyto zprávy [1]):

---

[1]) Císař Konstantin VII. Porfyrogennetos syn Lva Moudrého, vedle dějin Basilia I. (*Ἱστορικὴ διήγησις*), pak spisů o ceremoniích dvorních (*Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως*), o administrativním rozdělení říše (*»περὶ θεμάτων«*, též »de prefecturis«) zanechal spis o řízení státu věnovaný synovi (nazv. *περὶ ἐθνῶν* nebo Meursiem »de administrando imperio«). Spis o thematech psán byl asi r. 934 (srv. *Rambaud* 165, *Laskin* 5), druhý v letech 949—952 podle slov kapitoly 27, 29, 45 (srv. *Laskin* 6, 113, pozn. 445, 163, pozn. 952). Spis vydán byl vícekráte v době starší, tak *J. Meursiem* r. 1611, 1617, *A. Bandurim* r. 1711, a ovšem i v Corpusu Bonnském *J. Bekkerem* (1840) sv. 39, ale nového kritického vydání bohužel není, ač je ho nejvýše potřeba. Části z něho vztahující se k srbským a chorvatským dějinám vydal *Fr. Rački* v Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. (Zagrabiae 1877) str. 417 sl. Sám otiskuji uvedené texty z vydání bonnského. Nový ruský překlad spisu o řízení států i o thematech s připojeným úvodem pořídil *Gavril Laskin*: Сочиненія Константина Багрянороднаго „О ѳемахъ“ и „о народахъ“ (Чтенія общ. ист. древн. Moskva 1899, Nr. 188, I, str. 1—262). Ocenění zpráv Konstantinových o jižních Slovanech podal *Fr. Rački* v Kniževniku I., 36—77 (Ocjena starih izvora etc.) a v Radu jugosl. akad. LI. (1880), 153 sl. Srv. i *A. Rambaud*, L'empire grèc au X. siècle (Paris 1870) a *F. Hirsch*, Kaiser Konstantin VII. Jahresbericht d. k. Realschule, Berlin 1873.

Kap. 30 (διήγησις περὶ τοῦ θέματος Δελματίας).

Τοῖς οὖν καὶ τῆς Δελματίας τὴν παράληψιν ζητοῦσιν, ὅπως ἐλήφθη παρὰ τῶν Σκλαβικῶν ἐθνῶν, ἐντεῦθεν ἔστι μαθεῖν. ἀλλὰ πρότερον τὴν θέσιν αὐτῆς διηγητέον (následuje passus o staré rozloze Dalmacie a o dobytí Salony od Avarů, o čemž srv. výše str. 176) . . . . *ἰδόντες οὖν οἱ Ἀβάρεις καλλίστην οὖσαν τὴν τοιαύτην γῆν κατεσκήνωσαν ἐν αὐτῇ. οἱ δὲ Χρωβάτοι κατῴκουν τηνικαῦτα ἐκεῖθεν Βαγιβαρείας, ἔνθα εἰσὶν ἀρτίως οἱ Βελοχρωβάτοι μία δὲ γενεὰ διαχωρισθεῖσα ἐξ αὐτῶν, ἤγουν ἀδελφοὶ πέντε, ὅ τε Κλουκὰς καὶ ὁ Λόβελος καὶ ὁ Κοσέντζης καὶ ὁ Μουχλὼ καὶ ὁ Χρώβατος, καὶ ἀδελφαὶ δύο, ἡ Τοῦγα καὶ ἡ Βοῦγα, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτῶν ἦλθον εἰς Δελματίαν καὶ εὗρον τοὺς Ἀβάρεις κατέχοντας τὴν τοιαύτην γῆν. Ἐπί τινας οὖν χρόνους πολεμοῦντες ἀλλήλοις ὑπερίσχυσαν οἱ Χρωβάτοι καὶ τοὺς μὲν τῶν Ἀβάρων κατέσφαξαν, τοὺς δὲ λοιποὺς ὑποταγῆναι κατηνάγκασαν. ἔκτοτε οὖν κατεκρατήθη ἡ τοιαύτη χώρα παρὰ τῶν Χρωβάτων· καὶ εἰσὶν ἀκμὴν ἐν Χρωβατίᾳ ἐκ τοὺς τῶν Ἀβάρων, καὶ γινώσκονται Ἀβάρεις ὄντες, οἱ δὲ λοιποὶ Χρωβάτοι ἔμειναν πρὸς Φραγγίαν, καὶ λέγονται ἀρτίως Βελοχρωβάτοι ἤγουν ἄσπροι Χρωβάτοι, ἔχοντες τὸν ἴδιον ἄρχοντα. ὑπόκεινται δὲ Ὤτῳ τῷ μεγάλῳ ῥηγὶ Φραγγίας*

Kdo touží zvěděti, jak zabrána byla Dalmacie, jak totiž byla dobyta od kmenů slovanských, těm toto sloužiž pro poučení. Dříve však třeba o poloze její promluviti . . . .

Vidouce tedy Avaři, jak jest tato země krásná, usadili se v ní. Chorvati pak obývali tehdy na druhé straně Bagibareie, kde nyní jsou Bělochorvaté. Jeden rod odděliv se od nich, totiž pět bratrů, Klukas, Lobelos, Kosentzes, Muchlo, Chorvat a dvě sestry Tuga a Buga se svým lidem přišli do Dalmacie a našli Avary v držení této země. Tedy nějaký čas bojovali spolu, až Chorvaté zvítězili a část Avarů pobili, ostatní pak přinutili k poslušenství. Od té doby byl tento kraj v moci Chorvatů. Jsou pak doposud v Chorvatsku potomci Avarů a jest znáti na nich původ avarský. Druzí Chorvaté zůstávali nadále vedle Frank a zovou se dnes Bělochorvaté neboli Bílí Chorvaté a mají svého vládce. Jsou však podřízeni Ottonovi Velikému, králi franckému a saskému, a nepokřtěni, majíce s Turky svazky a přátelství. Od Chorvatů, kteří přišli do Dalmacie, oddělila se jistá část a zmocnila

τῆς καὶ Σαξίας καὶ ἀβάπτιστοι τυγχάνουσιν, συμπενθερίας μετὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἀγάπας ἔχοντες. ἀπὸ δὲ Χρωβάτων τῶν ἐλθόντων ἐν Δελματίᾳ διεχωρίσθη μέρος τι, καὶ ἐκράτησε τό Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Παννονίαν. εἶχον δὲ καὶ αὐτοὶ ἄρχοντα αὐτεξούσιον, διαπεμπόμενον πρὸς τὸν ἄρχοντα Χρωβατίας κατὰ φιλίαν.

se Illyrika a Pannonie. Měli pak rovněž samostatného vládce, jenž skrze posly jednal s králem chorvatským o přátelství.

Kap. 31 (περὶ τῶν Χρωβάτων καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας).

Ὅτι οἱ Χρωβάτοι οἱ εἰς τά Δελματίας νῦν κατοικοῦντες μέρη, ἀπὸ τῶν ἀβαπτίστων Χρωβάτων καὶ τῶν Ἄσπρων ἐπονομαζομένων κατάγονται· οἵτινες Τουρκίας μὲν ἐκεῖθεν, Φραγγίας δὲ πλησίον κατοικοῦσι καὶ συνοροῦσι Σκλάβοις τοῖς ἀβαπτίστοις Σέρβλοις. τὸ δὲ Χρωβάτοι τῇ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ ἑρμηνεύεται, τουτέστιν οἱ τὴν πολλὴν χώραν κατέχοντες. οἱ δὲ αὐτοὶ Χρωβάτοι εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων Ἡράκλειον πρόσφυγες παρεγένοντο πρὸ τοῦ τοὺς Σέρβλους προσφυγεῖν εἰς τὸν αὐτὸν βασιλέα Ἡράκλειον, κατὰ τὸν καιρὸν ὃν οἱ Ἀβάρεις πολεμήσαντες ἀπ' ἐκεῖσε τοὺς Ῥωμάνους ἐναπεδίωξαν, οὓς ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανὸς ἀπὸ Ῥώμης ἀγαγὼν ἐκεῖσε κατεσκήνωσε· διὸ καὶ Ῥωμᾶνοι ἐκλήθησαν διὰ τὸ ἀπὸ Ῥώμης μετοίκους αὐτοὺς γενέσθαι ἐν ταῖς τοιαύταις χώραις, ἤγουν τῆς νῦν καλουμένης Χρωβατίας καὶ Σερβλίας. παρὰ δὲ τῶν Ἀβάρων ἐκδιωχθέντες οἱ

Chorvaté, kteří nyní sídlí v končinách dalmackých, pocházejí od nepokřtěných Chorvatů, kteří mají příjmí Bílých. Ti bydlí za Turkií poblíže Frank a sousedí se slovanskými nepokřtěnými Srby. Jméno Chorvaté v slovanském jazyku znamená ty, »kdož mnoho země drží«. Tito Chorvaté utekli se k římskému císaři Herakleiovi, dříve než se k témuž císaři Herakleiovi uchýlili též Srbové, a to v době, kdy Avarové porazili a odtamtud vyhnali ty Romany, které císař Diokletian z Říma přivedl a tam usadil (t. j. v Dalmacii). Proto dostali jméno Romani, poněvadž se přistěhovali z Romy do těchto zemí, totiž do dnešní Chorvacie a Srbie. Když pak tito Romani byli vyhnáni od Avarů za doby téhož císaře římského Herakleia, země jejich zůstala prázdná. Tedy na rozkaz císaře Herakleia tito Chorvaté, porazivše Avary a vyhnavše je odtamtud, usadili

αὐτοὶ Ῥωμᾶνοι ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Ῥωμαίων Ἡρακλείου, αἱ τούτων ἔρημοι καθεστήκασι χῶραι. προστάξει οὖν τοῦ βασιλέως Ἡρακλείου οἱ αὐτοὶ Χρωβάτοι καταπολεμήσαντες καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε τοὺς Ἀβάρους ἐκδιώξαντες, Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως κελεύσει ἐν τῇ αὐτῇ τῶν Ἀβάρων χώρᾳ, εἰς ἣν νῦν οἰκοῦσι, κατεσκήνωσαν . . . (následují bližší podrobnosti o jižní pokřestěné Chorvacii, o prvních panovnících a o poměru jejich k papeži, císaři a Bulharům).

se v téže zemi avarské, ve které nyní bydlí . . .

Ὅτι ἡ μεγάλη Χρωβατία καὶ ἡ Ἄσπρη ἐπονομαζομένη ἀβάπτιστος τυγχάνει μέχρι τῆς σήμερον, καθὼς καὶ ὁ πλησιάζοντες αὐτὴν Σέρβλοι. ὀλιγώτερον καβαλλαρικὸν ἐκβάλλουσιν, ὁμοίως καὶ πεζικὸν παρὰ τὴν βαπτισμένην Χρωβατίαν ὡς συνεχέστερον πραιδευόμενοι παρά τε τῶν Φράγγων καὶ Τούρκων καὶ Πατζινακιτῶν. ἀλλ' οὐδὲ σαγήνας κέκτηνται οὔτε κονδούρας οὔτε ἐμπορευτικὰ πλοῖα, ὡς μήκοθεν οὔσης τῆς θαλάσσης· ἀπὸ γὰρ τῶν ἐκεῖσε μέχρι τῆς θαλάσσης ὁδός ἐστι ἡμερῶν λ'. Ἡ δὲ θάλασσα εἰς ἣν διὰ τῶν ἡμερῶν λ' κατέρχονται, ἔστιν ἡ λεγομένη Σκοτεινή.

Velká Chorvacie, zvaná též Bílá, jest dosud nepokřestěna a rovněž tak i sousedící Srbové. Jízdy a rovněž pěšího vojska mají méně než pokřestěná Chorvacie, poněvadž jsou stále vydáni útokům Franků, Turků a Patzinakitů. Nemají ani sagen a kondur [1]), ani obchodních lodí, poněvadž jsou vzdáleni od moře. Neboť odtamtud k moři je cesty 30 dní. Moře pak, od něhož jsou 30 dní vzdáleni, jest t. zv. moře Temné.

Kap. 32 (περὶ τῶν Σέρβλων καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας).

Ἰστέον ὅτι οἱ Σέρβλοι ἀπὸ τῶν ἀβαπτίστων Σέρβλων τῶν

Třeba věděti, že Srbové pocházejí od nepokřtěných Srbů,

[1]) Druhy lodí.

καὶ Ἄσπρων ἐπονομαζομένων κατάγονται, τῶν τῆς Τουρκίας ἐκεῖθεν κατοικούντων εἰς τὸν παρ' αὐτοῖς Βόϊκι τόπον ἐπονομαζόμενον, ἐν οἷς πλησιάζει καὶ ἡ Φραγγία ὁμοίως καὶ ἡ μεγάλη Χρωβατία ἡ ἀβάπτιστος ἡ καὶ Ἄσπρη προσαγορευομένη. ἐκεῖσε οὖν καὶ οὗτοι οἱ Σέρβλοι τὸ ἀπ' ἀρχῆς κατῴκουν. Δύο δὲ ἀδελφῶν τὴν ἀρχὴν τῆς Σερβλίας ἐκ τοῦ πατρὸς διαδεξαμένων, ὁ εἷς αὐτῶν τὸ τοῦ λαοῦ ἀναλαβόμενος ἥμισυ εἰς Ἡράκλειον τὸν βασιλέα Ῥωμαίων προσέφυγεν, ὃν καὶ προσδεξάμενος ὁ αὐτὸς Ἡράκλειος βασιλεὺς παρέσχε τόπον εἰς κατασκήνωσιν ἐν τῷ θέματι Θεσσαλονίκης τὰ Σέρβλια, ἃ ἔκτοτε τὴν τοιαύτην προσηγορίαν παρείληφε. Σέρβλοι δὲ τῇ τῶν Ῥωμαίων διαλέκτῳ δοῦλοι προσαγορεύονται· ὅθεν καὶ σέρβουλα ἡ κοινὴ συνήθεια τὰ δουλικῶς φησὶν ὑποδήματα καὶ τζερβουλιανοὺς τοὺς τὰ εὐτελῆ καὶ πενιχρὰ ὑποδήματα φοροῦντας. ταύτην δὲ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχον οἱ Σέρβλοι διὰ τὸ δοῦλοι γενέσθαι τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων. μετὰ δὲ χρόνον τινὰ ἔδοξε τοὺς αὐτοὺς Σέρβλους εἰς τὰ ἴδια ἀπελθεῖν, καὶ τούτους ἀπέστειλεν ὁ βασιλεύς. ὅτε δὲ διεπέρασαν τὸν Δανούβιον ποταμὸν, μεταμέλοι γενόμενοι ἐμήνυσαν Ἡρακλείῳ τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ τότε τὸ Βελόγραδον κρατοῦντος δοῦναι αὐτοῖς ἑτέραν γῆν εἰς κατασκήνωσιν. καὶ ἐπειδὴ

zvaných též Bílými, kteří bydlí za Turkií, v místě jmenovaném od nich Bojki, s nimiž sousedí stejně i Frankie i Veliké, nepokřtěné Chorvatsko, zvané též Bílým. Tam tedy i tito Srbové z počátku bydlili. Když pak dva bratři ujali se po otci vlády nad Serbií, jeden z nich s polovinou lidu uchýlil se k římskému císaři Herakleiovi. Týž císař Herakleios přijav jej, vykázal mu k obývání v thematu soluňském místo Serblie, které od té doby zachovalo si toto jméno. Jméno Srbové v jazyku latinském značí otroky. Od toho říká se obecně i obuvi otroků »serbula« a »Tzerbuliani« těm, kdož nosí chatrnou a chudou obuv. Tak tedy přezděli Srbům, poněvadž se stali sluhy císaře římského. Po nějakém čase zachtělo se těmto Srbům vrátiti se do vlasti, a císař je propustil. Když však překročili řeku Dunaj, zželelo se jim toho, a skrze tehdejšího velitele vojenského v Bělehradě prosili Herakleia, aby jim vykázal jinou zemi. A poněvadž nynější Serbia, Pagania, dále t. zv. země Zachlumců, Tervuni a země Kanalitů byly pod svrchovaností císaře římského ale (zároveň) od Avarů vylidněny (neboť Avaři vypudili odtamtud Romany, kteří nyní bydlí v Dalmacii a Dyrrhachiu), tu císař usídlil tyto Srby v těchto ze-

ἡ νῦν Σερβλία καὶ Παγανία καὶ ἡ ὀνομαζομένη Ζαχλούμων χώρα καὶ Τερβουνία καὶ ἡ τῶν Καναλιτῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ὑπῆρχον, ἐγένοντο δὲ αἱ τοιαῦται χῶραι ἔρημαι παρὰ τῶν Ἀβάρων (ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε γὰρ Ῥωμάνους τοὺς νῦν Δελματίαν καὶ τὸ Δυρράχιον οἰκοῦντας ἀπήλασαν), καὶ κατεσκήνωσεν ὁ βασιλεὺς τοὺς αὐτοὺς Σέρβλους ἐν ταῖς τοιαύταις χώραις. καὶ ἦσαν τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων ὑποτασσόμενοι . . . . . (následuje přehled první historie Srbů).

mích. I byli císaři římskému poddáni . . . . .

K tomu srv. ještě, co v *kap. 33* vypravuje Konstantien o srbském kmenu Zachlumců:

ὑπὸ βασιλεῖ δὲ Ῥωμαίων ἡ τῶν Ζαχλούμων αὕτη χώρα ὑπῆρχεν, ἀλλὰ παρὰ τῶν Ἀβάρων αἰχμαλωτισθεῖσα ἥ τε χώρα καὶ ὁ ταύτης λαὸς, τὸ παράπαν ἠρήμωται. οἱ δὲ νῦν ἐκεῖσε οἰκοῦντες Ζαχλοῦμοι Σέρβλοι τυγχάνουσιν, ἐξ ἐκείνου τοῦ ἄρχοντος τοῦ εἰς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων Ἡράκλειον προσφυγόντος. Ζαχλοῦμοι δὲ ὠνομάσθησαν ἀπὸ ὄρους οὕτω καλουμένου Χλούμου . . . Ὅτι ἡ γενέα τοῦ ἀνθυπάτου καὶ πατρικίου Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βουσεβούτζη τοῦ ἄρχοντος τῶν Ζαχλούμων ἦλθεν ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἀβαπτίστων εἰς τὸν ποταμὸν Βίσλας, τὸν ἐπονομαζόμενον Διζτίκη, καὶ ᾤκησεν εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Ζαχλούμα.

Tato země Zachlumců byla (zprvu) pod vládou císaře římského, ale od té doby co se dostaly do rukou Avarů i země i její obyvatelstvo, — stala se liduprázdnou. Ti Zachlumci pak, kteří tam nyní bydlí, jsou Srbové a pocházejí od onoho vládce, který utekl se k císaři Herakleiovi. Zachlumci byli nazváni od hory zvané »Chlum« . . . Rod prokonsula a patricia Michaela, syna Vusevutzova, knížete Zachlumců, přišel od (Srbů) nepokřtěných, bydlících při řece Visle, zvané Ditzike, a usadil se u řeky, zvané Zachluma.

Tyto zprávy Konstantinovy, podle nichž Chorvaté a Srbové přišli do svých historických sídel za panování Herakleiova a to přímo na pozvání jeho, uznávány byly dlouho za tradice věrohodné, jež čerpal Konstantin buď z tradice slovanské nebo z nějakého nám neznámého pramene byzantského, jenž mu byl v Cařihradě k disposici. Proto se také dějiny Srbů a Chorvatů na Balkáně počínaly šmahem první polovicí VII. stol., dobou Herakleiovou, a jen bližší výklad okolností, jež v tradici s tímto příchodem Srbů a Chorvatů byly spojeny, byl do jisté míry předmětem sporů a podnětem k různým theoriím, jež se točily kolem otázek: odkud přišli Srbochorvaté, v kterých letech a jakým způsobem zaujali novou vlast? Nejvíce obtíží působila při tom otázka první, odkud vlastně přišli, kde se nalézala starší vlast Srbů a Chorvatů označená Konstantinem jménem Velkého nebo Bílého Chorvatska a Srbska (*ἡ μεγάλη Χρωβατία καὶ ἡ ἄσπρη ἐπονομαζομένη, Βελοχρωβάτοι ἤγουν ἄσπροι Χρωβάτοι, Ἄσπροι Σέρβλοι*)? Co značí tento nový pojem geograficko-ethnologický, o němž jiné prameny neměly zpráv?

Že končiny, z nichž vyvádí Konstantin Chorvaty a Srby, nazývaje je Velkým nebo Bílým Chorvatskem a Srbskem ležely na severu za Dunajem a s hlediska byzantského i za Karpaty, bylo zřejmé. Končiny ty vzdáleny byly daleko od moře, ležely vedle Frank (*Φραγγία*) a Sas (*Σαξία*), za Turkií (*Τουρκία*) t. j. za Maďary, kde byly častěji tísněny útoky Franků, Maďarů a Pečeněhů (*Πατζινακῖται*), kde tekla kdesi poblíže řeka Visla (*Βίσλας*). Z toho bylo zřejmo, že se Chorvatsko se Srbskem nalézalo v představě Konstantinově kdesi na severu Uher v sousedství německé říše označené jednou jménem *Φραγγία*, podruhé *Σαξία* (v dobu tu vládli zde císařové z rodu saského — Otto I. Veliký 936—973). Ale to je přece jen neurčité, ponechávající široké hranice, a přihlédlo-li se k dalším údajům, ukázaly se nejasnosti a spory. To platí zejména o jménu *Βαγιβάρεια*, blíže označující místo za nímž bydleli Chorvaté a o jménu *Βόϊκι*, označujícím sídla Srbů. Co značí dále druhé jméno při Visle uvedené *Διτζίκη*, odjinud neznámé, a co je to vlastně moře »Temné« (*θάλασσα ἡ λεγομένη Σκοτεινή*)?

Ostavíme-li stranou ty dějepisce, kteří bez dalších výkladů přijímali nebo prostě uváděli zprávu Konstantinovu o příchodu Srbů a Chorvatů, vidíme, že v dějinách sporů o výklad těchto jmen a s tím spojené bližší vymezení původní Chorvacie a Srbie

vyvinuly se hlavně směry dva. Jedni vykladatelé spojovali beze všeho Velké Chorvatsko a Srbsko s Chorvaty a Srby na Labi, neboť bylo známo z jiných starých zpráv, že i kdesi v Čechách nebo vedle Čech seděli Chorvaté a dále při středním Labi každý znal kmen Srbů, jehož jméno udržovalo se do doby historické. Ku podpoře této these sloužilo i to, že mnozí záhadné jméno *Βαγιβάρεια* měli za korruptelu lat. *Bagoaria*, *Baioaria* jména Bavor a *Βόϊκι* za korruptelu lat. *Bojohaemum*, — starého jména Čech, a na základě toho umísťovali pak přirozeně původní vlast Srbů a Chorvatů na sever od Sudet, k střednímu Labi a odsud dále k Visle. Uvedený právě výklad jména *Βόϊκι* připojil, pokud vím už Mascou r. 1737 [1]), výklad Vagibareie na Bavory odvozuje Mikóczi od Cluvera [2]). V celku se této theorie, pointujíce více nebo méně odvození jižních Srbochorvatů od polabských [3]), přidržovali ku př. Fresne du Cange (1746), Julinac (1765), Schlözer (1771), Thunmann (1772), Šeršnik (1773), Gebhardi (1789), Gatterer (1793), Anton (1793), Rajić (1793), Engel (1801), Siestřenczewicz (1812), Schwabenau (1819) a jiní [4]). V celku soudil stejně i Mikóczi (1806), vykládal však Bagibareii ze jména řeky Váh a srb. бара [5]); jiní zase viděli v ní hojně porušené jméno

---

[1]) *Mascou*, Gesch. der Teutschen II., 209, 213.

[2]) *Cluver*, Introductio in Univ. Geogr. Lugd. Bat. 1629 (*Mikóczi* l. c. 67). Sám jsem však u Cluvera přímého dokladu nenašel.

[3]) S tím zároveň byly často ve spojení i spory o otázku »problema ex historia slavica, utrum Vilzi, Serbi aut Sorabi, slavonice dicti Srbi ab Albi et regionibus Germaniae profecti sint in Croatiam et Dalmatiam an ex Illyrico venerint in Germaniam?« (tak zní titul thematu, jež rozbíral jesuita *L. Šeršnik* v Aktech Jablon. Spol. III., 57, r. 1773), kterouž však zde úplně nechávám stranou.

[4]) *Fresne du Cange*, Illyricum vetus v předmluvě § 1—4, kap. II., § 61 (str. 30), *Julinac*, Крат. введеніе 1—4, *Schlözer*, Allg. nord. Gesch. 539, *Thunmann*, Untersuchungen 144, *Šeršnik* (srv. pozn. předešlou), *Gebhardi*, Allg. Welthistorie Bd. 59, 288, 291, *Gatterer*, An Russorum 214, *Anton*, Gesch. der t. Nation 388, *Rajić*, Крат. исторія Серб. 11, *Engel*, Gesch. von Servien 146 sl., 152, *Siestřenczewicz*, Recherches hist. 104, *Schwabenau*, Die ält. Slaven 514—517. Někteří ovšem přijímali prostě zprávu Konstantinovu, aniž se blíže vyslovili o uvedených sporných otázkách. Tak na př. *Farlatti*, Illyr. sacrum I., 122, *Gercken*, Versuch 46, *Stritter*, Memoriae II, 2, 113, 385, *Surowiecki*, Śledzenie 55.

[5]) *Jos. Mikóczi*, Otiorum Croatiae liber unus. Budae 1806, 57 sl., 73. Podobně od jména Váhu odvozoval ještě *Bielowski*, Mon. Pol. H. I., 23.

Babí hory (pol. Babia góra), té části Beskyd, jež na západ od průrvy Dunajce ční do výše 1720 *m* [1]).

Druhý směr, kritičtější, ozval se, pokud vím, v polovici XVII. stol. Už J. Lucić r. 1666, opíraje se z části o Cromera, jenž odváděl všechny Slovany z východní Sarmatie, namítal proti předešlé thesi, že jí odporuje různost jazyka Srbochorvatů jižních, a Srbů a Chorvatů v Polabí [2]). Totéž opakoval r. 1711 znamenitý a vlivuplný Ans. Banduri, pak Katančić [3]), ještě důrazněji ovšem i J. Dobrovský [4]) a podle něho Adelung, Maltebrun a Zeuss [5]). Tím povstala nová these, která hledala vlast jižních Srbů a Chorvatů poněkud jinde, dále k východu, oddělujíc ji od Polabí, a historickou podporou byly jí jednak zmíněné již výklady, shledávající Bagibareii v karpatské Babí Hoře, a ještě více stará zpráva o existenci Srbů ve východní Sarmatii, která byla známa z Plinia a z Ptolemaia [6]). Mnozí proto, počínajíc Cromerem, shledávali tu předky jihoslovanských Srbů.

Největší autorisace dostalo se této hypothesi P. J. Šafaříkem, jenž sice už r. 1826 připojil se k Dobrovskému [7]), ale mnohem

---

[1]) Na Babí Horu myslil už *Lucić* (De regno Dalm. I., str. 44, srv. pozn. následující), pak z výše uvedených Stritter, Siestřenczewicz, dále Banduri Jiný výklad spojoval Bagibareii s ř. Bugem, jiný s Ptolemaiovými *Βέβια ὄρη* v Jižní Pannonii (II., 14, 1).

[2]) *J. Lucić*, De regno Dalmatiae 45.

[3]) *Ans. Banduri*, Imperium orientale II., 92. Filologický důvod svůj uvádí slovy, že řeč severozápadních Slovanů je různá: »Dialectus diversa est ab iis, qui Slavoniam, Croatiam, Bosnam et Serviam incolunt, quorum sermo Bulgaris ceterisque orientalibus Slavis similior est et purior, praesertim Bosnensium«; *Katancich*, De Istro eiusque adcolis 1798, 107 sl., 134.

[4]) *J. Dobrovský* v *Englových* Gesch. von Servien opřel se z filol. důvodu theorii Engelově (str. 153 sl., 158 sl.) a při té příležitosti Chorvatů vlast v VII. stol. kladl od Sudet (z Moravy) k Visle, Srbů dále na východ do země rusínské (neboť zasahovali do starého Ruska) a *Βόϊκι* vykládal na *Bojohaemum*, Bagibarei na Bavorsko (filologický důvod Engel l. c. 162 připustil). I později Dobrovský rád se v mysli obíral těmito otázkami (v listu ke Kopitarovi r. 1809 dí: »De sede Croatorum ante migrationem wäre ein schönes Thema«. Srv. *Jagić*, Писма 47). V témže roce v jiném dopise přijímá Dobrovský výklad Bagibareia — Babia gora (*Jagić* l. c. 27).

[5]) *Adelung*, Mithridates II., 634 (1809), *Maltebrun*, Gesch. der Erdkunde übers. von *Zimmermann* 1812, I., 107, *Zeuss*, Deutschen 610.

[6]) Plinius mezi kmeny u Donu vyčítá (VI., 7, 19): »A Cimmerio adcolunt Maeotici, Vali, Serbi, Arrechi etc.« a Ptolemaios (V., 9, 21): *μεταξὺ δὲ τῶν Κεραυνίων ὀρέων καὶ τοῦ Ῥᾶ ποταμοῦ Ὀριναῖοι καὶ Οὐάλοι καὶ Σέρβοι.*

[7]) Gesch. der slaw. Sprache 9, 21.

důrazněji a neodvisleji vyslovil se v Starožitnostech r. 1837, kde zprávu Konstantinovu podrobně vyložil, doplnil jinými historickými daty (zprávou Laon. Chalkondyla) a zejména rozborem zakarpatské nomenklatury a poměru, v jakém jsou řeči jihoslovanské k severním [1]). Při výkladu Bagibareie přidržel se sice Bavor, ale původní sídla všech Chorvatů — t. j. Bílou neboli Velkou Chorvacii Konstantinovu — rozložil daleko na východ Čech k Visle a od Krakova přes Tatry do východní Haliče (s výběžky do Čech, do Němec a Štýrska). Bílou Srbii oddáleně od Srbů polabských umístil v rozsáhlém prostranství na severu a na východě Bělochorvatska tak, že mu zaujímala celý kraj od středního Labe přes Lužici, Slezsko a Polsko až do gub. minské a k Bugu. Jižní Chorvati a Srbové vystěhovali se mu z východní Haliče a Vladiměřska, nikoliv z Čech a Lužice. Dodatkem k tomu Šafařík jméno *Βόϊκι* nevykládal, jako bylo před tím, korruptelou jména *Bojohaemum*, nýbrž jménem karpatského kraje, v němž podnes bydlí ruský kmen, zvaný od sousedů Bojky, Бойки, sing. Бойко [2]). Jedině s takto vymezeným Bělochorvatskem a Bělosrbskem bylo lze podle domnění Šafaříkova spojiti i zprávy letopisu Kijevského o Chorvatech a Srbech mezi kmeny ruskými [3]). Shoda jména těchto Srbů se Srby lužickými na Labi neměla pro Šafaříka významu, poněvadž po jeho domnění bylo jméno *Srbi* původně společno Slovanům všem [4]) a odtud se zachovalo zcela neodvisle na různých místech.

Tento Šafaříkův výklad měl řadu stoupenců [5]). V podrobnostech se sice vykladatelé zprávy Konstantinovy rozcházeli, ale různosti ty měly význam podružný, na př. měl-li jeden Bagibarei za Bavory, druhý za Babí Horu, nebo kolísalo-li datování příchodu

---

¹) *Šafařík* SS. II., 254 sl., 406 sl. K tomu srovnej i zvláštní stať »O zemi jmenované Bojky« v ČČM. 1837, 23 sl.

²) O Bojcích srv. na př. *J. Holovackij*, Нар. пѣсни Галицкой и Угорской Руси I. (Moskva 1878), 712, *V. Pol*, Rzut oka na północne stoki Karpat (Krakov 1851) 130 sl., *D. J. Vahylevič*, Bojkové, lid ruskoslovanský v Haličích (ČČM. 1841, 30). Jméno Bojků dává se Rusům sedícím na severních Karpatských úbočích na západě Huculů, počínajíc od řeky Lomnice do pramenů Dněstru, tedy ve vrchovině stryjského a samborského újezda. Singulár zní Войко, ale též Боёк, Бойцун. Vahylevič spojoval Bojky se starými Boji a domníval se, že jsou poruštělí Keltové.

³) Srv. o tom dále na str. 259 sl.

⁴) *Šafařík* SS. I., 192. Srv. více v kap. VII.

⁵) Zejména když současně se podobným způsobem vyslovil i v Německu *K. Zeuss* (Deutschen 610).

Chorvatů a Srbů mezi r. 630 a 640[1]. V celku od r. 1837 proti starší hojně opětované představě, jež přímo odváděla jižní Srby a Chorvaty od lužických a českých, ovládlo přesvědčení, že se sice Konstantin sám zmýlil, že, sveden byv zprávami o existenci českých Chorvatů a lužických Srbů, spojil je ve své hlavě s jižními a tím vlast těchto posunul příliš k západu, na Labe, — ale při tom jádro zprávy zůstávalo netknuté a věrohodné. Přijímala se, slovem, existence jakéhosi bývalého Velkého Chorvatska a Velkého Srbska na severu Karpat v kraji mezi Odrou a Dněprem, a přijímalo se za pravdu, že z těchto dvou území přišli jižní Srbi a Chorvaté do Illyrska za panování Herakleia v letech 630—640 s císařovým srozuměním nebo docela na jeho vybídnutí. Novou významnou sankci tato these obdržela ještě se strany filologů, kteří na podporu Konstantinovy zprávy o pozdním příchodu Srbochorvatů do končin před tím již Slovany okkupovaných, uvedli i rozložení a ráz dialektů jihoslovanských, kterýž ukazuje na to, že do původní starší stejnorodé vrstvy slovanské přišel později od severu jazykově dosti odchylný klín jazyka srbochorvatského. Už Bart. Kopitar měl podobnou představu — od něho pochází, myslím, i onen obraz a termín »klínu« srbochorvatského — vykládaje, že původně zaujali celé území od východních Tyrol a Aquileje až po břehy Černého moře Slované jazyka slovinského *(Slavi cisdanubiani)* a že tito v VII. stol. rozpoltěni byli příchodem Srbochorvatů od Bavor na část západní, slovinskou, a východní, z níž vyrostli Bulhaři[2]. Podobnou thesi hájil r. 1863 i Slovinec Lovro Mahnić[3], ale hlavní sankci dostala od Fr. Miklosiche

[1]) Dobrovský datoval mezi 620—630, jiní obyčejně k r. 640 (na př. Gatterer, Schlözer, Gercken), Engel k r. 620—630 a 640, Mikóczi k r. 638 a 640, Šafařík příchod Chorvatů k r. 634, Srbů k r. 636—8 (srv. o tomto a jiných datováních SS. II., 257 a 248, pozn. 11.). Muralt umístil zprávu o příchodu Srbochorvatů docela k r. 620 (Chronographie 275).

[2]) *B. Kopitar*, Glagolita Clozianus (Víděň 1836), str. XXX.: »Maioris est momenti, antiquissimos hos Slavos cisdanubianos, vix non per totam Danubii dextram ripam, certe ab Aquileja Dravique et Murae et Trunae fontibus Oenique fere ostiis Pontum usque Euxinum habitantes, iam c. 610—640, si quidem narratori Constantino Porfyrogenito credimus, e regionibus sitis ultra Bajivariam novis advenis, Chrobatis et Serbis quasi cuneo per medium adacto, fuisse diremptos.« Srv. i stať »Ursprung der slaw. Liturgie« u *Chmela*, Oesterr. Geschichtsforscher I., 508 a *Miklosich*, Slaw. Bibliothek I., 60.

[3]) *Lovro Mahnić*, U kojem razmězju su jugoslavenski jezici prama staroslavenštini s jedne a medju sobom sa druge strane (Izv. o kralj. gimnaziji u Osěku 1863). Srv. *Jagić*, Ein Kapitel 51.

v letech sedmdesátých předešlého století. Představá Miklosichova shoduje se v základě úplně s Kopitarovou, jen terminy a rozdělení řečí je poněkud jiné [1]). Autoritou Miklosichovou zdál se býti historický fakt zvláštního pozdního příchodu Srbochorvatů na Balkán na dobro ověřen a zajištěn, zejména když i vlivuplná historická stať E. Dümmlera napsána byla s téhož stanoviska [2]).

Tu pojednou Fr. Rački, zprvu r. 1865, později určitěji v letech osmdesátých minulého století nastoupil ve výkladu Konstantina nový směr, jenž přímo zvracel základy dosavadního ponětí [3]).

---

[1]) *Miklosich*, Vergl. Lautlehre (Wien 1879) 33 vykládá, že Slované, kteří u byz. spisovatelů siuli *Σκλαβηνοί*, zaujali v VI. stol. jednak kraje na západě v Alpách, jednak pozdější Bulharsko a mluvili řečí téměř stejnou, kterou Miklosich dělil na oblast západní v Alpách (noricko-slovinskou, »neuslovenisch«), střední od Dunaje k úpatí Karpat (pannonsko-slovinskou, »altslovenisch«), sev.-východní (dácko-slovinskou) a východní, bulharskou; jejichž společným znakem na počátku historické doby bylo udržení nosovek. Tato jednorodá vrstva byla rozražena ve dví příchodem Srbochorvatů. Srv. i jeho Altslov. Formenlehre in Paradigmen (Wien 1874), předmluva, str. X. sl. Nověji podobné theorie sledovali ještě *B. M. Ljapunov* (Краткый обзоръ главн. явленій словѣнской литературы вмѣстѣ съ введеніемъ объ отношеніи словѣнскаго языка къ старославянскому и другимъ славянскимъ. Зап. Харк. Унив. I., 1893. Srv. *Oblak*, Archiv sl. Phil. XVII., 595), *L. Miletič* (Членътъ въ българския и русския езикъ. Сбор. нар. ум. XVIII., Sofia 1901, srv. ref. v Listech filol. 1901, 394) a *G. Zanetov* (Българското население въ сред. вѣкове, Ruščuk 1902. Srv. ref. *Bobčeva*, Пер. Сп. LXIII., ot. 3).

[2]) Na této představě srbského klínu v starší vrstvě slovinské spočívala známá práce *F. Dümmlera* Über die älteste Gesch. d. Slawen in Dalmatien (Wien 1856, XX., 353), pokud se obírala zprávou Konstantinovou. Dümmler věřil sice, že po prvním návalu slovinském v VI.—VII., následoval za doby Herakleiovy klín srbochorvatský (str. 365), ale uznával, že Konstantin zmátl si při východisku Srby lužické s jižními a že Herakleios jich nepovolal, poněvadž dobyli země nepřátelsky. Spíše věřil v Bělochorvacii kdesi u Krakova.

[3]) Nejdříve v článku »Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku poviest srednjega vieka« (Književnik I., Zagreb 1865), později r. 1880 důkladněji v práci »Biela Hrvatska i Biela Srbija« (Rad jugosl. ak. 1880, LII., 141; srv. 1881 LIX., 209). V první své stati vykládal Bagibareii na Bavory, Boiki na karpatské Bojky (16, 18) a vůbec v celku následoval Šafaříka, vykládaje hlavně o nemožnosti genetického spojení jižních Srbů a Chorvatů se severními na Labi (22 sl.), o příchodu prvních z krajů politevských (24), a dovolávaje se i Tomáše Splitského (25). V druhé práci »Biela Hrvatska i Srbija« rozbíral nejdříve, kde si Konstantin představoval svou Bílou Srbii a Bílé Chorvatsko (Boiki a Bagibareii vyložil stejně 147, 152), pak probral jiné zprávy o sev. Chorvatech a Srbech a došel k závěru, že Konstantin omylem svým Bílým Chorvatskem a Srbskem rozuměl vlastně české Chorvaty a polabské Srby (172). Od těch však pro různost jazykovou jižní přijíti nemohli

Rački se předně znovu rozhodně a důvodně opřel představě, že by mohlo býti mezi jižními a českými Chorvaty a polabskými Srby nějaké bližší spojení. Konstantinova lokalisace Bělochorvatů a Bělosrbů ukazuje ovšem, že měl císař na mysli Chorvaty česko-polské a Srby lužické, o nichž se při svých stycích s říší německou snadno mohl dověděti, a že jižní v jeho představě vskutku vyšli z těchto západních. Ale to je omyl a věc nemožná, neboť západní Srbové a Chorvaté před VI. stol. u Labe vůbec nebyli a mimo to náleželi jiné větvi slovanské. Byl-li jazyk luž. Srbů v X. stol. silně odlišen od jazyka jižních, byl neméně rozlišen už v stol. VII., srovnáme-li rozdíly, jichž doznal během pozdějšího staletého vývoje. Máme tu, slovem, dvojí Chorvaty a Srby před sebou. Stejná jména tomu nevadí. Analogických dokladů máme ve Slovanstvu hojnost, dí Rački, ukazuje na dvojí Dědoše, Dregoviče, Kriviče, Lučany, Milčany, Sěverjany, Stodorany, Suselce a j. V Zakarpatí, kdesi při Visle a Dněstru bylo Chorvatsko a Srbsko, pravlast Jihoslovanů, ne na západě při hranicích říše německé, kam je položil Konstantin. To je jeden omyl [1]). Ale Konstantin zmýlil se i v tom, že příchod jižních Chorvatů a Srbů kladl do poloviny VII. stol. Slované, kteří jsou na jihu v Dalmacii doloženi 100 let před tím r. 548, byli již vlastní pozdější Srbové a Chorvaté, kteří se tedy z kolébky zakarpatské již počátkem VI. stol. dostati musili za Dunaj a brzy potom obsadili Dalmacii a Bosnu. Klásti příchod Srbů a Chorvatů teprve do VII. stol. je v odporu s ostatními daty historie a proto nesprávné [2]). To bylo hlavní novum v rozboru Račkého, a tím se vlastně celá zpráva Konstantinova rozpadávala v niveč.

Kritika Račkého způsobila značný rozruch zejména po vydání jeho druhého rozhodnějšího pojednání r. 1880. Na obranu věrohodnosti Konstantinovy zprávy vystoupili v Rusku obšírnými pracemi Tim. Florinskij a zejména Konst. Grot, jenž se pokusil především o obhájení chronologie Konstantinovy [3]). Ale Rački

---

(181) a vůbec ne z Polabí, poněvadž tam až do VI. stol. Slovanů vůbec nebylo (135). Jižní vyšli z pravlasti Slovanů v Zakarpatí a to asi z kraje od horní Visly k hornímu Dněstru a střednímu Dněpru (188).

[1]) *Rački*, Biela Hrvatska 163, 172, 175, 185.

[2]) *Rački* l. c. 184 sl.

[3]) *Florinskij T.*, Константинъ Порфирородный какъ писатель о южныхъ, Славянахъ предъ судомъ новѣйшей критикы. ЖМНП. 1881. Nr. CCXIV.—CCXV. *K. J. Grot*, Извѣстія Константина Багрянороднаго о Сербахъ и Хорватахъ. Спб. 1882 (Зап. имп. геогр. общ. по отд. этнографіи Т. IX., 1—230). Zur Kritik

odpověděl oběma [1]), po bok se mu postavil i V. Jagić [2]) a týž zanedlouho nové stanovisko prohloubil a důsledně k dalším koncům dovedl samostatným znamenitým pojednáním [3]). Právě tak jako dříve Miklosich svým výkladem o poměru srbštiny a chorvatštiny k ostatním řečem jihoslovanským podepřel autoritativně starou theorii, tak byla nyní opačná theorie potvrzena a doplněna s neméně autoritativního místa filologického. V. Jagić a spolu s ním i V. Oblak [4]) postavili totiž proti domnělému rozštěpení původní slovinské oblasti klínem srbochorvatským thesi o jednotném, současném vývoji a šíření všech jihoslovanských jazyků. Jagić sám doplnil to ještě novým rozborem zpráv historických a došel na dráze Račkým nastoupené k závěru následujícímu.

Vzájemný poměr jihoslovanských řečí ukazuje, že není a nebylo nikdy mezi srbochorvatskými a slovinskými dialekty na jedné a bulharskými na druhé straně takového ostřejšího rozdílu, abychom z něho mohli souditi na roztržení starého slovinskobulharského pásu Kopitarova nebo Miklosichova cizím klínem. Naopak vidíme tolik přirozených pojítek, tolik přechodů na obou stranách dnes i v starších dobách, že s hlediska jazykového zbývá jediný soud: srbochorvatština nevystupuje mezi slovinštinou a bulharštinou jako element cizí, vzdálenější genese, později přišlý, nýbrž ona od pradávna organicky tkvěla na svém místě mezi nimi a s nimi současně a harmonicky se vyvíjela [5]). Na základě toho linguistický závěr nemůže počítati s neorganickým, náhlým vstoupením Srbochorvatů mezi Slovince a Bulhary, a tento závěr stojí ovšem

---

einer Stelle des Constantin Porfyrogennetus (Arch. f. sl. Phil. 1881, V., 390—7), obsahuje vedle kritiky Račkého zároveň výtah z předcházejícího ruského díla. Grot soudí, přimykaje se k Dobrovskému (59), že Konstantinovo Bělochorvatsko rozkládalo se od sev. Čech přes Moravu do Haliče (str. 67), a Bělosrbsko od Lužice do východní Haliče k zemi Bojků (70) dovolávaje se ještě námi dále uvedené zprávy Dalimila, Anonyma Bavorského, Tomáše Splitského, Laonika Chalkondyla a ovšem i zpráv Letopisu Kijevského. Za datum příchodu Chorvatů určuje asi r. 635, příchodu Srbů r. 640 (77, 78), v Bagibareii vidí Bavory (62), v Boiki ruské Bojky se Šafaříkem (65). Dalmacii oba kmenové zaujali v míru a dohodě s Herakleiem (79).

[1]) Rad 1881, sv. LIX., 201 sl.

[2]) Archiv f. sl. Phil. VI., 148, VIII., 579.

[3]) Je to námi už častěji citované pojednání: »Ein Kapitel aus der Geschichte der südslav. Sprachen« (Archiv f. sl. Phil. 1895, XVII, 47—87).

[4]) Oblakovo mínění viz v Arch. sl. Phil. XVII., 595.

[5]) *Jagić*, Ein Kapitel 71, 85. Znovu proti Kopitarově theorii panslovenismu obrátil se v Archivu XX., 34.

v naprostém odporu se zprávou Konstantinovou o příchodu Srbů a Chorvatů v VII. stol. mezi Slovany, kteří již dříve zde byli. A uvážíme-li k tomu námitky historické, které proti věrohodnosti Konstantinovy zprávy odjinud již byly proneseny, musí naše skepse dostoupiti takového stupně, že se v něm celá zpráva objevuje událostí naprosto nezaručenou, ba vůbec nemožnou, a také detaily její jsou veskrze nesprávné.

Srbové a Chorvaté nemohli přijíti od Labe, kam zjevně Konstantin kladl jejich vlast, dav se svésti zprávami o Chorvatech v říši české a o Srbech na Sále, Labi a Sprévě, — Jagić sám Bagibareii vykládá na Bavory a zemi Boiki na Bojohaemum [1]) — oni nemohli přijíti za Herakleia v VII. stol., neboť tomu odporuje linguistické hledisko a pak to, že jiné historické prameny o vládě Herakleiově o tom nic nevědí. Kostantin se zmýlil i v určení vlasti Srbů a Chorvatů i chybně vročil jejich příchod, jak už Rački ukázal. Ale Jagić šel dále a rozhodněji. Vyslovil se bez obalu, že i severní Velké čili Bílé Srbsko a Velké Chorvatsko v Zakarpatí jsou jen výmyslem Konstantina nebo starší tradice, z níž je císař přejal [2]). Podle Jagiće Srbové a Chorvaté přišli současně s celým jižním pohybem Slovanů, spolu se posunujíce s předky Slovinců i Bulharů a v stálém kontaktu s nimi. Přišli ovšem ze severu, odkudsi ze Zakarpatí [3]), kde byla vůbec pravlast všech Slovanů, ale nějakého severního Velkého Chorvatska nebo Srbska ve smyslu Konstantinově slovanská historie ve skutečnosti nikdy neměla. Obě země náležely jen umělé tradici, jsou to dvě »Fantasieländer«, jichž vůbec před VII. stol. nebylo. Kmenové, kteří se posouvali od počátku VI. stol. přes Sávu do Dalmacie, zváni jsou od Byzantinců prostě »Slované«. Teprve později, snad v VII. stol., jeden kmen z nich zvaný Chorvaty, ovládnuv jiné a svrhnuv jho avarské, přivedl tímto činem své jméno k širší platnosti a podobným způsobem i kmen Srbů. Pak teprve na jihu povstalo Velké Chorvatsko a později Srbsko; na severu v Zakarpatí podobné velké ethnologické nebo politické oblasti chorvatské a srbské

[1]) Ein Kapitel 59, 70.

[2]) Jagić se o vzniku této tradice domnívá (l. c.), že v Dalmacii některý místodržitel ptal se vynikajícího Chorvata po původu kmene, jenž správně sice pověděl, že přišli od severu přes Dunaj, ale že k této zprávě vybájil Konstantin všechno ostatní, chtěje to uvésti v soulad se svými historickými vědomostmi o severu.

[3]) V referátu o stati Florinského (str. 148) umísťoval Jagić východisko Srbů kamsi k Visle a na jih od nich Chorvaty.

nebylo. A vůbec rozlišovati Srby a Chorvaty před VII. stol. ve dvě velké jednotky je anachronism. To je teprve výsledkem pozdějšího historického processu.

Následkem této kritiky Račkého a ještě více Jagićovy ztratila ovšem část filologů a historiků, kterým přišlo užíti zprávy Konstantinovy, důvěru, jak v její detaily, tak vůbec i v celek [1]). Nicméně obrana Florinského a Grotova způsobila, že zůstala přece řada jiných, kdož zprávu aspoň v celku, přiznávajíce jinak omyly Konstantinovy, uznávali na dále za hodnověrnou a sledovali ponejvíce stanovisko Šafaříkovo nebo Grotovo [2]); jiní se zase pokusili o výklady, které jaksi prostředkovaly mezi Konstantinem a hlediskem Račkého. Patří sem především Vjek. Klaić s V. Kętrzyńským, Fr. Kos, Ed. Bogusławski a L. Gumpłowicz.

V. Klaić věří úplně zprávě Konstantinově, ale soudí, že Bílé Chorvatsko a Srbsko se nenalézalo za Karpaty, nýbrž při Dunaji. Byla to říše Samova, starý kraj slovanský, jenž byl v VI. st. Avary podmaněn, a jenž v VII. po vyváznutí ze jha avarského nazván byl Bílým t. zv. »svobodným« Chorvatskem a Srbskem. Odtud

---

[1]) Uvádím především *K. Jirečka* (ČČM. 1874, 501, později na př. Romanen I. 31), *Drinova* (Заселеніе 124 sl., 145), *Smičiklasa* (Pov. hrvat. I. 89 sl., 92 sl., 104), *Hertzberga* (Gesch. Griech. I. 150 sl., Gesch. des byz. Reiches. I. 45), *Perwolfa* (Archiv f. sl. Phil. VIII. 3.), *Kreka* (Einleitung 323 sl.), *Králíčka* (Zs. f. Gesch. Mährens 1898, 17, 33, Sarm. Berge II. 25), *Potkańského* (Rozprawy Akad. krakov. II. ser. X. 104), *Kosa* (srv. str. 260 pozn. 2), *Laskina* (Конст. Багр. 128), *Pogodina* (Ист. слав. пер. 72), *Maretiće* (Slaveni 62, 69), *Marquarta* (Streifzüge 110); také *Kunik* (Lechica II. 502, 504 v Kwart. hist. XII.) vyslovil se skepticky a patrně sem patří i *Kovačević-Jovanović* (Ист. срп. нар. I. 75).

[2]) Srv. na př. z historiků, kteří psali nověji o balkánských dějinách, *Uspenského* (Первыя слав. монархіи на западѣ 1872 14 sl.), *Sokolova* (Изъ древней ист. Болгаръ 55), *Szaraniewicze* (Krit. Blicke 87), *Hilferdinga* (Ист. Сербовъ 16 podle Šafaříka), *Hopfa* (Griech. Gesch. 94), *Gregorovia* (Gesch. d. Stadt Athen I. 112), *Finlaye* (Griech. unter den Römern 313), *Paparrigopula* (*'Ιστορία* III. 221), *Nikolajeviće* (Лет. Мат. Срп. 105. 16), *Rypla* (Beziehungen d. Slawen und Avaren, Budweis 1888, 18 sl.), *Píče* (Pam. Arch. XVII. 537), *Kállaye* (Gesch. der Serben I. 10, 16), *Kordubu* (Věstník SS. III. 65), *Westberga* (Ibrahîm îbn Jakûb 97 sl.), *Bayeta* (*Lavisse-Rambaud*, Hist. générale I. 197), a ještě r. 1905 *Vlad. Milkowicze* (*Helmolt*, Weltgeschichte V. 277). Ba docela se našli někteří, kdož znovu opakovali starou thesi o příchodu jižních Srbochorvatů z Lužice a z Čech, na př. *Roesler* (Zeitpunct 120; srv. i odpověď *J. Kalouska*, Pam. arch. X. 189). Sem náleží i dobrodružná theorie prof. *B. Petriceicu-Hasdeu*, podle níž prý povstali jižní Srbové smíšením Illyrolatinů s přistěhovalci českými. (Srv. ref. *R. Kaindla*, Globus LXXXI. 102 a Archiv f. sl. Phil. XVI. 311.)

pozval Herakleios Slovany v letech 627—640, aby mu pomohli zbaviti Dalmacii od Avarů [1]).

Fr. Kos staví se zase v základě na stanovisko Jagićovo, zamítaje zakarpatské Velké Chorvatsko a Srbsko, zamítaje i vyzvání Herakleiovo a soudě, že srbochorvatští Slované seděli už od VI. stol. ve svých historických sídlech, jsouce však od konce VI. stol. v podruží Avarů. Ale jádro pravdy Konstantinovy zprávy vidí v tom, že tyto jižní Slovany vysvobodily z avarské moci zástupy českých Chorvatů a polabských Srbů vyslané sem od vítězného Sama po r. 623; tato událost dala podnět k tradici, že Chorvaté a Srbi přišli za Herakleia a Dalmacie s Posávím na Avarech dobyli. Od čety lužických Srbů dostali i jižní Slované jméno, podobně asi jako Slované východní od čet ruských [2]).

Ed. Bogusławski už delší dobu hájí zase versi samostatnou. Jihoslovanští Chorvaté a Srbové jsou mu starověkými Karpy, kteří po mnohých vpádech r. 295 (srv. výše str. 108) za vlády Diokletianovy od caesara Maximiana přesazeni byli k Drávě, odkudž zaujali pomalu svá další historická sídla. Spadá tedy příchod jejich do konce III. stol. a nesprávné přeložení jeho do VII. stol. v dobu Herakleiovu zavinil Konstantin zmatením jména tohoto císaře, jenž vládl od r. 610—641, s Maximianem, jenž měl běžné příjmení *Herculius*, jak řada pramenů dosvědčuje [3]).

Konečně L. Gumplowicz hájí v poslední době v jádru celou zprávu Konstantinovu i datum příchodu (r. 635) i pozvání Herakleiovo, i východisko zakarpatské. Ale Chorvaté i Srbi, přišlí ze severu na vypuzení Avarů, nebyli prý čistí Slované, nýbrž slavisovaní Gotové, kteří po rozbití říše ostrogotské od Hunnů r. 376 stáhli se do Zakarpatí a tam Slovany ovládli, tvoříce vyšší třídu válečníků, tedy jakousi šlechtu, jež se ovšem během tří století

---

[1]) *V. Klaić*, Povjest Hrvata. Zagreb 1899, I. 30. Podobně hledá V. Chorvatsko v Pannonii *W. Kętrzyński* (Granice Polski w X. wieku. Rozpr. Akad. Um. XXX. Serya II. T. V. 18. Srv. Bull. intern. 1902, 94; Przyczynki do historyi Piastowskiej. Tamže T. XXXVII. [1898] str. 37; O Słowianech 60).

[2]) *Fr. Kos*, Iz zgodovine Jugoslovanov v VI. stol. Izv. Muz. Krajn. VIII. 204—209 (1898), Gradivo I. 196.

[3]) *Ed. Bogusławski*, Hist. Słowian II. 71 sl., 416, Methode 77 sl., Einführung 28, pozn. 80. Srv. i jeho »Początki Chorwacji illiryjskej«. Krakov 1893. O theorii Bogusławského mohlo by se uvažovati tehdy, kdyby dříve slovanskost Karpů a spojení jména jejich s Chorvaty byla prokázána, pro což však rozhodný průkaz chybí, jak jsem doznal několikráte. Jinak je pravda, že Maximianovi se dává v pramenech stále příjmení Herculius.

dosti poslovanila. Dokladem jsou staré zprávy, jež zaměňují přímo Goty se Slovany a dále existenee staré šlechty u Srbochorvatů, jež jako jinde povstala i u nich z cizích dobyvatelů [1]).

To jsou theorie pronesené dosud v otázce vyvolané zprávami Konstantina Porfyrogenneta. Přes reakci posledních let, jež hledí jádro tradice více méně zachrániti, zůstává přece společným positivním výsledkem 1. to, že se jižní Srbové a Chorvaté již nespojují geneticky s českými Chorvaty a lužickými Srby, jako učily starší theorie, 2. že se dále téměř souhlasně zamítá existence velké zakarpatské Chorvacie a Srbie, a 3. že se zamítá i datum Konstantinovo, podle něhož Srbové a Chorvaté, jako dva národové přijíti měli teprve v VII. století. A tak se vskutku z největší části jeví zpráva Konstantinova přece jen buď jeho výmyslem nebo tradicí od jiného uměle konstruovanou a císařem bona fide přejatou.

A to je jistě v celku správné hledisko. Jazykové důvody, jež vedly Dobrovského a Račkého k zamítnutí staré theorie o lužickočeském původu Srbochorvatů, jsou bez odporu správné a netřeba, abych je zde rozbíral a opakoval. Od českých Chorvatů a polabských Srbů jižní Charvaté a Srbové se neoddělili a nepošli. To je zjevné každému, kdo se poněkud vyzná ve filologii slovanské. Také proti příchodu jejich za doby Herakleiovy a proti tradici o »povolání« jich císařem byly podány námitky vážné, jak historického rázu — srv. mlčení ostatních pramenů — tak i filologické Jagićem, jež plně uznávám, a nepochybuji, že s lety 630—640 v otázce této více operovati nelze (srv. dále na str. 278). Ale v jedné věci nešel bych přece tak daleko, kam Pervolf, Maretić nebo Jagić došli, popírajíce naprosto existenci zakarpatského Bělochorvatska a Bělosrbska a prohlašujíce je jen za pojmy uměle

[1]) *L. Gumplowicz*, Chorwaci i Serbowie (Varšava 1902) a v stati »Die politische Geschichte der Serben und Kroaten« (Polit. anthr. Revue 1903, I. 779). Gumplowiczova theorie založena je hlavně na dvou nesprávných pramenech: 1. pokládá za historicko-sociologický fakt, že celí národové se vůbec nestěhovali, nýbrž jen vojenské družiny, a 2. domnívá se, že Chorvaté a Srbové povolaní Herakleiem byli slavisovaní Gotové, což však nelze prokázati. Gumplowicz ve své polské práci (str. 11) praví sice, že důkaz o tom podá kniha zemřelého jeho syna Maximiliana, až vyjde, ale dosud nevyšla. A že důkaz nebude lze provésti, je vidno z jeho německého článku, kde jsou už uvedeny doklady k tomu: ono známé pozdní směšování Slovanů a Gotů v jižních kronikách (srv. výše str. 177). Ale to ovšem nestačí na dotvrzení hypothesy, že Gotové po r. 376 zůstali seděti v Zakarpatí, napolo se slavisovali a utvořili pak jihoslovanskou šlechtu.

vybájené [1]). Také bych Konstantinovy zprávy nevylučoval tak naprosto z řady historických pramenů, jak to učinil Drinov [2]).

Byl jsem v dřívější době také nakloněn k tomu, míti existenci Bělosrbska a Bělochorvatska za pouhou fikci byzantskou ev. jihoslovanskou, proti níž vážně stály jen zprávy letopisu Kijevského o Chorvatech v sousedství kmenů ruských. Ale když se mi dostaly přede 2 lety do rukou nově odkryté stati Kardízího a anonymního perského geografa z X. stol. o Slovanech, musil jsem uznati, že úplné zamítání, aspoň pokud se týče Velké Chorvacie na severu — o Velké Srbii není takových dokladů —, jež dnes zavládlo mezi historiky, jest přece jen předčasné a že dlužno s konečným úsudkem vyčkati prací a snad i objevů dalších.

Rozebrati podrobně. jak vypadaly národopisně země na sever od hor Sudetských a Karpatských po době Ptolemaiově, bude předmětem příslušných kapitol v III. a IV. dílu těchto STAROŽITNOSTÍ. Zde omezím se jen na to, abych v přehledu ukázal, co lze positivního uvésti v otázce, existoval-li na severu Karpat nějaký útvar Velkého Chorvatska a Srbska, čili ne.

Viděli jsme výše, že od doby Račkého obraceli se vykladatelé vůbec proti existenci Velkého Chorvatska a Srbska na severu.

Věc sama na první pohled zaráží proto, že jak Rački tak i Pervolf, Jagić, Oblak a Drinov kladli při tom kolébku Slovanů za Karpaty a tudíž eo ipso i původní vlast jižních Slovanů. Tito badatelé, zavrhujíce Konstantinovo zakarpatské Chorvatsko a Srbsko, nemohli tedy míti a neměli také na mysli pouhou pravlast Jihoslovanů, nýbrž určitou nějakou pozdější Bílou Chorvacii a Srbii, o nichž píše Konstantin tak, jako by ještě za jeho doby a jistě v VII. stol. byly existovaly. Toto rozlišení severní pravlasti Srbochorvatů od Konstantinova pojmu Bělochorvatska a Bělosrbska dlužno tedy míti předem na mysli. A o druhém pojmu soudili výše jmenovaní, že jest fikcí povstalou na základě zpráv, jež došly

---

[1]) *Maretić* (Slaveni 69) píše: »Eto na kako slabu temelju stoji velika Hrvatska! Nje nigda nije bilo, nego ju je Porfirogenit naprosto izmislio.« *Jagićův* výrok srv. výše na str. 258.

[2]) *Drinov,* Заселеніе 128: „Сказаніе Константина . . . есть не что иное, какъ плохая и въ высшей степени безосновная теорія и какъ таковая не имѣетъ никакого историческако значенія. Вотъ по чему по нашему мнѣнію сказаніе это слѣдуетъ исключить изъ числа источниковъ.« Stejně soudí i *Laskin* (Соч. Конст. 128).

do Byzance o říši české, o Chorvatech českých a o lužických Srbech v Polabí.

Připojil bych se sám také rozhodně k tomuto mínění, kdyby nebylo zpráv na Konstantinu nezávislých, které nám ukazují, že vskutku v Zakarpatí a to v době poměrně ještě pozdní musíme uznati existenci rozsáhlého území osazeného nebo ovládaného Chorvaty, na němž se ještě do X. stol. udržoval název země Chorvatské. To nemohl býti název říše české od doby, kdy Boleslav II. k ní připojil Krakovsko, kdysi před r. 965, jak nově vykládají Westberg a po něm Marquart [1]). S tímto výkladem historicky nedoloženým [2]) a pravdě nepodobným nedá se nic dělati ve prospěch restituce Velkého Chorvatska. Ale existuje přece řada jiných dokladů, jež nasvědčují jakémusi velkému útvaru ethnologickému na severu Karpat, nesoucímu jméno Chorvatů. Podívejme se na ně bez ohledu k politickým názvům Čech, Polska, Ruska, a učiníme-li tak, vidíme, že 1. řada pramenů lokalisuje bezesporně existenci Chorvatů na západě u Čech a horní Visly, 2. druhá řada opět na východě, ale obě řady přece jen v Zakarpatí a nedaleko od sebe a 3. že jiné prameny potvrzují docela existenci jakési severní říše chorvatské.

Na západě je zná geografický popis krále Alfreda z konce stol. IX., pode jménem »*Horiti*« [3]), dále ze stol. X. slovanská,

---

[1]) *Westberg Fr.*, Ibrâhîm's-ibn-Ja'kûb's Reisebericht über die Slawenlande aus dem Jahre 965 (Зап. Акад. Наукъ) Petrohrad 1898, 97 sl., *Marquart*, Streifzüge 109, 132. Existenci sev. Srbie Marquart však zamítá, poněvadž pro ni není dokladů (l. c.), Mas'údího Srbové lužičtí jsou Bílí Srbové Konstantinovi.

[2]) Doloženo to jinak není. Mimo to srovnejme, že Konstantin psal podle slov kapitoly 27, 29 a 45 spis περὶ ἐθνῶν už v letech 949—952, tedy v té době i kapitoly o Chorvatech a Srbech. Jeho vědomosti o sousedech říše německé pocházely asi ze zpráv poselství, která vyslal k Ottonovi r. 944 a 949 (*Köpke* und *Dümmler*, Kaiser Otto der Grosse. Leipzig 1876, 133, 172).

[3]) V originálu čte se: »Bë nordham eástan Maroara sindon Dalamënsan and bë eástan Dalamënsena sindon Horiti and bë nordhan Dalamënsena sindon Surpe; and bë vëstan him sindon Sysele. Bë nordhan Horiti is Mägdhaland, and bë nordhan Mägdhaland is Sermende ódh tha bëorgas Riffin (*Bielowski*, Mon. Pol. H. I., 13 s polským překladem. Srv. *Zeuss*, Deutschen 602). Alfredova doba určuje se r. 871—901. Název »Harfaða fjöll« v Hervarsagě, jejž Heinzel překládá »hory Chorvatů« (Sitzungsber. Akad. Wiss. Wien 1887, 499), dlužno však spíše vyložiti za »hory Karpatské« (srv. mé Slov. Starož. I., 297).

v Čechách psaná legenda o sv. Václavu[1]); konečně zakládací listina biskupství pražského, předložená r. 1086 císaři Jindřichovi na sněmu mohučském[2]) uvádí ve výčtu kmenů českých a slezských, a to právě mezi oběma skupinami kmen *Chrouati et altera Chrouati*[3]). Kde tito západní Chorvaté seděli a jakého byli příslušenství, nelze na základě uvedených dat určitěji říci. Sám mám dojem, že jejich jádro sedělo při horní Visle. Zasahali-li na západě za Sudety do Čech (*Chrouati et altera Chrouati*), není jisto, a byli-li u nás, byl to patrně jen menší zlomek, vniklý přes hory do Pojizeří a Polabí. Jiným malým zlomkem byla též chorvatská osada (*Chruvati*) na levém břehu Sály[4]). To jsou doklady pro Chorvaty západní. Jiné zprávy, jež byly ještě na př. Grotem, Dümmlerem, Račkým uváděny na doklad severního Chorvatska: zpráva arcijáhna Tomáše Splitského ze XII. stol.[5]), Laonika Chalkondyla z XV. stol.[6]) a i tradice Dalimilova o Charvatech

---

[1]) Ed. *Pastrnek* z rukop. novljanského. V odst. 32 dí se o Drahomíře, matce sv. Václava: оубоıавши же сѧ мати его смерти вѣжа въ хорватꙑ. страшно бо естъ, отъ чюжею роукоу да сѧ не претръпитъ (Věstník král. uč. spol. nauk Praha 1903, str. 78).

[2]) K otázce o pravosti a stáří této listiny srv. stať *J. Pekaře* »K sporu o zakládací listinu biskupství pražského« v ČČH. 1904, 45 sl.

[3]) Deinde ad aquilonalem hii sunt termini: Psovane, Ghrovati et altera Chrowati, Slasane, Trebowane, Boborane, Dedosane usque ad mediam silvam, qua Milcianorum occurunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos: Bug scilicet et Ztir cum Cracoua civitate provinciaque, cui Wag, nomen est cum omnibus regionibus ad praedictam urbem pertinentibus, quae Cracova est ... (*Emler*, Fontes rer. boh. II., 116). O umístění českých Chorvatů a zejména o výklad slova *altera* bylo mnoho sporů, o nichž bližší výklad přísluší do jiného dílu Starožitností. Věc není jasná a rozhodnutá.

[4]) *Chruvati* (vicus) u Thietmara III., 11, nynější Klein-Corbetha mezi Merseburgem a Halle.

[5]) Tomáš Splitský Hist. Salon. c. VII. (ed. *Rački*) vypravuje jak Salony dobyty byly Goty t. j. Slovany, kteří přišli do Dalmacie z Polska: »Gothorum tempore, qui Totila duce de partibus Teutonie et *Polonie* exierunt, dicitur Salona fuisse destructa .... Venerant de partibus *Poloniae*, qui Lingones appellantur, cum Totilla septem vel octo tribus nobilium. Hi videntes terram Chroatiae aptam sibi fore ad habitandum, quia rari in ea coloni manebant, petierunt et optinuerunt eam a duce suo«. Srv. i u kněze Dukljanského c. I. (ed. *Crnčić*): »exiit quoque gens a septentrionali plaga, quae Gothi nominabantur«.

[6]) Laonikos Chalkondylas (*Ἀπόδειξις ἱστοριῶν* I., 17) odvádí Slovany balkánské ze severu Evropy »*ἀπό τε Κροατίας καὶ Προυσίων τῶν ἐς τὸν ἀρκτῷον ὠκεανόν*«. Srv. text úplný v SS. I., 11.

v srbské oblasti [1]), nemají pro mne žádné ceny průkazné, ježto prvé dvě jsou asi jen ohlasem zpráv Konstantinových a třetí, Dalimilova, nevztahuje se zase na Chorvatsko slezské, jak se omylem soudívá, nýbrž na Srbsko a Chorvatsko jižní. Náležíť staré tradici o původu Slovanů z jihu, z Illyrie.

Druhá část Chorvatů seděla patrně dále na východě, v Haliči při Dněstru. Zprávy o ní jsou zcela positivní, a nemůže býti pochyby, že část Chorvatů sahala sem na východ [2]). Neuvádím pro to povšechné zprávy letopisu Kijevského o rozchodu Slovanů od Dunaje a o usídlení se Bílých Chorvatů (Хорвате Бѣлии) vedle Čechů, Srbů a Slovinců [3]), neboť celá tato zpráva jest naprosto nevěrohodná a podle všeho také jen ohlasem Konstantinovy, jako jiné jižní kroniky svrchu vzpomenuté. Ale jméno Хорваты opakuje se v další positivní části letopisu v kap. IX. ve výčtu kmenů ruských [4]); ještě určitěji a věrohodně připomínají se r. 907 Chorvaté severní mezi ruskými kmeny, kteří táhli s Olegem na Cařihrad [5]) a r. 992, kdy Vladimír kníže »йде (Володимиръ) на Хорваты. при-

[1]) Dalimil na počátku své kroniky (ed. *Mourek*, Praha 1892, str. 4) dí:

»V srbském jazyku jest země,
jiežto Charvaty jest jmě;
v téj zemi bieše lech,
jemužto jmě bieše Čech«.

To jest však zjevná parafrase umělé tradice kronik polských (Boguchwala r. 1253 a pozdějších) o příchodu Čecha a Lecha ze země chorvatské a srbské a sice z jižních Chorvat, ne ze slezských, jak mínil na př. *J. Píč* (Pam. XVII. 537), *Grot* (Изв. 69), podobně i *Rački* (Biela Hrv. 174), a ovšem i *Šafařík* (SS. II., 109, 409) s *Palackým* (Dějiny 1862, I., 89). K tradici o knížeti Ivanu z rodu chorvatského, s nímž se setkal Bořivoj, srv. výklad u *Račkého*, Documenta 378.

[2]) Nemohu v této věci nikterak souhlasiti s *M. Hruševským*, jenž těmto zprávám popírá všechen význam a uznává jen zprávy o Chorvatech v Čechách (ve sborníku *Vl. Lamanského* »Статьи по славяновѣдѣнію«. Спб. 1904, I., 316). Západní haličské Chorvaty odmítá na dobro nově *K. Potkański* (Lachowie i Lechici 1897, 12, Kraków przed Piastami 1898. Rozpravy Ak. Um. Krak. Ser. II., T. X., 104), ale východní uznává (l. c. 106, 240). Uznával je za to *Šafařík* (SS. II., 111 sl.), *Barsov* (Очерки 95, 284, pozn. 198), umísťuje jejich centrum u Přemyšle, *Filevič* (Ист. др. Руси I., 257) a jiní.

[3]) Srv. text v SS. I., 6.

[4]) Kap. IX : И живаху в мирѣ Поляне и Деревляне [и] Сѣверъ и Радимичи, Вятичи и Хорвате. Дулѣби живаху по Бугу atd. (ed. III., 1897, 12).

[5]) Letopis ed. III., str. 29: Иде Олегъ на Грекы, Игоря оставивъ Киевѣ; поя [же] множество Варягъ и Словенъ и Чюдь и Кривичи и Мерю и Деревляны и Радимичи и Поляны и Сѣверъ и Вятичи и Хорваты и Дулѣбы и Тиверци, яже суть толковины: си вси звахуться отъ Грекъ Великая Скуѳь.

шедшю бо ему с войны Хорватьскыя и се Печенѣзи придоша по одной сторонѣ отъ Сулы[1]... Ačkoliv po této události není v letopise více řeči o Chorvatech[2]), je přece z uvedeného zřejmo, že kdesi ve východním Zakarpatí seděl kmen Chorvatů, který byl v X. stol. ve stycích s Kijevem. Byli-li to titíž Chorvaté, kteří v jádru seděli na Visle, či jiná oddělená část na východě, není ovšem z letopisu vidno. Ale už najisto, vezmeme-li zprávy tyto v celkovou úvahu, vidíme aspoň tolik, že v IX. a X. stol. vystupovali Chorvaté jako zvláštní odlišený kmen jak na západě při Visle a hranicích českých, tak i na východě při Dněstru ve spojení s kmeny ruskými. Dovolávati se k tomu i topografických jmen, odvozených od názvu Chorvat, jako učinili Šafařík nebo Barsov, nelze, poněvadž neznáme jejich stáří[3]).

Slovem zakarpatští Chorvaté v IX.—X. stol. představují nám ještě značnou ethnologickou vrstvu, která seděla po valné části Zakarpatí, buď pohromadě nebo spíše už roztrhaná jinými kmeny slovanskými tak, že v té době kompaktního celku netvořila. Uznávati v tomto rozložení geografickém 3 různé kmeny chorvatské, Chorvaty české, polské a ruské je nepřirozené a nepravděpodobné. Tu patrně běží o jeden velký chorvatský kmen, jehož části byly během doby odtrženy, assimilovány a také zanikly v různých větvích slovanských.

Dosud jsem uváděl k sev. Chorvatsku jen zprávy známé, uváděné i Račkým nebo Grotem. Méně je známo, jak do této otázky zasahují i prameny orientální a že jimi, což bude hned zřejmo, existence severního Chorvatska je potvrzena daty velmi zajímavými. Prameny, jež dále uvádím, popisují nám národopisný a politický obraz východní Evropy z konce IX. a z X. stol, a z nich vidíme, že v době té v Zakarpatí buď existoval ještě útvar velkého Chorvatska, nebo, neexistoval-li, že pamět o něm byla ještě živá.

Pro X. stol. mohu uvésti především zprávy Mas'údího o severních Chorvatech[4]). Ačkoliv je výčet slovanských národů za-

---

[1]) L. c. str. 119.

[2]) O tom, že Boleslav Chrabrý podmanil si i Chorvaty, zmiňuje se ještě Kadlubek II., 12: »Hunnos seu Ungaros, Cravatios et Mardos gentem validam suo mancipavit imperio« (*Bielowski* MPH. II., 279).

[3]) *Šafařík* SS. II., 144, *Barsov*, Очерки 95.

[4]) Uvádím podle textu uveřejněného *J. Marquartem*, Streifzüge 96 sl. Srv. však i *Harkavi*, Сказанія 125 sl.; 136, 166.

chovaný v jeho knize v mnohých bodech záhadný a sporný, o tom nemůže býti sporu, že jméno národa psaného *Chorvátín*, jejž Mas'údí umísťuje vedle Moravanů a Čechů event. Sasů [1]) — značí Chorvaty a to severní, jak ukazuje umístění a dále to, že Mas'údí vůbec mluví o Slovanech severních [2]).

Ještě zajímavější a důležitější jsou zprávy, jež čerpáme pro počátek IX. event. i pro VIII. stol. z pramenů nedávno objevených, z kroniky Kardízího (nebo Gurdézího) a perské anonymní geografie z r. 982/3 [3]), jež obsahují popis severní a východní Evropy, sice různě interpolovaný, ale ukazující na starší pramen, který povstal asi na počátku stol. IX., ne-li v době ještě starší [4]). Filiace těchto pramenů není dosud řádně zjištěna [5]), ale tolik je

[1]) Zde jedni čtou v originálu Ṣáchín — Čechy (*Marquart* 102), druzí Ṣáṣín — Sasy (*Westberg*, Ibrâhîm's Reisebericht 48, tak i *Lelewel*, *Dozon*), jinak ještě *Charmoy* a *Harkavi* (Сказанія 166).

[2]) Na severní Chorvaty to vykládá i *Marquart* (l. c. 129) i *Westberg* (l. c. 50) i ostatní.

[3]) Prvý autor Abú S'aíd 'Abd-al-Ḫajj ben Daḫḫák ben Mahmúd Kardízí napsal kroniku za vlády Abd-ar-Rašída (1050—1052); vydal ji *V. Bartold* v stati »Отчетъ о поѣздкѣ въ среднюю Азію съ научною цѣлью 1893—94, гг.« (Зап. Имп. Акад. Petrohrad VIII., T. 1. Nr. 4., 80—126, 1897). Druhý autor geografického popisu »Kniha hranic světa od východu k západu« není znám. Opsal jej A. G. Tumanskij v Buchaře z rukopisu XIII. stol. Srv. *A. G. Tumanskij*, Новооткрытый персидскій географъ X. столѣтія и извѣстія его о славянахъ и руссахъ. (Вост. Зап. арх. общ. X., 1897, 121 sl.). Traktát sestaven podle udání v textu r. 982/3, tedy krátce po Istachrím (951) a Ibn Haukalovi (943—973).

[4]) Kdo byl tímto pramenem, nevíme. *Marquart* (l. c. XXXI. a 26) a hrabě *G. Kuun* (Késleti kútfők. Budapest 1898, str 8) myslí na *Achmeda al Džeiháního*, jenž jako vezír Nasra ben Achmeda (913/4) napsal na počátku X. stol. »Knihu cest a království« (Kitáb al-masálik va'l-mamálik). Marquart ukazuje zároveň, že příslušná stať Džeiháního nemohla od něho v originálu pocházeti, poněvadž jsou tam narážky na poměry ještě starší, na doby Isháka ben Ismá'íla gruzínského (c. 833—853) a Vádika arménského (842—847), a hádá, že i Džeihání převzal ji z pramene ještě staršího a že tímto prvo pramenem byl *Muslim al Džarmí*, o němž píše Mas'údí, že sepsal dějiny byzantské říše a okolních národů (mezi nimi i Slovanů) a to na poč. IX. nebo na konci VIII. stol. (srv. *Marquart* str. XXXII., 28, 160, 200, 467, *Vasiljev*, Виз. и Арабы I. Прилож. 73). Westberg klade cestu autorovu do r. 838—850 (Изв. Акад. Наукъ. Petr. 1899, XI., 218, 220), uznávaje také jeho vysokou cenu.

[5]) *Marquart* (Streifzüge XXXI.) takto spojuje:

A (al Džarmí)
|
B (Džeihání)

jisto, že před polovinou IX. stol. navštívil nějaký vzdělanější Armen nebo Peršan nynější Rusko a odtud přinesl řadu originálních zpráv o kmenech, které poznal a mezi nimi i o Slovanech. Zprávy ty v celku nejsou pro nás novinkou, poněvadž byly známy už z přepisů, zachovaných v spisech Al Bekrího, Rosta a j., ale novými, svrchu uvedenými traktáty vyneseny jsou přece nové detaily a zejména postavena jsou do nového světla některá záhadná jména ethnologicko-topografická, jež starším vykladatelům, jako Hammerovi, Chvolsonovi, Harkavimu ba i de Goejovi působila mnoho obtíží.

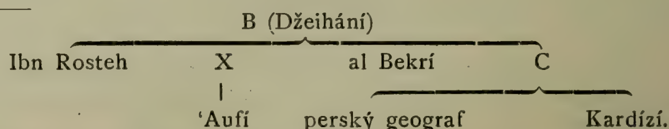
Jedna ze zpráv, které můžeme odsud čerpati, je právě potvrzení, že za doby autorovy návštěvy v Rusku tedy na počátku IX. stol. existovalo vskutku jakési silné slovanské centrum na severu, jež neslo jméno Chorvatů. Zprávy Džeiháního event. Džarmího o slovanských kmenech severních mám vůbec v leckterém ohledu za velmi důležité. Mezi jiným vidíme, že v době té v očích orientálních cestovatelů vynikaly vedle Rusů u severních Slovanů především dvě velké skupiny (každá se svým hlavním centrem obchodním nebo politickým) a to 1. Slované antští, 2. chorvatští.

These tato je ovšem mým výkladem, jenž se značně odchyluje od dosavadních běžných představ i pokud se týká Antů i pokud Chorvatů. Ale mám jej za jedině možný z důvodů historických i filologických. Arabský text praví v doslovném překladu toto:

U *Ibn-Rosta* v překladě Chvolsonově:

„отъ земли Печенѣговъ до земли Славянъ 10 дней пути. Въ ближнихъ краяхъ земли Славянской находится городъ по имени *Bâ-u* . ? .“

Dále po zmínce o největším knížeti Slovanů Svatoplukovi praví se: „Городъ, въ которомъ онъ живетъ, зовется *Джервабъ*. Здѣсъ у Славянъ происходятъ ежемѣсячно въ продолженіе трехъ дней торгъ“ [1]).

[1]) *Chvolson D.* Извѣстія о Хозарахъ, Буртасахъ, Болгарахъ, Мадярахъ, Славянахъ и Руссахъ . . . Ибнъ Даста. Petrohrad 1869. 28, 125. Chvolson neví si s výkladem slova Vā-i- rady, jen určitě a správně zamítá možnost, že by to mohl býti Kijev. *Harkavi* (Сказанія 264, 266) čte však *Куябъ* (?), ale také

U *Kardízího* v překladě Bartoldově:

„Они (мадяры) постоянно нападаютъ на славянъ; изъ страны мадьяръ до страны славянъ 10 дней пути. Въ . . . славянъ [1]) есть городъ *Вантитъ*."

U *perského geografa* v překladě Tumanského:

„*Слово объ овласти Славянъ.* Это есть область, съ востока которой находятся Внутренніе Болгары и частью Русъ, съ юга ея — частью море Курзъ и частью Румъ. Съ запада и сѣвера ея — все пустыни *сѣверныхъ пустырей* . . . У нихъ два города: *Вабнитъ* — первый городъ съ востока Славянъ. Жители нѣсколько похожи на Русовъ. *Хурдабъ* — большой городъ и мѣстопребываніе государя." Pak následuje zpráva o Rusech s třemi středisky [2]).

S uvedenými jmény měst nevěděli si dosud vykladatelé rady. Nevěděli ani, jak správně transkribovati, poněvadž diakritická znaménka u cizích jmen bývají velmi popletená. Tak se stalo, že Chvolson četl *Vā-i-*, ale připustil řadu jiných souhlásek, na př. výklad *Krakov*, Harkavi četl totéž slovo *Kujab*, zamítaje emendaci *Krakov*. Druhé jméno bylo jasněji psáno — *Džarváb*, ale význam byl nejistý.

Do této sporné otázky přinesli nově odkrytý Kardízí a perský geograf nepopíratelně čtení lepší a zachovalejší, ukazujíce, jak dlužno emendovati nejasné výrazy Rostovy.

Prvé slovo zní:

	u Rosta	وابيت	. . . t. j. Vá-?-ít?
	u Kardízího	وانتيت	. . . t. j. Vántít
	u persk. geografa	وابنيت	. . . t. j. Vábnít
Druhé slovo	u Rosta	جرواب	. . . t. j. Dž-r-váb
	u Kardízího	جراوت	. . . t. j. Dž-rávat
	u persk. geografa	خرداب	. . . t. j. Chordáb

---

jen pouhým dohadem, poněvadž text zní jinak, počínaje nesporně slabikou *Va—*; jméno druhého města čte *Джарвабъ* (?).

[1]) *Bartold* l. c. 122 (orig. text na str. 99). *Marquart* (Streifzüge 467) překládá: »In den Grenzgebieten der Slawen ist eine Stadt . . .« Korektněji přeložil mi místo toto kollega prof. R. Dvořák takto: »v nejhustěji (obydlené) části Slovanů«, nebo »tam kde jsou Slované nejhustší, jest jeden *šahr*, který zovou *Vantít*«. O významu označení *šahr*, *šehr*, jež mělo zároveň význam *země*, *říše* (srv. ind. *kšathra*, *chšathra* v Avestě, *šahr* v novoperšt.) a potom i *města*, srv. v stati *R. Dvořáka* »Husn u dil« (Sitzungsber. Akad. Wien, Bd. CXVIII., 77, pozn. 1). Značilo zemi a tím i přirozeně hlavní město, středisko podle země nazvané. Tak i *Westberg* (Изв. Имп. Акад. XI. 1869. 213).

[2]) *Tumanskij* l. c., 134 sl.

Ani Bartold ani Tumanskij ani Marquart nevědí, co prvé znamená;[1]) druhé aspoň Marquart vykládá *Chorvát*,[2]) jehož jméno zkomolili opisovači přehozením diakritického znaménka, jež náslovné *ch* změnilo v *dž*.

Po mém soudu dlužno čísti jedině وانثيت — خُرْوات , to jest *Vántít* a *Charvát, Chorvát*, tak že máme před sebou zprávu, že v IX. stol. vynikaly u severních Slovanů hlavně 2 země slovanské země Antů a Chorvatů, jejichž jména jsou zároveň označena jako jména středisk, hlavních měst *(šahr)*, zjev to v orientálních popisech obvyklý.[3]) Že je tomu tak, svědčí jednak další text, kde 3 plemena ruská rovněž jsou (aspoň u dvou) označena jmény hlavních svých středisk[4]), a pak to, že jména *Vántít* a *Chordáb* lze vyložiti jak s pravopisného hlediska,[5]) tak i s geografického a historického jedině přirozeně na jméno Antů a Chorvatů, — dvou velkých slovanských kmenů, o jejichž síle a rozlehlosti máme řadu jiných zpráv. Prameny byzantské uvádějí v Zadunají Anty (*Antes, Ἄνται*) jako jeden z největších kmenů slovanských (srv. výše str. 196, 201), jenž seděl v VI. a VII. stol. od dolního Dunaje k Dněpru a vysoko k severu nad Azovským mořem »v nesčíslném množství[6]),

---

[1]) *Marquart* (Streifzüge 189, 195, 200) vykládá *Vábnít* na Kijev a za korruptelu jména odvozeného od *Danast* (zde prý Dněpr zaměněn byl Dněstrem). *Westberg* uznává za správné čtení *Vántít*, ale vykládá na Vjatiče (Изв. Импер. Акад., Petrohrad, XI. 1899. Nr. 4, 213), *Tumanskij* (l. c., 135) nevykládá ani *Vábnít*, ani *Chordáb*.

[2]) *Marquart*, Streifzüge, str. XXXIV., 468, 471 a při tom myslí na Krakov.

[3]) Srv. výše pozn. 1 na str. 269.

[4]) U *Istachrího* je zpráva, že Rusové se skládají ze 3 plemen, z nichž jedno žije v gorodě zv. *Kujaba*, druhé zv. *Slavija* a třetí zv. *Artania* se sídlem knížete v *Artě; Ibn Haukal* (psal kolem r. 976) má tutéž zprávu o plemenu s městem *Kujaba*, o *Slavii* a *Artanii* s *Artou*, rovněž *Balchí: Kujaba*, *Slavia*, *Artania* a *perský geograf*, jenž píše: *Kujane*, *Seljabe*, *Urtab*. Jména píšu podle překladu *Harkaviho* (Сказанія, 193, 220, 276) a *Tumanského* (l. c., 136).

[5]) V prvém slově běží o obvyklou písařskou záměnu písmen *b*, *n* a *t*, při druhém o rovněž snadné zmatení (přehozením diakritického znaménka) písmen *ch* a *dž*, a snadné záměny *d* a *v* při rychlém psaní.

[6]) Uvádím zde zatím dvě hlavní zprávy, poněvadž jinak podrobný výklad o Antech a jejich dějinách náleží do IV. dílu Starožitností. Jordanis dí (Get. 34, 35): Antes vero, qui sunt eorum (Venetharum) fortissimi, qua Ponticum mare curvatur a Danastro extenduntur usque ad Danaprum, quae flumina multis mansionibus ab invicem absunt«. — Prokopios (BG, IV., 4):

— tedy právě tam, kam kladou arabské zprávy asi hustě obydlenou zemi *Vántít*, dokazujíce nám zároveň, že ještě v IX. stol. tito silní Antové existovali a že nezmizeli nenadále ve stol. VII., jak se dosud soudilo. Zprávy, jež zase hovoří o Chorvatech na severu od Karpat ještě v X. stol., probrali jsme výše[1]).

Tento vysoce zajímavý příspěvek k historii Zakarpatí v IX. až X. stol. nelze podceňovati a dostáváme takto zcela neodvisle — pocházejíť tyto zprávy od některého vzdělanějšího perského nebo armenského cestovatele, jenž v IX. stol., ne-li koncem VIII., navštívil východní Evropu — nové potvrzení o zemi Chorvatů na severu se zřejmým dosvědčením, že tu jde o kmen vynikající, soustředěný patrně i politicky kol nějakého střediska, jež se analogicky označuje jménem národním[2]).

To jsou tedy zprávy, jež nám ukazují, že v IX.—X. stol. existovala nezávisle na Konstantinu představa o jakési zemi a patrně i říši Chorvatů na severu, a témuž nasvědčuje dodatečně i jméno národní, přešlé s hor Karpat na kmen. Jméno Chorvaté je sotva slovanského původu a parallela s Karpaty jest příliš blízká. Přešlo-li pak jméno hor na kmen, jenž pod horami bydlel, přešlo zajisté na nějaký celek a to nám ukazuje dodatečně, že Chorvaté asi původně byli kmenovým celkem, jenž seděl u Karpat. Kde bylo jeho centrum, je otázka prozatím vedlejší a, přiznávám se, pro mne dosud nezodpověditelná. Rozloha kmene byla však značná.

S tohoto hlediska dívám se také jinak na vzájemný poměr různých kmenů chorvatských, než na př. prof. Brückner[3]). Proč

καὶ αὐτῶν (Οὐτουργούρων) καθύπερθεν ἐς βορρᾶν ἄνεμον ἔθνη τὰ Ἄντων ἄμετρα ἵδρυνται. Srv. dále u Prokopia BG. I., 27, III., 14, III., 40, Maurikiovo Strateg. XI., 5 atd.

[1]) Ještě jeden orientální pramen zmiňuje se snad o knížeti Chorvatů severních, totiž list chazarského krále Josefa psaný c. 960 rabbímu Chasdaji ibn Šafrutovi, ministru chalifa Abderrahmána III. v Kordově. Ale není jisto, není-li pramen tento apokryfem a opírati se oň nelze, ač jej na př. *Westberg* (l. c., 213), *Harkavi* (Russ. Revue VI., 1875, 69—97) uznávají; také zmínka sama je nepřímá a nejistá (jméno krále kmene *Gebálím* vykládá se na »Bergbewohner«, t. j. Chorvaty). Srv. i *Rački*, Documenta 418, 420, 422. *Kunik*, *Frähn* a též *Marquart* mají jej za apokryf, poslední klade jeho původ po r. 1140 (Streifzüge 11).

[2]) O lokalisaci jeho se zatím pokoušeti nechci. Rosteh na jiném místě umísťuje je na řece zv. *Ruta* (?), »která vychází z hor na hranici Pečeněgů, Maďarů a Rusů, teče zemí Rusů a směřuje k Slovanům« (*Tumanskij* 135, pozn. 11).

[3]) *Brückner*, Archiv f. slav. Phil. 1900, 238.

bychom nemohli spojiti tyto rozbité kusy chorvatské, s kterými se setkáváme v historii X.—XI. stol.? Mám tuto představu vůbec za přirozenější, než představu o zvláštních českých, polských, ruských a jižních Chorvatech, původu různého ale jména stejného. Zejména samo společné jméno, je-li neslovanského původu, stojí proti tomu. To není jméno jako Polané, Smoljané, Lučané a podobná, jež v slovanské ethnologické nomenklatuře jsou tak obyčejná, že není divu, setkáváme-li se s Polany na různých stranách, aniž měli původ společný. Protidůvod, který se od doby Dobrovského namítá, že totiž nelze jazykově jižní Chorvaty spojovati s českými nebo polskými, byl platný, když se domnívali, že přímo od českých přišli jižní Chorvaté na Balkán, ale nemá té váhy, máme-li na mysli představu, že všichni Chorvaté jsou zlomky původně jednoho celku, jenž se rozpadl a různě vyvinul. Jakkoliv nepopírám, že v X. stol. po Kr. byli jižní Slované jazykově přesně odlišeni od západních nebo východních, přece nebyl rozdíl v té době tak veliký, aby několik století předtím za příhodných podmínek — ocitla-li se na př. menší utržená část jedné větve mezi lidem větve jiné — nemohlo nastati sblížení a splynutí. Rozdíl jazykový v X. stol. nebyl ještě příliš hluboký a máme doklad, že ještě mnohem později v XVII.—XIX. stol. stačila doba něco přes 200 let k tomu, aby se kolonie chorvatské na Moravě a na Slovensku buď úplně počeštily nebo aspoň dostaly do stadia, v němž se z nich za nemnoho let jazykově stanou příslušníci větve západní [1]). Mohlo-li se toto provésti při silné jazykové differenci stol. XVII., mohlo se to tím spíše, snáze a rychleji státi v době o 1000—1500 let před tím, do níž připadal asi rozchod jižní větve od ostatních Slovanů. Rozdíl byl tehdy malý, aspoň máme-li zřetel k praktické možnosti vzájemného se dorozumění a k možnosti assimilace. Nepotřebuji se ani dovolávati, že někteří vynikající slavisté kladou teprve blízko k této době konec jazykové jednoty slovanské [2]).

[1]) Sám prof. Brückner neváhá přijímati (Archiv f. sl. Phil. 1900, 245) zprávu Kijevského letopisu, že Vjatiči a Radimiči byli kmenové původně lašští, — a v době letopiscově byli už poruštěni. Srv. i *Kunik*, Lechica I., 16 a *Šafařík* SS. II., 126. A podobné analogie nalezneme hojně i jinde. Viz na příklad vzájemné absorbování částí různých kmenů v starém Řecku. Srv. *J. Zubatý*, »Z novějších prací o řeckých dialektech« (Věstník Č. Akad. IX., 9).

[2]) Na př. *A. Sobolevskij* do doby Kristovy ev. do doby výprav gotských (Věstník SS. IV., 19), také Dobrovský, Miklosich a Jagić nejsou daleko. Srv.

Představíme-li si, že se za této doby jedna část velké větve, jazykově už differencované v budoucí »Jihoslovany«, ze Zakarpatí posunovala na jih přes hory a Dunaj k Sávě, kdežto jiná zůstala v Zakarpatí a byla massou slovanskou, jež se odchodem Germanů dostala do prudkých pohybů, roztržena tak, že se jeden zlomek dostal na západ k horám Sudetským, mezi kmeny české a polské, jiná část pak na východ mezi Rusy, — tu není, myslím, nemožnou představa, že tyto zbylé odtržené části, nepříliš četné, byly během následujících staletí tak jazykově přiblíženy k Slovanům je obklopujícím, že sice jistou dobu zachovaly některé rysy své kmenové individuality a své jméno, — ale že brzy potom při všeobecném zániku menších individualit kmenových zanikly také jednak v celku Čechů a Poláků na západě, jednak v Rusech na východě. Stačila-li 2—3 stol., aby osady chorvatské z dob tureckých válek počeštily se v severních Uhrách a na Moravě, domnívám se, že i skupina osad — a to byl pojem kmene Chorvatů českých nebo polských — podlehla této assimilaci za 1000 a více let tak, že se úplně počeštila, popolštila a poruštila. Chorvaté, kteří snad už v době Kristově pronikli do Čech, mohli býti v X. stol. dobře kmenem českým.

Bylo-li mi možno existenci severní Bělochorvacie doložiti řadou zpráv bez odporu vážných, nelze přijíti s něčím podobným na prospěch zakarpatské Bělosrbie. My sice a priori musíme analogicky připustiti, že Srbové, než přišli k Dunaji, seděli někde v Zakarpatí a to snad jako silný kmen; je také možno, že analogicky k Chorvatům neodešli všichni dolů, že části zbyly, že měli také politickou samostatnost, — ale dokladů proto, jež by byly zřejmé, nesporné a neodvislé od tradice Konstantinovy, nemáme. Od Srbů, které Plinius a Ptolemaios znají v Podkavkazí, mohu zde odmysliti úplně[1]) a Šafaříkův výklad Sporů Prokopiových v Srby nemohu uznati za správný[2]); při nejmenším není žádným spolehlivým dokladem. První další zprávou, kterou bychom mohli uvésti na doklad severní Srbie, jsou slova anonym-

---

moje SS. I., 113, 114. Tam i o theorii *Ljub. Stojanoviće*, jenž jednotu rozšířil vlastně až do definitivního rozchodu.

[1]) Srv. výše str. 252. Dovolával se jich na př. i *Šafařík* (SS. I., 194) i *Lamanskij*, Славяне въ Азіи 141, 150 i *Grot*, Изв. Конст. 74.

[2]) Podrobněji o tom pojednám v kap. VII. Srv. můj článek »Über die *Σπόροι* des Prokopios« (Archiv f. sl. Phil. XXIII., 130) a dodatek k tomu ve Věstníku sl. fil. a st. II., 260.

ního geografa bavorského z IX. stol., jenž mezi severními slovanskými kmeny, a to kdesi v Zakarpatí, uvádí i »*Zeriuani*, quod tantum est regnum, ut ex eo cunctae gentes Sclavorum exortae sint et originem sicut affirmant ducant« [1]). Forma slova je sice blízká výkladu »Serviani t. j. Srbové« — tak vykládal ve prospěch Bělosrbie i Šafařík [2]), — ale stejně možný je i výklad na ruské Sěverjany a máme-li zření k slovům, že z nich pošli národové slovanští, může jméno značiti i Sarmaty, v současném popisu Alfredově označené »Sermende« [3]). Na jisto to opět žádný určitý doklad není.

Rovněž není jisto, že *Serbiové*, jmenovaní Konstantinem Porfyrogennetem v řadě kmenů ruských (de adm. imp. IX.), jsou zakarpatští Srbové, poněvadž celý kontext spíše ukazuje na Sěverjany a také forma jména nezní *Σέρβλοι*, jak jinak píše Konstantin, kde mluví o skutečných Srbech [4]). Konečně ani současná zpráva Mas'údíova o velkém kmenu *Surbín*, uvedeném vedle Moravanů a sev. Chorvatů, není stilisována s tou určitostí, abychom mohli říci, že neměl Mas'údí na mysli Srbů lužických, ačkoliv další kontext nasvědčuje spíše Srbům východním, vedle kmenů ruských [5]). Za nějaký rozhodný doklad nelze však ani této zprávy použíti.

---

[1]) Srv. text u *Bielowského* M. Pol. H. I., 11, *Šafaříka* SS. II., 712 nebo na faksimili, vydaném v knize *Ch. Schienmanna*, Russland, Polen und Liwland etc. I. (Berlin 1886) u str. 28.

[2]) *Šafařík* SS. I., 78, 116, tak i *Grot*, Изв. Конст. 68, *Westberg*, Ibrahîms Reisebericht 131.

[3]) Srv. Alfreda u *Bielowského* M. Pol. H. I. 13 (viz citát výše na str. 263 pozn. 3). Srv. k tomu u Anonyma Ravennského parallelní zprávu (I., 12): »Sexta ut hora noctis Scytharum est patria unde Sclavinorum exorta est prosapia«. Na Sarmaty vykládal *Pervolf* (Arch. f. sl. Phil. VIII., 3 sl.), a *Králíček* (Zs. f. Gesch. Mähr. 1898, sep. ot. 17). *Marquart* (Streifzüge 148) mýlí se, vykládaje to za korruptelu jména Červené Rusi.

[4]) Konst. l. c. *ἀπέρχονται (οἱ ἄρχοντες τῶν Ῥῶς) εἰς τὰ πολύδια ἃ λέγεται Γύρα, ἤγουν εἰς τὰς Σκλαβινίας τῶν τε Βερβιάνων καὶ τῶν Δρουγουβιτῶν καὶ Κριβιτζῶν καὶ τῶν Σερβίων καὶ λοιπῶν Σκλάβων, οἵτινές εἰσι πακτιῶται τῶν Ῥῶς.* Za Srby je vykládal *Šafařík* (SS. II., 110), nověji *Maretič* (Slaveni 70, 200), *Grot* (Извѣстія Конст. 70), za Sěverjany *Engel* (Gesch. von Servien 151), *Karamzin* (Ист. Рос. I., 34) *Solovjev* (Ист. Рос. I. Прим. 131), *Barsov* (Очерки 301), *Králíček* (l. c.), *Marquart* (Streifzüge 111), *Rački* (Biela Hrvatska 145).

[5]) V novém překladu Marquartově (Streifzüge 102) stojí: »Dann ein Volk namens *Surbīn*, ein Volk, das bei den Slawen gefürchtet ist aus Ursachen, deren Aufzählung zu lang wäre, und wegen Eigenschaften, deren Auseinandersetzung zu viel würde, sowie weil sie jeder Religion, der sie

Z toho, co jsem vyložil, myslím, je zjevno, že není možno popírati jen tak zhola existenci velké země chorvatské na severu. Máme pro ni řadu na Konstantinovi nezávislých zpráv, založených i na autopsii, a každým způsobem bylo by předčasné, prohlásiti ji za fikci fantasie, za výmysl Konstantinův. Severní velká Srbie není už tak doložena, ale je konečně i tu přirozeno, že byl snad vedle Chorvatů útvar podobný. A i když, což je možno, tradice o Velkém Chorvatsku svedla Konstantina, aby si k tomu konstruoval parallelní Velké Srbsko, — konstrukce tato mnoho nechybila, mnoho se pravdy nevzdálila. Nepochybuji aspoň, že tradice Vyševičů o příchodu rodu z Povislí je správná.

Ostatně nejen to, co jsem právě vyložil, ale i jiné drobnosti ve zprávě Konstantinově ukazují nám, že nemáme před sebou zprávu cele vymyšlenou, nýbrž tradici, jež byla konstruována na jádře positivním. V topografickém umístění severního Chorvatska a Srbska jsou ovšem detaily čistě spekulativního, učeného rázu stol. X., jež náležely asi samému císaři nebo jeho dvoru a jichž v původní tradici jistě nebylo. Sem patří na př. určení místa pomocí moře zv. Temným, t. j. Baltickým [1]), pomocí země *Βόϊκι* t. j. Bojohaema, pomocí Bagibareie t. j. Bavor [2]) a i zmínka o sousedství Frank a Sas, ukazující na geograficko-politické vědo-

---

sich fügen werden, bar sind. Dann die *Morāwa*, die *Chorwātīn*, die *Sāchīn*, die *Guššānīn*, die *Braničābīn* . . . Die bereits genannten Serben verbrennen sich selbst, wenn ihnen der König oder Häuptling stirbt, sowie dessen Pferde. Sie befolgen dabei Gebräuche ähnlich denen der Inder . . . Dieser Stamm der Slawen und andere erstrecken sich nach Osten und sind fern vom Westen«. (Srv. i *Harkavi*, Сказанія 137). *Kunik* a *Rosen* (Извѣстія ал-Бекри 55) překládají: »Они граничатъ съ востокомъ и далеки отъ запада«. *Westberg* (Ibrahîms Reisebericht 98, 131. Srv. i Изв. Акад. l. c. 275) má tyto Serby Mas'údíovy za Poláky na Visle. Drinov vztahoval zprávu na Srby jižní (Заселеніе 157).

[1]) Může býti spor, je-li názvem *θάλασσα Σκοτεινὴ* míněno moře Černé či některé moře severní, jemuž staré tradice dávaly epitheton »mlhavé, zachmuřené, mračné« (Srv. mé Starověké zprávy 38). S Baltickým mořem spojil ho *Kunik* (Изв. ал-Бекри 77, 89) i *Rački* (Ocjena 18, Biela Hrvatska 147) i *Westberg* (Ibrahîm's Reisebericht 97) a, myslím, správně. Konstantin, kdekoliv mluví o moři Černém, užívá termínu *ὁ Πόντος* nebo *ἡ τοῦ Πόντου θάλασσα*. K Černému moři vztahují výraz *Grot* (Изв. Конст. 65) a *Laskin* (Конст. Багр. 126).

[2]) Tyto dva výklady mám za nejpravděpodobnější (srv. *Rački*, Biela Hrv. 147, 152). Ovšem vykládati *Βόϊκι* za slov. tvar adjektivní *Βοίσκη* t. j. Bojská země, jak Marquart činí (Streifzüge 110), nelze.

mosti byzantského dvora. Těmito detaily doplnili a blíže vysvětlili lidovou tradici patrně teprve zde na jihu v X. stol. a učinil to buď císař sám, nebo nějaký jeho řecký zpravodaj na dvoře byzantském, nebo některý vzdělanější Slovan blízký rodu Vyševičů. Také zmínka o sousedství Turků t. j. Maďarů [1]) a o Pečenězích, kteří činili vpády do zemí slovanských, jsou zřejmě původu pozdějšího, neboť Maďaři přišli do Uher koncem IX. stol. a Pečenězi počali probíhati končiny od Donu k Dunaji a útočiti při tom na různé kmeny slovanské také teprve od poloviny IX. stol. [2]).

Ale jiné věci nemohly se do zprávy Konstantinovy dostati jinak než z jakési skutečné srbochorvatské tradice o příchodu ze severu. Je to vedle terminu Bílé Chorvatie a Bílého Srbska [3]) především zmínka o tom, že kmen Zachlumský přišel s knížecím rodem Vyševičů [4]) od řeky Visly a potom druhé jméno této řeky — *Διτζική*. Prvá zpráva je tak konkrétní a určitá, že nemůžeme jí pokládati za holý výmysl a jméno *Διτζική* em. *Λιτζική* rovněž ukazuje, že tu běží o nějaký domácí ze severu přinesený slovanský název, ať už je to zkomolení jména Vislica (Vis-*lica*) nebo říčního jména **Lika*, dim. *Licka* [5]). To nemůže býti vy-

---

[1]) O tom, jak v době té Maďarům dávalo se obecně jméno Turků, srv. *Rački*, Biela Hrvatska 143 sl., *Golubovskij*, Печенѣги, Тюрки, Половцы до нашествія Татаръ. Унив. Изв. Kijev. 1883, Мартъ 146, *Marquart*, Streifzüge 46 sl., 144.

[2]) *Golubovskij* l. c. 1883. Май 257 sl.

[3]) K terminu tomu srv. *Maretić*, Slaveni 69.

[4]) K této transkripci vede nás jednak Konstantinův přepis jména ruského Vyšehradu *Βουσεγραδέ* (de adm. imp. 9) a jméno Vyšeslava — *Wissasclavus* na nápise z IX. stol. (*Rački*, Documenta 376). Bielowski četl *Wysławic* (Mon. P. H. I., 38). Srv. osadní jméno Viševice v Bosně v okresu kotorvarošském, ale také Buševič v okr. bihačském.

[5]) Emendujeme-li ve jméně *Διτζική* *Δ* v *Λ* — a záměna ta při opisování originálu byla přesnadná, — obdržíme jméno *Λιτζική*, jež se má k sl. *Lika*, *Lička* asi jako župa *Γουτζικά* (de adm. imp. 30) ke *Gacko polje*. Jméno *Lika* a odvozeniny *Ličani*, *Ličina*, *Lička* jsou doloženy nejen v Dalmacii a Bosně, nýbrž i na severu v polských a českých krajinách. Srv. v Geogr. Słowniku polském: *Licówka* potok a ves v pow. dolinském (dříve zv. *Lecow*), *Licze* ves u Kwidzyně, řeka *Liczewka* přítok Sokoldy, *Liczki* bývalá osada, vzpomínaná v XVI. stol. v pow. kutnowském, *Liczkowce* osada v pow. husiatyńském, *Liczuny* osada u Vilna, *Licice* v pow. novogródzkém, *Liciniec* osada v Polesí, *Liciszewo* jezero v pow. lipnowském v Mazovsku; v Čechách srv. na př. *Ličkov*, *Lično*, *Ličov*, ř. *Ličná*, *Licibořice*, v Gemeru *Licince*. Ostatně, nemohli by se potom s tímto příjměním Visly *Λιτζική* spojiti přirozeně i Widukindovi *Licicavici* (Rer. gest. saxon. III., 66: [Misaca rex], cuius

myšleno, to bylo v tradici původní. A také nemáme práva klásti Vislu a Διτζικὴ bez dalších dokladů někam do jižních Uher, jako to učinil Kętrzyński [1]).

Zpráva Konstantinova měla tedy za základ, za jádro nějakou domácí tradici srbochorvatskou o příchodu kmenů ze severu, od Visly. Chorvaté i Srbové vyšli ze Zakarpatí, ovšem ne teprve v VII. stol., nýbrž už během století předcházejících, a přinesli si paměť své severní velké vlasti na jih. Zejména v některých rodech byla tato vzpomínka udržována, uchovávajíc i některé údaje konkretní, a jedním z těch rodů byl knížecí rod Vyševičů, knížat zachlumských. Část zprávy Konstantinovy, jež hovoří o příchodu tohoto rodu, je patrně jádrem celé zprávy, jež byla uměle doplněna řadou učených vysvětlivek. Soudím proto, že Konstantin buď přímo nebo nepřímo [2]) slyšel od některého příslušníka tohoto rodu tradici o příchodu, jež zněla asi takto:

»Náš rod Zachlumců a vůbec ostatní (Chorvaté i Srbové) přišli jsme ze severu od řeky Visly. Tam, kde je velká země Chorvatů a Srbů, byla naše vlast, tam žijí ještě nekřestění rodáci, a v nové zemi na jihu usadili jsme se po mnoha bojích s Avary.« Při tom asi vzpomněl zpravodaj zejména těch posledních bojů, jež podnikali Srbové a Chorvaté za císaře Herakleia, za onoho velkého vzepětí slovanských sil v letech 620—640, jež na východě pod Kuvratem a na západě pod vedením Samovým přivedlo k pádu bývalé panství avarské, a jež jistě nezůstalo bez účinku i na poměr Srbochorvatů k Avarům.

To mám za jádro a podklad zprávy,[3]) kterou Konstantin aneb už jeho nám neznámý zpravodaj vysvětliti hleděl řadou

---

potestatis erant Slavi qui dicuntur Licicavici), jejichž výklad působil tolik obtíží? Nejlepší dosavadní výklad *Brücknerův* vidí v názvu koncovku patronymickou a proto vykládá na rod Lestka, Lestkovici, Lstkovici (Archiv f. sl. Phil. XXI., 11), ale ve výkladu tom postrádáme přece něco. Kontext ukazuje na nějaký kmen silný, na nějž by se lépe hodilo jméno topické. Ovšem tomu vadí koncovka. Ostatně není nemožno, že korruptela Λιτζικὴ povstala jen zkomolením jména Vis-*lica*. S výkladem Ditziky nevěděl si rady ani *Šafařík* (SS. I., 539, II., 265) ani *Grot* (Изв. 66).

[1]) Srv. výše str. 260, pozn. 1. *Farlatti* hledal tuto Vislu v Dalmacii (Illyr. Sacr. I., 139).

[2]) Že by měl nějaké staré písemní dokumenty, jak soudil *Grot* (Изв. Конст. 59), dokladu nemáme.

[3]) Srv. i *Jagić*, Ein Kapitel 57. *Kos*, Gradivo I., 197.

bližších topografických označení a interpolací. Tak náleží interpolatoru bližší výklad o tom, co je severní Chorvatsko a Srbsko, kde se rozkládá, a zejména bližší výklad o tom, kdy se příchod udál a jakým způsobem je císař Herakleios usadil.

Zde patrně, jak Konst. Jireček správně podotýká, na utvoření Konstantinovy zprávy měla i vliv restituce římského panství v městech dalmatských, která se po šťastně skončené válce perské r. 629 podařila Herakleiovi.[1]) A zdá se, že se císař Herakleios vskutku při této restituci opíral proti Avarům o některé kmeny slovanské a pomocí jich zbavil se tam na trvalo Avarů. Toho, co mu vyvedl chakan r. 619 a r. 626[2]), nemohl císař zapomenouti.

Jako z příčin vyložených nemohou sloužiti údaje Konstantinovy k vymezení území severních Chorvatů a Srbů, tak také nemají významu pro určení doby příchodu obou kmenů na Balkán. Příti se o přesné datum z doby panování Herakleiova[3]) byla by práce zcela zbytečná.

Ptáme-li se po době, v níž Chorvaté a Srbové osadili Posáví a Dalmacii, a ostavíme-li stranou ztotožnění Chorvatů s Karpy usazenými Maximianem r. 295 při dolní Drávě[4]) a rovněž zatím i všechny hypothesy archaeologické, je jisto jen, že už v III. století dostali se Slované na Dolní Drávu, Sávu a Vrbas, a je jisto, že už poč. VI. stol. vpády těchto Slovanů pronikaly do Dalmacie, r. 547/8 dotýkaly se Drače a už k r. 600 ohrožovaly samu Italii. Slované, kteří je podnikali, nebyli asi jiné větve nežli té, jež tu seděla později, a z níž — původně vlastně jednotné — vyvinuly se teprve později dva politické celky, vedené dvěma kmeny Srbů a Chorvatů. O tom svědčí Jagićem a Oblakem pointovaný moment jazykový[5]), plynulý řetěz dialektů, přecházejících povlovně ze slovinštiny západní (kajkavštiny) přes čakavské a štokavské dialekty,

[1]) *Jireček*, Romanen I., 31 (1901). Zbytek Dalmacie, jenž zůstal v moci říše římské, byl jistě před dobou Karolingů mnohem větší než to, co popisuje v X. stol. Konstantin. Ztráta ostrovů nastala teprve v IX. stol., dobytím jednak od Arabů, jednak od Slovanů. Za Konstantina omezovaly se zbytky na 3 quarnerské ostrovy (Krk, Osor, Rab), na území zaderské a města Trogir, Split, Dubrovník a Kotor (*Jireček* 32).

[2]) Srv. výše str. 230.

[3]) Srv. výše str. 254, pozn. 1.

[4]) To jest základ theorie Bogusławského (srv. výše str. 260), opírající se o záměnu jmén *Herculius* (příjmení Maximinovo) a *Heraclius*.

[5]) Srv. výše str. 257. Jagićův výklad o plynulosti dialektů srv. v jeho práci hlavně na str. 72 sl.

a dále přes přechodní timocké, pirotské, vranskoleskovacké až do bulharských, jenž ukazuje, že patrně v jednom proudě, soudobně, bez pozdních protržení pohybovala se massa slovanských dialektů skupiny »jižní« v témž pořadí, jak jsou dnes, k Dunaji a přes Dunaj dále na Sávu a na Balkán.

Slovem, pozdější historičtí Srbochorvaté, celek původně jazykově i kulturně jistě jednotný, rozpadající se pouze na řadu kmenů, mezi nimiž se nejsilněji vyvinuli a ostatní ovládli Chorvaté a Srbové, byli tu již v III.—VI. stol. a nemohli teprve přijíti za Herakleia. Také žádný pramen historický — a máme jich pro VII. stol. dosti velkou řadu — o události té, jak ji Konstantin pojímá a líčí, nic neví.

Naopak jsou zprávy positivní, jež nasvědčují, že tu Srbové už v VI., ba už v II. stol. byli. Je to předně Ptolemaiova osada na Sávě Serbinon, Serbition a Servitti itinerářů IV. století, kterou s hlediska svých výkladů pokládám za předvoj a první stopu Srbů na postupu k jihu[1]); dále v stálých bouřích a pohybech kmenů balkánských, o nichž víme v VI. a VII. stol., a z nichž přemnohé od Sávy na rozkaz Avarů směřovaly dolů k Soluni, dostala se patrně část kmene srbského na hranice Makedonie a Thessalie,[2]) odkudž zase osada jakási přenesena byla až do M. Asie. Zde se připomíná poblíže Nikomedie osada *Γορδόσερβα* už v VII. stol., totožná patrně s osadou později jmenovanou Servochoria, *Σερβοχώρια*, jež je označena jako osada slovanská[3]).

Zakončuji tedy výklad svůj o otázce přechodu Srbochorvatů v tomto závěru:

V Zakarpatí, kde původně měla sídlo celá jazyková jednota slovanská, tvořila se odedávna dialektická centra a jedno z nich, zárodek pozdější jednoty srbochorvatské, tvořilo se v sousedství centra pračeského a prapolského na jedné a praruského na druhé straně a to při samých Karpatech, jak svědčí přechod jména hor na jeden z hlavních kmenů této větve, na Chorvaty. Toto

---

[1]) Srv. výše str. 151.

[2]) Srv. později připomínané místo *Σέρβια* (Kantakuzenos III., 58, IV, 19, Konst. Porf. de adm. imp. 32 *τὰ Σέρβλια* atd.). Srv. *Tafel*, De Thessalonica 59.

[3]) Srv. *Gelzer*, Abh. bayr. Akad., Bd. XXI., 538, 545, *B. Pančenko*, Изв. рус. арх. инст. въ Константинополѣ. 1902. VIII., 58, Fontes rerum austr. XII, (1856), 475, 491, 494. Podrobněji o těchto koloniích slovanských v Malé Asii viz na konci kap. VII.

chorvatskosrbské centrum bylo patrně dosti mohutné a z něho při šíření Slovanů vyšel proud nesoucí pode jménem Slovanů vedle jiných kmenů (Slovinců) i budoucí Chorvaty a Srby k jihu a to jednak přes Moravu, jednak přes severní průsmyky karpatské k Dunaji, odtud k Sávě a dále na Balkán. Tento postup připadá už do průběhu několika století před VI. věkem a náležejí mu ty stopy Slovanů, s nimiž se v končinách pozdějších Chorvatů a Srbů setkáváme v II.—V. stol., na př. *Ulca*, *Vrbas*, *Metubarris*, *Servitti* — *Σέρβινον*. Na jisto Chorvaté a Srbové byli mezi Slovany, kteří v V.—VII. stol. osídlili Srbsko, Bosnu a Dalmacii, a části jejich pronikaly při vpádech do říše až k hranicím Řecka, odkudž přešly i do M. Asie. Najisto nepřišli teprve za panování Herakleiova.

Ale tento jižní slovanský proud nesebral s sebou celé staré zakarpatské centrum srbochorvatské. Části Chorvatů a Srbů zůstaly, udržujíce si své jméno, na severu, ale byly při tom roztrhány na různé strany velkými pohyby zakarpatských Slovanů v II.—VI. století. Ač se v základě i tyto zbytky počaly vyvíjeti týmž směrem, jakým postupoval vývoj jazykový u jižních sourozenců, přece, jsouce nadále vydány jen vlivům západních a východních kmenů slovanských, od nichž byly v prvních stoletích po Kr., kdy ostatní odcházeli na jih, ještě relativně málo odlišeny, podlehly brzy a assimilovaly se jazykově těm kmenům západoslovanským a ruským, s nimiž byly ve styku. Tak vysvětluji vznik a zánik Chorvatů ruských, polských, českých a tak event. i Srby vedle kmenů ruských.

O různých hypothesách, které se pokoušely blíže určiti, kde bylo východisko Srbochorvatů v Zakarpatí a vůbec i ostatních Jihoslovanů (Slovinců a Bulharů), kde byla pracentra jejich dialektického vývoje v jednotné oblasti praslovanské, srv. dále v úvodě ke kap. VII., kde se vrátím k differenciaci větve jihoslovanské.

Příteli dru J. Kadlcovi

Autor

HISTORICKÁ BIBLIOTÉKA.

ŘÍDÍ J. GOLL A J. PEKAŘ.

Č. IX.

SLOVANSKÉ STAROŽITNOSTI.

II. 2.

SLOVANSKÉ

STAROŽITNOSTI.

SEPSAL

Dr LUBOR NIEDERLE,

PROFESSOR ČESKÉ UNIVERSITY V PRAZE.

DÍLU II. SVAZEK 2.

V PRAZE.

NÁKLADEM BURSÍKA & KOHOUTA,

KNIHKUPCŮ ČESKÉ UNIVERSITY A ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1910.

SLOVANSKÉ STAROŽITNOSTI. DÍL II.

SEPSAL L. NIEDERLE.

PŮVOD A POČÁTKY

SLOVANŮ JIŽNÍCH.

SVAZEK 2.

V PRAZE.

NÁKLADEM BURSÍKA & KOHOUTA.

KNIHKUPCŮ ČESKÉ UNIVERSITY A ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1910.

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY, SLOVESNOST
A UMĚNÍ A C. K. ČESKÉ VYSOKÉ ŠKOLY TECHNICKÉ V PRAZE.

SLOVANSKÉ STAROŽITNOSTI.

DÍL II.

PŮVOD A POČÁTKY SLOVANŮ JIŽNÍCH.

SVAZEK II.

KAPITOLA VI.

NÁRODOPISNÉ POMĚRY NA DUNAJI A NA BALKÁNĚ V VI. A VII. STOLETÍ.

Změny politické a nová státní organisace. — Zánik starých říšských provincií a vznik them. — Národopisný obraz: Počátky graecisace a romanisace a jejich rozšíření. — Záplava slovanská v VI.—VII. stol., její ráz a účinky. — Ústup romanisace a graecisace. Vznik Romanů, Vlachů balkanských a Rumunů. — Zánik praobyvatelů. — Zbytky Thráků a Illyrů. — Vznik Albanců. — Zbytky Gallů, Sarmatů (Jazygů, Alanů), Germanů (Bastarnů, Gotů, Gepidů, Skirů, Rugů, Langobardů). — Zbytky Turkotatarů (Hunnů, Avarů). — Poměr Slovanů k Avarům. — Jiné orientální kolonie. — Karpové. — Závěr.

Výboje, které byly předmětem našeho líčení v předešlé kapitole, působily silným vlivem na předchozí stav končin podunajských a balkánských. Předně na stav politický. Projevilo se to ve stálém zmenšování říše římské a vznikání nových politických celků, zprvu na severu Sávy a Dunaje, později i na samém poloostrově.

Od doby Trajanovy, kdy říše římská nabyla v těchto končinách svého největšího rozsahu (srv. str. 57 sl.), kdy hranice běžela velkým obloukem od ústí Tisy přes horní Samoš, Karpaty až po čáru spojující ohyb Dněstru s ústím Bugu a Dněpru, viděti lze postupné, pomalé sice, ale nezadržitelné zmenšování římské oblasti na Dunaji a na Balkáně. R. 275 vyklizena byla Dacie až na několik pevných míst na levém břehu Dunaje, kde ze strategických příčin udržovány byly římské posádky ještě v VI. století (srv. str. 105). Potom podle jména zůstal sice Dunaj po několik století říšskou hranicí, ale ve skutečnosti ho Římané už od V. stol. neovládali, a r. 447 Attila přímo žádal, aby mu byl přepuštěn pás

území na pravém břehu až po Niš (str. 113). Pannonie ztracena byla vlastně již r. 453, kdy byla odevzdána Gotům (str. 114); od nich ji pak přejali Longobardi a po nich Avaři. Říše římská sice na dále udržovala si nároky na Pannonii, ale ve skutečnosti zbyl jí jen kout se Sirmiem do konce VI. stol. (str. 202 sl.).

Naposled byl Dunaj od vtoku Sávy dolů po delta uznán výslovně za hranici římské říše r. 601 ve smlouvě Maurikiově s chakanem avarským,[1]) ale přestal jí býti hned už za rozhárané vlády Fokovy a Herakleios nebyl již s to, aby se vrátil k pevné vládě Maurikiově. Za něho barbaři přecházeli řeku v nesmírných zástupech, usazovali se šmahem na poloostrově a Dunaje se říše již nezmocnila.

S touto ztrátou jediné řádné a přirozené hranice šla ruku v ruce i stálá, postupná ztráta panství uvnitř poloostrova. Kus země po kuse, provincie za provincií odpadala. A třebas některé se dále vedly v officiálním seznamu, fakticky už k říši nepatřily, neodvádějíce poplatku a netrpíce ani vojska ani úředníků římských.[2]) S tím vším souvisely ovšem i neustálé změny hranic bývalých administrativních provincií. Stará provinciální jména: Pannonia, Illyricum, Moesia, Dacia, Thracia, Macedonia, Liburnia, Dalmatia atd., udržovala se také nadále, ale rozloha jejich i pojem jejich se stále měnily, ba přecházely docela na území zcela nová, na př. Makedonie. Ovšem tyto podrobnosti politického a administrativního rozvoje říše římské na počátku středověku zde sledovati nemohu. Chci se pouze dotknouti vzniku nového administrativního ústrojí, o němž dále v textu bude několikráte učiněna zmínka, totiž vzniku byzantských *them*, jež nastoupily v VIII. stol. na místo bývalých provincií, resp. eparchií a praefektur.

Themy (*τὸ ϑέμα*) byly zde již dříve, ale jen jako organisace čistě vojenské. Úprava říše Diokletianova a Konstantinova oddělila úplně správu vojenskou a civilní. Za Justiniana vyskytla se sice snaha obé slučovati, ale ještě v VII. stol. zůstávalo zřízení them čistě vojenské[3]) a v civilní správě trvaly staré praefektury. Poměry na poč. VIII. stol. daly však Leonovi Isaurskému podnět

---

[1]) Theofylaktos VII. 15. Srv. výše str. 50, 220 a pozn. 2. na str. 223.

[2]) Srv. na př. list patriarchy Nikolaa III., uvedený výše na str. 210.

[3]) V VII. stol. byla císařská armáda rozdělena na themy: 1. opsikijské, 2. anatolské, 3. arménské, 4. thracké, 5. italské a 6. africké.

k nové úpravě administrace říšské, která staré zřízení zjednodušila a všechnu moc, vojenskou i civilní, přenesla do jedněch rukou velitelů them. Tím se dosavadní vojenské okresy staly i civilními a v VIII. stol. stanoveno bylo takto v asijské části říše 11 them, v evropské 3 themy, které se ovšem během následující doby zase měnily a množily. Nejlépe je známe v stol. X. a to ze spisu Konstantina Porfyrogenneta „περὶ τῶν θεμάτων" (srv. výše str. 183) a z doplňků, jichž k tomu poskytují arabské zprávy Ibn Churdádbiha, Kodamy a Mas'údího.[1]) Konstantin uvádí v Evropě tyto themy: 1. **θέμα τῆς Θράκης**, 2. **τῆς Μακεδονίας**, (tyto dvě se v IX. stol. slučovaly také v 1 thema), 3. **τοῦ Στρυμόνος**, 4. **τῆς Θεσσαλονίκης**, 5. **τῆς Ἑλλάδος**, 6. **τῆς Πελοποννήσου**, 7. **τῆς Κεφαλληνίας**, 8. **τῆς Νικοπόλιδος**, 9. **τοῦ Δυρραχίου**, 10. **τῆς Σικελίας**, 11. **τῆς Λογγιβαρδίας**, 12. **τῆς Χερσῶνος**.

Asie se rozpadala tehdy na 17 them s archipelagem. Srv. mapu připojenou k poč. kapitoly VII. a druhou u stati jednající o Slovanech maloasijských na konci kapitoly VII.

Pro celou římskou říši východní od V.—VI. stol. počalo se užívati názvu *Romania*- *Ῥωμανία*.[2])

---

[1]) O themách srv. zejména tyto práce: *H. Gelzer*, Die Genesis der byzant. Themenverfassung, Abh. sächs. Ges. Wiss. Bd. 41. Nr. 5 (1899), v níž však autor nepoužil Mas'údího, *Schlumberger G.* Sigillographie de l'Empire byzantin (Paris 1884) 108, 110, 122, 162, 179, 205, *C. Diehl*, L'origine des thèmes (Études d'histoire du moyen âge. 1896, 7), *Kulakovskij Jul.* Къ вопросу о ѳемахъ Визант. имперіи (Kijev 1904), Къ вопросу о происхожденіи ѳемнаго строя Виз. имперіи (Сборн. ст. по ист. права въ честь Вл. Буданова 1904), *Broocks* Arabic lists of the byz. themes (Journ. of Hell. Stud. XXI. 1901. 67. sl.). Srv. též komentář *Tafelův* k vydání II. knihy Konstantinova spisu „περὶ θεμάτων", str. XIII. sl. (Tübingen 1847) a spis *F. Uspenského* Военное устройство виз. имперіи (Изв. р. арх. инст. Конст. VI. 154—208, 1900). Na mapě Balkánu připojené ku počátku kap. VII. jsou naznačeny themy X. stol. podle mapy *Buryho* „The eastern roman empire" Pl. 71 v *Reg. Lane Poole*, Historical atlas of modern Europe (Oxford 1897), na mapě Malé Asie, připojené ku konci kap. VII.. podle práce *Gelzerovy*.

[2]) Poprvé čte se toto jméno v Cons. Constantinopol. (Fasti Hydatiani) ad a. 334 (MGH. Auct. ant. IX. 1. 234): his conss. (Optato et Paulino) Sarmatae servi, universa gens dominos suos in Romaniam expulerunt. Pod. praví Jordanis Get. 266: multique Hunnorum passim proruentes tunc se in Romania dediderunt. Srv. dále Athanasius ad Solitar.: *ἡ 'Ρώμη μητρόπολις τῆς 'Ρωμανίας* a Orosius VII.3 2. Jiné doklady viz u *Junga* Roman. Landschaften, str. XVIII.

Je na bíle dni, že se následkem těchto nových politických poměrů změnil valně i starý národnostní stav Balkánského poloostrova.

Kdyby nebyly nastaly bouře a výboje, jejichž průběh jsme vylíčili v kapitolách předešlých, byl by asi celý poloostrov během doby podlehl z části pořečtění, z části počímštění tak, jako se to stalo s jinými zeměmi v jižní Evropě, jež se staly částmi říše římské.

Na severu poloostrova provincie Pannonie a stará zadunajská Dacie počaly se značně romanisovati,[1]) ale úspěch romanisace byl zde přerušen tím, že obě provincie musily býti vydány barbarům, a to Dacie už r. 275 (srv. výše str. 105), při čemž docela čteme, že kolonisté římští odvedeni byli zpět na Balkán do nové Dacie Ripenské. Pannonie ztracena byla o něco později, dostavši se v moc r. 380 a 453 Gotům, r. 445 Hunnům (ne-li dříve), potom r. 526 nebo 546 Langobardům a r. 567 Avarům.

Vnitro Norika bylo patrně už koncem VI. století francké, neboť r. 552 Frankové odepřeli Narsovi průchod do Italie, r. 565 bylo Aguontum osada francká a r. 591 stěžují si istrijští biskupové, že Frankové usazují biskupy do Tiburnie a Poetovia. V Pannonii a Noriku zbylo do příchodu Slovanů jen několik málo římských měst (Aguontum, Teurnia, Celeja, Flavia solva, Virunum, Emona, Poetovio, Lauriacum, Vindobona, Carnuntum) a venkovští romanští obyvatelé zůstali seděti jen v okolí hornorakouských jezer mezi Innem a Emží, potom v okolí starého zříceného Iuvava, ale to byly jen zbytky nepatrné, které se nemohly udržeti.

Na samém poloostrově jižně Dunaje a Sávy učinila už před tím, než přišli Římané, řeč a kultura řecká mezi Thráky

---

[1]) O rychlém postupu romanisace v Pannonii svědčí na př. slova Velleia Patercula z poč. I. století: ,,in omnibus autem Pannoniis non disciplinae tantum modo, sed linguae quoque notitia romanae, plerisque etiam litterarum usus et familiaris armorum erat exercitatio (II. 110). O romanisaci Norika, Pannonie, Dacie a vůbec celého Podunají srv. hlavně: *Jung* Roman. Landschaften (Innsbruck 1881) 439 sl., 356, 365, 371, 378 sl., Die Römer und Romanen in den Donauländern (2. vyd. Wien 1877), *Bidermann G.*, Die Romanen etc. in Oesterreich (Graz 1877), *Kämmel* Anfänge 1—116, 126 sl., *A. Budinszky*, Die Ausbreitung der latein. Sprache über Italien und die Provinzen des römischen Reiches (Berlin 1881) 179 sl. Srv. též *Pauly-Wissowa* Reallex. s. v. Dacia, 1964 sl. a stať *Premersteinovu* o Moesii v Jahreshefte d. arch. Inst. I. Anh. 177 sl.

a Illyry značné pokroky, vycházejíc z kolonií při Pontu a Adriatickém moři. Po římské okkupaci zůstala ve sféře vlivu řeckého jenom Thrakie; na západě ustoupil vliv řecký římskému, který zase postupoval do vnitř dvojí cestou; jednak z pobřežních kolonií dalmatských, jednak z kolonií povstalých podél dolního toku dunajského. Mezi prvé patřilo pět měst v čele se Salonou (Aequum, Jader, Narona, Epidaurum), vedle několika menších obcí, počínajících od Tarsatiky a Senie až po území skaderské. Vůbec pobřeží dalmatské bylo od doby republiky a první doby císařské hojně kolonisováno římským obyvatelstvem. Mnohem řidší byla kolonisace hornatého vnitrozemí, ale i zde mezi Illyry, hlavně sloužením ve vojště římském, rozšířila se latina až do nejzazších údolí Dinarských Alp, byť i nedokonale, jak ukazuje chybná, zkomolená řeč místních nápisů. Druhou a důležitější cestou pro vnikání římského vlivu stal se Dunaj se svým věncem římských zákopů, ležení, pevností a osad. Zde ovládala latina úplně po šest století od Augusta až po císaře Phoku (při ústí až po Konstantina Pogonata). Základem vlivu a kolonisace římské byla ležení a osady římských veteránů, z nichž se vyvinul jakýsi dědičný systém hraničárský. Odtud také vzala původ i řada císařů římských v III. a IV. století (Konstantin Veliký, Jovianus, Gratianus, Valentinianové atd.); z Dalmacie vyšel jediný Diokletian.

Hranici obou oblastí, latinské a řecké, na poloostrově Balkánském můžeme si stanoviti podle toho, která řeč převládá na zachovaných nápisech. A tu vidíme, že tato mez spadala asi v jedno s hranicemi pozdějších provincií římských Praevalidy a Dardanie na jedné, Epiru a Makedonie na druhé straně (srv. mapu k str. 56) a táhla se od Lissu (Lješ) na břehu adriatickém jižně od Skodry, Prizrenu, Lipljanu a Skople (Stobi byly už řecké) mezi Niš a Belu Palanku na jedné a Küstendil, Pirot a Srědec na druhé straně; odtud se brala podél severního svahu Haemu tak, že nápisy z okolí Vracy a Nikopole jsou většinou řecké, z okolí dunajského pak výhradně latinské.[1]) Totéž rozdělení oblastí lze doložiti i z jazykového rázu nomenklatury, která v končinách latinského vlivu vykazuje také pronikavě římský nebo romanisovaný ráz, kdežto

[1]) Více o této hranici viz u *K. Jirečka* v Arch. Ep. Mitth. X. 44, Archiv sl. Phil. XV. 99 a *Romanen* I. 13. Srv. i *Mommsen*, RG. V. 186, 193, *Ivanov J.* Сѣверна Македония (Sofia 1906) 30 sl., 381, *Dumont*, Mélanges d'archéologie (Paris 1892) 215. Na mapě Balkánu dále připojené označena jest červenou čarou.

v Thrakii, jižně od Haemu romanská jména chybějí. Ostatně to potvrzují i jiné zjevy. Biskupové římských končin v Moesii a Illyriku drží v době křesťanské s Římem proti Byzantiu, končiny ty na konci starověku rodí i latinské spisovatele atd.[1])

Na tomto základě vytvořily se na Balkánském poloostrově především dva hlavní okrsky romanisační: jeden v Horní Moesii, v Ripenské Dacii, v latinské části Dacie Mediterranejské (u Niše, Remesiany) a v Dardanii, tedy v nyn. Srbsku, záp. Bulharsku a v Staré Srbii, — druhý pak na pobřeží adriatickém.[2]) Mezi oběma byl horský pás poměrně málo obydlený, kde zůstali Illyrové méně dotčeni romanisací (dnešní vnitro Bosny, záp. Srbsko, Černá Hora a sev. Albanie) a kde teprve příchod Slovanů změnil starý stav, právě tak, jako na východě v horách thrackých.

Ale romanisace těchto dvou okrsků přece jen se nedokončila.

První trhlinu do vývoje latinisace severního Balkánu přivedlo rozdělení říše římské po smrti Theodosia I. r. 395. Hranice mezi oběma polovinami říše vedena byla na čáře spojující Kotor s krajem na západě od srbského Bělehradu. Na východě se ještě po delší dobu udržovala latina ve vynikajícím postavení. Zejména ve vojsku dlouho platila dvojjazyčnost;[3]) ještě v t. zv. strategikách císaře Maurikia (připisovaných Rufovi) z konce VI. stol. žádá se, aby vojenská nařízení a zákony čtly se vojsku řecky i latinsky, ve velení řeckém je řada rozkazů latinských (cede, sta, move, transforma, torna atd.) a vůbec v terminologii vojenské (*βάνδος*, ***φόσσα, ἀρμάτος, κούρσωρ, μένσωρ, φλάμμουλα, βούκινα, τουβάτωρ***),

---

[1]) O romanisaci záp. Balkánu srv. především výborný spis *K. Jirečka* Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters. I. Theil. (Denkschr. d. Akad. d. Wiss. in Wien. Phil. Hist. Cl. Bd.XLVIII. 1901) a starší práci *Fr. Račkého* Hrvatska prije XII. vieka II. (Rad LVII. 106 sl., 1881). Srv. též *Zippel G.*, Die Römische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus (Leipzig 1877) a dále spisy uvedené právě na str. 286 v pozn. 1. Zde bych podotkl, že *Tomaschek* (Thraker I. 78) dovozoval, že i celý východní Balkán byl romanisován ne pořečtěn, třebas prameny o tom nemluví.

[2]) *Jireček*, Romanen 20 sl., *Densusianu*, Histoire I. 3 sl., 204 sl.

[3]) O této dvojjazyčnosti srv. *Jireček* l. c. 18, *Roesler*, Zeitpunct 95, *Tomaschek* Thraker I. 78, *Densusianu* l. c. 390. Viz hlavně zprávy u Theofylakta VI. 9, VII., 2, Theofana ed. *Boor* 258 („*τόρνα, τόρνα φράτερ*“) a vůbec slovník slov latinských a řeckých u Theofana v edici *Boorově*. O cihle nal. v Sirmiu s řeckou modlitbou srv. *Patsch* Glasnik 1902, 414, *Stanojević* Виз. I. 234, *J. Brunšmid*, Eranos Vindobonensis 1893, 331 (viz Byz. Zs. III. 222).

vůdcové a důstojníci byzantských vojsk mají ještě v V.—VI. století jména římská, — ale už koncem VI. a počátkem VII. nastává náhlý obrat. Za císaře Maurikia setkáváme se naposledy s řadou římských (a také germanských) jmen vůdců. Za jeho nástupce Heraklia převažují jména řecká a za dalších císařů je jméno latinské jen výjimkou. Začala znovu ovládati řečtina.

Ale jak na pořečtění východní části Balkánu, tak i na pořímštění západu bylo již pozdě. Přišli zatím na poloostrov Slované, nový živel kultury sice nevysoké, ale silný, zdravý, živel neobyčejné schopnosti plodivé a assimilační, živel, který sice rád přejímal vymoženosti cizí kultury a cizí mravy, ale který při tom neztrácel své řeči a své národnosti, ba naopak ji při tom všem dovedl vštěpovati jiným. Přišli sice se Slovany a před nimi ještě jiní barbarové od severu a východu, zejména mnoho Germanů, ale ti nebyli tak silni počtem, neměli té síly assimilační anebo se trvale neusazovali. Slovem, jiní barbaři severní a východní pomohli sice zpestřiti národopisný obraz Balkánu na čas v době IV.—VI. stol., ale trvalejší změny nezpůsobili. Teprve Slované ovládli všude vítězně a způsobili nejen na severu Dunaje, ale i na samém Balkánském poloostrově až po jižní mysy peloponnéské úplný obrat v starých národopisných poměrech.

Dlužno však připomenouti, že tento výsledek slovanské kolonisace nezávisel jen na početné a elementární síle živlu slovanského, nýbrž do značné míry byl připraven i poměrnou depopulací mnoha krajin a měst, jak na severu Dunaje a Sávy tak i na poloostrově. V té době osud doléhal vskutku těžce na země balkánské.

Jak jsme výše viděli, výboje a vpády barbarské stíhaly jeden za druhým a každý z nich připravoval o život tisíce domácích obyvatelů, zejména občanů městských, neboť venkované spíše se uchylovali a ukrývali do hor; jiných tisíce bylo odvlékáno do otroctví na sever do končin zadunajských. Srv. na př., co vypravuje Prokopios, jak už za vpádů doby Justinianovy provincie byly obráceny v poušť a na 200.000 Římanů odvlečeno bylo do otroctví,[1]) nebo jak autor druhé Demetriovské legendy stýská si, že všechna města makedonská mimo Soluň zbavena jsou oby-

[1]) Historia arcana 18 (ed. *Kraševinnikov* 85): *πλέον γὰρ ἐν ἑκάστῃ εἰσβολῇ οἶμαι ἢ κατὰ μυριάδας εἴκοσιν εἶναι τῶν τε ἀνῃρημένων καὶ ἠνδραποδισμένων ἐνταῦθα Ῥωμαίων, (ὥστε) τὴν Σκυθῶν ἐρημίαν ἀμέλει ταύτῃς πανταχόσε τῆς γῆς ξυμβαίνειν*. . . Srv. tamže kap. 11. Starší podobné nářky ze stol. IV. a V. srv. u *Stanojeviće* Виз. I. 130 pozn. 28.

vatelů, jak na jiném místě naříká zase nad nesčíslnými vraždami a zotročováním lidí domácích,[1]) nebo konečně jak Jan Efeský trpce posuzuje zpustošení Řecka.[2]) A co neschvátili barbaři, zničily další rány, způsobené několikerým hladem a morem nebo jiné pohromy živelní, zejména častá zemětřesení a záplavy, které zase pod trosky budov pohřbívaly sta a sta mrtvých.[3]) V V.—VII. století podléhal vskutku Balkán neslýchaným útrapám a ztrátám a časem se zdálo, že se na dobro vylidní.

Za takových poměrů byla ovšem Slovanům okkupace velmi usnadněna a není divu, že noví přistěhovalci způsobili tak hluboký a tak rychlý převrat v národopisných poměrech Podunají a Balkánu. Musilo jich ovšem postupovati na jih nesmírné množství. Slované účastnili se od VI. století téměř všech bojů a při tom jich jistě pohynulo na statisíce. Jestliže se přes to v stol. VII. a následujících objevuje celé Podunají plné Slovanů a jestliže i Balkán je jimi z největší části naplněn, nelze si zjev ten vyložiti jinak, než tím, že jich sem přišlo nesmírné množství[4]) a pak tím, že již dříve, než nastaly historicky ověřené vpády VI. a VII. století, Slované seděli ve velkých massách už při levém břehu Dunaje. Kdyby byla celá ta spousta Jihoslovanů přišla rázem teprve v VI. a VII. století ze severu od Karpat na jih, v době, v níž se současně *z týchž končin* hrnulo jich stejné množství na západ k Labi, na východ za Dněpr a na sever za Dvinu, — *byla by mezi Odrou a Dněprem nutně nastala prázdnota, podobná té, kterou zanechali po sobě Němci po odchodu z východní Germanie.* Ale tomu tak nebylo, jak vidíme z počátků dějin českých, polských a ruských. To je také jeden z hlavních důvodů, proč soudím, že Slo-

[1]) II. 37 (*Tougard* 118): *τὰς ἀφάτους τῶν πόλεων ἐκπορθήσεις καὶ τὰς γεγενημένας ἀπείρους κατασφαγὰς καὶ αἰχμαλωσίας . . .* 129: *δι' ὅτι τὰς ὑπ' αὐτὴν πάσας πόλεις καὶ ἐπαρχίας ἐξ αὐτῶν ἀοικήτους γενέσθαι, ταύτην δὲ μόνην ἐν μέσῳ αὐτῶν ὑπάρχειν.*

[2]) Jan Efeský VI. 25 (srv. výše str. 207).

[3]) K těmto morům viz prameny u *Muralta*, Chronographie 183, a *Tafela* De Thessalonica LXVI. sl. Připomínají se r. 531 sl., 597, 601, 746—8. Mor, který vyhubil mnoho obyvatelstva i v Noriku a Pannonii za doby Narsovy, připomíná Pavel Diacon (II. 4.). O depopulaci říše římské v této době vůbec srv. *Seeck*, Gesch. des Unterganges der antiken Welt I. (Berlin 1895) 318—367; spec. o Balkánu srv. i *Stanojeviče* Виз. и Срби II. 250.

[4]) O Slovanech na Balkán se hrnoucích dí také Leon: *πολύανδριά τε ἦσαν* sc. *Σκλαβικὰ ἔθνη* (Tactica XVIII. 100).

vané, kteří v VI. a VII. st. obsadili Balkán, naplňovali z větší části již dlouho před tím celé končiny mezi Karpaty, Sávou a Dunajem, dále Valašsko s Multanskem, a že nepřišli teprve v VI.—VII. stol. ze Zakarpatí.

My musíme přijmouti za nutný předpoklad, že před VI. stol. Slované seděli už v celé severní části Podunají. Přes to, že od III. stol. ovládali Dacii Vandalové a od III. Gotové a Gepidové, Pannonii a stř. Dunaj od V. stol. Hunnové, pak Gotové, od VI. Langobardi a Avarové, z části i Herulové a jiní ještě, — byly tyto země na jisto už v základu a většinou slovanské a sídlení jmenovaných národů musíme si představiti vždy jen jako superposici výbojného a vítězného kmene nad vrstvou slovanskou. Gepidové, Hunnové, Avaři, Bulhaři prostě ovládali kraj již před tím osídlený Slovany, jsouce buď soustředěni na některém omezeném místě nebo rozloženi v řadě okrsků mezi lidem slovanským. To zřejmě vidíme i z celého Prokopiova líčení vpádů slovanských vedle avarských, gepidských a bulharských i z dalších přímých zpráv o tom, jak za doby Justinianovy země na levém břehu Dunaje byly osazeny Slovany a Anty,[1]) i konečně a hlavně z důležité a základní zprávy Jordana, který r. 551 ve svých gotských dějinách klade sice ještě sídla Gepidů do území obtékaného Dunajem, Tisou a Alutou (*Gepidia*), tedy do staré Dacie, ověnčené na severu věncem karpatských hor,[2]) ale při tom dodává: „po levé, k severu obrácené straně hor, počínajíc od pramenů, Visly usadil se po nesmírném prostranství lidnatý národ Venetů, kteří, jakkoliv mají různá jména po rodech a krajích, přece především se zovou Slované a Antové. *Slované pak sedí od města Novietuna a jezera Mursijského až k Dněstru a na sever k Visle*, bydlíce místo pevných měst v lesích a bařinách; Antové, kmen nejstatečnější, bydlí na záhybu Pontu od Dněstru k Dněpru, kteréžto řeky několik dní cesty od sebe jsou vzdáleny.“[3]) Tedy podle zřejmého svědectví

---

[1]) Mezi tyto přímé zprávy patří Prokop. BG. I. 27: (*Οὖννοι, Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται) οἵ ὑπὲρ ποταμὸν Ἴστρον οὐ μακρὰν τῆς ἐκείνῃ ὄχθης ἵδρυνται* a další podobné jeho výroky (srv. *Stanojević*, Глас LXXX., 126), Leon. Tact. XVIII. 79, 99 (viz citát výše na str. 180). Srv. též starší význam slova ***Σκλαυινία, Σκλάβων χῶρα*** pro Valašsko (viz výše str. 181, 217 sl., 237).

[2]) Getica 30, 33, 73, 74, 113. Srv. výše str. 59, 107 a pozn. následující.

[3]) Podle nejlepšího vydání Mommsenova zní celý text takto (připojuji předem i úvod o Skythii vůbec) Get. V. 30: „Scythia si quidem Germaniae terre confines eo tenus, ubi Ister oritur amnis vel stagnus

Jordanova Slované počátkem VI. stol. seděli v nesčíslném množství ve střední Evropě tak, že sídla jejich zasahala na jih k Dunaji od ústí Sávy (totiž mursijských bařin) ev. od jez. Neziderského k ústí Dunaje (kde byla osada Novietunum) a na západ k čáře, která spojovala prameny Visly ve Slezsku s Mursou nebo Šoproní, tedy asi opět k střednímu Dunaji aspoň po Prešpurk nebo vtok Moravy.[1]) To je zároveň hlavní zpráva, na základě jíž musíme

---

dilatatur Morsianus (al. cod. Musianus), tendens usque ad flumina Tyram, Danastrum et Vagosolam etc. (až do Asie); haec, inquam, patria id est Scythia longe se tendens lateque aperiens, habet ab oriente Seres, ab occidente Germanos et flumen Vistulae, ab arctu id est septentrionali, circumdatur oceano, a meridie Persida, Albania, Hibernia, Ponto atque extremo alveo Istri, qui dicitur Danubius ab ostea sua usque ad fontem . . . . In qua Scythia prima ab occidente gens residet Gepidarum, que magnis opinatisque ambitur fluminibus . . . (Vyčítá nyní ty řeky: Tisia, Danubius, Flutausis a pokračuje [Get. V. 34, 35]: „introrsus illis Dacia est, ad coronae speciem arduis Alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, qui in aquilone vergit, ab ortu Vistulae fluminis per inmensa spatia *Venetharum* natio populosa consedit, quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutentur, principaliter tamen Sclaveni et Antes nominantur. Sclaveni a civitate Novietunense et laco qui appellatur Mursiano usque ad Danastrum et in boream Viscla tenus commorantur; hi paludes silvasque pro civitatibus habent. Antes vero, qui sunt eorum fortissimi, qua Ponticum mare curvatur, a Danastro extenduntur usque ad Danaprum, quae flumina multis mansionibus ab invicem absunt.“ S hlediska autochthonistického rozbírali tuto zprávu *Rutar S.* (Letopis mat. slov. 1880), *E. Boguslawski* (Hist. Słowian I. 19 sl.), *Kucharski* (Bibl. Warsz. 1855. II.), *Sasinek*, Pravek Slovanov. I. Jordanes (Sbornik mus. spol. I.) a hlavně *V. Kętrzyński* Co wiedzą o Slowianach pierwsi ich dziejopisarze Prokopiusz i Jordanes (Rozp. Akad. Krakov 1901).

[1]) V této zprávě Jordanově jsou některá místa sporná. Nejvíce bylo sporů o to, jak určiti polohu obou krajních bodů jižní hranice Slovanů, označených v textu *lacus Mursianus* a *civitas Novietunensis*. V starší době, kdy kritika textová stála na nízkém stupni a kdy výklady opíraly se o čtení třeba z nejchatrnějších rukopisů, docházelo se při výkladu těchto dvou označení, jež v některých rukopisech jsou korrumpována, k rozmanitým výkladům. Četlo se na př. „*a civitate nova et sclavina murmanensi*“ (také *rumunensi*) — „*lacus musianus*“ a výklad ocital se až u Velkého Novgorodu (*Novgorod — Slověnsk normanský*) a u jez. *Ilmenského*, jež v jedné novgorodské kronice sofijského spisku nazváno je Мойскъ. To na př. shledáváme u *Müllera* (Сбор. Росс. Ист. Мюллера. Спб. 1732-64, V. 383), *St. Siestřencewicze* (Recherches 443, 461) a ještě u *Eichwalda* (Alte Geographie 563, 565). Výklad spojující rukopisné jméno s Novgorodem je však zcela chybný, neboť je z textu zřejmo, že v něm běží o určení hranice jižní. Současně byly však podávány ještě jiné podivné výklady, o nichž viz na př.

souditi, že kompaktní massa Slovanů před r. 550 nepřekročila ještě Dunaje až snad na jednotlivé výstřelky.

Jestliže tedy na základě důvodů, jež jsme vyložili zde a výše v kapitole III., nepochybuji o tom, že Slované nepřišli od severu k Dunaji teprve v VI. stol., nýbrž že už delší dobu před tím, snad několik století pomalu osazovali celé severní Podunají, pronikajíce místy přes střední Dunaj do Pannonie, — zůstává, jak jsem rovněž výše na str. 175—80 vyložil, sporno a nejisto, byli-li před

---

u *W. Bogusławského* (Dzieje Słow. I. 21), nebo *N. Arcybyševa* (Повѣствованіе о Россіи M. 1838, I., 8). Spojování korruptely s Rumuny (*sclavina rumunensi*) shledáváme už u *Orbiniho* (Regno 10), *Jordana* (Origines III. 157), *Zeusse* (Deutschen 593, 594), a ještě nověji u *B. Hasdeu* (Сборникъ нар. ум. IX. 228) a *J. Barbulescu* (Zbornik u slavu V. Jagića. Berlin 1908 447), kteří stotožňují jméno s dědinou Slaveni na Alutě a v osadě „*civitas nova*" shledávají Nikopol. Později se obvykle četlo podle rukopisu A (Ambrosianus XI. st.) *lac. Mursianus* (to přijal i do svého vydání Mommsen) a to vedlo přirozeně k položení tohoto bodu jižní hranice na dolení tok Drávy, kde se nalézá bařinatý kout v okolí staré Mursy (u Ptol. II. 16, 8, VIII. 7, 6 *Μουρσία*). Tomuto výkladu vadí jen to, že v představě Jordanově se nalézal *lacus Mursianus* patrně někde při horním Dunaji, neboť když V. 30 popisuje hranice Skythie, praví o ní, že sahá až tam, „ubi Ister oritur ve stagnus dilatatur Morsianus". Tohoto místa chápali se rádi autochthonisti jakožto dokladu, že v prvé polovině VI. stol. sahali Slované k pramenům Dunaje a zmíněné jezero prohlašovali za jez. Bodamské, které v XVII. stol. G. Bucelius nazval jednou *lacus Moesius* (tak *Kucharski*, O Słowianach 510, *Chalúpka*, Let. Mat. Sl. VII., 2, 11, *W. Bogusławski*, Dzieje Słow. l. c., *Papáček*, Keltové, Praha 1902, 25). Běží tu však jen o doklad geografické nevědomosti Jordanovy. Jinak přiznávám, že by se dobře snesl s historií výklad, vycházející ze čtení *lac. Musianus* (cod. Breslaviensis XI. s., cod. Ottobonianus X. s.) a spojující jezero s jez. Neziderským a s jménem stol. Mošoňské. Anon. regis Bellae c. 57 uvádí „lutum Musun in confinio Pannoniae". (Tak *Sasinek*, Sborn. mus. spol. slov. 1896, 15 sl. a nově *Westberg*, Wanderung d. Langobarden. Petr. 1904, 13.) Na rozložení sídel slovanských obojí výklad nic nemění.

Podobné jsou obtíže s místem *civitas Novietunensis* (tak v rukopisech nejčastěji a sice v ambrosianském XI. st., heidelberském VIII. st., palatinském IX. st. a valencijském IX. stol.; Ottobon. a Breslaviensis mají korruptelu *novi et sclavinorum unnense*). Obvykle a, myslím, správně se ztotožnuje s osadou *Noviotunum* při dunajském ústí u dnešní Isakče. Tak vykládal už *Karamzin* (Ист. I. pozn. 43), *Šafařík* (SS. II. 164), nověji na př. *Rössler* (Zeitpunct 86), *Müllenhoff* (DA. II. 94.), *Kos* (Gradivo I. 49), *Jorga* (Gesch. des rum. Volkes I. 65) a *Mommsen* l. c. Jiní však ztotožňovali je s kolonií *Novae* u Viminacia (tak už *Jordan*, Origines III. 157, *Perwolf*, Archiv. f. sl. Phil. VIII. 31) nebo s Novietunem v Pannonii na horní Sávě, na cestě ze Siscie do Emony (*Chalúpka* l. c.).

VII. stoletím už na Balkáně. Že by se tu byli usadili před stol. VI., nemáme jistých stop, a když i připustíme možnost jednotlivých rozptýlených osad, mohlo býti starší osídlení Slovanů na poloostrově jen minimální. Byly to ostrůvky slovanské v záplavě cizí. Ve skutečnosti o nějakých „trvalých sídlech" Slovanů na Balkáně, o nějaké „kolonisaci" Slovanů před VI. stoletím nemůže býti řeči.[1]) Za to jsem přesvědčen, že stěhování do vnitra poloostrova a usazování se tam počalo už během stol. VI. a ne teprve v VII., jak se obvykle soudí.[2]) Je sice pravda, že se Slované při svých výbojích v VI. stol. vraceli pravidelně po útoku zpět za Dunaj, že „slovanská země" v představě současných historiků ležela za Dunajem (s hlediska byzantského) a že z podrobného líčení Prokopiova nenabýváme nikde dojmu o sídlech Slovanů ve vnitrozemí poloostrova. Ale nehledíc ani k zprávám Prokopiovým o Slovanech, kteří se usídlili už dávno před tím, kdy Prokopios psal, ve dvou tvrzích na pravém břehu dunajském, Adině a Ulmetu, používajíce jich za basi k dalším loupeživým výpravám,[3]) a nehledíc ani k zprávě o pokusu Justinianově kolonisovati Slovany r. 545 ve vnitrozemí v okolí tvrze Turres,[4]) poněvadž není pro-

[1]) Stejně asi vyslovuje se o době slov. kolonisace nově *St. Stanojević* v článku „O јужним Словенима у VI., VII. a VIII. веку" (Глас LXXX., 124 sl. 1909).

[2]) Srv. na př. *Roesler* (Zeitpunct 108 sl., 114, 116; on počíná kolonisaci teprve od druhé poloviny VII. století), *Kos* (Izv. Muz. Kr. VIII. 201 sl., Gradivo I. XXXII.), *Diehl* (Justinien 220), *Jireček* (Christl. Elem. 8, Heerstrasse 64—68).

[3]) Srv. výše str. 186.

[4]) Prokopios, BG. III. 14. Zde je totiž zmínka, že císař Justinian nabídl slovanským Antům pevná sídla v okolí pevnoti **Τούρρις** zvané s podmínkou, že za to budou na stráži proti vpádům hunnským. O pevnosti praví Prokopios, že byla nad Dunajem (*ὑπὲρ ποταμὸν*) a že ji před dávnými lety vystavěl císař Trajan. Tuto pevnost Sokolov, Kos i Stanojević a jiní hledají kdesi na levém břehu Dunaje, při vtoku Aluty, sledujíce v tom patrně Šafaříka, jenž ji ztotožnil s dnešním městem Turnul-Magurele. (*Šafařík* SS. II. 162, *Jorga* I. 66, *Sokolov* Ист. Болг. 43, *Kos* Izv. VIII. 110, Gradivo I. 26, *Stanojević* Византија 143, *Pogodin* Передв. 55 a j.). Ale poněvadž prameny jinak o nějaké tvrzi jména toho na samém Dunaji nevědí, ač by jako pevnost Trajanem zbudovaná měla býti uvedena v officiálních mapách a itinerářích, z nichž jsou nám přepisy zachovány; a poněvadž tytéž prameny zaznamenávají pevnost *Turres* (plur.) zvanou dále od Dunaje ve vnitrozemí mezi Remesianou a Serdikou, na nejdůležitější vojenské silnici balkánské, vedoucí z Viminacia (Kostolce) přes Naissos (Niš), Serdiku (Srědec), Philippopol a Adrianopol do Cařihradu, je možno, že osadou

kázáno, byla-li kolonisace ta vskutku provedena, — je přece v pramenech několik zpráv, z nichž nabýváme přesvědčení, že aspoň v druhé polovině nebo na konci VI. století větší zástupy Slovanů ve vnitru poloostrova se už trvale usadily, zejména při pravé straně Sávy, potom při středním pásmu Staré Planiny, dále v okolí Soluně a v Řecku.[1]) Od století VII. počalo ovšem už bezesporně

(πόλις) Prokopiem vzpomenutou mohla býti míněna také tato pevnost a že výraz ὑπὲρ Ἴστρον položen je nepřesně ve významu dále od Dunaje směrem k horám ve vnitrozemí. O této pevnosti srv. Itiner. Antonini 135, 2; Itin. Hierosol. 566, 8; Tab. Peuting. segm. VII. 5; Anon. Ravennas IV. 7 (ed. *Pinder* et *Parthey* 191). Srv. i Prokop. De aedif. IV. 4 (**Τουρρίβας**). Na mapě Peutingerské vzdáleny jsou Turres od Niše 49.000, od Srědce 52.000 kroků. Připadaly tedy k dnešnímu Pirotu, v jehož okolí se nalézají ještě zbytky římských opevnění. Že pak výrazů, jako **ὑπὲρ Ἴστρον**, bylo užíváno nepřesně, svědčí na př. u Ptolemaia výraz **ὑπὲρ Αἵμου** (III. 11, 1) ne ve smyslu na Haemu, ale severně od Haemu a to několik mil k severu. Podobně město Nikopolis na Jantře u Haemu, vzdálené od Dunaje, označuje se na mincích a nápisech výrazem **ἡ πρὸς Ἴστρον** (*Dobruský*, Сборникъ XVIII. 1901, 705.). Srv. i na Tab. Peutingerské legendu: *Nikopolistro*.

Při této lokalisaci pochopili bychom také mnohem lépe, v čem záležela politika zámyslu Justinianova. Dunaj byl té doby říšskou hranicí a území k severu za ním, tedy dnešní Valašsko, bylo r. 545 už slovanské. Jaký smysl mohlo však míti potom věnování nějakého území při vtoku Aluty, jež nepatřilo k říši? A jak *tam* měli Anti chránit říše od útoků hunnských? Něco jiného je s krajem kolem pevnosti Turres, jež ležela před průsmykem dragomanským. Tudy šla důležitá, ba nejdůležitější strategická silnice spojující Dunaj s Cařihradem, tudy vedly obvyklé vpády barbarů směrem na hlavní město, a zde také usaditi kmen, jenž byl mezi Slovany znám v Cařihradě svou statečností (srv. Jordanis V. 35 Antes vero, qui eorum sunt fortissimi), s podmínkou, aby byl spojencem a strážcem říše, bylo by bývalo jistě výborným tahem císařovým. Hledisko strategické vede nás proto od lokalisace Šafaříkovy mnohem spíše sem, mezi Niš a Srědec, text sám ovšem k Dunaji. Jenom nevíme, přestěhovala-li se vskutku zmíněná část Antů. Čteme jen, že Antové přijali nabídku, žádajíce Chilvuda za správce, ale tohoto Chilvuda, když se bral do Cařihradu, Narses zajal a uvěznil. Co se jinak stalo, nevíme. Prokopios nemluví nikde, ani Agathias nebo Menander, o nějaké kolonii Antů v této části Illyrie. Ale přes to není vyloučeno, že se přesídlení stalo. Objevujíť se nám později na mnohých místech slovanské kolonie, aniž jsme se dříve dočetli, kdy a jak se tam vzaly. Ostatně bych připomněl, že podle *Cichoria* (Reliefs d. Traiansäule III. 134, 137) Traian u ústí Aluty vůbec nebyl. Za to však založil po vítězství nad Daky pevnost *Nicopolis ad Haemum* (Ammian XXXI. 5, Jordanis Get. 18), s čímž mohlo býti i založení tvrze u Pirotu v souvislosti.

[1]) Srv. doklady uvedené výše na str. 233 v pozn. 2.

osídlování celého poloostrova ve velkých massách a počátkem VIII. století vidíme, jak v následující kapitole podrobněji vyložím, Slovany seděti již v celé Pannonii a východní polovině Norika až po řeku Enži, jez. Ausee, Taurské Alpy a Velký Zvon, po Cilskou dolinu, Videm a Aquileju, na jihu v celém Balkánském poloostrově mimo pobřeží a vnitro Istrie, části dnešní Albanie, části středního a jižního Řecka, jihovýchodní Thrákii s Cařihradem a ovšem i ohrazená místa po celém pobřeží a ostrovy. Ovšem nebylo jich ještě tolik co dnes, a vůbec nesmíme dnešní poměry slovanského osídlení přenášeti do VII.—VIII. stol. Dnešní stav je výsledkem dlouhého processu, který slavisoval mnohé kraje, v nichž v VII.—VIII. stol. bylo Slovanů ještě po málu, jak dále bude viděti.

Celé toto osídlení nestalo se zajisté klidně a mírně, jak se mnozí domnívali.[1]) Ráz všech zpráv, jež máme o příchodu Slovanů, ukazuje naopak, že Slované vstupovali na Balkán bouřlivě, se zb aní v ruce a násilím si dobývali nových sídel, porážejíce vojska císařská a dobývajíce starých hradů a měst. Ovšem, když přišli, usadili se a uklidnili, vrátili se přirozeně k svému starému způsobu života, jímž žili v pravlasti. Odkládali pomalu výboje a kořistění z cizího, počínali lnouti k půdě, které nově nabyli, a z loupeživých bojovníků stali se opět zemědělci.[2]) A brzy se stali tak důležitým hospodářským činitelem na poloostrově, že přivodili od VIII. stol. i pronikavé změny v zemědělském zákonodárství byzantském (srv. *νόμος γεωργικὸς*), zejména uznání bytu zádruhového.[3]) Jinak však slovanské osídlení mělo formu volných rodových nebo kmenových skupin, řízených podle síly kmene, slabšími nebo mocnějšími náčelníky, kteří zůstávali v čele kmenů, i když se kmen dostal pod moc cizí, avarskou, byzantskou nebo

[1]) *Šafařík* SS. II. 169—172, *Drinov*, Засел. 148 sl., *Grot*, Изв. Конст. 19. Odmítl to dobře *Jireček*, Romanen 31.

[2]) Také o Gotech máme zprávu, že změnili se v Thrakii v pokojné zemědělce (Jordanis Get. 267).

[3]) Poukazuji zatím na práce *Zachariae von Lingenthal*, Gesch. des griech. röm. Rechtes II. vyd. (Berlin 1877) 235, *V.G. Vasiljevskij*, О законодательствѣ иконоборцевъ (ЖМНП. 1878, X.—XI. Матеріалы для внутренней ист. виз. гос. 1879. III.—IV., 1880 VII.—VIII. *M. Sokolov*, Изъ древней ист. Болгаръ (Спб. 1879) 67 sl., *Uspenskij F.*, Наблюденія по сельско-хозяйственной ист. въ Византіи (ЖМНП. 1888. X. 229), О слав. элементѣ въ Виз. имперіи (Изв. р. арх. инстит. въ Конст. III. 197), *Pančenko B.*, Крестьянская собственность въ Византіи (tamže IX. 1—234).

bulharskou. Ale vše bližší o rázu této vlády a celé sociální organisace Slovanů na Balkáně náleží do kulturního oddílu SLOVANSKÝCH STAROŽITNOSTÍ.

Proměny, které způsobila okkupace slovanská ve starém národopisném stavu Balkánu, byly následující.

Především byl jí úplně zastaven pokrok graecisace a romanisace poloostrova, ba nejen zastaven, nýbrž i stlačen a omezen na míru velmi malou. Na místo toho, aby se stal z poloviny řeckým a z poloviny romanským, — a k tomu minulou svou historií poloostrov spěl — Balkán se z největší části poslovanil.

Řekové udrželi se jenom na pobřeží Černého a Aegejského moře a v bývalé provincii Evropě. Při Černém moři zůstal řeckým pás od Deulta na jih, při Aegejském moři táhla se řecká ohrazená města až po Soluň, nejsilnější zde oporu Řeků, ale i tu bylo pobřeží místy v rukou Slovanů, ač tito zde mimo Soluňsko nebyli nikdy četní, neboť jen tak si můžeme vysvětliti pozdější pořečtění celého pásu jižního a východní Thrakie s Cařihradem.[1]) Rovněž v samé Helladě zůstali Řekové základem obyvatelstva, zejména v městech, i za doby slovanské okkupace, která se většinou jen rozptýlila po zemi a jen na několika místech byla kompaktnější (v Epiru, Thessalii, Achaii, Argolidě a Lakonii). Tím lze také jedině vyložiti brzký zánik Slovanů řeckých, jak o tom více v následující kapitole vyložím.

Na severozápadě připomínají se řečtí obyvatelé koncem VIII. stol. (v letech 776—780) i v Istrii.[2]) Jinak dlužno připomenouti, že se v VII. a VIII. století tvořily četné kolonie řeckých zajatců, uchvácených a odvlečených z jižních měst od Slovanů, Avarů a Bulharů na severním břehu Dunaje hlavně do okolí

[1]) *Novakovič* (Први основи, 34), dí dobře: ,,Кто држи вароши, држи просвету и трговину, држи углађеност и богатство и свагда умствено и културно влада над жупама, које се око дотичних вароши збирају. У томе је тајна онога обрта који је након X. века почињући нарочито с XI . . .". — Srv. i *Rambaud*, Empire grec 209 sl.

[2]) V listu papeže Hadriana I. Karlu franckému ,,nefandissimi Graeci in territorio Histriense" (MG. Epist. III. 590, *Kos*, Gradivo I. 292). Istrii drželi vůbec Byzantinci až do obsazení země Karlem Velikým r. 788, a to nejen města pobřežní od Tergesta do Poly, nýbrž i vnitřek až po Buzet Montonu, Pedenu a Labín (*Jireček*, Romanen I. 30).

Sirmia a jinam za dolní Dunaj.[1]) Potomkové těchto zajatců vraceli se však později z části už v polovině VII. století,[2]) z části na počátku IX. stol. za císaře Theofila po uzavření míru s Bulhary r. 816.[3]) Že však i později zajatí Řekové byli voděni do vnitra bulharské říše, svědčí na př. Kedrenos k r. 976 o obyvatelích Larissy.[4])

Stejně destruktivně působil slovanský živel na bývalou romanisaci západních zemí, isoluje je zároveň od ostatních zemí latinských. Při příchodu Slovanů drželi se Romani ještě v řadě hrazených měst pobřežních a vnitrozemských. Ale brzy i města uvnitř země padala jedno za druhým a jen jména stará, často slovanskými ústy pozměněna udržela vzpomínku na to, že místo bylo kdysi římské. Z největší části však i tu nastupuje nomenklatura nová, slovanská. Zejména v stavé horní Moesii, v dolní Makedonii a v Bosně vidíme největší změny. Zmizely názvy Bistue, Domavia, Singidunum (Bělehrad), Tricornium (u Grocky), Aureus mons (u Smedereva), Margus, Viminecium (Braničevo), Horreum Margi (u Ćuprije). V jižní a záp. části Macedonie zmizela nejen mnohá jména měst, ale i hlavních řek, zejména Axia, Erigonu, Haliak-

---

[1]) Podle II. legendy o sv. Demetriu c. 110: (*Σκλαβῖνοι καὶ Ἀβάρεις*) *τὸ Ἰλλυρικὸν σχεδὸν ἅπαν, Παννονίας δύο, Δακίας δύο, [Δαρδανίαν, Μυσίαν, Πρέβαλιν, Ῥοδόπην . . . Θράκην καὶ τὰ πρὸς τὸ Βυζάντιον μακρὸν τεῖχος] καί λοιπὰς πόλεις τε καὶ πολιτείας ἐκπορθήσαντες, ἅπαντα τὸν αὐτὸν λαὸν εἰς τό ἐκεῖθεν πρὸς Παννονίαν μέρος τὸ πρὸς τῷ Δανουβίῳ ποταμῷ, ἧστινος ἐπαρχίας πάλαι μητρόπολις ὑπῆρχεν τὸ λέχθεν Σερμεῖον. ἐκεῖσε οὖν, ὡς εἴρηται, τὸν ἅπαντα λαὸν τῆς αἰχμαλωσίας κατέστησεν ὁ λεχθεὶς χάγανος, ὡς αὐτῷ λοιπὸν ὑποκειμένους: ἐξ ἐκείνου οὖν ἐπιμιγέντες μετὰ Βουλγάρων καὶ Ἀβάρων καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνικῶν, καὶ παιδοποιησάντων ἀπ' ἀλλήλων, καί λαοῦ ἀπείρου καὶ παμπόλλου γεγονότος, παῖς δὲ παρὰ πατρὸς ἕκαστος τὰς ἐνεγκαμένας παρειληφό ες καὶ τὴν ὁρμὴν τοῦ γένους κατὰ τῶν ἠθῶν Ῥωμαίων . . .* (*Tougard* 186 sl., *Migne*, 1361). O přesídlení zajatců z Adrianopole za Kruma sděluje Theof. cont. V. 4. (ed. Bonn 216).

[2]) l. c. kap. 111. (*Tougard*, 188). Zde se líčí, jak potomkové zajatců v okolí Sirmia se vzbouřili proti Avarům, přitáhli na jih a usadili se na poli Keramejském (***Κεραμήσιος κάμπος***), místě to jinak neznámém, které se však nalézalo někde v dolní Makedonii nedaleko kraje Drugubitů (*Tafel*, Thessal. 67, *Tomaschek*, Zur Kunde 43).

[3]) Srv. *Zlatarski* (Сборникъ нар. ум. XXIV. 36 sl., 50 sl.).

[4]) Kedrenos II. 436. Enklavy řecké jsou uvnitř v bulharské oblasti po dnešní den u Plovdiva, hlavně v okoliji stanimacké. O pozdějších kolonisacích z jihu na sever v XII. stol. a násl. a spojeném s tím přenášení lokálních jmen, srv. *Jireček*, Christl. Element 74. Car Kolojan (1196—1207) usadil opět řecké zajatce za Dunajem.

monu. Za to se zachovalo dosti jmen v staré Dardanii a Dacii Mediterranejské, sev. Macedonii, Praevalidě (Ulpiana — Lipljan, Scupi — Skople, Naissus — Niš, Serdica — Srědec, Vederiana — Brun, Scauria — Zgurovo, Emporion — Jamborano, Pelatikon — Pelatikovo, Harmonia — Raven, Bargala — Brěgalnica, Astibus — Štip, Lissus — Lješ, Olcinium — Ulcín, Medeon — Medun atd.) a rovněž v Dalmacii, kde se však ze jmen řek udržel jenom Naro (Narenta z gen. Narontis, sl. Neretva); Telavius, Titus a Tilenius sluly už ve středověku Zrmanja, Krka a Cetina. Jinak se jména hlavnějších řek hojně zachovala (Dráva, Sáva, Kulpa, Una, Bosna, Drina, Timok, Ogost, Osъm, Jetъr, Lom, Tongus, Mesta, Struma, Drin atd.). V Pannonii a Noriku udržela se jména Longaticum — Logatec, Lentia — Linz, Poetovio — Ptuj, Celeia — Celje, Lauriacum — Lorch, Vindobona — Wien, Juenna — Junska dolina, ale jinak při tom hlavní kulturní centra po příchodu Slovanů rozpadla se v trosky: tak Juvavum, Brigetium, Carnuntum, Aquincum, Neviodunum, Munic. Latovicorum a hlavně Virunum, Celeia a Poetovio; Teurnia a Aguontum udržely se jen do VII. století.[1])

V celku se římští kolonisté nebo romanisovaní domorodci udrželi četněji jednak na západním pobřeží v Dalmacii, jednak na několika místech ve vnitrozemí, ale i zde slovanská záplava způsobila, že byly tyto romanské ostrovy od sebe a hlavně od Italie odděleny a že touto isolací vznikl nový, odchylnější vývoj balkánské romanštiny.[2])

---

[1]) Srv. *Jireček*, Romanen I. 33 a hlavně str. 58 sl., kde podán velký výčet zachovaných starých jmen ze západního Balkánu. Jména *Dioclea*, *Epidaurum*, *Salonae* naposledy uváděna jsou v listinách papeže Řehoře I. (590—604), *Singidunum* a *Viminacium* v dějinách cís. Maurikia u Theofylakta. Současně mizí také na východě stará nomenklatura mimo jména pobřežní a jméno Serdiky (*Jireček*, Romanen I. 22). O vzniku zajímavých jmen rázu křesťanského napsal *Jireček* studii „Das christliche Element in des topograph. Nomenclatur der Balkanländer. Wien 1907 (Sitzungsber. Akad. Bd. CXXXVI. v bulharském překladu v Псп., sv. 55—56, str. 223 sl.). Srv. též Romanen 50 sl. Jména jsou většinou předslovanská. O Pannonii a zemích alpských srv. *Kos*, Crtice o naši domovini (Let. Mat. slov. 1897, 1 sl.), *Kaemel*, Anfänge 137, *Jung*, Landschaften 450 sl.

[2]) Na Balkáně vznikly tyto tři dialekty balkánské rumunštiny: 1. dakorumunský, 2. makedonorumunský, 3. istrijskorumunský, jež se vyvinuly ze dvou základních, dakorumunského a makedonorumunského. Z nich, z epigrafického materiálu a staré nomenklatury pokusil se *Ovid Densusianu* zkonstruovati romanský dialekt, který se na Balkáně utvořil

Na západě udržel se čistý římský živel nejdéle v Dalmacii a v přilehlé části dnešní Bosny a Hercegoviny. Obyvatelé přímořských měst latinsky mluvící nazýváni byli nyní *Romani*, ř. *Ῥωμᾶνοι* na rozdíl od *Ῥωμαῖοι*, což označovalo Řeky byzantské,[1]) později obecně *Latini*, na př. už v XII. stol. u kněze duklanského nebo v XIII. u splitského arcijáhna Tomáše. Blíže známe ovšem jen ty třídy Latinů, z nichž se rekrutoval vyšší klerus a vyšší úřednictvo. Dialekt, kterým mluvili Romani dalmatští („*idioma latinum*“) a jenž v XV. stol. zatlačen byl zde dialektem benátským, známe teprve z textů XIV. stol.; z nich vidíme, že byl nářečím jihoitalským z Picena a Apulie bližší nežli severoitalským, jak ostatně už Lucić poznal.[2])

V X. století počala však slovanská kolonisace, sestupujíc z hor vnitrozemských, zabírati už i úrodné břehy mořské. V IX. až XI. stol. sídlila chorvatská knížata už v Klisu u Salony, v Biači u Trogiru, v Belgradě (Zara vecchia) a v Noně (Aenona), poslovanštily se i Budva, Almissa, Šibenik a po návratu klidnějších poměrů počalo spolužití obou elementů, romanského i slovanského vedle sebe. Vidíme, jak celá řada starých osad a ostrovy přijímají nová jména slovanská. Klidným tímto stykem menšil

---

v III. stol. po Kr. (Histoire de la langue roumaine I. Paris 1901, 40—203, 320 sl.). Primitivní rumunštinu představuje dialekt macedorumunský. Srv. též *W. Meyer-Lübke*, Einführung in das Studium der roman. Sprachwissenschaft (Heidelberg 1901) 21. Meglenské Rumuny pokládá Densusianu (l. c. 330) za kolonii dakorumunskou, přišlou v X.—XI. stol. do Macedonie; poněvadž v typu jejich shledávají se rysy Pečeněhů, usadivších se v Meglenu r. 1091 (Zonaras ed. *Dindorf*, XVIII. 23), byli tam pravděpodobně už v XI. stol. Toto datum Densusianovo ovšem z uvedeného historického faktu samo nevysvítá. Také istrijští Rumuni jsou původu především dakorumunského a přicházeli sem už od X. stol. (*Densusianu* 343); podle Račkého celý postup na západ počal od XII. stol. (Rad. 57, 146).

[1]) Srv. Theofanes ed. *Boor* 108, **τοὺς κατὰ τὴν ἑῴαν Ῥωμαίους.** U arabských spisovatelů čteme tvar *Rúm* (*Rozen*, Зап. Акад. 1883. Т. 44. прилож. 294, *Harkavi*, Сказанія 21), u Turků později *Urum*. Slované zvali Řeky stsl. **грѣкъ, грѣчинъ** (z toho bulg. гъркъ, srbské грк, rus. грекъ, vše z lat. *graecus*). O názvu Romania srv. výše str. 285.

[2]) O těchto Romanech dalmatských vydal krásnou studii prof. *K. Jireček*, už výše citovanou „Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters“ (Wien 1901), k čemuž srv. ještě spis dra *M. G. Bartoliho* Das Dalmatische (Wien 1906. Schriften d. Balcancomm. Ling. A. IV. 185, 194, 214 sl.). Jirečkova studie podává v úvodu k prvnímu dílu velmi výstižný a plastický obraz romanisace celého balkánského poloostrova.

se římský majetek stále víc a více. V době Konstantina Porfyrogenneta omezovalo se římské θέμα Δαλματίας, jehožto místodržitel stál už v pořadí stratégů skoro na konci, na tři ostrovy, Krk, Lošinj a Ráb, na kraj zaderský a města Trogir, Split, Dubrovník a Kotor. Římskoalbánskými zůstala i města Skodra, Drivastum, Olcinium, Antibaris. A také nejbližší okolí měst bylo už v slovanských rukou, na př. vinice dubrovnické. A jakkoli se románský živel v městech dlouho a houževnatě držel, nemohl přece odolati vlivům slovanského okolí. Styky se Slovany stávaly se stále užší a přivedly konečně přeměnu úplnou. Už od X. a XI. století začínají se slovanská jména objevovati v seznamech rodin měšťanských v Dubrovníku, Splitu, Trogiru a Zadru, a přihlédneme-li blíže, vidíme, že to jsou ponejvíce jména ženská. Z toho je na jevě, jakým způsobem počala a pokračovala slavisace: pomocí sňatků s ženami slovanských zemanů z okolí. Vedle sňatků počaly působiti i jiné přílivy slovanského živlu, tak zejména od XIII. stol., kdy obchod silně rozkvetl, příchod mnoha kupců, řemeslníků, plavců ponejvíce slovanských do měst pobřežních — a když konečně to, co zbylo ze starých rodů, zničeno bylo dodatečně velikými mory v XIV. století, zejména v Dubrovníku a ve Splitu morem r. 1348 (v prvém městě i r. 1527), přesunul se poměr obyvatelstva, a to i v třídách majetných a šlechtických, úplně ve prospěch Slovanů. Na jisto už v XVII. stol. zanikla stará romanština dalmatských Vlachů.[1])

Rychleji šla proměna ve vnitrozemí.

Také ve vnitrozemí na různých místech zachovali se Romani, jednak italští kolonisté, jednak romanisovaní již domorodci illyrští nebo thráčtí nebo gallští. Oproti dalmatským Romanům mluvili řečí dosti odchylnou, v níž se ostatně opět vyvinulo několik místních dialektů, patrně na základě různého etnologického prostředí. Tito staří vnitrozemští Romani, kteří byli během doby od příchozích Slovanů zatlačeni z části do pobřežních měst,

---

[1]) *Jireček*, Romanen I. 41, 93 sl. Poslední zbytek této staré dalmatštiny existoval ještě do poslední doby v městě Veglii, a sice ve formě tajné řeči, kterou ještě tu a tam staří lidé v domácnosti mluvili a jíž děti nerozuměly. Poslední znatel této řeči umřel r. 1898. Do Istrie Rumuni, kteří tam do dnes žijí, přistěhovali se teprve později, podle Miklosiche (Wanderungen 6) ve XIV., podle Jirečka (l. c. 40) v XV.—XVI. století, podle jiných dříve. Srv. o nich na př. u *M. Bartoliho* Studi di filologia romanza VIII. fasc. 23 (1901) 112.

z části do hor, kde se živili na dále zemědělstvím a pastýřsvím a zváni byli od Slovanů *Vlasi* (sg. *Vlachъ*) a řecky potom **Βλάχοι**[1]) a také speciálně na rozdíl od Romanů přímořských *Crni Vlasi, Crni Latini*, ř. *Μαυρόβλαχοι*, lat. *Nigri Latini, Moroulachi, Moroblachi, Morlachi* (v XV. st.), *Morlacci* v XVI. st., též *Murlacchi, Murlachia*.[2]) První Vlaši na Balkáně objevují se v XI. stol. u Kekaumena, potom u Kedrena, Anny Komneny, Jana Kinnama, Nikety Akominata, Kantakuzena, v listině cís. Basilia z r. 1020, a sice v Makedonii mezi Přespanským a Kosturským jezerem, v Thessalii, v Rodopě a jinde v bulharských horách.[3])

Nejvíce Vlachů sedělo však v Thessalii, která byla v XIII. až XV. stol. jejich centrem a proto dostala jméno **Βλαχία**, též *Μεγάλη* **Βλαχία**, na proti čemuž Akarnanie a Aetolie slula **Μικρὰ**

---

[1]) Jméno *Vlach* vykládal *Müllenhoff* za přejaté jméno gallského kmene Volků prostřednictvím formy germánské **Walhōz*, z čehož sl. Волхъ-Влахъ (DA. II. 89, 279) a to bylo po něm všeobecně přijato (Srv. SS. I. 311 pozn. 4. a II. 143), mezi jinými také *Miklosichem* (Denkschr. Akad. X. 256, XII. 1, Et. W. 393). Ze slovanštiny vykládali je *W. Kętrzyński*, a *Ed. Boguslawski* (viz SS. I. 312), Truhelka spojil je s alb. *vla*, bratr (Congrès d'anthr. arch. Paris 1900).*Ar. Densusianu* soudil, že Vlach je slovo původu řeckého, značíc prostého člověka, pastýře a že je dali Řekové hrubým římským kolonistům, přišlým na Balkán. Proto hledá je už v Aristotelově názvu *Βλακεία, Βλάξ* (dolož. Suidou), ve jménu cařihradského předměstí *Βλαχέρναι* a ve jménu Vlacena, s nímž se uvádí biskup Antenodor (a Dacia de Vlaceno) na sněmu v Srědci r. 347. (Originea cuv. Vlachu. Revista crit. lit. 1894. I. Srv. referát *Jacimirského* v Этногр. Обозр. XXVI. 135 sl., 177 sl.) V slovanských pramenech objevuje se nejdříve v legendě o Methodiovi V. (изъ Влахъ) v IX. stol., ovšem zde ve významu Italů, Italie, kterýžto význam se u některých Slovanů udržel.

[2]) Toto jméno udrželo se u Morlaků v Dalmacii pod Velebitem (,,montagne della Murlacca" benátských zpráv ze XVI. stol.), kde ještě dnes je mořský kanál, zvaný ,,canale della Morlacca". Později v Dalmacii jméno Vlachů dávalo se speciálně Dubrovčanům (*Rački*, Rad LVII. 138 sl., *Jireček*, Die Wlachen 111, Romanen I. 35). V řeckých pramenech od stol. XV, značí však *Μαυροβλαχία* Multansko.

[3]) Kekaumenos § 172, 175, 176 (ed. *Vasiljevskij* a *Jernstedt* Petr. 1896, str. 67—75; srv. též ЖМНП 1881. VII.), Kedrenos ed. Bonn II. 435, Anna Komnena V. 5, VIII. 3, X. 3 (ed. *Niebuhr* I. 245, 395, II. 10, 11), Niketas Akominatos ed. Bonn 171, Jan Kinnamos VI. 3 ed. Bonn 260 (*Βλάχων πολὺν ὅμιλον, οἵ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἄποικοι πάλαι εἶναι λέγονται*), Kantakuzenos I. 146 a listina cís. Basilia (*Golubinskij*, Очеркъ православ. церкви 1872, 236), o níž více v násl. kapitole. Srv. k tomu *G. Murnu*, Când şi unde se ivesc Românii întâia data în istorie? (Convorbiri literare. Bucarest 1905, II. 97. Srv. Byz. Zs. 1906. 683).

Βλαχία a Epirus *Ἀνωβλαχία*. Mimo to Vlaši seděli i severněji ve vnitru polouostrova Balkánského. Tak v srbských a dubrovnických pramenech XII.—XIV. stol. vystupují **власи** v dědinách (**катоунь** slov. pramenů z rom. *cantone*) na horním Drinu, na Vardaru u Skople, u Kopaoniku, Toplice, v okolí Peči a Prištiny, na Limu, na vých. Zety na Morači, v Rudinech, Trebinji, Nikšiči, v horách u Dubrovníku a Kotoru, v poříčí Neretvy, k nimž se později přidružili i Vlaši u Splitu, Klisu, Nony, Obrovce, v pohoří Velebitském od Zrmanje do Senje[1]) a rovněž dále na východě v horách bulharských, zejména mezi Nišem a Sofií, a v okolí Sofie, kde po nich místy zbyly zřejmé stopy v nomenklatuře.[2]) Později jich bylo hojně i ve Staré Planině a Rodopě.[2])

Osud těchto Vlachů byl dvojí. Jednak se poslovanili, na př. na západě u Dalmacie, a jméno jejich zůstalo v ústech slovanských

[1]) O Vlaších na Balkáně srv. *Miklosich*, Üb. Wanderungen der Rumaenen. Wien 1879, *Tomaschek W.*, Zur Kunde des Haemus VI., Stammen die Wlachen von den Daco-Romanen? (Sitzungsber. Akad. Wien 99, 478), *Rački Fr.*, Hrvatska prije XII. v., II. 138 sl., *Jireček C.*, Die Wlachen und Maurowlachen in den Denkmälern von Ragusa (Praha. Zprávy zas. král. uč. spol. 1879, 109), Romanen I. 34—40, *Bartoli*, Das Dalmatische (Wien 1906), *Lopašić*, Urbaria lingua croat. conscr. (Mon. hist. jur. V. 1 Záhřeb 1894, úvod), *L. Miletić* a *D. Agura*, Дако-ромънитѣ и тѣхната славянска писменность (Сборникъ IX. 212 sl.), *Densusianu O.* (Histoire I. 320 sl. 341 sl.), *Daničić*, Рјечник из књиж. старина I. (Bělehrad 1863) I. 131 sl. s. v. Влахъ, *Novaković*, Први основи словенске књижевности (Bělehrad 1893) 28 sl., *Zanetov G.*, Бълг. населеніе въ средн. вѣкове (Ruščuk 1902, 60) hledí dovozovati, že tito balkánští Vlachové byli z velké části Bulhaři. *Erdeljanović* dovozuje, že část černohorského plemene Kučů, t. zv. *Bukumiri*, byli původem Vlaši (Племе Кучи 111, 162).

[2]) *Jireček* l. c. v pozn. předešlé, dále v Archiv f. sl. Phil. XV. 190, Arch. ep. Mitth. X. 51, Cesty po Bulharsku 220, 249, 292, 338, 360, 368, Fürstenthum Bulgarien 123 sl. *Weigand G.*, Rumaenen und Aromunen n Bulgarien (Leipzig 1907) 40 sl. (s mapou okolí Sofie). Jireček soudí, že zbytky romanských pastýřů v horách východní části poloostrova dostaly se sem teprve změnami a tlakem, které způsobila slovanská okkupace VII. stol. Dříve jich na východě nebylo. Také do severního Řecka přivedl je teprve tlak Slovanů. Podobně jako Jireček soudí i *Densusianu* (Histoire I. 324), že dnešní Aromuni seděli výše a do Epiru a Thessalie ustoupili teprve v VI.—VII. stol. před návalem Slovanů. Zde vystupují už od XI. stol. hojně a v XIII. stol. Thessalie objevuje se jako jejich centrum. Tento ústup potvrzuje i Kekaumenos l. c. Tím se pochopuje také blízkost aromunštiny s dakorumunštinou. Kolonisaci severního Řecka od Aromunů klade *Jireček* do VII. stol., *Murnu* (l. c.) do stol. VIII.—IX.

ve významu horského pastýře a sedláka.[1]) Jednak však se udrželi a dali zase, sestoupivše z části jižněji do Makedonie a severního Řecka, vznik menším dosud na Balkáně žijícím nárůdkům,[2]) t. zv. Aromunům (Arămâni) mezi Epirem a Thessalií, v Makedonii, a passim i v Epiru, Thessalii a v Řecku, Meglenitům v kraji Moglenském a dále t. zv. Cincarům, Ašanům, Kucovlachům, Karakačanům (pořečtělým), z části větší pak velkému národu Rumunů, jenž dnes zaujímá kompaktně celé Multansko a Valašsko, východní Uhry a Sedmihradsko, ruskou Bessarabii a jenž odtud zabíhá i přes Dunaj na jih do severovýchodního Srbska, podunajského pásu Bulharska a do Dobrudže. Ovšem, jak tento dnes velký národ rumunský vznikl a kde vznikl, je problém, kterého nauka nedovedla dosud plně rozřešiti, nedovedši především zjistiti, jak dalece na jeho vytváření účastny byly zbytky Daků a Romanů v staré zadunajské Dacii a jak dalece zbytky vnitrozemských Románů balkánských, tedy zmíněných starých Vlachů. Jedni hledali základ dnešních Rumunů pouze v staré zadunajské Dacii, druzí ve Vlaších balkánských, kteří se v různých dobách (hlavně do XIII. st.) přestěhovali přes Dunaj do Valašska, do Karpat, odkudž se pastýři rumunští šířili pomalu ještě dále k severu do ruských, polských a slovenských Karpat,[3]) třetí

---

[1]) *Novaković* Село (Глас XXIV. 31 sl.), *Karadžić* Рјечник 70, *Jireček*, Romanen I. 38 sl. Novaković soudil, že slavisace těchto Vlachů byla provedena už v XIII.—XIV. století, čemuž Jireček se opírá a soudí, že ještě v XVI. stol. mluvili aspoň z části svým jazykem, a že teprve v XVII. stol. dvojjazyčnost vymizela. Také Rački soudil, že se poslovanili brzy (Rad 57, 142).

[2]) Pozdější přistěhovalci z knížectví valašského slují Karavlaši. O těchto Karavlaších v Bosně srv. studii, kterou rumunsky napsal *T. Filipescu* a která vyšla srbsky překladem T. Dragičevića „Каравлашка насеља у Босни (Glasnik 1907, 77 sl.). Vedle nich jsou v Bosně i Cincaři. Většina jich počítá se dnes za Srby, ač se místy rumunský jazyk udržel. Je jich asi 2000. O ostatních Rumunech na Balkáně existuje dosti značná literatura (z části ovšem jen rázu politického), kterou viz na př. v bibliografii *G. Matova* nebo u *Weiganda*. Nejlpší jsou práce *G. Weiganda* Aromunen. Leipzig. I. 1895, II. 1899, Wlacho-Meglen, Leipzig 1892, Die rumaen. Dialekte der kl. Walachei, Serbiens und Bulgariens (Jahresber. des Inst. f. rum. Spr. Leipzig 1900). Srv. i *Jireček*, Bulgarien 115, Cesty po Bulharsku l. c., *Cvijić*, Антроп. проблеми, CXXX. sl.

[3]) Do té doby (podle *Densusiana*, Histoire I. 346 do XI.—XIII. stol.) spadá i příchod rumunských Vlachů do Karpat moravských, kde v slovenském lidu sice zanikli, ale kde horám, v nichž žili, zůstalo jméno „na Valaších“, kteréžto jméno přeneslo se později i na slovenský lid ve vůkolí žijící. Více o tom uvedeme ve IV. díle STAROŽITNOSTÍ.

spojují více méně původ obojí a mají, jak se mi zdá, nejvíce pravdy.

Řešení této velké záhady rumunských dějin nespadá v úkoly a v rámec našich STAROŽITNOSTÍ.[1]) Nám zde stačí pouze

---

[1]) Spokojím se zde pouze odkazem na hlavní mi známé práce o této otázce seřaděné do tří kategorií svrchu vytčených:

I. *Šafařík* (SS. II. 221), *Jung J.*, Römer und Romanen in den Donauländern (Innsbruck 1877), Anfänge der Rumaenen (Zs. f. österr. Gymn. 1876, 25), *J. Píč*, Über die Abstammung der Rumaenen (Leipzig 1880; srv. Věstník král. spol. nauk 1888, 257), Zur rum. ung. Streitfrage (Leipzig 1886), *B. P. Hasdeu*, Strat şi substrat. Genealogia popórelor balcanice (Bukurešť 1892), Istoria critica a Romaniloru. I. (Bukur. 1875), Columna lui Traian (1882), *A. Xénopol*, Teoria lui Rösler (Jassy 1884), francouzský překlad: Une énigme historique. Les Roumains au moyen âge (Paris 1885), Histoire des Roumains (Paris 1896), *A. Jacimirskij* (Slow. Świat 25, 32 sl., Сборникъ статей посв. Вл. Ламанскому, II. 792, 1908, Извѣстія отд. р. яз., 1908, 386 sl.), *Onciul D*,. Traditia istorica (Ann. Ac. II. T. 29. Bukur. 1907), Teoria lui Roesler (Convorbiri literare Bucar. 1885 XIX. 60 sl.), Românii in Dacia traiana pana la întemeiarea principatelor (Buc. 1902), *Georgescu J.*, Originale etnice ale romanilor (Rev. Liter. şi Arta Rom. 1901. Nr. 8—10).

II. *Sulzer*, Geschichte des transalp. Daciens (Wien 1781), *Benkö*, Transsilvania (Vídeň 1778), *Engel*, Gesch. d. Mold. und Wallachei (Halle 1804), *Kopitar* (Kl. Schriften I. 230), *Miklosich*, Die slaw. Elemente im Rumun. Denkschriften Akad. (Wien XII. 1862. 4), Über die Wanderungen der Rumunen in den dalm. Alpen und den Karpaten (Wien 1879), *Biedermann* (Romanen und ihre Verbreitung in Oesterreich, Graz 1877), *Roesler, R.* Romänische Studien (Leipzig 1871), *Uspenskij*, Образованiе II. болгар. царства 88 (Odessa 1879), *Sokolov M.*, Изъ древней ист. Болгаръ 23 (Petrohrad 1879), *Tomaschek*, Zur walach. Frage (Zschr. f. österr. Gymn. 1876, 342, 1877, 445) Thraker I. 77 sl. Zur Kunde der Haemus-Halbinsel (Wien 1882), *Réthy L.*, A romanizmus Illyricumban (Budapest 1897), *Costa Iv.*, Die ital. Herkunft der Rumaenen (Ethn. Mitth. aus Ung. V. 121, 1897), *Hunfálvy P.* Die Ungern oder Magyaren (Wien 1881, 12), Die Rumaenen, (Wien-Teschen 1883), Refléxions sur l'origine des Daco-Roumains (Rev. hist. 1895), Az oláhok története (Budapest 1894), *Drinov M.*, Заселенiе 11 sl. 73, *A. Gutschmidt* (Kl. Schriften V. 375 sl.), *Hilferding*, Ист. слав. 246, *Krek*, Einleitung 286 sl., *Jagić* (Archiv f. sl. Phil. XIX. 271), *Jireček K.*, (tamže XV. 98, Romanen 20), Dr. *Emil Fischer*, Herkunft der Rumaenen (Bamberg 1904), Über den Ursprung der rumun. Bojarenfamilien (Zs. f. Ethn. 1908. Heft 3.), Herkunft der Rumaenen nach ihrer Sprache beurteilt (Correspondenzblatt 1908 Heft 4—5), Mir und Zadruga bei den Rumaenen (Globus XCIV. 252). Na rozvoj tohoto směru působil nejvíce svými pracemi *Roesler*, který na př. mezi jinými převedl k svému názoru Miklosiche a Tomaschka, původně zastance these dacké.

konstatovati, že se po slovanské okkupaci mezi Slovany udržely místy dosti značné ostrovy vlašské a že tyto ostrovy, i když později z části zanikly buď vystěhováním Vlachů na sever nebo assimilací slovanskou, působily místy dosti značně na další rozvoj Slovanů. Zejména dlužno vytknouti, že podle domnění některých filologů bulharská řeč právě své nejdůležitější rysy, které ji oddělují od řeči srbské, děkuje vlivům rumunským v VII.—XIII. st., na př. vytvoření postpositivního členu, tvoření pádů pomocí předložek, zdvojené osobní zájmeno a tvoření futura pomocí хтети.[1])

To ovšem má silnou podporu v tom, že ve vých. Moesii a Dacii (Ripenské a Mediterranní) i Dardanii vskutku je dokázána existence starých Vlachů romanských a že tam vůbec bylo jedno z hlavních středisk staré latinisace (viz napřed str. 288 a 303). Ale pak zůstává přece jen poněkud divno, proč se tytéž zjevy neujaly v řeči Slovanů, kteří se s týmiž Vlachy, téhož jazyka, stýkali dále k západu v staré Dalmacii, Praevalidě a záp. Moesii.[2]) Věc na jisto jen touto rumunskou formulí tak lehce vysvětlena není, ač vliv rumunštiny je nepopíratelný.[3])

Jinak o stycích Slovanů s těmito vnitrozemskými Romany svědčí značná řada slov přejatých do jazyka srbského i bulhar-

---

III. *Grot K.*, Моравія и Мадьяры 40, 312 sl. (Petr. 1881), *Briebrecher R.*, Der gegenwärtige Stand der Frage über die Herkunft der Rumaenen (Progr. Gymn. in Hermannstadt 1897), *Densusianu O.*, Histoire de la langue roumaine I. 1 sl. (Paris 1901), *N. Jorga*, Gesch. des rumaen. Volkes. I. 86 sl., 100 sl. (Gotha 1905).

Úplný přehled literární a výklad jednotlivých theorií viz v uvedené knize Briebrecherově a též u Jorgy I. 86 sl. Miklosich hledal kolébku v Illyrii, Roesler v Moesii, Tomášek v Thrákii u Bessů. Densusianu hlavní jádro hledá v Romanech illyrských, ale přiznává i existenci zbylých Romanů v Moesii a v Dacii (zde zejména v horách). Jorga naopak hledá jádro na severu Dunaje a přiznává stálý příliv už od VI. stol. ze severního Balkánu (ne z Aromunů). *Jireček* (Romanen I. 20) hledá centrum původní rumunštiny v horní Moesii, Ripenské Dacii, Dardanii a latinské části Dacie Mediterranejské.

[1]) Srv. dále výklad na počátku kap. VII.

[2]) Zmíněné rysy jazykové počínají totiž už zde v pásu prizrensko-timockého dialektu (*Belić A.*, Дијалекти ист. и јужне Србије, str. LXX. sl. Srv. více o tom dále na poč. kap. VII.).

[3]) Zde bych podotkl, že *Gaster* (Die nichtlatein. Elemente im Rum. Grundriss der roman. Phil. I., 406 sl.) tyto znaky v bulharštině, rumunštině, lbánštině chce uváděti na vliv „finského“ jazyka vlastních Bulharů. Zamítl to *Densusianu*, Histoire I. 281.

ského,[1]) ať se to už stalo direktně nebo prostřednictvím bulharských Germanů, o nichž srv. výklad dále, a jiné ještě zjevy v domácím bytu jižních Slovanů.[2])

Podobný osud, jako Romany ve vnitrozemí, potkal z velké části i staré obyvatele illyrskothracké, pokud nebyli romanisováni nebo vyhubeni. Počet jejich byl patrně velice ztenčen, nejen tím, že mnozí zejména v městech a v okolí měst se zatím pořečtili nebo pořímštili, a pak že jich výboje germansko-slovansko-avarské nešetřily právě tak, jako nešetřily Římanů a Řeků, ale i tím, že byli už napřed valnou měrou vyhubeni nebo z poloostrova odstraněni od samých Římanů. Byl v tom kus římské politiky, která zabezpečovala si panství a krotila odboj podmaněných násilným hubením ve velkém, odvlékáním do otroctví a převáděním celých mass do krajů vzdálených.[3]) Tím velice

---

[1]) Srv. především *Miklosichovy* práce. Bohatou sbírku slov romanských, jež na Balkáně přešla do slovanštiny, uvádějí nově *Jireček*, Romanen I. 36 sl. a *Densusianu*, Histoire I. 255 sl. Nově dokazuje *Jacimirski* (Слав. заимствованія въ румынскомъ языкѣ. Сборникъ статей посв. Ламанскому II, 792, 1908), že slova slov. přejatá do rumunštiny ukazují zřejmě, že Rumuni se střetli se Slovany v kraji hornatém, lesnatém a vůbec divokém — tedy v Karpatech. Z toho soudí, že Aurelian neodvedl lid z Dakie na Balkán, aniž zůstal tento seděti v rovinách Dakie, nýbrž za útisků a vpádů různých výbojníků že ustoupil do hor Karpatských a odtud se později zase rozšířil po Rumunsku (srv. též článek *Jacimirského* v Słow. Światu sv. 25, str. 32 sl.).

[2]) Zde bych zejména poukázal na studie Meringerovy, podle nichž slovanský dům v Černé Hoře, Albanii a Dalmacii jeví zcela typ romanský (s 1 ohništěm), kdežto v Bosně, v Hercegovině a v Starém Srbsku i Šumadiji už převládá typ t. zv. hornoněmecký se dvěma ohništi. (Srv. *Meringer*, Das volkstümliche Haus in Bosnien und Herzegowina. Wien 1900, *Murko M.*, Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslawen. Mitth. anthr. Ges. Wien XXXV. 312, XXXVI. 28). S tím by parallelně šlo i pozorování Cvijićovo, že vlašský typ vsí (Cvijićův староалашки тып), nejstarší to typ v srbských zemích, soustředěn je hlavně v jihozápadním Srbsku, Novipazarsku a pak v severní a střední Albanii (od Černé Hory do Elbassanu), místy i v horách bulharských (*Cvijić*, Антропогеогр. проблемы Балканског пол. Етногр. Зборникъ. IV., str. LXVII., *Erdeljanović*, Проучавање насеља. Сборникъ по славяновѣдѣнію. Petrohrad 1904. I. 7).

[3]) Srv. toho doklady u Strabona VII., 5, 7, VII. 7, 3, Livia 45, 34, Plutarcha Aem. Paul. 29, Diona 54, 31, 72, 3, 78, 27, Eutropia VIII., 6 (srv. výše str. 69). Proto už za doby Kristovy bylo veta po starých silných kmenech Skordisků, Autariatů, Triballů a Strabon dí (VII., 7, 9): *Τότε μὲν οὖν, ὡς εἶπον, καίπερ οὖσα τραχεῖα καὶ ὀρῶν πλήρης, ὅμως εὐάνδρει ἥ τε*

trpěli i balkánští praobyvatelé thračtí a illyrští, zejména však Thrakové už před příchodem Slovanů.

Za takových poměrů není divu, že Thrakové, jejichž končiny slovanská okkupace zaplavila, úplně jí podlehli a brzy zanikli. Připomínají se sice ještě Thrkaové a Bessové IV.—VI. stol.,[1]) neboť ještě k r. 591 čteme u Michala Syrského o 20.000 Thraků, které Maurikios poslal na pomoc Chosroovi,[2]) čteme dále u Antonína Plaisanského, že se v horách uvnitř poloostrova ještě v VI. stol. hovořilo thracky[3]), a také Dardani se připomínají jako kmen v sousedství Epidamnu ještě v VI. stol.[4]) Ale brzy potom vše, co nebylo pořečtěno, zaniklo v živlu slovanském a jen v slovanské nomenklatuře, v několika kmenových názvech udržely se památky po thrackých kmenech. Jména ta značila Slovanům původně zbytky thrackých kmenů; smíme-li však dnes v těch částech bulharského lidu, který nosí ještě domněle stará jména thrácká — je ostatně do jisté míry sporné, jsou-li to ona stará jména — shledávati poslovaněné Thraky, je při neznámé nám blíže historii, kterou Slované balkánští prodělali, otázka, na niž kladně odvětiti nelze. My vidíme pouze tolik, že jednotliví kmenové thračtí za doby slovanské okkupace ještě existovali, aspoň ve zbytcích, že tedy do národopisného obrazu Balkánu v VII. stol. ještě náleží a že v slovanském lidu zanikli.

Ἤπειρος πᾶσα καὶ ἡ Ἰλλυρίς· νῦν δὲ τὰ πολλὰ μὲν ἐρημία κατέχει, τὰ δ' οἰκούμενα κωμηδὸν καὶ ἐν ἐρειπίοις λείπεται. V Dacii byli staří Dakové téměř vyhubeni už za válek římských, jak svědčí Eutropius VIII. 6. (srv. výše II. 69).

[1]) Sbírku dokladů o existenci Bessů na počátku středověku, o jich pokřestění biskupem Niketou z Remesiany sebral *Tomaschek* (Thraker I. 77, Zs. f. oest. Gymn. 1877, 447; Zur Kunde der Haemus-Halbinsel. Wien 1882, 59), k nimž připoj ještě zprávu Theofanovu k r. 591, v níž se připomínají Bessové ve vojště poslaném do Asie (Theofanes ed. *Boor* 145). Ovšem Tomaschek soudí, že Bessové tito ztratili už dávno svou vlastní řeč a že byli plně romanisováni. On vůbec v nich viděl základ Rumunů. Bessy cituje ještě Niketas, biskup šerský v XIII. stol. (str. 75).

[2]) Michal Syrský X. 23.

[3]) Itiner. Hierosolymitana saec. IV.—VIII. Corp. scr. eccles. lat. Vindob. 1898. XXXVIII. 184, 213 (Cit. *Densusianu*, Hist. de la langue roum. I. 21). Také Kekaumenos 186 připomíná ještě Bessy, ale patrně už jen jako starou reminiscenci.

[4]) Prokop. de aedif. IV. 1. Prokopios na jiném místě výslovně označuje jakési muže jako Illyry rodem (Anekdota VI. *γεωργοὶ νεανίαι τρεῖς, Ἰλλυριοὶ γένος*)

Se jmény antickými bývají spojována následující jména dnešních kmenů nebo lokál. oblasti v Bulharsku, v Makedonii a Srbsku[1]):

1. Staré středisko Bessů — *Bessapara* nalézalo se na horní Marici nedaleko Tatar-Pazardžiku mezi dědinou Bašikrovem a bývalou vsí Simitlijí.[2]) Podle Zacharova existuje dosud mezi okolním slovanským lidem tradice, že staří obyvatelé tohoto místa sluli *Beša-fara* (беша-фара), což se vykládalo z thr. *Bessa-fara*, t. j. rod Bessů.[3]) Ale proti tomu K. Jireček přičítá vznik této tradice pouze vlivu literárnímu.[4])

2. *Rupci, Rupalani* (Рупци, Рупченци, Рупалане, Рупалпи, kraj Рупчосъ) jest veliký kmen bulharský (mluvící dialektem „rupským"), jenž sedí soustředěn v Rhodopě, ale mimo to zasahuje do dolní Strumy (mimo Razlog a Dospad) a dále na východ k dolní Marici. Jireček ve jménu shedává staré *Μερόπη*, jehož první nepřízvučná slabika se asi v XIV. stol. otřela a ztratila. Merope obývaná pastýři rozkládala se tam, kde staré thema Smolěnů, totiž v Rhodopě na východ k Morze, na jih ku Xanthii mezi prameny Ardy a přítoky střední Marice, — právě kde je dnes kraj zv. Rupčos.[5])

3. Starosrbský termin *měropъch* (**мѣропьхь, меропьхь**), značící sedláka povinného k robotě a k jiným naturálním dávkám,[6])

---

[1]) Srv. o nich v mé knize „Slovanský svět" (Praha 1909) kap. VIII.

[2]) O poloze Bessapary psal *J. Dobruský* v časopisu „Марица" 1885, č. 727, 729.

[3]) Tak *Zacharov*, Описаніе на Татаръ-Пазарджж. каза (Vídeň 1870) 56. Podobně vykládal *Drinov*, Заселеніе 30, 40, pravě, že slovo *fara* v bulh., alb. a rumun. jazyku značí plémě (srv. stněm. *fara*-gens). Jméno to je však thracký suffix *-para* a značí trh, bazar a tržiště. Srv. *Tomaschek*, Thraker II. 60, *Dobruský*, Сборникъ, 1900, 14, *Miklosich*, Alb. Forsch. II. 25.

[4]) Cesty 288 (bulh. vyd. 397), Bulgarien 56, Кн. България, I. 67.

[5]) *Jireček K.*, Der Ursprung des Namens Rupci (Archiv f. sl. Phil. VIII. 96). Jinak o dialektu těchto Rupců vydali řadu statí V. Jagić, P. Syrku, P. Slavejkov (srv. *Niederle*, Slov. Svět l. c.). Jméno *Μερόπη* je jistě staré, ale vystupuje teprve ve XIV. stol. u Joanna Kantakuzena (ed. Bonn II. 402, 403, 421, 530).

[6]) O srbských měropech srv. *Daničić*, Rječnik II. 103, *Kadlec K.*, Agrární právo v Bosně a Hercegovině (Praha 1903) 25. *A. Virag*, Otkle je riječ „mêropъh"? (Nast. vjesnik 1892 I. 79) vykládá měropch ze slov měra + pъh (chorv. pahati, puhati, srv. samopah; odtud měropъh — čovjek koji stalnu mjeru žita trijebi).

býval spojován se starými Noropy,[1]) malým nárůdkem, jenž prý seděl v sev. Makedonii, v Paionii.

4. *Šopové* (Шопи, Шопье), v užším slova významu zvláštní kmen v záp. horách bulharských u Kratova a Küstendilu, Radomiru, Brezniku až k Sofii (to jsou praví Šopové, jinak se jméno dává i lidu od Vratce, Trnu). Šafařík a po něm mnozí viděli v nich poslovanělý kmen thráckých Sapaiů (**Σαπαῖοι, Σάπαι** na Nestu a v Rhodopě, srv. výše str. 64), ale zvukosloví nepodporuje tohoto spojení.[2])

6. Bulh. дулупъ, název pro hrubého, sprostého člověka, spojován byl se jménem thessalského kmene Dolopů (*Δόλοπες, Δολοπία*) v horách Pindských.[3])

5. *Pijanci* slují obyvatelé makedonského kraje Піянецъ při pramenech Strumy (od Kadina Mosta na Strumě do Maleševska na pramenech Bregalnice) — pravidelně se spojují s ř. **Παίονες, Παιονία** (srv. výše str. 66).[4]) V byzantské době slul kraj **Πιάνιτζα, Πίαντζος,** jak svědčí Manuel Files z poč. XIV. stol.[5])

Vedle těchto běžných spojení vyskytla se ještě jiná: *Geitler* spojoval *Darzilce* mezi Vodenem a Ostrovem s kmenem **Δερσαῖοι, Δάρσιοι** Stefana Byz. u Herodota a Thukydida (Her. VII. 110,

---

[1]) *Geitler*, Poetické tradice Thraků a Bulharů (Praha 1878) 14, *Drinov*, заселеніе l. c. Proti se ozval a dobře *Perwolf* poukazem na nepatrný význam Noropů, kteří snad ani nebydlili v Macedonii, ale v Pannonii podle zápisu Klementa Alexandrinského (Strom. I. 76): *Νώροπες ἔθνος ἐστὶ Παιονικὸν, νῦν δὲ Νορικῶν καλοῦνται* (Archiv f. sl. Phil. VIII. 18).

[2]) *Šafařík*, Výklad pomístních jmen bulharských (ČČM. 1847. II., Sebr. spisy III. 72 sl.), *Geitler*, Poetické tradice 14, *Smirnov*, Очерки I. 93 (týž přijímá str. 94 i spojení Bessů-Bešafara), *Cvijić*, Неколико проматрања, 14. Proti se vyslovili *Tomaschek* (Zs. f. österr. Gymn. 1877. 678) a *Jireček* (Bulgarien 55, Cesty 63, bulh. vyd. I. 66, II. 89) z důvodu různých sídel a proto, že těžko vysvětliti přechod *s* v *š*, neboť *s* ve slovanštině zůstalo (*Θεσσαλονίκη*-Soluň, *Στρύμων*-Struma, *Asemus*-Osem, *Salona*-Solin). *Dobruský* spojil jméno Šopů s pečeněžským *Τζοπόν* (Сборникъ, III. 43), jež nám uvádí Konst. Porfyr. jako jméno jednoho z osmi pečeněžských plemen (de adm. imp. 37). Pečenězi podle svědectví Kedrenova vnikli i do Sofijska. *P. Slavejkov* spojoval zase jméno s bulh. шопка, ústí vodovodu (Пер. Сп. кн. kn. IX. 121).

[3]) *Drinov* l. c. Ve slovníku Bogorově a Duvernoisově však slova дулупъ není.

[4]) Tak činili *Geitler* l. c., *Boguslawski*, Hist. Slow. II. 261, *Perwolf*, Sl. Archiv VIII. 18, *Ivanov*, Сѣверна Макед.. 32.

[5]) Srv. *Jireček*, Исп. LV.—LVI. 260, Christl. Element 85 (Sitzungsber. Akad. Wien 1897 IX.).

Thuk. II. 101, Stefanos s. v.[1]), Žanetov *Torbeše* (lokální jméno na Šardagu) s kmenem *Ἀνταριάται*,[2]) Cvijić *Darnaky* (*Δάρνακαις*, řečtí obyvatelé mezi Sěrem a ústím Strumy) s kmenem *Δάρδανοι*,[3]) Smirnov *Torlaky* s thr. kmenem *Τράλλεις*.[4])

Ale ze všech těchto spojení můžeme míti za podstatné jedině parallely Rupci — *Μερόπη*, Pijanci — *Παίονες* a snad i Šopi — *Σάπαι*.

Thrakové tedy zanikli úplně v živlu jednak řeckém, jednak slovanském. Ne tak Illyrci. Ačkoliv nemáme z prvních dob okkupace slovanské zpráv, které by nám trvání jich ve větším množství potvrzovaly, ukazuje přece pozdější objevení a pozdější značný vzrůst *Albanců*, pokud je ovšem smíme míti za potomky starých Illyrů,[5]) že v končinách mezi dnešní Černou Horou, horním Vardarem, jezerem Ochridským a vnitřkem Epiru zachovalo se asi mnoho Illyrů, zatlačených sem z Bosny příchodem Slovanů.[6]) V době prvních rozmachů slovanské moci rozprostřelo se bulharské panství v X. stol. za Symeona od Černého moře až po Drač tak, že prameny i tyto západní končiny zovou Bulharskem, a tím zanikl zdánlivě starý illyrský živel pod slovanským příkrovem (srv. dále ve stati o Bulharech v Epiru). Ale už od stol. XI., od dobytí Epiru Byzantinci r. 1049, počali se staří Illyrové, jen z části romanisovaní a slavisovaní, zdvihati, střásati se sebe panství slovanské a čím dále tím určitěji vystupovati jako samostatný a nezkrotný národ, jenž se ani později za panství tureckého své neodvislosti nezbavil. Zároveň se proň také počínalo na místě starých místních jmen užívati a šířiti nové jméno Albanů (Arbanů), jež ve starověku náleželo jen malému jakémusi kmeni

---

[1]) *Geitler* l. c. O Darzilcích srv. *St. Verković*, Описаніе быта Болгаръ нас. Македонію. (Moskva 1868) 28 sl., o Dersaiech *Tomaschek*, Thraker 68.

[2]) *Zanetov*, Българ. население 15, 44, 96.

[3]) *Cvijić*, Нек. проматр. 14.

[4]) *Smirnov*, Очерки I. 93.

[5]) Podotýkám totiž, že někteří novější linguisté shledávají v albanštině řeč původu thrackého, na př. *Herm. Hirt*, Festschrift f. H. Kiepert (Berlin 1898), podobně *K. Pauli* (Altital. Forschungen II. 200), *D'Arbois de Jubainville* (Premiers habitants I. 300), *Marquart* (Streifzüge 246). Starou Hahnovu thesi o původu illyrském zastává hlavně *G. Meyer* v různých svých spisech (na př. Grundriss d. rom. Phil. I. 804), pak *Brugmann* (Grundriss d. vergl. Gramm. I. 7), *Kretschmer* (Einleitung 261, 422) a též *Jireček*, (Romanen I. 21).

[6]) *Jireček*, Romanen I. 16, 21, 34.

v horách.[1]) Ze všeho toho je vidno, že prvotní slavisace Albanie byla jenom povrchní a řídká, a smíme jistě končiny ty i pro dobu VII. a VIII. stol. míti stále za illyrské. Staré hranice tohoto zbylého kompaktního osídlení illyrského nejsou nám blíže známy. Z listin kotorských vidíme však, že na severu sahali Albanci už dříve vysoko, na př. do Crmnice, rijecké nahije a do župy grbaljské. Také v okolí Prizrenu i u Dečan, u Šardagu připomínají se už za cara Dušana Arbanasi (**арьбанасинь**) v srbských chrysobulech a zákonech.[2]) Z nomenklatury a nářečopisných příznaků kmenů srbských dalo by se sice hledati, kde sedělo všude dříve obyvatelstvo neslovanské, ale tu práci zbývá teprve vykonati.[3]) Dnes jde hranice srbskoalbánská od Baru přes Sutorman do údolí Cijevny, na Vilu, Gusinje, Plavu a obloukem k Beranům.[4]) Rovněž zbývá vyjasniti, jak illyrský a thrácký jazyk a vůbec celý domácí byt domorodého obyvatelstva působil na jazyk a byt slovanský. Něco víme dnes o vzájemných jazykových vlivech albanských, ale ty trvaly i v dobách pozdějších.[5])

Naprosto se nelze ještě dnes dovolávati anthropologických příznaků a souditi pomocí jich na původní rozložení zbytků pra-

---

[1]) Ptolemaios III. 12, 20, *Ἀλβανοί*, II. 14, 1, *Ἄλβανον ὄρος*. Srv. Strabonovo *Ἄλβιον ὄρος*, VII. 5, 2). Ve středověku byl zde kraj, zvaný *Ἄρβανον*, *Ἄλβανον*, *Arbanum*, sl. Рабьнь mezi Limem a Drinem od albanských Alp až k Elbassanu (*Jireček*, Romanen I. 43). První zmínky v byzant. literatuře o Albancích ve vojsku sebraném v Epiru r. 1079, mají Anna Komnena (VI. 8: *παρά τε τῶν καλουμένων Ἀρβανιτῶν* ed. Bonn. I. 294) a Jan Skylitzes (*στρατία τῶν Ἀρβανιτῶν* ed. Bonn. apud Cedrenum II. 739). Srv. *Hahn*, Alban. Studien (1854) 311 sl. 319, 341. První zmínku o „*lingua albanesesca*" v dubrovnických listinách nalezl K. Jireček k r. 1285 (Romanen l. c.). Jiné obvyklé tvary jména jsou *Ἀρβανοί*, *Ἀλβανῖται*, *Albanenses*, *Arbanenses*, ital. *Albanesi*, *Arbanesi*, z čehož sl. *Arbanasi*.

[2]) *Daničić*, Рјечник из књиж. старина срп. I. (Bělehrad 1863), 14, 15. *Rovinskij P.*, Черногорія I. (Petr. 1888), 359 sl. 350, II. 1, 13, 40. *Jireček*, Romanen I. 41 sl., *Novaković*, Први основи 27. Statut kotorský z r. 1339 uvádí Arbanenses et Sclavi. V Crmnici je znají listiny královské z XIII. a XIV. st.

[3]) *J. Erdeljanović*, Проучавање насеља у срп. земљама 6 sl.

[4]) *Niederle*, Slov. Svět.

[5]) Srv. *Miklosichovu* práci „Albanische Forschungen" (Denkschr. Akad. Wien Bd. XIX., XX. 1871) a *G. Meyera*, Etym. Wörterbuch der alban. Sprache (Strassburg 1891). Srv. i *Densusianu* Historie I. 293 sl., kde uvádí pro doklad vlasti rumunštiny na západě Balkánu její úzké a prastaré styky s illyrštinou (albanštinou).

obyvatelů. Nevíme nesporně ani, jaký typ měli praobyvatelé, ani s jakým typem přišli Slované na Balkán; tito pak od doby svého příchodu podléhali tolika vlivům nového prostředí a nových křížení s praobyvateli i s jinými kolonisty, že je dnes ještě nemožno analysovati dnešní stav a říci, co v kterém národě patří krvi illyrské, albanské nebo thracké a co přišlo vlivem krve jiné.[1]) Z toho důvodu musíme se zatím postaviti úplně skepticky k domněnce, že Bulhaři ztratili svůj slovanský typ vlivem Thraků a Srbové v Bosně a Černé Hoře vlivem Illyrů.[2])

Na severu Balkánu mezi Sávou a Dunajem připomíná se za válek v V. a VI. stol. ještě několik drobných kmenů, o nichž nevíme, jsou-li to nějací novější přistěhovalci či zbytky starého obyvatelstva. Sem patří na př. v dolní Pannonii *Satagové* (*Sadagi*, *Sadagarii*), jichž část se r. 453 přestěhovala do Moesie a Skythie,[3]) a *Taulantiové* (**Ταυλάντιοι**), skrze jejichž zemi táhl r. 488 Theodorich do Italie.[4]) Ale to vše zaniklo v slovanské okkupaci, a jen udržení jména starých Breuků (*Breuci*, **Βρεῦκοι**) mezi dolní Sávou a Drávou v dnešních chorvatských Brajcích[5]) ukazuje, že se i tu

---

[1]) O první systematickou práci v tomto směru pokusil se nedávno Dr. *Niko Županić* v knize Систем историјске антропологије Балканских народа (Старинар 1907—1908). Je to velmi chvályhodný pokus, ale při skrovném materiálu pouze první náběh k systému, který ověří a vybudují teprve práce další. Z práce je však viděti, že není dosud možno rozhodnouti, který anthropologický materiál ze středověkých hrobů náleží Slovanům, který Illyrům, který Řekům, neboť u *všech* jeví se během další doby proměna, jejíž původ a průběh nám je ještě záhadný. Županić sám soudí, přibližně ve smyslu od nás dříve vyloženém (Slov. Starož. I. kap. II.), že Slované přišli na Balkán plaví a dlouholebí a zde podlehli typu význačně brachycefalnímu a tmavému, jenž byl už složkou starých Illyrů a jenž se objevuje — nejostřeji soustředěn — v kraji čistých Albanců (*Županić* l. c. 69 sl.). V práci Županićově sestavena je i bohatá bibliografie prací, jednajících o původu a historii Albanců (str. 24).

[2]) *Asbóth J.*, Az őslakók hatasa a bosnyák faj alakulására (Budapest 1902).

[3]) Jordanis Getica 272. Srv. výše str. 114 a 115. Tyto Sadagy (jiné rk. čtení Satagy) měl Šafařík omylem za předky dnešních Sotáků v stol. užhorodské (SS. I. 285. Srv. o tom výše na str. 141 pozn. 3.)

[4]) Prokopios BG. I. 1. Podobně v letech 523—526 připomínají se v listě Theodorichově k Severinovi „antiqui barbari“ (*Kos*, Gradivo I. 9). Neznámí jsou též **Βοίσκοι** a **Σόροσγοι** u dolního Dunaje v době Attilově (srv. výše str. 113).

[5]) Srv. výše str. 67. Brajci slují dnes obyvatelé kajkavského dialektu, sedící při pramenech Kulpy.

Slované setkali ještě se zbytky starých domácích kmenů. Připomínám ještě, že sice v VI. stol. Prokopios užívá starých názvů Pannonců, Dalmatů, Noriků, Karnů,[1]) a že jména ta se ještě později udržují, — ale to jsou všechno už jen staré reminiscence literárního původu a významu. Po starých Illyrech zde na severu Sávy bylo veta.

Velmi obtížná je otázka, pokud thračtí *Dakové* zbyli v zadunajské Trajanově Dacii.[2]) Že se zde Slované setkali se starším obyvatelstvem, je na bíledni. Ale pro dobu VI.—VII. stol., kdy Valašsko i Multany byly přímo zaplaveny od Slovanů, nemáme žádných zpráv o tom, že by se tam byli udrželi ještě Dakové, ač je to zcela možné (zejména v skrytých údolích karpatských). Že se tam udrželo i obyvatelstvo romanské — ať už původ jeho byl jakýkoliv, nikterak nepochybuji. To ani při stanovisku, které vznik národa rumunského hledá jádrem na Balkáně, netřeba popírati. Svědčí pro to už udržení celé řady starých názvů topografických (na př. řek). Slované nenalezli Dacie prázdné.

Jinak národové, kteří vedle Římanů a Slovanů přišli v době historické na Balkán, udrželi se zde, pokud z pramenů vidíme, v míře ještě menší nežli praobyvatelé.

Staří *Gallové* — zbyli-li vůbec jací na Balkáně do příchodu Slovanů, — zanikli patrně brzy na dobro a nezbylo zde po nich v VI.—VII. stol. stopy, tak jako v Pannonii.[3]) Více se udržely

---

[1]) Prokop. B. G. I. 15. Zde vedle uvedených uvádějí se i *Σίσκιοι* a *Σουάβοι* (srv. o nich výše str. 115) a *Δάκαι*. Podobně čteme ještě u anonyma krále Bely *Sclauorum et Pannoniorum gentes* (c. 50 ed. *Endlicher*), v životě sv. Klimenta c. 2 *Πάνονες*, v ann. Fuld. k r. 884 *Pannonii* (pro Slovany), u Jana Kinnama V. 17 *Παννόνων ἔθνος* (pro Maďary) a rovněž, čteme-li ve Vita Hludowici c. 27 (*Rački* Mon. I. 317) k r. 817: ,,legatio erat de finibus Dalmatorum, Romanorum et Slavorum" vysvětlují jen poslední dvě jména archaický pojem prvního. O ztotožňování Karnů a Pannonců se Slovany srv. ostatně i dále str. 345.

[2]) O Prokopiových Dacích srv. poznámku předcházející. Totéž platí o Dacích u Kekaumena ve spojení s Vlachy (srv. výše str. 302). Jinak se na jednom papyru ze VI. stol. připomíná ještě pluk ,,statečných Daků", který r. 531 byl v Egyptě (Papyrus Erzh. Rainers Führer durch die Ausstellung 1894, 103. Nr. 353, *Jireček*, Romanen 32), ale to se týká Dacie Ripenské, z níž pozdější císařové rekrutovali své vojáky, ne Dacie zadunajské. Zprávy o zadunajských Dacích mizí ve III. stol. (srv. výše str. 69) a v tu dobu již nastupují Slované podle svědectví mapy Peutingerské.

[3]) Na Balkáně připomínají se poslední zbytky Gallů v západní Makedonii na poč. II. stol. př. Kr. u města Pelly u Livia 45, 30: tertia regio

části *Sarmatů*, ovšem nejen těch, pod jichž jménem skrývají se vlastně Slované (srv. výše str. 131), nýbrž i praví, íránští Sarmaté: Jazygové a Alani. Jazygové, přišlí do Uher v letech 20—50 po Kr., přesazeni byli z největší části Konstantinem Velikým na Balkán r. 334,[1]) tak že v dolních Uhrách zůstaly jen zbytky, ačkoliv ne slabé, neboť se připomínají ještě v bojích v druhé polovici V. stol., — jsou-li to ovšem už vlastní Sarmaté a ne Slované.[2]) Udrželo-li se v Uhrách jméno Jazygů nebo Jasů (Alanů) ve jméně kraje Jászag, netroufám si rozhodnouti.[3]) Záplavě slovanské podlehli však brzy jednak assimilací, jednak záhubou při výbojích VI. stol. Pouze na poloostrově udržely se snad jednotlivé osady. Itinerář Jerusalemský připomíná na př. na rozhraní Moesie a nové Dacie stanici *mutatio Sarmatarum*, jež je patrně totožná s pevnůstkou *Σάρματες*, uvedenou v VI. stol. Prokopiem, který mimo to ještě kdesi v Rhodopě vzpomíná tvrze zv. *Σαρμαθών*.[4]) Dále se připomínají v druhé polovině V. století v Moesii a v Malé Skythii i Alanové.[5])

U větší míře nežli Iránci zachovali se na Balkáně a v severní části Podunají zbytkové Germanů a Turkotatarů.

Germani počali se trvale usídlovati v Pannonii už v II. a na Balkáně v III. století.[6]) Zprvu sem přišlo nejvíce Bastarnů, později počala se kolonisace gotská. Po vítězství u Niše usadil

---

nobiles urbes Edessam et Berroeam et Pellam habet et Vettiorum bellicosam gentem, incolas quoque permultos Gallos et Illyrios. O zániku Gallů v Pannonii a na Balkáně srv. *Latyšev* (ЖМНП. 1887. II. 75).

[1]) Srv. výše str. 129. Před tím se připomíná přesazení Sarmatů na Balkán už za císaře Cara (Vita Cari IX. 6). Dále srv. zprávy ve Vita Probi XII. 4, XVI. 2 a u Eutropia Brev. IX. 25. Část Sarmatů přesazena byla i do Gallie jako kolonie vojensky organisovaná (Not. dign. occ. 42, 65); jinou zmínku o kolonii u Moguntia má Ausonius (Mosella 9). Srv. výše str. 129 pozn. 1.

[2]) Jordanis Get. 282, Ennodius Paneg. ad Theodos. VII. 35. Srv. výše str. 116 a 131.

[3]) Srv. *Lamanskij*, Замѣтка объ ясахъ-аланахъ. Protokolly XI. arch. sjezdu v Kijevě (Труды II. Прот. 118) a *Ruvarac*, Зам. объ Ясахъ на Балканскомъ полуостровѣ и въ придунайскихъ земляхъ. (Жив. Стар. 1894, 73).

[4]) Prokopios de aedif. IV. 4, IV. 11. Itinerarium Hierosol. 565, 8.

[5]) Srv. doklady výše na str. 115 (k Alanům v Uhrách i str. 105 a SS. I. 330).

[6]) Marcus Aurelius přesadil do Pannonie 3000 Naristů a vedle nich se připomínají tam i Markomanni (srv. doklady výše na str. 109). Na Balkán přesazeni byli Bastarni Probem r. 279 (srv. SS. I. 302).

Claudius II. v Moesii a Thrakii množství gotských zajatců, r. 332 rozsadil Konstantin na 300.000 Gotů po Italii a Balkánském poloostrově a r. 335 část Gotů usídlena u Nikopole. Potom čteme, že mnozí Gotové byli rozsazeni po Balkáně za Valenta a jiní za Gratiana r. 382.[1]) Ti, kteří se r. 376 uchýlili na Balkán před útokem hunnským (srv. výše str. 111), odešli sice se vším všudy r. 488 vedeni Theodorichem do Italie, ale zbytky přece ostaly.[2]) Za takových poměrů není divu, že se stále dočítáme o službě Gotů ve vojště císařském před i po r. 488,[3]) a že už r. 399 Synesius v řeči k Arkadiovi připomíná, jak téměř v každém i sebe menším domě konstantinopolském je otrokem ,,Skyth", t. j. Got podle rčení té doby — a nejen otrok, i pekař, stolník, vodonoš a jiní nosiči — jak všichni jsou ,,Skythové".[4]) A udržely se tu déle i větší kolonie. Tak pro stol. VI. máme zprávu, že zejména v Thrakii byly pevné gotské osady v okolí Nikopole pod Haemem, které se tu udržely až do IX. století.[5]) Zůstali-li seděti v Epiru Gotové, které tam na konci V. stol. za vlády Zenonovy připomíná Malchus,[6]) nevíme. Za to zůstaly zbytky jich v Dalmacii, když

[1]) Hist. Aug. II. 139, 214, Excerpta Valesiana 32, Amm. Marc. XXXI. 4, Eunapii fragm. 5.

[2]) Srv. *St. Stanojević*, Гипотеза о славянскихъ заимствованныхъ словахъ изъ германскаго (Сборникъ статей посв. Ф. Ѳ. Фортунатову, С.-Пб. 1902 213—8, a Р. Фил. Вѣстн. 1902, 213). Srv. i jeho Виз. и Срби I. 127.

[3]) Srv. výše str. 112.

[4]) Srv. *Latyšev*, Scythica I. 736. O tom, že v té době jméno Skyth značilo Gota, srv. SS. I. 243, 254, II. 110.

[5]) Jordanis Get. 267: Erant si quidem et allii Gothi, qui dicuntur minores, populus immensus cum suo pontifice ipsoque primate Vulfila, qui eis dicitur et litteras instituisse. hodieque sunt in Moesia regionem incolentes Nicopolitanam ad pedes Emimonti gens multa sed paupera et inbellis nihilque habundans nisi armenta diversi generis pecorum et pascua silvaque lignarum; parum tritici citerarumque specierum terras fecundas. vineas vero nec, si sunt alibi, certi eorum cognoscent ex vicina loca sibi vinum negotiantes; nam lacte aluntur plerique (Srv. i Romana 219, 221). Dávná sídla Gotů v Thrakii dotvrzuje i Prokopios BG. I. 16, IV. 5, B. Pers. I. 8. Že si udrželi jazyk ještě v IX. stol., dosvědčuje Walafrid Strabo De rebus eccles. 7 (Bibl. veterum patrum. Lugd. 1677. XV. 184): ,,a Gothis qui et Getae, cum eo tempore quo ad fidem Christi . . . perducti sunt, in Graecorum provinciis commorantes nostrum, id est theotiscum sermonem habuerint. Et fidelium fratrum relatione didicimus, apud quasdam Scytharum gentes maxime Tomitanos eadem locutione divina hactenus celebrari officia." Wal. Strabo zemřel r. 849.

[6]) Malchus frg. 18.

Theodorich po dobytí Italie zemi tuto podrobil, jak dosvědčuje k r. 535 Prokopios.[1]) Zajímavo je, že se u Srbů udrželo jméno Gotů ve smyslu původních Bulharů.[2])

Vedle Gotů největším kmenem germanským, jenž se v Podunají trvale usadil, ještě v VI.—VII. stol. tu seděl, ale potom brzy zanikl, byli *Gepidové*, přišedší do východní části Uher už v polovině III. stol. (srv. str. 107). Soustředěni byli hlavně v Banátě, ale po odchodu Gotů do Italie[3]) přešli Dunaj a obsadili i části Dacie Ripenské a do r. 568 drželi Sirmium.[4]) V době VI. stol. nalézala se podle přímého svědectví Jordanova hlavní jejich sídla v kraji mezi Alutou, Tisou a Dunajem (až po Sirmium) a kraj slul také Gepidií.[5]) Od r. 568 síla Gepidů byla zlomena, ale bylo jich stále ještě značné množství, neboť v nešťastném pro ně boji s Priskem r. 601 připomíná se záhuba 30.000 Gepidů, tedy jistě počet veliký, i když číslo nevezmeme doslovně.[6]) Vedle toho vystupují ještě jako spojenci Chosroovi a chakanovi v boji o Cařihrad r. 626 spolu s Heruly a Slovany[7]) a zbytky jich připomínají v VIII.—IX. stol. Pavel Diacon a Conversio Bagoariorum v područí avarském.[8])

---

[1]) Prokopios, BG. I. 7. Lamanskij se domnívá, že tito Gotové seděli v Liburnii, v Istrii a na ostrovech Quarnera, že je zde zastihli Slované v VI.—VII. století a že z tohoto styku vzniklo také později u Romanů stotožňování Gotů se Slovany, jak to vidíme na př. u Tomáše Splitského (Изв. II. отд. рус. яз. 1901, кн. 4, str. 320 sl.). Srv. výše str. 224.

[2]) *Daničić*, Рјечник из књиж. стар. срп. I. (Bělehrad 1863) 288: Ѿтъ тогожде племене готи нарекомаго бльгарьскаго (Život sv. Simeona od krále Štěpána 22), бѣ и ть готинь (Život sv. Sávy od Domentijana 104), поль рѣкы Доунава живоущихь готѳь. (Гласник Срб. слов. XI. 71). Srv. *St. Novaković*, Први основи слов. књижевности (Bělehrad 1893, 22).

[3]) Při pochodu Gotů srazili se s nimi Gepidi na ř. Vuce (viz str. 116 pozn. 5).

[4]) Prokop. BG. III. 33, 34.

[5]) Jordanis Get. 33, 74, 113 (citáty výše na str. 117 pozn. 4).

[6]) Srv. výše str. 221.

[7]) Srv. str. 231 (Theofanes ed. *Boor* 315 k r. 625).

[8]) Paulus Diac. I. 27 dí, že po bitvě s Langobardy r. 567 (srv. výše str. 107, 118): Gepidorum vero ita genus est deminutum ut ex illo iam tempore ultra non habuerint regem. Sed universi qui superesse bello poterant aut Langobardis subiecti sunt, aut usque hodie Hunnis (t. j. Avaři) eorum patriam possidentibus duro imperio subiecti gemunt. Convers. Bag. 6: de Gepidis autem quidam adhuc (rozumí se v Pannonii) ibi resident.

O *Herulech*, kteří přišli za císaře Claudia II., víme, že byli přijati r. 512 do říše a usazeni kolem srbského Bělehradu, načež jejich vůdce Grepes přijal v Cařihradě víru křesťanskou.[1]) Poslední zmínka o nich činí se při útoku na Cařihrad r. 626.[2]) O *Bastarnech*, kterých císař Probus r. 279 přesadil asi 100.000 na Balkán,[3]) není více zpráv. Pouze Prokopios uvádí v Haemu pevnůstku *Βαστέρναι* zvanou, snad poslední útulek a zbytek bývalého mocného národa.[4]) O *Skirech*, kteří přišli k Dunaji spolu s Bastarny,[5]) víme jen, že za doby hunnského panství seděli kdesi v Pannonii[6]) a že po porážce synů Attilových část jich přešla do Moesie a Malé Skythie, kde je později připomíná Jordanis pod jménem Angiskirů (*Angisciri*), patrně vlastně Angliskirů z ř. *Ὀγγλοσκῖροι*.[7]) Těchto Skirů přešlých na poloostrov bylo však jen málo, neboť se již nepřipomínají. Rovněž brzy zanikli Skirové rozsazení v říši po porážce Uldesově k. r. 408, jakož i část převedená do Bithynie[8]) a rovněž brzy zanikli Skirové v Pannonii, vyhubeni byvše gotským Thiudimirem.[9]) *Langobardi*, jak víme, pobyli v Pannonii jen na krátko, od r. 526 (ev. 547) do 568, kdy odešli do Italie.[10]) Pro kolonisaci Balkánu významu neměli. Prokopios uvádí jen jedinou pevně usazenou garnisonu longobardskou v Aprech (*Ἄπροι*) mezi ústím Hebru a Propontidou.[11]) Konečně se část germanského kmene *Rugů* připomíná r. 453 ve dvou osadách jižní Thrakie, v *Bizyi* a *Arkadiopoli* nedaleko Cařihradu[12]); později již nevystupují.

Ale vedle těchto přímých historických dokladů svědčí o trvalém usazení Germanů na poloostrově a o udržení se ger-

[1]) Srv. výše str. 118 pozn. 4.

[2]) Srv. str. 231.

[3]) Vopiscus v. Probi 18, Zosimos I. 71. Srv. citát v SS. I. 302.

[4]) Prokopios de aed. IV. 11.

[5]) SS. I. 303.

[6]) Priskos frg. 35 (ed. *Dindorf*).

[7]) Srv. str. 114 pozn. 6 a 7.

[8]) Sozomenos IX. 5 (*Latyšev*, Scythica I. 771).

[9]) Jordanis Get. 274—280. Srv. výše str. 115 pozn. 5.

[10]) Srv. str. 117.

[11]) Prokop. BG. IV. 27. Srv. u Konst. Porfyr. de them. I. v eparchii thracké město *Ἄπρως*. Comparetti ztotožňuje Apry s dn. Arhunem. K tomu srv. ještě dědinu v Makedonii v bitolské kazi zv. Логоварди. (*Kъnčov*, Македония, 33) a u Prokopia pevnůstku na Dunaji jménem *Λακκοβοῦργος* (de aedif. IV. 6).

[12]) Jordanis Get. 266. Srv. výše str. 114.

manských kolonistů až do okkupace slovanské ještě řada germanských slov nebo slov latinských ve formě germanské, kterou shledáváme v církevní slovanštině, vzniklé kdesi poblíže Soluně v Makedonii (srv. dále kap. VII.). Jsou to zejména slova **црькы** — *κυριακόν* (prostř. germ.), **олтарь** — altar, **хрьсть** — christ, **постъ** — faste, **попъ** — pfaff, **срѣда** — mittwoch, **цѣсарь** — caesar, **оцьть** — got. akeit, **пекло** — pëch, **цѧта** — g. kintus, **боукы** — buche, **виноградъ** — got. weinagards, **врътоградъ** — got. aútigards, a pod.[1])

Může býti sice sporno, a je také spor o to, pokud smíme tato slova v církevní slovanštině pokládati za slova přejatá od Germanů balkánských, neboť mohla rovněž přijíti nejdříve k Slovanům alpským z Bavor a Frank (zejména постъ, црькы, попъ, пекло pro jich starohornoněm. ráz[2]) a odtud teprve býti přijata věrozvěsty, upravujícími na Moravě a v Pannonii knihy náboženské, do slovanského jazyka církevního. Ale stejně je možné a u části také pravděpodobné, že slova byla přejata už před IX. stoletím stykem balkánských Slovanů s kolonisty germanskými tehdy ještě hojnými; z nich mnozí jistě měli v službě císařské vlivná postavení a kulturně stáli výše než prostý slovanský lid, tak že přejetí nových kulturních slov bylo na snadě.

Z Turkotatarů *Hunnové*, přišlí koncem IV. stol. (srv. str. 110, 112) po porážce, kterou utrpěli r. 453 po smrti Attilově od spojených vzbouřených Germanů, couvli z větší části zpět za Karpaty, kamsi na dolní Sereth, Prut a snad i Dněstr.[3]) Zbytky, které zůstaly při středním a dolním Dunaji, ztenčily se mimo to velice neustálými boji, kterých se účastnily v stol. VI., a kdyby nebylo nově přivolaných Kotrigurů (Kuturgurů) a Utrigurů (srv.

---

[1]) *Jagić*, Kirchensl. Sprache I. 81 sl., *Drinov*, Заселеніе 143, *Berneker*, Et. W. s. v. a hlavně *Rich. Loewe*, Altgerman. Elemente der Balkansprachen Kuhn's Zs. 1906. XXXIX. 265—334, jenž se ovšem často opírá o nedosti kritický material *C. Uhlenbecka* (Archiv f. sl. Phil. XV. 481) a *H. Hirta* (Beitr. zur Gesch. d. d. Spr. XXIII. 330). Srv. *Murko* (Mitth. anthr. Ges. Wien XXXVI. 109). Do té doby klade se i přejetí slova *Dunavъ* z gotštiny (srv. sthněm. *Tuonouwa*), ale slovo bylo asi přejato mnohem dříve, už za styků slavobastarnských a za doby všeslovanského jazyka. (Srv. SS. I. 19 sl.) R. 1908 vyšla v Sofiji kniha dra *St. Mladenova* „Старитѣ германски елементы въ слав. езици", které jsem však během tisku nemohl více použiti.

[2]) *Jagić*, l. c. 82.

[3]) Srv. výše str. 114 (Priskos frgm. 36, 20 ed. *Dindorf*).

str. 199 sl.), nebylo by asi už v druhé polovině VI. stol. po Hunnech ani památky. Takto se ještě připomínají jako spojenci Avarů ve výboji r. 626,[1]) ale nebezpečni přestali býti říši už od nezdařeného útoku r. 558/9.[2])

Po r. 453 čteme u Jordana, že se zlomky Hunnů usadily v Dacii Ripenské kolem osady *Castra Martis* (spolu s částí Sarmatů a s neznámým kmenem *Cemandrů*), dále v osadách Utu, Oesku a Almu (*Utus*, *Hiscus*, *Almus* u Jordana), potom pod Hernakem v Malé Skythii a po různu i ve vnitru poloostrova.[3]) Zde ještě v polovině VI. stol. připomíná Jordanis dvě hunnské osady *Sacromontii* a *Fossatissii*, ale kde, nevíme.[4]) Podle Prokopia usazeno bylo r. 551 2000 hunnských Kotrigurů kdesi v Thrakii.[5]) Ke kmenům hunnským náleželi patrně i *Skamarové* (*Σκαμάρεις*), kteří podle zprávy Menandrovy r. 570 přepadli kdesi ve vnitru Balkánu poselství avarské.[6]) Aspoň jméno ukazuje koncovku, vyskytující se na př. u hunnských Itimarů. Jak dalece se Hunnové udrželi v Pannonii, nelze s hlediska historického odpověděti, a archaeologické příznaky v nálezech, mísíce se s avarskými, nevystupují s takovou jasností, abychom mohli podle nich odhadovati, jak dlouho Hunnové v Uhrách zůstali.[7]) Více než Hunnů bylo *Avarů*, kteří přišli k střednímu Dunaji r. 566/7 (srv. str. 202). Avarové byli jednak počtem silnější než Hunnové, jednak pak zůstali seděti soustředěně na jednom místě v dolní nížině uherské mezi Dunajem a Tisou a na druhé straně Dunaje v Pannonii. Podle zpráv, které máme ze VII. a VIII. stol., nacházelo se středisko Avarů, dříve u Sirmia položené, později v rozlehlých opev-

---

[1]) Georg. Pisides v. 197 sl.

[2]) Srv. str. 199.

[3]) Jordanis Get. 261. Srv. výše str. 115.

[4]) Jordanis Get. 266. Jinde se jména ta neuvádějí. Prvé utvořeno z lat. *fossatum*, druhé ze *sacer mons* tak jako Cartaginisii z jména Carthago.

[5]) Prokopios BG. IV. 18, 21. Srv. výše str. 199.

[6]) Menander XIX. ed. *Niebuhr*, 313. *Ἰτιμάροι* u Priska c. 1, 8 frg. 30.

[7]) *Hampel J* (Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. Braunschweig 1905) nedovede také vyloučiti a vymeziti skupinu čistě hunnských hrobů a mluví jen o skupině nebo periodě hunnskoavarské IV.—VIII. stol. Zde bych ještě připomněl, že dr. *A. K. Fischer* přišel s domněnkou, nedostatečně opřenou, že obyvatelé švýc. Eifischthalu jsou potomci Hunnů, tam kdysi zapadlých (Die Hunnen im schweizerischen Eifischthale und ihre Nachkommen bis auf die heutige Zeit. Zürich 1896). Později v VII. a IX. stol. obnovilo se jméno Hunnů pro Avary (viz násl. stranu).

něných táborech, t. zv. hrinzích[1]) v severní části Pannonie od Vídenského lesa na východ až po jezero Blatenské —, to je kraj speciálně zv. Avarií (*Avaria*, *provincia*, *terra Avarorum*, také *Hunia*, *terra*, *regnum Hunnorum* pramenů VIII.—IX. stol.[2]) Že se však rozlehlé hringy avarské rozkládaly i za Dunajem v dnešní peštské stolici, je vidno na př. z bojů Karla Velikého r. 796.[3]) Pohraniční opevnění avarská byla na západě jednak při dolní Chubě a naproti na Kumbergu blíže Tulnu.[4]) Jinak za hranici proti Bavorsku platila až do zničení říše avarské Enže.[5]) Z těchto středisk ovládali Avaři nejen Slovany, kteří vedle nich a mezi nimi seděli v Pannonii a v stř. Uhrách,[6]) nýbrž i všechny kolem sedící národy, ať to byli Slované, ať Germani (Frankové při horním Dunaji nebo Gepidové a Herulové v dolních Uhrách, ba po jistou dobu i Langobardi v sev. Italii), ať kmenové jim samým příbuzní (Bulhaři a zbytky Hunnů). Odtud odcházely občas větší

---

[1]) O těchto opevněních (*hringus*, *campus*, *circulus*) srv. hlavně zprávu mnicha svatohavelského v Gesta Karoli Magni II. 1. (*Jaffè*, Bibl. rer. Germ. IV. 667, 668, *Kos*, Gradivo I. 337).

[2]) Doklady jmen srv. u *Kosa*, Gradivo I. 396, II. 470 s. v. Obrska zemlja. K vymezení Avarie srv. tyto zprávy: Avaria ubi Bielaha fluvius Danubium ingreditur (listina Karlova z r. 811, *Kos*, II. 40), in provincia Avarorum, id est locum ubi antiquitus castrum fuit, qui dicitur Herilungoburg cum reliquis adiacentibus in circuitu, quarum terminia sunt ab eo loco, ubi Erlafa in Danubium cadit (listina Ludvíkova r. 832, *Kos* II. 94), in terra quondam Avarorum, iuxta fluviolum qui Erlaffa dicitur (listina Otty II. z r. 979, *Kos* II. 362), in provincia Avarorum in loco qui dicitur, Litaha super fontem (listina Ludvíkova z r. 833, *Kos* II. 95). V listině darovací Ludvíkově z r. 830 kraj Wachau (*Wachowa*) je částí bývalé země Avarů (*Kos* II. 91; srv. též podvrž. listinu z r. 823 u *Kosa*, II. 65, listinu Ludvíkovu z r. 836 u *Kosa* II. 97).

[3]) Ann. Einh., Ann. regni Fr., Ann. Lauresh. ad a. 796.

[4]) Ann. regn. Franc. ad a. 791: ubi ad loca pervenerunt, ubi iam dicti Avares firmitates habuerint praeparatas: de australi vero parte Danubii ad Cumeoberg, de alia vero ripa in loco, qui dicitur Camp, quia sic nominatur ille fluvius, qui ibi confluit in Danubio. Ann. Einh. ad a. 791: pulsis igitur Hunorum praesidiis ac destructis munitionibus, quarum una super Cambum fluvium altera iuxta Comagenos civitatem in monte Cumeoberg vallo firmissimo erat extructa (*Kos*, Gradivo I. 308, 309). Viz i Regin. Chron. ad a. 791 (*Kos* 311), Poeta Saxo III. 75 sl. (*Kos* 312).

[5]) Ann. Einh. ad a. 791: prima castra super Anesum posita sunt; nam is fluvius inter Baioariorum atque Hunorum terminos medius currens, certus duorum regnorum limes habebatur.

[6]) Srv. Conv. Bag. et Carant. 6 (populum, qui remansit de Hunis et Sclavis in illis partibus).

nebo menší tlupy, provázené zástupy poddaných, hlavně Slovanů z Pannonie a středních Uher, na lup a plen daleko od domova,[1]) a je známo z Fredegara,[2]) jak především Slovanů při těchto výbojích bylo používáno za přední voje a přední útočníky (*bifulci, befulci*), a je známo z téhož pramene, jak i doma Slované, kteří žili v bezprostřední moci Avarů, byli od nich utiskováni.[3]) Úzký styk, v kterém se Slované octli s Avary, došel výrazu i v tom, že jméno jejich udrželo se ve významu *obra*, divoké, nad jiné silné bytosti lidské.[4])

Tyto poměry trvaly průběhem VI. a VII. století přes porážky a oslabení, které Avaři občas utrpěli a které zejména v letech 623—641 podlomily jejich moc.[5]) Kolonií avarských, usazených

---

[1]) Srv. celou řadu dokladů, uvedených výše v kap. V. v líčení avarských bojů na Balkáně (str. 201—232). V legendě o sv. Demetriovi dí se na jednom místě, že chakan poslal na Soluň 100,000 Slovanů, neboť celý národ (t. j. slovanský) ho poslouchal. Když r. 601 Priskos vedl vítěznou válku proti Avarům v Uhrách, zajato bylo podle Theofylakta (VIII. 3) Avarů 3000, Slovanů 8000, barbarů (patrně Gepidi) 6000, z čehož je nejlépe vidno složení vojsk avarských.

[2]) Fredegarem (IV. 48) uvedený význam „befulků“ dal podnět k mnoha výkladům. Fredegar sám nerozuměl mu a vyložil si výraz takto: „ideo befulci vocabantur a Chunis, eo quod *dublicem* in congressione certamine vestila priliae (t. j. vexilla proelii) facientes, ante Chunis praecederint.“ Vykládal tedy *bis fulti* — dvakráte opření. Befulcus souvisí však s lat. *bubulcus* — poháneč volů, pohůnek (z toho ital. *bobolco, bifolco*; srv. *Körting*, Lat. rom. Wörterbuch, Paderborn 1891, 139). Ostatně Körting a Meringer tuší v *bifolco* nějakou kontaminaci.

Podle této zprávy byl by se u alpských a pannonských Slovanů i v ústech avarských ujal vulgární italský výraz značící „pohůnek“ — t. j. otrok, jemuž svěřen dobytek.

[3]) Srv. o tom zprávu Fredegarovu, uvedenou dále ve zmínce o historii Samově na str. 341.

[4]) Název přešel ku všem severním Slovanům. Srv. č. *obr*, slov. *obor, obrín*, pol. *obrzym, olbrzym*, hornolužž. *hobr*, rus. обринъ. Už v legendě Konstantinově kap. XVI. slují Avaři — Обри. *Šafařík* chybně myslil na keltické Ombry, Ombrony v Karpatech (SS. I. 429, srv. mé SS. I. 309, 390), podobně obé spojuje třebas v jiném smyslu Kętrzyński (Germania Wielka 36). U jižních Slovanů se tento výraz neudržel. Z toho ovšem nelze souditi, že by nad jižními nebyli vládli, — bylť tomu právě naopak. Patrně se slovo ujalo z příčin nám neznámých jen v sousedstvu severním a rozšířilo dále na sever. Srv. analogický zjev v ruském исполинъ (сполинъ) od Spalů Jordanových, nebo v něm. *Hüne* (obr) od Hunnů (*Pogodin*, Слав. передв. 60).

[5]) Srv. výše str. 232.

opodále vytčeného centra, resp. menších vedlejších středisk bylo pramálo. V Čechách a na Moravě patrně nebyly a rovněž ne v zemích alpských[1]) — o východu za Tisou nic nevíme. Na jihu, jak víme z Konstantina Porfyrogenneta, zůstala seděti jakási část Avarů v severní Dalmacii, neboť prý tam ještě v X. stol. bylo lze potomky jejich dobře rozeznati podle vzezření od sousedních Romanů a Slovanů.[2]) Jiné Avary připomíná Žití sv. Pankracia (napsané asi r. 730) u Dyrrhachia a u Athén, ale zde se může jednati o záměnu se Slovany, jaká byla běžná v současných pramenech, vykládajících o Slovanech v Řecku.[3])

V Pannonii a ve středních Uhrách definitivní porážku a možno říci zničení připravil Avarům Karel Veliký na samém konci VIII. stol. K r. 782 čteme sice, že Avaři z Pannonie přicházejí k Frankům s prosbou za mír,[4]) ale už r. 788 vidíme nový loupežný vpád do Friulska a do Bavor a r. 790 nové spory o hranice avarsko-francké.[5]) To vše přimělo Karla Velikého k rozhodné akci, která se počala z Wormsu výpravou v létě r. 791 a skončila r. 799 úplným potřením Avarů nejen v Pannonii, ale i mezi Dunajem a Tisou.[6]) Pannonie byla tak zpustošena a vylidněna, že kraj, kde chakan bydlil, byl úplně pustý a nebylo v něm stopy po lidském obydlí.[7]) Ještě v IX. stol. slula uherská Pannonie *Avarorum solitudines*.[8])

---

[1]) Srv. o tom obšírněji v mém článku „Čechové a Avaři" v ČČas. Hist. 1909, 345. Hlavně nám chybějí doklady archaeologické, totiž pro VII.—VIII. stol. doklady té svérázné kultury avarské, kterou výborně známe z Pannonie a z Uher. Srv. dále kap. IX.

[2]) Konst. de adm. imp. 30 (srv. text napřed na str. 245). Rački pochyboval o věrohodnosti této zprávy (Rad 57, 148). Šafařík měl omylem dalmatské Morlaky za potomky těchto Avarů (SS. II. 295).

[3]) *Vasiljev*, Славяне въ Грецiи 416. O záměně Slovanů s Avary srv. výše str. 215.

[4]) Ann. Einh., Ann. reg. Franc., Ann. Petav., Ann. Fuldenses ad a. 782 (*Kos*, Gradivo I. 293).

[5]) Ann. Einh. ad a. 788, 790 (*Kos* I. 300, 305, kde i další doklady).

[6]) Celý pramenný materiál těchto bojů sestavil nově *Kos* (Gradivo I. 307—360).

[7]) Srv. co dí Einhard, Vita Caroli c. 13 (*Kos* 359): Quot proelia in eo gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur vacua omni habitatore Pannonia et locus, in quo regia Kagani erat, ita desertus, ut ne vestigium quidem in eo humanae habitationis appareat. Tota in hoc bello Hunnorum nobilitas periit, tota gloria decidit, omnis pecunia et congesti ex longo tempore thesauri direpti sunt.

[8]) Regin. Chron. ad a. 889.

Část zbylých Avarů uchýlila se za Tisu,[1]) část menší spolu se Slovany zůstala v Pannonii.[2]) Ale síla jejich byla na dobro zlomena. Už r. 805 čteme, jak kníže avarský, kdysi tak zpupný, prosí Karla, aby mu vykázal jiná sídla, poněvadž jej na dosavadních ohrožují Slované.[3]) Pak se ještě objevují Avaři r. 811 v jakémsi lokálním sporu se Slovany, r. 817 dostává Ludvík v dědictví vedle Bavor, Slovanů Korutanských a Čechů i Avary a r. 822 objevuje se naposledy ve franckých letopisech poselstvo avarské na sněmu ve Frankfurtě.[4]) Ale ještě r. 873 je zmínka o Avarech v Dolní Pannonii, ovšem pokřestěných.[5])

Posledním velkým turkotatarským národem, jenž přišel na Balkán a zde se trvale usadil, byli *Bulhaři*, přišedší k Dunaji už koncem V. stol.,[6]) na poloostrov sám pak r. 679. Ale o nich a sídlech jejich mezi Dolním Dunajem a Haemem vyložím podrobněji dále v kap. VII. Ovšem už před tím sloužily zástupy bulharské ve vojště císařském. R. 591 poslal na př. Maurikios Chosroovi vojsko na pomoc, v němž bylo 20.000 Thraků a jiné s 20.000 Armeny a Bulhary.[7])

Další nové, ale už jen nečetné živly orientální dostaly se na Balkán ještě v VIII. stol. (pozdější mohutné přívaly Pečeněgů, Kumánů, Tatarů, Osmanských Turků, Armenů atd. nespadají již v rámec našeho líčení). Už v dobách starších dovídáme se o pokusech kolonisovati různý lid z Asie v jižní Evropě. Tak se v staré Dacii v kolonii Napoce (Kološ) připomíná jakési *collegium Asianorum*[8]) a o Diokletianovi víme, že přesadil nějaké Asiaty do Thrakie.[9]) Pak dlouho nečteme nic, až znovu slyšíme v VIII. a IX. století o třech kolonisačních pokusech. Za Konstantina Kopronyma (741—775) bylo r. 756 přesídleno do Thrakie množství

---

[1]) Ann. Einhardi ad a. 796 (*Kos* 305).

[2]) Conv. Bag. et Car. 6. (k r. 796) „populum qui remansit de Hunis et Sclavis in illis partibus".

[3]) Ann. reg. Franc. ad a. 805 (*Kos* II. 29).

[4]) Ann. reg. Franc., ann. Fuld. ad a. 811 (*Kos* II. 39), listina cís. Ludvíka z r. 817 (*Kos* II. 47), Ann. reg. Franc. ad a. 822, Vita Hludow. 35 (*Kos* II. 64).

[5]) Conv. Bag. et Car. 3 (*Kos* II. 172).

[6]) Připomínají se tu již r. 482 (Srv. výše str. 118.)

[7]) Michal Syrský X. 23 (ed. *Chabot* II. 371).

[8]) CIL. III. 870.

[9]) Incerti panegyrici in Constantium 21.

Syrů a *Armenců* z Meliteny a Theodosiopole [1]) — kam, nevíme —, potom Leon r. 778 usadil někde v Thrakii znovu Armence [2]) a za Theofila (829—842) usazeny byly ok. 838 v Makedonii při Vardaru silné kolonie maloasijských Turků od Sinopy a Amastridy, kteří zde od té doby známi byli jménem *Turků Vardariotů*.[3])

Na konec musím se ještě jednou dotknouti kmene *Karpů*, jejichž národnost nám zůstala nejistá. Hlavní část jich, jak jsem už pověděl na str. 108 (tam viz i příslušné citáty), usazena byla r. 295 v Dolní Pannonii v okolí Sopian dn. Pětikostelí; vedle toho byly však části Karpů již dříve přesídleny i na Balkán za Aureliana r. 272.[4]) O pannonských Karpech, nečiní se nikde již v historii zmínky. Na Karpy, usídlené na Balkáně, upomínají aspoň dvě jména osad: *vicus Carporum*,[5]) **Κάρπος** v eparchii mysské [6]) a **Καρπούδαιμον** kdesi v Haemu u Ptolemaia.[7])

Jak na základě tohoto výkladu vypadala asi národopisná mapa Podunají a Balkánského poloostrova v VII.—VIII. stol., ukazuje mapa dále připojená.

Zbyly sice cizí ostrovy a větší kraje, slabě Slovany osídlené, ale jinak vše ovládali Slované a vše spělo během doby k úplné slavisaci kraje od Karpat přes Dunaj až po Alpy albanské, Pindus a Bílé moře.

Tento stav trval až do konce IX. století a vývoj západního a jižního Slovanstva byl by se jistě bral ve směru zcela jiném,

---

[1]) Theofanes ed. *Boor* 422 k r. 756, Georg. Mon. ed. Boor 752, 763, Michal Syr. XII. 1, Nikeforos Brev. ed. *Boor* 66. Ostatně víme, že už Heraklios stahoval množství armenských vojenských zástupů do Thrakie, aby mu v Asii nedělaly obtíží (*Sebêos*, Histoire d'Héraclius 30 sl. ed. Macler. Paris 1904). Srv. *Zlatarski*, Ilсп. 1902, 105 (k r. 755).

[2]) Theofanes ad a. 6270.

[3]) Zonaras XV. 29, Georg. Amastr. 711 a j. Srv. *Tafel*, Thessal. 70, kde uvedena další literatura. Potomky jejich shledával *Kъnčov* v Turcích osady *Zъchny* na Bozdaghu, s centrem v Zeljachovu (Македония 68). O jménu Turků u byzant. autorů vůbec srv. u *Marquarta*, Osteurop. Streifzüge 46 sl.

[4]) Aurel. Victor de caes. 39, 43 (*Homo*, Aurélien 315). Srv. též Eutropius, Brev. IX. 25.

[5]) Amm. Marc. 27, 5, 5.

[6]) Konst. Porf. de them. II. (ep. Mysie).

[7]) Ptolemaios III. 11, 7 (uvedeno mezi Develtem, Bizyí a Sardikou). Připomněl bych ještě, že *Stritter* (Memoriae I. p. 100 § 93) uvádí zprávu, vypsanou z Malcha, podle níž v Illyriku Gotové zničili hrad *Καρπία*, kdesi blíže Epidaura. V novém Müllerově vydání Malcha (Frg. H. Gr. IV.) tato zpráva o hradu Karpii však není.

a ke zcela jiným koncům, než jaké vidíme dnes, kdyby se nebyla na konci IX. století stala událost, která mnohé změnila. Byl to příchod uralských Maďarů, kteří v letech devadesátých — přesný rok příchodu je sporný — okkupovali na trvalo nížiny uherské v Pannonii a v Alföldě.

Vpád maďarský a vedle něho dále na východě vznik a vývoj národa rumunského v Sedmihradech, Valašsku i Multansku a na západě opětný postup Němců z Bavor k Litavě — tyto tři události, náležící již době, která leží mimo naše líčení, způsobily definitivní rozpoltění dosavadní spojené slovanské oblasti na dvě části: severní a jižní. Je to událost pro Slovany významu velikého, hledíme-li na doby minulé, a nezměrného, máme-li na mysli budoucnost.

Vpád maďarský nebyl zprvu tak zlou ranou pro vývoj Slovanstva. Ba on mu v jistém směru prospěl. Uhři totiž zjevně zadrželi germanisaci, která, kdyby jich nebylo, byla by asi postoupila daleko za Litavu aspoň k hranicím rumunským, k srbskému Dunaji a k Sávě. A germanisace tato, spojená s vyšší kulturou a podporovaná církví, byla by jistě otravněji a záhubněji působila nejen na Slovany ve vnitřních, dolních Uhrách, nýbrž i na Slovany u Karpat a na Balkáně. Měli bychom tu dnes — tak aspoň myslím — místo millionů Maďarů mnohem více Němců a poněmčených Slovanů. Měli bychom analogon ke germanisaci polabských Slovanů a kdož ví, stál-li by tu dnes i národ československý v síle téměř 9 millionů! Maďaři zadrželi tento germanisační process, dopřávajíce dlouho při své vlastní kulturní uzavřenosti Slovanům, aby zachovávali svou individualitu.

V XIX. století snaží se ovšem synové na rychlo a kulturními prostředky nahraditi to, co zameškali a nedovedli jejich nekulturní otcové. Teprve moderní „magyar allam eszme“ — maďarská státní idea — stala se pro uherské Slovany pohromou.

KAPITOLA VII.

POČÁTKY JIŽNÍCH SLOVANŮ.

I. Počátky differenciace jihoslovanské v severní pravlasti. — Dialektická centra slovinštiny, srbochorvatštiny a bulharštiny v Zakarpatí. — Směr pochodu na jih. — Jazykový vývoj v Alpách a na Balkáně a vytvoření nových jazykových oblastí: severozápadní, střední a východní. — II. 1. *Slovinci.* Počátky dějin, sídla a kmenové. Slované v Pannonii. 2. *Srbochorvaté.* Vznik rozluky na Chorvaty a Srby. Přechodní pás srbo-bulharský. Sídla a kmenové. — 3. *Slované bulharští.* Příchod volžských Bulharů, splynutí se Slovany. — Slované v Moesii, Makedonii, Dacii a v Řecku. — Slovanské kolonie v Asii a na březích Středozemního moře.

I.

Byli Slované, kteří obsadili Balkán, jazykově a národně jednotní?

Na tuto otázku odpověděli kdysi Kopitar a po něm Miklosich t. zv. „pannonskou“ neboli „slovinskou“ theorií v tom smyslu, že Slované, kteří postoupili v V.—VI. století na jih, byli původně jazykově zcela jednotní, náležíce všichni, od Aquileje až po Pontus, jedné jazykové větvi, která teprve v polovině VII. století rozpoltěna byla novým klínem, přišlým od Visly s mluvou odchylnější, t. j. Srbochorvaty, povolanými podle tradice Konstantinovy císařem Herakliem. Kopitar nazýval původní jihoslovanský pás „*Slavi cisdanubiani*“, Miklosich užil určitějšího označení „*slovenisch*“. K němu náleželi na západě Slovinci, dále sourodí, později vyhynulí Slované dačtí a na východě Slované opět sourodí, kteří byli později nazváni Bulhary. Hlavním společným příznakem jazykovým celé této větve bylo udržení nosovek.

Zmínili jsme se o této theorii už výše na str. 254 sl. při výkladu otázky, kdy a jak Srbochorvaté přišli na Balkán, a vyložili jsme také, jak novější slovanská škola jazykozpytná s Jagićem v čele postavila proti této představě výklad, podle něhož nebylo na jihu původní všeslovinské vrstvy, později rozpoltěné Srbochorvaty, nýbrž jak celá vlna jihoslovanská, obsahující vedle sebe i budoucí Slovince i budoucí Srby a Chorvaty i budoucí Bulhary, postupovala současně a pohromadě na jih a po jazykové stránce složena byla už z týchž jazykových oblastí, z nichž se dnes skládá, ovšem ještě ne tak rozlišených, jak jsou dnes. Byla tu tehdy sice jakási jednota — jistě si ti Slované na vzájem všichni rozuměli, — ale ne ve smyslu Kopitarově nebo Miklosichově, nýbrž jen relativní jednota, oproti differencovanému stavu nynějšímu. Také Řekové a Římané balkánští pojímali vše jako jednotu, jak nám dosvědčuje společný název „Slovanů" (**Σκλαυηνοί** — *Sclaveni*), kterýmž označovali všechny Slovany od Alp až po dolní Dunaj. Teprve za dolním Dunajem znali nový komplex Slovanů, jenž byl patrně i jazykově i národopisně hlouběji odlišen a měl i jméno nové **Ἄνται**, ač jinak i příbuznost těchto Antů se Slovany byla jim známa. Všichni Slované, kteří od Antů na západ se rozsadili až po Benátsko a Alpy a odtud zaplavili Balkán, byli tehdy nepřetrženou vrstvou slovanskou, obsahující i budoucí Slovince i budoucí Srby a Chorvaty i budoucí Bulhary. Ale počátky differenciace na tyto větve již zde byly; přinášeli si ji Slované s sebou již ze severních sídel, jenže byla ještě v zárodku a teprve nové poměry, nové milieu a nové vlivy, jež do této differenciace na jihu zasáhly, způsobily další urychlený vývoj ve čtyři velké skupiny, v nichž se nám jižní Slované objevují v dalším svém historickém vývoji.

O tom však, jak se differenciace počala a do jakého stupně došla už v pravlasti slovanské, nelze dnes pověděti nic určitějšího, a tím méně mně, nefilologu. Podle domněnky a představy Jagićovy[1]) počala se v zakarpatské oblasti tvořiti dialektická centra budoucích slovanských řečí a národů už dávno před rozchodem Praslovanů a už tehdy stála místně proti sobě asi v témž poměru, v jakém se nalezají dnes jednotliví slovanští národové po svém rozchodu na polovině Evropy, schematicky vzato asi v tomto obrazci:

---

[1]) Archiv sl. Phil. XIX. 236, XXII. 27, 30. Srv. mé SS. I. 113, 121.

Polabané
Lužičané Poláci RUSOVÉ
Čechové

Slovinci Bulhaři
Srbochorvati

Jazyky polský, polabský, lužický a československý tvořily se na západě pravlasti, ruský na východě a jihoslovanská skupina povstávala už v pravlasti mezi českopolskou na jedné a ruskou na druhé straně a to tak, že patrně ode dávna vedle českého bylo centrum praslovinské a vedle ruského prabulharské. Ale vždy nutno míti na paměti, že tam na severu nemohlo ještě jíti o nějaké hotové jednotky národní, jaké vystupují v pozdější historii a s kterými dnes operujeme, tedy o jednotku slovinskou, srbskou, chorvatskou a bulharskou, nýbrž jen o skupiny dialektů, které ještě nebyly mezi sebou vyhraněny tak a ani v příznacích nebyly tytéž, jak je dnes známe. Ale byly tu aspoň již hlavní rysy, jež spojovaly na jedné straně drobné místní hovory v oblast praslovinskou, jiné v oblast prasrbochorvatskou, jiné v oblast prabulharskou a tyto oblasti, tyto zárodky pozdějších národů byly v severní kolébce slovanské umístěny v jižní její části v témž poměru místním, v jakém jsou na jihu dnes, — soudil bych: kdesi na západě při horní Visle a Váhu oblast slovinská,[1]) dále od ní na sever a na východ za Karpaty srbochorvatská a kdesi ještě dále na východ nebo na severovýchod bulharská.[2]) To potvrzují především staré shody jazykové na jedné straně mezi češtinou a slovinčinou,[3]) na druhé mezi bulharštinou a ruštinou,[4]) dále

---

[1]) Šafařík kladl vlast Slovinců vedle Chorvatů do Haliče a Vladiměřska (SS. II. 363).

[2]) Srv. i tabulku k str. 128 I. dílu SS.

[3]) Jsou to: v severních dialektech slovinských hlásková skupina *dl*, předložka *vy* místo *iz* (*Oblak*, Archiv sl. Phil. XIX. 321 sl., 328) a zanikání hlásek *ł*, *l* a *l'* v středním *l* (*Jagić* tamže XX. 36). Srv. dále str. 356.

[4]) Jsou to: stejný přízvuk v bulharštině i ruštině, stejné střídnice za starosl. jery (*o* za *ъ* a *e* za *ь*), podobné střídnice za stsl. *tj* a *dj*, *-t* v koncovce 3. os. plur., *čer* za srboch. i slovin. *čr*, *cr*; podle domnění L. Miletiče (A. Sobolevského, P. Lavrova) i zjev pospositního členu v bulharštině je totožný s obdobnými zjevy všech okajících a části akajících hovorů velkoruských. Srv. *Conev B.*, Уводъ въ историята на българский езикъ. Сбор-

spojení jména Chorvatů a Karpat [1]) a pak i některé doklady historické, na něž jsem ukázal v předešlé kapitole při výkladu o příchodu Srbochorvatů a jež mne vedly k tomu, abych pravlast tohoto kmene položil kamsi k severním svahům Karpat od Visly na východ. [2])

Konečně bychom mohli na dotvrzení přikarpatské vlasti Jihoslovanů do jisté míry uvésti i to, že se nomenklatura slovanská v Podunají a na Balkáně zejména říční poměrně hojně shoduje s nomenklaturou krajin v okolí Karpat; můžeme si to snadno vysvětliti tím, že Slované karpatští, odcházejíce ze svých starých sídel na jih, nesli s sebou ve vzpomínce i jména řek, u nichž dříve seděli a dávali je opět řekám, při nichž se nově na Balkáně usazovali, i když přejímali stará označení domácí nebo římská. Takovými shodami jsou na př. tato jména: Dukla v Tatrách — Dukla na Černé Hoře (zde z lat. Dioclea), Cetynia, říčka v gub. siedlecké — Cetině v Dalmacii, Lika v Přímoří — a analog. odvozeniny Licówka, Liczewka, **Λιτζίκη* v Polsku (srv. výše str. 276), Sana v Bosně, San, přítok Savy — San, přítok Visly v Haliči, Styr na Rusi — Styr ve Štýrsku, Odra v Slezsku, — Odra, přítok Švarcavy, Odra, přítok Kulpy, Mlaha, přítok Sanu v Haliči, Mlava, osada v Plocké gubernii, — Mlava, řeka v Srbsku, Raba, přítok Visly — Rába v Uhrách, Rosava, dvojí přítok Moravy — Rosica, přítok Jantry, Svitava na Moravě — Svitava, selo v Bosně, Ilava na Váhu — Ilava, přítok Ukriny, přítoku Sávy, Ilova, přítok

---

никъ, XVIII. 10 (Sofia 1901), *Miletić L.*, O članu u bug. jeziku (Zagreb 1889), a Членътъ въ българъ. и русския езикъ. (Сборникъ 1901, XVIII., 43). Conev podobně dovozuje z jazyka, že bulharští Slované na severu seděli vedle Sloveno-Chorvatů, Slováků, Poláků a Rusů, ale ne vedle Srbů a Čechů. Ostatně už Šafařík postřehl bulharskoruske shody (ve jménech místních) a finská přejetí jazyková a hledal proto pravlast Bulharů kdesi u Ilmenu, na horní Dvině, Dněpru a Oce (SS. II. 250), ovšem namnoze nesprávně; po něm to opakoval ještě *Rački* (Arkiv IV. 250, Ocjena 24). Vedle toho zavedly Šafaříka domnělé shody mezi srbštinou, ruštinou a litevštinou k tomu, že pravlast srbskou (Velkou Srbii) posunul na sever až k Bugu a do gub. minské (SS. II. 262, 406) vedle Litevců, kdežto chorvatskou umístil jižněji k Visle a odtud přes Tatry do východní Haliče. Že však tyto filologické vývody Šafaříkovy jsou chybné, ukázal už *Perwolf* (Archiv sl. Phil. VIII. 4) a *Jagić* (ibid. VI. 149). Grot kladl opět Chorvaty do západní a Srby do východní Haliče na základě shod ruštiny se srbštinou (Изв. Конст. Багр. 73).

[1]) Srv. SS. I., II. 271.

[2]) Srv. výše str. 271, 275, 279.

Lonje (do Sávy), Desznica, přítok Visloky — Desna, Desnik v Bosně, Desnica, ř. v Makedonii, Desna, přítok Kereše, Torysa ř. v sev. Uhrách — Tolisa, přítok Sávy v Bosně, Turec v sev. Uhrách, Turava, přítok Lomnice (do Dněstru) — Turija, přítok Kolubary, Turja, přítok Spreči v Bosně, Turjanica, přítok Vrbasu, Dubrava, na Moravě (při Moravě) — Dubrava, přítok Drávy ve Štyrsku, Ibr, ř. na Volyni — Ibar v Bosně, Pšina, přítok Odry u Hlubčic — Pčina, přítok Vardaru pod Skoplem, Trzebunia, přítok Raby a Visly — Trebinja v Hercegovině. Shody ty se jistě rozmnoží. Na konec není ani shoda jména hlavních řek na Moravě a v Srbsku — *Morava* za těchto okolností bezvýznamnou. Ať je utvořili Slované z domácího kořene, či ne[1]) — na př. i když připustíme na obou místech původní tvar **Margos*, — přece je zajímavo, že na obou místech vytvořili Slované označení hlavní řeky v jméno „*Morava*". Jinak sluší dodati, že třetí Morava teče v Haliči do Visloky, že na Slovensku je více potoků zv. Moravy[2]) a že řada Morav existuje i v Chorvatsku a Krajině[3]) a patrně byly i v Albanii a Epiru.[4])

Z této severní přikarpatské oblasti a pravděpodobných pracenter brali se Slované, jak musíme souditi z vyložených historických zpráv o jejich výbojích, několika proudy na jih: předně od horní Visly a Odry údolím Moravy, pak přes Jablunkovský průsmyk a přes Duklu, údolím Váhu, pak přes další karpatské průsmyky a konečně nejvíce podél východních sklonů Karpat po březích Serethu a Prutu, — vesměs směrem k Dunaji a přes Dunaj. Hledisko jazykové these Jagićovy o přirozené kontinuitě jihoslovanských řečí vede nás dále k závěru, že ve velkém a v celku — jednotlivé odchylky ovšem byly vždy — zachováno bylo při tomto postupu položení vzájemné, které měli v kolébce a které je do dnes před námi. Proto asi předkové Slo-

---

[1]) O jménu Moravy psali nověji: *Kovář Fr.*, O původu jména Morava (Čes. Mus. Fil. 1895, 247, 1897. 329, 459), *Hošek Ign.*, K etymologii jména Morava (tamže VI. 186, srv. Čas. Mat. Mor. 1891. 218), *Koller O.*, Über den Namen Morawa (Progr. d. Realschule in Kremsier 1878).

[2]) Slov. Pohľady XII. 406, 1901, 737.

[3]) Жив. Старина, I. 170, *Kopitar*, Glagol. Cloz. LXX. (Srv. *Miklosich*, Denkschr. XXI, 77.)

[4]) Srv. i osady zv. *Morava* vedle jiných slov. jmen v Epiru v oblasti avlonské, u Devolu je planina *Morava* a říčka Dunavec (*Novaković*, Први основи 94).

vinců a Srbochorvatů šli proudem západním, nejspíše z větší části i přes Moravu,[1]) kdežto předkové Bulharů proudem východním přes Uhry a přes Multansko. Podotýkám to s důrazem proto, že byly pronášeny a dosud se opakují theorie, podle nichž prý Slovinci nepřišli do Alp přímo ze severu, ale od východu od dolního Dunaje, kamž dostihli ze severu proudem východním přes Halič a Multany, tedy v celku velkým obloukem. Pro tuto theorii, kterou jsem našel na př. už u Jordana r. 1745[2]) a kterou v nové době opakovali hlavně Miklosich a Roesler ve svých vlivných statích o příchodu Slovanů na Balkán[3]) — není však ani v historii ani v jazyku náležité opory. Theorie tato vznikla jednak z nesprávné historické představy, že všechny Slovany do Alp přivedli Avaři (srv. dále str. 340) a jednak z linguistické theorie Miklosichovy, že Slovinci jsou na západ posunutý oddíl dáckých Slovanů.

Když Slované přišli na Balkán, tu přirozeně differenciace, která se počala v pravlasti a z části zůstala latentní, dostala nové popudy a vývoj svůj uvolnila i urychlila. I když není správná these Stojanovićova, že Srbové počali se differencovati jazykově od ostatních Slovanů teprve zde na jihu,[4]) je přece jisto, že mnohé z příznaků, jež dnes odlišují srbské dialekty na jedné straně od bulharských a na druhé od slovinských, povstaly nebo ostřeji se vyvinuly teprve dole na Balkáně, že jsou tedy produktem pozdějším a to jednak pokračováním starých náběhů differenciač-

---

[1]) Zde zajisté padá na váhu zmíněná shoda jména Moravy pro velký přítok Dunaje na severu a na jihu. Zdá se mi, že asi týž kmen, který na severu vytvořil toto jméno (nebo cizí název upravil), po svém příchodu na jih přezval hlavní řeku opětně do Dunaje tekoucí také Moravou. Z toho by bylo možno souditi, že část srbských kmenů seděla po čas své pouti na jih na Moravě před tím, než sem přišli Slované čeští — což nijak nevylučuje ani historie ani hledisko geografické.

[2]) *Jordan*, Origines I. 64 sl., IV. 108, 126.

[3]) *Miklosich*, Vergl. Lautlehre (1879) 33, *Roesler*, Zeitpunct 92. Po nich ji opakovali ještě *Leskien*, Declination XIV, *K. Grot*, Изв. Конст. 64, *Šuman*, Slovenen 17, *Smičiklas*, Pov. Hrv. I. 96, nověji ještě *Dvořák*, Dějiny Moravy I. 17, *Bretholz*, Gesch. Mährens (Brünn 1893) I. 23 sl. a *Czambel*, Slováci a ich reč (Budapest 1903) 85, *Kos*, Izv. VIII. 155.

[4]) Приступна академска беседа. Глас. срп. акад. LII, a v článku „Јагић и Облак о прист. ак. беседи Л. Стојановића и његов одговор (Дело 1897, 347). Srv. Archiv sl. Phil. XIX. 270, 274 a výklad, který jsem podal v I. dílu Starožitností, str. 113.

ních, jednak produktem vlivu jazyků jiných, hlavně řeči zbylých praobyvatelů a vedle nich balkánské romanštiny.

Co vše lze přičítati těmto vlivům v slovníku i v tvarosloví, nelze dnes ještě pověděti a mínění filologů se tu častěji i v důležitých zjevech rozcházejí. Ljub. Stojanović měl všechny hlavní příznaky srbštiny za produkty vlivů illyrštiny, znaky bulharštiny za vliv thracký, podobně jako před ním B. P. Hasdeu.[1]) Jiní vlivy praobyvatelů uvádějí na míru mnohem menší — a právem, vždyť jsme viděli, že za příchodu Slovanů zbyly z nich (mimo oblast jihoillyrskou) jen menší zlomky — a za to tím větší důraz kladou na vlivy balkánské romanštiny,[2]) připisujíce jí, jak jsme už výše pověděli, právě nejdůležitější nověji vzniklé příznaky bulharštiny (pod. i albanštiny), ač zůstává opět nevysvětleno, proč neměly vliv i na oblast srbskou, kteráž byla stejně hojně prosycena zbylými romanskými Vlachy. To vše dokonale vysvětliti je teprve úlohou budoucích prací na poli balkánské filologie.

V celku lze krátce rozvoj a hlavní zjevy prvotní differenciace jižních slovanských jazyků takto nastíniti:

I. Společné znaky, které vytvořily skupinu jihoslovanskou, jsou:[3]) 1. ztvrdnutí samohlásek *e* a *i*, 2. zánik rozdílu mezi и a ы, 3. záměna *e* za ѧ, 4. slabikotvorné *r* a *l*, 5. záměna tvrdého *ł* středním *l*, 6. hláskové skupiny *trat* — *trêt* (za *tort* — *tert*) a *tlat* — *tlêt* (za *tolt* — *telt*), 7. funkce spojky *da* u vět předmětných a 8. vývoj praslov. *tj* — *dj* v *č* — *j* ve slovinštině, v ć a *j* v čakavštině, v ћ a ђ v štokavštině, к'— г' v dialektech resavskomoravských, v ч — џ v severozáp. bulharštině a v шт — жд v obecné bulharštině oproti *c* — *dz* (*z*) u západních a *č* — *dž* (*ž*) u východních Slovanů.

[1]) Genealogia popórelor balcanice. Intr. III. t. Etymologicum magnum Romaniae (Bukurešt 1892). Srv. Archiv sl. Phil. XVI. 311, nebo Сборникъ IX. 227 sl. *Miklosich* počítal se zřetelným vlivem illyrštiny, totiž prajazyka příbuzného dnešní albanštině (Vergl. Syntax. 1883, 127).

[2]) Tak *Jagić* (Archiv XVI. 283) vykládá ztrátu deklinace a postpositní člen; podobně *V. Ščepkin* tytéž zjevy spolu se ztrátou nosovek vykládá (Разсужденіе о языкѣ Саввиной книги. С.-Пб. 1899, str. XI.) assimillací živlů romanských ve XII.—XIII. stol., *A. Belić* (Дијалекти LXX sl., LXXIII) v době VII.—XIII. stol. *L. Miletić* a j. mají však postpositní člen v bulharštině za zjev původní a bulharské i části řeči ruské společný; srv. pozn. 4. na str. 329.

[3]) *Jagić* (Archiv f. sl. Phil. XX. 35 sl., *Vondrák*, Vrgl. slav. Gram. (Göttingen 1906) I. 2 sl.

II. Na tomto základě vytvořila se na západě *oblast dialektů slovinských*, v které 1. za stsl. *ą* nastoupilo *o*, 2. praslov. *ê* dostalo téměř pravidlem výslovnost *e* a 3. za *dj* a *tj* nastoupilo *j* a *č*.[1]) Dělí se na 3 skupiny dialektů: *jižní* a *západní*, kde pod dlouhým přízvukem ъ přešlo v *a*, a *východní*, kde přešlo v *e*. Mimo to se obě skupiny liší značně i v přízvukování. Mezi češtinou a vlastní slovinštinou byl kdysi pás přechodný (dosud jsou zbytky v slovinských dialektech na severu, srv. dále str. 356) a rovněž je *kajkavština* dialekt převádějící slovinštinu k chorvatštině, a proto také od jedněch filologů čítán byl a bývá mezi dialekty slovinské (Kopitar, Miklosich, Valjavec, Oblak, Belić), od druhých zase mezi srbochorvatské (Jagić, Rešetar, Vondrák, Polívka). Dnes není o tom pochyby, že kajkavce záp. Chorvatska[2]) národně dlužno čítati k Chorvatům, ale pro starou dobu není jisto, kam připojiti oblast kajkavštiny, která kdysi zaujímala i největší část Slavonie.[3])

III. Další oblast jihoslovanských dialektů sestává z *vlastní skupiny srbochorvatské*, u níž 1. polohlásky mají střídnici *a*, 2. stsl. *tj* — *dj* střídnice ћ — ђ (*ć* — *ď*, *gj* nebo i *j*). Ostavíme-li kajkavštinu, jako přechodný jazyk, stranou, rozpadá se srbochorvatština na dialekty *čakavské*, jež mají ještě praslov. přízvuk a za *dj* — *j* (jako v slovinštině) a *štokavské*, jež mají už přízvuk posunutý a za *dj* — ђ. Vedle toho rozpadá se ještě oblast na tři skupiny podle reflexů staroslov. *ê* — v *je* (*jekavci* na jihu, v Hercegovině), v *e* (*ekavci* na východě) a v *i* (*ikavci* na západě). Spisovným jazykem na západě slouží jekavština, na východě ekavština.[4]) Při tom sluší podotknouti, že nynější rozložení těchto dialektických oblastí nesrovnává se s minulostí, neboť na př. čakavština je na stálém ústupu jak na severní hranici proti kajkavštině, tak na jižní (a zde nejvíce) proti štokavštině, jíž postoupila během doby značná území v Dalmacii, Bosně i Slavonii.[5])

---

[1]) *Vondrák* l. c. 6.

[2]) O oblasti kajkavské srv. *Niederle*, Slov. Svět 130, *Lukjaněnko A.*, Кайкавское нарѣчіе (Кіев. Унив. Изв. 1905).

[3]) *Jagić* l. c. *Rešetar*, Štok. Dialekt 30.

[4]) *Vondrák* l. c. 5.

[5]) O tom více dále. O rozloze čakavštiny a štokavštiny srv. *Niederle*, Slov. svět 130 a hlavně práce *Milana Rešetara*, Die čakavština und deren einstige und jetzige Grenzen (Archiv f. sl. Phil. XIII. 93 sl.), Der štokavische Dialekt (Schriften der Balkankomm. I. IV. Wien 1907) a *Belićovy* práce: Дијалекти источне и јужне Србије (Bělehrad 1905, Српски дијал. зборник крал. Акад. I.), str. LXXXV. sl., stať Діалектологическая карта сербс-

Vznikly-li tyto dialektické skupiny srbochorvatské už v pravlasti nebo teprve zde, nelze bezpečně pověděti. Nově soudí Belić, že spíše dole na Balkáně.[1])

IV. Jako je na severu kajkavština přechodným dialektem k vlastní skupině slovinské, tak je i na jihu a na východě vlastní srbské oblasti pás dialektů z části přechodných, z části smíšených[2]) — které dosud až na výjimky nejsou dostatečně prozkoumány a tvoří pro svůj přechodní ráz opět sporný objekt mezi filology, hlavně srbskými a bulharskými. Tento pás běží od Prizrenu a Tetova na východ přes Prištinu, Kumanovo, Vranji, k Niši, Pirotu, Brezniku a dále na sever k Zaječaru, Vidinu a dostává od filologů různá jména, označující buď jeho celek, na př. *prizrensko-timocký* dialekt Belićův, *starosrbský* Rešetarův, nebo jednotlivé části (dial. *vranjsko-leskovacský*, *svrližský*, *pirotský*, *nišavský*, *torlacký*, *timocký*, *jihomoravský* a pod.). Má jisté znaky, jež jej spojují se srbštinou, jiné, jež má společné s bulharštinou (tvoření pádů pomocí předložek, postposit. člen, zdvojené osobní zájmeno.[3])

V. Rovněž v dialektech severní Makedonie od Skople na východ, v Kratovsku, Küstendilsku, Trnsku až k Sofii objevují se shody se srbštinou, ale celkovým svým rázem náleží dialekty tyto už k další skupině východní, stanovené pojmem jazyka *bulharského*, jejíž hlavním příznakem jest střídnice *št* — *žd* za prasl. *tj* — *dj*, k čemuž v starší době přistupovalo ještě zachování nosovek *ę* — *ą* a polohlásek ъ — ь.[4]) Makedonské dialekty patří

каго языка (Стати по славяновѣд. изд. Вл. Ламанскымъ II., Petrohrad 1906) 1—59, kde i podrobněji rozveden další historický vývoj jazyka (str. LXXXVIII.), О српском језику (Срп. Кн. Гласник 1901, III. 109), О српским или хрватским дијалектима (Глас 1908, LXXVIII. 60 sl.). Zde je připojena celá literatura všech srbochorv. dialektů.

[1]) *Belić*, Дијалекти LXXXVIII.

[2]) O tyto terminy bývá spor. Belić na př. opírá se zde významu přechodného dialektu, uznávaje jej za srbský a pouze pomíšený (Дијалекти LXVI. sl., LXX., LXXIX., LXXXIV., LXXXIX. Карта 20, 23.

[3]) *Belić*, Дијал. LXVII., LXX. Jak jsme sdělili, vykládá to jako ve vlastní bulharštině vlivem staré balkánské romanštiny. Vedle prací Belićových o těchto dialektech dlužno uvésti ještě *O. Brocha*, Die Dialekte des südl. Serbiens (Wien 1903, Schriften der Balkankomm. I. 3).

[4]) Dlužno však podotknouti, že ani pro starou dobu nebyly nosovky výhradně jen bulharské. Je řada dokladů v staré slovinštině, o nichž srv. str. 361, a také v srbochorvatštině. Srv. jméno knížete *Muntimira* (*Μουντιμῆρος* u Konstantina de imp. 32, jméno statku *Dumbrova* záhřebské diecése XI. stol. (*Rački*, Doc. 158) a jméno řeky *Ζέντινα*. Dr. *Aranza*

vůbec k bulharštině, hlavně pro ztrátu deklinace a užívání postpositního členu, z části i pro zachování nosovek. Viděti v nich zvláštní slovanský jazyk je neodůvodněno a theorie podobné vyvolány byly také více jen tendencemi politickými než vědeckými, zejména na podporu směru, který chtěl prostředkovati mezi srbskými a bulharskými aspiracemi na Makedonii.[1])

Bulharská oblast mimo Makedonii dělí se především na základě vývoje stsl. *ê* a bývalých nosovek na 2 skupiny: západních (*ê* = *e*) a východních (*ê* = *я*). Východní bulharština (jakavci) dělí se opět na dvě skupiny, severní a jižní (rodopské), podle toho zdali v jistých případech *я* přehlasují čili ne, nebo podle toho končí-li člen sing. masc. gen. na — *ò* nebo — *ъt*.[2])

K tomuto differencování jazyka přistoupily později i jiné odlišující momenty a podněty: tvoření samostatných politických celků na západě, ve středu a na východě, dvojí pramen křesťanského náboženství (Cařihrad — Řím) a spojená s tím i rozluka písma, a vůbec dvojí pramen kultury — západní a východní. To vše doplnilo differenciaci jazykovou a pomohlo vytvořiti čtyři národy jihoslovanské, dnes od sebe oddělené. Ale tento vývoj náleží teprve dobám mnohem pozdějším, tak že definitivní vznik hotových národů: Slovinců, Srbů, Chorvatů a Bulharů se nám zde vymyká. Důrazně musím vytknouti, že v VI.—VII. století, kdy okkupace nových sídel byla provedena, *nebylo ještě dnešních národů*; byly tu jenom počátky a tvořil se základ budoucí differenciace. Zejména dlužno vytknouti, že Srbové a Chorvaté netvořili ještě dvou odlišných celků v nynějším slova smyslu, jak dále ještě vyložím. Slovem stol. VI. a VII. — v němž se Jihoslované definitivně usídlili ve svých historických sídlech — nezná Slovinců, Srbů, Chorvatů a Bulharů ve smyslu našem. Ale poněvadž smíme předpokládati, že rozdělení, které je dnes jasně

---

našel ostatně *ę* ještě v okolí Šibenika: *Dumbrovnik, dumbok, dumbina* (Anz. Akad. Wien 1897. Nr. 23. Srv. *Jagić*, Archiv sl. Phil. XVII. 79).

[1]) Podobné theorie zastával *P. Draganov* (Этнограф. очеркъ слав. части Македоніи. Слав. Изв. С.-Пб. 1887—8, Македонскій Сборникъ. I. С.-Пб. 1894), na základě jehož na národopisné mapě Slovanstva vydané r. 1890 Zarjankem a Komarovem dostala Makedonie samostatnou barvu mezi slovanskými národy. Dnes se také *J. Cvijić* důsledně vyhýbá prohlásiti Makedonce jak za Srby tak i za Bulhary.

[2]) Srv. blíže u *B. Coneva*, Уводъ въ историята на българский езикъ (Сборникъ XVIII. 354 sl. Sofia 1901), Диалектни студии I. (Сборникъ XX.

před námi, bylo už tehdy v základech naznačeno a počato, neváhám, podobně jako činili jiní, přenésti tyto terminy i do staré doby a následující detailní probrání sídel Slovanů a kmenů, z nichž se skládali, když přišli na jih, probírati podle tří skupin, jež z pozdějších poměrů projektovati můžeme nazpět: totiž skupiny severozápadní, střední a východní, jinými slovy: pojednáme I. o Slovanech, kteří se usadili na sever a západ od Terstu, řeky Kulpy, a v nichž později povstal národ *Slovinců* (odkud též název I. *slovinské* skupiny), — II. o Slovanech mezi Kulpou, Drinem a Moravou, v nichž povstal národ *Chorvatů* a *Srbů* (odtud název II. *srbochorvatské* skupiny, — a III. o Slovanech na východ od Moravy, Drinu a jezera Ochridského, v nichž povstal národ *Bulharů* (odtud III. *bulharská* skupina). Ovšem uvedené zde hranice jsou pouze přibližné a slouží ku schematickému roztřídění. Ve skutečnosti jádra těchto národů dělena byla od sebe při hranicích uvedených pásy dialektů přechodních a kmeny slovanskými, o nichž je dnes — opakuji — leckdy těžký spor o to, byli-li více srbští než slovinští nebo více srbští než bulharští a naopak.

---

4 sl.), *Lj. Miletiče,* Das Ostbulgarische. Wien 1903 (Schriften des Balkankomm. I. Abth. II.) 6, 9, Източницѣ български говори (Сборникъ XXI. 1905, 1—102). Srv. i Archiv f. sl. Phil. XX. 580. O rozloze dialektů srv. též *Niederle,* Slov. svět 153.

I. Slované severozápadní (Slovinci).

Slované, kteří obsadili končiny na západ od Istrie, Kulpy a na sever od dolní Drávy, objevili se, přicházejíce ze severu, na pravé straně Dunaje už v době Kristově, jak ukazuje staré slov. jméno Blatenského jezera *Pleso*, doložené už v I. stol. po Kr. u Plinia (srov. výše str. 148).

Později doloženi jsou zde ještě ve IV. stol. topografickým jménem *civitas Pistrensis*, odvozeným patrně od jména ř. *Pistra*, sl. *Bystra* (srv. i *Bustricius* — Bystrica u Anon. Ravennského), jehož bližšího umístění však neznáme (srv. str. 153). Ale se svým jménem historicky vystupují teprve po odchodu Langobardů do Italie r. 568. Zdali Slované, kteří r. 592 ohrožovali přímořské kraje na severní Adrii a r. 600 Istrii a severní Italii a r. 602 Istrii,[1]) náleželi větvi slovinské nebo chorvatské, nevíme a pro dobu, o níž běží, bylo by rozhodnutí vůbec nemožné. Stačí, že v tu dobu Slované v Istrii i na hranici Italie byli již usídleni a na rozkaz Avarů pomáhali r. 603 Langobardům i v bojích u v n i t ř Italie, u Kremony a Mantuy.[2]) Současně se však připomínají boje se Slovany, tentokráte patrně „slovinskými", dále na severozápadě v Alpách při hranicích starých Bavorů. R. 595 a 596 zmiňuje se Pavel Diacon o bojích Slovanů s vévodou Tassilem, jenž byl od franckého krále Childeberta ustanoven bavorským vladařem.[3])

---

[1]) Srv. výše str. 224.

[2]) Paul. Diac. Hist. Lang. IV. 28.

[3]) Paulus Diac. IV. 7: „His diebus Tassilo a Childeperto rege Francorum aput Baioariam rex ordinatus est. Qui mox cum exercitu in Sclaborum provinciam introiens, patrata victoria, ad solum proprium cum maxima praeda remeavit . . ." IV. 10: „Isdem ipsis diebus Baioarii usque ad duo milia virorum dum super Sclavos inruunt, superveniente cacano omnes interficiunt." V téže době zemřel, jak dále dí Paulus, král Childebert. Stalo se to tedy r. 596.

Zde kdesi při pramenech Drávy a Mury[1]) byla hranice bavorsko-slovanská (srv. dále str. 349 sl.) a z označení „provincie Slovanů" je zjevno, že zemi na jih od Bavorska měli Slované již cele obsazenou. Potom čteme, že po smrti vévody furlanského Gisulfa roku 610 obsadili jeho synové kraj Slovanů zv. Zellia (až po Medarii) a že od té doby asi do r. 740 platili tamější Slované vévodům furlanským daň.[2]) Kde byl kraj Zellia, je zase nejisto, ale podle všeho neoznačuje Celje štýrské, nýbrž nějaké menší území blíže hranice furlanské. Ostatně jména *Zellia* i *Medaria* zdají se býti silně porušena.[3]) Po smrti Tassilově, chtěli korutanští Slované ihned (asi r. 611) oplatiti porážky sobě dříve způsobené, ale vpád se jim přes vítězství u Aguonta (někde nad Lienzem na horní Drávě)

---

[1]) Ve zprávě Paulově o boji s Garibaldem r. 611 (viz dále) připomínají se „*Baioariorum termini*" někde na horní Drávě nedaleko Aguonta. Srv. také str. 349.

[2]) Paul. Diac. IV. 38: „Mortuo ut diximus, Gisulfo duce Foroiulensi, Taso et Cacco filii eius, eundem ducatum regendum susceperunt. Hi suo tempore Sclavorum regionem, quae Zellia appellatur usque ad locum qui Medaria dicitur possiderunt. Unde usque ad tempora Ratchis ducis Sclavi pensionem Foroiulanis ducibus persolverunt."

[3]) O tom, kde hledati Zelliu a Medarii, bylo mnoho psáno. Srv. přehled celé otázky u *Fr. Kosa* (Gradivo I. 188) s podrobnými odkazy literárními. Jedni hledali Zellii v štýrské Celji (Valvasor, Muchar, Dimitz, Bethmann, Waitz), druzí v Zillské dolině v Korutanech (Linhart, Šafařík, Pleteršnik, Ankershofen, Krones, Rutar, Wachowski), Perger a Hormayer u Asola na Sile, Strakosch-Grassmann v Cegli u Kormina. Také Medaria je naprosto sporná a hledána byla jednak ve vsi Materiju v Istrii (Linhart), v slovinské Matře v Tyrolsku (*Šafařík*, SS. II. 331, 351) nebo ve vsi Modrinji v Zilské dolině (Janull, Ankershofen, Rutar), v Medaně u Kormina (Strakosch-Grassmann). Že kraj Zellia byl na pravém břehu Drávy, dosvědčuje nám zřejmě listina Ludvíkova z r. 824, kterou se uděluje patriarchovi aquilejskému 20 kolonů v Cellii (*Kos*, Gradivo II. 68). A od r. 811 (nově potvrzeno r. 819) dělila Dráva území církve aquilejské od území arcibiskupství solnohradského (srv. doklady u *Kosa*, Gradivo II. 36, 54). Kdyby měl býti přijat některý z prvých dvou výkladů, značilo by to, že furlanští vévodové ovládli r. 610 celým rozsáhlým krajem slovanským od Italie až po jižní Štýrsko nebo Zilskou dolinu, ale proti tomu svědčí další zprávy o bojích Slovanů s Bavory a v Istrii r. 611 a také to, že Zellia značí podle textu kraj (*regio*). Kos sám se nerozhoduje v této otázce, kloně se pouze buď pro Zillskou dolinu s Modrinjí nebo více pro Cegle s Medanou (Gradivo I. str. XXXVII.) a správně při tom poukazuje na nejistotu, která vzniká ze jmen, podle všeho korrumpovaných. Mají rukopisy Pavlovy vedle tvaru *Zellia* a *Medaria* ještě tvary *Azellia, Agellia, Cagellia,* — *Meclaria, Mecharia, Melaria, Neclaria* (srv. Script. r. g. Paulus 166).

nezdařil.[1]) Za to brzy koncem r. 611 nebo poč. r. 612 novým vpádem zpustošili Istrii.[2])

Po těchto událostech historie delší dobu o alpských Slovanech mlčí, a toliko znamenáme, že se mezi tím dostali pod nadvládu avarskou. Kdy se tak stalo, nevíme.[3]) R. 596 chakan avarský pomohl Slovanům proti Tassilovi, r. 603 poslal langobardskému Agilulfovi do severní Italie na pomoc houfy slovanské (srv. výše); je možno, že už tehdy byli alpští Slované pod jeho panstvím, a že proto jim jednou přispěl, podruhé jimi disponoval. Ale nutně nadvláda chakanova nad *alpskými* Slovany ani z prvé ani z druhé zprávy ještě nevyplývá a mohla také vzniknouti teprve po zmíněných již událostech r. 610—611.[4])

---

[1]) Paulus Diac. IV. 39: „His temporibus mortuo Tassilone duce Baiuariorum, filius eius Garibaldus in Agunto a Sclavis devictus est et Baioariorum termini depraedantur. Resumptis tamen Baioarii viribus et praedas ab hostibus excutiunt et hostes de suis finibus pepulerunt."

[2]) Paulus Diac. IV. 40: Rex vero Agilulf pacem cum imperatore in annum unum itemque in alterum faciens, cum Francis quoque iterato pacis concordiam renovavit. Hoc nihilominus anno Sclavi Histriam, interfectis militibus, lacrimabiliter depraedati sunt."

[3]) Zde bych se dotkl ještě jedné věci v poměru těchto Slovanů k Avarům. Čteme stále v monografiích i v učebnicích historie, že rozšíření Slovanů do zemí alpských (a podle některých i na Moravu, do Čech a na jihu na Balkán) provedli vlastně Avaři, kteří v době vylíčené buď násilně tlačili Slovany v před nebo přiváděli s sebou, držíce se sami v pozadí a usazujíce Slovany před sebe v okolí Pannonie do hor; měli jim tak býti jednak hradbou proti útokům z Italie a z Bavor, jednak hospodářskou oporou, vzdělávajíce půdu a odvádějíce z toho daň na výživu pánům, kterým podobné zaměstnání bylo cizí. Podle této dosud obvyklé theorie byla by slovanská okkupace západních zemí vlastně dílem avarským. Hlavním zastancem této theorie pro Jihoslovany byl *Rösler*, (srv. co jsem uvedl už výše, na str. 332; před ním už Pritz, Ankershofen, Thaler, Muchar, z části i Šafařík SS. II. 229), pro Čechy a Moravu soudili podobně *Loserth* (Mitth. Gesch. D. in B. XXI. 283), *Lippert*, Sozialgesch. B. I. 126, 127, *Bachmann*, Gesch. B. I. 61, *Bretholz*, Gesch. Mährens I. 23, 25 (srv. ČČHist. 1909. 345). Na základě toho, co jsem v kap. V. pověděl o postupu Slovanů přes Dunaj na Drávu a Sávu, mám všechny theorie takto proslovené za nesprávné. Pannonie a část zemí alpských byla Slovany osídlena už před příchodem avarským; nicméně není třeba odpírati domněnce, že Avarové další usazování Slovanů podporovali, — byloť to v jejich zájmu v zápasu s Němci, a že přicházejíce, ve vojště svém přiváděli také různé zástupy slovanské.

[4]) V té době totiž (c. 610) podle svědectví Pavlova (IV. 37) chakan avarský pobil Langobardy ve Furlansku, zmocnil se Čedadu a patrně ovládl Furlanskem.

Že zde však na počátku VII. stol. byla, vidíme ze zprávy, podle níž kolem r. 620 jakási žena slovanská v Alpách skrývala uprchlého Langobarda Lopichise ve svém domě, — patrně, aby Avaři se o něm nedověděli[1]) — a ovšem hlavně ze zprávy Fredegarovy, podle níž v 40. roku vlády Chlotarovy, t. j. r. 623, Samo postavil se v čelo Slovanům od Avarů tvrdě utiskovaným a je také nadvlády avarské řadou vítězných bojů zbavil.[2]) Z celého textu Fredegarových zpráv je vidno, že tu běží o Slovany na západě po obou stranách Dunaje, a to především o Čechy k nimž se později pod vládou Samovou přidružili i polabští Srbové

---

[1]) Paul. Diacon IV. 37 (*Kos*, Gradivo 194).

[2]) O tom, jakého druhu byl tento útisk a jak se provedlo vzbouření Slovanů poví nejlépe příslušný text Fredegarovy kroniky (kn. IV. kap. 48) sám: ,,Anno 40. regni Chlothariae homo nomen Samo natione Francos de pago Senonago plures secum negutiantes adcivit, exercendum negucium in Sclavos coinomento Winedos perrexit. Sclavi iam contra Avaris coinomento Chunis et regem eorum gagano ceperant revellare. Winidi befulci Chunis fuerant iam ab antiquito, ut, cum Chuni in exercitu contra gentem qualibet adgrediebant, Chuni pro castra adunatum illorum stabant exercitum, Winidi vero pugnabant: si ad vincendum prevalebant, tunc Chuni predas capiendum adgrediebant; sin autem Winidi superabantur, Chunorum auxilio fulti virebus resumebant. Ideo befulci vocabantur a Chunis, eo quod dublicem in congressione certamine vestila priliae facientes, ante Chunis precederint. Chuni aemandum annis singulis in Esclavos veniebant, uxores Sclavorum et filias eorum strato sumebant; tributa super alias oppressiones Sclavi Chunis solvebant. Filii Chunorum, quos in uxores Winodorum et filias generaverant, tandem non subferentes maliciam ferre et oppressione, Chunorum dominatione negantes, ut supra memine, ceperant revellare. Cum in exercito Winidi contra Chunus fuissent adgressi, Samo negucians, quo memoravi superius, cum ipsos in exercito perrexit; ibique tanta ei fuit utiletas de Chunis facta, ut mirum fuisset, et nimia multitudo ex eis Winidorum gladio trucidata fuisset. Winidi cernentes utilitatem Samones, eum super se eligunt regem, ubi 30 et 5 annos regnavit feliciter. Plures prilia contra Chunis suo regimini Winidi iniaerunt; suo consilio et utilitate Winidi semper Chunus superant.“ Jednotlivé detaily této zprávy pokud mají zajímavost pro kulturní poměry slovanské budou od nás vyloženy na jiných místech a otázka Samova původu při výkladu o Slovanech českých. Srv. také výše str. 322. Zde jen podotýkám, že při výše uvedeném datování Samovy vlády od r. 623—658 dlužno míti na mysli nejistotu chronologických udajů Fredegarovy kroniky, o níž srv. výklady *Schnürerovy*, Der Verfasser der sogenann. Fredegar-Chronik (v Collect. Friburg. IX. 113, Freiburg 1900), *Krusche* v N. Archiv f. ältere d. Geschichtskunde VII. 434 a *W. Wattenbacha* (E. Dümmlera), Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. 7. Aufl. I. 116 (1904).

s knížetem Drevanem.[1]) Poněvadž však podle věrohodné zprávy v Conversio Bag. et Carant. vládl Samo korutanským Slovanům,[2]) je na jevě, že svržení jha avarského týkalo se také ať už od r. 623 nebo teprve od některého boje pozdějšího i *alpských* Slovanů.[3]) Pod vrchní vládou Samovou zůstali však vladykové domácí; připomíná se aspoň kníže Valuk (Walluc, dux Winedorum in marca Vinedorum) r. 631.[4])

Ale znamenitá Samova říše slovanská netrvala dlouho a blahodárné účinky, které silná vláda Samova přinesla, brzy zanikly. Po smrti Samově r. 658 se sice bývalé panství avarské nad alpskými Slovany neobnovilo,[5]) ale za to podlehli v době nedlouhé nadvládě německé, francké, s níž je ohrožoval zánik, neboť s panstvím tím a ruku v ruce i se šířením křesťanství počala v ně působiti germanisace.

O historii alpských Slovanů v nejbližší době po Samovi víme velmi málo. Asi r. 664 pomahali korutanští Slované Arnefritovi k dobytí vlády ve Friaulsku,[6]) při čemž 5000 Slovanů pokusilo se, ale marně, dobýti Čedadu, když se byli rozložili táborem nedaleko města u vsi Briščů na řece Nadiži.[7]) Ze zprávy té vidno, že Slované korutanští byli ještě samostatni. Z legendy

[1]) Srv. Fredeg. Chron. IV. 68 o boji u Wogastisburku, IV. 74, 75, 77 o vpádech Samových Vinidů do Durinska r. 632, 633.

[2]) De conversione Bagoariorum et Carantanorum libellus (a. 871): 4. „Temporibus gloriosi regis Francorum Dagoberti Samo quidam nomine Sclavus *manens in Quarantanis fuit dux gentis illius*.“ S tím souvisí, že Dagobert povolal na pomoc i Alemanny a Langobardy z Italie — patrně proti korutanským Slovanům (Fredegar IV. 68, srv. i Gesta Dagoberti 27, Auctarium Garst. ad a. 655, Vita s. Virgilii lect. III.; viz *Kos*, l. c. 206) a dále uvedená zpráva Fredegarova o Valukovi.

[3]) O mnohých bojích pozdějších s Avary zmiňuje se Fredegar 48.

[4]) Fredegar Chron. IV. 72. K tomuto Valukovi utekl se zbytek Bulharů, které dal Dagobert v Bavořích zrádně přepadnouti.

[5]) O Peiskerově domněnce, že povstal v Korutanech svobodný selský stát, viz spis „Die ält. Beziehungen der Slawen zu Turkotataren und Germanen“. Berlin 1905, 219 a *P. Puntschart* „Die Herzogeinsetzung und Huldigung in Kärnten“ (1899; znovu v Gött. Gel. Anz. 1907, 81). Srv. též *E. Goldmann* „Die Einführung d. d. Herzoggeschlechter Kärntens (Gierkes Unters. LXVIII. 1903).

[6]) Paulus Diac. V. 22.

[7]) Paulus V. 23: „Venientes castrametati sunt in loco qui Broxas dicitur, non longe a Foroiuli.“ Je to buď ves Brišče při Nadiži v zemi videmských Slovinců (srv. *Kos*, Gradivo I. 219) nebo o něco dále k východu položená ves Bročana (*Rutar*, Beneška Slovenija. Lubl. 1899, 104).

o mučednické smrti sv. Marina vidíme zase, že nějaká tlupa pohanských Slovanů v listopadu za vlády císaře Leontia, tedy mezi r. 695 a 698, přitrhla do Bavor,[1]) jiná do Solnohrad na počátku VIII. stol.[2]) a k r. 705 nám konečně Pavel Diakon podává zvěst o velkém vítězství Slovanů ve Furlansku v boji s vévodou Ferdulfem.[3])

Ale už r. 720 následoval těžký boj s vojvodou Pemmonem,[4]) kolem r. 738 vévoda Ratchis začal offensivu a pobil mnoho Slovanů v Krajině,[5]) r. 743 tito bez úspěchu bojovali s Odilonem proti Frankům[6]) a brzy po tom kolem r. 745 přihlásil se opět útok avarský. Proti němu Borut, kníže korutanský, cítě se slabým, vyprosil si pomoci bavorské,[7]) jíž se mu sice dostalo, ale za to musili Slované korutanští i sousední (v Krajině) přiznati nadvládu franckou a té se již nezbavili. Po smrti Borutově ustanovili už Frankové následníkem Gorazda, po něm Hotimira r. 753,[8]) a když po smrti tohoto vznikla proti nim vzpoura, přemohl ji definitivně bavorský vévoda Tassilo r. 772.[9]) Od té doby nalézáme alpské Slovany v stálém područí Němců a také v účasti na válkách proti Avarům, které pomáhali Karlu Velikému r. 788, 790, 791, 795 porážeti a r. 796—799 konečně podrobiti a zničiti. Byloť zatím r. 788 přešlo Bavorsko a s ním i nadvláda nad alpskými Slovany pod moc franckou.[10])

---

[1]) Vita ss. Marini et Anniani (ed. *Sepp* 6), Legenda ss. Marini et Anniani (ed. *Sepp*. 12). Viz *Kos*, Gradivo I. 233.

[2]) Breves notitiae 3. *Kos* (Gradivo I. 249 klade událost k r. 725).

[3]) Paulus Diac. VI. 24. (*Kos*, Gradivo I. 241).

[4]) Paulus VI. 45 (*Kos* I. 243).

[5]) Paulus VI. 52 (*Kos* I. 260).

[6]) Ann. Mettenses ad a. 743.

[7]) Conversio Bag. et Car. 4: „Non multo post tempore coeperunt Huni eosdem Quarantanos hostili seditione graviter affligere. Fuitque tunc dux eorum Boruth nomine qui Hunorum exercitum contra eos iturum Bagoariis nunciari fecit rogavitque eos sibi in auxilium venire. Illi quoque festinando venientes expugnaverunt Hunos et obfirmaverunt Quarantanos, servitutique eos regum subiecerunt, similiter confines eorum.“ Srv. Vita s. Virgilii lect. III. (*Kos*, Gradivo I. 263).

[8]) Conversio 4., Vita s. Virgilii III. (*Kos*, l. c. 265, 266).

[9]) Conversio 5., Vita s. Virg. IV., Ann. s. Emmer. Ratisp. maiores ad a. 772, Auctarium Garstense ad a. 772, Ann. Admuntenses ad a. 772, Ann. s. Rudberti Salisb. ad a. 772 (*Kos*, Gradivo I. 279).

[10]) Znovu to bylo utvrzeno válkou r. 797. (Ann. Alam., Ann. Guelf. ad a. 797, Mon. Sangallensis de Car. Magno I. 27). *Kos* (Gradivo I., str. LXII a 349) myslí, že se boj ten týkal nepodrobených Slovanů, totiž Chorvatů mezi Drávou, Sávou a Liburnským zálivem, ne Slovinců.

Současně s nadvládou bavorskou a franckou počalo se mezi alpskými Slovany úsilovně šířiti i křesťanství,[1]) které, poněvadž vycházelo od kněží německých, přinášelo s sebou opět germanisaci. Už o sv. Kolumbanu čteme, že mezi r. 612 a 615 pomýšlel vyjíti z Bregence k Slovanům, ale nedošlo k tomu.[2]) Potom kolem r. 630 sv. Amand, doslechnuv, že alpští Slované jsou ještě pohani, odebral se z Utrechtu mezi ně, ale výsledek jeho byl nevalný.[3]) Většího úspěchu dosáhl, jak se zdá, sv. Rupert,[4]) ale největšího Virgilius, biskup Solnohradský,[5]) který na žádost pokřestěných již knížat Gorazda a Hotimíra vysílal po r. 750 mezi Slovany řadu německých věrozvěstů a přes trojnásobný pokus vzpoury proti novým řádům on a nástupce jeho Arno (od r. 798 arcibiskup) pokřestění provedli.[6]) Ovšem jen zhruba, neboť ještě na konci VIII. stol. zbylo zde dosti pohanů.[7]) První kostel založen byl ke cti Panny Marie při Gospě Svetě nedaleko Krnského hradu (Krnski grad) v Korutanech.

To jsou první data slovinské historie, pokud zapadají do rámce doby námi vymezené.[8]) Slované v nich nazýváni jsou

---

[1]) Před tím a zejména před IV. stoletím zachytilo se křesťanství v Pannonii jen málo. Srv. *W. Kubitschek*, Zur Frage der Ausbreitung des Christentums in Pannonien. (Blätter d. Ver. für Landeskunde von Niederösterr 1897, 168) a *Balics L.*, A kereszténység története hazank mai területén a magyarok letelepedéseig (Budapest 1902).

[2]) Vita s. Columbani 56 (*Mabillon*, Acta SS. saec. II. 27). Viz *Kos*, Gradivo I. 193.

[3]) Vita s. Amandi 14 (Acta S. Boll. 6 febr. I. 848) a Vita s. Am. auct. Milone III. 5 v. 150 sl. (M. G. Poetae aevi Carolini III. 591, 592). Viz *Kos*, Gradivo I. 203, 204.

[4]) Vita sti Ruperti (Acta SS. Boll. III. Martii 705) a Breves notitiae 3. (Srv. *Kos*, Gradivo I. 239, 250.)

[5]) Korutany přiděleny byly papežem Zachariem (741—752), Štěpánem II. a znovu Pavlem I. biskupství solnohradskému, jak víme z listiny císaře Karla ze dne 14. června 811 (*Kos*, Gradivo I. 265, 270, 273). Virgilius zemřel r. 784.

[6]) Srv. Convers. Bag. 5, 7, Vita s. Virgilii lect. IV. (*Kos*, Gradivo I. 268, 271, 272, 273, 280, 283, 292, 294, 295).

[7]) Convers. Bag. 7 (legenda o knížeti Inkovi), 8.

[8]) O těchto nejstarších a dalších dějinách slovinského národa srv. *Valvasor J. W.*, Ehre des Herzogthums Krain (Laibach u. Nürnb. 1689), *Linhart A.*, Versuch einer Geschichte von Krain (Laibach 1788—91), *Muchar A. A.*, Versuch einer Gesch. der slav. Völker an der Donau (Steiermärk. Zs. III. Graz 1824. Heft VI.—X.), *Forcher von Ainbach*, Wer war die Urbevölkerung des Murbodens und wie erfolgte die spätere Besiedelung

povšechným jménem *Sclavi* (*Sclabi*) — to je forma nejčastější, — řídčeji *Sclavani*,[1]) *Winedi*, *Winidi*, *Winades*,[2]) omylem i *Wandali*,[3]) speciálně pak ještě *Sclavi Carantani*, *Sclavi in Carantano* nebo prostě *Carantani*, *Quarantani*, *Carontani*, později *Carentani*, *Karentini*[4]) a vedle toho i *Carnii*, *Carniolenses*[5]) nebo *Pannonii*, *Πάνονες*, *Sclavi in Pannonia sedentes*.[6]) V ústech německých

(ibidem III. Heft 3—4); *Muchar A.*, Gesch. des Herzogthums Steiermark (Gräz 1844); *Bradaška F.*, O najstareji slovenski zgodovini (Letopis Mat. slov. 1870); *O. Kaemmel*, Die Anfänge deutschen Lebens in Oesterreich bis zum Ausgange der Karolingerzeit (Leipzig 1879 142 sl.); *Müllner*, Franken und Slaven in den Alpenländern (Argo 1900 Nr. 1—2). Nejlepším vodítkem jsou však práce prof. *Fr. Kosa* (srv. výčet *Gradivo* II. str. VII), hlavně: Kdaj so Slovenci prišli v svojo sedanjo domovino (Izv. muz. VI. 19 sl.), Iz zgodovine Jugoslovanov v VI. stol. po Kr. (tamže VIII. 77 sl.), O bojih med krščan. in pogan. Slovenci v VIII. stol. (tamže X. 1 sl.), Iz domače zgodovine 843—867 (tamže VII. 110 sl.) a zejména jeho výborná kniha: Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I.—II. (Lublaň 1903—6) s historickým úvodem. Srv. i *S. Rutar*, Kakšno važnost imajo Pavla Dijakona knige za star. zgodovino Slovencev (Let. mat. slov. 1885, 288).

[1]) O těchto a jiných latinských formách jména Slovanů viz dále kap. VIII. Pro kraj Slovinců srv. formy u *Kosa*, Gradivo I. 406, II. 491.

[2]) Vita Columbani 56: *Venetii qui et Sclavi*; Fredegar IV. 48, 68: *Sclavi cognomento Winedi*, al. l. *Winidi* (pod. Gesta Dagoberti 27), IV. 72: *marca Vinedorum*; *Uuinades* (listina Ludvíka bav. 832); *Winidi*, Ann. Bert. 861.

[3]) Vita s. Marini (crudelissima gens Wandalorum idolatriam colens), Vita S. Ruperti (*Kos*, Gradivo I. 233, 239); pod. Annales Alam. ad a. 796—8 (MS. SS. I. 48).

[4]) Poprvé u kosmografa Ravennského IV. 37 (Carontani). Dále srv. Vita Sti Ruperti (*Kos*, Gradivo I. 239), Conv. Bag. et Car. ad 745, 4 (*Kos* I. 263, 265, 271, II. 171), Vita Virgilii (*Kos* I. 263, 268), Vita Gebhardi (*Kos* I. 269), Paulus Diacon V. 22 (Sclavorum gens in Carnuntum, quod corrupte vocitant Carantanum), Auct. Garst. ad a. 944, Ann. s. Stef. Frising. ad a. 950, v listině Otty III. z r. 989 (*Kos* II. 381). O jménu Korutan a Krajiny srv. *Kos*, Gradivo I. 390, 391, II. 451, 455 (Korutany — nynější Korutany, Tyroly a jižní Štýrsko, Krajina — kraj s obou stran Sávy mezi Korutany a Furlanskem). Schlözer, Thunmann a nověji Rutar jméno Krajiny vykládali ze slov. „krajina"; vzniklo však naopak přetvořením starého *Carnia* (*Miklosich* Vrgl. Gr. I. 317, *Oblak*, Archiv sl. Phil. XII. 513, *Maretić*, Slaveni 91).

[5]) Kosmograf Rav. IV. 37, Ann. Einhardi ad a. 820 (*Kos* I. 228, II. 56 Carniolenses, qui circa Savum fluvium habitant).

[6]) Ann. Fuld. ad a. 827, 884, Vita Clem. ep. 2, Regino Chron. ad a. 889 (*Kos* II. 77, 161, 204, 233).

utkvělo pro alpské Slovany jméno *Winedi* (*Winden, Windisch* —), kdežto Romani na jihu podrželi jméno *Sclavi*.

Postupem vyloženým Slované šířili se do zemí alpských od severu a od východu tím způsobem, že hleděli dostihnouti úrodných, za doby okkupace většinou opuštěných údolí na dolním toku větších řek Enže, Litavy, Ráby, zejména pak Mury, Drávy a Sávy; odtud postupovali krok za krokem k toku hornímu a vzhůru po různých přítocích. Osídlovali asi nejdříve širší, níže položená údolí, již před tím, než přišli, obydlená a teprve později vystupovali do poloh vyšších, zejména když ustupovali před vpády avarskými a později uherskými.[1]) S tím souvisela i hustota osídlení slovanského. Hustě seděli tedy jen při tocích řek, horské stráně a vysoko položené rokle u pramenů řek zůstávaly zprvu prázdné, nebo jen řídce osídlené. Také dlužno připomenouti, že slovanská okkupace koncentrovala se jednak na nížinu pannonskou, pokud tam bylo místa vedle sídel avarských (srv. výše str. 321), jednak na ty kraje, které dosud tvoří oblast slovinskou: dolní Štýrsko, Korutany, Krajinu a kraj při zálivu aquilejském. Dále k severu, jak ukazuje nejen relativní nedostatek slovanského názvosloví, nýbrž i celá pozdější historie, zejména rychlá germanisace krajin mezi Dunajem a Drávou, bylo osídlení poměrně řídké.[2]) Slovanské osídlení představovalo zde jenom řadu větších menších ostrovů (jednotlivé osady nebo sdružení několika osad) roztroušených po kraji z části předcházejícími válkami vylidněném, z části mezi osadami jinorodými. A mezi těmito bezesporně už od samého počátku doby slovanské byly osady germanské, i zbytky starých od severu přišlých kmenů (Markomannů Rugů), i vpřed posunuté předvoje pozdější okkupace bavorské. Bez tohoto obrazu nemohli bychom si dobře vysvětliti onen rychlý process germanisační, který se provedl v stol. X. až XIII.

Tento celkový obraz musíme míti také na zřeteli, chceme-li určiti hranice slovinské okkupace v VII.—VIII. stol., v době, kdy oblast jejich byla nejrozsáhlejší. Máme-li totiž zření k oblasti kompaktního, hustého osídlení, nelišilo se toto na severu a západě mnoho od hranic nynějších. Máme-li však na mysli kraj, v němž se vůbec třebas roztroušeny mezi Neslovany nalézaly tehdy osady slovanské, shledáváme, že se slovanská oblast v Alpách

---

[1]) K této otázce srv. vzadu přídavek I.

[2]) Tak soudí i *Kos*, Gradivo I., str. XXXV., *Kaemmel*, Anfänge 178.

rozkládala daleko za hranice dnešních Slovinců. Dnes národnostní hranice slovinská počínajíc okolím Terstu běží od Divina vedle Montfalcone, Gradišky na Kormin (Cormons), odtud přechází do Italie zabírajíc na Videmsku kraj na východ od Čedadu, Tarcenta, Resie běží dále po říšské hranici k Potablu (Pontebba) k Sv. Mohoru, k ústí Zily do Drávy u Běláku, dále mezi Osojským a Vrbským jezerem přes Kostanje, Blatograd, Dj kše, Grebinj, Labod, Arvež, Kaplji, Kljanec, Svečany, Plitvički Vrh k Radgoně na Muře. Odtud přechází do Uher k Sv. Gotthardu na Rabě a vrací se přes Berkevce k Lendvě, přechází u Bystrice Muru, běží po Drávě ku vtoku Pesnice, odtud po říšské hranici, po Sotle a horní Kulpě k Sněžníku, kde se odchyluje do Istrie a přes Jelšane, Podgrad, Sočergu směřuje k říčce Dragonji. Od ní nedaleko břehu vrací se k Terstu.[1])

Naproti tomu můžeme jednak na základě zpráv, jednak pomocí topografické nomenklatury, stanoviti pro VII.—VIII. stol. následující západní hranici slovanského osídlení mezi Adrií a Dunajem.[2])

Nemůže býti pochyby, že na jihu u moře, ač o tom podrobných zpráv nemáme, hranice se celkem nelíšila od dnešní. Města Oglej (Aquileja), Kormin[3]) (Cormones), Čedad (Forum Julii), Nione (Nemas, Nimis), Rtin (Artenia), Gumin (Gemona) byla v rukou Langobardů. Kraj kolem vsi Lavariana (*locus qui dicitur Lauriana*) mezi Videmem a Palmanovou také nebyl na poč. VIII. stol. slovanský, čteme-li, že do něho r. 720 Slované výbojně vpadli.[4]) Ale na jižních svazích Julských Alp v zemi friaulské Slované už seděli aspoň k Čedadu a hranice hustého osídlení slovanského byla asi tam, kde je dnes. Roztroušeně v území furlanském sahaly však slovanské kolonie ještě dále na západ, jak vidíme z tamější hojné slovanské nomenklatury. Podle prací S. Rutara a zejména Fr. Musoniho slovanské osady táhly se hlavně

[1]) Srv. bližší údaje v knize *Niederle*, Slovanský Svět (Praha 1909), str. 103.

[2]) Podrobně, ač místy odchylně, obírali se touto hranicí hlavně *Kaemmel*, Anfänge 142 sl. a *Kos*, Izvestja VI. 55, 85.

[3]) V Korminu (dn. Cormons) měli kolem r. 757 sídlo aquilejští patriarchové (Paulus Diac. VI. 51, Chronicon patr. aquil. ed. *Rubeis* 8, 9, Danduli Chron. VII. 4). Jinak jsou v Istrii Slované doloženi jednáním rižanského sboru kolem r. 804 (*Kos*, Gradivo II. str. 19).

[4]) Paul. Diac. VI. 45.

od Gorice směrem k Tagliamentu, kde se rozvětvily a spojily opět na čáře S. Vito-Pordenone-Spilimbergo. Nejvíce jich bylo v okresu codroipském. Zde je řada jmen buď zjevně slovanského původu, nebo označená přívlastky „sclavonicco", „schiavonesco" (Pasian Schiavonesco, S. Maria Sclavonicco, Gradisca, Gradiscutta, Gorizzo, Gorizizza, Jutizzo, Lonca, Marizza, Lestizza, Cerneglons, Postonzicco, Jalmicco, Sela atd.). Nejstarší dokument mluvící určitě o těchto slovanských osadách je diplom patriarchy aquilejského z r. 1031, věnující kapitole své metropole „*villam de Melereto cum omnibus finibus et pertinentiis suis sitis in villa Sclauorum, quae similiter dicitur Meleretum* (t. j. dnešní Meretto di Capitollo u Palmanovy). Tito Slované v nížině usazení se však brzy odnárodnili, neboť nevidíme, ač tu bylo dosti osad, žádných hlubších rysů slovanských v bytu lidu a slovanský jazyk nevystupuje v zdejších listinách.[1])

Tyto části Furlanska zaujali Slované definitivně po boji Avarů s Gisulfem kolem r. 610, kterým celé Furlansko až na několik měst, v nichž se Langobardi udrželi (Kormin, Nieme, Osoppo, Rtin, Gemona, Iplis, Čedad), bylo vypleněno a silně vylidněno.[2])

---

[1]) *S. Rutar*, Slovenske naselbine na Furlanskem (Ljubl. Zvon 1883, srv. též jeho Beneška Slovenija 110 sl.), proti jehož přílišnému slavisování ozvali se však *Ascoli*, Saggi ladini (Archivio glott. ital. I.), *M. Leicht* (Confine orientale verso l'Austria slovena. Verona 1892) a hlavně *Fr. Musoni*, jehož práce je základní: I nomi locali e l' elemento slavo in Friuli. Firenze 1897 (Riv. ital. geogr. IV. 1—3). Německý výtah podal *U. Krusekopf*, Die Localnamen und das slaw. Element in Friaul. Beil. Allg. Zt. 1897. Nr. 224. Srv. i stať Fr. Musoniho „Le terre slovene nel IX. secolo" (Alto V.) — O dnešních Slovincích italských (je jich asi 35.000), srv. v četné literatuře hlavně spis *Rutara S.*, Beneška Slovenija (Lublaň 1899), kde uvedena úplná literatura a dále stať *Ad. Černého*, U italských Slovanů (Květy 1906 V.—VI.) rovněž s literaturou. Srv. ostatně i *Niederle*, Slov. svět 109. Hlavní badatel v jazyku těchto Slovanů *A. Baudouin de Courtenay* snaží se, roztřídiv oblast na čtyři dialektické skupiny, dokázati, že část jich a to v okresu gemonském, sv. petrském a tarcentském jsou Slovinci, pomíšení se živly srbo-chorvatskými; část a to vlastní Resjany má pak za směs nějaké zvláštní větve slovanské s pozůstatky Anarijců. Zde vhodno připomenouti, že G. Loschi a po něm Fligier pronesli domněnku, že tito resijští Slovinci jsou vlastně slavisovaní Turanci (Avarové podle Fligiera), což je však nesprávné. Ukázala to vedle výše uvedených prací Baudouina de Courtenay i antropologická analyse dra *Fr. Tappeinera* (Zur Anthropologie und Ethnographie der Resianer. Sitzb. Anthr. Ges. Wien 1895. 66).

[2]) Paul. Diac. IV. 37 (srv. *Kos*, Gradivo I. str. XLI, 186).

Že by se byli zde usadili bez boje, jak Musoni myslí, velice pochybuji.

Od Možnice (Moggio) a Caninu běžela hranice patrně přes Pontebbu a dále k západu po hřebenu Karnských Alp až na horní Drávu do dnešních Tyrol, tak že celé dnešní Zilské údolí (Gailthal) leželo v oblasti slovanské.[1]) Na horní Drávě, v dnešním tyrolském Pusterthalu, známe hranici určitě. Nalézala se v polovině vzdálenosti mezi Innichenem a Lienzem a tvořil ji potok Mühlbach od severu tekoucí při nynější dědině Anrasu; čtemeť v jedné listině z r. 770, že Tassilo daroval opatu církve sv. Petra v Scharnitzi kraj Innichen s celým okolím až do hranice Slovanů na potoce tekoucím z hory Anrasské (*usque ad te minos Sclauorum, id est ad riolum montis Anarasi — quia et ipsa loca ab antiquo tempore inanem atque inhabitabilem esse cognovimus, et propter incredulam generationem Sclauanorum ad tramitem ueritatis deducendum.*[2]) S tím souhlasí i zpráva Pavla Diacona z r. 611 o bavorské hranici nedaleko Aguonta, které leželo poblíže Lienzu,[3]) a řada slovanských jmen v nomenklatuře Pusterthalu.[4])

Dále k severu stará hranice není historicky doložena. Ale vzhledem k tomu, že Iselthal, Deffreggenthal, Kalserthal, a i horní Podraví hemží se slovanskými názvy,[5]) je na jevě, že celý tento

[1]) Je také naplněno slovanskými jmény i tam, kde dnes Němci sedí (*Kämmel*, Anfänge 150).

[2]) Srv. *Kos*, Gradivo I. 274.

[3]) Srv. citát výše na str. 340. Aguntum (neboli Aguontum) ztotožňovalo se dříve s městem Innichen, dnes se klade o něco dále k východu (srv. *Mommsen* CIL. III., str. 590).

[4]) *Kos* soudí (Gradivo I. 275), že i jméno Pusterthal vzniklo ze slov. *pusta dolina* (tak i *Kämmel*, Pol. anthr. Revue IV. 623). Šafařík lépe vyložil je od slov. *Bystra, Bystrica* (SS. II. 355, 359). Srv. „*comitatus qui vulgo vocatur Pustrussa*“ v listině Otty II. z r. 974 (*Kos* II. 346).

[5]) O tom je hojná literatura: *Biderman H.*, Slawenreste in Tirol (Lukšićovy Slaw. Blätter I. Wien 1865), Die Romanen und ihre Verbreitung in Oesterreich (Graz 1877, 73, 202); *týž*, Slavenreste in Tirol (Globus 1891 LIX. 292, 310); *Mitterrutzner J. C.*, Slavisches aus dem östlichen Pusterthale (Gymn.-Progr. Brixen 1879), totéž vydal M. Malovrh slovinsky: Slovani v iztočni Pustriški dolini na Tirolskem (Novomesto 1880); *Kaemmel*, Anfänge 146 sl.; *Grabow*, Slovenische Forschungen über Tirol (Globus 1891, 220); *Veselovskij A. N.*, Онѣмеченное слав. поселеніе въ Тиролѣ (ЖМНП 1879 XI.); *Schneller Chr.*, Beiträge zur Ortsnamenkunde Tirols. (Innsbruck I. 1893. II. 1894); *V. Hintner*, Beiträge zur tirol. Dialektforschung (Wien 1878); *Dav. Trstenjak*, Slovenske besede v Tirolskoj nemčini (Kres 1884); *J. Patigler*, Ethnographisches aus Tirol-Vorarlberg (Programm

kout dnešních Tyrol byl osazen Slovany a že rozhraní běželo patrně od Anrasu po hřebenu Defreggenských Alp k hoře Hochgallu a odtud k pramenům Iselu a hoře Třípanské (Dreiherrenspitz), Venedigeru a po hřebenu Vysokých Tur (Hohe Tauern) k Velkému Zvonu, jehož Slované dostihli, stoupajíce nahoru po ř. Bělé (Möll) a jejích přítocích. Ovšem slovanské osídlení v těchto vysokých horách bylo poměrně řídké. Centrem, z něhož se tato okkupace lovanská po Drávě nahoru provedla, bylo krásné okolí Vrbského a Osojského jezera a údolí Drávy. Do postranních údolí vnikli již řídčeji, na př. do údolí Labodnice (Lavant), Krky (Gurk), Bistrice (Mötnitz), Gliny (Glan), Vinice (Winnitz), Jezernice (Liser), Malty (Maltein), Bělé (Weissenbach); jen údolí druhé Bělé (Möll) a její přítoků bylo silněji osídleno.

Od Velkého Zvonu hranice běžela dále přirozeně po hřbetě Vysokých a Radstadtských Tur (Radstädter Tauern) tak, že dnešní solnohradský Lungau byl uvnitř slovanské oblasti.[1]) Svědčí tomu jednak nomenklatura na pramenech Mury, jednak zpráva z poč. VIII. století,[2]) v níž se dočítáme, že tehdy Slované překročili hory a rozbořili kostel v Bischofshofenu na Salici (v solnohradském Pongau, kterýž byl tedy už bavorský), a že kostel zůstal dlouhou dobu nevystavěn ze strachu před útoky „sousedních" Slovanů (*a vicinis Sclavis*). Přišli asi od horní Mury přes sedlo radstadtské, které patrně bylo v jejich rukou, když se v Bischofshofenu báli kostel opraviti „*propter imminentes Sclauos*". Při horní Enži jsou Slované doloženi i archaeologicky.[3])

Za Radstadtem přicházíme k hranici hornorakouské. Za Dachsteinem v Solné Komoře máme stopy Slovanů v nomenklatuře v okolí Hallstattského a Atterského jezera, na horním Štýru (v okolí obce Windisch-Garsten), na ř. Kremži a také v traunském kraji

Realsch. Budweis 1887); *A. Unterforscher*, Slav. Namenreste aus dem Osten des Pusterthales (Progr. Gymn. Leitmeritz 1889, Zur slav. Namenkunde aus Ost-Pusterthal (tamže 1890), Beiträge und Berichtigungen zur slav. Namenforschung aus Ost-Pusterthal und Rätoromanisches aus Tirol (Progr. Gymn. Eger 1890), Zur slav. Namenforschung in Tirol etci (tamže 1892). *Patigler* a *Unterforscher* soudí, že Slované v Tirolsku zanikl. v polovině XIV. století.

[1]) Sluje od XI. stol. *pagus Lungowe, Longow, mons Lungowe* (od stsl. лѫгъ). Srv. doklady u *Felicettiho von Liebenfels* v Beiträge zur Kunde Steierm. Gesch.-Quellen IX. 49 sl.

[2]) Breves notitiae 3 (*Kos*, Gradivo I. 250).

[3]) Nálezy u Hohenbergu a Krunglu (srv. kap. IX.).

je mnoho slovanských jmen, na př. většina větších říček a potoků, některé hory a řada míst a krajů. Řidčí jsou už v kraji hausruckém, ač i zde zcela jasné, na př. Liubensperch, Zirwankenberg, Zlanbach, Bernsnicha, Poetschenwand, Pötschenhöhe, Kolowrat, Windischberg u Lince, Winden vých. od Vöcklabrucku, vsi Windischhub v okolí Riedu a jiné. Podle všeho oblast hojněji Slovany osídlená sahala po Travnu, ale i mezi Travnou a Innem byly jednotlivé osady.[1])

Že zdejší slovanské osídlení je staré, vidíme z přímých historických zpráv VIII. století, vztahujících se na kraj, který se severně od Solné Komory rozkládal mezi Travnou a Enží. V listině z r. 777, kterou vévoda Tassilo zakládal klášter na ř. Kremži a kterou mu uděloval pozemky ve vůkolí, mezi jiným čteme, že klášter dostal solivárnu na Sulzbachu (u Hallu), louky v Sipbachu, dále všechnu obdělanou i pustou zemi mezi oběma potoky Ipfy a dekanii Slovanů, které vedou Taliub a Sparuna a kteří sedí v území, jež na základě smlouvy vymezeno bylo a náleží županu, jehož jméno listina uvádí ve formě „Physso“. Dále dáno bylo klášteru území sousedící s dekanií s 30 Slovany u říčky Dietachu (ves sev. od Štýru) a konečně ještě země, kterou bez svolení vévodova (jemuž lada náležela) Slované obdělali v lese mezi Dietachem a Sierningem (ves na západ od Štýru). Při ostatních darech nemluví se již o Slovanech.[2]) Druhá listina z r. 791

---

[1]) Výčet u *Milana Pajka*, Črtice o nekdanjih slovenskih naselbinah v Gorenji Austriji (Izv. mus. dr. VII. 177, 179). Srv. též stať *Kosovu*, Spomenica tisočletnice Met. smrti 93—96, a dále článek „Über Slawenreste im Salzburgischen Lungau“ (Mitth. des österr. Alpenvereines II. 81. Wien 1864), *Kaemmel*, Anfänge 158, 162, *Šafařík* II. 356 sl.

[2]) Příslušný odstavec zní v originálu takto: „Tradimus autem et decaniam Sclauorum cum opere fiscali seu tributo iusto, quod nobis antea persolui consueuerant, hos omnes predictos Sclauos, quos sub illos actores sunt, qui uocantur Taliup et Sparuna, quos infra terminum manet, que coniuravit ille jopan, qui uocatur Physso, et conduxit per gyrum illos nominantes Fater abbatem et archipresbyter et Chunipreht judex et Hleodro comes et Kernpreht iussi a summo principe Tassilone definire decreuerunt et terminum posuerunt; totum et integrum ad eum tradimus locum et XXX Sclauos ad Todicha cum opere fiscali seu tributo iusto. Tradimus autem et terram, quam illi Sclaui cultam fecerant sine consensu nostro infra qui vocatur forst ad Todicha et ad Sirnicha . . .“ Srv. *Kos*, Gradivo I. 289, úplný text listiny této a následujících na př. u *Hagna*, Urkundenbuch von Kremsmünster 1, Urkundenbuch des Landes ob der Enns (Wien 1856) II. 2, 6, 13, *Fr. Schumiho*, Archiv für Heimatskunde (Laibach 1882-3) I. 2.

(psaná sice v X. stol.[1]), ale na základě staré z r. 791) a jiná z r. 789 potvrzují Karlem Velikým tyto Tassilovy dary pro klášter kremžský.[2]) V jiné listině z IX. stol. praví se o vsi Granesdorfu u Enže (dnes Kronsdorf), že leží *„in parte Sclauanorum“*.[3])

Z této zprávy je vidno, že sice kraj mezi Travnou a Enží byl koncem VIII. stol. většinou německý — (německých jmen je většina a to potvrzují i jiné listiny), — ale že tu byly i kolonie slovanské a to na východ od Kremže směrem k dnešnímu Štýru. A u Enže jich bylo hojně, neboť, jak jsme viděli, nazývá r. 834 darovací listina Ludvíka Pobožného kraj u Enže u města Štýru *„pars Sclauorum“*. A ještě v XII. stol. se tu připomínají Slované jednak v okolí Kremže, jednak v okolí Sv. Floriana,[4]) u něhož jedna zpráva z r. 906 uvádí *„Bavari vel Sclavi istius patrie“*[5].) Za ústím Travny na druhé straně Dunaje pokračovala hranice od Buchenau (mezi Urfahrem a Ottensheimem) k severu[6]); ale o ní pojednáme více v III. díle STAROŽITNOSTÍ.

V celku vidíme, že hranice šla od Čedadu přes Kanin, po Karnských Alpách, přes Anras při horní Drávě na Regenspitze, Hochgall, Třípanský vrch, po hřbetě Velkých a Radstadtských Tur k Radstadtu, Dachsteinu, Hallstattu a po Travně dolů k Dunaji, po případě, přibereme-li i řídčeji osídlený kraj západní části Horních Rakous od Hallstattu přes Mondsee a Travnu pod Welsem ku Kremži, Sv. Florianu a Linci. Dosti bylo osad až po Inn, ale

---

[1]) Srv. *Kos*, l. c. 303.

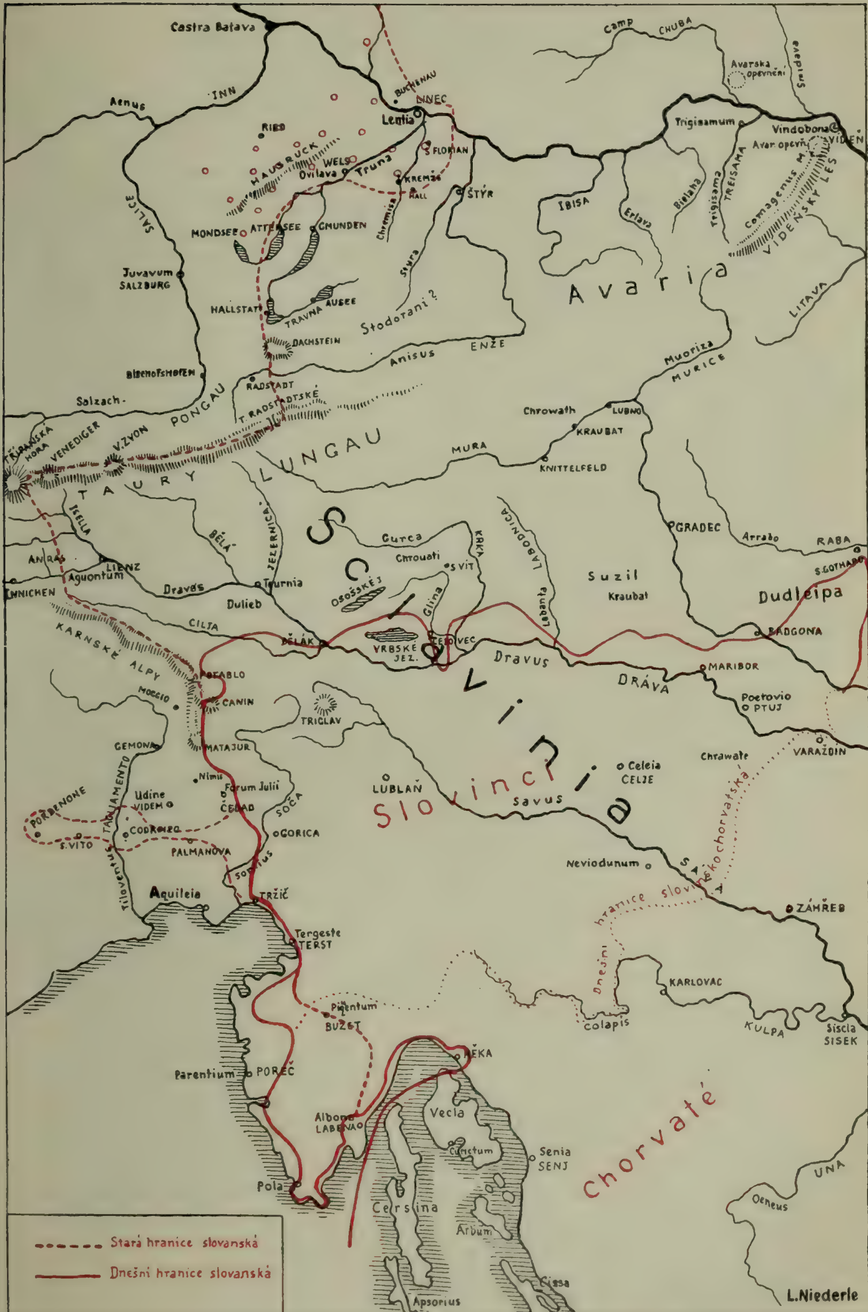
[2]) V listině z r. 791 zní text: „Id est Sulzibach et Sicbach, Liubilinbah et quidquid inter duo flumina que uocantur Ipphas esse cernitur nec non decania una de illis Sclauis, super quos fuerunt actores Taliup et Sparuna, nec non secus fluuium quod dicitur Thodicha, triginta Sclauos et terretorium sicut ad supra dictam decaniam pertinet uel Phisso coniuravit et Arno episcopus seu Fater abbas simul cum Hleodro comiti et Chuniberto iudici circumierunt, insuper etiam terram illam ad Thodicham et Sirnicam, quam illi Sclavi sine licentia Tassilonis ducis stirpauerunt.“ (*Kos*, Gradivo I. 306.)

[3]) *Kos*, Gradivo II. 44 (listina z r. 834: „villam iuris nostri prope fluvium Enisa, que dicitur Granesdorf, que sita est in parte Sclauorum.“ Granesdorf je dnešní ves Kronsdorf. Další doklad o existenci Slovanů na potoku Skalavě u Kremže přináší listina Arnulfova z r. 888. (Srv. *M. Pajk*, Črtice 153, 154.) R. 1110 připomínají se Slované v Aschachu (Urkundenbuch II. 134).

[4]) *Pajk*, l. c. 154.

[5]) *Pajk*, l. c. 184, Urkundenbuch II. 55.

[6]) *Pajk*, l. c. 156, *Kos*, Gradivo II. 82.

Západní hranice Slovinců v VII.—VIII. stol. po Kr.

co bylo slovanského před touto čarou k západu, bylo příliš řídké. Jména slovanská, jež tu a tam můžeme i zde sledovati,[1]) nebo jména připouštějící výklad ze slovanštiny jsou tak roztroušena, že o slov. oblasti nemůže býti již řeči.

K této západní hranici dostali se Jihoslované (Slovinci) tím způsobem, že přišedše ze severu z prarodiny přes Moravu nebo západní Slovensko uherské, přestupovali Dunaj mezi Vídní a Vácovem a brali se jednak do nížin pannonských, jednak, tlačeni jsouce stále novými proudy, podél levých přítoků dunajských, hlavně Litavy, Ráby, Mury s Drávou a Sávy nahoru. Hlavní proudy tohoto postupu byly čtyři: 1. proud po Sávě, který osídlil Krajinu a Přímoří, 2. po Drávě, jenž osídlil jižní Štýrsko, Korutany a tyrolský Pusterthal, 3. po Muře a Murici, jenž osídlil Štýrsko,[2]) 4. proud podél Dunaje, jenž osídlil část jeho přítoků v Dolních Rakousích (Ipusu, Erlavu, Traguši) a v Horních poříčí Enže a Travny.[3]) Stopy těchto proudů tvoří spousta topografických jmen slovanského původu na půdě jmenovaných zemí, částečně známá ze starých listin, částečně zachovaná po dnes. Sebrání

---

[1]) O dalších jihoněmeckých vsích s jménem *Windisch, Winnenden, Wineden* srv. *A. Bacmeister,* Alemanische Wanderungen (Stuttgart 1867) I. 150 sl., *S. Rieszler,* Gesch. Baierns (Gotha 1878) I. 60, *Sepp J.,* Ansiedelung der kriegsgefangenen Slawen in Altbayern (München 1897), *J. Majewski,* Ślady Wendów we Frankonii (Światowit II. 163) a *Ed. Bogusławski,* Ślady po Wendach czyli Windach w dzisiejszych Niemczech (Światowit VIII. 1908, 35). Šafařík uvádí ještě tyto dva starší spisy: *J. E. Koch-Sternfeld,* Beiträge zur teutschen Länder-, Völker-, Sitten- und Staatenkunde (Passau 1825) I. 161—254 a *K. H. Lang,* Baierns Gauen (Norimberk 1830). Jinak o této pozdější slov. kolonisaci v jižním a záp. Německu srv. více ve III. svazku Starožitností.

[2]) O osídlení Štýrska po Muře srv. speciálně *Kaemmel,* Anfänge 151 sl., k čemuž jako nutné doplňky (Kaemmel soudil, že údolí Mury, okolí Hradce a Lipnice bylo málo osídleno) práce *K. Štrekelja* v Čas. za zgodov. in narod. II. 70 a III. 41 (srv. *W. Šmid,* Zs. f. Gesch. Steierm. 1905).

[3]) Řídká jsou osadní slov. jména na horní Litavě a Rábě, ač přítoky mají téměř všechny názvy slovanské (*Kaemmel* 154). Hojnější jsou stará slovanská jména v poříčí ř. Ipusy, osadní i říční, na ř. Erlavě, Melku a ještě více na Bělé (Bielach), Traguši, Březnici (Brznici? — Perschling) a ve Vídeňském lese (*Kaemmel* 163—169); za to jich není na východ v rovině směrem k Litavě; zde bylo patrně místo otevřené a vysazené tak častým vpádům avarským, že tu trvalejších osad téměř nebylo. Slované se ostatně vůbec drželi opodál samého Dunaje, patrně z příčiny analogické (*Kaemmel* 170).

jich věnováno bylo od různých badatelů už dosti píle,[1]) ale dlužno podotknouti, že práce je ještě daleko vzdálena svého cíle. Systematického zpracování slovanské nomenklatury zemí alpských (pokud je dnes osídlena Němci) není, jsou jen jednotlivé kraje poněkud opracovány a to ne vždy šťastně. Zde více než kde jinde bylo by třeba, aby prací podobných podjímali se filologové obeznámení dobře se slovanskou i germanskou filologií; ale na místo toho setkáváme se pravidelně s pracemi laiků dobrý úkol a vděčný předmět ničících nedostatečnou filologickou erudicí. Proto nejen výsledky prací D. Trstenjaka, Kukuljeviče-Sakcinského a Žunkoviče, ale i vážnější práce potřebují zkušené revise, zejména v končinách pohraničních, kde se jedná o území sporná, tak na př. práce Pajkovy nebo Rutarovy.

Za severní hranici slovinské oblasti proti české možno míti Dunaj, ale jen jednostranně, poněvadž Čechové na jisto přešli na jižní břeh. Ba je pravděpodobno, že živel československý, neli v Pannonii, aspoň mezi Enží a Litavou po Murici a Muře vnikl až po Drávu.[2])

Že celá severní část pásu dunajského byla osídlena Čechy, je pravděpodobno nejen z celé geografické polohy severodunajského pásu, spojeného s krajem Čechy hustě osazeným, ale i z jiných důvodů. Čteme-li r. 791, že část vojska Karlova (na výpravě proti Avarům vracela se z Pannonie zpět „*per Beehaimos*“,[3]) jsou tím patrně míněni Češi při severním břehu dunajském, neboť je průchod zemí Českou do Sas nebo Durinska nepravděpodobný a Němci přímo podle annálů vraceli se touž cestou, kterou přišli, tedy do Řezna, kde byl před tím Karel své vojsko sebral. Rovněž dále na východě sahali moravští Čechové jistě až k Dunaji, jak ukazuje stará nomenklatura na Dyji, Šajavě,

[1]) O osadách slov. ve vnitrozemí srv. mimo práce výše v poznámkách uvedené ještě studii *M. Žunkoviče*, Die Ortsnamen des oberen Pettauerfeldes (Marburg 1902), mající za cíl, dovoditi pomocí chybných etymologií, že tu Slovinci žili od pradávna, *A. Luschina*, Orts- und Personennamen in Krain (Mitth. anthr. Ges. Wien X. 47) a *Müllera R.*, Beiträge zur altkärntnischen Ortsnamenkunde (Carinthia, LXXXVI, 2). Sem možno přiřaditi i lepší výklady *J. Kunšiće* v Izv. muz. družtva VI. 81, 109, 243 a stať *Vl. Levce* v práci „Pettauer Studien“, III, 191 sl. (Mitth. Anthr. Ges. Wien 1905). Srv. též *Šafařík*, SS. II. 354 sl.

[2]) Srv. o tom článek můj „Příspěvky k počátkům českých dějin“ I. „Jak daleko seděli Čechové na jih?“ ČČH. 1909, 76.

[3]) Ann. Einhardi ad a. 791.

Smidavě, Göllersbachu a passovská listina z r. 897, kde se mluví o hranicích Moravanů blíže osad Mochinle (Nöchling?) a Trebinse (Trübensee) v dolině naproti Tullnu.[1]) Seděli však Čechové i za Dunajem, na pravém jeho břehu?

Dosud bylo obecné mínění, a tak také M. Pajk i Fr. Kos soudí, že na pravém břehu Dunaje všechno bylo slovinské. Pajk patrně myslí, že všude, kde zprávy mluví o *Vinidech*, dlužno tím rozuměti Slovince,[2]) i když běží o levý břeh Dunaje.

Proti tomu lze říci, že význam Vinidi nelze nijak pro dobu VII—X. stol. vykládati v tomto smyslu. Neboť vidíme, že se na jedné straně v pramenech i o lidu slovanském v Alpách a v Pannonii pravidelně užívá názvu *Sclavi, Sclauani, Sclauanii*, kdežto *Winidi* je řídké, a na druhé straně se současně i slovanskému lidu českých oblastí dává označení Vinidů, srv. *Boiowinidi, Beowinidi* (Chron. Goth. 2, 9), *Beu-Winides, Cichu-Windones* (Chron. Moiss. ad a. 805), *Beuwinitha* (Ann. Xant. ad a. 846); Fredegar v líčení vlády Samovy mluví sice o Slovanech-Vinidech (*Sclavi cognomento Winedi*), ale není z toho zjevno, že by myslil pouze na Slovince.

Že však vnikli Čechové na jih Dunaje, je doloženo i historicky i zachovanou nomenklaturou. Předně máme přímou a určitou zprávu, že seděli na pravém břehu dunajském při řece Perschlingu (st. Persnicha — Berznica nebo Brznica), a sice v známé listině passovské datované do r. 987, kde se praví: *postea Persnicha sicut Willihelmus in proprium possidebat, quod tempore presenti Boemani insidendo arabant.*[3]) Dalšími určitými doklady existence Čechů jsou jména osad, která přímo osadu za českou označují. Sem patří v Horních Rakousích nejen vsi *Böheimschlag* a *Böhmdorf* u Leonfeldenu (hejtm. Cáhlov) a samo předměstí cáhlovské *Böhmer Vorstadt*, ale i na jihu u Gmundenu *Böhming*, samota *Böhmmühle* u Peuerbachu a dále názvy *Peham* (u Gmundenu a u Mauerskirchenu). V Dolních Rakousích patří sem nejen na severu Dunaje statek *Böhmhof* a ves *Böhmsdorf* u Světlé, *Böhmzeil* u Cmuntu (snad i *Pehendorf* u Světlé) a *Böhmischkrut* u Pušdorfu, nýbrž i na jihu osada *Behamberg, Beheimberg* v okolí Haagu při dolní Enži, *Böheimkirchen* u Sv. Hipolytu, *Böhmerhof* u Neu-

---

[1]) *Boček*, Cod. dipl. I. č. 94, Niederösterr. Urkundenbuch I. 1, 4.

[2]) *Pajk M.*, Črtice o nekdanjih slovenskih naselbinah 152, 155, 182.

[3]) Viz nahoře pozn. 1.

lengbachu a *Peham* u Nabeggu. Při tom musí býti ovšem zůstaveno dalšímu zkoumání, jak jednotlivá z těchto jmen jsou stará a pokud je lze klásti už do prvních dob slovanského šíření. Pokud však vím, Beheimberg u Štýru a Böheimkirchen jsou doloženy už listinami z XII. století.[1])

Další vodítko poskytuje řada jmen, na nichž je zjevný český ráz. Je sice pravda, že severoslovinské dialekty mají (a ještě více měly v minulosti) pojítka s češtinou, na př. hláskovou skupinu *dl* nebo předložku *vy* místo *iz*, jak už Oblak konstatoval,[2]) ale vidíme-li podobných jmen větší řadu, nastává přece jen otázka, nemáme-li co dělati s jmény, resp. osadami českými. Uvedl jsem ve výše citovaném článku řadu takovýchto jmen, odvozených jednak od *jedla* (český tvar proti slov. *jel, jela*), jednak od č. tvaru *chlm, chlum* proti slovin. *holm* (*hom, hołma, hołmec, hołmje*), pokud jsou zachovány v poněmčených tvarech *Kulm, Kulmhof, Kum, Kumberg, Kulmitz* oproti *Kolm, Kollmitz, Cholmberg, Cholmunc* nebo v tvarech *Edla, Edlach, Edlitz, Jedlesee, Jedlesdorf, Edlaberg, Jedlonek,* — vesměs roztroušených po jihodunajské části dolních Rakous a po Štýrsku až ke Drávě.[2])

Zůstavuji otázku, smíme-li ve všech těchto dokladech viděti jen sklon k češtině u zdejších slovinských dialektů, či jsme-li spíše povinni přijmouti vniknutí českého živlu do Alp, dalšímu badání, ale podotýkám, že se a priori nic nestaví proti tomu, že živel západoslovanský, zde speciálně český, dostal se při původním šíření přes Dunaj i do Alp a zde se mísil s jihoslovanským (slovinským). Ovšem zde na jihu musili bychom si vždy představiti český živel jen v podobě rozptýlených českých osad mezi osadami slovinskými a mezi živlem německým, který obojí celkem slabé a roztroušené slovanské osídlení brzy potom ovládl. O nějaké kompaktní české oblasti v krajích alpských nechtěl bych mluviti. Na základě uvedených dokladů mohlo by se pouze říci, že klín českých osad (soudíc z rozložení jmen odvozených od *chlum*

---

[1]) Urkundenbuch des Landes ob der Enns I., 118, 126 (codex traditionum mon. Garstensis V.: predium et ecclesia ad Beheimberch c. a. 1110); Niederösterr. Urkundenbuch I., 1. 18, Behaimchirchen c. a. 1180.

[2]) Archiv f. sl. Phil. XIX., 321. Srv. též *Miklosich* (Denkschriften Akad. Wien. XXI. 105) a výše str. 334.

[3]) Viz výčet v uvedeném článku na str. 78. Dodatečně z Miklosichovy práce uvádím i jména korutanská *Zedl, Zedlach, Zedlich,* jež Miklosich spojuje se *sedlo.*

a *jedla*, která přestávají v Korutanech, Krajině a též v Horních Rakousích) sahal od dolnorakouského Dunaje mezi Enží a Litavou přes Vídeňské Město, po Murici a Muře až po Drávu.

Každým způsobem vyplývá z toho, co pověděno, aspoň tolik, že Čechové nejen sahali k Dunaji, nýbrž jej i překročili, což naopak o Slovincích, mimo jeden pochybný případ,[1]) doložiti nelze. Můžeme proto na dále pokládati rakouský Dunaj zhruba za hranici Slovinců proti Čechům a Moravanům a totéž platí i dále na východě pro severní Pannonii.

Nedávno S. Czambel přišel sice s theorií, podle níž s hlediska jazykového uherští Slováci vůbec nebyli větví české oblasti, nýbrž větví jihoslovanskou, nejbližší Srbům a Slovincům, která teprve během historické doby od XIII. st. podlehla silnému počeštění.[2]) Ale theorii takto vyslovenou dlužno po historické i jazykové stránce na dobro zamítnouti.[3]) Slováci nenáleželi skupině

---

[1]) Na severu Dunaje našel jsem pouze jedinou osadu se jménem slovin. tvaru *Kollmitz* u Raabu (*Miklosich*, Ortsnamen aus Apellat. II. Nr. 148.)

[2]) *Czambel S.*, Slováci a ich reč (Budapest 1903) a Slovenská reč (Turč. Sv. Martin 1906 I.). Srv. i jeho starší brožurku: A cseh tót — nemzetegység multja, jelene és jövöje (Pešť 1902), česky od Ed. Gullera, „Minulost, přítomnost a budoucnost československé národní jednoty, (Praha 1904). Theorie tato není ostatně nová. Už před tím ti, kteří v pannonských Slovanech viděli zvláštní slov. větev (srv. dále str. 360), soudili, že tito pannonští Slované, totožní s Moravany rozprostírali se i na sever Dunaje po dnešní Moravě a uherském Slovensku. Tak soudil *Miklosich* (Altslov. Formenlehre. Wien 1874, str. III.—IV.), *A. Dümmler* (Die pannonische Legende vom hl. Methodius Wien 1854, 25), *Wattenbach* (Slaw. Liturgie in Böhmen 221) a nověji *T. Maretić* (Slaveni u davnini 143), podle něhož Slovensko vylidněné vpádem Maďarů počeštilo se kolonisací českou od XI. stol. Pod. i *Hodža*, Větín (Levoča 1848, 27 sl.), *Šuman*, Slowenen (Wien 1881) 51, *Ed. Bogusławski* (Historya I. 382), *Králíček* (Zs. Ver. f. Gesch. Mährens 1898, 42). Také maďarští historikové a filologové to rádi přijímali, poněvadž to podporovalo theorii, že „čeští“ Slováci přistěhovali se teprve *po* příchodu Maďarů do Uher. Srv. mínění *P. Hunfálvyho* (Ethnographie von Ungarn 299, Magyarország ethnographiája. Budapest 1876, 271, 529, 530).

[3]) Učinili tak zejména *Jagić*, Archiv sl. Phil. XIX. 277, XX. 38. Kirchensl. Sprache 11 sl., *Pastrnek*, Slováci jsou-li Jihoslované? (Věstník Akad. XIII. Srv. už jeho Beiträge zur Lautlehre der slovak. Sprache, Wien 1888, 5 sl. a článek „Jazyk československý“, Listy filologické 1898, 215), *Polívka* Изв. отд. р. языка 1907. III. 345 sl., *Škultéty*, Slov. Pohľady 1903, 709 a 1908, 380 (zde zejména ukazuje na přízvuk, který v slovenštině, jako v ostatních západních jazycích, je stálý, u Jihoslovanů pohyblivý. Také Maďaři mají stálý přízvuk na první slabice, ale s tím už

jihoslovanské, nýbrž k západní a pravděpodobně od pradávna vznikali differenciací v centru pračeském, kterážto differenciace sesílila v Uhrách od té doby, kdy horami karpatskými odděleni byli nejen od Čechů, ale i od části své vlastní krve na Moravě. Tak dlužno souditi z jazyka. Ale přes tento výklad zůstává faktem, že skutečně, ač ne vždy tam, kde Czambel hledá, — existují jisté znaky, které slovenštinu přibližují k jazykům jihoslovanským.[1]) Tyto shody vyložil bych však jinak a trojím způsobem. Jednak jsou to shody později nabyté, jednak přirozené tvary přechodní (praslovenské centrum leželo patrně vždy v úzkém styku s centry praslovinským a prasrbským), jednak pak, jak soudím, dlužno připustiti existenci skutečných jihoslovanských elementů na půdě slovenské, mezi Slováky. Neboť, když se Jihoslované posunovali na jih, šli z velké části podél řek Moravy, Váhu, Nitry, Hronu, Iplu k Dunaji — kudy a pokud Slovinci a pokud Srbové, nelze dobře říci, — a tu zůstaly snadno jednotlivé útržky seděti na severu Uher. Nesmíme si vůbec toto přesídlení Jihoslovanů na jih představovati tak, jakoby se byli nahoře na severu domluvili o odchodu všichni ti, u kterých se v řeči vyvíjely společné známky „jihoslovanštiny" — a jakoby všichni byli odešli na jih. Tak dopadla věc jen v hlavních rysech. V jednotlivých případech jistě leckteří příbuzní rodové tam zůstali, snad i větší celky, které se pak přenárodnily (tak myslím zejména na části Chorvatů a Srbů), naopak zase asi leckteří rodové sousední,

---

asi přišli). Srv. i můj referát v ČČas. Hist. 1903, 441. Jagić už r. 1876 (Archiv sl. Phil. I. 445) postavil se proti Miklosichově theorii o slovinském rázu dnešního Slovenska.

[1]) Podle Czambela jsou to: 1. slovesné tvary 1. osoby sg. na *-em* (ale podle Pastrnka tvar později povstalý asi ve XIV. stol.), 2. tvary neutr.. *dobrô, starô* (podle P. rovněž tvar pozdější), 3. shody v rozeznávání quantity a přízvuku slabik, 4. vsuté *a* v gen. pl. fem. a neuter, 5. nedostatek záp. slov. *ř*, 6. vysouvání *d* před *l* v lidové mluvě, a 7. řada místopisných názvů, na př. jména odvozená od *toplъ* (v č. teplý), — Toplá, Toplica, dále Hričov, Litava, Strečno, Pieščany, Lučatin, Lučenec, Krpeľany, Kleč, Hrmove (Hrmovo), Razpuče (srv. k tomu i Rastoka), Moštenica, Brdo, Breznica, Čremošno, Kalište, Hrochoť, Kremnica a pod., k nimž uvádí Czambel analogie z jihu, nevěda ovšem častěji, že jsou analogie i na západě. Před Czambelem ukázal ještě *J. Škultéty* na jiné vážné doklady: na vznik *ď* v maď. jménech Pokorágy, Privigye, Palugya, ač slovensky slují Paludza, Prividza, Pokoradz, a na jméno slovenské obce Grlica v Gemeru u Ratkové (maď. Gerlice), které má za jihoslovanské proto, že by slovensky musilo zníti Hrdlica (Slov. Pohľady 1898, 749).

totiž západní i východní skupiny, ztrženi byli spolu na jih a zde se poslovenštili, posrbštili a pobulharštili; dále na cestě najisto nedošli všichni homoglotti za Dunaj, ale zůstali seděti na různých místech, kde je později obklopili jiní Slované. Rovněž je možno, že část Slovinců pannonských, která, když Maďaři r. 894 přišli a do Pannonie vpadli, rozutekla se na různé strany,[1]) dostala se z části do Slovenska a zde později v Slovači zanikla. Na Slovensku jsou jednotlivé typy národní, při nichž bychom na možnost tohoto různého původu měli bráti zřetel. A jestliže Czambel a jiní našli a jistě najdou ještě řadu topografických jmen jihoslovanského rázu, řadu dokladů užšího styku jihoslovanských jazyků se slovenštinou — tu je na snadě souditi, že vedle příčiny zprvu uvedené (dávný styk slovenštiny s jihoslovanskou skupinou) tento zjev způsobily bezprostředně i různé zbytky slovinskosrbské,[2]) zanechané nebo ocitnuvší se na půdě severozápadních Uher, kterou již měli zaujatou Slováci, a ovšem i další styk na Dunaji před příchodem maďarským. Zejména pohraniční pás u Dunaje byl jistě velmi potrhaný a komplikovaný. A že Slovinci nebo Srbové sahali až k Pešti, svědčí mně Ptolemaiovo *Πέσσιον*, v němž shledávám původní slovinsko-srbskou formu jména *Peć*, na místo níž později vlivem bulharského panství a osídlení nastoupil bulh. tvar *Pešt*.[3])

Tak dopadá asi odpověď na svrchu položenou otázku, kde byla asi na severu hranice slovinskoslovenská v VII.—VIII. stol.,

---

[1]) Srv. Ann. Fuldenses ad a. 894: ,,Avari qui dicuntur Ungari, ultra Danubium peragrantes multa miserabilia perpetravere. Nam homines et vetulas matronas penitus occidendo, iuvenculas tantum ut iumenta pro libidine exercenda secum trahentes, totam Pannoniam usque ad internetionem deleverunt. Podobně v Žití sv. Nauma (srv. citát dále na str. 369, pozn. 3).

[2]) Tak správně soudil už *J. Škultéty*, l. c. Ale, pokud se týče jména *Grlica*, musím doložiti, že jména tohoto tvaru jsou nejen na jihu (Grlica v Bosně, Gъrlica v Dobrudži; srv. i osobní jméno Grъlica v Dalmacii, *Jireček*, Romanen II. 73), ale i dále na severu slovanském (Gorlica, osada na Sanu v Haliči, Garlica, říčka v radomském kraji, a osada v krakovském a miechowském okrese, Gorlice, vrch ve vých. Beskydách u doliny Ropy. Melich soudí na sídlení Slovinců v nitranské a prešpurské stolici na základě jména obce Lončary u Píšťan (srv. ref. Kadlcův 6, v pozn. 2 na str. 362). Bylo by však nutno zjistiti, jak je obec stará. V nitranské listině z r. 1113 máme Hrnčiarovce-Grincha (Čas. spol. mus. slov. VIII. 89).

[3]) Ptolem. III. 7, 2. Srv. výše str. 163.

a rovněž na otázku, kde byla východní hranice slovinské oblasti. Podle všeho sahali i Slováci ze severu i Bulhaři od východu až k samému Dunaji, ale na této straně, za Dunajem k severu, bylo asi v té době dosti výstřelků, resp. zbytků různých Jihoslovanů mezi Slováky. —

Pannonie v době té byla hlavním táborem Avarů (srv. výše str. 321), kteří se rozložili a soustředili především v severní Pannonii; jejich panství bylo v VIII. st. na západě vymezeno Enží. Vedle nich zde seděli ovšem také Slované, ač nevíme, v jakém počtu, neboť i Pannonie nese občas označení země slovanské (*Sclavinia, marcha Winedorum, Slouenzin*; srv. str. 367) a Slované se připomínají zde výslovně vedle Avarů mezi Rábou a Drávou po r. 796. „*Populus qui remansit de Hunis et Sclavis in illis partibus*“ dí se v anonymním spisku o pokřestění Bavorů a Slovinců.

S jazykového hlediska můžeme dnes určitě zamítnouti jednu představu, která kdysi slovanské filology a historiky ovládala, — v Pannonii nežil nějaký zvláštní, jihoslovanský sice, ale od ostatních Jihoslovanů odlišený, samostatný kmen Slovanů „pannonských“. To byla these, které na základě zpráv o působení slov. věrozvěstů v Pannonii hájil hlavně Miklosich,[2] před ním už Kopitar, v posledních letech i Šafařík[3] a po nich mnozí jiní, přičítajíce těmto Slovanům jazyk, kterým jsou psány prvé církevní knihy slovanské, tedy jazyk t. zv. církevně slovanský (též staroslovinský) evangelia Zografského, Marianského, Assemanova, Savviny knihy, řady homilií atd. Tato Miklosichova theorie po dlouhém boji, jejž zde sledovati a líčiti mi nenáleží, je dnes řadou prací překonána ve prospěch these bulharské,[4] byť se stále ještě objevovali jednotliví její zastancové, v poslední době zejména J. Volf, jenž samostatný

[1]) Conv. Bag. et Carant. 6.

[2]) *Miklosich*, Vergl. Lautlehre (1879) 33, Altsl. Form. III. sl. X. sl. (1874). Srv. *Miletić* Фр. Миклосичъ и слав. филология (Сборникъ Мин. V. 1891). O následovnících srv. výše pozn. 2 na str. 357 (*Maretić*, Slaveni 82, 93, 98 sl.).

[3]) *Kopitar*, Glag. Cloz. LXX., *Šafařík*, Über den Ursprung und die Heimath des Glagolitismus (Prag 1858) 31.

[4]) Srv. hlavně souborný spis *V. Jagiće*, Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslav. Sprache (Denkschr. Akad. Wien 1900. Bd. XLVII.)

národ obou stran, Slovenska i Pannonie, nazval *Marehany* na rozdíl od vlastních Slovinců.[1])

Miklosich učil, že hlavními příznaky řeči té byly ještě v IX. st. nosovky ѫ a ѧ, dále hláskové skupiny *št* a *žd*, epenth. *l* (tím se lišila od slovinčiny korutanské), jak prý nám ukazuje řada slov přejatých do maďarštiny po příchodu Maďarů do Pannonie; dále ukázal na společné maďarské jméno pro Slovince i Slováky — *tót*, pl. *tó tok*, ana to, že Slováci i Slovinci zachovali pro svůj jazyk označení: řeč „*slovenská*".

Dnes však víme naproti tomu, že jazyk nejstarších slovanských knih církevních souhlasí s dialektem, kterým v IX. stol. mluvili Slované okolí soluňského, a poněvadž slovanští věrozvěstové přišli ze Soluně, nesouce s sebou hotové knihy bohoslužebné, je na snadě, přirozeno a jedině správno souditi, že jazyk církevních knih je jazyk soluňských, tedy bulharských Slovanů. Proto nová these nahrazuje také názvy „pannonský", „staroslovinský" a i „církevně slovanský" jazyk — názvem „starobulharský".[2]) Nová theorie dále správně učí, že hlavní znaky, pro něž Miklosich pannonštinu spojoval s církevní slovinštinou, totiž nosovky *ą* a *ę* existovaly v té době ještě u celé řady slovanských jazyků,[3]) *št* a *žd* u Bulharů ve středních

---

[1]) *J. Volf*, Az egyházi szláv nyelv hazája és a magyar honfoglalás (Nyelvtud. Közl. XXVII. 1897) a něm. Die Heimat der kirchenslav. Sprache und die Landnahme der Magyaren (Ethn. Mitth. Ung. VI. 1897—8). Srv. odpověď *Križkovu* „Domov slov. církevnej reči." (Slov. Pohľady 1898, 452 sl., 1899, 39 sl.), *Škultétyho* Slov. slova v maďarčině (tamže 1898, 745), *Vondráka* (Věstník SS. II. 15), *J. Melicha* (Volf G., Szláv kutatásai a külföldön. Ethnographia X. Nr. 5). Jméno Marehanů (Merehani) vzal Volf z výčtu slov. kmenů geografa bavorského v IX. stol.

[2]) Srv. dále ve výkladu o Slovanech v okolí soluňském.

[3]) Uvádím československé: *Zwentibald*, *Σφεντόπληκτος*, *Venceslaus* (něm. Wenzel), jména vsí *Zumboe* (dn. Čabaj), *Dumba* (Dubová), *Krupá* — *Krumpa* (dnes maď. Alsó— Felsö Korompa) zapsaná v listině nitranského opatství sv. Hippolyta z r. 1113 (srv. Čas. mus. spol. slov. VIII. 71) jméno české osady *Labuť* u Přimdy, — jejíž staré německé jméno zní *Labant* — a dále řadu jmen slovinských (?) ze starých listin Horních a Dolních Rakous a Pannonie: *Dombra*, *Chumbenza*, dn. Kobenz, *Zuento*, *Uuento*, *Wysencz*, *Lungau*, *Lang*, *Lungitz*, *Labanta* — *Laventa*, dn. Laboda, Labodnica, *Luonsniza*, dn. Laznica (ještě v listinách XI. století), *Lonca* ve Friaulu. Srv. *Pajk*, Izv. muz. Kranj. VII. 155 sl., *Kos*, Gradivo II. 134, 214, 215, 225, 226, 367, 368, 377, 391, *Felicetti* von Liebenfels Beiträge zur Kunde steierm. Gesch. Quellen IX. 25, 49, 73, *Miklosich*, Denkschriften

Uhrách,[1]) a dále že Maďaři, přejímajíce v IX.—X. stol. pojmy a slova slovanská, přejali je i od Slovinců v Pannonii i od Bulharů v nížině tiské, z části i od Slováků na severu, ba docela již od Rusů a bulharských Slovanů na pochodu stepí pontskou a krajem dolnodunajským.[2])

Slovem nic nás dnes nevede a nenutí k tomu, abychom pro Pannonii uznávali nějaký samostatný kmen zvláštním jazykem hovořící, odlišený od Slováků na severu, vlastních Slovinců na západě, Srbochorvatů na jihu a Bulharů na východě, který by byl po příchodu Maďarů zmizel. Zbývá proto jediné otázka, byla-li

XXI. 105, *Zahn,* Urkundenbuch 66. — O udržení nosovek v srbochorvatštině srv. výše na str. 335.

[1]) Ostatně Maďaři zřejmě přejali (patrně od Slovinců) i tvary se střídnicí *č* na př. *szerencse*, st. bulh. *sъręšta, láncsa*, stb. *lęšta, lencse*, stb. *lęšta.*

[2]) O otázce, kdy a kde přijali Maďaři do své řeči slova slovanská, existuje dnes už velká, z části silně polemická literatura, v níž se zbytečně různí účastníci sporu omezovali na jednotlivá menší území. Miklosich z důvodů výše uvedených soudil na Pannonii (Die slav. Elemente im Magyarischen. Denkschriften Akad. Wien XXI., II. ed. Těšín 1884), což po něm přejali a hájili ještě *J. Volf,* l. c. a nově *J. Melich,* ,,Szláv jövevényszavaink" (I.—II. Nyelvtud. Közl. 1902, 1905; srv. Akadem. Ert. 1903. III.; a referát *K. Kadlce,* ,,O počátku kulturních vlivů slovanských na Maďary," Osvěta 1908), jenž ukazuje zejména z církevní terminologie, že slov. slova v maďarštině mohla býti přejata pouze v Pannonii a ne v Zadunají, jež bylo ještě pohanské. Jen v Pannonii byla římská církev latinského obřadu silně zachycena. Ovšem na rozdíl od Volfa Melich přijímá, že církevní slovanština byl dialekt makedonský. *B. Munkácsi* hledal silný styk už na cestě Maďarů jižním Ruskem a Valašskem (A magyarszláv ethnikai érintkezés kez detei. Ethnogr. 1897. VIII. 1 sl., Die Anfänge der ungarisch-slav. ethn. Berührung. Ethn. Mitth. Ung. V. 193. Srv. Donauländer. Wien 1899. I. 249 sl., ref. Věstník SS. III. 71), *O. Ásbóth* proti tomu hlavně ve středních Uhrách, v Pannonii a v středouherských Bulharech (A szláv szók a mayar nyelvben. Budapest 1893; A magyar nyelvbe került szláv szók átvételének helye és kora. Nyelvtud. Közl. XXX. 74. Akad. Ert. 1900, 126. Srv. ref. Škultétyho ve Věstníku SS. IV. 50; Die Anfänge der ung.-slavischen Berührung. Arch. sl. Phil. XXII. 433, kritika Munkácsiho; srv. dále i jeho statě v Статьи по славяновѣдѣнію II. Спб. 1906. 227, a v Изв. отд. р. языка 1903. 73 sl.). Ostatně ani Melich nevylučuje zcela vlivů starších od různých Slovanů přejatých, zejména od Čechoslováků (*Kadlec* 7). K celé otázce srv. též stať *V. Vondráka,* Z oboru slavistiky (ČMus. Č. 1900 18 sl.) a referát *J. Škultétyho* o pracích Melichových v Slov. Pohľadech 1905, str. 638 sl. Podle Asbótha Maďaři nepřijali křesťanství od Slovanů, nýbrž od sousedů romanských.

Pannonie slovinská a celá slovinská, či žila-li tam vedle nich ještě jiná z právě jmenovaných slovanských větví okolních. Otázka tato týká se zejména severních končin až po jezero Blatenské, kde vzniklo v IX. stol. knížectví, o němž máme řadu historických zpráv; kraj tento pokládala totiž řada historiků za český resp. slovenský.

Hypothesu o československém rázu severní Pannonie opírali její zastanci, v čele Šafařík ve Starožitnostech, potom Roesler, Grot, Maretić[1]) a jiní menší čeští i slovenští spisovatelé — hlavně o tyto doklady: o český ráz jmen Slovanů, kteří r. 850 byli účastni vysvěcení kostela na hradě Pribinově nad Sálou u Blatna,[2]) o skupinu hlásek *dl* ve jméně kmene Dúdlebů při dolní Muře, o duál „vyšní Moravě" v jednom životopisu Methodiově, ukazující, že se jméno Moravy dávalo oběma krajům, Moravě i Pannonii, a konečně o to, že v obou krajích panovala knížata moravská Pribina, syn jeho Kocel i na konec Svatopluk a že oba kraje zahrnovány byly pod pojem Velké Moravy (**Μοραβία ἡ μεγάλη**). Také se nesmí pustiti se zřetele, že sv. Cyrill a Methoděj kázali celému prostranství, Pannonii a Moravě, jedním jazykem. Tím vším se došlo k představě, že na obou stranách seděl jeden lid jednoho jazyka.

Ale jeden z právě uvedených důvodů dlužno ostaviti stranou, totiž předpoklad duálu „vyšní Moravě",[3]) jiné zase nemají dostatečné síly průkazné, na př. hlásková skupina *dl* a to, že knížata moravská panovala na obou místech a že pojem říše velkomoravské rozšířen byl i na Pannonii. To je vše s politického hlediska na snadě

[1]) *Šafařík*, SS. II., 228, 469, 471, 507 (později od toho upustil), *Roesler*, Zeitpunct 93, *Grot*, **Моравія и Мадяри** 64, 102, *Maretić*, Slaveni 144.

[2]) Conv. Bag. 11.

[3]) V krátkém životě sv. apoštolů, pocházejícím asi z XIII.—XIV. stol. čteme: **Ты блаж ны оубо и преподобны отецъ нашь Мефодіе, архіепископь вышнюю Моравоу.** Obě poslední slova vykládal Dobrovský, a po něm Šafařík za genitiv duálu. Ale jak ukázal nyní *Jagić* (Kirchensl. Spr. II., 10), je to jen srbská transkripce středobulharského tvaru, který jest genitivem singuláru. V jiných slovanských pramenech, na př. v legendě o sv. Methodiovi, mluví se také vždy jen o jedné Moravě (*Pastrnek*, Dějiny sv. apoštolů 226, Slováci jsou-li Jihoslované? Otisk z Věstníku Akad. XIII., str. 3). Zove-li Conversio Bag. 10. Mojmíra „Moimarus dux Maravorum supra Danuvium", nemusí předpokládati toto označení ještě Moravy „infra Danuvium" v Pannonii. Vážný je jen výrok životopisce sv. Klimenta, učedníka Methodiova, jenž napsal o sv. Methodiovi, že byl biskupem pannonské Moravy: **ἐπίσκοπος Μοράβου τῆς Πανονίας** (Prameny děj. č. I. 77.).

a nijak nedokazuje, že lid na obou místech mluviti musil týmž dialektem. Rovněž věrozvěstům přišlým ze Soluně rozuměli tehdy asi stejně v Pannonii jako na Moravě, i když dialekt obou zemí byl jiný. Vizme na př., jak podle staré legendy z X. stol. sv. Kliment nebo sv. Naum, učedníci Methodiovi, kázali víru s úspěchem na různých místech: v Ochridě, v Mysii, v Pannonii, v Travunii i na Moravě.[1]) Ostatně není pochyby, že co zůstávalo nesrozumitelné, pomohli vykládati domorodí učedníci a pomocníci. Z toho všeho vyplývá, že určitých a přesvědčujících důvodů pro to, že severní polovina Pannonie náležela v IX. stol. živlu československému, nikterak nemáme.

Nicméně netřeba na dobro živel tento vylučovati. Faktum je, že rovněž nemáme žádného positivního přímého důkazu pro úplnou slovinskost. A zůstává vždy pravděpodobno, že sem ze severu živel český zasáhl, *ale asi teprve v IX. stol.*

Po skončených válkách Karlových s Avary r. 796 čteme totiž výslovně u Einharda, že celá Pannonie zůstala liduprázdná.[2]) Ale na druhé straně vidíme zase z historie IX. stol., že je znovu hustě Slovany a Němci naplněna,[3]) a to právě za Pribiny, vidíme dále, že severní knížata nitranská a moravská snaží se zmocniti severní Pannonie a také ji dostanou, čteme o Methodiovi, že je biskupem pannonské Moravy, v Žití sv. Nauma termin země moravské zřejmě se vztahuje i na západní Uhry,[4]) a konečně i jeden filologický důvod, kterého se dovolával Šafařík, totiž český ráz jmen uvedených v Conversi k r. 850, zůstává aspoň

---

[1]) *P. Lavrov,* Житія св. Наума Спб. 1907, 26, 51.

[2]) Einhardi Vita Caroli M. 13 (mluví se o skončené válce s Avary): Quot proelia in eo gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur vacua omni habitatore Pannonia et locus, in quo regia Kagani erat, ita desertus, ut ne vestigium quidem in eo humanae habitationis appareat.

[3]) Conv. Bagoar. 10: Postquam ergo Carolus imperator Hunis reiectis episcopatus dignitatem Juvavensis ecclesiae rectori commendavit . . ., coeperunt populi sive Sclavi vel Bagoarii inhabitare terram unde illi expulsi sunt Huni et multiplicari. Srv. dále Conv. Bag. 6: „Tunc vero Sclavi post Hunos inde expulsos *venientes coeperunt* istis partibus Danubii diversas regiones habitare. Sed nunc qualiter Huni inde expulsi sunt et Sclavi inhabitare coeperunt et illa pars Pannoniae ad dioecesim Juvavensem conversa est, edicendum putamus.“ K tomu srv. dále c. 11. o Pribinovi: „Tunc coepit ibi ille habitare et munimen aedificare in quodam nemore et palude Salae fluminis et circumquaque populos congregare ac multum ampliari in terra illa.“

[4]) Ed. *Lavrov* 5.

z části platný.[1]) To vše jsou ne sice zřejmé a rozhodné, ale přece doklady, které podporují domněnku, že patrně po skončení válek avarských a po vylidnění Pannonie byla země znovu kolonisována nejen od západu Slovinci a Němci, nýbrž i od severu Slováky, zv. tehdy Moravany. Nemohu dnes říci, jak staré jsou jednotlivé slovenské ostrovy, které dosud nalézáme na pravé straně Dunaje v stolici peštské, ostřihomské, komárenské, tolňanské, vesprímské, bělehradské, nemluvíc ani o těch, které zanikly, ale z úvahy jich také vyloučiti nemůžeme.[2]) Slovem, i když v původním osídlení Pannonii přivtěluji k větvi jihoslovanské (slovinské), myslím, že nelze od IX. stol. počínajíc zamítnouti i částečnou okkupaci slovenskou v polovině severní. Ovšem poměrnou její sílu při tom odhadnouti nelze a nepochybuji, že jinak většina a jádro slovanského lidu v Pannonii i pro IX. století byli Slovinci, resp. kajkavci, kteří sem znovu přišli po zpustošení země koncem VIII. stol. Celá zeměpisná poloha a celé politické dějiny kraje, souvisící těsně se západem, k tomu poukazují. A co dále: dnešní kompaktní zbytek Slovinců v počtu 90.000 duší v stolici železné a záladské představuje nám zajisté zbytek starých pannonských obyvatelů ovšem dialektu kajkavského, rozdílného od dialektů štýrských a korutanských.[3])

Můžeme tedy i zde míti Dunaj za hranici. Za ním seděli před příchodem Maďarů Slované bulharští (viz dále v stati o Bulharech).

Na j i h u se konečně rozkládal přechodný pás kajkavského dialektu, v základech svých blízký slovinčině, na ploše větší nežli dnes, kdy přibližnou hranicí jeho v Chorvatsku je čára běžící od Virovitice při Drávě, na sever kolem Belováru, dále velmi

---

[1]) Pastrnek sice (Jsou-li Slováci Jihoslovany 3) tento doklad v celku zamítl, ale přece ne zcela správně. Je sice pravda, co vykládá proti Šafaříkovi o výkladu koncovky *-ic* ve jménech *Siliz*, *Trebiz*. Šafařík tu viděl českou koncovku *-ic*, jež by srbsky zněla *-ič*, bulh. *-išt*, kdežto podle Pastrnka běží tu jen o koncovku -ьсь- (č. *-ec*), která má ve všech slovanských jazycích *c*. Ale přes to sám Jagić v rozboru jmen často vytýká jejich severoslovanský ráz a na konec uzavírá (l. c. 85), že *téměř polovina jich má severozápadoslovanský ráz*. A to bez váhy není. Tak soudí i *J. Melich* ve spisu „Szláv jövevényszavaink“ (Budapest I., 1902, II., 1905) podle výše citovaného referátu Kadlcova.

[2]) O těchto koloniích srv. *Niederle*, Národopisná mapa uher. Slováků (Praha 1903) 108 sl. Z části jsou to ovšem kolonie novější (na př. Torvaj a Taba v šomoďské stolici).

[3]) *Jagić*, Kirchensl. Spr. II., 23, 27, 35, 39.

spletitou linií k Jasenovci na Sávě a odtud podél břehu Sávy a Kulpy ke Karlovci a k jihu na Gackopole.[1]) Neboť celé téměř území Slavonie bylo dříve kajkavské až asi po čáru Osěk, — Vinkovce — ústí Bosny a kolonisováno štokavci z Balkánu teprve v dobách rakousko-tureckých válek.[2]) Kajkavci ustoupili na západ, a i za hranici výše naznačenou vnikly už silné štokavské kolonie. Za to postupoval kajkavský živel od hranic Krajiny úspěšně na jih proti čakavcům v Istrii a Přímoří,[3]) jenže zase nejsme s to říci, jaký byl zde poměr kajkavců a čakavců před 1000 lety a kde byla tehdy hranice. V celku však nechybíme, uznáme-li za jižní hranici slovinské oblasti přechodný pás kajkavský mezi Drávou, Sávou a Kulpou.[4]) Srěm sám byl asi štokavský, ale pro geografické jeho položení není divu, že býval čítán k Pannonii.[5]) Kde byla hranice v Istrii, nevíme, ale čára od Karlovce přes Buzet k Terstu nebude asi daleko pravdy. Okolí Labína bylo už odedávna chorvatské.

Oblasti těmito slovinskými Slovany osídlené dostalo se obecného názvu *Sclavinia* (také *partes Sclavorum, provincia, terra, regio, tellus Sclavorum, fines Sclaviniae, partes sclavinienses*,[6]) při čemž vidíme zřejmě ze zpráv VIII. stol., že zahrnovala nejen dnešní Korutany a Krajinu s okolím — země ty byly však nejhustěji

---

[1]) *Rešetar M.*, Der štokavische Dialekt (Schriften der Balkankomm. d. k. Akad. in Wien. Ling. Abth. VIII. Wien 1907 str. 42, Karte II. Srv. i *Niederle*, Slov. svět 130.

[2]) *Rešetar*, l. c. 30, 33; *Jagić*, Archiv f. sl. Phil. XX. 35, Cultur der Gegenwart I. IX. 24. Dlužno ovšem míti na mysli, že dialekty tyto před 1000 lety byly si mnohem bližší.

[3]) *Rešetar M.*, Die čakavština und deren einstige und jetzige Grenzen. Arch. sl. Phil. XIII. 93. sl., *Lukjaněnko A. M.*, Кайкавское нарѣчіе. Унив. Изв. Кіевъ. 1904—5, 3.

[4]) Tato oblast kajkavců udržela, jako Slovinci, jméno „slovenski jezik“ a jméno Slavonie až do XVII. st., kdy teprve se zde ujal název Hrvatů.

[5]) Srv. na př. darovací listinu Ludvíkovu Pribinovi z r. 846 (*Kos*, Gradivo II. 109), v níž ovšem jméno *fluvius Valchau* vykládám na Vuku (srv. výše str. 149). S tím souvisí i to, že po dobytí Pannonie na Avarech právě v Srěmu soustředila se větší moc francká proti Bulharům a Srěm dostal název země francké (srv. dále str. 376).

[6]) Srv. sbírku těchto povšechných terminů u *Kosa*, Gradivo II. 491, 492. Že termin Sclavinia byl officiální, úřední a pod. jako Francia, Burgundia, Septimania, Italia, Retia, Tuscia, Baioaria, vidno z přiřadění jeho k jmenovaným názvům v listině cís. Ludvíka z r. 828 (*Kos*, Gradivo II. 89).

obydleným jádrem celé oblasti[1]) — nýbrž i dolní Pannonii při Muře a Drávě až po ústí této řeky do Dunaje,[2]) kde se i později udrželo jméno Slavonie. Město Celje (*Zellia*) bylo v Sklavinii,[3]) rovněž župa dudlebská při dolní Muře[4]) a Lurnsko pole (*Lurna, Liburna*) na západě.[5]) V IX. stol. vyskytuje se i pro část severní Pannonie v pramenech název *Sclavinia* a to pro kraj mezi Enží a Litavou,[6]) jenž jinak slul dříve *Avaria* (srv. výše str. 321).

Mimo to zde vystupuje v VII. stol. název *marca Winedorum*,[7]) později *Oriens, marcha in Oriente, marchia orientalis*,[8]) *marcha contra Sclavos*[9]) a také *Slougenzin marcha* pro kraj u Blatna.[10]) Slovanský název Krajina (*Kranjsko*) vyskytuje se nejdříve v listinách Otty II. z r. 973 a Otty III. z r. 989 ve formě *Creina, Chreine marcha*.[11]) Slovinci tu staré jméno *Carnia* pomocí lidové etymologie přeměnili v „Krajina", kterýžto název v Slovanstvu často nacházíme. Srv. na Rusi Ukrajinu nebo Krajinu v Srbsku u Negotina a v Uhrách u Mehadie, Krajinu v Bosně při chorvatské hranici, Krajinu na pobřeží Dalmacie a jinou na Černé Hoře.[12])

---

[1]) Pavel Diacon označuje jednou Krajinu jako vlast Slovanů (*Carniola patria Sclavorum*, VI. 52).

[2]) Conversio Bag. 7: in Sclaviniam, in partes videlicet Quarantanas atque inferioris Pannoniae; 8: perducentes in Sclaviniam, dederunt in manus principum, commendantes illi episcopo regionem Carantanorum et confines eorum occidentali parte Dravi fluminis usque dum Dravus fluit in amnem Danubii. Listina Karlomanova z r. 878: in partibus Carantaniae Sclauiniaeque regionis (*Kos*, Gradivo II. 184).

[3]) In finibus Sclaviniae in loco qui dicitur Zellia (listina Ludvíka z r. 824; *Kos*, II. 68).

[4]) Srv. dále pozn. 5 na str. 369.

[5]) Srv. listiny krále Arnulfa z r. 891 (*Kos*, II. 227, 228).

[6]) Srv. listiny Ludvíkovy z r. 814 (*Kos* II. 44), z r. 837 (*Kos* II. 100), Arnulfovu z r. 893 (*Kos* II. 232) a na před na str. 352 výklad o hranici slovanské v Rakousích.

[7]) Fredegar IV. 72 k r. 631.

[8]) Viz index u *Kosa*, Gradivo II. 506.

[9]) Francorum reg. hist. ad a. 865 (*Kos* II. 153).

[10]) V listině Ludvíkově Pribinovi z r. 860: in orientem ultra Salam fluviolum usque in Slougenzin marcham (*Kos* II. 132).

[11]) Comitatus . . . quod Carniola vocatur et quod vulgo Creina marcha appellatur (*Kos*, Gradivo II. 338); proprietatem in regione vulgari vocabulo Chreine et in marcha et in comitatu Paponis comitis sitam (*Kos* II. 340); proprietatis partem in regioni vulgari vocabulo Chreine (*Kos* II. 490). Od toho v téže listině „via Chreinariorum".

[12]) Karadžić, Рјечник 308, *Crnčić*, Popa Dukl. letopis, str. III. sl.

Pravili jsme už napřed, že současně s příchodem nadvlády německé a s příchodem křesťanství hlásaného ústy německých kněží salcburských[1]) počala se uplatňovati v celém území slovinském germanisace, hlavně ovšem od r. 796, když nejhorší dosud nepřítel — Avaři, byl pokořen a zničen. Německá organisace politická a organisace církevní šly na dále ruku v ruce proti Slovanům, a kde Slovanů bylo řídko, kde vedle nových kolonií seděli už starší osadníci bavorští nebo zbytky jiných Němců před sta lety od severu přišlých, dařilo se germanisaci v té míře, že slovanský živel brzy valem hynul. To však musíme míti k správnému posouzení celého processu na mysli: kde Slované seděli kompaktně a hustě, a tak bylo na jihu v končinách, kde dosud sedí, tam germanisace se nedodělala úspěchu, aspoň ne takového, aby zadržela pozdější znovuzrození národa. Jen tam, kde Slované řídko seděli a po ostrovech, nová kolonisace germanská a spolu s ní germanisace se provedla tak, že na př. v Rakousích už ve XIII. stol. mizely poslední zbytky slovanské.[2]) Také v Pannonii nebyly pro Slovany od počátku poměry příznivé. Slyšeli jsme, že byla úplně vylidněna válkami avarskými; po nich byla sice znovu osídlena, ale jistě ne už v té míře jako před tím, a potom není pochyby, že na této nové kolonisaci silnou účast měli Němci, tak že už v knížectví Pribinově německý živel byl silný. Máme o tom spolehlivé zprávy staré. Když r. 850 solnohradský arcibiskup Liufram světil Pribinovi první křesťanský chrám, uvádí zpráva v *Conversio Bagoaiorum* zároveň jména 30 vynikajících mužů z knížectví, kteří vysvěcení byli přítomni a z nich je polovina slovanských, *polovina německých.*[3]) Mimo to

[1]) Účast aquilejské církve, za jejíž hranici proti salcburské stanovena byla r. 811 a 819 Dráva (srv. výše str. 339), byla relativně nepatrná a působení slovanských věrozvěstů krátké a bez následků pro znárodnění církve.

[2]) Srv. bližší výklad u *Kämmela* 189 sl. a v knize *F. Kronesa,* Die deutsche Besiedelung der östlichen Alpenländer, insbesondere Steiermarks, Kärntens und Krains nach ihren geschichtlichen und örtlichen Verhältnissen (Forschungen zur deut. Landeskunde III. Bd. Stuttgart 1889), *Fr. Kosa,* Iz domače zgodovine. Doba od 843—867 (Izv. Muz. Kranj. VII. 110 sl. 1897). V listinách rakouských a korutanských setkáváme se už v IX. stol. nejen se spoustou německých jmen, ale i se Slovany, kteří mají jména německá. Srv. *Schleinigg,* Slovenska osebna imena v starih listinah (Izv. muz. Krnj. III. 9), *Pajk,* Črtice 154.

[3]) Conversio Bag. 11. Srv. filologický výklad jmen u *Jagiće,* Kirchensl. Sprache I. 85 sl. a *Pastrnka,* Dějiny sl. apošt. 67, 270. Srv. též výše uve-

se setkáváme v témže důležitém prameni s celou řadou topografických jmen z tehdejší dolní Pannonie, která jsou zřejmě německá.[1])

Není proto pochyby, že by také Pannonie byla propadla germanisaci, kdyby r. 894 nebyli přišli Maďaři, jí neokupovali, a tím nepostavili germanisační záplavě silnou hráz.[2]) Ovšem Slované, kteří zde zbyli silně oslabení, — odešlať jich část, jak víme, k sousedním Bulharům,[3]) část asi ustoupila na západ do hor, část snad na sever do Slovenska, — místo germanisace podlehli časem pomaďarštění, až na malý zbytek výše vzpomenutý (str. 365) na hranicích stolice železné a zalaďské s malým ostrůvkem v Tarani jižně od Kaniže.[4])

Zbývá mi ještě podotknouti, že se na oblasti starých Slovinců setkáváme (ovšem až v pramenech o něco pozdějších) s několika jmény, která dosvědčují existenci menších kmenových, resp. rodových jednotek, zajímavých tím, že mají jména, s nimiž se setkáváme i u kmenových názvů jiných Slovanů, severních a východních.

Sem náleží především jméno kraje dolnopannonského *Dudleipa, Dudleipin*,[5]) nacházejícího se kdesi mezi Blatnem a řekou

---

denou zprávu z téhož pramene 10: Hunis reiectis . . . . coeperunt populi sive Sclavi vel Bagoarii inhabitare terram, unde illi expulsi sunt Huni et multiplicari.

[1]) Conv. 11: ad Stepiliperc, ad Lindolveschirichun, ad Keisi, ad Wiedhereschirichun, ad Isangrimeschirichun, ad Beatuseschirichun, ad Otachareschirichun, ad Paldmunteschirichun — vedle 3 slovanských: in Dudleipin, in Ussitin (slov.?), ad Businiza. Podobně spoustu německých jmen uvádějí zde různé listiny z IX. a X. stol. Srv. na př. u *Kose*, Gradivo II., str. 65, 66 (823), 85 (828) atd.

[2]) Srv. výše str. 326.

[3]) Житіє св. Наума (ed. *Lavrov* 5): то въ блъгары бѣжаше и wста земля ихъ поуста оугромъ въ власть. Srv. Ann. Fuld. ad. a. 894 (cit. výše na str. 359).

[4]) Srv. *Niederle*, Slov. svět.

[5]) Conv. Bag. 11 *in Dudleipin*; *ad Tudleipin* v darovací listině krále Ludvíka arcib. solnohradskému z r. 860 (*Kos*, Gradivo II. 134); v listině Arnulfově, ale zhotovené v X. stol. (*Kos*, l. c. 225), v jiné z r. 891: *in partibus Sclaviniensibus vero in comitatu Dudleipa vocato in Ruginesveld sicut Chocil dux quondam inibi ad opus suum habere visus est* (*Kos*, l. c. 227); v listině Otty II. z r. 977 *ad Tudleipin* (*Kos*, l. c. 356); v jiné listině téhož z r. 982 *ad Tudleipin* (*Kos*, l. c. 367); v listině Otty III. z r. 984 *ad Tudeleipin* (*Kos*, l. c. 377). *Felicetti von Liebenfels* kladl kraj pod Sulpu k Muře (Steiermark im Zeitraume vom VIII.—XII. Jahrh. Beiträge zur Kunde steierm. Geschichtsquellen IX. 24).

Murou blíže Radgony, jehož název shoduje se úplně s jménem českého kmene Dúdlebů (novoč. Doudleby) a ruských Dulěbů.[1]) Jiní Dudlěbi seděli mimo to v Korutanech na horní Drávě u Spitalu.[2]) Šafařík se dále domníval, že údolí Štýru na hranici š ýrskorakouské zv. dnes „Vorder- und Hinter-Stoderthal" a rovněž jiné údolí „Stoder" zvané nedaleko Triglavu mají jméno kmene *Stodoranů,* k němuž analogii máme na severu v slov. Stodoranech dnešního Braniborska.[3]) Šafařík rovněž v jménu lesa na př. ř. Laznici v jižním Štýrsku: *forestum Susel, nemus Suzil,* dn. Sausal [4]) shledával ohlas kmenového názvu *Suzelců,* Suslů, Suselů, známých z historie ruských a polabských Slovanů.[5]) Obojí však zůstává pouhou domněnkou. Dále bych připomněl, že v jedné listině z r. 1230 vyskytuje se jméno Poljané — *Polan* pro jakýsi kraj na blízku Penkingu u Enže.[6]) O jiných kmenových názvech Slovinců nevím,[7]) neboť bych rody a osady Chorvatů (*pagus Crauuati, Chrouat, Croudi*) připomínané v X.—XI. století v Korutanech na západ od Sv. Víta, pak ve Štýrsku na Muře

[1]) Srv. jihočeské Dúdleby, *Erben,* Regesta s. v., ruské Дулѣбы letopisu Kijevského, kmen *Dúlába* Mass'údího (*Marquardt,* Osteur. Strefzüge 103). *Šafařík* vůbec měl slovinské Dulěby za část severních, Avary urvanou a přivedenou (SS. II. 364).

[2]) Srv. tradiční knihy kláštera brixenského, v nichž mezi r. 1060 a 1070 uvádí se slovanský lán v kraji Dulěbů „una Sclauensis hoba in loco Dulieb" (Acta Tiroliensia ed. *Redlich,* Innsbruck 1886. I. Nr. 170). Zde je zajímava jihoslovanská forma bez vsutého *d.*

[3]) *Šafařík,* SS. II. 353; sev. Stodorany připomíná Tietmar IV. 29, Quedlingb. annály ad a. 997, Adam Bremský II. 11, Helmold I., 2 atd. Kosmas připomíná kraj *Stodor* v zemi Luticů (I. 15. provincia nomine Stodor).

[4]) Jméno to vystupuje v listinách z r. 890, 970, 977, 982, 984 (viz u *Kosa,* Gradivo II. str. 225, 332, 354, 367, 377).

[5]) Srv. *Šafařík* SS. II. 123, 353, 622. Za zvláštní slovinské kmeny přijal oba i *Krek* (Einleitung 321), umísťuje Stodory na ř. Štýru. *Kaemmel* v ně nevěří (160).

[6]) Urkundenbuch II. 693, srv. *Pajk,* Črtice 178.

[7]) Na kmen slovanský v Dolní Pannonii, mezi Drávou a Sávou hodilo, by se sice jméno kmene *Manábin* u Mas'udího (*Panonci?*) podle pořadí, které mu Mas'údí dává a podle toho, že knížetem jejich uvádí Ratimíra, neboť se zde r. 838 připomíná kníže Ratimír, Auct. Garst. a. a. 838, Conv. Bag. 10 (*Marquart,* Streifzüge 102, *Rački,* Doc. 337) ale může to býti také korruptela jména Moravanů (Morávín?). Ostatně Marquartovo čtení jména knížecího je naprosto nejisté. Harkavi čte *Zanbir* (Сказанія 136, 165).

mezi Lubnem a Knittelfeldem a později i jinde[1]) neměl s Krekem za zvláštní slovinský kmen Chorvatů,[2]) nýbrž, jak už Šafařík a po něm Rački a Kaemmel vykládali,[3]) za osady a kolonie jižních Chorvatů, které se během doby částečně poslovinštily a nakonec poněmčily. Za to lze ještě uvésti, že se už v časných pramenech setkáváme, jak jsme viděli, i s rozlišováním Krajinců a Korutanců (dnes Kranjci — Korošci), na př. u kosmografa Ravennského nebo v annálech Einhardových[4]) a později i s odlišováním Pannonců.[5]) Středisko korutanských Slovanů bylo na gosposvetském poli (*Gosposvetsko polje*) na dolní Krce, tedy při Celovci.[6])

Ostatně, že se zdejší Slované skládali z několika kmenů, vidíme — i když jinak kmenových jmen neznáme — z toho, že tu v dějinách VII.—IX. století vystupuje řada knížat zvaných v pramenech *ἄρχων*, *dux*, *princeps*, též *rex*, sl. **кънѧзь**, kteří zajisté stáli v čele ne nějakým umělým, nýbrž přirozeným, tedy kmenovým jednotkám slovanským, obdobným těm, jaké nám současné prameny ukáží u sousedních Srbochorvatů a Slovanů bulharských. Vedle nich připomínají se v pramenech ještě jiní velmoži nebo starostové slovanští — *primi*, *primores*, *priores*,[1]) jednou ve výše

---

[1]) Srv. bližší doklady dále v stati o Chorvatech. Pagus značí zde malé území administrativní (původně *pagus* — *Gau* označoval celý administrativní okres hraběte). Srv. *V. Hasenöhrl*, Deutschlands südöstl. Marken im X.—XII. Jahrh. (Archiv f. oesterr. Gesch. XLII. 1895, 441).

[2]) *Krek*, l. c.

[3]) *Šafařík* SS. II. 322, 354, 364; *Kaemmel*, Anfänge 144, 156; *Fr. Rački*, Odlomci iz drž. prava hrv. (Vídeň 1861) 9; *Maretić* se nerozhodl (Slaveni 92).

[4]) Cosm. Bav. IV. 37: inter Carontanos et Italiam, inter patriam Carnium et Italiam; quod iugum Carnium dicebatur ab antiquis Alpis Julia.

[5]) *Pannonii* v Ann. Fuld. ad a. 884, *Πάνονες* v životě sv. Klimenta 2. Srv. výše str. 345.

[6]) *Klaić V.*, Slava na Gosposvetskom polju (Vienac 1889, 28, 1890, 424).

[7]) Srv. doklady o slovinských a jiných bulharských knížatech: *duces Priwizlauga*, *Cemicas*, *Ztoimar*, *Etgar* (Convers. Bag. 10), *dux Ingo* (ibid. 7), *aliqui* (*Sclauorum*), *qui comitibus subditi fuerunt* (ibid. 10); *principes Sclauorum* (ibid. 8); *Walluc*, *dux Winedorum* (Fredegar IV. 72); *Boruth*, *Cheitmar dux Quarantanorum* (Conv. Bag. 4, 5, Vita S. Virgil. III.); *Valtunc*, *dux eorum* (Conv. 5); *dux Domogoi* (Joannis Chron. Venetum, *Kos*, Gradivo II. 81); *Liudewit*, *dux Pannoniae*, *Borna*, *dux Dalmatiae* (Ann. regni Franc. ad a. 818, 819, 821), *duces Soraborum* (ibid. ad a. 822), *Dalmatiae princeps* (Vita Hlud. c. 35), *principes Sclauorum omnes primoresque* (ibid. c. 25),

uvedené listině Tassilově z r. 777 i *župan* — *jopan Physso.*[1]) Bližší výklad o významu moci knížecí a těchto dalších vyšších tříd (zejména též o županech alpských urbářů ze XIII. stol.) náleží však do oddílu starožitností kulturních. —

Sclavorum primores (Ann. Eiuh. ad 789), *primores ac duces Sclauorum* (Ann. regni Fr. ad a. 811, 815), *priores* (Ann. Maxim. ad a. 811), *Brazlow dux* (Ann. Fuld. V. ad a. 884), *Chocil dux* (list Arnulfův z r. 891), **Коцьль кънѧзь Паноньскъи** (leg. o Konstantinovi XV.). Maurikiovo strategikon připomíná u Slovanů *πολλοὶ ῥῆγες* (*Šafařík* SS. II. 695). Jinak v prvé době pouze Samo sluje *rex* (*eum eligunt regem* Fredegar IV. 48). Později čteme i *comes Chazul* t. j. Kocel, *comes Cozil* v listech papeže Jana VIII. (*Kos*, Gradivo II. 137, 166), *dux et comes Chroatorum* (*Rački*, Docum. 1 sl. 7). Knížata, která podle Leonovy taktiky ustanovil balkánským Slovanům císař Basilios, slují *ἄρχοντες* (Tactica XVIII. 101 a Konst. de adm. 50). V tom smyslu možno rozuměti zprávě Konstantina Porfyrog. de adm. 29, že Slované adriatičtí mají sice starešiny-župany, ale nemají archontů (*ἄρχοντας δὲ, ὥς φασι, ταῦτα τὰ ἔθνη μὴ ἔχει, πλὴν ζουπάνους γέροντας, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ Σκλαβίνιαι ἔχουσι τύπον.* Ostatně připomínám, že Jordanis také u Antů připomíná (Get. 246) vedle krále (*rex*) Boza 70 vladyk (*primates*) a Menander mluví zase o několika knížatech (*ἄρχοντες* c. 3).

[1]) Srv. výše str. 351.

II. Skupina střední (Chorvati a Srbové).

Pověděli jsme už výše, že Jihoslované nevstupovali na Balkán vojensky a jednotně zorganisováni, nýbrž jen jako řetěz volných vzájemně neodvislých plemen, někdy ad hoc k nějaké výpravě (na př. proti Soluni) spojených, jindy úplně na sobě nezávislých, ba i proti sobě stojících. Nemáme v dějinách V.—VII. stol. žádné velké bitvy zorganisovaných Slovanů s Byzancí a dějiny neuvádějí jména žádného společného knížete nebo vojevůdce, nýbrž jen několik drobných knížat nebo vladyk, stojících v čele jednotlivým plemenům. Byzantské a latinské prameny je zovou, jak jsme právě slyšeli, *ἄρχοντες*, *ῥῆγες* nebo *duces*, *principes*. Slovem, nebylo zde ještě žádné velké koncentrace ani politické ani kulturní ani velkého svazku příbuzenského. Jen tak pochopíme, proč takovou massu Slovanů mohli na jedné straně snadno ovládnouti Avaři a na druhé straně Bulhaři — dva národové menší, ale s kmeny vojensky sorganisovanými a politicky spojenými.[1])

Slované přišedše na Balkán a osadivše jej od Adrie k Pontu, zůstali zprvu i zde roztříštěni na řadu volně s sebou souvisících nebo vůbec nesouvisících rodů a plemen pod svými vladykami, každé se svou sociální i vojenskou organisací a každé se svým jménem. Pouze na západě byly jakési počátky (srv. dále), ale i tu teprve od IX. století vidíme vedle založené na východě státní organisace bulharské podobné větší koncentrace na západě Balkánu. Z jakých příčin, za jakých podmínek se to zde stalo, dobře nevíme, ale zdá se, že jednak větší fysická početnost a zdatnost, výhodnější položení geografické[2]) a patrně i schopnější, aktivnější vladykové dvou plemenných skupin, na západě usazených, daly základ k organisacím, jež se staly protiváhou státu bulhar-

---

[1]) *Stanojević*, Ист. срп. нар. (Bělehrad 1908) 42, *Grot*. Моравія 61 sl.
[2]) *Stanojević* l. c. 48, *Grot*, О Сербахъ 86.

ského, k organisaci budoucích národů a států **chorvatského** a **srbského**.

Kdy a jak se skupina kmenů, sdružená pod jménem Chorvatů a Srbů, dostala do svých historických sídel, vylíčili jsme podrobně již v kap. V., kde jsme podrobili rozboru zprávu, zanechanou Konstantinem Porfyrogennetem. Srbští a chorvatští Slované přišli sice ze Zakarpatí, odkudsi od Visly, kde byla jejich pravlast zvaná v tradici Velkou Chorvacií, snad i Velkou Serbií, — potud asi zpráva Konstantinova[1]) spočívá na skutečné, mu sdělené tradici národní; ale příchod sám nestal se teprve v VII. stol. za císaře Herakleia a na vyzvání jeho, poněvadž o tom současné prameny nemají nižádné stopy a poněvadž to s celým rázem okkupace je v odporu. Přišli patrně už v celkovém proudu slovanském, jehož předvoje přešly Dunaj v prvních stoletích po Kr. — srv. slov. jména při Drávě a Sávě a zejména osadu Servitii na Sávě, — a jenž potom en masse v průběhu VI.—VII. st. zaujal kraj mezi Drávou a Sávou, starověkou Dalmacii, Horní Moesii až k Nové Dacii, vnikaje i do Dardanie a Praevalidy. Celý tento kraj byl v rukou Slovanů už **od počátku** VII. století (srv. str. 224.).

Na počátku gotské války dobyl sice r. 535 Mundo císaři Justinianovi Salony a brzy potom po opětné ztrátě dobyta zase Konstantianem r. 536 Salona i Dalmacie a Liburnie,[2]) ale klid zemím nenastal. Netrvalo to dlouho a slyšíme o prvním výboji slovanském, jenž dostihl r. 547—8 Dyrrhachia, potom se opětovala řada vpádů r. 550, 551, 586/7, 592, 598, 600 (srv. výše str. 197, 198, 223), až konečně za slabé vlády Fokovy padla celá Liburnie s Dalmacií — o vnitřních illyrských zemích ani nemluvíc — do rukou Slovanů. Říši byzantské zůstaly jen některé ostrovy, okolí Zadru a některá města přímořská bez Salony, která byla Slovany a Avary dobyta už na počátku VII. století. (srv výše str. 224). Mimo data právě uvedená víme však o počátcích dějin slovanských v severozápadním koutě Balkánského poloostrova jen málo.

Pro VII. století neznáme téměř ničeho, nemůžeme-li, jak svrchu vylíčeno, operovati se zprávou Konstantina Porfyrogenneta o událostech z let 630—640. Tato zpráva, kombinovaná z různých pramenů, nasvědčuje pouze, že v těch letech krátce po tom, když Samo r. 623 osvobodil severodunajské Slovany ze jha avarského,

[1]) A rovněž opakovaná už tradice u Tomáše Splitského (Hist. Sal. c. VII.) a Laonika Chalkondyla (*Migne* P. G. CLIX. I. 17; srv. SS. I. 11).

[2]) Prokopios B. Goth. I. 5—7.

podařilo se totéž Slovanům na jih od Sávy, rovněž jako Slovanům na východě ve Valašsku, zde pomocí bulharského Kuvrata (srv. výše str. 232, 277), a že počali Chorvaté přijímati křesťanství. Zároveň však následkem úpadku moci avarské podařilo se Herakleiovi po zakončení perské války r. 629 restituovati aspoň z části římské panství v Dalmacii (srv. str. 278) a vůbec zde opět pozdvihnouti prestiž byzantskou.[1]) Vidímeť už r. 677, když byl Konstantinos Pogonatos přinutil Araby k pokoji, jak posílají k němu prosbu za mír i Avarové a jiná knížata „skythská" na západě.[2]) A těmito skythskými knížaty nemohou býti míněni jiní, nežli Slované na západě říše, patrně srbochorvatští pod svými knížaty.[2]) Při tom však není pochyby, že byzantská nadvláda existovala jen jménem.

Ale jinak zůstávají dějiny srbochorvatských Slovanů v první době jejich pobytu na Balkáně úplně temny. Teprve od konce VIII. a počátku IX. stol. počínají se hojněji objevovati francké zprávy o kmenech v dnešním Chorvatsku a v Dalmacii. Stalit se v tu dobu Frankové přímými sousedy Chorvatů.

R. 788 dobyli Frankové Istrie (srv. výše str. 343) a r. 803 dostali pod svou moc nejen severní Pannonii, nýbrž i sousední slovanské

---

[1]) Srv. Konst. Porfyr. 29, 31 a výklad *Grotův* Изв. Конст. 113.

[2]) Nikeforos Brev. ed *Boor* 33, Theofanes ed. *Boor* 356, Anastasios 224, Leo Gramm. ed. Bonn 160. (Theofanes: *ταῦτα μαθόντες οἱ τὰ ἑσπέρια οἰκοῦντες μέρη, ὅτε Χαγάνος τῶν Ἀβάρων καὶ οἱ ἐπέκεινα ῥῆγες ἔξ·ρχοί τι καὶ κάσταλδοι καὶ οἱ ἐξοχώτατοι τῶν πρὸς τὴν δύσιν ἔθνων . . . διὰ πρεσβευτῶν δῶρα τῷ βασιλεῖ στείλαντες εἰρενικὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην κυρωθῆναι ἠτήσαντο* Podobně Nikeforos. Srv. *Rački* Documenta 284, *St. Stojanović* Ист. срп. нар. I. 48. Že se v době pozdější dávalo hojně Srbům a Chorvatům jméno Skythů svědčí: Theof. cont. ed. Bonn 288 *Σκυθῶν Κρώβατοι φημὶ καὶ Σέρβλοι*, Leon Gram. (ed Bonn 160) *τὰ ἑσπέρια οἰκοῦντες Σκύθαι* (srv. Anast. 224), Konst. Porf. vita Basil. 52 *τῶν ἐν Παννονίᾳ καὶ Δαλματίᾳ καί τῶν ἐπέκεινα τούτων διακειμένων Σκυθῶν, Κροβάτοι φημὶ καὶ Σέρβλοι καὶ Ζαχλουμοὶ Τερβουνιῶταί τε καὶ Καναλῖται* etc . . . (srv. de themat. II. 3), Jan Kameniates c. 6, 9 (ed Bonn 496) atd. Zde bych podotkl, že Srbům dávalo se později hojně jméno starých Triballů, jak čteme na př. u Nikety Choniata (ed. Bonn str. 23: *κατὰ τοῦτῶν Τριβαλλῶν ἔθνους, — εἴποι δ'ἄν τις ἕτερος Σέρβων*, 119—122, 178), u Laonika Chalkokondyla (ed. *Migne* I. 17, 34), v Žití sv. Petka (*Jordan* Бълг. стар. 135, 141). Srv. *Tafel* De themat. XIV. Lev Diakon (a jiní) zovou zase Slovany v střední části poloostrova *Μύσοι* (ed. Bonn 171, Chalkokond. 34). Také jméno Myrmidonů — obyčejně Bulhaři — dostalo se někdy Slovincům a Srbům (srv. *Rački* Doc. 438 a *Vasiljevskij* ЖМНП. Nr. 189, 59, 176; 1871).

kraje na jihu[1]) až po Srěm, kde vzniklo také území francké (**Φραγγοχώριον**) s hradem Francavillou (dn. Mangjelos) a kde zbyla po nich podnes památka ve jménu Frušky Gory.[2]) Po těchto událostech slyšíme o bojích friaulského vévody Ericha v Liburnii o hrad Trsat (*Tarsatica, Tharsaticum*), dále o bojích jeho nástupce Kadolacha a o sporech Karla s říší byzantskou o hranice říšské. R. 818 vystupuje Ljudevít „dux Pannoniae", jako slovinské kníže pod vrchní mocí franckou a s ním současně Chorvat Borna (*Πορίνος*) „dux Dalmatiae atque Liburniae", a dosti hojné zprávy vykládají nám pak o velkém odboji Ljudevítově v letech 819—823, v němž časem na straně jeho stáli i západní Slovinci i Slované ze Srbska a Bosny a jenž po mnohých výpravách skončen byl r. 823 násilnou smrtí knížete Ljudevíta.[3])

Tou dobou počíná se už slavná historie Chorvatska, v níž v popředí stojí vlastní kmen Chorvatů. Kolem něho soustředí se nová sjednocená říše „regnum Chroatorum", jejíž prvním vynikajícím představitelem stal se kníže Trpimir (850—865) a skutečným králem Tomislav (904—928), vládce Posáví, Bosny, Přímoří i Dalmacie. Ale historii tu zde více sledovati nemůžeme.[4]) A ještě

---

[1]) Ann. Lobienses ad. a. 803 (M. G. SS. II. 195, *Kos*, Gradivo II. 17): Eo anno Pannonia cum finitimis regnis sub ditione imperatoris redacta est. Einhardi Vita Karoli c. 15. post quam utramque Pannoniam et adpositam in altera Danubii ripa Datiam, Histriam quoque et Liburniam atque Dalmatiam, exceptis maritimis civitatibus. Poeta Saxo V. 197: Arva Liburnorum vel quae vocitantur ab Histro, nec non Dalmatiam subdidit et Daciam, Sclauorum populos censum sibi solvere fecit plures . . . srv. i Danduli Chron. VII. c. 15 p. 7 a Ann. regni Franc. ad 811, Ann. Maxim. ad 811 (viz *Kos* Gradivo II. 18, 40). R. 795 Chorvati nebyli ještě poddáni Frankům (*Kos* l. c. I. 325), 799 už ano (*Rački*, Mon. 302). O bojích, které předcházely, srv. Konst. Porf. de adm. imp. 30., a o sporech, do které doby klásti francké vítězství, viz *Grot* Изв. 112 sl.

[2]) Niketas Choniates ed. Bonn 25, 122, Ansbertus, Historia de exped. Friederici imp. ed. *Dobrovský* 28 (*Rački*, Rad 56, 107). V srb. památkách **Фрѹгъ** — Francus, **Фрѹжьскꙑи**, ***Фрѹжьската гора**, *Daničić*, Рјечник s. v. O vzniku slov. jména *Srěm* (**Срѣмъ градъ**) srv. *Jireček*, Christl. Elem. 94, *Gelzer*, Byz. Zs. I., 256.

[3]) Ann. reg. Franc. ad a. 818—823, Vita Hludow. imp. 31—36, Ann. Fuld. ad a. 819 sq., Thegani Vita Hlud. 27, Ann. s. Emmer. Ratisp. mai. ad a. 820 sq., Konst. Porfyr. de adm. imp. 30. (Srv. *Kos* Gradivo II. str. 48 sl., *Rački* Doc. 320 sl.). O době pokřestění Chorvatů (Konst. de adm. 30) viz *Grot* Изв. 108 sl.

[4]) O těchto a dalších počátcích chorvatské historie viz hlavně *Dümmler E.*, Über die südöstlichen Marken des fränk. Reichs unter den Ka-

méně než to, co víme o kmenech západních, lze pověděti o současné historii kmenů usazených dále na jih a na východ, ve vnitrozemí, kteří byli později zvány Srby. O nich víme jen, že v tu dobu seděli zapadlí v horách Dinarských Alp, uznávajíce aspoň de nomine panství byzantské,[1]) že při tom stále postupovali k moři a na jih proti zbytkům Romanů a Illyrů, — ale nic více. Vlastní srbská historie počíná teprve v IX. století vítězným bojem Srbů s Bulhary (útočícími pod Presjamem a Borisem), o němž se opět zmiňuje první Konstantin.[2]) Pokřestění Srbů, počavší v VII. století, dokonáno bylo v IX.[3])

Přišla-li do západní části Balkánu řada drobných, nikterak nesloučených kmenů slovanských, mezi nimiž teprve později v VII. nebo VIII. století vynikl a okolní plemena podmanil kmen Chorvatů v severní Dalmacii a kmen Srbů ve vnitrozemí, či zdali sem přišla už větší združení pod vedením Chorvatů na jedné a Srbů na druhé straně, je otázka, na niž je nesnadno odpověděti. Sám bych se však klonil spíše pro druhé mínění, a to proto, že podle všeho dlužno už na severu, v Zakarpatí, předpokládati vznik většího politického celku, aspoň chorvatského,[4]) tak že se pod jménem Chorvatů dala na pochod buď velká část mohutného kmene nebo spíše řada kmenů mocí sdružených a vedených vlastními Chorvaty, a dále proto, že prameny, které nám přece o Slovanech přišlých do Dalmacie poměrně brzy podávají zprávy, neznají mimo Guduskany mezi Kulpou, Unou a Cetiní jiného kmene, tedy na území dosti velkém, a konečně proto, že i tradice X. století, u Konstantina zachovaná a v jádru správná, témuž nasvědčuje. I tradice, která vedle Chorvata zná jiná jména knížecích praotců (srv. výše

---

lingern (Arch. f. österr. Geschichtsquellen, Wien 1853), Über die älteste Geschichte der Slawen in Dalmatien (Sitzungsber. Akad. Wiss. Wien. XX. 1856, 353), *Rački Fr.*, Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku povjest srednjega vjeka (Književnik I.—II. Zvl. otisk Záhřeb 1865 sl.), Scriptores rerum chroat. pred XII. stol. (Rad LI. 1880), Hrvatska prije XII. vieka (Rad LVI.—LVII.), *Ljubić S.*, Pregled hrv. poviesti (Riečki 1864) 6 sl., *Smičiklas T.*, Poviest Hrvatska I. (Zagreb 1882) 158 sl., *Klaić*, Pov. Hrv. I. 41 sl., *Grot*, Изв. Конст. 104 sl. Mnoho sebraného materiálu, ale výklady nesprávné, vedené panchorvatskou myšlénkou má ve své knize *Ivan Ružić* Stara i nova postojbina Hrvata (Zagreb 1903).

[1]) *Stanojević St.*, Ист. срп. народа I. 44 sl., 48, *Grot*, Изв. Констант. 178 sl.

[2]) Konst. Porf. de adm. imp. 29, 32 (*Grot* 177 sl.).

[3]) *Grot* l. c. 179.

[4]) Srv. výše str. 271.

str. 245) i zpráva Konstantinova o jiné části Chorvatů, která zaujala Illyrii a Pannonii pod neodvislým knížetem (srv. dále str. 387), vše to nasvědčuje, že Chorvaté, když přišli, nebyli jedním kmenem, nýbrž větším sdružením kmenů se společným jménem Chorvatů.[1]) Podobně sedí Srbové hned od počátku na území dosti velikém mezi Savou, Neretvou a Ibrem, a podobným sdružením byli současně na východě Antové, čteme-li u Menandra, že měli několik vládců (srv. výše str. 372).

Tím však nechci říci, že sem přišli Chorvaté jako úplně sjednocený a hotový národ, tak, jak se nám pak objevují v IX.—X. století. K tomu ještě mnoho scházelo. Ale to se mi zdá býti pravděpodobné, že přišel sem značný počet rodů a kmenů, který nesl společné jméno Chorvatů a zaujal už od počátku celé území mezi Istrií, Kulpou, Unou a Cetiní, tedy vše, co později bylo zváno vlastním Chorvatskem. Ostatní okolní území slovanské na severu, na východě a na jihu, pokud později patřilo k Chorvatsku, měl bych spíše původně za kraj zaujatý kmeny nechorvatskými, kteří byli ovšem jinak velmi příbuzni a snadno později splynuli v jeden větší národ jednak s Chorvaty, jednak se Srby. Neboť totéž vice versa platí o Srbech. I ti přišli patrně už jako komplex větší, kmen mohutnější u porovnání na př. se sousedními kmeny mezi Cetyní a Duklou nebo se sousedními kmeny makedonskými, ale velký, z pozdější historie známý národ srbský vytvořil se z nich teprve později přibráním a assimilováním těchto kmenů sousedních, kteří se dostávali pod jich vrchní politickou moc, nejdříve kmenové na západě při moři pak kmenové v dnešním Srbsku, v Metochii a na Kosově poli. Proto pravím napřed, že politická koncentrace ve větší celky nastala teprve od IX. stol., ač jistý starší svazek, totiž sdružení několika kmenů a plemen pod jménem Chorvatů a Srbů, uznávám už od doby příchodu jejich na Balkán.

Vymeziti blíže objem a hranice původní oblasti chorvatské a srbské je nesnadno. Neboť hranice naznačené v X. stol. císařem Konstantinem jsou především hranice tehdejší politické moci

---

[1]) Nemohu, jak znovu opakuji, souhlasiti s novými theoriemi *L. Gumplowicze*, podle nichž vlastní Chorvaté a Srbové byla jen kasta šlechticů („drużyny rycerskie“, „rycerze“) původu gotského (Gotů v Zakarpatí poslovaněných). Srv. o tom výše na str. 261, a znovu v článku „Le origini storiche dei Serbi e dei Croati (Rivista ital. di social Roma 1902) a v referatu „Słowiańszczyzna południowa“ v Przegl. hist. VIII. 1. 1909.

chorvatské a rovněž srbské. Hranice ty byly sice do značné míry zároveň i národní, neboť, co v té době obsahovala říše chorvatská a co srbská, to se už assimilovalo a slučovalo v budoucí dva velké národy, ale přece neodpovídalo na př. původnímu Srbsku. Slovanští kmenové mezi Cetyní a Bojanou na př. byli sice velice blízci jak Chorvatům tak i Srbům, ale, myslím, nebyli zprvu částí ani jednoho ani druhého centra, rovněž jako i slovanští kmenové v Srbsku z části snad i v Bosně. Nerečany, Duklany, Zachlumce atd. mám za kmeny zprvu zcela samostatně přišlé, oddělené, kteří zprvu nepatřili ani pod svazek chorvatský ani pod srbský;[1]) i později zůstalo na vahách, s kým který kmen jich se sloučí. Ale konečně je to vše vždy jen domněnka, proti níž mnozí stavěli mínění zcela jiná, slučujíce hned o d p o č á t k u větší komplexy v celek chorvatský nebo srbský[2]), a rozhodnouti definitivně dnes, kde je pravda, je dosud nemožné. Proto každé určování území, zejména vymezování původních hranic Chorvatů proti Srbům, jež způsobilo tolik sporů, je stále úkolem nad míru nesnadným a nevděčným. Se svého stanoviska vyslovil bych pouze domněnku, že Konstantinovo vymezení vlastní Chorvatie (bez Illyrika a Pannonie) od Labína k Cetini, do vnitrozemí k župě chlebenské (Livno) a k řece Plivě odpovídá už původním

---

[1]) Upozorňuji, že na př. Albánci na jihu Černé Hory přejali kdysi od Slovanů tvary jako ograja a ne dnešní štokavské ограђа (podle sdělení *J. Erdeljanoviće* Насела срп. зем. IV. 263).

[2]) Běželo tu předně o Bosnu, v níž vedli někteří východní hranici chorvatskou jen ke předělu mezi Unou a Vrbasem (*Grot*, Изв. Конст. 93, *Novaković*, Срп. области 89, *Rački*, Rad LVI. 80, 109), jiní k Vrbasu (*Šafařík* SS. II. 296, *Maretić*, Slaveni 78, *Kallay*, Gesch. der Serben I. 21), jiní opět k Drině nebo Bosně, tak že z větší části byla Bosna chorvatská (*Dümmler*, Aelt. Gesch. 372, *Ljubić*, Rad XLIII., 113, *Hilferding*, Письма I. 18, *Klaić*, Pov. Hrv. I. 33, *Ružić*, Postojb. Hrv. 56, *Smičiklas*, Pov. Hrv. I. 109, *Gruber*, Vjesnik zem. ark. 1908, 235, *Srkulj*, Zemjlovid 4). Dále běželo o východní Srbsko, neboť jedni hledali východní hranici srbskou jen na Kolubaře (*Golubinskij*, Очеркъ 422, *Drinov*, Засел. 157, *Hilferding*, Письма I. 16, *Jireček*, Handelstrassen 32), jiní u Dolní Moravy (*Šafařík* II., 276, *Grot*, Изв. 153), jiní až na Timoku, prohlašujíce Braničevce a Timočany za Srby (*Zeuss*, Deutschen 614, *Dümmler* l. c. 376, *Nikolajević*, Ист. sv. 105, 47, *Smičiklas*, Pov. Hrv. I. 176). Rovněž na jihu byl spor o to, zdali přímořský kraj mezi Cetiní, Zetou a Bojanou byl původně srbský (Konstantin Porfyr. l. c., *Ljubić*, Pregled 8 sl.,, *Maretić*, Slaveni 80, *Grot*, Изв. 94) či chorvatský (*Rački*, Odlomci 13 l., *Klaić*, Pov. Hrv. I. 33, srv. Vienac 1890 442 sl. a téhož Historički zemljovid Hrvatske etc. Zagreb 1900, *Srkulj* l. c., *Gruber* l. c., *Ružić*, Postojbina Hrv. 36, 52), a o Makedonii rovněž, jak ihned vyložím.

sídlům Chorvatů, a že se naproti tomu vlastní stará sídla Srbů rozkládala od nich odděleně na jihovýchod, soustředěna jsouce na řekách Limu, Ibru a Taře a zasahujíce při tom na sever až k dolní Sávě, jak nasvědčují zmínky o Sorabech doby Ljudevítovy (srv. více na str. 391).

Kraj mezi Kulpou, Sávou a Drávou vypouštím proto, že byl původně kajkavský, podle Rešetara až po čáru od ústí Bosny přes Vinkovce k Oseku.[1])

Rovněž byly zase na východě Srbsko a na jihu Kosovsko, Prizrensko a Metochia teprve pozdějšími vlivy připojeny k Srbům a lid jich sloučen v národ srbský. Z původní hranice na východě známe jediný bod na jihu při oblasti vlastních Srbů. Dočítáme se, že v IX. stol. byl pohraničným hradem říše srbské a bulharské hrad Ras (Rasa) na řece Rašce, přítoku Ibru (srv. dále str. 392). Je to tedy opět bod hranice politické, — ale pravděpodobně byl Ras zároveň hranicí vlastních Srbů, toho původního jádra, které k sobě připoutalo a assimilovalo později i část Slovanů východnějších. Jinak však původní hranice vlastních Srbů na východě a jihu vůbec neznáme, rovněž nevíme, jak vymeziti oblasti těch kmenů Srbům blízkých a sourodých, kteří později splynuli s nimi v jeden velký národ srbský.

A vůbec, než přihlédneme k dalším historickým zprávám o poměrech středního Balkánu, musíme předem stále míti na mysli jednu věc.

Dnes vidíme, že srbské, štokavské nářečí (zetskobosenské a šumadijské), tvoří oblast ohraničenou na jihu a východě čarou, běžící od Ulcína podél Prokleté planiny k Peći, Mitrovici, podél Ibru ke Kraljevu a přes Kragujevac, Palanku k Smederevu poblíže ústí Moravy; připojíme-li k ní ještě kosovskoresavský dialekt, posune se hranice štokavštiny od Prokleté planiny přes Đakovici k Prizrenu, Prištině, Prokupli, Kruševci, Stalači na Moravě, pak podle hřbetů Bukoviku, Rtani a Tupižnice k Zaječaru a po dolním Timoku k ústí této řeky do Dunaje. To je hranice čisté oblasti srbské podle Rešetara i podle Belića.[2]) K této

[1]) *Rešetar*, Štok. dialekt 30 (mapa). V Sremu má ekavce za původní, kdežto do západní Slavonie přišli štokavci teprve od doby tureckých invasí. Za původní hranici štokavského dialektu má proto Sávu-Dunaj-Srěm. Podobně V. Jagić.

[2]) *Rešetar*, Štok. Dialekt 20, Karte 1. *A. Belić*, Дијалекти источне и јужне Србије. (Bělehrad 1905). Прилог II., Опытъ діалектол. карты сербскаго языка (srv. výše str. 334).

oblasti srbské připojují dnes Srbové ještě pás dialektů, jejž zove Belić prizrenskotimockým, Rešetar starosrbským (o jiných lokálních jménech srv. str. 335) a jenž obemyká čistě srbskou oblast na jihu a východu tak, že jeho vnější hranice běží od stoku obou Drinů přes Tetovo, Skople, Kratovo na východ až k hranici bulharské u Küstendilu a zaujímá celou jihovýchodní část dnešního Srbska od čáry Krš—Stalač—Zaječar, tedy celý tok Bulharské Moravy s Vranjskem i Nišavsko s Pirotem, přecházejíc i za hranici bulharskou do kotliny sofijské. Dialekt tohoto pásu pokládají Srbové za srbský,[1]) netajíce ovšem, že má znaky s bulharštinou společné, které jsme už výše uvedli (tvoření pádů místo předložek, postpositní člen, futurum pomocí slova хтети a zdvojené osobní zájmeno). Bulhaři naproti tomu právě pro tyto znaky prohlašují jej za bulharský,[2]) jiní prostě za dialekt přechodný[3]) a Novaković viděl v tom konečně zvláštní třetí proud přistěhovalců slovanských, přišlý z Erdelských hor a odchylný od proudu západního i východního.[4]) Jsou-li tedy spory o hranici srbského a bulharského živlu dnes, bylo by přirozeně tím obtížnější a spornější, kdybychom chtěli říci, kde běžela tato hranice před více než 1000 lety, v VII.—VIII. století.

Uvedený široký pás přechodní prizrenskotimockého dialektu, k němuž do jisté míry ještě lze připojiti i pás kosovskoresavský,

---

[1]) *Belić* l. c. LXVII., LX., LXII., LXVII., LXX. sl. *Rešetar* l. c. 7, (podle Beliće nevzniklo to však vlivem bulharštiny, nýbrž zde i v bulharštině společným vlivem hojných zbytků románských; srv. str. 306, 335). Belić má prizrensko-timocké nářečí za dialekt srbský, oddělený už před XIII. stol. k samostatnému životu tím, že přijal uvedené znaky (Карта 20).

[2]) *Miletić*, Das Ostbulgarische 5 sl., *Conev*, Уводъ 53—55, *St. Mladenov*, Къмъ вопроса за езика и националната принадлежностъ на Ново-Село. Сборникъ XVIII. 471 sl.), *A. Teodorov*, Западнитѣ бълг. говори (Псп. XIX—XX. 146), *J. Ivanov*, Сѣверна Македония (Sofia 1906) 36. Že pirotský okruh je čistě bulharský, dovozoval hlavně *S. Christov*, Пиротскиятъ окр. и неговото население (Сборникъ XI. Sep. otisk. Sofia 1894). *Misirkov K.* (Значението на моравското или ресавското наречие за съвременната и истор. етнография на Балк. полуостровъ, Бълг. Пр. 1898, V. 1, 121) jde ještě dále a i nářečí moravsko-resavské prohlašuje za bulharské. Srv. dále str. 401.

[3]) *Jagić*, passim na př. Archiv f. sl. Phil. XIX. 276, XX. 13 sl., XXII. 11, 23 sl.

[4]) *St. Novaković*, ћ и ђ у макед народ. дијалектима. Глас XII. (1889) 50. Srv. i jeho Први основи слов. књижевности 120. Něco podobného mají na mysli ti, kteří jako P. Draganov, J. Cvijić v Makedoncích chtěli viděti zvláštní slovanský národ (viz výše str. 336).

neutvořil se teprve ex post dotykem dvou vzdálenějších dialektů, nýbrž beze vší pochyby už jako původní přechodný dialekt existoval zde od počátku. Povstal-li více z podkladu východního, sofijského, či západního,[1]) je zatím vedlejší; rozhodující je jeho přechodný ráz mezi srbskou a bulharskou skupinou a je vidno, že teprve jiné faktory než jazyk pomohly vytvořiti v něm určitější příslušnost národní. Byly to vskutku hlavně vlivy politických celků, bezprostřední hospodářský a kulturní styk se Srbskem nebo Bulharskem a různé migrace z těchto území,[2]) které vytvořily během doby z obyvatelstva tohoto pásu z části skutečné nebo aspoň nastávající Srby, z části Bulhary. Ale tento stav, vytvořený pozdními vlivy, nesmíme nijak přenášeti do doby staré. V době VII. a VIII. stol. na jisto nebylo v tomto pásu ani Bulharů ani Srbů v dnešním smyslu. Byla tu prostě skupina slovanských kmenů na Drinu, na horní Moravě, Jablanici, Nišavě a Timoku, které pro tuto starou dobu nemůžeme určitěji přiřaditi ani k Srbům ani k Bulharům; národní pojem Srbska a Bulharska počínal se teprve tvořiti vznikáním jich politických států a jednotliví zde sedící kmenové mohli se klidně a bez násilí připínati na jednu nebo druhou stranu. Bylo by proto možno ponechati je in suspenso jako samostatnou skupinu. Ale přece vidíme, že už v prvé době sem působily vlivy bulharské — politicky, církevně, i kulturně — ve větší míře nežli srbské, zejména první politické koncentrace připoutaly celý pás hned k Bulharům,[3]) a teprve

---

[1]) Tak *Vuk Karadžić* (dopis Šafaříkovi z r. 1827. Osvěta 1895, 877), *Belić*, Ll. sl. LXXXIV. sl. a *Ščepkin V.*, Разсужденie о языкѣ Савинной книги (str. XI.).

[2]) O těchto migracích srv. *Cvijić*, Антр. проблемы CLXV, CLXXXVIII, *Belić* l. c.

[3]) Už v IX. stol., jak právě uvedeno, vidíme hranici bulharskou na západě poblíže Rašky, v X. a XI. stol. vidíme, jak oblast bulharských biskupství, jež známe z potvrzovacích listin císaře Basilia II. z r. 1020, rozkládá se od Bělehradu přes Ras k Peći, tak že Niš, Braničevo, Bělehrad, Ras, Lipljan a Prizren s Chvostnem u Peće měly bulharská biskupství (Ras se stal srbským až r. 1120). A ještě později mapy z konce středověku a počátku novověku rozhraničují hojně Serbii a Bulgarii Moravou. Srv. doklady u *Iširkova*, Приносъ къмъ етнографията на макед. Славѣни (II. vyd. Sofia 1907, 15, 21, 40 pozn.), ve franc. vydání „Etude éthn. sur les Slaves de Macédoine (Paris 1908) 38. Důležité chrysobuly císaře Basilia (zach. v listině Michala VIII. z r. 1272) otiskl *J. Golubinskij* v spise Краткій очеркъ исторіи православ. церквей болгар., серб. и румынской (Moskva 1871) str. 51 sl., 259 a podle něho nověji s výkladem *H. Gelzer* v Byz. Zs. II.

později a jen z části k Srbům a je lépe, jednáme-li o poměrech starých, odděliti tuto skupinu od západní, srbské a připojiti ji k východní, bulharské. Proto připojuji staré Timočany nebo Moravany rovněž jako kmeny makedonské k Bulharům. První dva kmeny ostatně i historie sama k nim čítá, jak dále uvidíme. Jen s Abodrity-Braničevci v Banátě a v Braničevu má se to poněkud jinak, ale i ty konec konců bude lépe připojiti k skupině východní než srbské. Posrbení Moravy událo se teprve v pozdním středověku[1]) a posrbení Timoku připadá do XIX. stol. Nesdílím sice stanovisko G. Zanetova, jenž už pro tuto starou dobu Slovany v Metochii, Kosovsku i v srbském království zove předčasně „bulharskými" Slovany,[2]) ale tím méně možno souhlasiti s B. Prokićem, jenž zase dovozuje, že staří centrální kmenové byli srbští.[3]) Opakuji nebyli to tehdy, s moderního národnostního hlediska vzato, ani Srbové ani Bulhaři, nýbrž jen řada kmenů jazykově i kulturně rázu přechodního, indifferentního, příbuzných úzce na obě strany, jež připojuji k východní skupině jen na základě toho, že je nejbližší politická a kulturní historie spojila úže s Bulhary než se Srby, a že pravděpodobně i jazykově byli o něco málo bližší Slovanům vých. Balkánu, — tak jako jsou dnes.[4])

(1893) 42—46, v překladu pak *M. Drinov* v Пеп. bulh. spol. v Braile VII. První chrysobul obsahuje diecese z doby Samuela a násl. (976—1014), a patrně už z doby Symeonovy (zemř. 927). Je jich celkem 39, pro Srby je jediné biskupství v Rasu (*'Ράσον, 'Ράσος*) odvislé od arcibiskupů bulharských. Srv. i *Jireček*, Heerstrasse 76 sl., *Golubinskii* 77.

[1]) *Jireček*, Handelsstrassen 78.

[2]) *Zanetov G.*, Българското население въ срѣднитѣ вѣковѣ (Ruščuk 1902) 22, 32, 37. Podobně jako Zanetov psal i *Šafařík* SS. II. 276.

[3]) *Bož. Prokić* dovozuje pro konec I. tisíciletí, že Slované balkánští byli rozděleni na dvě oblasti, západní, srbskou, k níž patřili i kmenové v Makedonii, a východní, bulharskou. Uznává ovšem základní srodnost všech těch Slovanů, ale domnívá se, že východní od západních oddělili se kulturně hlavně vlivem asijských Bulharů, kteří sice jazykově v nich zanikli, ale kteří zase působili silně na změnu staré domácí kultury slovanské, kdežto západní a makedonští Slované zůstali jednak kulturně více svoji, jednak se přiklonili více a společně kultuře byzantské; srv. společný zvyk slaviti *slavu* (Глас LXXVI. 229, 291 sl.). Podobně jako Prokić staré makedonské Slovany měli za Srby *P. Srećković* (Ист. 62) a *I. Ivanić*, Македонија и Маћедонци (Bělehrad 1906 I. 215 sl.).

[4]) Po stránce jazykové mohlo by se uvésti ve prospěch bulharismu hojné udržení praslovanských nosovek v starých jménech topografických, na př. v uvedeném chrysobulu Basiliově čteme *"Ομτζός, Γρόντξος, Γλαβεντῖνος, Σφεντέρομος* v dn. Srbsku, dále v horách *Σουνδέασκος* (Сутѣскъ), Zvečan

Rovněž nemusím široce vykládati, že i do oblasti západní, srbochorvatské, nelze pro dobu VII.—VIII. stol. přenášeti dnešní hranici — jinak posud pramálo známou[1]) — oddělující Srby od Chorvatů, poněvadž dnešní pojem národa chorvatského a srbského, resp. rozdíl mezi oběma, je teprve produktem pozdější historie. Původní hranice obou kmenů, o níž víme jen tolik, že část její běžela od řeky Plivy přes Livno (srv. dále str. 387), je nejen místně, ale i věcně zcela něco jiného než dnešní hranice srbochorvatská. Tehdáž byli oba kmenové fysicky,[2]) jazykově[3]) a také ještě kulturně totožní a rozdíl spočíval hlavně jen v základu rodného příbuzenství: byla tu skupina jedněch rodů sdružená v jeden celek, proti obdobnému příbuzenskému celku druhému. Jiného rozdílu, myslím, nebylo. Vše se vytvořilo později: i ostrý rozpor ideí politických i rozpory kulturní (jazykové zůstaly až po dnes nepatrné,

---

u Anny Komneny zní ***Σφεντζάνιον*** (ed. Bonn I. 436), Lugomira (přítok Moravy blíže Ćuprije u Kinnama *Λογγόμιρος* (k r. 1154). Ale tyto a podobné doklady oslabeny jsou na své váze tím, že se v té době udržovaly ještě nosovky i v dialektech srbochorvatských. Srv. doklady uvedené výše na str. 335. Jinak však čteme v srbských pramenech IX. a X. stol.: *Vekemir, Vekenega, Lusiz, Rugota, Putalo, Dubrovici, Môtmar, Môtnica, ôdol* (*Rački*, Rad LVII. 104). Patrně zde na západě nosovky zanikaly, kdežto v bulharštině a v dialektech středobalkánských byly ještě běžné; smíme proto relativní hojnost nosovek přece míti za doklad sklonu k bulharštině.

[1]) O této hranici srv. *Niederle* Slov. Svět 121.

[2]) *N. Županić* chce sice nověji rozdělovati Srby i Chorvaty na dvě antropologické jednotky (Систем 73, 88) domnívaje se při tom, že nepřišli současně s ostatními Slovany na Balkán, nýbrž později ve smyslu Konstantinově a Miklosichově (l. c. 88), ale jiní anthropologové, kteří se dosud obírali zkoumáním tělesného rázu obou národů, nenašli tohoto rozdílu a přední z nich *Weissbach* napsal r. 1905, že jsou fysicky totožní (Die Serbokroaten Kroatiens und Slawoniens. Mitth. anthr. Ges. Wien. 1905 XXXV. str. 99). O knize N. Županiče sw. výše na str. 313.

[3]) *Jagić*, Ein Kapitel 65 sl., 85. Podobného mínění o naprosté blízkosti ne-li totožnosti jazykové byl i *Daničić* (Rad XX. a v slovníku akademickém), *Vuk* (Срби сви и свуда. Ковчежић 1849), *Belić*, (Глас LXXVIII. 65) a původně i *Miklosich*, který r. 1852 (Lautlehre VIII.—IX.) ještě oba dnešní jazyky, srbský a chorvatský, v jedno spojoval a teprve později ve dva rozlišil (Lautlehre 302[2]). „Mám celou tuto theorii Miklosichovu za nesprávnou" dí *Jagić* (l. c. 68), a *Belićovi* l. c. je srbský a chorvatský jazyk „од увек један". *D. Gruber* má sice pravdu, když proti dru *Mil. Prelogovi* (Študije iz bosanske povijesti. XXII. izv. gimmn. u Sarajevu 1907/8) dovozujícímu, že pro VII. stol. je marná práce rozlišovati Chorvaty a Srby, hájí možnosti rozlišení na základě dvojí místní koncentrace, ale nemá

srv. výše str. 334). Nejdříve Chorvaté, sedíce při moři v sousedství bohatého a kulturně vyspělého obyvatelstva římského, vzchopili se k utvoření většího a samostatného politického celku, hlavně tím, že už v letech 630—40 svrhli se sebe nadvládu avarskou,[1]) a nová říše jejich rychle se rozmohla, rozšířila, při čemž, což jest nejdůležitější: kulturně, zejména nábožensky, připojila se k Italii a Římu. Naproti tomu Srbové, oddálení a zastrčení ve vnitrozemských horách v podmínkách méně příznivých, počali sice koncentrovati okolní kmeny už asi od bojů s Bulhary v IX. stol., ale vzmohli se a vynikli teprve později od stol. XII. a vytvořili politický stát na odchylných základech geografických, hospodářských a také kulturních tím, že se oddělili od západní Evropy a zůstali ve spojení s Cařihradem. Toho všeho však nebylo v staré době, ba ani počátky tohoto rozdělení nelze ještě klásti do VII. nebo VIII. století. A že i později, přes politické rozdvojení, viděli Řekové v Srbech i Chorvatech jeden národ, vidíme z toho, že je ještě byzantští historikové XI.—XII. stol., na př. Jan Skylitzes a Zonaras, navzájem ztotožňují.[2])

Vše, co ještě víme o národnostních poměrech pozdějšího srbochorvatského území VII.—VIII. stol., spočívá na několika zprávách o topografii a řadě slovanských kmenů, rodů a žup, které připadají z části do původního území srbochorvatského, z části do oblastí okolních, později posrbených a pochorvatštělých. Probereme je v následujícím přehledu:

Chorvaté.

Kdyby mělo přece býti správné spojení starých Karpů a Chorvatů, byla by prvotným centrem jejich na jihu Karpat část Dolní Pannonie v okolí Sopian, dn. Pětikostelí, kam caesarové Galerius a Maximianus přesadili a umístili zbytky Karpů poražené po mnohých bojích s Římem.[3]) Umístění to, vzpomeneme-li, že se současně níže na Sávě připomíná i velká obec Servitiů, shodovalo by se dobře s celkovými poměry slov. osídlení. Při dalším tlaku

---

pravdu, dovolává-li se vedle toho i differenciace jazykové (Vjesnik zemalj. ark. 1908, 231).

[1]) Srv. výše str. 375.

[2]) Jan Skylitzes ed. Bonn u Kedrena II. 714: *Σέρβων ἔθνος οὓς δὴ καί Χροβάτας καλοῦσι*, Zonaras XVIII. 17. (ed *Dindorf* IV. 223): *τὸ τῶν Χρο-(βάτων ἔθνος, οὓς δὴ καὶ Σέρβους τινὲς καλοῦσι.* Srv. *Rački*, Script. rer. chr. Rad LI. 168).

[3]) Srv. str. 108.

a postupu dostali by se přirozeně tito Karpové — o nichž historie na dále podivně mlčí — níže a více k západu, tedy do území pozdějšího Chorvatska, kdežto Servitii — Srbové dále na jih do Bosny a Hercegoviny.

Leč přes tyto lákavé shody, podporované Braunovým výkladem jména Chorvatů a jména Karpat a Karpů, není totožnost těchto názvů tak zjevná a přesvědčivá, aby odstranila všechny pochybnosti. Vyložil jsem o tom už v I. díle Starožitností[1]) a opakuji, že shodu tu mohli bychom přijmouti jen tehdy, kdyby spojení jména Karpat a Chorvat bylo přijatelné; ale to právě naráží na odpor slovanských filologů.[2])

Odmyslíme-li si proto hypothetické spojení Karpů s Chorvaty a přidržíme-li se přesných historických zpráv, máme o prvních sídlech Chorvatů teprve zprávu Konstantinovu (de adm. imp. 30), podle níž za jeho doby sahala chorvatská země od řeky Cetině (*Ζεντίνα*) podél moře k hradu Labínu (*κάστρον Ἀλβούνον*, *Albona*), skládajíc se při tom ze 14 žup.[3]) To je politická rozloha Chorvatska z počátku X. nebo z konce IX. století — ale myslím, že Chorvaté seděli v této části římské Dalmacie od Istrie k Cetini už od svého příchodu.[4]) Centrum jejich byl kraj mezi Zrmanjí a Cetiní a ten byl zván později vlastním, Bílým Chorvatskem.[5]) O hranici východní

---

[1]) SS. I. 428 a zde výše na str. 122.

[2]) Srv. výše str. 122 pozn. 1 a *Al. Brücknera* (Kwart. hist. XIX. 113).

[3]) Konst. Porf. de adm. imp. 30. *ἀπὸ δὲ τῆς Ζεντίνας τοῦ ποταμοῦ ἄρχεται ἡ χώρα τῆς Χροβατίας καὶ παρεκτείνεται πρὸς μὲν τὴν παραθαλασσίαν μέχρι τῶν συνόρων Ἰστρίας ἤγουν τοῦ κάστρου Ἀλβούνου πρὸς δὲ τὰ ὀρεινὰ καί ὑπέρκειται μέχρι τινὸς τῷ θέματι Ἰστρίας, πλησιάζει δὲ πρὸς τὴν Τζέντινα καί τὴν Χλέβενα τῇ χώρᾳ Σερβλίας ..... Διεμερίσθη οὖν ἡ χώρα αὐτῶν εἰς ζουπανίας ιά, ἤγουν ἡ Χλεβιάνα, ἡ Τζέντζηνα, τὰ Ἤμοτα, ἡ Πλέβα, ἡ Πεσέντα, ἡ Παραθαλασσία, ἡ Βρεβέρα, ἡ Νόνα, ἡ Τνήνα, ἡ Σίδραγα, ἡ Νίνα; καὶ ὁ βοάνος αὐτῶν κρατεῖ τὴν Κρίβασαν, τὴν Λίτζαν, καὶ τὴν Γουτζηκᾶ.* O umístění žup, někdy sporném, srv. více u *Šafaříka* SS. II. 275 sl., 310 sl., *Račkého* Hrvatska prije XII. vieka I. Rad LVI. 67 sl., srv. i Rad LVII. 127 sl., Rad XXV. 31., Documenta 413, u *Grota* Изв. Конст. 99 sl., *Zlatoviće Fr.*, Topografičke crtice o starohrvat. županijama u Dalmaciji (Starohrv. Prosvjeta. Knin 1896. 217, 1897. 9, 60, 110).

[4]) Konst. Porf. 30. (*Χρωβάτοι*) *μετὰ τοῦ λαοῦ ἦλθον εἰς Δελματίαν καὶ εὗρον τοὺς Ἀβάρεις κατέχοντας τὴν τοιαύτην γῆν. Ἐπί τινας οὖν χρόνους πολεμοῦντες ἀλλήλοις ὑπερίσχυσαν οἱ Χρωβάτοι .... ἔκτοτε οὖν κατεκρατήθη ἡ τοιαύτη χώρα παρὰ τῶν Χρωβάτων.* *Šafařík* (SS. II. 317) a *Grot* (Изв. Конст. 91, 95) se domnívají, že původně sahali na sever jen k Senji.

[5]) U kněze Duklanského oblast na sever od Duvanského pole až po Vinodol slula *Biela Hrvatska* (*Croatia Alba, quae et inferior Dalmatia*);

víme z Konstantina pouze, že za jeho doby hraničila oblast chorvatská se srbskou při župách Cetini a Chlebeně (Livnu) — tedy při Livnu, Glamoči a Plivě (i župa plivská byla chorvatskou). Na jihu Cetině domácí původní obyvatelstvo slovanské nebylo asi chorvatské.[1])

Pobřeží bylo celé chorvatské mimo ostrovy Rab, Krk, Osero a města Zader, Split a Trogir. Kraj slul *Χρωβατία*, *Chroatia* (v pramenech od X. století), *regnum Chroatorum* už na Trpimirově listině z r. 852,[2]) ale vedle toho označován byl také častěji názvem *Sclavenia, Sclauonia*, jak svědčí staré benátské kroniky, cestopisy, mapy a dubrovnické listiny až do doby turecké.[3])

Chorvaté byli kmen neobyčejně silný a křepký. Už za pobytu jich na severu vznikla o tom pověst a udržela se do dob historických; zde na jihu se to opakuje. Tato přirozená síla a čilost, pak výhodné položení, do něhož se dostali na Quarnerském zálivu a jež jim umožnilo styk se starou antickou kulturou Italie i Byzance, se všemi vymoženostmi jejími, časný styk s nimi a brzké zbavení se jha avarského, — to vše způsobilo, že vzmohli se rychleji a utěšeněji než jiní a že se velmi brzy politicky rozšířili a ovládli slovanské kmeny nejbližší na východě i na severu, v Istrii jižní, v Pannonii (kajkavce) a v záp. Bosně.[4]) Tak pocho-

---

na jih od toho do Drače slula *Crvena Hrvatska* (*Croatia Rubea, quae et superior Dalmatia*). Ed. Crnčić I7. Srv. *Klaić*, Vienac 1890, 440.

[1]) Starší oblast čakavštiny byla sice větší než právě vymezená oblast Chorvatska, neboť čakavci sahali původně na jih, myslím, za Neretvu — a na východě do Bosny (*Rešetar*, Die čakavština 93 sl., Der štokav. Dialekt 33 sl.). Ale předně nelze ztotožňovati čakavce jen s Chorvaty a štokavce jen se Srby, jak kdysi činili Vuk a Miklosich (Ковчежић 1849, Vrgl. Gram. I.² 391, 392) a dále nevíme, smíme-li ty poměry přenášeti do VII.—VIII. stol., když v X. sám Konstantin kraj na jihu Neretvy prohlašuje za srbský a když nevíme, kdy vlastně vznikla čakavština a štokavština (srv. výše str. 335).

[2]) *Rački*, Docum. 4., Rad LVI. 64.

[3]) Srv. už v benátské kronice Janově k r. 817 a 839 (*Rački*, Doc. 318, 335), Epist. Nicet. in chron. salern. 107 (*Rački*, 362) k r. 871 atd. Srv. i *Rački* 366. O ostatních dokladech viz *Jireček*, Handelsstrassen 19, Bedeutung von Ragusa 12, *Bartoli*, Das Dalmatische 129 sl. V XIII.—XV. stol. Sclauonia označovala kraj od Istrie do Bojany i s Černou Horou, Srbií, Hercegovinou a Bosnou. Už v listu papeže Jana VIII. zove se i srbský Muntimir „dux Sclauiniae" (*Rački* Doc. 367). O vzniku jména Slavonie srv. *Šafařík* SS II. 323 sl.

[4]) Srv. Konst. Porf. l. c. 30: *ἀπὸ δὲ Χρωβάτων τῶν ἐλθόντων ἐν Δελματίᾳ διεχωρίσθη μέρος τι, καὶ ἐκράτησε τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Παννονίαν.*

píme obraz, zanechaný Konstantinem Porfyrogennetem, u něhož termin Chorvaté má zřejmý význam politický.

Mimo tuto oblast a novou vlast Chorvatů existovaly ještě dávno roztroušené kolonie chorvatské a to ve Štýrsku a v Korutanech, kde se na několika místech setkáváme se jmény *pagus Crouuati, Chrouuat, Croudi, Chrowata, Chrowath* a pod. už v listinách IX. a XI. stol., a později i na jiných místech.[1]) Konečně bych

Je to stará sporná otázka chorvatské historie, jak dlužno této zprávě rozuměti a o které kraje tu běží, zejména, co je to *'Ιλλυρικὸν*. *Lucić* to vztahoval na sev. Dalmacii (De regno Dalm. I. 12), *Farlatti* na horní Moesii (Illyr. sacr. III.), *Mikózci* (Otior. Croat. 112 sl.), *Šafařík* (SS. II. 295, 316) a nové *Ružić* (Postojbina 31, 35) na Noricum (Štýrsko), *Dümmler* na Bosnu a Srěm (Aelt. Gesch. 373 sl.); *Rački* hledal původně Illyrikum na makedonském Vardaru (Ocjena star. izv., Knjiž. I. 62), později v severní Bosně (Documenta 271, Rad LVI. 80, 109 na dolním toku Uny a Vrbasu), *Ljubić* v celé Bosně (Pregled 6, O posavskej Hrvatskoj, Rad XLIII., 113 sl.), *Grot* v severní Dalmacii a západní Bosně (Изв. Конст. 97), *Gruber* v sev. západní Bosně (Vjesnik zem. ark. 1908, 233), — což je zajisté mínění pravdě nejpodobnější. Pannonií rozumí se u Konstantina zřejmě ovládnutí posavské Pannonie mezi Drávou a Sávou, kde Chorvaté později pochorvatštili kajkavce (*Rački*, Rad l. c. 105). Kdy se toto ovládnutí stalo a o domněnkách zde pronesených srv. *Grot*, Изв. 112. Též srv. *Klaiće* a *Bojničiće* Slawonien vom V.—XIII. Jahrh. (Agram 1883). *Šafařík* (l. c. 317) za severozápadní hranici posávského Chorvatska měl Kulpu až k oklice u Metliky, dále čáru k Sávě u vtoku Sotly, Sotlu a čáru k Ptuji.

[1]) V listině krále Otty I. z r. 954: in loco Zuric ac in pago *Crouuati*. (*Kos* l. c. II. 311); v jiné téhož krále z r. 961: predium inter duos montes Curoztou et Coziae a vertice montis Zuuedlobrudo usque ad villam Bulesisc in proprietatem concessimus in pago *Crauuati* (*Kos* 316); v listině Otty II. z r. 979: in villis Lebeniah et Glanadorf et Malmosic ac Buissindorf et Bodpechah . . . . in pago *Chrouuat* sitas (*Kos* 361); v listině Otty III. z r. 993; cuidam Sclauo Zebegoi nominato dedimus duos mansos in villis Suarzdorf, Podinauuiz, Duchumuzlidorf, Gumulachi et Donplachi nominatis sitos et in pago *Croudi* vocato (*Kos* 397). Tyto nejstarší zprávy dlužno vztahovati na osadu Chorvatů umístěnou na západ od Sv. Víta v Korutanech mezi Krkou a Glinou a ne, jak Šafařík chtěl (SS. II. 261), do Štýrska k Lubnu. Svědčí pro to zřejmě stará jména obcí, jež do župy chorvatské podle listin patří. Srv. *Kos*, Gradivo II. l. c. Kraj *Zuric* podle Kosa je dnešní obec Sörg západně od Sv. Víta, *Bulesisc* je obec *Puisi* na jih od Sörgu, *Lebeniah* — Lebmach, *Glanadorf*—Glandorf, *Malmosic*—Mailsberg, *Buissindorf*—Beissendorf, *Bodpechah* — Podpeč, něm. Puppitsch, *Duchumuzlidorf* — Tauchendorf, *Gumulachi* — Gomile, *Donplachi* — Deblach, vše v tomtéž kraji. (Srv. i *Klaić*, Vienac 1890, 424). Vedle toho jsou osady něm. *Krobathen* zvané, slovinsky *Krobace*, v Korutanech ještě v okresu feldkiršském a celoveckém, připomínané už r. c. 1125 a 1161 v listinách arcib. salcburských

uvedl, že i v Makedonii u Dolní Prěspy a pak v Řecku nedaleko Myken a v Attice setkáváme se s dědinami jménem Хърватн, *Χαρβάτι*, jež nemohly býti nic jiného, nežli osady slovanských Chorvatů, zanesených sem proudem okkupace v stol. VI. a VII. a vzniklé právě tak jako město *Σερβία* v Thessalii a řada jiných osad, jež nám zase potvrzují zde existenci kolonií srbských už před dobou Herakleiovou.[1])

Pod pojem Chorvatů už v VIII. století spadali nejen vlastní Chorvaté, kteří se podle staré tradice skládali ze sedmi rodů[2]), nýbrž i jiní kmenové. Jmen všech neznáme, jen župy Konstantinem a

---

(*Werinhere* de *Chrouuat* — *villa qui dicitur Crowat*). Štýrská osada *Kraubat* u Lubna na Muře připomíná se r. 1050 pod jménem *Chrowata*, později *Chrowath* (c. 1080, 1140; další doklady do XV. stol. srv. u *Zahna*, Ortsnamenbuch der Steiermark); (Wien 1893, 113) a Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark (1875, I, Index), u *Klaiće* (l. c.), *Felicettiho von Liebenfels M.* Über die Lage des „pagus Chrouat" (Beiträge zur Kunde steiermärk. Geschichtsquellen V. Graz 1868, 103), a *Kronesa*, Deutsche Besiedelung 339. Jiné osady chorvatské v jižním Štýrsku jsou ještě *Kraubat* u Sv. Floriana (v XV. stol. *Krawbaten*, *Krabat*, *Krabod*, *Krabattenperg*), dn. *Kraubath*, dále *Chrawate curia in Laaz dicta* u Mareinu (r. 1288) a kraj *Chrawate* u Gonovic r. 1432 (*Zahn* l. c.).

[1]) Viz dále str. 397 a stať o Slovanech v Řecku. Za to bych měl jméno Chorvatů, Lavrovem (ЖМНП 1901, Nr. 336, str. 487) uvedené z písní makedonských, za doklad z doby pozdější. *Kъnčovem* (Македония 88, 241) uvedená dědina v haniji prěspanské je dnes arnautskobulharská.

[2]) Chorvati a Srbové, když osídlili novou jižní vlast, nezměnili svého starého plemenného ústroje. Plemeno vedle plemene se usadilo, každé soustředěno kolem opevněného hradiště, kterému se obyčejně dostalo jména podle názvu plemene. Každé plémě utvořeno bylo skupinou příbuzných rodů, žijících v dědinách a v zádruhách, a v čele plemene stál vladyka. Slovem, byly to asi podobné poměry, jaké se udržely dosud na Černé Hoře, kde vidíme řadu plemen, skládajících se z bratstev. Je-li správna tradice, zachovaná nám z X. stol. Konstantinem (de adm. 30), původní Chorvati tvořili plémě vzniklé ze sedmi rodů a rozpadali se na řadu malých žup. Srv. *Rački*, Hrvatska prije XII. v., II. 131 sl. Na malém prostoru mezi řekami Zrmanjí a Cetiní shledáváme později v pramenech X. a XI. století 12 žup, a mezi Cetiní a Neretvou v X. stol. 3 župy, na území mezi Velebitem a Gackem známe 4, mezi Gvozdem a Neretvou — 20 žup. *Rački*, l. c. 134, Documenta 482, 486. Při smlouvě s Kolomanem r. 1102 připomíná Tomáš Splitský 12 plemen chorvatských (ed. *Rački* 59), jejichž jména jsou: Kačići, Kukari, Šubići, Čudomerići, Svačići, Mogorovići, Gusići, Karinjani, Lapčani, Poletčići, Lesničići, Jamometi, Tugomiri. O nich a dalších plemenech srv. hlavně studii *Vj. Klaiće*, Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća (Rad CXXX. 1—85).

pozdějšími prameny uvedené[1]) označují, resp. nahrazují nám jména kmenová. Jedno jediné z nich nabylo i pověsti historické, totiž lid župy Gutziky, — dn. župy Gacké, na severu Liky.[2]) Jedině na něj lze totiž důvodně vztahovati zprávy o kmeni *Guduskanů*, t. j. G a d č a n ů, uváděném na sever od vlastních Chorvatů ve zprávách o bojích Ljudevítových.[3]) Jejich kníže Borna sluje zároveň *dux Dalmatiae atque Liburniae*, u Konstantina *ἄρχων τῶν Χρωβάτων*.[4]) Podle téhož pramene župy lická, krbavská a gacká spravovány byly společně jedním bánem (*βοάνος*), kteréžto jméno zůstalo Chorvatům od styků s Avary.[5])

Srbové.

Výkladem o Chorvatech probrali jsme z části i to, co lze pověděti o počátcích Srbů.

Kmen Srbů šel bez pochyby od Visly přes Moravu nebo Povážím k střednímu Dunaji a přešel na střední Sávu, kde se už v II. stol. připomíná osada Servitii, Serbinum (viz napřed str. 152). Odtud tlakem a postupem jiných kmenů dostal se později hlouběji na jih, — Chorvati usídlili se více k severu a stranou, — kde zmohutněv, položil základ k povstání velkého národa srbského. Původně však — to dlužno míti stále na mysli — nebyli Srbové tím, čím se stali později svým politickým rozvojem, nebyli velkým, jednotným národem, jenž se usadil hned od moře Jaderského až po řeku Moravu a od Sávy k Prištině — nýbrž

---

[1]) Později vystupuje též župa *Buçani* — *Bužani* (*Buška* župa), jejíž jméno odvozovala tradice od kněžny Bugy (srv. *Klaić*, Povj. Hrv. I. 32 a Rad. CXXX. 15.) a župy *Boçachi* — *Bočaci*, *Peçani* — *Pečani* atd. (*Rački*, Rad LVII. 133, Doc. 87 v listině Kresimíra z r. 1070).

[2]) Nazvána tak od ř. Gadsky, Gacky, kterou dělí Gvozd (Kapela) od Kupy (*Rački* Rad LVI. 108, Docum. 321), odtud Gacko pole; *Guduskani* vzniklo z *Gadъskani*. Jiné Gacko pole nachází se jižněji v Hercegovině.

[3]) Ann. regni Franc. ad a. 818, 819, Vita Hludowici 32. Sem náleží beze vší pochyby i Mas'údím uvedený kmen *Gušánín* (z *Gučъcanín*), o němž srv. hlavně *Marquart* Streifzüge 141 sl. S Gackou župou spojují se obvykle (na př. *Drinov* Засел. 156, *Dümmler*, Sitzungsber. Akad. Wien XX. 388, *Rački* l. c., Doc. 321, *Smičiklas*, Pov. Hrv. I. 158, 171, *Jireček*, Gesch. Bulg. 119, *Fr. Kurze*, Ann. regni Franc. 149). Jiní jméno Guduskanů spojovali nevhodně s Kučaj planinou (Kučevo, Kučajevo) u Braničeva v Srbsku (*Šafařík* SS. II. 227, *Píč*, Abstammung der Rumaenen 43 a *Hilferding* I. 41.).

[4]) *Konst.* De adm. imp. 30.

[5]) Vzniklo přejetím jména avarského chakana Bajana (*Maretić*, Slaveni 67 a *Šafařík* II. 274).

byli jen jedním kmenem, ovšem nad jiné silným, v řadě ostatních, kteří celou tuto oblast vedle sebe, samostatně a parallelně zaujali. Ještě v X. stol. Konstantin užívá terminu Srbů v užším slova smyslu rovnoprávně s názvy kmene Zachlumců, Tervuniatů, Dukljanů a Nerečanů.[1]) Teprve později vynikající svojí silou a jinými příznivými okolnostmi vedeni a podporováni zmohutněli vlastní Srbové, ovládli kolkolem, připoutali k sobě úzce kmeny ostatní, a poněvadž vlastně všichni byli z krve jedné, jazyka i mravů téměř stejných, snadno je spojili v jedno nové těleso a převahou svou docílili, že se i jméno Srbů rozšířilo na celou tuto oblast a tak nově utvořenou jednotu návenek dokumentovalo.

O původních sídlech vlastních Srbů na Balkáně máme ze století IX. jen neurčité zprávy, předvádějící nám kmen Sorabů (*Sorabi*) za Guduskany, kdesi na východě staré Dalmacie; k nim utekl se pannonský kníže Ljudevít r. 822 ze sídla svého v Sisku, netroufaje si odolati vojskům franckým.[2]) Tito Sorabi seděli patrně nedaleko Sávy, tedy v dnešní Bosně na východě Vrbasu.[3]) Ale více

---

[1]) Srv. de adm. imp. c. 29: *πᾶσα ἡ Δελματία καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἔθνη, οἷον Χρωβάτοι, Σέρβλοι, Ζαχλοῦμοι, Τερβουνιῶται, Καναλεῖται, Δ..οκλητιανοὶ καὶ Ἀρεντάνοι* . . . . Vita Basilii imp. c. 52: *Κροβάτοι καὶ Σέρβλοι καὶ Ζαχλοῦμοι, Τερβουνιῶταί τε καὶ Καναλῖται* etc. . . . (*Rački*, Doc. 338, 339). Také ze zprávy v kap. 34 o knížeti tervuňském vysvítá tato původní národnostní samostatnost přímořských Slovanů proti Srbům.

[2]) Ann. regni Franc. ad a. 822: Exercitus de Italia propter Liudewiticum bellum conficiendum in Pannoniam missus est, ad cuius adventum Liudewitus Siscia civitate relicta ad Sorabos, quae natio magnam Dalmatiae partem optinere dicitur, fugiendo se contulit et uno ex ducibus eorum, a quo receptus est, per dolum interfecto, civitatem eius in suam redegit dicionem. Totéž stručněji opakují Ann. Fuld. ad a. 823 (*Kos*, Gradivo II. 63). Zdali hned rok potom mezi posly všech východních Slovanů (k císaři do Frankfurtu) v týchž annálech franckých jmenovaní poslové Srbů vztahují se na tyto Srby, či na severní polabské, je nesnadno říci; ale kontext celý, v němž Sorabi jsou uvedeni mezi severními kmeny (omnium orientalium Sclavorum, id est Abodritorum, Soraborum, Wilzorum, Beheimorum, Marvanorum, Praedenecentorum et in Pannonia residentium Avarum legationes audivit) a pak i to, že Srbové balkánští byli svobodní a vůbec neodvislí, nasvědčují, že se to těchto netýká. Za to se zase na jižní vztahuje zpráva o útěku Ljudevítově od Srbů ke Guduskanům do Dalmacie a o jeho smrti zde (Ann. regni Franc. ad a. 823: adlatum est de interitu Liudewiti, quod relictis Sorabis, cum Dalmatiam ad Liudemuhslum avunculum Bornae ducis pervenisset, dolo ipsius esset interfectus).

[3]) Později vznikl na základě nových poměrů pro Srby bosenské zvláštní název *Bosenců*, jemuž občas dáván byl i zvláštní význam národopisný vedle

pro tu dobu nevíme. Teprve v X. století Konstantin Porfyrogennetos, vykládaje o národnostních poměrech západního Balkánu, uvádí vedle jiných kmenů, kteří později také vstoupili v soustavu Srbstva, vlastní Srby těmito slovy; Serbia nalézá se v čele (s hlediska cařihradského, t. j. od východu) všech druhých (slovanských) zemí a hraničí na severozápadu s pohraničnými horami duklanských, tervuňských a zachlumských Slovanů, u Cetině, Chlebeny a na severu s Chorvatskem, na jihu pak s Bulharskem.[1]) O něco dále uvádí v zemi Srbů a v Bosně 8 župních hradů blíže neznámých[2]) a v téže kapitole označuje ještě pro IX. století za hranici srbské země hrad *Rasu* neboli *Ras* (*ἡ Ράση, τὸ Ῥάσον, Ῥάσος*, slov. Расъ) u Novipazaru na řece Rašce, přítoku Ibru.[3]) Je to sice označení politické hranice bulharského panství

politického, na př. už ve stol. XII. u Jana Kinnama (III. 7 p. 104 ed. Bonn): *ἔστι δὲ ἡ Βόσθνα οὐ τῷ Σερβίων ἀρχιζουπάνῳ καὶ αὐτὴ εἴκουσα, ἄλλ' ἔθνος ἰδίᾳ παρὰ ταύτῃ* (t. j. *Σερβικῇ*) *καὶ ζῶν καὶ ἀρχόμενον.* Později se častěji odlišují *Bosnii, Bosnenses, Bosnesi* od Srbů. Srv. na př. *Fr. Šišić* Herceg-Bosna prigodem aneksije (Zagreb 1908) 19 sl. Jméno Bosny (*χωρίον Βόσωνα* u Konstantina 32, sl. Босна, Босана, Боснна) náleželo původně jen území na horním toku ř. Bosny, Vrbasu a na ř. Usoře, a vzniklo slavisací starověkého jména *Basanius*.

[1]) Konst. Porfyr. de adm. imp. 30. (*Χρωβατία*) *πλησιάζει δὲ πρὸς τὴν Τζέντινα καὶ τὴν Χλέβενα τῇ χώρᾳ Σερβλίας. ἡ γὰρ χώρα Σερβλίας εἰς κεφαλὴν μέν ἐστι πασῶν τῶν λοιπῶν χωρῶν, πρὸς ἄρκτον δὲ πλησιάζει τῇ Χρωβατίᾳ, πρὸς μεσημβρίαν δὲ τῇ Βουλγαρίᾳ.* Zmínky o styku s Duklou, Tervunií a Zachlumím viz dále na str. 395.

[2]) l. c. 32: *ὅτι ἐν τῇ βαπτισμένῃ Σερβλίᾳ εἰσὶ κάστρα οἰκούμενα τὸ Δεστινίκον, τὸ Τζερναβουσκεή, τὸ Μεγυρέτους, τὸ Δρεσνεὴκ, τὸ Λεσνὴκ, τὸ Σαληνὲς, καὶ εἰς τὸ χωρίον Βόσωνα τὸ Κάτερα καὶ τὸ Δεσνήκ.* Až na Salines (dn. Soli v Bosně) lze hrady ty nesnadno určiti. Srv. *Jireček*, Handelsstrassen 33 sl., *Grot*, Изв. Конст. 154 sl., *St. Novaković*, Српске области X.—XII. века пре владе Немањине, Гласник срп. учен. друштва XLVIII. (Bělehrad 1880) 137 sl., *Šafařík* SS. II. 277 sl.

[3]) Konst. Porf. de adm. imp. 32: *Βορίσης μέλλων δὲ ὑποτρέφειν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ φοβηθεὶς μήποτε ἐνεδρεύσωσιν αὐτὸν οἱ Σέρβλοι καθ' ὁδοῦ, ἐπεζήτησεν εἰς διάσωσιν αὐτοῦ τὰ τοῦ ἄρχοντος Μουντιμήρου παιδία τὸν Βόρενα καὶ τόν Στέφανον. οἳ καὶ διέσωσαν αὐτὸν ἀβλαβῆ μέχρι τῶν συνόρων ἕως τῆς Ῥάσης.* O župě Rase srv. *Daničić*, Rječnik iz kniž. izvora s. v., *Šafařík* SS. II. 278, *Hilferding*, Путешествіе по Старой Сербіи 100, *Grot*, Изв. Конст. 153, *Jireček*, Handelsstrassen 32. Od tohoto později vynikajícího střediska svého dostali Srbové jméno *Rašanů*, lat. *Rasciani*, maď. *Rácz-ok*, srb. рашкнн, рашьскън. Za doby kněze duklanského Srbsko prostíralo se o něco dále *ad Lapiam et Lab* (ed. *Crnčić*, 18), což podle Novakoviće zřejmě znamená řeku Lab, vtékající do Sitnice, přítoku Ibru, (srv. i osadu Lablan, Lable) a Lipljan (*Novaković*, Српске области 111 sl., *Grot*, Изв. 153). U Jana Skylitza

proti srbskému, ale beze vší pochyby zároveň i bod národnostní meze, ovšem jen oblasti vlastních Srbů.

Z těchto údajů smíme souditi, že vlastní Srbové byli hned od počátku kmenem velice mohutným a zaujímali rozsáhlý kraj na východ od Chorvatů, resp. na jih od posávské Chorvatie (*magnam Dalmatiae partem obtinere dicitur*). Oblast srbská rozložena byla od Sávy přes dnešní Bosnu do Hercegoviny až po Plivu, Livno, Konjici, horní Neretvu, Pivu k hornímu toku Tary,[1]) při čemž podle všeho hlavní jádro kmene sedělo na jihu na Taře, Limu a Ibru — Stará Raška zvána byla i později speciálně Srbií[2]) — a zde také zůstalo seděti, šířic se k jihu do Metochie a na Kosovo až do válek tureckých, které je teprve zatlačily zpět.[3]) Hranice severní není blíže známa, ale byla jí přibližně dolní Sáva, při níž hraničili s posávským Chorvatskem, a rovněž nemůžeme určitěji říci, jak daleko vlastní Srbové sahali původně k východu. Že nebyli na horní, bulharské Moravě, souditi lze ze soluňské legendy a jiných dokladů, které dále o kmeni Moravanů uvedu, a také nemáme důvodu, abychom Slovany, kteří seděli od západu při dolní Moravě, musili hned od první doby míti za část vlastních Srbů, ač to vylučovati nechci.[4])

Vedle Chorvatů s Guduskany a vedle Srbů vystupují v událostech, jež se poutají k svrchu vylíčeným bojům císaře Ludvíka s pannonským Ljudevítem, ještě jiní kmenové slovanští, v annalech zvaní *Timociani*, *Marvani*, *Abodriti* a *Praedenecenti*. První dva

---

(ed. Bonn 715) a Anny Komneny běžela hranice vedle Prištiny (*τὰ Πρισδιάνα*); Lipljan a Zvečan (*Λιπένιον, Σφεντζάνιον*) na stoku Ibru a Sitnice byly pohraniční hrady (ed. Bonn I. 436). Srv. *Šafařík* II. 276.

[1]) Srbské země sluly zde později Záhořím (Загорје) u kněze duklanského: „*Surbia quae et Transmontana*" (ed. *Crnčić* 17).

[2]) Srv. doklady sebrané nově St. Stanojevićem z pramenů XIII. a XIV. století (Срп. Кн. Гласник 1904, XI. 541).

[3]) Po bitvě na Kosovu poli r. 1389 setkáváme se s neustálou emigrací srbskou z Kosovska, Metochie atd., která způsobila, že se sem od jihu počal tlačiti vzmahající se živel albanský, a to do té míry, že na př. Kosovo, kraj kdysi čistě srbský, naplněn je dnes Arbanasy, ač ještě množství dědin nese stará jména srbská. Srv. *Br. Nušić* Косово (Nový Sad 1902—3) I., 70 sl. 75 a *Niederle*, Slov. Svět 114.

[4]) O sporech, týkajících se této hranice, viz výše na str. 379 a dále na str. 401. Pro srbskost kraje mezi Kolubarou a Moravou uváděli Šafařík a Grot jméno Konstantinova hradu Мећуречје — *Μεγυρέτους* poblíže dolní Moravy v jagodinském kraji. (*Šafařík* SS. II. 275, Grot 153, 155). Ale to nepostačuje. Srv. *Novaković*, Срп. области 140 sl. a *Jireček*, Handelsstrassen l. c.

kmenové, jeden na Timoku, druhý při jižní Moravě, náleželi v době té zřejmě do sféry bulharské a proto o nich pojednáme v odstavci následujícím. Poněkud obtížněji se má věc s Abodrity a Praedenecenty, ale i o těch bude lépe pojednati při skupině následující. Za to patří, ne sice k Srbům v užším slova smyslu, ale přece mezi lid, který brzy potom vešel v soustavu srbského národa, kmenové, které v X. století uvádí Konstantin v jižní části Dalmacie, připomínaje ostatně sám, že jsou srbští,[1]) ač jinak kmen Srbů od nich vždycky odděluje. K tomu se připojuje u Konstantina l. c. kap. 32, 33 ještě řada zpráv o původu a počátcích dějin, o hradech (*κάστρα*) jednotlivých těchto národů a o původu jména Zachlumců, Tervuňanů, Konavljanů, Dukljanů a Nerečanů, z nichž uvádíme některé významnější v poznámce.[2])

Patří sem tito kmenové, jdeme-li od území chorvatského směrem k jihu:[3])

---

[1]) De adm. imp. 33: *οἱ δὲ νῦν ἐκεῖσε οἰκοῦντες* Ζαχλοῦμοι *Σέρβλοι τυγχάνουσι.* 34. *Ὅτι ἡ τῶν Τερβουνιατῶν καὶ τῶν Καναλιτῶν χώρα μία ὑπάρχει. ἀπό δὲ τῶν ἀβαπτίστων Σέρβλων οἱ ἐκεῖσε κατάγονται.* 36. *οἱ δὲ αὐτοὶ Παγανοὶ ἀπό τῶν ἀβαπτίστων Σέρβλων κατάγονται.* Jen o Dukljanech toho nepřipomíná. Srv. i *Τριβούνιος ὁ Σέρβος* u Kekaumena (ЖМНП 1881, CCXV. 265).

[2]) Tyto zprávy nalézáme u Konstantina v spisu de adm. imp. kap. 30 až 36 (srv. *Rački* Doc. 405 sl.). V kap. 30 zmiňuje se nejdříve povšechnž o poloze Dioklie (*Διόκλημα*) v sousedství Serbie, dále o knížectví Tervuňském (*ἀρχοντία Τερβουνίας*) rovněž v sousedství Serbie, potom o knížectví Zachlumském (*ἀρχοντία τῶν Ζαχλούμων*) mezi Serbií a Orontiem, a na konec o Paganii (*ἡ Παγανία*), k níž náležely i ostrovy Mljet, Korčula, Brač a Hvar. V kap. 33 vykládá podrobněji o Záchlumí, o tom, že zemi jejich drželi zprvu Římané, potom Avaři a že Zachlumci jméno mají od hory Chlumu (*Χλοῦμος*), t. j. za Chlumem bydlící. V kap. 34. vykládá o Travuňanech a Kanalitech, o jejich původu srbském a prvních knížatech, i o původu jména. Tervunia značí prý v slov. jazyku místo opevněné (*ἰσχυρὸς τόπος*); Kanale odvozuje takto: *τὸ δε Καναλὴ ἑρμενεύεται τῇ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ ἁμαξία, ἐπειδὴ, διὰ τὸ εἶναι τὸν τόπον ἐπίπεδον, πάσας αὐτῶν τὰς δουλείας διὰ ἁμαξῶν ἐκτελοῦσιν.* V kap. 35. vykládá o Dukljanech, jejichž zemi zprvu měli Římané a po nich Avaři; jejich jméno pochází od starého hradu Diokley. V kap. 36. vykládá o Pohanech čili Nerečanech (*Παγανοὶ καὶ Ἀρεντάνοι καλούμενοι*), jejichž zemi rovněž zprvu drželi Římané a Avaři, dále o původu slov. jména Pohanů (Římanům sluli *Ἀρὲντα, Ἀρεντάνοι*) i o hradech a ostrovech, jež jim patřily.

[3]) O těchto srbských kmenech srv. zejména studii *K. Jirečka*, Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters (Abh. d. kgl. Ges. d. Wiss. Phil. Cl. VI. 10. str. 19 sl. Praha

1. *Nerečané* (u Konst. *Ἀρεντάνοι*, místo správného *Ναρεντάνοι*, *Narentani*, *Narentini* Jana benátského a kroniky Dandulovy, vedle toho i *Παγανοί* u Konstantina). Jejich kraj sahal od ř. Cetině do Neretvy (*Naro*, *Ὀρόντιος*, *Narenta*), sestávaje ze 3 žup, a odtud přešli i na ostrovy Mljet, Korčulu, Brač, Hvar, Vis, Lastovo a snad i Cazu.[2]) Ovládali moře Jaderské a stali se pověstnými námořníky a piráty.[3]) Později kraj jejich slul *Krajina*, lid *Krajinjané*, — *Craynenses*, *Cherenania* u kněze duklanského.[4])

2. *Zachlumci* (u Konst. *Ζαχλοῦμοι*, ř. *Ζαχλούμα*, v listině z roku 924 *dux Chulmorum*; země slula sl. **Захльмніа, хльмь, хльмьска земліа**). Seděli od Neretvy do Dubrovníku, který ležel na hranici Záchlumí a Tervunie a dále směrem do vnitrozemí, tedy v celé nynější Hercegovině až po Horní Neretvu a Konjici, kde hraničili se Srby; mezi Livnem a Konjicí dotýkali se Chorvatska. Patřila k nim i Nevesinje. Od kterého Chlumu dostali své jméno, Konstantin, jenž v kap. 33. správně vykládá jméno, neudává, ale soudí se na Blagaj.[5])

3. *Tervuňané*, *Travuňané* (u Konst. *Τερβουνιῶται*, *Τερβουνιάται*, *Τερβουνιάτοι*, *Τραβούνοι*, země *Τερβουνία*, lat., *Travunia*, *Tribunia*, *Tribigna*, sl. **Травоуніа**).[6]) Seděli od Dubrovníka a Kotoru směrem do vnitrozemí (mimo pás pobřežní) a hraničili ve vnitrozemí mezi Bilčem a Pivou se Srbií. Severní

1881), *Rački*, Documenta 413 sl., Hrvatska prije XII. v. I. Rad LVI. 67 sl., *Novaković*, Српске области 19 sl., *Grot*, Изв. Конст. 156 sl. a *Šafařík*, SS. II. 280 sl.

²) Jméno ostrova *Χόαρα* Konstantinem k. 36 uvedeného lze nesnadno vysvětliti (Caza? — Hvar?).

³) První zmínka o Nerečanech (Sclavi Narentini) a jejich pirátství je v Chronice Dandulově k r. 830 (VIII. 3), druhá v Chronice Janově k r. 834—5 (*Rački*, Doc. 334, 335; *Šafařík*, II. 285). *Παγανοί* (sl. поганинъ) zváni byli proto, že setrvali v pohanství, zatím co ostatní už přijali víru křesťanskou (Konst. de adm. 29, 36).

⁴) Srv. *Jireček*, l. c. 27 sl., *Šafařík*, SS. II. 282 sl., *Rački*, Rad LVI. 84 sl. a zde výše str. 367. pozn. 12).

⁵) Srv. *Jireček*, l. c. 25sl., *Šafařík*, l. c. 280, *Grot*, l. c. 159, *Novaković* 30.

⁶) Jméno patrně souvisí s dnešním herceg. *Trebinje*. Při obém jménu myslí se na původ slovanský a vykládá od kořene трѣб- (Šaf., SS. II. 287, *Grot*, Изв. Конст. 163, *Novaković*, Срп. обл. 20, *Miklosich*, Sl. Ortsnamen II. 248). Konstantinův výklad jména Travunie i Konavlů jest nesprávný (srv. *Grot*, l. c.). I v Arkadii nalezl jsem osadu *Τέρμπουνι* — Tervuny.

Slovanští kmenové v jižní Dalmacii.

břeh Boky Kotorské byl travuňský, jižní dukljanský. Severní hranici Travunie tvořila asi čára z Dubrovníka na Gacko.[1])

4. *Konavljané* (*Καναλεῖται*, *Καναλῖται*, země *Καναλή*, *Canale*, sl. **Конавлѥ**, **Конавли**, plurál). Seděli u moře vedle předešlých na úzkém pruhu asi 4 míle širokém, od Dubrovníka do Boky Kotorské. Jméno kraje vzalo původ od epidaurského kanálu (vodovodu), od něhož okolí Dubrovníka slulo *Canale*, ital. Canali.[2])

5. *Dukljané* (*Διοκλητιανοί*, země *Διόκλεια*, *Διοκλῆας χώρα*, *Dioclia*, *Dioclitia*, sl. **Диоклитиꙗ**). Hraničili s Dyrrhachiem (Drač), Helissem (Lješ), Helkiniem (Ulcín) a Antibarem (Bar) na jedné, s Kotorem na druhé straně, uvnitř země pak se Srbií, zaujímajíce celou dnešní Černou Horu s přilehlou částí severní Albanie. Jméno měli od Docley (později *Dioclia*, srv. CIL. III. 1, 283, 1026, 1476), střediska bývalé římské provincie Praevalidy (srv. výše str. 56), vystavěné na stoku Zety a Morače nedaleko Podgorice, kterou vystavěli Turci v XV. století. Později byl starý název Diokleje zatlačen názvem **Зета**, lat. *Zenta*, *Genta*, vzatým od přítoku řeky Morače.[3])

Tyto kmeny podobně jako na východě mezi Drinou a Moravou a na jihu v Metochii, Kosovu, Starém Srbsku dovedli vlastní Srbové z části už před X. stol., z části později, po vzniku říše Nemanjovců přidružiti k sobě nejen politicky, nýbrž je i národnostně spojiti v jeden celek tak, že z původního obmezeného území Srbie vznikal postupně celek stále větší, při čemž lid této rostoucí oblasti ztrácel nejen svá stará kmenová jména, přijímaje jméno Srbů, nýbrž zajisté i kulturně a jazykově přizpůsoboval se a zceloval v jeden veliký národ srbský. Tak vznikla během doby historické oblast srbského národa, prostírající se od Kulpy a Drávy až po Bojanu, Drin, Prizren, Prištinu, Skople, Nišavu a Timok, ač na hranicích srbskobulharských dlouho zůstával a vlastně, jak jsme výše slyšeli, podnes zůstal pás osad, jejichž národní příslušenství nebylo dostatečně vyvinuté a kolísalo stále mezi srbstvím a bulharstvím, podle toho, s které strany vlivy

---

[1]) *Jireček*, l. c. 22 (i o Konavljanech), *Šafařík*, l. c., *Grot*, l. c. 161 sl., *Rački*, Rad LVI. 70.

[2]) Zde bych připomněl, že Konstantin ve spisu de adm. imp. l. c. mluví o Travunii a Konavlech pohromadě, ale ve spisu de ceremoniis II. 48 uvádí se i *ἄρχων τοῦ Κανάλη* i *ἄρχων τῶν Τραβούνων*.

[3]) *Jireček*, l. c. 19, Romanen 11, *Šafařík* l. c. 291, *Novaković* 11.

a interessy převažovaly. Celý tento velký rozvoj Srbstva a rozšíření srbského jména na kmeny západní, východní i pronikání jeho na jih nespadá však již do obsahu této knihy, a odkazuji proto pouze v poznámce na novější o tom studie.[1]) Pokud se týče Makedonie, tu se sice, když si ji v XIII. stol. Srbové osvojili, začalo i tam šířiti jméno srbské — jako politicum — jak svědčí řada historických dokladů, sebraná V. Gjerićem a J. Cvijićem, zejména zákony a listiny Dušanovy, kde se v říši od Dunaje do Thessalie jmenují Řekové, Vlaši, Albanci a Srbové, ale ne Bulhaři. Nicméně později úpadkem vlády srbské a zejména porobou tureckou termin ten z Makedonie pomalu vymizel a oživl opět starý název Bulharů, jenž podnes úplně převládá, živen jsa politickou a církevní propagandou bulharskou. —

Zbývá mi ještě sděliti, že tak jako u Chorvatů ocitly se i útržky Srbů daleko od domácího kraje, a to hned v prvních dobách po příchodu na Balkán. Shledáváme se s nimi v jižní Makedonii, po různu i v Řecku a konečně vidíme srbskou osadu i v Malé Asii.

Na hranici Makedonie a Thessalie připomínají prameny (ovšem teprve pozdější) osadu zv. *τὰ Σέρβλια, τὰ Σέρβια*, dnešní Serfidže (Selfidže), nedaleko ř. Bystrice a řada dalších zpráv i zvláštní thema srbské se samostatným biskupstvím, jak svědčí třetí chrysobul císaře Basilia z r. 1020.[2]) V proudu různých výlejů a stěhování dostal se sem patrně větší zástup Srbů, který tu zůstal seděti podobně jako jiné houfce v Řecku, kde je dosvědčuje opět několik názvů dědin, jako **Σέρβου** v Arkadii, **Σούρπι** a **Σερβόχια** v Thessalii, **Σερβιάνικα** u Korintu, **Σερέβιανι** u Beratu, **Σερβιανά** u Joaniny, **Σύρμπανι** u Kalavrie, **Σερβοτὰ** v Messenii, **Σέρβεικα**

---

[1]) *V. Gjerić,* О срп. имену по запад. краевима нашега народа. (Наставник XI.—XII. Bělehrad 1900), О срп. имену у Старој Србији и у Маћедонији (Bělehrad 1904). Srv. i *J. Cvijić,* Неколика проматрања 18 sl., *Karić V.*, Србија (Bělehrad 1887) 475 sl., *St. Stanojević,* Српско име у западнимъ српскимъ крајевима. Срп. К. Гласник č. 39, 39—77 (na základě *Gjeriće*), a *V. Klaić,* Vienac 1890, 472 sl.

[2]) Srv. Konst. Porfyr. de adm. imp. 32 *τὰ Σέρβλια* (srv. citát výše na str. 248), Kantakuzenos, III. 58, IV. 19 (*Σερβία . . . περὶ τὰ μεθόρια Θετταλίας κειμένη πόλις*), Synopis Sathas 527: *τὰ Σέρβια πόλις Μακεδονίας*, Hierokles *Σερ ία*, Zonaras *Σερβία* atd. Překlad Zonary ze XIV. stol. má Сръбище. O thematu srbském srv. *Leunclavii* Jus graecorom. I. 242 (*Tafel* Thessal. 41, 59), o biskupství Srbů v listině Basilia z r. 1020 (*τὰ Σέρβια*) srv. *Golubinskij,* Очеркъ правосл. церкв. 71, *Gelzer,* v Byz. Zs. II. 43, 55.

v Lakedaemonu a snad i *Ζερπίσια* a *Ζαρμπίτσα* v Messenii a Lakonii.[2]) To vše svědčí zároveň o relativní mohutnosti kmene srbského při příchodu Slovanů na Balkán.

Že byli Srbové v Makedonii už v VII. století, soudím dále z toho, že se už v té době objevuje v Malé Asii v thematu opsikijském, kam bylo přivedeno mnoho Slovanů makedonských, osada a biskupství zv. *Γορδόσερβα* na cestě z Malaginy k Doryleiu[3]), patrně totožná se slov. osadou *Servochoria* zpráv pozdějších.[4]) I zde, máme-li na mysli celý ráz slovanského stěhování na Balkán a odtud zase další kolonisace v Orientu, nic nepřekáží, abychom v Gordoserbech a Servochoriích uznali starou osadu srbskou.[5])

---

[2]) Srv. dále stať o Slovanech v Makedonii a v Řecku. Proti existenci Srbů zde na jihu postavil se hlavně M. *Drinov* v stati „Les Serbes ont-ils eu des colonies ou une autorité quelconque en Macédoine avant le XIII. siècle?" v knize Ofejkova „La Macédoine au point de vue éthn." Philippopole 1887. Nověji i *Laskin* (Конст. Порф. 127) a také *Maretić* (Slaveni 66) jsou nakloněni v Srbech u Soluně shledávati nějaký kmen „bulharský".

[3]) Notitiae episcopatuum od sv. Epifania ze VII. stol. a později v Not. ep. z doby císaře Leona (886—911). Srv. *Gelzer*, Abh. d. bayr. Akad. I. Cl. Bd. XXI. 529, 545, 558. *Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς Μητρόπολις Νικαίας ἔχει ὑπ᾽ αὐτὴν πόλεις ἤτοι ἐπισκοπὰς τρεῖς, οἷον τὸν Μοδρινῆς ἤτοι Μελίτου, τὸν Λινώης, τὸν Γορδοσέρβων.* Další viz u *Pančenka*, Изв. р. арх. инст. въ Конст. VIII. 58. Srv. dále stať o Slovanech maloasijských, kde více o poloze Gordoserby.

[4]) Partitio regni graeci ad a. 1204 (Fontes rer. austr. XII. 475, cum Seruochoriis, 491, *σὺν Σερβοχωρίοις*, 494 con Suochoriis). Urkunden zur ält. Handels- und Staatsgesch. von Venedig. Wien 1856.

[5]) Tak i *Stanojević*, l. c. II. 215, 216, *Pančenko*, l. c. 58.

III. Skupina východní (bulharská).

Podle svrchu podaného obšírného výkladu o výbojích slovanských na Balkán počali se Slované v druhé polovině poloostrova od Moravy na východ usazovati už koncem V. a VI. století, jak nasvědčují některá místa ve vypravování Prokopia Theofylakta, Menandra a legend soluňských (srv. výše 186, 233). Jistě bylo těch osídlení už v VI. stol. dosti a to jednak v severní části staré Thrakie mezi Haemem a Dunajem, jednak ve staré Makedonii a v okolí Soluně, která byla vítaným cílem slovansko-avarských výprav. Nemáme sice o tom ze VI. stol. určitých, přímých zpráv, ale jinak bychom si přece jen těžko mohli vysvětliti záplavu pevně usídlených Slovanů, která se objevuje na poloostrově v VII. století. Také výpravy do Řecka na konci VI. věku skončily patrně usazením jednotlivých zástupů slovanských výbojníků (srv. výše str. 210, 215).

Na těchto výpravách účastnily se dvě velké větve zadunajských Slovanů. Jednak řada kmenů, shrnovaných od byzantských historiků pod jméno *Slovanů*, jednak skupina východnější, označovaná jménem *Antů*.

Antové účastnili se výprav v letech 518—545 (srv. str. 196 sl.), a k r. 545 máme i zprávu, že je Justinian chtěl kolonisovati, a to snad v okolí dnešního Pirotu, staré pevnosti *Turres* zvané.[1]) Že by se však byli usadili někde v Thrakii, nemáme zpráv; nepřipomínají se zde nikde a vzhledem k stálému a jasnému způsobu, kterým je Byzantinci odlišovali od ostatních Slovanů, nezbývá než souditi, že zadunajský kmen Antů, o němž pozdější historie nepochopitelně mlčí, nepřešel na Balkán, nýbrž že zůstal seděti v Zadunají, a nejspíše útoky avarskými i chazarskými donucen byl ustoupiti zpět do jižní Rusi.[2]) Na Balkáně zůstaly z jeho výprav

[1]) Prokop. III. 14. Srv. výše str. 15 a Č. Čas. Hist. XI. 146.

[2]) Zcela jinou představu o totožnosti Antů s Bulhary, o usídlení Antů na východ od Tisy a v celé Thrakii vyslovil *Stojan Novaković* (Први основи 91, 97), ale ovšem beze všeho odůvodnění. O celé historii kmene Antů srv. ostatně moji studii „Antové“ vydanou právě ve Věstníku král. české učenné spol. r. 1909.

nanejvýše jen zlomky — to vůbec platí o eventuálním příchodu východních Slovanů na Balkán, — které se nedovedly uplatniti, udržeti a v záplavě „Slovanů" brzy zanikly. Tak bylo i s kolonií pirotskou, uskutečnila-li se vůbec.

Není tedy pochyby, že slovanské osídlení celého Balkánu, mimo končiny výše probrané, náleželo vesměs t. zv. *Slovanům* v užším slova smyslu, téže skupině, k níž náleželi dále na západě předkové Slovinců, Srbů a Chorvatů. Ale jako tam, nevyskytuje se zprvu ani na východě poloostrova nějaké zvláštní jméno pro celou oblast. Slyšíme jen o vpádech a sídlech buď anonymních kmenů „slovanských", jichž geografie Mojžíše Chorenského připomíná na př. v Dakii a Thrakii 25, Theofanes 7, nebo vystupují jednotliví drobní kmenové pod svými jmény domácími, rodovými nebo místními, — jak dále uvidíme. Že však všichni tito kmenové usedlí na území od Ochridy a Dibry, bulh. Moravy a Timoku na východ byli jazykově i národopisně úzce příbuzni, můžeme souditi podle známek jazykových; neboť ještě dnes všechny slovanské dialekty této oblasti pojí se více méně určitě v jedinou oblast jazyka bulharského, vyznačujíce se, jak jsme pověděli (str. 335.), hlavně střídnicemi *št* a *žd* za stsl. tj dj, postpositním členem a ztrátou deklinace a relativním zachováním nosovek. Tato charakteristika nevystupují sice všude stejně, zejména v západních dialektech, ale celkem je to vše dnes „bulharské" a tak tomu bylo podle všeho i v době po prvním osídlení. I Slované vlastní Thrakie i Slované zbylí v staré Dakii i Slované v Makedonii a v okolí Soluně i konečně Slované, kteří na čas osídlili Řecko a archipelag — byli, až na malé výjimky srbochorvatských nebo vůbec jinoslovanských kolonií sem zapadlých a později zaniklých,[1]) té národnosti, která dostala později název bulharské. My nemáme aspoň příčiny vzhledem k celému následujícímu vývoji přijímati něco jiného, na př. nějaký srbismus nebo docela chorvatism soluňských a řeckých Slovanů.[2]) Potvrzuje to i jazyk

---

[1]) Ale příliš daleko zašel *Drinov* (Заселеніе 145), když předpokládal, že Slované, kteří přišli na Balkán, náleželi vůbec různým plemenům i západní a východní větve.

[2]) Takový srbismus zastávali někteří Srbové, na př. P. *Srećković*, nově *Prokić B.* a *J. Ivanić* (srv. výše str. 381, 382), nejdemeli docela k pansrbistům rázu *Milojevićova* (Одломци 100 sl.) nebo k panchorvatistům, jako je *Iv. Ružić* (Postojbina Hrv. 26 sl.).

nejstarších památek, které tam vznikly, potvrzuje to i ráz slovanské nomenklatury v Makedonii i v Řecku (srv. dále).

Smíme-li však říci se Ščepkinem, že zde byla už v VII. stol. jazyková *jednota* bulharská,[1]) je otázka, na niž odpověděti náleží především filologům. Z povahy celého stěhování a celé okkupace slovanské, tedy s historického hlediska, soudil bych sám, že o nějaké jednotě jazykové na východ od Ochridy a bulharské Moravy sotva může býti řeč. Na západě v Starém Srbsku od Prizrenu k Vranji a dále od Moravy na východ běžel pás dialektů, které asi tehdy podobně jako dnes tvořily přechod od čistě srbských nářečí k čistě bulharským. Od něho na jih a na východ rozložena byla tehdy řada kmenů úzce příbuzných i geneticky i jazykově, — pravda — ale o jednotě jazykové lze pro VII. a VIII. stol. přece jen těžko mluviti, vidíme-li, že je dnes v bulharské oblasti za prizrensko-timockým pásem dosti lokálních rozdílů, vidíme-li, že západní bulharský dialekt od čáry Vid— Plěven — Ichtiman — Elidere — Melnik — Kukuš — Soluň[2]) je do značné míry opět přechodným útvarem k srbštině,[3]) a konečně víme-li, že na sjednocení bulharštiny mělo značný podíl i několik základních znaků, které vznikly teprve později na Balkáně působením romanštiny (ev. i thračtiny), na př. úpadek flexe jmenné a vytvoření postpositního členu (srv. výše str. 306, 333). Proto zde sotva byla v VII. století jazyková jednota „bulharská“; tato tvořila se teprve se *vznikem a trváním sjednocení politického*, které mělo pro vývoj bulharského národa převeliký význam.

Je na snadě, že by se byl během doby i u těchto Slovanů vzmohl také některý domácí, rodný kmen, který by byl ostatní ovládl a že by byl povstal analogicky tomu, co se stalo na západě u Chorvatů nebo Srbů, a tomu, co bylo na severu u Čechů nebo Poláků, také zde větší celek, jazykově jednotný a původu čistě slovanského. Ale tento přirozený vývoj předstižen byl ve východním Balkánu událostí, která sice vykonala totéž: sjednotila totiž slovanské kmeny východního Balkánu v jednotu politickou

---

[1]) Разсужденіе о языкѣ Савинной книги. (Petrohrad 1899), str. XIV: „Въ VII. вѣкѣ, когда вся современная область болг. племени была занята сплошнымъ слав. населеніемъ, уже существовало общеболгарское единство.“

[2]) *Miletić*, Источ. бълг. говори 18. Srv. i *Conev*, Уводъ 53 sl.

[3]) Proto také Srbové občas vedou hranici srbského jazyka až k Sofi a do Macedonie (*Belić*, Карта, *Vukčević M.* Rad CXLV, *M. Veselinović*, Гранични дијалекат међу србима и бугарима. Bělehrad 1890.) Srv. výše str. 335 a 381.

i národní, ale na rozdíl od zmíněných analogií západních nevyšla z lůna domácího, nevyšla od některého nad jiné sesíleného kmene slovanského, nýbrž byla přivoděna živlem cizím: národem tureckých volžských Bulharů, kteří vstoupili mezi tyto Slovany a je ovládli.

Příchod Bulharů a počátek této nové jednoty, jež se na východě pod jménem slovanského národa bulharského vytvořila, spadá ještě do rámce naší knihy. Stalo se to na samém závěru slovanské kolonisace na Balkáně.

Bulhaři, kmen z Asie pošlý, o jehož původ a ethnickou příslušnost dlouho se vedl spor, rozhodnutý nyní ve prospěch původu turkotatarského,[1]) přišli od Volhy k Dunaji, jak jsme už výše pověděli (str. 118), v druhé polovině V. století, a má-li Marquart pravdu, ještě o něco dříve[2]). Následovali tedy po Hunnech a před Avary. R. 482 objevují se první zástupové Bulharů v říši římské, zavolaní na pomoc Zenonem proti Gotům, krátce potom bojoval s nimi vítězně Theodorich[3]) a v r. 499 doložen je Marcelinem první nepřátelský vpád Bulharů do severní Thrakie, jenž skončil bitvou na řece Tzurtě, pro Římany nešťastnou.[4]) Od počátku

[1]) O historii tohoto sporu spolu s definitivním rozřešením otázky ve smyslu vzpomenutém viz podrobný výklad v pečlivě sestavené knize dra *Iv. Šišmanova*, Критиченъ прѣгледъ на въпроса за произхода на прабългаритѣ отъ езиково гледище. (Сборникъ нар. умотв. XVI—XVII. 505—753, též o sobě, Sofia 1900). Starší přehled této otázky podal *Marin Drinov*, Погледъ връхъ происхожданьето на българский народъ и началото на българска история (Vídeň 1869). Více viz v *přídavku II.* na základě pojednání Šišmanova. Šišmanov v hlavě I. (str. 518 sl.) podává zároveň přehled všech pramenů k otázce původu a počátků vlastních Bulharů.

[2]) Srv. str. 118 pozn. 6. Marquart totiž ztotožňuje syna Attilova Ernaka (Priscus fr. 8, Jordanis Get. 266) s Irnikem knížecího bulh. rodokmene, jenž prvá knížata bulharská uvádí v tomto pořadí podle Marquarta:

Avitochol,	rod *Dulo*	164—463
Irnik,	rod *Dulo*	464—613
Gostun,	rod *Ermi*	614—615
Bezměr,	rod *Dulo*	616—618
Kur't,	rod *Dulo*	619—678.

Marquart (Chronologie der alttürk. Inschr., Leipzig 1898) 75. Ernak se po porážce Hunnů r. 453 usadil se svým kmenem v Malé Skythii (srv. výše str. 114). Chronologii *V. Zlatarského* viz v Исп. 1902, 331.

[3]) *Marquart* (l. c.) klade to k r. 485, *Martin* (Theoderich d. Gr. 67) popírá vůbec existenci tohoto boje.

[4]) Srv. doklady na str. 118 sl.

VI. století počaly následovati vpády jeden za druhým a při nich vidíme po boku Bulharů častěji i Hunny a Slovany. Vpádů bylo jistě mnoho, známeť celou řadu bojů, v nichž se připomínají Bulhaři[1]) a ještě r. 626 táhli proti Cařihradu pod vrchním velením avarského chána. Do doby posledního nezdařeného útoku avarského na Cařihrad byli Bulhaři více méně závislí na Avarech, ale potom se věc obrátila. Někdy v letech 635—641 bulharský kníže Kuvrat odepřel Avarům poslušenství[2]) a dovedl také svobody své uhájiti několika porážkami Avarů, oslabených současnými odboji slovanskými, zejména vítězstvím Samovým. Při tom není pochyby, že se tak stalo z návodu a za přispění byzantského, a je také zajímavo, že se už tehdy objevuje u Bulharů křesťanství, ovšem jen na chvíli. Kuvrat sám se dal pokřtíti.[3])

Krátce po smrti Kuvratově, jejíž datum je sporné,[4]) rozpadla se říše na pět částí — Bulhaři se tehdy skládali z několika plemen[5]), — z nichž jedné v čele stál syn jeho Asparuch neboli Isperich.[6]) Byla-li říše ohrožována už za živobytí Kuvratova od východu Chazary, zvýšilo se přirozeně nebezpečí, když byla oslabena rozdělením. A tu buďto toto oslabení nebo (soudíc podle armenského geografa) nějaké nové přímé útočení Chazarů přimělo Asparucha, že krátce po smrti otcově sebral svou ordu a obklopen družinou vynikajících rodů bulharských, jejichž význam v bulharském zřízení není ostatně jasný a jež jsou známy hlavně ze zachovaného rodokmenu knížecího a několika nápisů,[7])

---

[1]) Od r. 502. Srv. doklady výše na str. 118, 119, 189, 194, 196, 199, 231. Srv. i *instantia cottidiana Bulgarorum, Antium et Sclavinorum*, jež dosvědčuje na známém místě Jordanis (Rom. 388). Viz výše str. 191.

[2]) Srv. výše str. 232.

[3]) O těchto počátcích křesťanství u Bulharů viz *Zlatarski*, Нови извѣстия 153.

[4]) *Zlatarski* klade smrt Kuvratovu asi do r. 667 (Исп. 1902, 331), *Marquart* mezi r. 668—685, k r. 678 (Chronologie 75).

[5]) Srv. Nikeforos Brev. ed. *Boor* 33.

[6]) Forma jména je v řeckých pramenech *Ἀσπαρούχ*, v bulharském knížecím rodokmenu *Isperich* (Исперихъ).

[7]) O rodokmenu bulharském srv. *Popov A.*, Обзоръ хронографовъ русской редакціи (Moskva 1886, I. 20), *Hilferding*, Собр. соч. I. 20, (Petrohrad 1868), *Kunik* a *Rozen*, Извѣстія ал-Бекри I. 126 sl. (Petrohrad 1878), *Géza Kuun*, Relationum Hungarorum cum gentibus orientalibus historia antiquissima II. 11, *J. Marquart*, Chronologie 72. O nápisech srv. *Uspenski* Изв. Конст. VI. 1, 2, 232, *Zlatarski*, Исп. 1902, 98.

hledal bezpečnější sídla u dolního Dunaje.[1]) Tímto pochodem Asparuchovým dán byl podnět k nejdůležitější té doby události na Balkáně. Činiliť sice Bulhaři už dříve častěji vpády do byzantské říše, ať sami, ať ve spojení s jinými, ale žádný z těchto vpádů neměl ještě za cíl a za následek přestěhování Bulharů na poloostrov. To se stalo teprve r. 679.

O příchodu Asparucha k Dunaji a jeho vstupu na Balkán referují nám hlavně dva prameny, Theofanes a Nikeforos,[2]) jež oba vypovídají sice shodně (jen Nikeforos mnohem stručněji), ale přece tak, že Nikeforos patrně neopsal Theofana, nýbrž oba čerpali z jednoho, nám neznámého pramene, událostem současného.[3]) Vypravování jejich dlužno pokládati za věrohodné, ne za legendu, a podle něho, doplníme-li je dalšími drobnými zprávami,[4]) stala se tato významná událost takto:

---

[1]) Jest sporno a nejisto, zdali Asparuch přišel se svým lidem z Bulgarie u Donu a Azovského moře, jak soudí na př. Zlatarski, či zdali už před tím seděli tito Bulhaři poblíže Dunaje, na př. v dnešní Bessarabii, jak nově Marquart (l. c. 75) a Balasčev (Бѣлѣжки върху веществената култура на старобългарското ханство и основа нието му въ Европа. Sofia 1902, 13 sl.) přijímají. Některé starší zprávy o prvních bulharských výbojích a zejména historie vlády Kuvratovy nasvědčují tomu, že středisko těchto Bulharů VI.—VII. století nebylo vzdáleno na východě Evropy, nýbrž bylo někde blíže Dunaje. Nicméně je věc nejistá a zasluhovala by vůbec předhistorie Asparuchových Bulharů zvláštního zpracování. Srv. i ref. *J. Trifonova* v Пер. Сп. 1903, LXIV., 3—4, 302 sl. Trifonov v tomto referátu obrací se proti existenci nějaké bulharské državy v Bessarabii před příchodem Asparuchovým.

[2]) Theofanes ed. Boor 356, 358; Nikeforos Brev. ed. Boor. 33 sl. Událost klade Theofanes k r. 6171, t. j. 679 po Kr. a také Nikeforos krátce před synodu cařihradskou, jež zasedala r. 680.

[3]) Srv. o tom hlavně stať *V. N. Zlatarského*, Основанието на българското царство, Пер. Сп. 1902, 315 sl., kde je rozbor obou pramenů. Stať je vložena i do knihy Студии по българската история (Sofia 1903). Jinak srv. i *Sokolov M.*, Изъ древней исторіи Болгаръ (Petrohrad 1879), *Jireček*, Dějiny národa bulharského (Praha 1876, 102), *Šafařík*, SS. II. 172 sl.

[4]) Sem náleží armenská geografie VII. stol. (*Patkanov*, ЖМНП. 1883 č. 226, str. 26), Anastasios 225 (k IX. roku vlády Konstantinovy), Leo Gramm. ed. Bonn 161, Konstantin Porfyr. de them. II. th. 1, Kedrenos ed. Bonn 770, Georg. Hamartolos ed. *Boor*, 728, Symeon Metafrastes a Logothet, slov. př. ed. *Sreznĕvskij* 71 (srv. *Zlatarski* Извѣстията за българитѣ въ хрон. на Симеона Метафраста и Логотета. Сборн. XXIV. 17 sl.). Další pramen je kronika Michala Syrského (ed. *Chabot* 378), která má zprávu o příchodu Bulharů, sice zmatenou a omylem připojenou k době Maurikiově (k r. 587),

Asparuch, unikaje chazarskému nátisku, přitáhl počátkem 70 let[1]) s plemenem sobě podřízeným a patrně ne příliš četným k Dunaji, kde zaujal kout, utvořený ústím Dunaje i mořem, od okolních Slovanů zvaný ѫгль (u Theofana 358. *Ὄγκλος*, *Ὄγγλος* *Ὄχλος*, u Nikefora *Ὄγλος*, u Anastasia 225 *Onglon*[2]) a usadil se v deltě dunajském.[3]) Císař Konstantin VI. Pogonat, který byl právě v devátém roku své vlády, nařídil všemu vojsku, jež leželo v Thrakii, aby vytáhlo proti novému sousedovi, ale výprava tato nepořídila. Bulhaři se skrývali v bařinách a neodvážili se otevřeného boje, tak že bylo na konec císařské vojsko donuceno bez pořízení se vrátiti. Ale Asparuch nespokojil se tímto s úspěchem, nýbrž přestoupil Dunaj a nenaleznuv odporu, přitáhl až k Varně.

---

ale přece zajímavou. Z ní ji přejal ve výtahu i Barhebraeus (ed. *Bruns* 95). Srv. rozbor u *Marquarta*, Osteur. Streifzüge 479, 484, 488, Chronologie 82. Za to je bájkou vypravování Nikeforovo (II. 2, 2) o starých sídlech Bulharů v Makedonii a Illyrii, odkudž je prý císař Basilius II. převedl do Moesie. Vzniklo tím, že si Řekové později nedovedli dobře vysvětliti vznik a spojení Bulharska podunajského s Bulharskem ochridským. (Srv. Byz. Zs. XIII. 193.) Jinou zmatenou tradici shledáváme v bulharském Vidění sv. Isaia (srv. *Jireček*, Christl. Elem. 86).

[1]) Srv. výklad *Zlatarského*, l. c. 332.

[2]) Je nejisto, zdali dlužno vycházeti se Šafaříkem od formy zaručenější Theofanovy (*Ὄγκλος*, *Ὄγγλος*, u Anastasia *Onglon*; srv. také *Angisciri* recte *Anglisciri* Jordanovi, viz výše str. 114 a pozdější ruské *Ugliče*) či s Boorem a Zlatarským od formy Nikeforovy. V prvém případě, jemuž dávám přednost proti Boorovi a Zlatarskému (l. c. 326), vracíme se opět k výkladu Šafaříkovu (Slov. Star. II. 173), který po něm přijali i Hilferding, Sokolov, Drinov a Jireček. Ovšem nesmí se to vykládati na jméno řeky, nýbrž patrně celý jižní kout dnešní Bessarabie mezi mořem a Dunajem zván byl od Slovanů ѫгль (pozd. tur. Budžak), a Asparuch v něm, v tomto „úhlu“, usadil se patrně, jak Zlatarski dobře s odkazem na ostrov Peuku (*Niederle*, Star. zpr. 27) armenské geografie vykládá, na některém bahnitém a vodou oblitém místě severního delta dunajského, kde se ještě zásekami a valy upevnil. Zlatarski sám pomýšlí na ostrov sv. Jiří, ale jméno *Ὄγλος* vykládá za slovo turkobulharské, srovnávaje tur. kavk. *agl* — dvůr, ohrada (l. c. 330). Podobně vykládá i *T. Balasčev* (Бѣлѣжки 19). Při tomto výkladu — kdyby *agl* znamenal jen opevněný tábor — zůstává však obtížno vyložiti, jak vzniklo jméno Ugliči a dále to, jak vzniklo starší **Anglisciri*. Ostatně je tu možná, ba pravděpodobná kontaminace turkotat. *ogl* se slovanským názvem kraje ѫгль (o němž srv. i *Miklosich*, Ortsnamen II. 141). Dodal bych ještě, že *K. Škorpil* hledá Isperichův agl u vsi Nikolicelu při deltě dunajském, kde je starý okop. (Абоба-Плиска 558).

[3]) Jiná část Bulharů přešla zatím do Pannonie, kde se poddala Avarům (Theofanes, l. c., Nikeforos 33).

Jistě však i jiné příčiny přiměly jej k tomuto postupu: tak poznání, že místo dříve zvolené na ústí dunajském není příhodné k trvalému pobytu, kdežto rovina mezi Dunajem a Varnou je mnohem vhodnější a bezpečnější; dále zde působila, jak se zdá, i úmluva se Slovany moesskými, ne-li přímé jejich vyzvání.[1])

Bulhaři, táhnouce k Varně, nenarazili na odpor ani císařského vojska ani Slovanů, kteří tam ve značném počtu seděli. Naopak, jak jsme právě řekli, Slované podle všeho uvítali nové příchozí, kteří jim přinášeli pomoc k odporu proti vládě císařské. Nedovídáme se aspoň ani z Theofana ani z Nikefora o boji Slovanů s Bulhary; naopak vidíme, že Bulhaři, sotva přišli a počali vládnouti nad kmeny slovanskými, hned jeden z nich (Sěvery) přemístili od průsmyku veregabského, t. j. dnešního čalykavackého nebo rišského[2]) k východu a ostatních sedm blíže nejmenovaných slovanských kmenů rozsadili dále k jihu a na západ až k hranicím panství avarského a sice *na základě úmluvy s nimi* — *ὑπὸ πάκτον*, dí Theofanes.[3]) Patrně byl kmen Sěverů posunut od Asparucha jako přední stráž proti Byzanci k východnějším přechodům přes Balkán (k lopušněnskému a guličskému) a ostatní Slované postaveni na západ zase proti Avarům; a poněvadž pak záda Bul-

---

[1]) Srv. *Zlatarski*, l. c. 336.

[2]) Průsmyk Veregabů znám je ještě porážkou, kterou zde r. 759 utrpěl Konstantin Kopronymos od Bulharů (*ἐλθὼν εἰς Βερέγαβαν εἰς τὴν κλεισοῦραν,* Theofanes ed. *Boor* 431). R. 766 připomíná se tento průsmyk (*ἐμβολὴ Βεριγάβου*) na hranici Bulharů a rovněž r. 823 (Nikef. ed. *Boor* 73). O Veregabském průsmyku srv. *Jireček*, Heerstrasse 149 a Arch. Ep. Mitth. X. 156, 158. Druhým důležitým průsmykem pohraničním stal se o něco západnější průsmyk, vedoucí z Osmanpazaru do Kotlu (kazanský, kotlenský, srv. výše str. 22), kde povstala pevnost *Μαρκέλλαι*, častěji v pozdějších bojích jmenovaná, na př. už r. 756 (Nikefor ed. *Boor* 66), kterou hledá Zlatarski na vrchu Bakadžiku u Vojnika (*Jireček*, Heerstrasse 150, Arch. Ep. M. X. 156, 158, *Zlatarski*, Исп. 1902 489, 633). Další data k hranicím Bulharů v IX. století poskytuje nápis nal. v Sulejmankjöi (Arch. Ep. M. XIX. 245). Centrální Balkán už sem nepatřil, poněvadž císařové činí potom výpravy do Sklavinie neodvisle od Bulharska. O Sklavinii srv. dále str. 421 a výše str. 237.

[3]) *Theoph. 359.* ed *Boor* . . . *κυριευσάντων δέ αὐτῶν (τῶν Βουλγάρων) καί τῶν παρακειμένων Σκλαυινῶν ἐθνῶν τὰς λεγομένας ἑπτὰ γενεάς, τοὺς μέν Σέβερεις κατῴκισαν ἀπὸ τῆς ἔμπροσθεν κλεισούρας Βερεγάβων ἐπὶ τὰ πρὸς ἀνατολῆν μέρη, εἰς δὲ τὰ πρὸς μεσημβρίαν καὶ δύσιν μέχρις Ἀβαρίας τὰς ὑπολοίπους ἑπτὰ γενεάς ὑπὸ πάκτον ὄντας.* — *Nikef. 35: κρατοῦσι δὲ (οἱ Βούλγαροι) καὶ τῶν ἐγγιζόντων παρῳκημένων Σκλαβηνῶν ἐθνῶν, καὶ οὓς μὲν τὰ πρὸς Ἀβάρους πλησιάζοντα φρουρεῖν, οὓς δὲ τὰ πρὸς Ῥωμαίους ἐγγίζοντα τηρεῖν ἐπιτάττουσιν.*

harů kryl Dunaj a levý bok moře Černé, ocitl se Asparuch, soustřediv svou družinu na Kamčiji při průsmyku rišském — vrbickém nedaleko dnešního Šumna a v hringu plochy 20 *km*² obehnaném valem,[1]) v postavení velmi pevném a bezpečném, z něhož se nový stát mohl dobře dále vyvíjeti, šířiti a síliti. A císaři vskutku nezbylo, než brzy, ještě r. 679, uzavříti mír, kterým formálně byla země mezi Dunajem a Haemem odstoupena Bulharům.

Už tato první organisace státu bulharského svědčí o znamenité strategické a organisační schopnosti Asparuchově. Při tom dlužno opětně a s důrazem vytknouti, že Bulhaři se Slovany uzavřeli spolek na základě vzájemné dohody. Slované nebyli od Asparucha podrobeni násilím a přinuceni vziti na sebe jho bulharské. Naopak Asparuch přišel do Dobrudže patrně za jejich souhlasu, přišel jako pomocník v boji proti Avarům na jedné a císaři na druhé straně. Prameny výše uvedené mluví sice o ovládnutí Slovanů, ale toto podrobení nevzniklo násilím, nýbrž, jak se podobá, volným uznáním nadvlády bulharské. Soudíme tak jednak z toho, že nemáme zmínky o nějakém boji Asparuchově se Slovany ani při okkupaci, ani v době nejbližší; a jednak z toho, že přesídlení slovanských kmenů událo se, jak výslovně dí Theofanes, na základě úmluvy. Podkladem nově utvořené organisace byla patrně spojenecká smlouva proti společnému nepříteli a následkem toho i mírné spolužití obou národů při uznávání nadvlády bulharského knížete od vladyk slovanských, neboť Bulhaři

---

[1]) Zde u dnešní Aboby (mezi Novipazarem a Šumnem) vznikla první bulharská stolice knížecí, obehnaná rozsáhlými okopy a vyzdobená brzy kamennými paláci a chrámy. Hradiště bylo u Aboby už v VIII. stol., kamenný stolec centrální postavil Omortag, velká církev vznikla v stol. X. Stolice tato slula až do doby Omortagovy Pliska (*Πλισκᾶ, Πλίσκοβα*), přenesení její do Preslavi (dn. Presláv, st. Прѣꙗславь, *ἡ Πρεσθλάβου, Πραισθλάβα, Πρισθλάβα*, u Idrísího *Beriskláfa*) nad Tyčí stalo se r. 822. Malou Preslav na Dunaji kladou obvykle k m. Tulči nebo k Černé Vodě, Škorpil (Абоба 558) k dědině Nicolicelu. Srv. nové výkopy bratrů Škorpilů, Pančenka, Ainalova, Uspenského a j. popsané v díle „Абоба-Плиска. Изв. русскаго арх. инст. въ Константинополѣ X. (Sofia 1905). Srv. i *K. Jireček* v Archiv f. sl. Phil. XXI. 612 a Arch. Ep. M. X. 194, 201. *Škorpil K.* a *Ch.*, Първата българска столица до Абоба. Отч. на Варненска м. гимназия (Varna 1901). Česky obšírně referoval o Abobě, srovnávaje ji s moravským Velehradem, prof. *Jan Nevěřil* (Velehrad IV., Čas. mus. spol. Olom. 1909, 49 sl.). Ostatně Bulhaři opevnili celou říši zásekami a trnitým plotem, jak dosvědčuje Masʿúdí (*Harkavi*, Сказанія 126; srv. *Jireček*, Arch. Ep. Mitth. X. 139).

dobývajíce země, ponechávali jim starou slovanskou organisaci. V pramenech na dále vystupují ἄρχοντες Slovanů, kdežto vládce bulharský nese do doby Krumovy obyčejně titul **κύριος, ἀρχηγός**, též *βασιλεύς*.[1])

Takovým způsobem utvořil se na východě staré Moesie na ráz nový stát, vedený sice turkotatarskými Bulhary, ale v jádru a převalnou většinou slovanský, jenž sahal na jihu k Haemu, na západě od průlivu Iskru k hranicím panství avarského na Dunaji.[2]) Byl-li Dunaj sám severní hranicí, nevíme a rovněž při východní, již z hruba tvořilo Černé moře, nevíme, zdali města Konstancia, Balčik a Varna dostala se hned do rukou bulharských. Později se pohraniční pevností objevuje Deultos neboli Deulton (dn. Jakasly) v Burgaském zálivu. Stát tento, postavený na výbornou geografickou basi, uvnitř silný a konsolidovaný, podporován byl i zevně řadou příznivých okolností: oslabením Avarů, roztříštěností slovanských kmenů na ostatním poloostrově a hlavně úplnou desorganisací říše římské, do jejíchž osudů knížata bulharská počala ihned úspěšně zasahovati. I vzmáhal se tak rychle,[3]) že už

---

[1]) Srv. *Σεβέρων ἄρχων Σκλαβοῦνος* (Theofanes ed. *Boor* I. 436), *Σκλαυινῶν ἄρχοντες* za Kruma (Theofanes 491, 497); jinak samostatná knížata slovanská dostávala zde titul ἔξαρχος nebo ῥήξ. O těchto titulech v říši bulharské srv. *Zlatarski*, Сборникъ XV. 22.

[2]) Kde byla tato západní hranice proti Avarům, je ovšem těžko říci. Soudil bych, že sahala aspoň k Timoku (*Golubinskij*, Очеркъ 4 a *Šafařík*, SS. II. 175, ji vedli až k srbskému Bělehradu) přes to, že Serdiku drželi Římané až do r. 809 (*Jireček*, Romanen I. 30), neboť už před r. 822 byli Timočané pod panstvím bulharským a koncem VII. století nesmíme avarskou hranici hledati hluboko ve vnitrozemí. Ale jisté to není. Srv. o tom dále na str. 417. O jižní hranici srv. výše na str. 406. pozn. 2. Podle *Zlatarského* (Исп. 1902, 474) běžela jižní hranice říše Asparuchovy podél Staré planiny k Iskerskému průlivu a dále zprvu po Vračanské planině k ř. Ogostu při dědině Chajredinu a podél starého okopu, který se táhne na pravo k severu až k Dunaji mezi osadami Kozlodujem a Cibrem. Později, když podle svědectví armenského geografa (srv. *Patkanov* v ЖМНП. č. 226, 26) Asparuch zatlačil Avary k západu, hranice od Vračanské planiny běžela prý po Berkovské planině na sever k ř. Cibru k selu Dъlgodělcům a zde spadala v jedno s okopem, který se táhne na sever k Dunaji při městě Lomu. *Balasčev* (Бѣлѣжки 19) uznává už za Asparucha zadunajské Bulharsko, kde vládl Asparuchův náměstník.

[3]) O této nejbližší historii bulharských knížat, mezi nimiž po smrti Asparuchově (701) vynikají hlavně Tervel (do r. 722), Telerig (do r. 777), Krum (c. 803—814), Omortag (814—831/2), Malamir (do 836/7), Presjam (do 843/5) a Boris (843/5—884/5), srv. hlavně nové studie *Zlatarského* Българскитѣ

za Teleriga, po r. 773, spatřujeme snahu po sjednocování, zejména po připojení Berzitů,[1]) za Kruma vidíme, že stát zaujímá i kraj na severu Dunaje asi k Dněstru,[2]) že za Presjama a Borisa zaujímá střední a severní Makedonii až po Ochridu[3]) a sahá na severozápadě až po Rašku, jak víme ze zprávy Konstantinovy o bojích mezi Borisem a Srbskem[4]). Koncem IX. a poč. X. stol. za Symeona (893—927), jak víme zase z chrysobulů, kterými Basilios II. r. 1020 potvrdil territoriální rozsah bulharských diecésí, obsahovala říše biskupství v Srěmu, Bělehradě, Braničevu, Niši, Rase, Lipljanu, Prištině, Prizrenu (s Chvostnem u Peće), Ochridě, Kosturu, Dibře, Devolu, Moglenu, Bitolji, Serbiích (Serfidže v jižní Makedonii), Glavinici (na Akrokeraunském zálivu pod Avlonou), Černiku, Chimaře, Adrianopoli, Kozile, Joanině (vesměs v Albanii), Petru, Verreji (v Thessalii) atd., tak že zaujímala nejen celou Makedonii, ale i Albanii, Thessalii a část západního Srbska se Srěmem.[5])

князе отъ рода Дуло (Псп 1902, 473 sl.), Вългария прѣзъ VIII. вѣкъ (tamža 628 sl.; obě studie tvoří část knihy Студии по българската история. Sofia 1902 Ирнемницитѣ на Омортага (Псп., 1896, 755) a starší knihu *Jirečkovu* Dějiny nár. bulh. 113 sl., nebo *J. Balasčeva* Бѣлѣжки 26 sl.

[1]) Theofanes 447.

[2]) Odváděl ť tam za Dunaj do Bessarabie — tam byla *ἡ Βουλγαρία ἐκεῖϑεν τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ* (srv. dále o Slovanech dáckých) — Krum r. 813 množství zajatců z kraje adrianopolského; patrně mu tedy země zde náležela, a to nejspíše až po Dněstr. Srv. *Zlatarski*, Исп. 1902, 103, 105. Za Omortaga (814—831/2) svědčí o bulharských výpravách za Dněpr náhrobní nápis vojvody Akorsa (Исп. 1902, 95, 102).

[3]) Podle svědectví Žití sv. Klimenta ed. *Miklosich* 23 sl., jež uvádí Makedonii, Thessalii a Illyrikon osídlené od Slovanů-Bulharů, a ibn-Rosta (*Rosen*, Über Jahja 145—6). Srv. *Jireček*, Archiv sl. Phil. XXI. 609, *Rački* Hrvatska prije XII. v. I. Rad LVI. 82, *Zlatarski*, Сборникъ XXIV. 39, 50. Ostatně z toho, že Justinian II. Rinothmetos r. 688 vedl válku proti Bulharům a Sklavinii — pod kterouž rozuměti dlužno Slovany mimo říši bulharskou v Makedonii — možno souditi, že vliv, ne-li spojenství Bulharů s Makedonií, počal koncem VII. století. Patrně se počínala shoda a sjednocování a Justinian podle všeho toto spojování dvou nepřátel a rozšiřování moci bulharské chtěl překazit válečnou výpravou, — jenže se mu nepodařila (*Zlatarski*, Пер. Сп. 1902, 475). Dále srv. výpravu Konstantina Kopronyma r. 758 a po míru r. 773 snahy knížete Teleriga po připojení Berzitů (*Zlatarski*, l. c. 634, 653).

[4]) Srv. výše str. 377.

[5]) *Gelzer*, Byz. Zs. II. 42 sl., *Golubinskij*, Очеркъ 51 sl. (srv. o chrysobulech výše na str. 382). Zlatarski koncem století IX. vede jižní hranici od hradu Midie u Strandži planiny do střední Rhodopy a odtud na

Tím byla postupně v jedno vnější těleso spojena největší část balkánských Slovanů a souběžně s tím slučovali se slovanští kmenové i uvnitř v jeden národní celek, jak se zbytky starých jinorodců, tak i s nově přišlými výbojníky Asparuchovými, assimilujíce je sobě. Toto splynutí Slovanů s jinorodci, speciálně s přišlými Turkotatary, v nový národ, jemuž sice zůstalo jméno Bulharů, ale jenž byl a zůstal v jádru slovanský, stalo se poměrně brzy. V legendě o sv. Dimitriji rozlišuje se ještě jazyk bulharský a slovanský a ve zprávách o bojích VIII. stol. za Tervela a Teleca rovněž se rozlišují Bulhaři a Slované.[1]) Ale od té doby, co se Sklavinia dostala pod moc bulharskou a hranice říše rozšířily se přes celý Balkán, počalo se ztráceti jméno Slované a na místo něho nastupuje název Bulharů i pro Slovany. Tak čteme už v řeckém Životě sv. Kyrilla a Methoda, v legendě soluňské, v Žití sv. Klimenta[2]); také v chrysobulu Romana II. uvádějí se r. 960 *Σκλάβοι-Βουλγάροι* a později Slované na Chalkidice nazýváni jsou Bulhary.[3]) Při tom však o nějakém poturečtění,

---

západ po planině Bělasické přes Vardar (při Demirkapu), kolem Pelagonijského pole a jezer Přespanského a Ochridského tak, že vně zůstávali ještě Smolenci, Rynchini, Sagudati a Druguviči. Na poč. X. stol. běžela už hranice od Rhodopy k Sěru, jenž zůstal byzantský, a k Narši na řece Galiku (srv. dále str. 423), dále přes Vardar na planinu Pajackou, kolem Vodenu, po planině Karatašské a Něgušské k byzantské Vereji. Odtud běžela mezi Kajlarem a Kožany k vrchu Šinjaku, přešla horní Bystrici jižně Kosturu, směřovala ke Grammosu a obcházejíc oblast Kolonie běžela k Chimaře, míjejíc Argyrokastro (*Zlatarski*, Сборникъ XXIV. 146, 151, 159).

[1]) *Tougard* 190 *καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπιστάμενον γλῶσσαν καὶ τὴν Ῥωμαίων, Σκλάβων καὶ Βουλγάρων.* Srv. i str. 130: *ἅμα τε τῶν πάντων Σκλαβίνων καὶ Βουλγάρων.* Když táhl na pomoc Justinianovi II., vytáhl se vším lidem „Bulhary i Slovany“ (Theofanes ed. *Boor* 374: *συγκινεῖ πάντα τὸν ὑποκείμενον αὐτῷ λάον τῶν Βουλγάρων καὶ Σκλάβων*); totéž rozlišení objevuje se ve zprávě o boji Telecově r. 762 (Nikeforos 69). Také *Bordžané* arabských pramenů IX. a X. stol. jsou dunajští Bulhaři na rozdíl od Slovanů.

[2]) Žití sv. Kyrilla a Meth.: *τὸ τῶν Σθλοβενῶν γένος εἴτ' οὖν Βουλγάρων.* (Prameny děj. čes. I. 77), leg. soluňská: ѥзики словинскыѥ се рекше Бльгарє (*Ivanov*, Сѣв. Македония 63), Žití sv. Klimenta: *ἐξευρίσκουσι μὲν τὰ Σθλοβενικὰ γράμματα, ἑρμηνεύουσι δὲ τὰς θεοπνεύστους γραφὰς ἐκ τῆς Ἑλλάδος γλώσσης εἰς τὴν Βουλγαρικὴν* (ed. Miklosich str. 3) a rovněž: *ἐμεὶ δὲ τὸ τῶν Σθλοβενῶν γένος εἴτ' οὖν Βουλγάρων* str. 2.

[3]) *Drinov*, Заселеніе 166, *Ivanov*, Бълг. стар. изъ Македонии (Sofia 1908) 18, 22; Изв. арх. общ. V. 17. Je zajímavo, že termin „slověnský“ udržoval

potatarštění Slovanů nebo ztrátě slovanské krve a slovanského typu u pozdějších a nynějších Bulharů nemůže býti řeči. Jméno Bulharů rozšířilo se sice svým politickým významem brzy na ohromný okrsek Slovanů mezi Dunajem, Řeckem, Bílým a Černým mořem, ale při tom bylo vlastních tureckých Bulharů jen poměrně málo[1]) a seděli jen na nepatrném, omezeném místě na Kamčiji a v Dobrudži. Křížení jich se Slovany, podobně jako křížení, která byla ještě častěji v pozdější historii opakována po nových turkotatarských invasích, měla vždy jen lokální význam, pozměnila jen místy typ slovanský a vůbec nešla, abych tak řekl, přes hranice Dobrudži, Deliormanu a Gerilova. Slované zůstávali stranou. Vždyť se už první Bulhaři od nich isolovali, vystěhovavše Slovany těch končin vně své oblasti. Proto ostatní ohromné pole Slovanů „bulharských" zůstávalo této cizí setby prosto, zejména zůstali čisti Slované v centru poloostrova. Slovem, ti Bulhaři, kteří přišli s Asparuchem, nezbavili východní polovinu balkánských Slovanů slovanství; silná, vojensky organisovaná družina, která dovedla vládnouti a která jakožto panující třída všemu politickému celku předala své jméno, — byla počtem příliš slabá, aby mohla způsobiti nějakou hlubší změnu v národnosti slovanské a zůstala patrně isolována. Proto dnešní Bulhaři nejsou v menší míře Slovany, nežli Srbové

se stále až do poč. XIX. věku, kdy konečně na dobro vytlačen slovem „bulharský" (*Gjerić* 38, 42). Ale i při tom našel ještě na počátku XX. století *V. Kačanovskij*, že v jižní Makedonii selský lid udržel zhusta tento termin a dosud zval se prostě „*Словене*" (Изв. отд. русс. яз. VIII./II. 1903. 187—8, *Gjerić* 38), což potvrzuje z vlastní zkušenosti i *I. Cvijić* (Нек. проматрања 15). Je to zachováno tradicí a nevniklo v lid novým vlivem knižným nebo politickým, jak zřejmo z toho, že i Albanci nezvou makedonské Slovany Bulhary, ač se dnes tito šmahem sami tak nazývají, — nýbrž *Škjeji*, což vzniklo ze *Sklavi, Schiavi* (Cvijić, l. c.). Albanci zde tedy uchovali původní název. Na západě u Černé Hory jmenují Albanci zase Srby *Skja, Škja* (*Erdeljanović*, Кучи. Насела срп. зем. IV. 263). Ostatně se také v Rumunsku a v rumunštině udrželo *Scheia, Schêu, Schei* speciálně ve významu Bulharů a bulh. osad (srv. dále stať o Slovanech v Dacii).

[1]) *Zlatarski* (Псп. 1902, 325, 330) odhaduje počet Asparuchových Bulharů na 20—25.000, ovšem pouze na základě toho, že umístil tábor Asparuchův na ostrov sv. Jiří. Také *Drinov* (Погледъ 62, 92), *Jireček* (Dějiny 105) a nově *Ad. Bloch* (Bull. d'anthr. Paris 1906, 537 sl.) nepředstavují si Bulharů mnoho. Za to *Balasčev* soudí, že Asparuch přivedl celý národ, ale proti tomu správně se ozval *I. Trifonov* v Псп. 1903, LXIV. 305. Michal Syrský odhaduje průvod Asparuchův na 10.000 duší (*Marquart*, Streifzüge 484).

nebo Čechové a myslím, že na variace fysického typu, s nimiž se u Bulharů setkáváme,[1]) tak jako i na variaci jazykovou[2]) u mnohem větší míře působili zbytkové starých obyvatelů, s nimiž se Slované po celém poloostrově stýkali a mísili (rovněž jako i různé pozdější vlivy historické), nežli samotný kmen Asparuchových Bulharů, kterých jistě bylo proti Slovanům nepatrné množství a kteří byli z části už před tím proniknuti slovanstvím za svého pobytu v Zadunají.[3]) Zapadla tu jenom krůpěj krve cizí do krve slovanské.

Jak jsem právě naznačil, soudím, že Bulhaři vlastní nezanikli rázem a docela v Slovanstvu (dvůr se ovšem brzy poslovanil), nýbrž zůstali déle seděti v severovýchodním cípu dnešního Bulharska, mísíce se tam spíše s novými sourodými živly, jež později přicházely z jižní Rusi (Oguzy, Kumány, Pečeněgy, Tatary), nežli se Slovany, kteří zůstávali stranou. Ovšem, zdali se při tom zachovaly zbytky podnes, a zdali v některých kmenech a typech dnešního národopisného obrazu Bulharska smíme shledávati ještě přímé potomky starých Bulharů, je otázka, na niž si kladně odpověděti netroufám.

Před krátkou dobou prof. K. Škorpil vyslovil domněnku,[4]) že staří Bulhaři se zachovali mezi Silistrií, Šumnem, Varnou a Ruščukem v dnešních Turcích deliormanských (t. zv. Gadžalech), a také Zanetov shledává pozůstatky starých Bulharů ještě dnes v Gagauzech, Kyzylbaších, Gadžalech i Torlacích různých

[1]) O tom, že dnes typ Bulharů východních končin liší se značně od západních a makedonských, srv. hlavně předběžné studie Dra *Vateva*, uveřejněné v Bull. et Mém. de la soc. d'anthr. Paris. 1904, 437 se vší starší literaturou (srv. *Zlatarski* Псп. 1905, 281).

[2]) Srv. výše 308, 312. Naproti tomu není téměř stop jazyka starých Bulharů v dnešní bulharštině (*Jagić*, Archiv sl. Phil. XIX. 271, *Miklosich*, Vergl. Wortbildungslehre, 1876, Einleit., Vergl. Gramm. IV. 127).

[3]) Už v starém knížecím rodokmenu VII. století objevují se jména zřejmě slovanská *Gostun* a *Bezměr*. Srv. napřed str. 402.

[4]) Отчетъ на варненската гимназия (Varna 1898). Proti Škorpilovi vystoupil však *V. A. Moškov* (Турецкія племена на Балканскомъ полуостровѣ. (Изв. р. геогр. общ. XI. 3. str. 406. Спб. 1904). Srv. i ref. *L. Miletiće* v Пер. Сп. 1905, 256, který se o Škorpilově domněnce skepticky vyslovil i ve spisu „Старото българско население въ сѣвероизточна България" (Sofia 1902), str. 7, 20. Moškov sám má Gadžaly a Surguče v Odrinsku za zbytek Pečeněgů, Gagauze proti Jirečkovi, jenž v nich shledával Kumány XIII. a XIV. stol., za zbytek Černých Klobuků ruských letopisů (Turků-Uzů).

končin Bulharska.[1]) Theorie tyto nebyly však dosud dostatečně odůvodněny.

Původní oblast Slovanů, kteří se dalším vývojem vyvinuli v národ bulharský, zaujímala rozsáhlé prostranství mezi hranicí srbské oblasti na západě při Moravě, Ibru a Drinu, Adriatickým mořem od Drače k jihu a Černým mořem na východě. K ní přistupují i rozsáhlé slovanské končiny Valašska, Sedmihrad a východní poloviny Uher až po Dunaj a části Řecka, pokud byly Slovany osazeny, jak dále blíže poznáme. Byla to tedy nejrozsáhlejší slovanská oblast na jihu, ovšem ne všude stejnoměrně Slovany osídlená. Zbývaly v ní větší menší plochy prázdné, vylidněné, nebo kraje, kde se udrželo ve větší míře obyvatelstvo staré, buď ještě čisté (na př. Illyrové), nebo romanisovaní a graecisovaní Thrakové, nebo konečně. a to hlavně v městech, zbytky čistých Romanů a čistých Řeků.

Pohlédneme-li pak na celek těchto Slovanů, vidíme, že nám v něm vystupuje na počátku několik skupin kmenů, na něž se celkové osídlení rozpadává. Je to 1. skupina severní, moesská v staré Moesii (horní i dolní a Dakii balkánské) od Moravy mezi Dunajem a Haemem na východ k Černému moři; 2. skupina makedonská soustředěná v střední a jižní Makedonii, na Vardaru, Strumě a v okolí Soluně; 3. skupina zadunajská v staré Trajanově Dakii od středního Dunaje na východ, na jihu ohraničená Dunajem. K těmto třem skupinám na Balkáně přistupuje na konec 4. souvislejší skupina Slovanů v Řecku

---

[1]) *Zanetov*, Българ. населенне 64 sl., 75, 109. Poukaz na rozdíl černých a bílých Bulharů (черни — бѣли Българи) je snad správný (71), svědče pro odlišování světlých Slovanů od brunetních jinorodců, ale při spoustě pozdějších asijských elementů, které se dostaly do vých. Bulharska, neukazuje nutně na Bulhary VII. století. Důležitější by byl doklad jazykový (v mluvě Gagauzů jsou prý zachována stará slova řecká, kde bychom čekali slovanská), ale ten třeba teprve ověřiti. O Gagauzech, žijících v Bessarabii, v Deliormanu, Tuzluku a Gerilovu (mluví turecky, ale při tom jsou vyznání křesťanského), srv. *Niederle*, Slov. Svět. 157 (na str. 190 literatura). Podobně franc. anthropolog *Ad. Bloch* (l. c.) domnívá se shledávati v typu Bulharů (na př. ve formě nosu) stopy původních tureckých Bulharů, ale stáří tohoto znaku nedoložil. Týž o bílých a černých Bulharech psal v stati „De la transformation d'une race de couleur en une race blanche", čtené v anthrop. spol. pařížské r. 1901 (Bull. 1901, 240.)

usídlených. Ovšem není pochyby a máme toho také doklady, že i mimo tyto oblasti byli slovanští kmenové, tak na př. v centru poloostrova v staré Dardanii, v Dakii středozemní, v horní a západní Makedonii, ve vlastní Thrakii na jih od Staré planiny, dále na západě v Albanii, — ale tam jich bylo buď méně nebo nemáme zatím bližších zpráv, jak o tom dále vyložím. Podle těchto skupin probereme nyní bulharské Slovany a kmeny, kteří zde v VII.—VIII. st. vystupují. Geografie Mojžíše armenského ze VII. stol. odhadla jich v Dakii, Makedonii a Thrakii 25[1]) a není třeba číslu tomu nevěřiti, máme-li celý Balkán na mysli, třebas nebylo a nemohlo býti přesné.

1. Slované severní (moesští).

Tato skupina, tvořící jádro pozdějších Bulharů a zprvu také Bulharsko v užším slova smyslu, neboť sousední makedonští byli rozlišováni a zváni oproti ní **Σκλαυινία, Σκλαυινίαι** (srv. dále str. 421), skládala se z kmenů usazených mezi Dunajem a Haemem od Timoku do Černého moře. Do ní náležely:

1. kmen Sěverů,[2]) jenž při příchodu Bulharů seděl kdesi blíže Dunaje, snad v Deliormanu a v okolí Šumna, ale odsud hned,

---

[1]) Srv. ruský překlad této geografie od *K. Patkanova* v ЖМНП. 1883. Nr. 226, 25. V dříve známých rukopisech čtlo se pouze: Ѳракія . . . въ которой живутъ 25 славянскихъ (Sklavajin) народовъ. V jiném lepším textu Sucrim odkrytém čteme: „Великая страна Дакія; въ которой живутъ Склавы — 25 народовъ. Мѣста ихъ войной заняли Готы, прибывшіе изъ острова Сканіи, называемой Германскимъ Геміусомъ. Но Склавы перейдя рѣку Дунай, заняли себѣ другую область въ Ѳракіи и Македоніи и прошли въ Ахаію и Далмацію . . . Srv. Archiv f. sl. Phil. XXV. 313.

[2]) Forma jména zní u Theofana **Σέβερεις**, u Anastasia *Severes*, u geografa bav. *Sebbirozi*. Podoba, resp. shoda jména jednak s asijským kmenem *Sauriah*, uvedeným Said-ibn Batrikem ve válkách Herakleiových proti Peršanům, dále s urálskými Sabiry (*Σάβειροι*) a konečně a hlavně s ruskými Sěverjany na Desně, Sejmu a Sule, přiměla mnohé badatele ku genetickému spojování těchto balkánských Sěverů s některým z jmenovaných; s prvým na př. *Thunmanna* (Untersuch. 108), s druhým *Šafaříka* (II. 174, 220) a *Roeslera* (Rom. Studien 236). Nejvíce pravděpodobnosti by mělo spojení se Sěverci letopisu, neboť jméno je totožné, a nelze vyloučiti možnost toho, že část nějakého kmene východní skupiny byla proudem jižního stěhování stržena k přechodu přes Dunaj. Ale samo jméno přece nestačí, abychom z možnosti této utvořili jistotu. Za to je pravděpodobno, že v Sebbirozích geografa bavorského (*Sebbirozi* habent civitates XC) skrývají se podunajští Sěverci, jak by nasvědčovalo to, že následují za nimi ve výčtu hned Ugliči (*Unlizi*). Srv. *Králíček*, Der s. g. bair. Geogr. 8. (Zs. d. Ver. Gesch. Mährens 1898).

poněvadž kraj deliormanský zaujali sami výbojníci, přestěhován byl na jih k Malému Balkánu od průsmyku čalykavackého na východ k lopušněnskému a guličskému (viz str. 407) a zůstal zde na dále pohraničným kmenem, jehož úkolem bylo hájiti východních průsmyků balkánských proti Řekům. Část těchto Sěverů nepřešla však, jak se zdá, vůbec Dunaj a zůstala seděti v jižních Uhrách a Valašsku, kde se udržela v kraji mezi Temešem a Černou památka na ně, ve jménu stolice severínské. Jiný útržek dostal se snad do Řecka, značí-li slov. jméno epirské osady *Sevrani* (*Σεβράνη*, okr. skraparijský) Sěverjany.

2. sedm kmenů (*ἑπτὰ γενεαί Σκλαυινῶν*, septem generationes Sclavinorum), jež uvádí v Dolní Moesii Theofanes a po něm Anastasios (srv. celý citát výše str. 407). Jmen těchto sedmi kmenů mimo právě uvedené Sěvery byzantské prameny neuvádějí.[1])

Neznáme-li jich však z řeckých, známe aspoň něco k tomu ze západních pramenů, neboť část těchto Slovanů, totiž Timočané a Moravané patří nejspíše mezi ně. Viděli jsme už dříve při výkladu zprávy Theofanovy o příchodu Bulharů, že Asparuch rozsadil těchto sedm slovanských kmenů na jižní hranici nově povstalého státu bulharského, tedy při Staré planině a na zá-

---

[1]) Nanejvýš bychom mohli říci, že se na ně vztahuje povšechný název Podunavců, který v řeckém překladě *Δανούβιοι* zachoval autor traktátu připisovaného Caesariovi Nazianckému (Dialogi 110, srv. citát výše na str. 121), a který v starém bulharském překladu přeložen je slovem Доунавеис. (*Gorskij* a *Nevostrujev*, Описаніе слав. рукописей Моск. синод. библ. III. Srv. *Pogodin* Слав. иер. 50.) Na to poukazují i Дунайци Kijevského letopisu c. VI. (rk. troj, radz., Akad.) i jména osady *Podunavci* v Srbsku, nebo *Dunavce* v Staré Planině (*Jireček*, Cesty 158). Jsou-li *Sebbirozi* geografa Bavorského Sěverci, pak je rovněž pravděpodobno, že kmen, ve výčtu sice dále posunutý, označený podivným jménem *Eptaradici*, není než jméno uměle a zkomoleně utvořené Bavorským geografem nebo některým z jeho zpravodajů, ze zpráv o 7 kmenech (*ἑπτὰ γενεαί*) podunajských Slovanů, jak ostatně připomněl i *Králíček* (l. c., 8, 15), neboť jinak o nějakém kmenu Eptaradiců slovanských žádný pramen nic neví. Celé místo zní takto: *Sebbirozi* . . . *Unlizi* . . . *Neruiani* . . . *Attorozi* . . . *Eptaradici habent civitates CCCLXIII*, *Uuillerozi* . . . *Zabrozi* . . . *Zabrozi* . . . *Znetalici* . . . *Aturezani* atd. Jenže bych nevykládal jména jako Králíček za hybridum z ἑπτα + slov. *rodiči* od *rod* (tedy za částečný překlad slov. *Sedmirodců* — nýbrž spíše za latinisovaný tvar z řeckého pramene, který mluvil o sedmi kmenech Slovanů, užívaje místo Theofanova γενεά slova ῥάδιξ — větev, tedy místo ἑπτὰ γενεαί — měl ἑπτὰ ῥάδικες — z čehož pak povstalo lat. Eptaradici. Slovo ῥάδιξ je doloženo v pozdější řečtině. Srv. *Pape* s. v.

padní, kde se stýkal nový stát s panstvím Avarů v Uhrách, a kde měli býti tito Slované první hradbou proti útoku avarskému. Je tedy pravděpodobno, že nejen kmen Moravanů, totiž Slovanů, sedících při horní (bulharské) Moravě, doložený určitě arcibiskupem Moravanů, účastnícím se Fotiova soboru r. 879,[1]) dále archontem Moravie u Konstantina[2]) a konečně slovanským textem legendy soluňské, kde je kníže moravský zároveň čítán mezi knížata bulharská,[3]) nehledíc k pramenům méně jistým,[4]) ale i sousední Timočané náležejí k sedmi kmenům Theofanovým, kterými obsadil Asparuch hranici jižní a západní. Neboť jako Moravané, tak i Timočané (*Timociani*) byli už velmi brzy ve svazku bulharském; připomínáť o nich annalista výslovně, že před r. 818 z něho odpadli, hledajíce pomoci u Franků, kteří zatím ovládli Pannonii a stali se jich mocnými sousedy (Timociani, qui nuper a Bulgarorum societate desciverant et ad nostros

---

[1]) *Ἀγαθὼν Μωράβων Assemani* Kalend. III. 138 (*Šafařík* SS. II. 229).

[2]) U Konstantina Porfyr. (de ceremon. II 48), ed. Bonn II. 691) připomíná se *ἄρχων Μωραβίας*, podobně jako archon Serbie, Dukly, Travunie a Zachlumska atd. (srv. i tamže 601), nebo u Theofana archon Berzitie (ed. *Boor* I. 473). Srv. k tomu správný výklad Šafaříkův (SS. II. 230 sl.).

[3]) и чꙋхь Блъгаре ѡ мнѣ говорѣ. Великій кнꙗзъ Десіміръ Моравски и Радивои кнꙗзъ Прѣславски и вси кнꙗзи Блъгарски собраша се около Солꙋна и ратоваꙋꙋ Солꙋна за 3 лѣта. (*Ivanov*, Сѣверна Македония 64).

[4]) Mám na mysli řadu dokladů, u nichž může vzniknouti pochybnost, zdali běží o tyto Moravany balkánské či o severní Moravany české. Sem patří zpráva annalisty franckého (srv. stranu násl.), podle níž r. 822 přišla k císaři Ludvíkovi poselství Praedenecentů, Avarů, Abodritů a Moravanů (*Marvani*), dále Masʿúdí, jenž píše, že se v kraji Moravanů usídlili nedávno mnozí Bulhaři (*Marquart*, Streifzüge 105, *Harkavi*, Сказанія 136). Rovněž není jisto, zdali *Merehani* geografa bavorského, ač jsou uvedeni po *Marhariech*, t. j. Moravanech českých a vedle Bulharů, jsou na jisto Moravani balkánští, jak soudil *Šafařík* (II. 229) a *Drinov* (Заселенie 155). (Marharii habent civitates XI., Uulgarii regio immensa et populus multus, habent civitates V, eo quod multitudo magna ex eis sit et non sit eis opus civitates habere. Est populus quem vocant Merehanos, ipsi habent civitates XXX. Istae sunt regiones, quae terminant in finibus nostris.) Umístění geografovo svědčí ovšem na jižní. *Králíček* má je za severní (Zs. f. Gesch. Mährens 1898. c. III.), ale nesmíme zapomenouti, že se patrně od severodunajské Moravy rozeznávala i pannonská Morava (srv. výše str. 363). O Volfově výkladu Marehanů srv. výše na str. 361. Konečně bych dodal, že nesprávně *Šafařík* (Sebr. spisy III. 76) a po něm *Geitler* (Poetické tradice 14) ve jméně dnešních makedonských *Mrvaků* (Мърваци), sedících mezi Demirhissarem, Nevrokopem a Sěrem (*Niederle*, Slov. svět 154), viděli zkažený název ze starého **Moravaci*.

fines se contulerant.[1]) Proto také čítám i Moravany i Timočany hned od počátku dějin mezi kmeny bulharské a mezi sedm kmenů Theofanem blíže neoznačených.

Poněkud jinak se to má se sousedními Abodrity a Braničevci.

V průběhu událostí, které se poutají k letům 818—822 a zejména k odboji knížete Ljudevíta proti Frankům, vystupují jednak v bojích, jednak v jednáních s císařem Ludvíkem různí kmenové slovanští.[2]) Z nich někteří nemají s Balkánem co činiti, a vystupují-li vedle kmenů balkánských, je to náhoda. Náhodou měli patrně též s císařem různá jednání, sešli se současně jich poslové s posly Jihoslovanů a annalista, nerozlišuje přesně, shrnoval je všechny v pojem ,,východních" Slovanů a akce jejich neoddělil. Vidíme na př. ve Frankfurtě r. 822 jednati císaře s Čechy, Lutici a Srby polabskými. U těchto Slovanů nemůže býti pochyby, že na Balkán nepatří; hůře je však s Moravany, o nichž jsme právě jednali, a ještě hůře s Abodrity. Abodrity známe jako silný pomořský kmen na severu při ústí Labe, a z textu nevyplývá, že by nemohlo běžeti o nějakou smlouvu s Abodrity severními, současnou jednání s Guduskany a Timočany v Herstallu r. 818, i ve Frankfurtě r. 822. Neváhal bych také Abodrity těchto zpráv míti za severní, kdyby nebylo jedné pozdější poznámky téhož annalisty franckého: *Abodriti, qui vulgo Praedenecenti vocantur et contermini Bulgaris Daciam Danubio adiacentem incolunt.*[3])

Nechceme-li v tom uznati nějaký omyl letopiscův, nezbývá po této poznámce, které ztotožňuje Abodrity s Praedenecenty a umísťuje je do bývalé Dacie, než uznati ještě zvláštní Abodrity

[1]) Ann. regni Franc. ad 818. Totéž se opakuje při r. 819. Z Converse Bag. 10, kde se líčí útěk Pribinův z Pannonie do Bulharska a návrat přes Sávu, vidíme, že bulharské panství sahalo v 30 letech IX. stol. k Sávě; od r. 829 ovládli i Srěm (srv. výše str. 410).

[2]) Ann. regni Franc. ad a. 818: Erant ibi (Heristallii) et aliarum nationum legati, Abodritorum videlicet ac Bornae, ducis Guduscanorum et Timocianorum, qui nuper a Bulgarorum societate desciverant et ad nostros fines se contulerant simul et Liudewiti ducis Pannoniae inferioris. ad a. 819: Timocianorum populum, qui dimissa Bulgarorum societate ad imperatorum venire ac dicioni eius se permittere gestiebat, ne hoc efficeret, ita intercepit. Ad a. 822: in quo conventu omnium orientalium Sclavorum, id est Abodritorum, Soraborum, Wilzorum, Beheimorum, Marvanorum, Praedenecentorum et in Pannonia residentium Abarum legationes audivit (Hludowicus).

[3]) Ann. Franc. ad a. 824.

jižní a pokusiti se o bližší výklad jména a sídel jejich, jakož i o výklad zřejmě zkomoleného jména *Praedenecenti*.

Kdybychom mohli jméno severních Abodritů, jež v annalech VIII. a IX. století a u Dětmara zní obyčejně *Abotriti*, u Helmolda a Adama *Obodriti*, vyložiti ze složky *ob* + *Odra*,[1]) měli bychom snadný výklad jména a snadné umístění i pro Abodrity jižní. Neboť známe i na jihu Odru, přítok Kulpy, a to už v pramenech IX. století.[2]) Obodriti jižní byli by kmen bydlící na této řece a tudíž podle svého položení kmen srbochorvatský. Ale uvedený výklad jména má při vší své svůdnosti jeden velký nedostatek. Abodriti severní neseděli při Odře, nýbrž v Meklenbursku mezi dolním Labem, Varnavou a Stepenicí, na západ od Luticů.[3]) Také mi chybějí slovanské analogie pro ethnikon, odvozené z předložky *ob* a jména řeky. Za třetí působí text dojem, že letopisec, jenž psal současně stále o severních Abodritech, uslyšev, že r. 822 nějaký kmen podobného jména vystupuje a žije dole vedle Braničevců a Bulharů, utvořil si stejný latinský tvar *Abodriti* i pro ně, ač ve skutečnosti jméno kmene jižního a jméno severních Abodritů asi nebylo totéž.

Za těchto okolností nezbývá než upustiti od uvedeného výkladu a spojené s tím lokalisace Abodritů na jižní Odře a vzhledem na ztotožnění s Praedenecenty, v nichž nejspíše smíme hledati staré *Braničevce* kraje požarevackého,[4]) umístíme nejlépe oba kmeny k východnímu Srbsku, kdesi k ř. Mlavě, tak jak ostatně naznačuje i letopisec, když je klade k Dunaji do Dacie[5]) vedle Bulharů.[6])

---

[1]) Tak vyložil *A. Brückner* (Bibl. Warsz. 1900 Luty. 207). Uvádím k tomu gallské analogie ethn. jmen Ambisontes, Ambidravi, Ambilici (*D'Arbois de Jubainville* Celtes 129, *Dottin* Rev. des études anc. VII. 1905 1. 58).

[2]) Ann. Fuld. ad a. 892: per fluvium Odagra usque ad Gulpam.

[3]) Srv. *Šafařík* SS. II. 607 sl.

[4]) Stará osada *Braničevo*, v pramenech *Brandiz*, *Brandiez* u Arnolda (ed. Leibniz II. 631, 678, 684), Ansberta. Historia de exped. Frieder. 23, 28, 29, 35, 40, **Βρανίτζοβα** u Jana Kinnama (III. 17, 19) a Nikety Choniata (24, 166, 347), **Βράνιτζα** v listině Basilia II. z r. 1020, v srb. památkách **Браничево** (*Daničić*, Рјечник s. v.) ležela při ústí Mlavy do Dunaje a biskupství braničevské v XI. stol. obsahovalo osady **Μορόβισκος** (**Μοράβος**, Morava při ústí Moravy), **Σφεντέρομος** (Smederevo), **Γρόντσος**, **Διβίσκος**, **Ἰσταυγλάγγα**, **Βροδάρισκος** (*Gelzer*, Byz. Zs. II, 52).

[5]) Že tato Dacie sousedila s Pannonií, dosvědčuje Einhardova vita Karoli M. 15.

[6]) Spojení Praedenecentů s Braničevem přijal už *Šafařík* (SS. II. 227) a *Zeuss* (Deutschen 614), po nich *Rački* (Documenta 327, 331 Rad. LVI.

Část byla při Braničevu (Braničevci) a Abodriti byla patrně část, sedící v jejich nejbližším sousedství, nejspíše za Dunajem na řece Bodrogu,[1]) kde jim zřejmě odpovídají i *Osterabtrezi* ve výčtu slovanských národů z IX. stol. od geografa Bavorského.[2]) Zdali sem patří i *Ostotrána* Mas'údího, nelze říci, při nejistotě správného čtení tohoto jména a geografického umístění.[3]) Tím, že oba kmeny, Braničevce i Abodrity, umístíme těsně vedle sebe, vysvětlíme také záměnu, resp. představu, že si byli totožni. Byl to asi jeden a týž kmen, jehož část seděla na levém břehu Dunaje při Bodrogu — odtud vzniklo *Abodriti*, — druhá na pravém při Braničevu — odtud *Praedenecenti*.

Už výše jsem naznačil (str. 394), že je lépe Braničevce a Abodrity podobně jako Moravany a Timočany vyloučiti z oblasti srbské[4])

111), *Píč* (Üb. die Abst. d. Rum. 43), *Roesler* (Rom. Stud. 202), *Grot* (Моравія 91, Изв. Конст. 153), *Kos* (Gradivo II. 48), *Marquart* (Streifzüge, 116, 140). Za to (*Drinov*, Заселение 156) byl proti tomu míně[illegible]. Drinov hledal severodunajské Praedenecenty v Dacii a Szaraniewicz docela na Prutu (Krit. Blicke 88). Sám vykládám jméno Praedenecentů za zkomoleninu Braničeva také na základě toho, že i Mas'údí uvádí vedle jiných slovanských kmenů, spec. vedle Guduskanů (*Guššánin*) i kmen *Braníčábin*, předpokládajíc, že čtení Marquartovo je správné (Streifzüge 102, 140). Harkavi čte *Chašánín*, *Barandžábín*, Charmoy *Chasábín*, *Brandžlábín* (Сказанія 136, 167). Nasvědčuje tomu i to, že Mas'údí zná řeku Mlavu, kterou ovšem mate s tokem Dunaje (*Marquart*, Streifzüge 115 sl.). V Ptolemaiově Pannonii setkali jsme se s kmenem *Πρηδανήνσιοι* (Ptol. III. 8, 3), jež mnozí spojovali s těmito Praedenecenty. Srv. však, co jsem pověděl o tom výše na str. 162.

[1]) Odtud jméno, jež letopisec zmátl se jménem severních Abodritů. Řeku *Bodrog*, přítok dolní Tisy, uvádí Anonymus Belae regis (ed. *Endlicher*) k. 14: „missi vero Salani ducis venientes ad castrum Zemlin et transito fluvio Budrug secunda die ad ducem Arpadium pervenerunt"; k. 17; „ubi Budrug descendit ad Thisciam." Spojení Abodritů s Bodrogem přijal už *Šafařík* (SS. II. 225) a po něm mnozí, i *Rački* (Rad LVI. 111 sl.), *Píč* (Věstník král. spol. 1888, 245).

[2]) Tak Osterabtreze vykládal už *Zeuss* l. c. *Šafařík* l. c., *Rački* l. c. a nověji *Králíček* (Der bair. Geograph, Zs. f. Gesch. Mährens 1898 l. c.).

[3]) Tak čte *Marquart*, Streifzüge 101; *Harkavi* četl *Astabrána* (Сказанія 136). Prvý je však ztotožňuje se Stodorany na Havole. *Charmoy* četl Abatrána (*Harkavi* 164).

[4]) Za srbské kmeny prohlásili je *Zeuss*, Deutschen 614, *Dümmler*, Alt. Gesch. 376, nověji na př. *Píč* (Věstník král. spol. 1888, 245, 246, Obodrity i Timočany) *Smičiklas*, Pov. hrv. I. 176 (i Timočany), *Nikolajević*, Ист. срп. 105, 47.; k Bulharům je připojili *Šafařík*, po něm *Grot*, *Drinov-Jireček* (l. c.) a mnozí jiní.

a připojiti sem k Bulharům. Vzhledem k tomu, že Abodriti s těmito Praedenecenty-Braničevci jsou pokládáni za jeden kmen, dále na základě umístění Praedenecentů-Braničevců na Mlavu, tedy do kraje, který původně nenáležel k oblasti srbské, nýbrž k oblasti rázu přechodného, kteráž však v prvých politických koncentracích připoutána byla k Bulharsku, neboť bulharská biskupství vznikla v Bělehradě, Moravě, Braničevu, Niši[1]) — je rozhodně lépe, vyloučíme-li nejen Timočany, ale i Braničevce a sousedící s nimi Abodrity[2]) z oblasti srbské. Tím však nijak netvrdím, že tito kmenové při dolní Moravě byli už od počátku ve všem bližší Bulharům, než Srbům. Jazykové nebo genetické příbuzenství jejich je nám jinak naprosto neznámé.

2. Slované **s t ř e d n í** (**m a k e d o n š t í**).

Druhým územím, kde byli slovanští kmenové hustěji soustředěni, byla stará Makedonie,[3]) tak naplněná Slovany, že její vnitro dostalo od poloviny VII. stol. speciálně název země slovanské: *ἡ Σκλαυινία, αἱ Σκλαυινίαι, Sclaviniae.*[4]) Tato Sklavinie byla zprvu nezávislá od nové říše bulharské, neboť první výpravy císařů směřují proti ní samostatně, nezávisle na Bulharech.[5]) V těchto

[1]) Srv. výše str. 382 pozn. 3, a str. 410.

[2]) Země bodrožská byla ovšem r. 824 ještě svobodna, neodvislá od Bulharska, když kmen letopisec (l. c.) zove *contermini Bulgaris*. Také Anonymus krále Bely stolici bodrožskou doby Arpádovy vylučuje z panství bulharského (terram quae iacet inter Danubium et inter Thisciam usque ad confinia Bulgarorum. Ed. *Endlicher* kap. 17).

[3]) Nové thema makedonské nalézalo se však mimo starou Makedonii v Thrakii a jižní část staré Makedonie dělila se na thema strymonské a thessalské.

[4]) Srv. citáty v poznámce následující a Barhebraeus II. 118, Etym. magn. (*Σκλαβηνίαι*).

[5]) Tak r. 657 podnikl císař Konstans výpravu proti Sklavinii a zajav mnoho barbarů, tuto provincii podrobil (Theofanes ed. *Boor* 347, Anast. ed. *Boor* 218, Kedrenos ed. Bonn 761). R. 687 Justinian II. pojal plán zmocniti se znovu Bulharska i země slovanské (*τοὺς Βουλγάρους καὶ τὰς Σκλαβινίας αἰχμαλωτίσαι βουλόμενος* dí Theofanes ed. *Boor* 364; srv. Anast. 231, Nikefor. Brev. ed. *Boor* 36, Kedrenos ed. Bonn 771, Zonaras XIV. 22, 9, Georg. Mon. ed. *Boor* 729, Ephraim v. 1472, Hist. misc. 1059 sl.) Roku 688 výprava ta skončena, aspoň pokud Sklavinie se týče, se zdarem. Slované byli podrobeni a mnozí přesazeni do M. Asie. Porážky však, kterých doznala brzy říše od Bulharů, zbavily asi Sklavinii nadvlády byzantské, neboť r. 758 Konstantin V. Kopronymos opětně podnikal výpravu proti Slovanům makedonským (*τὰς κατὰ τὴν Μακεδονίαν Σκλαυινίας ᾐχμαλώτευσε καὶ τοὺς λοιποὺς ὑποχειρίους ἐποίησεν.* Theof. ed. *Boor* 430). Další osudy už sem nepatří.

končinách podobně jako na severu v Zadunají, udrželo se také jméno Slovan jako ethnikon nejdéle v ústech balkánských obyvatelů. Stopy toho slyšeti lze ještě dnes a sousední kmenové albanští dosud zovou makedonské Slovany, ač si tito sami dávají jméno Bulharů — *škjeji* (vzniklo z ital. Schiavi), t. j. Slované.[1])

Příčinu tohoto naplnění Makedonie Slovany naznačili jsme už dříve při líčení historie vpádů barbarských. Byly to jednak přirozené poměry topografické, které výbojníky, hrnoucí se do severního Balkánu sváděly prostými podmínkami territoria do údolí Vardaru i Strumy; vedle toho však byla to ještě pověst o zámožnosti Soluně, která sem stále lákala barbary (srv. výše str. 225). Tím se stalo, že v VII. století bylo okolí soluňské široko daleko naplněno Slovany, o nichž nám šťastnou náhodou domácí prameny soluňské, totiž známé legendy o divech sv. Demetria, podaly řadu zpráv podrobných a zajímavých, jakých nemáme z té doby o žádné jiné skupině slovanské. Zejména vyniká druhá legenda, vyličující boje v VII. století. Z této legendy vidíme zároveň, že část Slovanů z nejbližšího okolí Soluně leckdy se chovala přátelsky k městu, a je velmi pravděpodobno, že do ní už velmi brzy vnikalo křesťanství,[2]) zatím co vzdálenější kmenové zůstávali pohany.

Také v samotné Soluni usazovali se Slované, kteří jistě rychle přejímali novou víru. Čtemeť v I. legendě, že se r. 597 uteklo množství přeběhlých Slovanů do Soluně a tam zůstalo.[3]) Že se Slované v Soluni už v IX. století velice rozmnožili, vidíme nejlépe ze slov. životopisu slovanských věrozvěstů, kterými císař Michael, posílaje je k severním Slovanům kázati víru křesťanskou, provázel Konstantina:

ва бо юеста Солоунıанина, да Солоунıане вьси чисто словѣньски бесѣдоуıѫтъ.[4])

Připomněl bych, že výpravu Konstantovu, kterou jsem v I. svazku (str. 237) datoval k r. 657, St. Stanojević v knize, vyšlé po mém díle, klade k r. 649 (Виз. и Срби II. 41, 215). Důvody jím uvedené mne však nepřesvědčily.

[1]) Srv. výše str. 412.

[2]) Srv. *Tougard* 143, *Tafel*, Thessal. XCII. Rosteh má zprávu, že Slované v okolí Soluně žijící v hustých lesích a dřevěných domech přijali křesťanství za cara *B-sûsa* (?) (*Rozen*, Зап. Акад. Petr. 1883. T. 44. Прил. 146.).

[3]) Kap. XIV. § 123, 130, 145.

[4]) *Pastrnek*, Dějiny sv. apoštolů (Praha 1902) 225.

A zde v Soluni a v sousedství města byla také podle dosavadních výsledků slov. filologie vskutku vlast toho jazyka, kterému se v mládí naučili, jímž později kázali slovanští věrozvěstové Konstantin i Methoděj a do kterého přeloženy byly jimi jejich učeníky nejstarší slovanské knihy církevní. Starou Kopitarovu i Miklosichovu theorii o zvláštní ,,staroslovenské" oblasti v Pannonii, jíž náležeti měl jazyk těchto knih, nelze více udržeti (srv. výše str. 361). Veškerá pozornost obrací se dnes k okolí Soluně, odkudž svatí bratří pocházeli a první zastance theorie makedonské, prof. Jagić, domnívá se, že jazykem církevních knih mluvilo se jakožto zvláštním dialektem slovanským v území mezi Soluní a Cařihradem.[1]) Řada slov přejatých do něho z řečtiny (na př. **сѫбота** — *σάμβατον* a j.) ukazuje také, že byla přejata z jazyka živého a ne cestou knižní.[2])

V okolí samé Soluně sedělo několik slovanských kmenů tak blízko, že konečně v majetku města zůstal jen neširoký pruh země kolkolem, asi 20 *km*. Vidíme to z hranic panství,[3]) které byly stanoveny mezi carem Symeonem a císařem Leonem r. 904, když tito slovanští kmenové dostali se pod moc bulharskou, zatím co Sěr, Voden a Verreja zůstaly císařskými. Známe je podle tří kdysi vytýčených sloupů, něco přes 1 *m* vysokých a nedávno náhodou nalezených. Jeden sloup nalezen byl v dědině Vardarovcích (Вардаровци) u Vardaru a dva u dědiny Narъši (Наръшъ), ležící 20 *km* severně od Soluně. Běžela tedy hranice patrně od Sěru přes Langadinské jezero po hřebenu gradoborské výšiny a mezníky stály jednak tam,

[1]) *Jagić*, Kirchensl. Sprache II. 81. Srv. i *Ščepkin V.*, Разс. Сав. кн. XI. Zde bych jen připomenul, že podle *Budiloviče* byla to sice bulharština makedonská, ale Konstantin nenaučil se prý jí v Soluni, nýbrž v Cařihradě od opsikijských, maloasijských Slovanů (Къ вопросу о зарожденіи церковнослав. языка. Труды VIII. арх. съѣзда IV. 73). Proti tomu se hned vyslovil *Korš* (tamže 74). *Novaković* hledá opět vlast jazyka v západní Makedonii a Epiru (Први основи 89—98).

[2]) *Vasmer*, Грекославян. этюды. (Изв. отд. р. яз. 1908. 388).

[3]) Srv. *Miletič*, Бълг. Пр. 1898. XI. 142, *G. Balaščev*, Новонайдениятъ надписъ отъ врѣмето на царь Симеона (Бълг. П. 1898, XII. 61), *F. Uspenskij*, Пограничный столбъ между Византіей и Болгаріей при Симеонѣ (Изв. р. арх. Инст. Konstantinopol III, 184 sl.), *J. Ivanov*, Българ. старини 7 sl., *Zlatarski* (Сборн. ум. XXIV. 158, XV. 30). Vardarský sloup nese nápis: ,,*Ἔτο(υς ἀ)πὸ κτ(ίσεως) κ(όσμου) ἰν(δικτιῶνος) 7 ὅρος Ῥωμαίων κ(αὶ) Βουλγάρ(ων) ἐπὶ Συμεὼν ἐκ θεοῦ ἄρχ(οντος) Βουλγάρ(ων) ἐπὶ Θεωδώρου ὄλγου τρακανοῦ, ἐπὶ Δρίστρου κομίτου*". Uvedený rok je 904, Theodor a Dristr jsou boljaři bulharští. Nápis druhého sloupu je silně porušen, takže zbývá jen několik slov.

kde Galik proráží výšinu,[1]) jednak při Vardarovcích na Vardaru. Na sever za touto hranicí seděli už samostatní slovanští kmenové. Ovšem i uvnitř území, jež městu zůstalo, byli Slované, neboť čteme u Jana Kameniaty, že r. 904 platili Druguviči a Sagudati na západě Vardaru městu daň a podobně zůstali v odvislosti města Rynchini, soudíc podle umístění (srv. dále).

V celku známi jsou v staré jižní Makedonii tito slovanští kmenové:

D r u g u v i č i, D r a g u v i č i.[2]) Seděli nedaleko Soluně a sice na západě mezi Verrejou a Soluní. Dosvědčuje to jednak II. legenda dimitrovská, jednak zpráva Jana Kameniaty z X. stol., podle níž Druguviči spolu se Sagudaty byli poplatni Soluňanům,[3]) i konečně zprávy pozdější o zdějším druguvičském biskupství (*ἐπ. Δρουγουβιτίας*) podřízeném metropolitovi soluňskému.[4]) Vedle

---

[1]) O podrobnějším běhu celé bulharskobyzantské hranice v Makedonii této doby viz studii *Zlatarského* (l. c.). Podle něho tato hranice od Rhodopy běžela k Sěru (byzantskému), odtud k Narši na Galiku, dále přes Vardar na plan. Pajackou, kolem Vodenu přes plan. Karatašskou, Něgušskou k Vereji, k vrchu Šinjaku, přes horní Bystrici jižně od Kosturu, k plan. Grammoské, a dále k Chimaře sev. nad Argyrokastrem (srv. výše str. 411).

[2]) Jméno zní v legendě *Δρουγουβῖται*, Jan Kameniates píše *Δρουγουβῖται* (c. 6). Jméno je totožné s ruskými Dregoviči mezi Pripetí a Dvinou, jež u Konstantina Porfyr. zní *Δρουγουβῖται*, (de adm. imp. 9), v Kijevském letopise Дреговичи, v radzivill. rukopise Дрегвичи. Ruská forma vykládá se obyčejně od byliny, převládající v blatitých lesích дрыгва, драгва, дрегва (od koř. дръг-), ač koncovka by spíše ukazovala na patronymikon od *Drag* (*Karskij* Бѣлоруссы. I. 68, *Drinov* Заселенiе 168). Bylo i v Polabanech selo *Draguviz, Drogaviz, Drogavizi* (*Šaf*. II. 123). Šafařík ze shody těchto jmen soudil (SS. II. 239, 252), že všichni Dregoviči jsou jednoho původu ruského. Jakkoliv nelze podobnou domněnku samu o sobě zamítnouti, přece pro ni v tomto případě pouhá shoda jména nestačí. Zamítl ji *Drinov* (l. c.), vykládaje jméno jižních za patronymikon od *Drago* (srv. Dragan, Dragul).

[3]) *Tougard*, Hist. prof. 119, 167, Jan Kameniates (Theofanes cont. (ed. Bonn 496): *ἔνθε καὶ πόλις τις Βέρροια καλουμένη κατῴκισται καὶ αὐτή περιφανεστάτη τοῖς οἰκήτορσι . . . ἐμπεριέχει δὲ τῷ διὰ μέσον χώρῳ τὸ πεδίον τοῦτο καὶ ἀμφιμίκτους τινὰς κώμας, ὧν αἱ μὲν πρὸς τῇ πόλει τελοῦσι, Δρουγουβῖταί τινες καὶ Σαγουδάτοι τὴν κλῆσιν ὀνομαζόμενοι, αἱ δὲ τῷ συνομοροῦντι τῶν Σκυθῶν ἔθνει οὐ μακρὰν ὄντι τοὺς φόρους ἀποδιδόασι* (Srv. i k. 20). Jan Kameniates popsal v X. stol. dobytí Soluně od kretských pirátů r. 904 (*ἅλωσις τῆς Θεσσαλονίκης*).

[4]) Leonis index eccl. (*Tafel*, Const. Porfyr. 47, Thessalon. 56, 59). Notitiae episc. ed. Parthey 100, 109, 208, 250 Srv. i *Tafel*, Symbol. geographiam Byz. spect. II. 55.

toho připomíná se však totéž jméno ještě v severozáp. koutě Thrakie, kde se hory rhodopské stýkají s Balkánem. Aspoň plovdivští metropolité mají od dob tureckých i titul exarchů thracké Dragovitie (*ἔξαρχος Θράκης Δραγοβιτίας*) a tam také teče říčka Dragovica nebo Dragovec s Karlovou do Marice, a jiná Dragovištica vpadá do horní Strumy.[1]) Ale existovali-li zde v Thrakii v VII. stol. zvláštní Draguviči, rozdílní od soluňských, je přes to velmi pochybné, jak ukázal už K. Jireček.[2]) Spíše se zdá, že část jižních Druguvičů uvázla v Prilepsku na středním Vardaru.[3])

S a g u d a t é[4]) seděli také na západu Soluně vedle Draguvičů, jak dosvědčuje výše uvedená zpráva Jana Kameniaty k r. 904, kdy Sagudati spolu s jinými Slovany pomahali hájiti Soluně proti Saracenům. Konstantin Porfyrogennetos mluví ve spisu *De ceremoniis* o slovanském kraji Subdelitii (*Σουβδελιτία*).[5]) Šafařík ztotožnil jej se Sagudatií soluňskou, což po něm i jiní přijali;[6]) ale zůstává to jenom domněnkou, ačkoliv je zjevno z textu Konstantinova, že běží o Slovany soluňské. O kolonii Sagudatů v Bithynii maloasijské viz dále v stati o Slovanech v Asii.

R y n c h i n i[7]) seděli podle II. legendy demetriovské také blízko Soluně a z celého textu, jenž líčí, jak se slovanští kmenové

[1]) *Jireček*, Cesty po Bulharsku 288, 360, 376, 392, 664. Jiná Dragovica je vrch u Ablanice sev. od Sofie, Dragovitska planina je v horách trnských, Dragovina v Rhodopě.

[2]) *Jireček*, Cesty 287 sl.

[3]) Podle Demetria Chomatiana: *τῆς τοῦ Πολόγου χώρας ἡ Δρουγουβιτικὴ κατεχόρευσεν ἐξουσία.* (*Tomaschek*, Zur Kunde der Haemus-Halbinsel, Wien 1887, II., 80. *Jireček* l. c., *Zlatarski*, Сборникъ XXIV. 40.)

[4]) Jméno zní v životě sv. Demetria *Σαγουδάται*, u Anny Komneny, která je připomíná v Malé Asii, *Σαγουδάοι* (Alex. XV. 2), u Jana Kameniata l. c. *Σαγουδάτοι*. Výklad zůstává nejasný. Šafařík na základě jména сакоулатинь v bulhar. popisu národů, pocházejícím z konce XII. nebo poč. XIII. st. (viz text u *Šafaříka* II. 732) a několika topografických názvů ze slovanských zemí dával přednost názvu *Sakulati* (II. 238).

[5]) De cerem II. 37. text: *Χρὴ εἰδέναι, ὅπως ἐδέξατο Μιχαὴλ ὁ βασιλεύς Σκλάβους τοὺς ἀνακτήσαντας ἐν χώρᾳ τῇ Σουβδελιτίᾳ καὶ ἀνελθόντας εἰς τὰ ὄρη καὶ πάλιν καταφυγόντας τῇ αὐτοκρατορικῇ βασιλείᾳ.*

[6]) Šafařík SS. II. 238, tak i *Drinov* Заселеніе 167. *Prokić* (Глас LXXVI., 295) klade Druguviče na západ od Vardaru k Vereji, Sagudaty na východ od dolního toku.

[7]) Tvar jména v legendě je jednou *Ῥυγχίνοι*, jinak vždy *Σκλαβῖνοι οἱ ἀπὸ τοῦ Ῥυγχίνου*. Dále uvedený zápis kastamonitského kláštera má tvar *Ῥηχῖνοι*. Původ jména kmene i řeky je nejasný. *Tafel* (Thessalon. XCI., 68) spojil je s přístavem Rentinou v zálivu Orfanském, *Hilferding* odvozoval

podělili o obléhání města — Strumenci obléhají od východu a severu, Rynchini a Sagudati od západu a od moře — lze souditi, že byla sídla jejich podobně kolkolem rozložena: Strumenci na východě při Strumě, Rynchini a Sagudati na západě.[1])

Dále lze viděti z téže legendy,[2]) že bylo jméno Rynchinů odvozeno od jména řeky; neboť se dí, že všichni tito Slované, jimž tehdy vládl kníže Pervund (srv. str. 235), dělili se na dvě části, na část od Strymonu (*οἱ ἀπὸ τοῦ Στρυμῶνος*) a na část od Rynchinu (*οἱ ἀπὸ τοῦ Ῥυγχίνου*). Tekla tedy někde na západě Soluně řeka Rynchinos zvaná. Jméno to se však nikde více nevyskytuje. Pouze Prokopios (de aed. IV, 3) uvádí u Soluně řeku jménem *Ῥήχιος* patrně totožnou (srv. dále i tvar *Ῥηχίνοι*), ale ani ze slov jeho není viděti, která řeka to je, zdali Galik či Vardar nebo některý jeho dolní přítok.[3]) Touto nejistotou vedeni, kladli někteří Rynchiny a ř. Rynchinos na východ Soluně k zálivu orfanskému, čehož však sdíleti nemohu.[4])

Tito Rynchini spolu se Sagudaty osadili také v VIII. stol. Athonskou horu podle řecké zprávy, chované v knihovně kastamonitského kláštera a vydané biskupem P. Uspenským. V ní se vykládá, že za doby císařů ikonoborců národy od dunajských končin a to Rechini, Vlachorechini a Sagudati, použivše doby vhodné, ovládli Makedonii a na konec došli do Athonské hory se vší čeledí; a poněvadž nebylo odporu, zůstali tam a byli po nějaké době od mnichů pokřestěni.[5]) Jmenovaní zde Vlachorechini jsou patrně románští Vlaši s Rynchiny smíšení. Rovněž z chrysobulu císaře Romana II. z r. 960 víme, že na Athonské hoře žili

od stsl. радъ (Собр. соч. I. 25), *Tougard* od jména řeky zv. u Strabona Rhiginia (*Ῥιγινία* VII. fr. 48), dnes Erkene, *P. de Bye* od thracké osady Rusia (*Tougard* l. c. 262, *Tafel* l. c.).

[1]) *Tougard*, Hist. prof. 148, 156.

[2]) k. 67, *Tougard* 150, 156, 168.

[3]) Srv. výše str. 32. Prokopios líčí Rechios jako řeku velikou, u jejíhož ústí byla tvrz Artemision.

[4]) Tak *Tafel* l. c. *Drinov* Заселенie 166, *Jireček* Děj bulh. 96, *Prokić* Глас LXXVI. 295, *Zanetov* Населенне 99, *Maretić* Slaveni 55. *Zlatarski* místuje je neurčitě mezi dolní Strumu a Vardar (Сборн. ум. XXIV. 151), *Šafařík* na nějaký přítok Strumy (II. 240).

[5]) *P. Uspenskij*, Исторія Аѳона I.—III. (Kijev-Petrohr. 1877-1892) III. 311, *J. Ivanov* Съв. Македония 67, Българ. старини 18. Příslušný text zní: *τότε δὴ τότε οἱ λεγόμενοι ῥηχῖνοι καὶ ἁπλούστερον βλαχορηχῖνοι καὶ σαγουδάτοι ἐξουσιάσαντες τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἁπλώσαντες ἀπὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς διάφορα μέρη ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, τέλος ἦλθον καὶ εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος μὲ ὅλα*

Slované[1]) a v jedné listině svatohorského kláštera z r. 1068 mluví se o hranici osad bulharských.[2]) Totéž potvrzuje několik porečtělých jmen topografických, původu zřejmě slovanského: Nizvoro, Cholomon, Ravana, Ravanikia, Lagerovo,[3]) dále v zografské listině řecké z r. 980 promíchaná slova slovanská a v jiné z r. 943 řada slovanských jmen mnišských.[4])

S t r u m e n c i.[5]) Z jasných zpráv demetriovské legendy je zřejmo, že sídla Strumenců byla někde na střední a dolní Strumě.[6]) Jako sousedi Soluně jsou připomenuti ještě Janem Kameniatem na dvou místech[7]) a později Konstantin Porfyrogennetos praví, že v thematu strymonském žijí Skythové (t. j. Slované) na místě Makedonců, od té doby, co císař Justinian Rhinotmetos přesídlil je do hor strymonských s této strany průsmyku.[8]) Drinov je bezdůvodně umísťuje pouze na Strumici,[9]) ač ovšem na ni také sahali. Na jihu byli patrně až u popsané hranice, jdoucí od Vardarovců přes Narъš k jezeru Langandinskému.

τοῦς τὰ γυναικόπαιδα. διότι δὲν ἦτο τινᾶς νὰ τοῦς ἀντισταθῇ καὶ νὰ τοὺς πολεμήση. Οἵτινες μὲ τὸν καιρὸν ἐπειδὴ ἐτατηχήθησαν ἀπὸ τοῦς ἁγίους πατέρας, ἐπίστευσαν καὶ ἔγιναν τέλειοι χριστιανοί.

1) *Drinov* Зас. 166, *Ivanov* Бълг. стар. 18, 22.

2) *τὰ σύνορα τῶν Βουλγάρων* (*Ivanov* Бълг. стар. 18).

3) *Drinov* l. c. K nim přistupují na Chalkidice ze XIV. stol. ještě jména Gradec, Lužьca čili Lužьcko, Kamenica a Konьdogrica (*Uspenskij*, Матер. для ист. землевладѣнія въ XIV. вѣкѣ. Odessa 1883, 2, 3).

4) *Ivanov* l. c. 14, 18.

5) V legendě *Σκλαβῖνοι οἱ ἀπὸ τοῦ Στρυμῶνος*, u Jana Kameniaty též *Στρυμονῖται* (c. 41).

6) *Tougard*, Hist. prof. 150, 156, 168, 182, 184.

7) Jan Kameniates c. 20. *τῶν πλησιοχώρων Σκλαβήνων, τῶν τε ὑφ' ἡμᾶς τελούντων καὶ τῶν ὑπὸ τὴν στρατηγὸν Στρυμόνος.* c. 41. *πρὸς ὑποδοχὴν δέ μᾶλλον τῶν Στρυμονιτῶν συμμάχων.*

8) Konst. Porf. de them. II. 3. *θέμα τοῦ Στρυμόνος .... καὶ Σκύθαι αὐτὸ ἀντὶ Μακεδόνων διανέμονται, Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου ἐν τοῖς ὄρεσι τοῦ Στρυμόνος και ταῖς διαβάθραις τῶν κλεισουρῶν τούτους ἐγκατοικίσαντος.* Drinov pochybuje o této zprávě (Заселенie, 164), vykládaje, že císař Slovany přemístil do hor, ač kontext může se vztahovati na domácí obyvatele řecké. Konstantin chtěl snad říci, že se Slované v thematu celém rozšířili od té doby, co řeckým obyvatelstvem odsud obsadil Justinian horské průsmyky. Ale zpráva jasná a bez podezření není.

9) *Drinov* l. c.

S m o l ě n é, S m o l j a n é.[1]) Smolěné jsou jediný kmen makedonský, kterého legenda o sv. Demetriu nevzpomíná. Ale jinak jsou doloženi dostatečně. Předně je uvádí nápis, bohužel porušený, který byl nalezen v rozvalinách starých Filipp severozáp. od Kavaly a který pochází z konce VIII. nebo počátku IX. stol.[2]) Potom se o nich zmiňuje Niketas Akominatos ve svých Dějinách z doby 1180—1206, uváděje úřední oblast Smolěnů — **θέμα τῶν Σμολένων** — kraj to nepřístupný, ale s mnohými městy a hrady.[3]) Později se jmenuje zde i biskupství smolenské, patřící pod metropolity filippské v Makedonii,[4]) a na konec v dnešním Smiljanu (tur. Ismilan) na pramenu Ardy smíme viděti právem vzpomínku na thema Smolěnů.[5]) Všechny tyto zprávy ukazují, že Smolěné sídleli na střední a horní Mestě a sahali až na horní tok Ardy. Drinov bezdůvodně kladl smolenský kraj na dolní tok Mesty a do dnešního kraje dramského.[6])

B r z j a c i, B r s j a c i.[7]) Mimo zprávu v II. legendě demetriovské, kde vystupují hned na počátku (ale pouze jednou) v řadě

[1]) *Σμολεάνοι* nápisu filippského, *Σμολένοι* pozdějších pramenů dále uvedených. Jméno je patrně téhož původu jako ruské Смоляне Kijevského letopisu. Ale právě pro tuto rozšířenost nelze ze shody této nijak usuzovati na společný původ, speciálně makedonské odvozovati od ruských, jako učinil *Šafařík* (SS. II. 251).

[2]) CIGr. IV. 318, Nr. 8691, *Ivanov*, Бълг. стар. 1., *Zlatarski*, Сборн. умотв. XXIV. 49. Nápis silně porušený zmiňuje se o výpravě bulh. kauchana proti Smolěnům, konče . . . *ὁ καυχάνος (ἐπὶ) τοὺς Σμολεάνου(ς).* Zlatarski jej klade do IX. stol (l. c.).

[3]) Nik. Akom. ed. Bonn, 680, 708.

[4]) *Jireček*, Cesty 284, *Drinov*, Заселеніе 165, *Le Quien*, Oriens christ. I. 1., *Gelzer*, Abh. bayr. Akad. I. Cl. XXI. Bd. III. Abth. 558. (*ὁ Σμολαίων*).

[5]) *Jireček*, Monatsber. Akad. Berlin 1881, 468, Archiv f. sl. Phil. VIII. 97, Cesty, 285. Tak i *Zlatarski*, l. c. 159. Později zde vystupuje jméno *Μερόπη* u Joana Kantakuzena (ed. Bonn. II. 402, 403, 421, 530), vlastně hora s řadou opevněných dědin, pastýři obývaných. Území meropské sahalo na východ k Morze, na jih ke Xanthii. Srv. výše str. 309.

[6]) *Drinov* l. c.

[7]) V legendě k. 37 *Βερζῆται*, kraj u Theofana *Βερζιτία*, v některých rukopisech *Βερζητία*, u Kedrena a Leona *ἡ Βερζητία*. Jméno vykládal Šafařík zprvu od *brěza* nebo od *brěgъ*, tedy *Breziči*, *Brěžiči* (SS. II. 237), později transkriboval podle moderního jména *Brsjaci*, odpíraje výklad (ČČM. 1847, II. Sebr. spisy III. 76). *Krek* (Einleit. 311) dává přednost formě Brъziti před Brzjaci. Jedná se tu však nejspíše o kořen, který vězí i v jménech říčních Brzina, Brzava, Brzaja, Brznik — totiž kořen *bъrz*, stsl. *бръзъ* — rychlý (бръзати — rychle běžeti). Srv. srb. брзац, rychlý člověk, брзак, брзица, slap vodní (Karadžić Lex.). Srv. též výše str. 157.

kmenů slovanských, útočících na Makedonii, Thessalii a Řecko, zmiňuje se Theofanes o tom, že bulharský vládce Telerig zamýšlel r. 773 napadnouti kraj Brzjaků a jej okkupovati,[1]) k čemuž však zakročením císaře zatím nedošlo. Berzitii připomíná potom ještě Kedren a Leon Grammatikos.[2]) Kde tito Slované seděli, není v těchto zprávách blíže označeno; jen tolik je viděti, že nebyli daleko od hranic říše bulharské, chtěl-li je Telerig připojiti, tedy někde v severnější části východní Makedonie. A poněvadž se dosud udrželo jméno *Brsjaci* (Бърсяцитѣ) pro lid, jenž seděl kdysi v okolí Bitolje, Ochridy, Prilěpu i Velesu a dnes je soustředěn hlavně v kotlině Kičevské, pak v Kruševu, Horní Prěspě, Prilěpu[3]) a Velesu, je pravděpodobno, že dnešní Brsjaci jsou staří Berzité a že stará Berzitie ležela asi v týchž končinách při středním Vardaru. Brsjaci byli velmi silný kmen, a Prokić se domnívá, že se stal střediskem a jádrem říše bulharské, která zde vznikla r. 976 po smrti Petrově (r. 969) a největšího rozsahu nabyla za Samuila r. 990.[4])

Mimo zprávy uvedené však máme ještě zprávu, že se kdesi v severním Řecku (podle obvyklého výkladu) nalézal v VIII. století kraj Slovany osídlený a zvaný *Βελζητία*.[5]) Ač by bylo na snadě souditi, že ve jménu omylem přepsáno **λ** za **ϱ** a že tu máme před sebou oddělenou část Brzjaků,[6]) přece bych dal přednost výkladu, který shledává v Belzitii pozměněný přepis thessalské

---

[1]) Theofanes (ed. *Boor* 447): *ἐδέξατο μανδάτον ὁ βασιλεὺς ἀπὸ Βουλγαρίας ιβ' χιλιάδας λ ὂν καὶ βοιλάδας πρὸς τὸ αἰχμαλωτίσαι τὴν Βερζιτίαν καὶ μετ[.]στῆσαι αὐτοὺς εἰς Βουλγαρίαν.* Srv. o tom *Zlatarski*, Пер. Сп. 1902. 653. *Balasčev* tuto Berzitii hledá však kdesi v Thrakii v nějaké pevnosti byzantské (Бѣлѣжки 37).

[2]) Kedren ed. Bonn. II. 17. , Leo Gram. ed. Bonn 188; u Theofana ed. *Boor*, I. 473 připomíná se archon Berzitie.

[3]) *V. Kъnčov*, Македония 30, Кичево и Прѣчиста (Библиотека III. 95), *Cvijić*, Проматрања 13, Антр. проблемы 26, 31. Srv. též *V. Grigorovič*, Очеркъ пут. по европ. Турціи. Kazaň 1848. 195, *Št. Verković*, Описаніе быта мак. Болгаръ. Moskva 1868. 17 sl., Изв. слав. семинара. Sofia II. 204.

[4]) Theofanes ed *Boor*, 473 k r. 799: *Ἀκάμηρος ὁ τῶν Σκλαυινῶν τῆς Βελζητίας ἄρχων* (jedná se o r. 799). Tak i *Tafel*, Thessalon. LXXVIII.

[5]) *Prokić*, Глас LXXVI. 236 sl., 286.

[6]) Tak *Hopf*, Gesch. Griech. 94. *Tafel* Berzity položil do Thessalie tam, kde zbylo po nich jméno městu Farsalu (Thessalonica LXXIX). *Drinov* přesně odděluje makedonské od thessalských (Засел. 163). Obé spojil *Šafařík* (SS. II. 237). Zanetov soudí (Българ. население 97), že přišli Brsjaci ze Sedmihrad, kde u Brašova dosud jedno místo sluje Bъrsa (Сборникъ IX. 280—94).

Velegezitie (o těchto slovanských Velegezičích v Thessalii viz dále str. 439), ovšem tehdy, běží-li tu vůbec o Řecko; neboť zpráva nezní konečně tak, aby se nemohlo mysliti i na Brzjaky makedonské.

Mimo tuto skupinu kmenů, jmény doložených, seděli v severní Makedonii a v staré jižní Dardanii a Dacii Mediterranejské jistě jiní kmenové slovanští, o nichž však zatím bližších zpráv nemáme; dosud na př. lid na Küstendilsku, Dupnicku, Džumajsku, Pijanecku, Kočansku a Štipsku representuje nám jazykově i tělesně skupinu zvláštní, jaksi samostatnou,[1]) a tak tomu bylo asi už dříve. Ale o těchto Slovanech v VII. a VIII. století nic nevíme. Pouze existenci Slovanů na Brěgalnici, přítoku Vardaru, a u hradu Ravna máme dostatečně doloženou aspoň pro IX. a X. stol. zprávami o pokřestění, které bylo zde provedeno, třebas jinak původ pramene je sporný.[2]) Zde bych také znovu připomněl, že jméno Pijanců na pramenech Brěgalnice doloženo je už ve XII. století v seznamu I. chrysobulu Basiliova (*Πιάνιτζα*, později *Πίαντζος*) v diecési morovisdské.[3]) Řecký život sv. Klimenta z X. stol. dokládá nám dále Slovany v Kutmičivici (*Κουτμιτζιβίτζα*), v kraji blíže neznámém, o němž víme jen, že do něho patřily Ochrida, Devol a Glavinica a že tam sv. Kliment učil od r. 898-9, — potom známe Slovany v kraji drembickém (*Δρεμβίτζα*) a velickém (*Βελίτζα*), majícím jméno patrně od řeky

---

[1]) *Ivanov*, Сѣв. Мак. 35, 36.

[2]) Slovany na Brěgalnici (Брѣгалница) a u hradu Ravna (Равьнь) uvádí t. zv. Soluňská legenda (Слово Кѵрила философа), vydaná, ale špatné, v Glasniku VIII. 146, odtud u *Bilbasova*, Кириллъ и Меѳодій II. Спб. 1871. 217, u *Voronova*, Главн. источники для ист. св. Кир. и Меѳод. Kijev 1877. 222 sl., *P. Uspenského*, Ист. Аѳона II. 1. 103 sl. a jinde ještě, nově a lépe *J. Ivanovem*, Сѣв. Македония 63. — O sporu, který se víže k původu této legendy a k osobě Kyrillově, viz *Ivanov* l. c., *Voronov* l. c. a hlavně *Jagić*, Arch. f. sl. Phil. IV. 297 sl. Ale tyto spory nemají pro nás významu, neboť nám stačí, že byla věrohodná tradice, podle níž seděli Slované okolo hradu Brěgalnice, vzdáleného asi 5 hodin od Strumice a že tam byli pokřestěni jedním z Kyrillových učedníků (podle Sobolevského Konstantinem biskupem brěgalnickým. Сборникъ нар. умотв. XVIII. 71). Slované na řece Brěgalnici jsou ještě doloženi v t. zv. Uspění sv. Kyrilla (*Bilbasov* II. 238, *Ivanov* l. c. 71). Na řeku tuto vůbec stará bulharská tradice kladla jedno z prvních středisk křesťanství. Srv. *Jireček*, Christl. Elem. 88.

[3]) *Gelzer*, Byz. Zs. II. 51, *Golubinskij*, Очеркъ 63, 259, *Jireček*, Christl. Elem. 85, Исп. LV.—LVI., 260. Srv. zde výše str. 310, kde dlužno zároveň doplniti v pozn. 5 doklad z chrysobulu Basiliova.

Velice (přítok Vardaru pod Velesem), a nějaké Drěnovice, dnes neznámé.[1]) Jména jako Drěn, Drěnovo, Drěnovci, Drěnok, Drjanovo jsou však velmi častá v Makedonii.[2]) Dalších jmen starých kmenů v Makedonii neznám, ale nepochybuji, že i jiné jednotlivé lidové skupiny nebo osady, jež se tam dnes rozeznávají, mohou původ svůj a svého jména vésti už z prvých dob osídlení.[3])

Na západ od Makedonie v dnešní Albanii nevíme o slovanském osídlení z prvých dob. Později ovšem objevují se i zde Slované a hojně, zejména v nomenklatuře,[4]) ale zdali sem přišli hned či teprve v dobách, kdy se k Drači rozšířilo panství bulharské —

---

[1]) Vita Clementis ed. *Miklosich* 19, 23, 26. Srv. o tom blíže u *Jagiće* Kirchensl. Sprache 60 sl. a *Pastrnka* Dějiny sl. apoštolů 147, 149. Jagić spojuje ř. *Βελίτζα* s řekou Velikou, tekoucí blíže Ochridu, ale na Flemmingově mapě Makedonie nalezl jsem přítok Vardaru Velitza u Velesu a vedle zápis Velitza planina. Notitia episcopatuum z doby císaře Leona (886—911) připomíná biskupy: *ὁ Δραμίτζης, ὁ Βελικίας* v metropoli filippopolské v Thrakii a biskupa *ὁ Βελικείας* v metropoli filippské (*Gelzer*, Abh. bayr. Akad. I. Cl. XXI. Bd. III. Abth. 558). *Jireček* toto velické biskupství hledá ve vých. Rhodopě (Christl. Element. 70). Srv. i *Zlatarski*, Сборникъ умотв. XXIV. 146, *Кънčov*, Македония 311, *Balasčev*, Климентъ, еп. словѣнски (Sofia 1898), *Novaković*, Први основи 67, 71, 81. O Glavinici srv. dále na str. 000.

[2]) *Кънčov*, Македония 311. Známe též Drěnovčany jižně od Tirnova (lid zvláštního dialektu, zvaný po dědině Drěnovu) a v Albanii u moře (v kraji Musakia) je osada Drěnovice.

[3]) Takové jsou názvy Mijaci, Torbeši, Kopanovci, Mrvaci, Turjaci, Kekovci, Rekanci, Esti nebo všeslov. ethikon Poljani (osada sev. od Vodenu) atd. Srv. *Niederle*, Slov. svět 153 sl. a *Zanetov*, Насел. 94 sl.

[4]) Srv. *Hahn*, Albanesische Studien (1854) I. 310 sl., 334; *Makušev V.*, Историческая разысканія о Славянахъ въ Албаніи въ срѣдніе вѣка (Varšava 1871). Končina za Drinem slula vůbec *Ζαγορία* (*Hahn* l. c. 310). Dále srv. *Novaković*, Први основи 40 sl., *Hilferding*, Соч. I. 283 sl., *Zanetov*, Българ. насел., 35 sl. Makušev uvádí v okolí Skadru z cestopisu Petra de Sancto Odorico r. 1416 jméno Schiava, via Schiavonesca, Schiavoci, Berdiza. V celém skadarském okruhu byla třetina Slovanů a čistě slovanské osady byly: Caldiron, Copenicho, Podegora, Liusta, Chagneva, Bodissa, Saol, Pesiugla, Logoa, Bardi, Crvetio, Cusmaci, Monte del oro; ale už tehdy měli vsi se slovanskými jmény Albanci: Lugi, Gradeza, Stoici, Vira, Chameniza, Schiovina. V střední Albanii známe málo. Ze starších cestopisů uvádí *Makušev* (str. 152): Bulgari, Seliza, Rassia, Rada, Malecuci, Bubileza, Prieka, Cermenica, Villa di Schiavi, Berrezi, Vrericha, Babugni, — a ještě dnes jsou tu jména slovanská: Struga, Baštovo, Gorica, Gradište, Nivica, Staraja, Ljaskoviči, Gormovo, Ljabovo. Z počátku XVI. stol. máme zprávu o Slovanech v kraji Opori u Elbassanu (*Cvijić*, Проматр 15.). V Korčanské eparchii žijí prý dosud (*Zanetov* 35) a *Novaković* mezi 72 dědinami této eparchie našel polovinu se jmény slovanskými (Први основи 43). Týž uvádí

r. 861 a 920,[1]) nedovedu pověděti. Po řadě slovanských osad zbyly dnes jen jména, lid sám podlehl Albancům.[2]) Při tom se ovšem osady středobalkánských Slovanů bulharských mísily se srbskými od severu. Jinak o slovanském osídlení Epiru viz dále na str. 438.

Za to nám II. demetriovská legenda dokládá Slovany ještě dále na východě Thrakie, někde poblíže města Bizye (*Βιζύη*) na severu Astiky (srv. mapu ke str. 56) a provincie Europy.[3]) Také bych připomněl, že kraj mezi Slivnem a Mesembrií už u Mojžíše Chorenského a později má jméno slovanské: — Z á h o ř í.[4]) Ovšem tito Slované, oddělení od ostatních, severních i makedonských, horami a bez opory proti Byzanci podlehli brzy byzantské nadvládě, z části i kultuře. Proto také máme o nich málo zpráv, jak dobře podotýká Drinov.[5]) Ale ještě dnes sahají Slované místy blízko k moři, na př. při ústí Marice.

Jak staré jsou tyto osady, resp. udržely-li se ze VII.—VIII. stol., nedovedu říci. Najisto však Slované pronikli už tehdy až k pobřeží, ba dobyli i některých měst, na př. Toperu.[6]) Podle Kantakuzena sídlili ve XIV. stol. Bulhaři v celé Rhodopě, v okolí Enosu při ústí Marice, v okolí Fere a Ksantije a rovněž máme zprávu z XIII. stol. o domácích Bulharech v okolí Kavaly.[7]) Bulharské osady mezi Cařihradem, Derkosem, Vizou a Čorlu jsou ovšem z velké části data nového.[8])

---

z Musakie slovanská jména Drěnovice, Slanica, Strum, Jagodina, Bitovo, Župan; hojná jsou i v okolí Beratu a v Malakastře (ač tu nikde již Slovanů dnes není). Zejména je slovanská dolina Špatská při řece Strěmnu, vlévajícím se do Devola. Celá jižní Albanie od řeky Škumbi na jih byla silně pobulharštěna až do Epiru, o němž dále více. *Šafařík* připomíná r. 1837, že při zálivu Artském v okolí Vojnice do té doby byly vsi slovanské (SS. II. 247). Je-li tomu podnes, nedovedu říci.

[1]) Leon Gramm. 235, 310, Kedrenos II. 312 sl. 529 (ed. Bonn).

[2]) Srv. výše str. 311.

[3]) *Tougard*, Hist. prof. 154: (*πόλις τῶν Βιζυτανῶν) τόπον . . . ἀλλὰ καὶ πλησίον τυγχάνοντα ἑτέρων Σκλαβίνων ἐθνῶν.*

[4]) *Patkanov*, ЖМНП. 1881. 26. Srv. i *Westberg*, Beiträge 304, 312. Srv. dále byzantské *Ζάγορα, Ζαγόρια, Ζαγορά* (Theofanes cont. ed. Bonn 164 sl., Kedrenos II. 153, Sym. Magister 666, Niketas Chon. 679, Zonaras XVI. 2). O Zagoře srv. *Zlatarski*, Сборникъ XXIV. 65, 70, *Jireček*, Cesty 95.

[5]) Заселеніе 171.

[6]) Srv. výše str. 198.

[7]) *Jireček*, Cesty 289.

[8]) Srv. *Drinov*, Засел. 171 sl., *Ofejkov*, Българитѣ подъ стѣнитѣ на Цариградъ. Псп. XXI—XXII., Статистика на населението въ Ениджe-Скеченската и Гюмурджинската каази. Псп. XXXI. *Zanetov*, Българ. насел. 33.

Slovanské kmeny v staré Makedonii a Epiru můžeme jak na základě historie, tak i na základě dnešního jazyka míti za kmeny, jejichž nářečí byla sice mezi západními a východními přechodného rázu, ale patrně už tehdy více skloněna k východním, tedy k jazykové skupině bulharské. Starou bulharštinu z okolí Soluně známe dobře — je to známý jazyk starých církevních knih slovanských, a že i dále v Makedonii a v Albanii měli Slované v jazyku svém příznaky „bulharské", vidíme na př. z toho, že se v staré nomenklatuře vyskytují *hojně* nosovky, ba i bulh. *št.*[1]) Totéž bude platiti o Slovanech níže v Řecku, které bylo o d t u d osídleno, — jak dále nesporně uvidíme (str. 445). Nemohu proto sdíleti mínění ani těch, kteří staré makedonské Slovany prohlašují za příslušníky srbské,[2]) ani těch, kteří hledají jiné východisko v tom, že je prohlašují za zvláštní větev, od Srbů i od vlastních Bulharů rozdílnou.[3]) Tím však nechci vylučovati možnosti, že se i sem dostaly části Srbů, jak by bylo ostatně při celém postupu

---

[1]) Srv. osady *Lungare*, *Longos* v eparchii drinopolské (Albanie), *Krongi* poblíže Delvina, *Lungarica*, přítok horní Vojuše. V Makedonii vypisuji ze soupisu *V. Kъnčova* (Македония, Sof. 1900, 301 sl.) tato jména osad: *Dumbija*, *Dumblen*, *Dumbovo*, *Dumbnica*, *Dumbovjani*, *Lunka*, *Lunki* (častěji), *Lunga*, *Lung*, *Glomboča*, *Glombočani*, *Rombi* (dvakráte), *Sumbotsko* (dvakráte), *Lunč* (stsl. лѫчниѥ). V jednom aktu iverského svatohorského monastýru z r. 980 čteme slovanské jméno *Ρωγχκαβηνα* (t. j. Ржкавина) a na témže poloostrově setkáváme se i se jménem *Λόγγος* (*Ivanov*, Българ. стар. 21). V Albanii u Janice máme dále osadu *Peštijani* (*Peštani* je i hora v drinopolské eparchii), jiné *Peštani* jsou v albanské Zagorii (srv. *Novaković*, Први основи 42—46, 106—111); v Makedonii znám dvojí osadu *Peštani* u Prilěpu a Ochridu, *Peštalevo*, *Pešterica* u Prilěpu, *Pešternica* u Tikveše (*Kъnčov*, 327).

[2]) Srv. výše str. 383, 400. Rovněž *Lavrov* (ЖМНП. 1901, VIII., str. 485). Také *Bož. Prokić*, Постанак jедне словенске царевине у Маћедониjи у X. веку (Глас LXXVI. 1908, 229) se domnívá, že i kulturně tito makedonští Slované byli odlišeni od Slovanů v podunajském Bulharsku (zde více podlehli vlivu řeckému) a že zejména zvyk světiti *slavu* náležel pouze jim (srv. i *Prokić*, Воjвода Ивац, наjстариjи истор. спомен о слави у Маћедониjи. Братство IX.—X. 5 sl. 1902). Ale to vše není dostatečným průkazem srbismu starých Makedonců.

[3]) Sem patří hlavně *Stojan Novaković*, jenž si vytvořil představu, že celý západní Balkán od Tisy a Moravy obsazen byl od větve *Slověnů* (větev, jíž náleží církevněslov. jazyk), kdežto východní od kmene *Antů* (t. j. pozdějších Bulharů). Srbové nejsou však částí Slověnů, nýbrž přišli po nich, později (Први основи 89—98; srv. též stať *Novakovićovu* „ћ и ђ у македон. народн. диjалектама" Глас XII. 1889). Srv. výše str. 381 pozn. 4 a 336 pozn. 1.

Slovanů na Balkán v kap. IV. vylíčeném, při všech těch výbojích vedených Avary z části od dolního toku Sávy — zcela přirozené. Při Bystrici setkáváme se, jak jsme už viděli (str. 397) se zřejmou starou osadou srbskou *Σέρβια*, dn. Serfidže, odtud vyšli Srbové maloasijské osady Gordoserby, srbské stopy shledali jsme i v nomenklatuře Řecka (srv. str. 398), jsou i v Bulharsku[1]) a není nemožno, že jednotlivý starý kmen, na př. Druguviči, byli více „srbští" než „bulharští", jak soudí P. Lavrov.[2]) Vždyť se ostatně srbská kolonie Serbia nalézala v jeho blízkém sousedství. Proto nesouhlasím s těmi, kteří odsud živel srbský vůbec vylučovali, ale ovšem živel ten během doby nadobro zanikl v bulharském.

3. Slovanė v Řecku.

Otázku, kdy Slované přišli do Řecka a tam se usadili, rozřešili jsme si již v kap. IV. při líčení vpádů slovanských na Balkán. Viděli jsme, že velké vpády spojené nepopíratelně s okkupací trvalou možno datovati už od r. 578, — před tím byly nanejvýše jen náběhy (str. 205 sl.) — a že od počátku vlády Herakleiovy Řecko bylo nejen na dobro ztraceno, nýbrž i veřejně za ztracené uznáváno. Tak dlužno vyložiti zejména zprávu Isidorovu: „*cuius initio* (imperii Heraclii) *Sclavi Graeciam Romanis tulerunt*" (srv. 212, 215, 230).

Zbývá nám zde ještě vyložiti, jak vypadalo blíže toto osídlení a spojená s ním slavisace řeckých krajů.

Vpády do Řecka byly hojné, Slované přicházeli často a v ohromném množství, jak dosvědčují přímé zprávy, a proto není divu, že jich tam také dosti zůstalo, že osídlili jednotlivé kraje hustě a při tom celé Řecko na čas ovládli.

Srovnejme jen znovu, jak si r. 581—5 Jan Efeský stěžuje, že po 4 léta celou Helladu i s Thessalií pálili a pustošili, zůstávajíce v zemi jako doma a jak ještě r. 585 „bydlili tam, rozsazeni a odpočívajíce", — což potvrzuje také Jan Biclarský slovy:

---

[1]) Podle *Mladenova* (Псп. 1902, 289) je v Bulharsku dnes ještě řada osadních jmen odvozených od jména *Srb*: Сърбе u Sevlijeva, Сърбеница u Rachova, Сърбляница u Berkovice, Сърбье v Trěvněnsku, Сърбиново u Panagjurište, Сърболашка u Sevlijeva. Mladenov má však za absurdní, mysliti při tom na kolonie srbské, s čímž nesouhlasím.

[2]) *Lavrov*, l. c. soudí tak na základě koncovky *-iči*. Ovšem koncovka *-iči* zde nutně z řeckého tvaru nevyplývá, poněvadž řeckým *-ῆται* mohl býti označen zvuk vzniklý z *tj* dříve, než se ustálily pozdější střídnice, na př. dnešní srb. *ć*. Srv. formy *Βερζῆται*, *Βελεγεζῆται*, *Βαιουνῆται*, *Ἐζερῖται*.

„(*Sclaveni*) *partes Graeciae atque Pannoniae occupant*".[1]) Srovnejme dále zprávu Euagriovu o pokoření celé Hellady, počínajíc r. 586—7 a souhlasné s tím zvěsti kroniky monembasijské a listu patriarchy Nikolaa, dále zprávy Michala Syrského, Barhebraea a Konst. Porfyrogenneta[2]) o tom, že se Slované usadili v Řecku a měli obsazený Peloponnes po 218 let v takové síle, že žádný Říman nesměl se tam objeviti. Srovnejme dále zprávy Michala Syrského o hospodaření slovanského knížete v Korintě v letech 587—9[3]) atd., až po výše citovanou zprávu Isidorovu, — a to zajisté stačí, abychom uznali, že se Slované počali v Řecku usazovati koncem VI. století a ne teprve v VII., jak se dříve soudilo.

K tomu potom přistupuje řada historických zpráv z doby pozdější, které dosvědčují, že Slované v Řecku vskutku zůstali dlouho seděti a svobodni, nežli se podařilo moci římské postupně je opět podrobiti, — nejdříve v severní Helladě, potom na Peloponnesu.

Když v letech 723—728 biskup Vilibald putoval ze Syrakus do Svaté země a zastavil se na Morei, leželo přístavní město Monembasia (na východním břehu Malijského poloostrova) podle jeho slov „v zemi slovanské".[4]) Rovněž Slovany (zv. Avary) v okolí Dyrrhachia a Athen dosvědčuje současně apokryfické Žití sv. Pankracia, biskupa taorminského.[5]) R. 783 poslala císařovna Irena logotheta Staurakia proti Slovanům, který je také v okolí Soluně a v Helladě podrobil a přinutil k poplatku. Při tom vnikl i do Peloponnesu a přivedl nazpět tolik zajatých a tak mnoho kořisti, že mu při návratu v lednu r. 784 vystrojili v Caři-

---

[1]) Srv. citáty výše na str. 203, 206, 207.

[2]) Srv. citáty výše na str. 210 a násl.

[3]) Srv. str. 215.

[4]) Vita Wilibaldi ep. (MG. SS. XV. 93): venerunt Saracusam urbem . . . et inde navigantes venerunt ultra mare Adria ad urbem Manafasiam in Slawinia terra. Ještě v XIV. a XV. století zvaly se některé kraje na Morei *Sclavinia* (*V. Vasiljev*, Славяне въ Греціи. Виз. Вр. 1898 V. 436 sl., *Kъnčov*, Македония 69; zprávy turecké). Srv. též *H. Gelzer*, Die kirchliche Geographie Griechenlands vor dem Slaweneinbruche (Zs. f. wiss. Theologie 1902, 430 sl., o Monembasii 432).

[5]) Srv. edici *A. Veselovského* (Сборникъ отд. р. яз. T. XL. Nr. 2. II. Эпизодъ о Таврѣ и Менiи въ апокр. житiи св. Панкратiя 65 sl.). V starém textu mluví se o Avarech. ale v novořeckém překladu Žití Pankraciova čteme: *ἤφεραν δὲ καὶ σκλάβους πολλοὺς Ἀβάρους ἀπὸ τὸν πόλεμον* (cit. *Vasiljev* 416—417). Ještě v XI. stol. patriarcha Nikolaos ve svém poslání k Alexiovi Komnenu nazývá slovanské oblehatele Patrasu Avary.

hradě slavný triumf.[1]) Nicméně Slované peloponneští nebyli tím ještě definitivně podrobeni, nýbrž teprve později. O dobývání Patrasu víme již, událo se r. 805 nebo 807.[2]) Tu byla pokořena Achaia. Ostatní Slované na Morei byli pokořeni na dobro teprve strategem Theoktistem za panování Michala III. (r. 847—9) až na Milingy a Jezerity v Taygetu, kteří se poddali Romanovi teprve r. 940.[3]) Ale přes tuto restituci římského panství praví v X. stol. Konstantin Porfyrogennetos, mluvě o Řecku: „*ἐσθλαβώθη πᾶσα ἡ χώρα καὶ γέγονε βάρβαρος*“ — tedy „poslovanila se celá země“[4]) a anonymní epitomator Strabonův na konci téhož století podobně si stěžuje: „*καὶ νῦν δὲ πᾶσαν Ἤπειρον καὶ Ἑλλάδα σχεδὸν καὶ Πελοπόννησον καὶ Μακεδονίαν Σκύθαι Σκλάβοι νέμονται*“, — a dodává, připomínaje, že po starověkých jménech je už veta: „*ἅπαντα γὰρ ταῦτα Σκύθαι νέμονται*“.[5]) Na změnu obyvatelstva svědčí ostatně i záměna jména

---

[1]) Theofanes (ed. *Boor*, 456): *Τούτῳ τῷ ἔτει εἰρηνεύσασα Εἰρήνη μετὰ τῶν Ἀράβων καὶ ἄδειαν εὑροῦσα ἀποστέλλει Σταυράκιον τὸν πατρίκιον καὶ λογοθέτην τοῦ ὀξέος δρόμου μετὰ δυνάμεως πολλῆς κατὰ τῶν Σκλαυινῶν ἐθνῶν. καὶ κατελθὼν ἐπὶ Θεσσαλονίκην καὶ Ἑλλάδα ὑπέταξε πάντας καὶ ὑποφόρους ἐποίησε τῇ βασιλείᾳ. εἰσῆλθε δὲ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ πολλὴν αἰχμαλωσίαν καὶ λάφυρα ἤγαγε τῇ τῶν Ῥωμαίων βασιλείᾳ.* Srv. Kedrenos ed. Bonn. II. 21.

[2]) V synodálním listu patr. Nikolaa II. k Alexiovi I. Komnenu a u Konst. Porf. De adm. imp. 49. Srv. citáty úplné výše na str. 210 a 211, kde je i ostatní literatura a u *Vasiljeva*, l. c. 419—422.

[3]) Konst. Porfyr. l. c. 49. Zde se potvrzuje trvalé přebývání Slovanů v okolí Patrasu a jejich příslušnost a povinnosti k patraské metropolii. V c. 50 vykládá obšírně o ostatních Slovanech na Morei, o vítězství Theoktistově a definitivním pokoření vzbouřených Jezeritů a Milingů od stratega Krinita Arotrasa. O celých těchto pozdějších bojích srv. hlavně uvedenou výbornou práci *V. Vasiljeva*, str. 423 sl. Konstantin dále (c. 50) připomíná ještě, že místodržitelé pokořeným Slovanům v Řecku dávali v čelo knížata — *ἄρχοντες*. (Srv. Leonis Tactica XVIII. 101.)

[4]) Konst. Porf. de them. II. 6. Zde též uveden jamb grammatika Euthymia „*γαρασδοειδὴς ὄψις ἐσθλαβωμένη*“ obsahující, ač jinak těžko přeložitelnou, zřejmou narážku na odchylnost typu slovanského. (Srv. *Laskin*, Соч. Конст. Багр. 54 a hlavně výklad *P. Kretschmera* v Arch. sl. Phil. XXV. 233 a *Vasiljeva*, l. c. 418.)

[5]) *Müller*, Geogr. gr. min. II. 574, 583 (Kn. VII. kap. 47 a VIII. k. 21). Novaković myslí, že pod terminem Skythů-Slovanů dlužno rozuměti různé národy turanské vedle Slovanů (Први основи 39). O stáři epitomatora srv. dissertaci *Dodwellovu* „De Strabonis Excerptore et aetate, quo vixerit“ (Geogr. Vet. scriptores gr. min. II. Oxoniae 1703, 168). *Sathas* klade jej do poč. stol. IX. Documents inédits. V. 1. Préface XV. (*Vasiljev*, 430 pozn. 5).

Ἕλληνες v *Ἑλλαδικοί.*[1]) Tito Slované seděli v Morei ještě v XIII. stol., neboť čteme v staré kronice, že vévoda Vilém II. (1246—1277) vystavěl v Lakonii pevné tvrze Mizitru, Leutron a Mainu, aby jimi ovládal Slovany v okolí usazené.[2]) A ještě v XV. stol. dosvědčuje Mazaris,[3]) současník Manuela Palaeologa (1391—1425) a rovněž Laonikos Chalkokondyles, že žili na Peloponnesu Slované.[4])

Ve zprávách právě uvedených připomínají se mimo všeobecné narážky na okkupaci slovanskou i jednotliví slovanští kmenové jménem. Jsou to, připojíme-li k Řecku i Thessalii a Epirus, na severu Vajuniči a Velegeziči, známí nám již z Žití sv. Demetria, a na Peloponnesu Milingové a Jezerité.

V a j u n i č i[5]) uvádějí se v II. demetriovské legendě pouze jednou ve zprávě, která povšechně vykládá, že mezi Slovany, vzbouřenými proti říši v Řecku a v Illyrii, byli i Velegeziči a Vajuniči.[6])

---

[1]) *Vasiljev,* l. c. 415, 419. Mnoho domácího obyvatelstva zničil také velký mor r. 746 (Theofanes ed. *Boor,* I. 422), zejména v Monembasii (r. 747 pustošil i Cařihrad).

[2]) *Χρόνικον Μορέως* ed. J. Schmitt (London 1904) str. 202 v. 3032 až 3040, *Buchon,* Recherches histor. sur la princ. française de Morée II. (Paris 1845) str. 111, v. 1658—1715 (cit. *Vasiljev,* 435).

[3]) *Ellisen,* Analekten der Mittel- und Neugriech. Lit. (Leipzig 1860) IV. 239, cit. *Miklosich,* Sitzungsber. Akad. Wien LXIII. 531 a *Vasiljev,* 437. O jiných benátských dokladech morejské Sklavonie do XV. stol. srv. *Sathas,* Mon. hist. Hell. I. 298 sl., *Sozonović,* Славяне 16, *Gelzer,* Neue Quellen zur Gesch. des lat. Erzbistums Patras (Leipzig 1903) 47 a *Vasiljev* 438.

[4]) De rebus turcicis I. (ed. Bonn 34, 35). Zde dí, že mluví všichni Slované jedním jazykem, třebas jsou jmény rozlišeni, i Triballové (t. j. Srbové) i Mysové (Slované bulharští) i Chorvaté i ti, kteří bydlí u hor Taygetských a Tainarských (*τῆς Λακωνικῆς ἐς τὸ Ταΰγετον ὄρος καὶ ἐς τὸ Ταίναρον ᾠκήμενον*).

[5]) Jméno řecky zní *Βαιουνῆται.* Jak znělo slovansky, je nejisto. Navržený Šafaříkem tvar *Vojniči* (patronymikum od *Vojin, Vojen*) zamítl už Hilferding (I. 24) a Krek jako nemožný (Einleit. 312). Později připomínaný termin *vojniků* v Albanii a jinde na Balkáně (tur. vojnikluk), vzniklý z privilegií při službě vojenské (srv. *Hilferding,* I. 25, *Matov,* Сборникъ IX. 58, *Jireček,* Cesty 251, 375, 498, 527, 534 sl.), nemůže býti ovšem ve spojení s Vajunity legendy.

[6]) *Tougard,* Hist. prof. 118: *Ἐγένετο τοίνυν . . . . τὸ τῶν Σκλαβίνων ἐπορθῆναι ἔθνος, πλῆθος ἄπειρον συναχθὲν ἀπό τε τῶν Δρογουβιτῶν, Σαγουδατῶν, Βελεγεζιτῶν, Βαιουνητῶν, Βερζητῶν καὶ λοιπῶν ἐθνῶν . . . . πᾶσαν τὴν Θετταλίαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν νήσους καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἔτι μὴν καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους καὶ τὴν Ἀχαΐαν πᾶσαν, τήν τε Ἤπειρον καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ μέρος τῆς Ἀσίας ἐκπορθῆσαι.*

Kde tito dva kmenové seděli, pověděno není. O Vajuničích obvykle se soudilo, že sídlo jejich bylo totožné s epirským krajem, zv. později v XI.—XIV. stol. *Vagenetia, Vagnetia, Bagenetia, Βαγενετία* mezi Joaninou a Glavinicí, tedy s jižní částí Epiru, na severu od zálivu Artského až po ř. Kalamas.[1]) Na zálivu Artském nalézáme vskutku podnes osadu *Vonitza* (Vojnica?) a jelikož je silné slovanské osídlení Epiru i jinak prokázáno nomenklaturou v celém Epiru (ještě dnes téměř polovice jmen je slovanská), zejména v kraji avlonském,[2]) není toto obvyklé umístění Vajuničů nemožné. Vadí mu pouze text legendy demetriovské (l. c.), kde jsou Vajuniči uvedeni mezi kmeny z okolí Soluně, spec. mezi thessalskými Velegeziči a makedonskými Brsjaky. Proto je také dříve Tougard kladl k Strymonu[3]) a nově G. Balasčev identifikuje s bogomilskými Babuny ve vnitru Balkánského poloostrova, bydlícími u Prilěpu a Velesu na řece a na planině Babuni; připomínají se zde už v XIII. a XIV. stol.[4]) Ale ani tento výklad není přesvědčivý.

---

[1]) Srv. *Drinov*, Заселеніе 172, *Hopf*, Gesch. Griech. 94, *Zlatarski* (Сборн. ум. XXIV. 70 sl.), *St. Novaković* (Глас LXXVI. 12 sl. Први основи 72), *Gelzer* (Byz. Zs. II. 42), *Maretić* (Slaveni 56), *Hilferding* (I. 25). Zlatarski hledá Glavinici mezi středním tokem ř. Vojusy a Ozumem u plan. Tomorské. Srv. napřed str. 410. Zcela nesprávná byla identifikace Vajunitů s Venety-Slovany (arcibiskup *Filaret*, Чтенія Общ. Ист. Древн. Росс. 1848 VI, *P. Slavejkov*, Св. Димитрий Солунскій. 67, 1868), nebo s Boji — Bojki (*P. Srećković*, Ист. срп. нар. I. 66).

[2]) *P. Aravantino* (*Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου* Athény 1857. T. II. 313) našel mezi 1539 názvy 717 jmen slovanských (v okresu joaninském 228 na 555, v delvinském 155 na 365 a v avlonském 334 na 619. Srv. výčet u *Hilferdinga*, Ист. сербовъ и болгаръ. Собр. соч. I. 283 s dodatky u *Makuševa*, Ист. раз. о Слав. въ Албаніи. Приложеніе. Zde bych připomměl, že později Epir zván byl zemí bulharskou, a město Arta speciálně bulharským městem (na př. od G. Malaterry v knize o normanských výbojích III. c. 36, 39, srv. *Hahn*, Alb. Stud. 311 a *Drinov*, Зас. 173) a to nejen z důvodu politické příslušnosti k říši bulharské. U Kedrena (II. ed. Bonn 312—4), čteme, že se k zálivu Artskému přistěhovali později Bulhaři (*Makušev*, l. c. 4). O biskupstvích zde zřízených a závislých na arcibiskupství bulharském, viz u *Golubinského*, Очеркъ ист. прав. ц. 73, 74, 250, 261.

[3]) *Tougard*, Hist. profane 259.

[4]) *G. Balasčev*, Словѣнското племе *Βαιουνῆται* (Zbornik u slavu V. Jagića 495 a Българ. население 27). Do záp. Makedonie kladl je zprvu i Šafařík (SS. II. 240), hledaje souvislost s osadou Vajna, Voimi. Později však na základě zpráv o Vagenetii v XI.—XIV. stol. rozhodl se pro jižní Epir (ČČMus. 1847. II. Srv. Sebr. spisy III. 77).

Velegeziči[1]) připomínají se vedle Vajuničů ve zprávě právě uvedené, ale vedle toho ještě za bojů o Soluň r. 630. V té době Velegeziči žili s městem v míru; obležení měšťané použili toho a poslali k nim 10 lodí pro potraviny a obilí a sice, jak legenda výslovně dí, do Theb a Demetriady.[2]) Z toho vidíme, že seděli v Thessalii při moři v okolí thessalských Theb a Demetriady,[3]) v úrodné kotlině thessalské při zálivu Voloském, kde se patrně uchovalo jejich jméno v osadě *Velestinos* a kde pozdější prameny XII. a XIII. stol. připomínají provincii *Belegezitia.*[4]) Jim náleží i zprávy o *Belzitii*, o nichž jsme mluvili výše na str. 429. Že ostatně celá Thessalie byla naplněna Slovany, dosvědčuje hojnost slovanských místních názvů.[5])

O slovanských kmenech na Peloponnesu víme jenom málo ze zprávy Konstantina Porfyrogenneta o jejich podrobení (viz výše str. 436). Tam se zároveň dočítáme, že oba kmenové, jménem uvedení, Milinci a Jezerci,[6]) seděli v Lakedaemonu a Helosu na stráních horstva Pentadaktylského (st. a dn. Taygetos) a to tak, že s jedné strany hor seděli Milinci, s druhé Jezerci. Jelikož jméno kraje Helos (*τὸ Ἕλος*), značící bařinu, stojatou vodu, odpovídá významem jménu Jezerců, a ještě dnes je tu osada *Ezeron*, — je zřejmo, že zde, na východě při zálivu

---

[1]) Řecky *Βελεγεζῆται*, slovanský tvar opět nejistý. *Jireček* (Dějiny bulh. 97) hádal na *Velesiče* nebo *Velegostiče*, Krek oboje zamítl (Einl. 311). *Lavrov* shledává i tu koncovku *-iči* a soudí na původ srbský (srv. výše str. 434). *Hilferding* (I. 24) píše Velesiči a spojuje s nimi Velestino i hrad Veles v Makedonii, *Šafařík* (II. 242) Veligost v Morei (četl proto Velegostiči).

[2]) II. leg. 86: *σταλῆναι εἰς τὰ τῶν Θηβῶν καὶ Δημητριάδος μέρη πρὸς τοὺς τοῦ ἔθνους τῶν Βελεγεζητῶν, ὀφείλοντας ἐξ αὐτῶν ξηροὺς καρποὺς* .... Srv. ještě c. 90 a 96 (*Tougard*, l. c. 166, 170, 176).

[3]) Města Theby a Demetrias ležela při severním břehu Voloského, starého Pagasejského zálivu, každé s jedné strany mysu Pyrrhy.

[4]) Srv. doklady u *Drinova*, Зас. 173.

[5]) Ve výše uvedeném výčtu *Hilferdingově* je Thessalie vynechána, ale za to je dostatečným počtem jmen zastoupena v seznamu *Vařekově* (viz dále str. 442), ač i ten lze ještě doplniti (na př. Brestenitsa, Granitsa, Zaglaina, Bulgara, Rentina a pod.).

[6]) Konst. Porf. de adm. 50: *Μιληγγοί, Ἐζερῖται*. Slovanský tvar byl Milinci a Jezerci, Jezeriči (ač *Krek* o prvém pochybuje, Einl. 312). *Deffner* (Archiv f. mittel. und neugr. Phil. I. 7) uvádí osadu *Μίλιγγον* i na jihu Nauplie. Pozdější řecké kroniky mají *Μελιγγοί*, lat. *Milingi* (*Vasiljev* 434). Ostatně existuje ještě osada v Akarnanii *Μελίγγοβα* a v Epiru v joaninské oblasti *Μιλυγκοί*, — které, možná, souvisí s kmenem Milinců.

Lakonském žili Jezerci, na druhé straně Milingové.[1]) Ještě v druhé polovině X. stol. dokládá zde Milingy Život sv. Nikona, sestavený kolem r. 1142.[2])

Někteří se domnívali, že i dnešní řečtí *Galazové* (*Γαλαζοί*) na sev. sklonech Ety, *Maniaté* neboli *Mainoté* (*Μανιάται*) na jižním svahu Taygetu od Matapanu ku Gythiu a Maině a *Cakonové* (*Τζάκωνες*) mezi Parnonem a zálivem Argolským jsou staří slovanští kmenové, dnes pořečtělí. Zejména o posledních se to tvrdívá.[3]) Že se kraj Cakonů silně poslovanil, máme vskutku několik dokladů. Část jeho slula přímo Sklavinií od stol. VIII. do XV.[4]) Ale z toho ještě nevyplývá, že kmen dnešních Cakonů byl původem slovanský. Aspoň v jazyku jich na to nic nepoukazuje,[5]) naopak mluví řečtinou velmi starobylou. Ovšem Cakoni rovněž jako Mainoté jsou pomíšeni se Slovany.[6])

Za to v Arkadii seděl ještě jakýsi slovanský kmen v kraji *Skorta* (Gortynia) mezi Olympií a prameny Ladonu. Ale nebyli tak

---

[1]) *Šafařík* umísťoval naopak Milingy na východ, Jezerce na západ Taygetu (SS. II. 245), *Grot* (Изв. Конст. 212) oba na východ, Jezerce k moři, Milingy dále na sever, do hor.

[2]) Řecký text života dosud nevydán, latinský překlad Sirmondův (v něm jméno kmene zní *Milingi*) vydali *Martène* a *Durand*, Veterum script. et mon. amplissima collectio VI. 837 sl. Paříž 1729, a zkráceně *Migne*, PG. 113, 975. Srv. *Vasiljev* 426.

[3]) Na slovanskost těchto kmenů, hlavně Cakonů, věřili *B. Kopitar* (Jahrb. d. Lit. 1822, Bd. 17, 94), *Hopf*, Ersch-Gruber 86, 185, *Šafařík*, SS. II. 246 (jen Maniotů, překládaje *Manjaci*), a nově *Zanetov* (má za Slovany i Galaze i Mainoty i Cakony, Населенне 34, 99). *Drinov* se o slov. původu nerozhoduje (Засел. 174), *Sozonović* (17) rozlišuje Cakony dvojí, řecké a slovanské (Milingy), později graecisované. Jméno Cakonie má za slovanské, které přijali Byzantinci. *A. Phillipson*, který hájil řeckého původu, soudí zase, že dostali Řekové sedící v Kynurii pouze jméno od nějakého sousedního slov. kmene Cakonů (Pettermanns Geogr. M. 1890 37). *Sathas* je má i Mainoty za Řeky (Doc. inédits I. XX.). *Vasiljev* (Славяне 422, pozn. 5, 6) stojí na prostředkujícím stanovisku, uznávaje v Cakonech a v Mainotech jen silnou příměs slovanskou.

[4]) Sem náleží výše uvedené svědectví biskupa Vilibalda a ještě v smlouvě benátské z r. 1485 Cakonie nazvána je slovanskou zemí: ad partes Zachonie sive Sclavonie (*Sathas*, Doc. in. I. 298, *Vasiljev*, l. c. 438).

[5]) Dokázal to hlavně *Alb. Thumb*, Die ethnogr. Stellung der Zakonen. Idg. Forsch. 1894, 195. Cakonsky se mluví ve 14 vsích Kynurie.

[6]) Konstantin sám (c. 50) výslovně Mainoty (*οἱ τοῦ κάστρου Μαίνης οἰκήτορες*) prohlašuje za Řeky, ne Slovany, ale srv. výše na str. 437 zprávu Kroniky morejské o obyvatelích okolí Mainy v XIII, století.

pověstni jako Milingové a Jezerci a nedožili se panství tureckého zaniknuvše ve stol. XIII. Totéž platí o Slovanech, připomínaných v XIII. stol. v kraji *Gardilivu* mezi Spartou a Tegeou, v *Zarnatě* na jihu Kalamaty a ve *Vatice* u mysu malejského.[1]) O „barbarech“ mluví na poč. X. stol. také Život Petra, biskupa argivského.[2])

Mimo tyto historické zprávy máme však o Slovanech v středním Řecku a na Peloponnesu ještě řadu jiných a pádných důvodů. Vidíme několik zjevů v pozdějším zřízení sociálním, z nichž vysvítá působení Slovanů, na př. slovanské obščiny (*δροῦγγος, δρόγγος*) v Attice a na Morei,[3]) vidíme vliv slovanštiny na jazyk řecký[4]) a zejména silný vliv v topografické nomenklatuře kraje, pokud jí nově nařízené oficiální názvy nesetřely. Všechny končiny Řecka — nejenom uvedený již Epir a Thessalie, ale i Řecko střední od Akarnanie až po Attiku a Euboii a nejvíce

---

[1]) *Philippson*, Zur Ethnographie des Peloponnesos (Petermanns Geogr. Mitth. 1890, B. XXXVI. 4, 5), *Hopf*. Ersch-Gruber Enc. 86, 185.

[2]) *J. Cozzi-Luzi*, Patrum Nova Bibl. *Ang. Mai*, IX. (Roma 1888) Pars III. 1—17. Cit. *Vasiljev* 428.

[3]) Srv. o tom blíže v práci *Matova*, Студии 36, v pozn. 4. dále uvedené na základě blíže tam citovaných prací Zachariae z Lingenthalu, Uspenského, Vasiljevského a Nikolova. Tamže o drungu na str. 64. Za to mluviti o anthropologickém vlivu, o němž psal Fallmerayer (l. c., str. III—XII.), nedovoluje dnešní stav nauky. Ostatně Županić ukazuje dobře, že staří Řekové podlehli během staletí týmž změnám a témuž vlivu, který pozměnil původní typ Illyrů i Slovanů (Систем ист. антр. 54, 65). Zde bych ještě připomněl domněnku, která kdysi byla vyslovena, že totiž také některé stavby v Olympii jsou slovanského původu; ale proti tomu se hned ozvali rozhodně Řekové *Kumanudis*, *Τελευταία ἀντίρρησις περὶ τῶν σλαβικῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ κτισμάτων* (v žurn. *Ἀθηναῖον* VII. 1878, 487) a *Paparrigopulos*, *Περὶ τῶν φημιζομένων Σλαυικῶν κτισμάτων τῆς Ολυμπίας* (ibidem. Srv. *Sozonović* 20). Domnělý (jinak nečitelný) slovanský nápis z Eleusidy vydal *Fr. Lenormant*, Recherches archéologiques à Eleusis (Paris 1862) 403 sl.

[4]) Vliv slovanštiny na řečtinu jeví se v převzetí četných důležitých slov, jako na př. *ζάκανον, ζακόνι* (zákon), *λόγγος* (luh, les), *ροῦχα* (roucho), *σπανός* (župan), *ζιάρα* (žár), *ζολότα* (zlato), *ζμπόρος* (sbor), *ζάμπα* (žába), *κόσα* (kosa) atd. Ovšem zároveň mnoho přešlo z řečtiny do slovanštiny a podotkl bych, že tato přejetí lze datovati už do doby velmi staré. Slované měli zajisté už v době Kristově na dolním Dunaji nebo na březích Černého moře styky s Řeky, když na př. přejali slovo *καράβιον, κάραβον* — koráb v době, v níž v řečtině nenastalo ještě posunutí hlásek *b*, *d*, *g*. O těchto vzájemných stycích řečtiny a slovanštiny srv. *Orbinskij P.*, О слѣдахъ славянства въ языкѣ новогреческомъ (ЖМНП 1854. Nr. 88, II., 94), *Destunis*, Матеріялы для разсмотрѣнія вопроса о слѣдахъ славянства въ нынѣшномъ греческомъ языкѣ (Мат. для сравн. словаря III. 354, V. 73, 147, 241. Спб. 1861),

Morea, — ukazují hojnost slovanských jmen, jež se houževnatě udržují a jichž už r. 1859 A. Hilferding vybral z topografického díla Jak. Rangabiho tolik, že je zde ani uváděti a opakovati nemohu.[1]) Od té doby rozmnožena byla řada ta ještě dalšími dodatky, na př. z archipelagu, a dnes vidíme, že nejen jednotlivé kraje Řecka, ale i ostrovy, hlavně Kreta, Euboia, Samothrake, Korfu, kde ještě Hilferding žádných slovanských stop nenašel, měly trvalé slovanské osady, které zanikly teprve během posledních století středověku.[2]) Ovšem nutno na to pamatovati, že nemusí všechna jména pocházeti z dob prvního osídlení v VII. až VIII. stol., nýbrž i od pozdějších kolonistů, na př. z dob benátského panství.

Tento zjev spolu se zprávami historickými výše vyloženými přiměl řadu starších badatelů k domněnce, že Řecko bylo nejen do kořenů poslovaněno, nýbrž i zbaveno (až na města) starého domácího živlu, — a že tudíž novověcí Řekové jsou vlastně Slované, pouze na povrchu pořečtělí vlivem zbylých řeckých měst, vlivem řecké církve, politické moci byzantské a konečně i působením velkých tradic starověké historie.

F. Miklosich, Die slavischen Elemente im Neugriechischen (Sitzb. Akad. Wien. 1870. Bd. LXIII.), *Matov D.*, Гръцко-български студии (Сборн. нар. ум. IX. 1893, 21 sl.), *Meyer G.*, Neugriechische Studien II. Die slav., alb. und rumän. Lehnworte im Neugriechischen (Sitzb. Akad. Wien 1894, Bd. CXXX.), a hlavně nový spis *Vasmera M.*, Грекославянскія этюды I.—II. (Изв. отд. р. яз. 1906—1907). Meyer našel 273 slov slovanských v novořečtině, Vasmer 5 vypouští a za to řadu přidává.

[1]) Srv. jeho článek ,,Старинныя поселенія Славянъ на греческой землѣ (Русская Бесѣда IV. 1859) a potom stať ,,Старинныя поселенія Славянъ на греческой землѣ" přiloženou k jeho dílu Исторія Сербовъ и Болгаръ (Собр. соч. I. 281 sl.). Pozdější přehledy vydali: *Sozonovič J.*, Славяне въ Мореѣ Варш. Унив. Изв. 1887 Nr. 2. *Paparrigopulos K.* (viz str. násl.), *Arn. Cervesato*, Le colonie slave della Grecia (Pensiero ital. Milan 1896. Fasc. 47—48) a *J. Vařeka*, ,,Slovanská jména v topografii Novořecka" v programu č. gymnasia v Budějovicích r. 1902. Měl by ovšem všechny tyto seznamy ověřiti dobrý slov. filolog. (Srv. *Krek*, Einleit. 505; *Matov* se k tomu chystal, ale nedospěl.) Vařeka jde opět daleko. *Morea* není jméno slovanské (srv. literaturu u *Krumbachera*, Gesch. byz. Lit. 412 a Виз. Вр. 1904. 304).

[2]) Srv. k tomu podrobné doklady v stati *Iv. Šišmanova*, Славянски селища въ критъ и на другите острови. Отпеч. отъ Бълг. Пр. 1897. III. Šišmanov uvádí doklady ze Samu, Thasu, Samothraky, Kréty, Tenu, Euboie, Aeginy, Metany, Zante, Leukady, Korfu. Zde možno uvésti i spis *B. Schmidta*, Das Volksleben der Neugriechen und das hellen. Alterthum. I. (Leipzig 1871) a příspěvky *Kretschmerovy* v Arch. f. sl. Phil. XXV. 233 sl.

V letech třicátých minulého století vyslovil to bezohledně Jakub Filip Fallmerayer. Ale jeho these nemohla obstáti před hlubší kritikou, kterou podnikl prvý K. Hopf a po něm dále prováděli jiní.[1]) Ukázalo se, že o nějakém slovanství Novořeků ve

---

[1]) Už před Fallmerayerem poukazoval na sílu slavisace na př. kolonel *Leake* (Researches in Greece. London 1814, 379) a věděl o ní i *B. Kopitar* (Jahrb. d. Liter. 1826 Bd. 34, 141 sl.). *J. Fallmerayer* pronesl svou theorii zprvu v díle „Geschichte der Halbinsel Morea" r. 1830 (Stuttgart), ale hlavně rozvedl ve spisu „Die Entstehung der heutigen Griechen" (Stuttgart 1835) a později ve spisu „Das slavische Element in Griechenland" (Fragm. aus dem Orient II. 1845, str. 367). Toto vyšlo i rusky: „Славянскій элементъ въ Греціи" v Moskvě 1850. Bylo to právě v době, kdy Řekové bojovali za svobodu (1821—1829), kdy v hrdinech missolunžských viděli všichni obnovený obraz starých Hellenů marathonských, a proto vystoupení Fallmerayerovo vyvolalo i mimo vědecký svět velkou bouři a odpor. Viděli v něm úmyslnou degradaci Hellenstva. Věta, kterou Fallmerayer počínal svůj spis: „Das Geschlecht der alten Griechen ist ausgerottet in Europa" — stala se světovým výrokem. Zpopularisoval to hlavně *Kriegk*, „Die Abstammung der Neugriechen" (Westermanns Monatshefte 1859. Nr. 29), v Bulharsku ho následoval *A. Šopov*, Псп. XVIII. 431. O celé té pověstné sporné otázce viz přehled a hlavní literaturu na př. u *Hertzberga*, Gesch. Griechenlands. Gotha 1876. I. 120—131, Die Entstehung der griech. Nationalität (Mitth. f. Erdkunde, Halle 1877), *D. Nikolova*, Нѣколко думи върху теорията на Фалмерайера (Трудъ 1887. I. 1868 sl.), Задачитѣ на съврѣм. славяновѣдѣние (tamže 1890 III. 52 sl.), nebo u *Šišmanova*, Селища 3 sl., *Krumbachera*, Gesch. d. byz. Lit.² 1103 sl., *Pogodina*, Слав. пер. kap. VIII., *Matova*, Гръцко-бълг. студии 36 sl., nejlépe však ve výše citované práci *V. Vasiljeva*, Славяне въ Греціи. Виз. Врем. V. 626 sl., kam čtenáře, jenž hledá podrobnosti, odkazuji. Zde bych pouze podotkl, že proti Fallmerayerovi obrátili se hlavně *Pitakis*, *Ὕλη ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ νῦν κατοικοῦντες τὴν Ἑλλάδα εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων* (*Ἀρχ. ἐφημ.* 1853) a *Paparrigopulos* stati *Σλαυικαὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις ἐποικήσεις* uveř. v *Ἱστορικαὶ πραγματεῖαι* I. (Atheny 1858; je to přepracovaná starší stať z r. 1843 *Περὶ τῆς ἐποικ σεως Σλαβικῶν τινων φυλῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον*). Srv. i jeho řeckou historii *Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους* III. (1886) 196, 201. Nově se opřel *G. Hatzidakis*, Zur Gesch. des Mittel- und Neugriech. (Kuhns Zs. XXXI.), pak *Panaiotopulos* a *Petrides* (srv. blíže u *Šišmanova* Селища 8). Spis Hopfův jest „Geschichte Griechenlands" v Ersch-Gruberově Encyklopedii S. I. Th. 85—86 (1867). Zde bych uvedl, že proti Fallmerayerovi i Hopfovi — neboť i tento uznával plně slovanský element v Řecku, jenže v jiné míře než prvý — vystoupil r. 1880 *Konst. N. Sathas* s tvrzením, že Slovanů vůbec v Morei nebylo a že domnělý slovanský živel byli vlastně Albánci, kteří také v Řecku zbyli až po dnešní den. (Documents inédits, relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge. I. Paris 1880.) Proti této theorii viz stať *Sozonovičovu* (srv. výše), *G. Meyera*, Const. Sathas und die Slavenfrage in Griechenland (Essays und Studien I. Strassburg 1885, 117)

smyslu Fallmerayerově nemůže býti řeči. Živel řecký nezmizel s půdy své staré vlasti. Byl sice zdecimován mory a Slovany a vznikly jistě končiny, které byly Slovany tak naplněny, že v nich živel starý ustoupil, ba téměř zanikal, ale o celku Řecka a archipelagu toho říci nelze. Slovanské osady byly hojné, ale domácí živel musil býti silnější na počet, třebas jím Slované po jistou dobu ovládali, — už proto, že Slovany absorboval. Úplný zánik Slovanů v Řecku během několika století nemohli bychom přes to, že uznáváme mimořádné vlivy vnější, výše vzpomenuté, pochopiti (zejména pohlédneme-li, jak se vedle Epiru a Thessalie udrželi v Makedonii), kdyby měly býti početné poměry stejné na Balkáně i v Řecku. V Řecku patrně nebylo tolik Slovanů, jako na severu a jak by se výše z uvedených historických zpráv zdálo. Zprávy tyto zveličily stav na prospěch Slovanů nejspíše proto, aby zakryly slabost, pro kterou se říše nemohla okkupaci a ztrátě Řecka opříti. Proto vykládají, jakoby se Řecko na dobro bylo stalo slovanským, a jako by bylo plno Slovanů. Slované však pouze vojensky ovládli zemi na více než 200 let, — ale potom se jim právě proto, že nebyli dostatečně počtem silni, stalo totéž, co se stalo germanským kmenům, kteří ovládli kdysi bouřlivě Gallií, Hispanií, Italií, Afrikou a na konec přece zanikli v domorodém obyvatelstvu.

Zbývá ještě otázka, jakými Slovany Řecko bylo obsazeno? V odpovědi badatelé se rozcházejí. Spor bulharskosrbský o národnost makedonských Slovanů vrhá také odlesk na Slovany řecké, třebas věc sama nemá aktuality. Byli srbští historikové a různí geografové jako Srećković, Milojević, Reclus, kteří je měli za Srby,[1]) ba jsou i dobří filologové, kteří se bliží témuž mínění.[2]) —

---

a *Matova*, Студии 45 sl. Jakési střední stanovisko mezi Fallmerayerem a Hopfem zaujímá na př. *Finlay* nebo *Gelzer* (Themenverfass. 44), také *Miklosich* (Sl. Elem. im Neugr. 529), *Philippson* (Zur Ethnogr. des Peloponnesos, Pettermanns Mitth. 1890, 3) a *Županić* (Систем ист. антр. 44 sl.). Českou stať vydal *F. Svoboda*, O původu Novořeků (ČČM. 1869. 278).

[1]) Srv. výše str. 383, 400, *Reclus*, Géogr. univers. (Paris 1887) I. 65, 66.

[2]) Tak *P. Lavrov* v referatu o Pogodinově knize (Слав. передв. v ЖМНП 1901. Nr. VIII. 478 sl. vyslovil se v tom smyslu, že Slované řečtí byli zprvu bližší Srbům a teprve později sblíženi více s Bulhary. (Srv. kritiku *St. Mladenova* v Пер. Сп. 1902 287 sl. a zde výše str. 439.) Lavrov se opíral hlavně o osady „srbské", dále o to, že v řeckých jmenech vystupuje и za ж (*Κρυοκούκκι, Χουντοκούκκι*) a vůbec o formu makedonskou кукя za bulh. кѫщa, къщa, a pod. To však vykládám jako Mladenov za pro-

ale většina badatelů přijímala národnost „bulharskou", totiž srodnost s těmi Slovany, kteří obsadili východní a střední, a ne s těmi, kteří obsadili západní Balkán (tak na př. Miklosich, Matov, Šišmanov, Kalina a jiní.[1])

Dáti na tuto otázku přesnou odpověď je obtížno, historie mlčí a linguistická fakta, uložená v slovanské nomenklatuře Řecka, nebyla dosud náležitě analysována a oceněna ani Hilferdingem, ba ani v novější době Pogodinem nebo Lavrovem. Také řádné ověření chybí.

Přirozený postup Slovanů na jih svědčil by na totéž obyvatelstvo, které obsadilo střední Balkán, neboť odtud, z Makedonie, je přirozená cesta do Řecka, — tedy na obyvatelstvo většinou bulharské. Ale celý nám známý postup Slovanů nevylučuje zajisté vstupu jiných plemen slovanských do Řecka. Vzpomeňme jen, jak Avaři, kteří po delší dobu ovládali podunajské Slovanstvo, disponovali pro své výpravy nejen Slovany od dolního Dunaje, ale i zástupy západními, na jisto z větve srbochorvatské a pravděpodobně i korutanské a pannonské. Tedy nejen vlastní východobalkánští Slované, ale jistě i předkové Srbochorvatů a Slovinců dobývali občas zdí soluňských a bili se v horách řeckých. Proto není nemožné, —ba naopak je pravděpodobno, že tam dole zůstaly i zástupy z nich. Tento historický obraz potvrzen je do značné míry i linguisticky. Vedle osad se jmény „Bulharů" vidíme i osady ukazující na osadu srbskou nebo chorvatskou,[2]) a vedle řady jmen, v nichž jsou udrženy nosovky a zejména střídnice *št* za

---

nikání srb. živlu sem, jak ukazují i osady přímo označené za „srbské". Jména jiná, jako Kosovo, Topolja, Poličani, Bělgrad jsou všeslovanská (*Mladenov*, l. c. 290). Konečně dovolává se i srbské koncovky *-iči* ve jménu Dragoviči, Vojniči a Velegostiči (486). K tomu však výše srv. str. 434.

[1]) *Miklosich*, Sl. Elem. im Neugr. 530, *Matov*, Гръцкобълг.-студии 48, *Šišmanov*, Селища 34. (Srv. i Сборникъ нар. ум. V. 471), *Kalina*, Studyja nad hist. język. bulg. I. 23, *Maretić*, Slaveni 53.

[3]) Srv. ves *Χαρβάτι* v Attice, v Thessalii a v Argolidě, ves *Σέρβον* v Arkadii, *Σούρπι* a *Σερβόχια* v Thessalii, *Σερβιάνικα* u Korintu. Srv. i *Σερβιανι* u Beratu, *Ζερβιανά* v obl. joaninské, *Σύρμπανι* u Kalavrie, *Σερβοτά* v Messenii, *Ζερπίσια* tamtéž, *Ζαρμπίτσα* v Lakedaemonu, *Σερβέικα* tamže. Častější jsou složeniny se *Σκλαβ*: *Σκλαβεροχώρι* osada na Kretě a v Lakonii, *Σκλαβοχώρι* osada na Tenu, *Σκλάβους*, *Σκλαβοπούλα* osady na Kretě, *Σκλίαβι* osada v Epiru, *Μορόσκλαβον* v Akarnanii, *Σκλαβοχώρι* v Lakonii. Jména odvozená od jména Bulharů jsou asi vesměs data pozdějšího, na př. *Βουλγάρα*, planina v Thessalii, *Βούλγαρο*, ves na Thasu, *Βούργαρο*, ves na Kretě, *λίμνη τοῦ Βουλγάρη* v Akarnanii.

srb. *ć*[1]) nebo střídnice *a* za stsl. ѫ,[2]) — vidíme opět střídnice srbštině bližší, na př. *u* za ѫ nebo přechodné *k'* — za bulh. *št.*[3])

Je patrno, že se do Řecka dostali Slované z východního i západního Balkánu, ale většinou, myslím, byli přece jen „bulharští". Na to ukazuje i historie vpádů i většina bulharské nomenklatury — ovšem, chceme-li vůbec už pro VII. a VIII. stol. operovati s pojmem srbskosti a bulharskosti. Slovem, Řecko bylo naplněno Slovany, v jejichž řeči se smísily zjevy západo- i východobalkánské.

4. Slované severodunajští (dačtí).

I na sever od středního a dolního Dunaje zůstala v dnešních Uhrách, Sedmihradech a ve Valašsku seděti ještě značná část Slovanů skupiny jižní, o kterých sice pro dobu, o níž jednáme, víme pramálo, ale které přece podle některých známek smíme

---

¹) Srv. nosovky v hojných jménech odv. od stsl. лѫгъ a лѫка (*Matov*, Студии 70, 71): *Λόγγος* ve Fokidě, Arkadii, Achaji, Elidě a odv. od toho jména *Λογκᾶ*, *Λογκάνικος*, *Λόγγιτσι*, *Ζάλογγο*, *Λαγγάδι*, *Λαγγάδια*, *Βλόγγος*, *Μακρόλογκος*, *Μεσολόγγι* (srv. *Miklosich*, Ortsnamen II. 193), dále v Messenii a Aegině *Σρέντουρι* (slov.?), častější *Καλέντζι* (Euboia, Attika, Achaia), v Boiotii *Δομβραίνα*, v Elidě *Μούνδριτζα*, jméno horského hřbetu *Ζένμπι* v Elidě, *Σανταμέρι* (Sandomir?), *Σαντοβίτζα* v Epiru, *Γρέντα*. V metrické kronice morejské označeno je jedno území Slovany obývané *ὁ δρόγγος τῶν Σκλαβῶν* (srv. slov. drągъ, stsl. дрѫзга, les). Skupina *št* je ve jménech *Πέστιανη* (čtyřikráte v Epiru), *Πλέστιανη* v Epiru a v řadě jmen s koncovkou *-šti*, na př. *Τρεμποζίστι*, *Ῥαδιμίστι*, *Κοβατζίστι*, *Βερεξίστι*, *Ῥαδοβίστι*, *Τρέμιστι*, *Γοσταίστι*, *Βελτζίστη*. Jinak srv. nosovky v novořečtině v těchto slovech: *ζόμπρος* (зѫбръ), *κόγγολη* (кѫколъ)), *λόγγος* (лѫгъ), *μοντός* (мѫтъ), *προγγίδι* (прѫгъ), *γκούμπολη* (гѫба), *στοῦμπος* (стѫпа), *ῥουμπί* (рѫбъ), *ἀγγούτικας* (ѫкотъ), *λαγγός*, *λαγγάδα* (лѫка), *γρεντά* (грѧда), *κολέντρα* (колѧда), *ῥέντα* (рѧдъ), *ῥέντσα* (рѧса), *γρίνζι* (грѧза). Srv. *Mayer*, Studien II. 10.

²) *Καπινόβα* (Кѫпиново), *Γαρδικάκι* (Гардикѫћи). Viz u *Mladenova*, l. c. Zde bych vůbec připomněl, že se v těchto jmenech objevují častěji ještě formy praslovanské, na př. (*Τριγάρδιον*, *Γαρδίκι*, *Γαρδίτζα*, *Βέρσιστα*, *Δαργάμεστο* město v Aetolii, — srv. *Δαργάμερος*). Dále sem patří tvary *βάλτος*, балтина, малдичиѥ, золъто v Šestodněvu Joanna exarcha bulharského a v Sinajském žaltáři (Srv. *Lavrov*, Труды слав. комм. арх. общ. Moskva II., a ve výše uvedené recensi Pogodinově str. 483; *Kretschmer*, Archiv sl. Phil. XXVII. 231). Dále přesunutí *Ῥόφιας*, *Ῥούφιας*, *Ἄρφιας*, *Ὄρφιας* (jméno ř. Alfea v Elidě), na něž ukázal *Pogodin*, l. c. 79. Srv. i *Vasmer*, Жив. Стар. 1906, 278.

³) *Lavrov* uvádí l. c.: *Κρυοκούκι* — t. j. Кривокући, *Κουκκιάρη* — Кућари, *Χουντοκούκκι* — Худокући, *Μηλικούκκια* — Миликући, *Κούκjα* — Кућа. Měkké к a г, н za ѫ je dnes hojné v Makedonii a sbližuje část makedonských dialektů se srbštinou.

vřaditi mezi Slovany, z nichž povstal ve východní polovici Balkánu národ bulharský.

Slovanům těmto, poněvadž zaujímali území bývalé římské, Trajanovy Dacie, dává se jméno Slovanů dackých. Dlužno však výslovně a hned z předu podotknouti, že tento termin, i když ho zde pro obvyklost jeho občas užíváme, neoznačuje nějaký zvláštní, samostatný oddíl Slovanů, odlišených kulturně a jazykově od Slovanů, sedících na druhé, jižní straně Dunaje. Aspoň po dnes nemáme práva viděti v nich něco zvláštního. Kdysi Kopitar a po něm Miklosich, ačkoliv oba čítali také tyto Slovany ke skupině jižní, domnívali se přece, že byli odlišeni od Bulharů, patříce více k větvi alpských Slovinců, od nichž byli násilně odděleni Srbochorvaty, když tito, přišedše ze severu, vnikli do slovinského pásu původně jednotného od pramenů Drávy až k Prutu, pás tento roztrhli a tak Slovince korutanské a kraňské od Slovinců dackých oddělili.[1]) Ale dnes je tato theorie ze slovanského jazykozpytu — a o jazykovou stránku se při tom Miklosich opíral — odstraněna. Dnes soudíme, nejen z řady historických dat, ale i ze známek samého jazyka dackých Slovanů, pokud je nám ovšem v skrovné míře přístupný, že náleželi k téže skupině, která obsadila střední a východní Balkán až do Řecka, tedy k Slovanům zvaným později bulharskými. Je také přirozeno, máme-li na mysli svrchu vylíčený obraz stěhování Slovanů přes Dunaj, že Slované, kteří postupovali v jediném velkém proudu z Valašska na poloostrov, byli titíž nebo sobě velmi blízcí: i ta část, která přešla přes Dunaj, i ta část, která před Dunajem zůstala.

Že zůstalo seděti na severu dolního Dunaje mnoho Slovanů, je přirozeno z celkového rázu slovanského stěhování. A dosvědčuje to nejen celá pozdější historie Uher, Sedmihrad, Valašska a Multan, nejen dokázaný velký vliv jazyka a literatury starobulharské na národnostní charakter rumunský,[2]) nejen spousta

---

[1]) Srv. výše str. 255, 327 sl.

[2]) Srv. *Miklosich,* Die slavischen Elemente im Rumunischen (Denkschriften XII. 1862), *A. de Cihac,* Dictionnaire d'étym. dacorom. II. Úvod (srv. referát *Jagićův,* Archiv sl. Phil. IV. 638), *O. Densusianu,* Histoire de la langue roumaine I. Hlava V. (237—287), *A. Jacimirskij,* Къ вопросу о слав. элементѣ въ румынскомъ языкѣ (Изв. отд. р. яз. 1903 III. 393, 400—414) a téhož referát v Изв. отд. р. яз. 1908. III. 389 sl. Srv. dále i pozn. 2. na str. 452 této knihy.

slovanských jmen v topografii dnešního Rumunska,[1]) nýbrž i přímé zprávy historické o bývalé zadunajské Dacii VII.—IX. století.

V těchto zprávách dlužno ovšem dobře rozeznávati mezi Bulhary vlastními a Bulhary-Slovany, nebo lépe řečeno Slovany bulharskými. Dočítáme-li se že už před příchodem Bulharů do Moesie r. 679 přešla část jich na západ do Uher k Avarům, že vystoupil r. 631 bulharský pretendent na stolec avarský, jenž však s 9000 svého lidu přinucen byl k útěku k Dagobertovi do Bavor, čteme-li dále o tom, jak jeho lid byl zrádně pobit, jak zbylý vůdce Alciocus s několika sty utekl k Slovincům a žil u slovinského knížete Valuka, až zase kolem r. 663 odešel do Italie, kde konečně byly zbytky jeho lidu usídleny v jižních Abruzzách,[2]) — pak se vše to týká vlastních, tureckých Bulharů, a ne Slovanů.

Naproti tomu mají zase jen politický význam zprávy, z nichž se dovídáme, že od konce VIII. stol. Bulhaři obsadili část jižních Uher. Tak zná už k r. 796 Bulhary v Uhrách (za Avary) mnich svatohavelský,[3]) k. r. 805 Krum někde na Tise poráží Avary,[4]) r. 824 čteme, že vedle Abodritů bylo panství bulharské a že Frankové, dobyvše zatím Pannonie na Avarech, měli s Bulhary v těch letech spor o hranice,[5]) vyvolaný patrně přichýlením se Abodritů a Timočanů k Ludvíkovi; dále čteme, že r. 827—8 Bulhaři zpustošili Pannonii severní a ovládli dolní a že r. 829 udál se nový vpád bulharský do dolní Pannonie,[6]) od kteréžto doby zůstal Srěm na delší dobu v moci bulharské.[7])

---

[1]) Srv. velký topografický slovník Rumunska redigovaný *G. Lahovariw*, Dictionar geografic al Romîniei. Vol. I.—V. (Bukurešt 1898—1902), nebo starší *D. Frundescu*, Dictionaru topograficu si statisticu alu Romaniei (Buk. 1872).

[2]) Fredegar Chron. IV. 72, Paulus diac. Hist. Lang. V. 29. (*Kos*, Gradivo I. 208), Theofanes ed. *Boor*, I. 357, Nikeforos 35. Podle Fredegara potomci těchto Bulharů žili ještě na konci VIII. stol. v Italii. K události srv. i *Marquart*, Chronologie 85.

[3]) Monachus Sangall. de Car. Magno II. 1. (*Kos*, Gradivo I. 337).

[4]) Suidas I. p. 1017. Srv. Sym. Magister ed. Bonn 617.

[5]) Ann. regni Franc. ad a. 824. Srv. výše str. 418.

[6]) Ann. regni Fr. ad a. 827, 828, 829. Další zprávy o boji s Bulhary na hranici Pannonie viz v Prudentii Trecensis ann. ad 853 (*Pertz*, I. 448, *Rački*, Doc. 358), Ann. Fuldenses (viz *Rački*, Doc. 380 sl.). Srv. i *Kos*, Gradivo I. 77, 89, 91, *Rački* v Radu LVI. 111 sl.

[7]) Srv. výše na str. 410 uvedený výčet bulharských biskupství z chrysobulů Basiliových (*Θράμος*, t. j. *Στρίαμος*, Срѣмъ градъ). *Gelzer*, Byz. Zs. II. 53, *Jireček*, Christl. Elem. 94.

S tím potom souhlasí, shledáváme-li u geografa bavorského Bulhary (*Vulgarii*) jako národ pohraniční bavorskému panství (*regio, qui terminat in finibus nostris*), a současně asi v popisu Alfredově (871—901) kraj Bulharů (*Pulgara-land*) na východě Korutan,[1]) v popisu Masú'dího vedle Němců a Moravy,[2]) a čteme-li v Conversio Bag., že r. 836 Pribina s Kocelem utekli k Bulharům,[3]) nebo v Životě sv. Nauma z poč. X. stol., že se lid slovanský z Pannonie, když jí Maďaři dobyli, utekl k Bulharům — **то въ бльгарꙑ бѣжаашє**,[4]) nebo že solné doly uherské (sedmihradské a snad i hornouherské) byly v rukou Bulharů, které žádal Arnulf, aby z nich soli neposkytovali moravským Slovanům,[5]) nebo konečně, když anonymus Belae regis při příchodu Maďarů píše o Bulharech v Uhrách.[6])

---

[1]) *Bielowski*, Mon. Pol. I. 10, 13, *Rački*, Doc. 382.

[2]) Mas'údí, zmíniv se o dvou velikých řekách Dunaji a Mlavě (*Dunaba — Mlāva*), dí o prvé, že je to proud 3 míle široký, že teče několik dní cesty za Konstantinopolí a že na něm jsou sídla slov. kmenů *Námdžín* (ev. *Bámdžín*) a *Moráva* a že se nyní v nich (psal r. 943/4) usadili též mnozí Bulhaři (*Burgár*), stavše se křesťany (podle překladu *Marquartova*, Streifzüge 115). Ale není jisto, vztahuje-li se to na Uhry, a Marquart vůbec místo *Buryar* chce čísti *Bazyar* a vykládati na Maďary (l. c. 120).

) Conv. Bag. 10. (*Kos*, Gradivo II. 98, *Rački*, Doc. 337).

[4]) Житія св. Наума орхид. ed. *Lavrov* 5 (Изв. отд. р. яз. XII. 4. 1 sl.). Zde v Žití sv. Nauma Maďaři se zovou ѹгри, пєѡнскїи єзыкь. K tomu dlužno připomenouti, že později se častěji užívalo jména *Παιονία*, recte *Pannonia* ve smyslu „Uhry" a *Παίονες* ve smyslu „Maďaři" (ač před příchodem Maďarů označovali se tak i Slované pannonští, srv. výše str. 345). Srv. na př. u Jana Kinnama III. 17 (ed. Bonn 24, 101, 104, 115, 120, 121).

[5]) Ann. Fuld. ad a. 892 (ed. *Kurze* 121): „ne coemptio salis inde Maravanis daretur exposcit. Missi autem propter insidias Zwentibaldi ducis terrestre iter non valentes habere de regno Brazlavonis per fluvium Odagra usque ad Gulpam dein per fluenta Savi fluminis navigio in Bulgariam perducti". O starých salinách v Uhrách srv. *Kočubinskij* v Trudech archeol. sjezdu v Jaroslavi r. 1887 (I., 14 sl.). V Šaryši u Prešova dosud se v obci Slané dobývá sůl ze slaných pramenů. Že byly solivárny i v Sedmihradech, máme doklady ze XII. stol. (*Roesler*, Rom. Stud. 204, *Kočubinskij*, l. c. 15) a že byly v rukou Slovanů, před příchodem Maďarů, ukazuje slovanská nomenklatura, kterou přejali Maďaři (só — sůl, sóakna — solný důl a jména místní Szolnok, Slanik, Akna).

[6]) Ed. *Endlicher*, c. 9. Srv. c. 11 (str. 13): terram vero, quae iacet inter Thisciam et Danubium praeoccupavisset sibi Keanus magnus dux Bulgariae usque ad confinium Ruthenorum et Polonorum et fecisset ibi habitare Sclauos et Bulgaros; c. 17 (str. 20): licet proavus meus (dí Arpad) Athila habuerit terram, que iacet inter Danubium et inter Thisciam usque

Také země dále k východu, dnešní Valašsko až po Prut (a možná i jižní Bessarabie), dostaly se brzy do moci bulharské, snad už z části za samého Asparucha,[1]) najisto však od IX. stol. Neboť čteme, že Krum r. 813 usadil tisíce zajatých mužů z okolí Adrianopole (žen nečítajíc) za dolním Dunajem, tak že mu končiny ty patrně náležely.[2]) K těmto končinám vztahuje se i současný termin „*Βουλγαρία ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ*“[3]) oproti Bulharsku „*ἐντὸς τοῦ Ἴστρου*“.[4])

To jsou všechno zprávy, které se vztahují nebo aspoň mohou se vztahovati k tomu, že poč. IX. stol. až do Uher zasáhlo politické panství bulharské, hraničíc na středním Dunaji s říší franckou a na severu sahajíc až do solných končin Šaryše a Marmaroše. V tom není ještě dokladu, že zde všude seděli též Slované „bulharští“ v dnešním filologickém slova smyslu. Že však tu v Zadunají vskutku seděl slovanský lid, velmi příbuzný Slovanům ve východním Balkánu, ne-li s nimi docela totožný, ukazuje nám vedle

---

ad confinia Bulgarorum. Další výklad o Bulharech na základě tohoto anonyma viz u *Píče*, Věstník král. uč. spol. 1888, 233 sl. Srv. též Vita s. Gerardi (Mon. Arpad. ed. *Endlicher*, c. 10, 214).

[1]) Srv. výše str. 409 pozn. 2.

[2]) Sym. Magister, De Leone Arm. 615: *μετῴκισαν αὐτοὺς εἰς Βουλγαρίαν ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ* (ed. Bonn); de Mich. et Theod. 880 (ed. Bonn): *κατῴκισε τούτους πέραν τοῦ Δανουβίου* (Srv. i de Bac. Mac. 4, ed. Bonn 216). *Zlatarski* (Исп. 1902 103, 105) domnívá se, že panství Krumovo sahalo tehdy až k Dněstru.

[3]) Vedle dokladů právě uvedených srv. ještě Anon. de Leone Bardae filio (ed. Bonn 345), Georg. Monachos 818 (*πέραν τοῦ Δανουβίου*) a dále doklady z Konst. Porfyr. de adm. imp. 1, 8, 42 (srv. výklad *Píčův*, l. c. 236) a z pozdější bulharské tradice XIII. stol., jež uvedl *Tomaschek*, l. c. V jedné listině z r. 1231 připomíná se, že Dacie, dříve než byla zemí vlašskou, byla *terra Bulgarorum*. (*Teutsch* und *Firnhaber*, Urkundenbuch zur Gesch. Siebenbürgens I. Nr. XLIX. p. 50.) O tomto zadunajském Bulharsku psali *Šafařík*, SS. II. 215, *Roesler*, Roman. Studien 204 sl. 321 sl. (srv. k tomu referát *Tomaschkův*, Zs. f. oester. Gymn. XXIII. 147, kde obrací se proti Roeslerovi, jenž neuznával dackých Bulharů), *Píč*, Věstník král. spol. 1888, 227 sl. a Rum. Streitfrage 77, *Grot*, Моравія 86 sl., *Miletič L.* i *D. Agura*, Дакорумънитѣ (Сборникъ IX. 240 sl.) a *Zanetov*, Бълг. насел. 53 sl., 106 sl. a Првитѣ влашки господари (Псп. kn. 61, 1900, 101). Zde zejména výklad o severinské zemi po obou stranách řeky Černé. Jako *Roesler* také *Jorga* (Gesch. des rum. Volkes I. 77) a *Hasdeu*, Negru Voda (Buk. 1898) nechtí uznati zadunajského Bulharska a vůbec existence Slovanů v Dacii v stol. VII.—VIII. (str. 108, 118).

[4]) Nikeforos Greg. Rom. hist. IX. 1: *τῶν ἐντὸς Ἴστρου Βουλγάρων.*

několika právě uvedených podružných důvodů rozbor zachovaných památek jazykových. Charakteristickým rysem staré slovanské bulharštiny byly, jak jsme výše viděli (str. 335), hlavně střídnice *št* a *žd* za stsl. *tj* a *dj* a hojné udržení nosovek i polohlásek ъ—ь. Tyto znaky, zejména i čistě bulharské střídnice *št* a *žd*, nalézáme v zadunajské oblasti a to nejen v řadě místopisných jmen,[1]) mezi nimiž na př. *trojí Pešt*[2]) ukazuje, kam až tento dialekt zasáhal na severozápadě, nýbrž i na řadě slov kulturních, která po svém příchodu do Uher přijali Maďaři od Slovanů, z části

---

[1]) Srv. *Pešt* na Dunaji, *Pešt* v detvanském chotáru u Muráně a *Pešt* na dolním Dunaji proti Iloku (tato zanikla, ale připomíná se tam ještě r. 1486; srv. *Pesty Frigyes*, Magyarország helynevei 1888, 294 u *Asbótha*, Нѣск. замѣчаніи 4); dále srv.: *Malá* a *Velká Peštenica* (Kis — Nagy Pestény) v huňadské stolici u Hátszegu, *Peštery* v stol. fogarašské u Törcsváru, v stol. biharské u Élešdu, v stol. huňadské u Dévy a jiná tamže (Paros-Pestere) u Hátszegu, dále v krašovskoseverínské stolici u Karanšebeše (sem patří asi i dvojí *Pestes* v szolnocké a biharské stolici); srv. bulh. пещежъ, пещешъ slovníku Duvernoisova). Snad sem patří i *Varaždín*, mad. Várasd. K nosovkám srv.: *Mundra* ve fogarašské a hornofehérské stol., maď. *Munkacs* v berežské a tekovské stol. (zde ovšem snad slovenský pratvar), *Muncsel* v tordošské stol., řada maď. jmén *Lunka*, *Lunga*, *Luncseny*, *Lunkany*, *Lunkavicza*, *Lunkoj*, *Lunkucza* atd. a dále jména od *Ung* (*Ungecz*, *Ungvár*, *Ungyecz*) vesměs ve východních Uhrách a Sedmihradech od Tisy na východ, jména od дѫбъ — maď. a rum. *Dumbrava*, *Dumbravicza*, *Dumbrovicza*, *Dombrád*, *Dombrava*, *Dombró*, *Dombrovány*, *Dombrovicza* — opět vesměs v týchž končinách. (Srv. doklady v slovníku A magyar korona országainak helységnévtára, Budapest 1895 s. v.). A totéž se opakuje v topografii dnešního Rumunska, jak dosvědčuje řada příkladů v uvedeném topograf. slovníku *Lahovariho*. Výběr podal už *Šafařík*, II. 216 anebo *Zanetov*, Бълг. насел. 53 (zejména hojné tvary od дѫбъ) a *Kočubinskij*, l. c. 13, 54 (*Domb*, *Golumba*, *Gombacz*, *Glimboka*, *Gerend*, srv. slov. голѫбъ, гѫба, глѫбъкъ, грѧда, dále *Anta* — ѫта, *Gansanii* — гѫсъ, *Lunka*, *Runka*, *Roncha*, *Zimbru* — лѫгъ, рѫка, зѫбръ), dokládaje to z části listinami XII. a XIII. století (str. 25 sl.).

[2]) Vzniklo ze stsl. пѣшть, bulh. пещъ, č. pec, slovin. peč, srb. пећ. Srv. na druhé straně Dunaje v rábské stol. *Kis-Pécz*, v silaďské *Pécz*, v baraňské *Pécs*, vše v staré Pannonii. Ostatně dnes nepochybuji, že i Ptolemaiovo *Pessium* v zemi Jazygů Metanastů (srv. výše str. 163, 359 a Ptolemaiovu mapu zemí balkánských a Podunají připojenou ku str. 64) dlužno vyložiti za doklad staré nomenklatury slovanské, ovšem ještě nějaké slovinské nebo srbské *Peći*; Slované bulharského dialektu zaujali ty končiny teprve, když Srbochorvaté přešli odsud cele na Balkán; pak teprve zde vznikly *Pešty* a speciálně později teprve bulharský tvar dnešního hlavního města Pešti.

v Pannonii od Slovinců, z části od bulharských Slovanů v Potisí.[1]) Rovněž rumunská filologie a historie rumunské literatury to potvrzují ukazujíce, v jak neobyčejné míře působily na ně jazyk a literatura bulharská, při čemž dlužno ovšem bedlivě rozlišovati to, co přejali Rumuni v době staré a co po době Krumově.[2])

Konečně musíme přihlédnouti i k tomu, že starověcí spisovatelé pro obě části užívají jednoho jména „Slověné" na rozdíl od Antů, kteří dále k východu při Dněstru seděli a je velmi poučno, že se právě v Rumunsku, jak v topografii tak i v jazyku, udrželo toto staré jméno Slověnů, a sice pravidelně ve smyslu Slovanů b u l h a r s k ý c h.[3]) Za to dlužno ostaviti stranou doklad t. zv.

---

[1]) Srv. maď. *rozsda* — ръжда, *mezsgye* — межда, *mostoha* — маштеха, podle Asbótha sem patří i **szerenste* (dn. *szerencse*) a **lenste* (dn. *lencse*) — (pod. v rum. *masteha, nadejde*). Hojných dokladů s nosovkami neuvádím, poněvadž je měly i jiné okolní jazyky (str. 361). Srv. o tom více ve výše (na str. 362) uvedených rozpravách *Ásbótha, Munkácsiho, Melicha, Miklosiche, Škultétyho,* zejména *Melichově*: Az óbolgár nyelvemlékek szókészlete és a magyar nyelv szláv jövevényszavai. Budapešt 1903 (viz též Pohl'ady 1905. 638), a *Asbóthově* „Нѣсколько замѣчаній на сочиненіе В. И. Ягича объ исторіи происхожденія церковнослав. языка. Изв. отд. р. яз. VII. 4.

[2]) Srv. hlavně *Densusianu,* Hist. de la langue roumaine I., 240 sl., 279 sl. a *A. Jacimirskij,* Славянскія заимствованія въ румынскомъ языкѣ (Сборникъ статей посв. В. И. Ламанскому II. 732—815. Srv. i Изв. отд. русс. яз. 1903. VIII. 403 sl. 1908 XIII. 389 sl.). O přejatých slovech s nosovkami a skupinou *št, žd* srv. *Densusianu,* I. 243, *Šafařík,* II. 216, *Densusianu* uznává silný vliv bulharský už v staré Dacii a to už v V. až VII. stol. Proti tomu myslí *J. Barbulescu,* že nebylo přejetí před IX. stoletím, že styk nastal teprve v středobulharské době, a teprve od X. stol. počali se oba národové navzájem mísiti (Zbornik Jagićův 433 sl.). O bulharských vlivech na sociální rumunské instituce viz doklady u *Zanetova,* Насел. 53.

[3]) Laskavostí prof. J. U. Jarníka byly mi dány k disposici tyto doklady z rumunských pramenů. V kronice Urechiově (ed. *Picot* 170) ve zmínce o bitvě mezi Štěpánem Velkým a Hroiotem (1486) jmenuje se místo bitvy *Scheie pre Siretu,* a podnes ves na Seretu sluje *Scheia.* Urechia zde přeložil zprávu Putnenské chroniky, kde stojí „оу Блъгарехъ на Сиретѣ", (*Bogdan,* Vechile cronice c. 147, 265), z čehož nejlépe viděti, že Rumuni Bulhary zvali Slovany. V úryvku kroniky multanské Jana Neculcia (*Gasterova* Chrestomathie II. 33) sluje místo Шкее пре Сірет. Ostatně jméno *Schéu, Schéi* opakuje se několikráte u rumunských osad (*Cihac,* Dict. d'étym. dacoromaine. Francf. 1879, Éléments Albanais II.). Že to speciálně označuje Bulhary, vidíme ze jména předměstí brašovského *Schei,* jež Maďaři přeložili *Bolgárszék* (*Kogalnicean,* Dacia lit.[2] 45). Srv. též pojednání *St. Stinghe,* Die Schkejer oder Trokaren in Kronstadt (VIII. Jahresber. des Inst. f.

sedmihradských čergedských Bulharů, jejichž jazyk sice nebyl srbský ani slovinský, jak se dříve myslilo, nýbrž bulharský,[1]) ale kteří nebyli zbytky prvotního osídlení, nýbrž teprve kolonie pozdní, z XIII. stol., podobně jako jsou pozdní i kolonie v Banátě po dnes existující.[2])

Na základě těchto dat jsme, myslím, oprávněni mluviti i o Slovanech bulharských v Zadunají, ve staré Dakii, a nejen

---

rum. Spr. ed. *Weigand*). Cihac cituje zde jako etymon albanské *škja* — Bulgare, *škjínike* — Bulgarie; k tomu v slovníku *Daméově Scheaĭ* — Bulgare, a také *Şaineanu* (str. 721) uvádí *Schiai* jako staré rumunské jméno Bulharů. Starým dokladem slouží místo kroniky Mochovy, kde se praví o nějakém lidu, že byl podmaněn od Slovanů (Шкѣн. 61). Upotřebení jména toho na sousední Srby jest řidčí, a myslím, pozdější (srv. Псп. кн. 61, str. 111). Další doklady viz u *Miletiče* (Сборникъ IX. 271) a *Šišmanova* (Сборникъ XVI.—XVII. 716—717). Zde zejména výčet topografických jmen a rovněž o albanském *škja* = Bulhar.

[1]) O těchto sedmihradských Bulharech, kteří vyhynuli před 100 lety (jsou dnes porumunštěni), je dosti značná literatura. Seděli v osadách Baumgarten (maď. Bongárd), Reussdörfel (Rosz-csúr) u Sibině, hlavně ve Velkém a Malém Čergedu (Nagy — Kis Cserged) u Blasendorfu (Balászfalva) v hornofehérské stolici, a už na počátku XIX. stol. všímali si jich *Adelung* a *Dobrovský*, který je prohlásil za Srby (Slovanka III. 645). Toto mínění zvrátil však *Miklosich* prohlášením čergedských Slovanů za zbytky starých Slovanů větve dakoslovinské, ač dříve je měl za Bulhary (Die Sprache der Bulgaren in Siebenbürgen. Denkschr. Akad. Wien VII. 1856; Gesch. der Lautbez. im Bulg. Denkschr. XXXV). Podobného mínění byl i *Grot* (Моравія 66, 86, 88). Proti tomu *A. Amlacher* a *J. Píč* vrátili se k mínění, že jsou Bulhary (Die dac. Slaven und Csergeder Bulgaren, Věstník král. spol. nauk 1888 227 sl.; *Píč* jinak staré dacké Slovany měl za Rusy, srv. dále); za Bulhary odedávna zde (i v Banátě) sedící prohlásil je i prof. *Géza Czirbusz* (Die südungar. Bulgaren v XI. svazku sborníku „Die Völker Oesterreich-Ungarns", Wien 1884). Konečně rozhodl tuto spornou otázku prof. *L. Miletič* uveřejněním a rozborem jazykových, po nich zbylých památek, jež ukázaly, že to byli Bulhaři, ale podle všeho ne zbytky starého osídlení, nýbrž pozdějších kolonistů nastěhovalých tam v XII—XIII. st. (*Miletič L.*, У Седмиградскитѣ Българи. Бълг. Пр. III. 6. 46; Нови влахобългар. грамоти отъ Брашовъ. II. Седмиградскитѣ Българи. Сборникъ нар. ум. XIII. 1896. 3, 153; Заселението на католишкитѣ българи въ Седмиградско и Банатъ. Сбор. нар. ум. XIV. 1897). S tím souhlas projevili na př. i *K. Jireček* (Arch. sl. Phil. 1898, 115) a *Iv. Šišmanov* (Věstník sl. star. I. 1898. 57), ale oba nemyslí na vystěhovalé bogomily (jako Píč a Miletič), nýbrž na přistěhovalé do Sedmihrad zajatce bulharské za válek Štěpána V. *Zanetov* v čergedských Bulharech hledá zbytky starých dáckých Slovanů (Насел. 54, 107).

[2]) Patří sem osady Vinga mezi Aradem a Temešvárem, Benešov u Szegedina a Brestě u Vršce. Srv. *Niederle*, Slov. Svět 147.

o politické moci bulharské v těchto končinách. Jak daleko se zde slovanskobulharská oblast rozkládala, kde byly její hranice, nelze přesně říci.[1]) Od Sávy byl jí asi Dunaj, a jak jsme už výše podotkli, Pešt na Dunaji a Pešt ve Zvoleni u Muráně, mohou nám býti dokladem, až kam tito Slované na severozápadě zasáhli, čímž však nepravím, že sem šli kompaktně; na severovýchodě, zdá se mi, můžeme jejich oblast vésti až k úpatí Karpat, neboť Rusy hlouběji pod Karpaty a v Sedmihradech pokládám za živel, který se sem později přistěhoval. Ukazujeť nám řada názvů i z nejsevernějších podkarpatských končin formy bulharské nebo více bulharštině svědčící.[2]) Proto se domnívám, že nejen kotlina sedmihradská, ale i celé východní Uhry byly dříve ve vnitru svém bulharskoslovanské a ne ruské, jak někteří soudili.[3]) Nanejvýše

---

[1]) O řadě starých valů v dolních Uhrách, jež se dříve měly za římské, domnívá se nyní *Hampel* (Alterthümer I. 49), že snad v VIII. a IX. stol. sloužily za hranici mezi panstvím avarským a bulharským, ale to je úplně nejisté. Srv. o nich *Fröhlichovu* stať v Arch. Ért. 1887 10 sl. Když se Maďaři zde usadili, posunula se ovšem politická hranice za Tisu (srv. výše uvedený citát z anonyma Belae regis c. 17). Ale zprvu šla jistě dále až k Dunaji, zaujímajíc i Srěm. Na severozápadě se dotýkala, jak je viděti z událostí r. 883, už hranice říše velkomoravské, a že hraničili v IX. stol. s Pannonií, vidíme zřejmě z Convers. Bagoar. c. 10.

[2]) Srv. na př. hojné udržení nosovek v maď. jménech Munkács, Ung, Ungvár, Lunka-Balmos, Zem(p)lín, Szerencs v Zemplíně, Szerencsfalva v Beregu (slov. Serenčovci), Gorond v Beregu u Mukačeva (stsl. граждъ, slovensky dosud hrud — výšina), Ablonca na Šajavě; srv. i Gomby (Gomba) v peštské, šomoďské, prešpurské stolici, Gombáše v berežské, liptovské, solnocké, vesprímské, szatmárské, Gombošovce v Šaryši, Gomboše v Heveši, Abauji, Báčce. V ruské Marmaroši sluje dn. Lug — maďarsky Lonka-Széles (srv. i Lunka-Balmos), ruským Lužanům v Šaryši, okr. Teplá, odpovídá maď. Longh (srv. i Szegi-Log v Zemplíně, okr. Tokaj). O jiných filolog. dokladech z řeči gemerských Slováků srv. poznámky *Škultétyho* v Pohľadech 1905. 614. Rusové v X. stol. již nosovky ztráceli, jak svědčí na př. jména prahů dněprovských u Konstantina Porfyrogeneta *Βερούτζη* a *Νεασήτ* (ze stsl. вьрѫшти а неѩсыть).

[3]) Za Rusy pokládali sedmihradské Slovany *Roesler* (Rom. Stud. Leipzig 1871 204, 319), *Píč* (Věstník král. č. společnosti 1888. 245 sl., 258, domnívaje se, že sem přišli po zničení Gepidů; srv. i jeho Abstammung der Rumaenen, Leipzig 1880 104 sl., 112), z Rusů *Naděždin* (Записка о путешествіи по южнослав. странамъ. ЖМНП 1842 Nr. 34), *A. Kočubinskij* (О русскомъ имени въ Дунайскомъ залѣсьѣ. Труды арх. съѣзда Ярославли I. 1, 47 sl.), *Holovackij* (Пѣсни, Úvod, 673), *Grot* (Моравія 66, 94), později *Iv. Filevič* (Ист. др. Руси I. 23 sl., 87 sl., 170 sl., 194, 196, 218 sl., 269, 275), jenž se opíral pro Karpaty hlavně o několik topografických jmen rázu

lze přijmouti pronikání obou živlů, jižního a východního. Tito bulharští Slované zanikli zde později jednak v nových přistěhovalcích z Rusi, kteří se sem jistě už před XII. stol. posunovali, jednak v živlech uraloaltajských a tureckých (Maďarech, Kumánech, Pečenězích), jednak, a to nejvíce, v nově se tvořícím živlu rumunském, nadaném neobyčejnou vitalitou.[1]) Kde byla hranice těchto zadunajských slovanských Bulharů na východě, nemohu říci; bezpochyby za Seretem nebo Prutem nastupovali již Slované východní, vzniklí ze starých Antů, ale pořidlí. Zanetov bulharské kmeny vede na sever až k Sučavě v Bukovině, ovšem bez jistého dokladu.[2])

O jednotlivých kmenech slovanských nemáme dotud starých zpráv. Šafařík se však důvodně domníval, že pro území pozdějšího severínského Banátu (dn. stol. krašovskoseverínská a sousední Valašsko) smíme supponovati kmen *Sěveranů*,[3]) snad část toho,

---

ruského: ř. Бѣлка Бѣлая Тиса, Бѣлый Черемошъ, Быстрица, a hlavně jako Píč o osady se jmény Русь, Руска весъ, Руске, nebo složeniny maďarské a rumunské s *Orosz-* (Srv. i jeho stať Угорская Русь и связ. съ ней вопросы 1894 a Очеркъ карпат. территоріи и населенія. ЖМНП 1895. IV. 361, V. 156). Ale jména ta pro starý rusism sev. Uher a Sedmihrad nestačí (jakého jsou staří?), a že se v Karpatech bulharští Slované stýkali s ruskými, netřeba zamítati. (Ostatně Píč připouštěl pozdější vznik na starší půdě bulharskoslovanské l. c. 258.) Podobně *Barsov* soudil, že Uhry byly zprvu až po Dunaj osídleny ruskými Chorvaty a částečně i Ugliči (Очерки 99 sl., 110 sl., 284). *Šafařík* (SS. II. 57) Rusů tu neuznával a po něm hlavně *Kunik* dokazoval historicky, že sem přišli teprve později (Berufung des schwed. Rodsen. Petr. 1844—5, str. V.—VI.). Nověji *Jorga* vrací se patrně k theorii Miklosichově a Slovany v Dakii prohlašuje za Slovany pannonské (Gesch. des rum. Volkes I. 116). Naproti tomu je správně za Bulhary pokládali *Kalina*, Hist. języ. bulg. 227, *Sobolevskij*, Жив. Стар. 1894, 524, *Jagić*, Archiv sl. Phil. XX. 23, Kirchensl. Sprache II. 35, *Densusianu*, Hist. de la langue roum. I. 243.

[1]) Rumuni podnes jsou na postupu jak proti Slovanům, tak i proti Maďarům. Srv. *Niederle*, Národop. mapa Uherských Slováků 130.

[2]) *Zanetov*, Бълг. насел. 56. Politicky dosáhli ovšem za Borise Bulhaři i Dněstru a v starém ruském letopisu (Полное Собр. Р. Лѣтописей VII. 240) čteme o Chotinu na Dněstru: на Днестрѣ Хотенъ а то Болгарскій и Волоскый городокъ (*Zanetov*, 21).

[3]) *Šafařík*, SS. II. 219. Hojné zmínky o něm jsou v pramenech XIII. a XIV. stol., kraj sluje *terra Zemra*, *Zevra*, *de Zevrino*, *Zeverino*, *Seevrin* (srv. *Zanetov*, Исп. кн. 61, str. 104.) Šafařík ovšem, jak už svrchu (str. 415) podotknuto, jen tyto Sěverany měl za slovanské, kdežto Sěvery ve východní Moesii za kmen uraločudských Seberů.

jenž se posunul přes Dunaj do Moesie. Za to bych se neodvážil umísťovati sem se Šafaříkem *Miloxů* geografa bavorského a spojovati je s pozdějším „Milkovci" neboli „Milčany", t. j. obyvateli pozdějšího biskupství milkovského na ř. Milkov zvané, v kraji putenském (na hranici Valašska a Sedmihrad) a s dědinou Milčeni v Bessarabii,[1]) a také bych v *Brodnicích*, kteří se v XII. a XIII. století připomínají na hranicích Valachie a Multanska, neviděl se Zanetovem kmene bulharského.[2]) Jinak sluší podotknouti, že zde i v Banátě v XIII. a XIV. stol. shledáváme obyvatelstvo s knížecí plemennou organisací domácí.[3]) Píčova domněnka, že v jižních Sedmihradech, t. zv. *Burzenlandu*, seděla část kmene starých srbských *Bodriců* (pod. jako v Šaryši a Banátě), není vážněji doložena.[4])

Z dokladů, na něž bylo dosud ukázáno, zejména z množství zachované nomenklatury slovanské, je konečně zřejmo, že není správná představa některých rumunských historiků, na př. Xenopola, Hasdeua a Jorgy, kteří si představují, že po příchodu Slovanů na Balkán vyprázdnilo se Valašsko s Multany, a ovšem i hory Karpatské od Slovanů v té míře, že tam pozůstal a rozprostranil se p o u z e starý živel dakoromanský nebo podle některých pouze romanský, jenž se byl dříve za útoků a stěhování severních výbojníků uchýlil k horám.

Věc souvisí úzce s velkým, už výše (str. 304) vzpomenutým problémem o původu národa rumunského, který dosud není náležitě vyjasněn. Také je nutno konstatovati, že tu i přípravné práce pro zjištění etnologických poměrů v staré Trajanově Dakii pro stol. VI.—X. úplně chybí. Nicméně nepochybuji, že stanovisko tak výlučně postavené, jako je Xenopolovo nebo Jorgovo, není správné.[5]) Ale ovšem Slovanů v dnešním Rumunsku mnoho nezů-

---

[1]) *Šafařík*, l. c.

[2]) *Zanetov*, Бълг. насел. 56, 107, umísťuje tyto *Brodniky* v kraji Vranča zvaném při sklonech Karpat. Jinak o Brodnicích soudí *L. Miletič* (Сборникъ IX. 239, 249), maje je za Rusy.

[3]) Srv. o tom uvedený již spis *Zanetova*, Првитѣ влашки господари Псп. 1900 kn. 61, a téhož Бълг. насел. 56, 106sl.

[4]) *Píč*, Věstník král. spol. 1888, 255.

[5]) *Jorga* neuznává existence Slovanů v Dakii v stol. VII. a VIII. (l. c. I. 108, 118) a přejetí slov. nomenklatury událo se podle něho pouze v době, kdy Slované v V.—VI. stol. přecházeli na Balkán a Romani z Balkánu do Dakie. *Xenopol* (Hist. des Roum. I. 123 sl.). K *Hasdeu-ovi* srv. Сборникъ нар. умотв. IX. 228. a spis uvedený výše na str. 450 pozn. 3.

stalo. To je pravděpodobné, neboť patrně všichni, pokud jen mohli, vrhali se přes Dunaj na Balkán, kam je lákaly jistě celé řady tradic, šířených od výbojníků, vracejících se s kořistí. Už celý ráz výbojů a ráz slovanské okkupace Balkánu ukazuje na to, že Valašsko, Multany a Uhry (Sedmihrady ale ne) zůstaly od Slovanů relativně málo obsazeny. Na totéž zřejmě svědčí dále i historický fakt rychlého porumunštění těch krajin. Kdyby bylo zde zůstalo mnoho Slovanů, byl by asi potkal Romany i ty, kteří zůstali v horách ze starších dob, i ty, kteří se později sem stěhovali, týž osud, který je potkal na Balkáně: byli by sotva odolali poslovanění. Že se to nestalo, svědčí zjevně, že Slovanů mnoho nebylo. Ale proto ještě nelze říci, že jich zde od VII. století vůbec nebylo. Proti tomu svědčí udržení se hojné slovanské nomenklatury topografické, bohužel dosud nezpracované, vliv starší fase jazyka slovanského na jazyk rumunský a konečně přece i řada historických zpráv. Žili-li při tom Slované pomíšeni s Romany, či spíše, jak chce J. Barbulescu, obojí zprvu v územích od sebe oddělených,[1]) musí býti zůstaveno dalšímu zkoumání.[2]) Sám bych soudil, že Slované, ač jich mnoho nebylo, žili zprvu odděleně v nížinách, opodál Romanů pozůstalých v horách.

---

[1]) V stati výše uvedené (na str. 452 pozn. 2) J. Barbulescu soudí, že v VI. a VII. stol. v Dacii nežili Slované pomíšeně se Romany (l. c. 446), nýbrž na dvou stranách a to Slované při dolním Dunaji až po Alutu na západě. Dále k západu a do hor žili Romani a Barbulescu hledá zde na Alutě i Jordanovo *Sclauinum Rumunense* (srv. poznámku na str. 293).

[2]) Vůbec platí podnes to, co už r. 1837 napsal P. Šafařík (SS. II. 220): „Vymizení Slovanů ve Valachii, Multanech a Sedmihradsku zasluhovalo by úplnějšího a důkladnějšího vysvětlení . . .“

IV. Slované v Asii.

Se Slovany v Malé Asii[1]) setkáváme se na určito poprve v dobách Justinianových. Starší stopy v nomenklatuře, nehledíme-li ani k theoriím o slavismu paflagonských Henetů,[2]) jsou příliš nepravděpodobné přes zdánlivý slovanský ráz.[3]) Za Justiniana vystupují však už určitě, zprvu jen v plucích vojsk vysílaných proti Peršanům a jiným východním nepřátelům. Tak čteme jména slovanských jednotlivců, prostých vojáků (**Σουαρούνας**) i vůdců (*Δαβραγέζας, Ούσίγαρδος*).[4]) Je pravdě podobno,

---

[1]) O staré slovanské kolonisaci Malé Asie a Syrie psal už před téměř 50 lety — odmyslíme-li stručné zmínky v dílech P. Šafaříka, Rambauda, Kunika, Uspenského — Vl. Lamanskij (*Uspenskij*, „Къ исторіи крестянскаго землевладѣнія въ Византіи" ЖМНП 1883. Nr. 225. Druhé stati viz u *Šafaříka*, SS. II. 247 sl., *Kunika*, Зап. Акад. Н. 1874. T. 24, *A. Rambauda*, L'empire grec au X siècle. (Paris 1870) 249. *Lamanskij Vl.*, О Славянахъ въ Малой Азіи, Африкѣ и Испаніи (Зап. II. Отд. Акад. Наукъ V. 1859. Январь 1907; srv. i ЖМНП 1903, IV. 356 sl.). Tuto práci doplnil zajímavým dokladem B. A. Pančenko, připojiv k němu opětně přehled celé kolonisace a zejména velmi cenný rozbor o slovanských sídlech v thematu opsikijském a o poměru, v němž opsikijští Slované byli k vojenské organisaci říše byzantské. (Памятникъ Славянъ въ Виѳиніи VII. вѣка. Изв. р. арх. инст. въ Констант. 1902. VIII. 15 сл.) Všechny tyto práce doplnil jsem novými daty v stati „K slovanské kolonisaci Malé Asie a Syrie v VIII.—X. století" (Сборникъ по славяновѣдѣнію II. Petrohrad 1907). K ní připojena je mapa Malé Asie se slov. osadami, kterou otiskuji i zde.

[2]) Srv. mé SS. I. 52.

[3]) Sem patří jména *Ζάγωρα, Ζάγωρον, Κίος, Λίβυσσα, Μόδρα.* Srv. o nich Lamanského (l. c. 152 sl.), jenž ve prospěch své these uváděl i bájku z legendy sv. Klimenta o Bulharech přišlých z M. Asie na Balkán a ovšem i shodu Enetů paflagonských s Venety slovanskými (str. 158). To vše dnes odpadá. Spíše bychom mohli mysliti na jiná data. Byli-li Burové-Borani Slované, což není nemožné (srv. SS. I. 403), spadal by příchod Slovanů do Asie už k r. 255 po Kr. (Zosimos, I. 31. Srv. *Latyšev*, Scythica, I. 790).

[4]) Srv. výše str. 242 pozn. 4.

že při tom zůstali jednotlivci nebo i větší tlupy seděti v různých pevnostech už v VI. století, ale první zprávu o skutečném osídlení poskytuje nám teprve vzácná pečet z poloviny VII. stol., kterou mezi sbírkami ruského archaeologického ústavu v Cařihradě našel a publikoval B. A. Pančenko. Je to doklad kolonisace vzešlé patrně ze služeb vojenských. Pečet nesoucí na líci obraz císaře, kol něhož je legenda porušena a těžko čitelná (nečitelno jméno majitele, u něhož stojí označení ἀπό ὑπάτων), má na rubu nápis:

ΤΩΝ ΑΝΔΡΑΠΟΔΟΝ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΟΩΝ ΤΗΣ ΒΙΘΥΝΩΝ ΕΠΑΡΧΙΑΣ[1])

a náleží patrně organisovaným slovanským foederatům oblasti opsikijské[2]) z doby kolem r. 650. Na toto vročení svědčí nejen označení eparchie bithynské, jež se po VII. století nevyskytuje, paleografický ráz legendy a podoba imperatorova, nýbrž i přímo značky na líci I H, označující osmý indikt, jenž v VII. století spadal na r. 650 do doby vlády Konstantovy.[3]) Druhou zprávu o osídlení a to na území arabském máme k r. 664 u Theofana a Anastasia.[4]) Roku toho 5000 Slovanů přešlo k Abderrahmanovi, jenž vpadl do asijské Romanie (*Ρωμανία*), a bylo jím usídleno v Syrii blíže Apameje, hlavně v osadě Seleukobolu.[5]) Z toho je viděti, že už tehdy v Malé Asii existovaly buď větší osady nebo výbojné hordy slovanské, ale odkud se vzalo těchto pět tisíc, blíže nevíme. St. Stanojević se domnívá, že boj, který císař Konstans podnikl proti makedonské Sklavinii podle Theofana r. 657 a který měl za následek zajetí mnohých barbarů, neudál se t. r., ale už r. 649; zajatí Slované prý byli přesídleni již tehdy do Asie a mohli tam r. 650 míti svou pečet.[6])

[1]) *Pančenko*, l. c. 25 četl *τῶν ἄνδρας δόντων Σκλαβόων*, což *G. Schlumberger* opravil ve čtení výše uvedené (Sceau des esclaves slaves de l'éparchie de Bithynie. Byz. Zs. XII. 277). Ale Pančenko, jak z dopisu mi zaslaného vysvítá, tuto opravu Schlumbergerovu rozhodně zamítá. Srv. obraz pečeti na titulním listě tohoto dílu STAROŽITNOSTÍ.

[2]) K Opsikiu srv. *Jul. Kulakovskij*, Къ вопросу объ имени и исторіи θемы Опсикій (Виз. Врем. XI. 49 sl.).

[3]) *Pančenko*, 17, 22, 26.

[4]) Theofanes ed. *Boor*, I. 348, Anast. Bibl. Hist. trip. ed. *Boor*, 219.

[5]) *Σελευκόβολος* (srv. Hieroclis. Synecd. 712, 9 *Σελευκόβηλος* v eparchii syrské). Nyní nejspíše ves Sakálibije, srv. *Pančenko*, l. c. 28. Chybně pojímal a datoval tento styk Slovanů s Abderrahmanem *Rambaud*, l. c.

[6]) *Stanojević*, Виз. и Срби II. 215. Zpráva Theofanova je v ed. *Boorově* 347. Srv. výše str. 237 a 422.

Třetí zpráva o osídlení Slovanů padá do doby Justiniana II. U Theofana čteme k r. 688, že Justinian, poraziv Bulhary, podnikl výpravu do krajin slovanských v okolí Soluně a odvedl odsud množství slovanských rodů (*γένη*), které zajal nebo které se mu bez boje poddaly; dal je přes Abydos přepraviti do Asie a usadil v oblasti opsikijské, rozkládající se hned za Hellespontem. Slovanů těch bylo patrně mnoho, poněvadž za 4 leta r. 692 vybral z nich pod vůdcem Nebulem (*Νέβουλος*) Justinian 30.000 vojínů, kterým dal titul „*περιούσιος λαός*" (gardové?, vybrané? vojsko), a vyslal je směrem na Sebastopolis proti Arabům.[1]) Ale Slované zradili císaře, přešedše k nepříteli, načež prý císař rozkázal všechny ostatní slovanské kolonisty pobíti i s ženami a dětmi a těla jejich s mysu Leukata naházeti do moře.[2]) Vidíme z toho, že se osady slovanské nalézaly někde v nejbližším okolí tohoto mysu a Nikomedie. Ostatně zpráva sama sotva bude v plném obsahu správna. Můžeme se právem domnívati, že vojsko opsikijské (*στρατὸς τοῦ Ὀψικίου*), s nímž spojil Justinian pomocné vojsko bulharsko-slovanské na výpravě do Asie r. 710,[3]) bylo opět aspoň většinou slovanské.[4])

Kam se poděli a usadili Slované přešlí k Arabům? Pančenko a Rambaud nevědí. První se jen domnívá, že zprávy o slovanských přeběhlících ve vojsku Mohamedově r. 694[5]) a o množství Slovanů ve vojsku Abu Muslimově r. 754[6]) vztahují se na zbytky opsikijských Slovanů, jimž asi náleželo i osídlení několika pevností na hranici Syrie a Kappadokie (srv. dále).

---

[1]) Theof. ed. *Boor*, 364, 365; Nikef. Brev. 41 B (*Boor*, 36); Leo Gramm. Chron. 163 ed. Bonn. *Pančenko*, l. c. 33 překládá „опричное ополченіе", *Uspenskij*, l. c. 320 „опричный, отборный отрядъ". Výklad je nesnadný. Leon Grammatikos perifrasuje: *λαβὼν τὸν περιούσιον ἤ μᾶλλον ἀνόσιον* (bezbožný) *εἰπεῖν λαὸν* (l. c.). Srv. i Georg. Monachos ed. *Boor*, 729, Hist. misc. 1059, 1060, Efr. 69 ed. Bonn.

[2]) Theof. 366 (*Boor*), Zonaras (XIV. 22) ed. *Pinder* III. 229, Kedrenos ed. *Bekker*, I. 773. Leo Gramm. l. c. Nikeforos o tom zprávy nemá. Leon Gramm. čítá, že 20.000 Slovanů přešlo k Arabům a zbylých 10.000 bylo pobito; zajímavé zprávy o pozdější nevěrnosti opsikijského vojska za vlády Artemisiovy viz u Theof. ad a. 6207 (715).

[3]) Srv. Nikeforos Patr. ed. *Boor* 47 a Theof. 374 (*Boor*).

[4]) *Pančenko*, l. c. 33. Vedle Slovanů přestěhováni byli do Bythinie i germ. Skirové (Sozomenos IX. 5) a Gotové (Byz. Zs. XIII. 642).

[5]) Theof. 367 (*Boor*).

[6]) Theof. 428 (*Boor*) *ἦσαν γὰρ οἱ πλείους Σκλάβοι καὶ Ἀντιοχεῖς.*

Ale Pančenko ve své stati nepoužil současných zpráv orientálních, a v nich nalézáme další odpověď na svrchu položenou otázku. Kronika Michala Syrského v líčení vlády Justiniana II. zmiňuje se o výpravě Abd-Allaha (směrem k Caesareji) proti Řekům, kteří si najali množství Slovanů (Sglav). Ale tito byli poraženi a kteří zbyli, v počtu 7.000 jezdců připojili se k Arabům, načež byli, dostavše zásoby a ženy, usazeni v městech ,,Andak" a ,,Guris" zvaných.[1]) Zpráva ta očividně doplňuje, přes odchylné detaily, vypravování Theofanovo. Neboť spadá i u Michala krátce před r. 694 a přejata je dodatečně i Barhebraeem.[2]) Z toho vidíme, že množství Slovanů přešlých k Arabům bylo jimi usazeno v Syrii, v Antiochii a v městě Chorusu. Andak (arab. Antâkieh) je zde zkomolená forma jména Antiochie (srv. text Barhebraeův), Guris pak starý Cyrrhus (*Κύρρος*), ležící severovýchodně.[3]) U něho připomínají i pozdější arabské prameny Slovany.

Čtvrté historicky známé přesídlení Slovanů do M. Asie událo se v polovici VIII. stol. R. 762 podle Theofana množství Slovanů, opustivši oblast bulharskou, přešlo k císaři Konstantinu V., který je přesídlil do Malé Asie na řeku Artanu.[4]) Podle Nikefora patriarchy bylo těchto Slovanů 208.000, tedy velké množství. Nová

[1]) Kronika Michala Syrského přel. *Dulaurier* (Journ. Asiat. 1849 Avril—Mai 340). Podobně čte *Langlois* ve svém překladě (srv. *E. Oberhummer*. Die Insel Cypern. München 1903, 36.) Ve vyd. *Chabotově* viz zprávu Michalovu v kn. XI. kap. 15 (II. 470).

[2]) Barhebraeus ed. *Bruns*, II. 118 dí o vpádu Mohammedově do Kappadokie: ,,Impetum in eum fecerunt Romani et Slavi. Romani victi sunt iuxta Caesaream, Sclavi cum Arabibus pace composita, cum iis in Syriam profecti sunt, circiter 7000, quibus domicilia Antiochiae et in Cypro ab Arabibus concessa sunt. Dederunt etiam mulieres et stipendia." U Barhebraea čteme ,,Cyprus", což by ukazovalo na kolonie Slovanů na Kypru. Dulaurier ve svém překladě město Guris klade na Kypr, patrně podle Barhebraea. Srv. i *Oberhummer*, l. c. Je však zjevno, že jak v. textu Michalově pod formou ,,Guris", tak i v textu Barhebraeově, kde překladatelé čtli ,,Cyprus", dlužno rozuměti jen starý Cyrrhus, ležící severovýchodně od Antiochie, Araby zvaný Chorus. O tom, že Arabové hojně zajatce z vojsk římských odváděli a usídlovali v Syrii, srv. zprávu Michalovu XI. 20 (*Chabot*, II. 492). Také Goti tu bydlili (Chronique de Josué Stylite trad. par P. Martin. Abh. f. Kunde des Morgenl. VI. 1. LXXIII.).

[3]) O Cyrrhu srv. Itin. Anton. 189, 193, 194 (ed. *Parthey*), Tab. Peut. (XI. 1). V I. stol. po Kr. ležela zde X. legie (Tac. Ann. II. 57), pak byla pevnost pobořena, ale od Justiniana opět zřízena (Prokop. de aed. II. 11).

[4]) Theof. 432 (*Boor*), Anastas. 284 (*Boor*). Nikef. Brev. 68—69 (*Boor*) k r. 764.

sídla jejich už Šafařík kladl správně do Bithynie,[1]) kde při moři nedaleko od ústí Bosporu tekla k severu řeka Ἀρτάνης.[2]) Tak i Boor a Pančenko; Rambaud ji hledá někde na hranici themy paflagonské a arménské.

Po této době máme ještě jednu zprávu o stěhování Slovanů u Nikety Akominata, podle níž Jan Komnenos (císař 1118—1143) přesídlil část Triballů—Srbů opětně do kraje nikomedského, podarovav je štědře územím.[3]) Jinak o slovanských plucích, které ještě v Asii bojovaly, srv. další zmínky u Pančenka a Lamanského. Že však těchto pět historicky doložených přesídlení nevyčerpává všechnu slovanskou kolonisaci Orientu, je zřejmé z výroku pokračovatele Theofanova při r. 821, podle něhož přesídlení před tou dobou byla už četná;[4]) dále uvidíme, že slovanská vojska pevně usídlená vystupují i na jiných místech, než byla ta, o nichž jsme dosud slyšeli. Topografie slovanských kolonií na východě je bohatší a po té stránce můžeme dnes opětně stať Pančenkovu i starou práci Lamanského doplniti řadou nových dokladů.

Hlavním střediskem maloasijských Slovanů byla vždy, jak už z uvedených zpráv vidno, západní končina starověké Bithynie, zvaná později Opsikiem a rozdělená v X. století na thema Optimaton a Opsikion (*θέμα Ὀπτίματον, θέμα Ὀψίκιον*). Jméno Opsikia pošlo od zvláštního druhu císařského vojska (gardy), konajícího pod velením komita službu zv. obsequium (*τό θεοφύλακτον βασιλικὸν Ὀψίκιον*).[5]) K hranicím těchto them, jakož i těch, o nichž dále mluvím, srv. připojenou mapu, na níž hranice

---

[1]) *Šafařík,* SS. II. 248. Tam ji umísťuje též prof. *W. Ramsay,* The historical geography of Asia Minor (London 1890) 162, 438.

[2]) Arriani Periplus (ed. *Müller*) c. 3. U Nikefora u Theofana, l. c. *ὁ Ἀρτάνας.*

[3]) Niketas Chon. 23 (ed. Bonn). Srv. Kinnamos 8 ed. Bonn. (*Pančenko,* l. c. 35, *Lamanskij,* l. c. 9, 13). Lamanskij má dále i obšírný výklad o pozdějších slov. koloniích až do konce novověku (str. 7—37).

[4]) Theof. Continuatus (ed. *Bekker*) II. c. 10: *Σκλαβογενῶν τῶν πολλάκις ἐγκισσευθέντων κατὰ τὴν Ἀνατολήν.* Srv. také, že v Žití sv. Demetria Soluňského připomínají se výboje slovanských kmenů od Soluně do Malé Asie už v VII. století. (*Tougard,* Hist. prof. 118, *Migne,* PG. 116 str. 1355, 1362 sl., 1368 *B*).

[5]) Srv. *J. Kulakovskij,* Къ вопросу объ имени и исторіи ѳемы Опсикій. (Виз. Врем. XI. 409 str.) a Къ вопросу о ѳемахъ виз. имперіи. Кіев. Сборникъ 1904. 95 (Виз. Врем. XII. 383).

them zakresleny jsou tečkovanými čarami podle poslední práce Gelzerovy.[1]) Zde v Opsikiu bylo usazeno nejvíce Slovanů, a kteří zůstali přes pohromu, jež je stihla r. 692, zváni byli *Σθλαβησιάνοι*. Odtud se ještě v X. stol. sestavují čety slovanské proti kretským Arabům,[2]) při nichž vojáci brali mzdu po 3 nomismech a tři jejich náčelníci po 5.[3]) V kterých osadách Opsikia Slované seděli, přesně nevíme, — patrně nejvíce v okolí Nikomedie a Nikaie. Vedle toho však biskupství a osada *Γορδόσερβα* na cestě z Malaginy k Doryleiu, připomenutá už v nejstarším seznamu biskupství „Notitiae episcopatuum", pocházejícím od sv. Epifania ze VII. století[4]) a patrně totožná s pozdějším označením „Servochoria",[5]) — označuje přímo osadu slovanskou, předpokládáme-li ovšem v ní kolonisty srbské, jako činí i Pančenko.[6]) Ramsay residenci biskupa Gordoserbů umísťuje k dnešnímu Sugutu,[7]) Pančenko ji mimo to ztotožňuje s osadou *κωμόπολις Σαγουδάοι ἐγχωρίῳ καλουμένη* u Anny Komneny (Alex. XV. 2), což bych nečinil; za to ji správně spojuje se jménem slov. Sagudatů z okolí Soluně. Je-li však jméno Modrina (*Μωδρινή*), uvedené u Nikefora Patriarchy jakožto název domácího lidu,[8]) slovanského původu, dlužno naprosto pochybovati vzhledem k tomu že je zná zde už Strabon (*τὰ Μόδρα* XII. 3. 7).

Další osady slovanské v M. Asii a Syrii, mimo svrchu již uvedené okolí Nikaie, Nikomedie, Apameje, Antiochie, Seleukobola a Chorusu, znám z pramenů ještě tyto:

---

[1]) *H. Gelzer*, Die Genesis der byz. Themenverfassung (Abh. sächs. Ges. Wiss. XLI. Nr. 5). Hranice them nejsou ovšem na základě kusých zpráv Konstantina Porfyrogenneta a Ibn Churdádbiha vždy jisté; také se měnily (srv. Konst. Porfyr. De adm. imp. 50); proto se mapa Gelzerova dosti liší od současně vydané mapy Buryho (*R. Lane Poole*, Historical Atlas of Modern Europe. Map. 72. Oxford 1897).

[2]) Konst. Porfyr. de cerem. II. 44: *οἱ Σθλαβησιάνοι οἱ καθισταθέντες εἰς τὸ ὀψίκιον ἐγορεύθησαν οὕτως*. II. 45: *ἀπὸ τῶν Σθλαβησιάνων τῶν καθημένων εἰς τὸ ὀψίκιον*.

[3]) Srv. blíže u *Pančenka* 39, 50, kde je vůbec obšírný výklad o tom, jaké postavení v státní administrativě měli opsikijští Slované.

[4]) *Gelzer*, Abh. d. bayr. Akad. I. Cl. Bd. XXI. 538, 545.

[5]) Partitio regni graeci ad a. 1204. Fontes rerum austr. XII. 475, 491, 494.

[6]) Srv. výše str. 279 a 399; *Pančenko*, 57 sl.

[7]) *Ramsay*, l. c. 183. Sr. mapu na str. 179.

[8]) Nikef. 61 (*Boor*): *πρός τι χώριον . . . Μωδρινὴν τῇ ἐπιχωρίῳ φωνῇ προσαγορευόμενον*.

V letech 873/4—6/7 připomínají některé arabské prameny, z nichž nově přeložil výňatky A. Vasiljev, že Slované měli obsazenu pevnost Lulu na hranicích Kappadokie a Syrie.[1])

V IX. a X. století byly stálé boje na této hranici arabsko-řecké, zejména o Malatyji (Melitene), Samosatu, Amidu, Edessu, Tars a jiná města. Důležitou pevností, jež tvořila klíč při výpravách do Syrie, byla právě Lulu, jež ležela při vojenské silnici, přecházející Taurus[2]) mezi Tarsem a Tyanou, dn. Kizli-Hissarem (srv. mapu). Podle itineráře Churdádbihova ten, kdo cestoval z Tarsu do řecké Malé Asie, přišel na cestě nejdříve v průsmyk Darb-as-Salám (Pylae Ciliciae), pak vedle pevnůstek Al-Ollaik, Ar-Rahva, Al-Džauzát, Al-Džardakúb, Hisn-as-Sákáliba („pevnost Slovanů") k Badhandúnu (ř. Podandos) a dále k teplým pramenům, poblíže nichž se nalézala Lulua.[3]) Slované měli v IX. stol. tuto pevnost v rukou, ale pro Araby, kteří jí dobyli r. 832[4]) a kteří jim odváděli za to příslušný poplatek. R. 876/7 nebo podle jiné verse r. 873/4, když místodržitel v Tarsu Archúz-ibn-Jáil-ibn-Tarchán poplatek odpíral, ba docela si sumu 15.000 dinarů sebranou od obyvatelů tarských ponechal, Slované se nad tím rozhněvali a předali pevnost a tím klíč ku Tarsu císaři.[5])

Tabarí a Ibn Vadich zv. Al-Ja'kúbí mají ještě zajímavou zprávu k r. 716/7, podle níž Arabové pod Maslamou a Omarem okkupovali celé území od Bosporu až po Kustantinyi a dobyli

---

[1]) Původní tvar jména byl Halala; od Aurelia přezvána byla osada jménem Faustinopolis. V pramenech řeckých čte se obyčejně *φρούριον Λοῦλον* (tak Konst. Porfyr. de them. I. 2, Theof. ed. Bonn 197, 277; Zonaras XVI. 5) ale i *φρούριον Λουλοῦ* (Anna Komnena XIII. 12). Churdádbih (podle edice *Goejovy*, str. 82, 85, 86) píše Lulua. *Vasiljev* ve výňatcích z Al-Asira a jiných dále uvedených užívá nominativu Lulu.

[2]) O strategické důležitosti tohoto průsmyku srv. výklad u *R. Oberhummera* a *H. Zimmerera* v knize „Durch Syrien und Kleinasien". Berlin 1899. 111.

[3]) Churdádbih ed. *Goeje* (Bibl. geogr. arab. VI.) str. 82. K poloze a další historii pevnosti Lulu srv. *Ramsay*, l. c. 353 sl., *Murray*, Handbook for travellers in Asia Minor 160, a *Vasiljev*, Виз. и Арабы I. 97 (Petr. 1902). Murray klade ji na mapce k cestě Güllek-Boghaz—Eregli, ne na kizli-hissarskou.

[4]) *Vasiljev*, l. c. I. 98. Srv. Michal Syr. XII. 16 (*Chabot* III. 74).

[5]) Srv. výňatek z Tabarího k r. 877, a ještě obšírnější líčení v kronice Ibn-al-Asíra († 1233) i *Vasiljeva*, Виз. и Арабы II. Прилож. 7, 87, 93 a výklad tamže I. 97 a II. 61. Údaj roku se rozchází. Tabarí uvádí, že byla Lulu dvakrát vzata od Řeků r. 873/4 a 876/7, ale patrně chybně (*Vasiljev*,

SLOVANSKÉ OSADY
V M. ASII A SYRII.
VII-X st.

Jména slov. osad jsou podtržena.

„města Slovanů".[1]) Kde bylo toto město Slovanů, ze zpráv není zřejmo. Jest možno, že je to pevnost Lulu, ale také se může jednati, jak Broocks dobře podotýká, o nějakou osadu položenou na západě Malé Asie. Snad docela o některou osadu opsikijskou, neboť Arabové okkupovali tehdy i končiny západní.

Ale Lulu nebyla jedinou pevností slovanskou na hranici syrské. Právě jsem uvedl citát z Churdádbiha, z něhož vysvítá, že na cestě z Tarsu do Tyany před Podandem byla ještě jiná pevnůstka v rukou slovanských, zvaná prostě „tvrzí Slovanů", Hisn-as-Sákáliba. Nelze ji na tomto základě ztotožňovati v jedno s Lulu, jako činí Ramsay.[2]) Al Beládzorí připomíná zase, jak čtu ve výňatku Harkavim uveřejněném,[3]) jakéhosi vůdce Salmána „ze Slovanů", po němž jedna pevnůstka poblíže Chorusu v kraji halepském zvána byla Salmánovou — Hisn-Salmán. Patrně se tu jedná opět ne sice o vůdce Slovana, ale o tvrz Slovany osazenou (odtud označení „ze Slovanů"), a tím spíše, že, jak víme ze zpráv nahoře uvedených, Chorus byl Slovany kolonisován. Jiný vůdce „ze Slovanů" Zijád, také dal jméno tvrzi — Hisn-Zijád,[4]) položené mezi Amidou a Malatyjí, jež snad také byla slovanská. Beládzorí připomíná ještě, že Marván v městě zv. Chúsús nedaleko Kufy nad Eufratem usídlil vedle jiných i Slovany[5]) a že později, poraziv Slovany ruské v zemi Chazarů, usídlil z nich 20.000 zajatých v Chachitě, kde však ne dlouho potom byli

---

II. Прилож. 6), neboť se to událo jen jednou. Rok 873/4 uvádí i Ab-ul-Mahásin († 1469) ve své historii, pak Sujútí († 1505) v historii chalifů a 'Ainí († 1451). Srv. výňatky *Vasiljeva* II. Прил. 174, 180, 184. Proti tomu vzetí pevnosti r. 876/6 potvrzují vedle Asíra ještě historikové Džauzí (1257), Ibn Chaldún (1406) a též 'Ainí (*Vasiljev*, II. Прил. 123, 170, 174).

[1]) Srv. výňatky z obou chronistů u *Brooksa* „The Arabs in Asia Minor 641—750 from Arabic sources". Journ. of Hell. Stud. 1898. 194, 196. O výpravách arabských té doby srv. i Theof. ad a. 6208 (*Boor* 386); ale o dobytí pevnosti slovanské není tu zmínky.

[2]) *Ramsay*, l. c. 353.

[3]) *Harkavi*, Сказ. мусульман. пис. о Славянахъ etc. Спб. 1870 35, 37. („Сальманъ и Зіадъ сутъ тѣхъ Славянъ, которыхъ Марванъ ибнъ-Мухаммедъ поставилъ на границѣ") Srv. *Vasiljev*, Виз. и Арабы I. 97 sl.

[4]) Srv. *Harkavi* 40. Jinak zvána byla tato pevnost Khartabirt. *Défrémery* (Journal asiat. VI. sér. VII. 259) udává vzdálenost její od Podandu na 7 mil.

[5]) *Harkavi*, l. c. 37. Odtud je chalif Mansúr přesídlil zpět do Syrie (tamže 40).

pobiti.[1]) Konečně bych uvedl, že Anna Komnena připomíná v XII. stol. (psala r. 1148) v thematě syrském *Λαπάρα* osadu jménem *τό Σθλαβοτίλιν* — patrně slovanskou [2]) Ležela kdesi v záp. Syrii.

Tito syrští Slované připomínají se v dějinách častěji. Některé zprávy uvedli jsme již výše. Připomněl bych ještě, že Slované, sedící v pohraniční části Syrie, byli, jak Barhebraeus sděluje,[3]) znovu podmaněni Tiberiem Apsimarem (698—705), že vystupují v bojích r. 716 a r. 754 a 757/8 u Theofana, Tabarího, a Al-Ja'kúbího[4]) a že podle Mas'udího r. 838 Slované (asi zdejší) pod Theofilem, synem císaře Michala, dobývali Zibatry v Mesopotamii a Malatyje.[5])

Nová stěhování do Asie nastala později v XIII. stol. do Lampsaku.[6])

Na konec podotýkám, že byzantští historikové, mluvíce o potomcích Slovanů do M. Asie přestěhovaných, nenazývají jich více Slovany, ale jen „lidmi pocházejícími ze Slovanů", tedy ne *Σκλάβοι*, ale *Σκλαβησιανοί* nebo *Σθλαβογενεῖς*.[7]) Dva vysocí úředníci slovanského původu za císaře Alexandra Basilia označeni jsou slovy „*Γαβριηλόπουλος καὶ Βασιλίτζης ἀπὸ Σκλαβισίας*".[8]) Rovněž je zajímavo dodati, že v novější době Vl. Lamanskij dovozoval, že převedení písem svatých na jazyk slovanský neprovedl sv. Kliment pro Slovany moravské, nýbrž dříve už počátkem padesátých let IX. stol. pro Slovany malo-

---

[1]) *Harkavi*, 38, 41. Jméno této kolonie vykládá Harkavi na Kachetii v Grusii, ale jinak právem celé této zprávě nepřikládá mnoho víry.

[2]) Alex. XIII. 12. Jiný rk. má *Ἀ(σ)θλαβοτίλιν*.

[3]) Barhebraeus d. *Bruns*. II. 118: Tiberius ille Sclavos subjecit, qui a Romanis defecerant. In regionem Samosatenam profecti occiderunt 5000 Arabum. Direptione facta, redierunt.

[4]) Theof. 386, 428 (*Boor*). Al Ja'kúbí u *Harkaviho*, l. c. 63, Al-Tabarí u *Broocksa*, l. c. 196 (útok Bulharů a Slovanů na Maslamu).

[5]) Srv. výňatek u *Vasiljeva*, Виз. и Арабы I. 114. Прилож. 67.

[6]) *Zanetov*, Бълг. нас. 58. O ještě novějších stěhováních srv. Бълг. Пр. V. kn. 8.

[7]) *Σκλαβησιανοί* nebo *Σθλαβησιάνοι* (Konst. Porfyr. De adm. 50: o vtržení Slavisianů do Peloponnésu, jež odlišuje od tamějších Slovanů „*Σκλάβοι*"; de cerem. II. 44, 46 (srv. výše). K tvaru srv. analogické *θέμα Ἀρμενιάκων, Θρακησίων*. — *Σθλαβογενεῖς* (Theofanes cont. II. 10, Anna Komnena II. 1, VII., 3).

[8]) Theof. cont. VI. (ed. Bonn.), Leon Gramm. ed. Bonn, 286.

asijské, které prý tím chtěla vláda byzantská sobě získati. Mínění to však není náležitě odůvodněno.[1])

Je přirozeno, že za takovýchto politických styků dostalo se, také množství Slovanů, ať zajatců válečných a otroků (eunuchů), ať svobodných, do různých míst na březích Středozemního moře, a jak v pramenech západních tak i východních vystupují častěji jednotlivci, na př. v úřadech, označení přístavkem *Sclavus*, *-al Saklabí*. To byli asi vesměs Slované z Balkánu. Zejména jich hojně nalézáme později v Hispanii.[2]) Rovněž se připomínají i útoky (patrně slovanských pirátů z řeckého archipelagu nebo z Dalmacie) na Sicilii, Sardinii a do Afriky v X. st.[3]) V městě Palermu na Sicilii byla docela čtvrt slovanská, zdí neobehnaná.[4]) V Bagdadě Slované sloužili příchozím kupcům za tlumočníky.[5])

---

[1]) *Lamanskij*, „Слав. житіе св. Кырилла" v ЖМНП 1903—1904. Srv. polemiku Golubinského v Изв. отд. р. яз. 1907, II. 368.

[2]) O Slovanech v Hispanii srv. stať *K. Szajnochy*, Słowiane w Andalusii 1873 (Dzieła II.), *A. Pikharta* v Osvětě 1906, II. 892, *G. Jacoba*, Welche Handelsartikel bezogen die Araber des Mittelalters aus den nordisch.-balt. Ländern (Berlin 1891) 15, *Charmoye*, Rélation de Masoudy 378.

[3]) O existenci Slovanů v Africe a útocích sem srv. *Harkavi*, Сказанія 48, 51, 233, 288 a hlavně ovšem výše na str. 458 uvedenou práci *Lamanského*, str. 208 sl. O slovanských otrocích a obchodu s nimi pojednáme obšírně v oddíle starožitností kulturních.

[4]) Podle zprávy Ibn Haukala *Harkavi*, Сказанія 221, 233, ed. *Goeje* 83. Srv. literaturu o tom u *Jacoba*, l. c.

[5]) *Jacob*, l. c. 8.

KAPITOLA VIII.

O JMÉNU SLOVAN, CHORVAT A SRB.

První vystoupení jména Slovanů. — Původní národopisný význam jména a vznik pozdějších historických derivátů. — Tvary jména v starých pramenech. — Přehled pokusů o etymologický výklad jména. — O jménu Chorvatů a Srbů. — Prokopiovi *Σπόροι*.

S postupem Slovanů na jih, vylíčeným v tomto díle, spojeno je také vystoupení jména *Slované* ve smyslu širším, kollektivním. Tu poprvé klassický svět na místo staršího kollektivního označení *Vend* — *Vened* — srv. *μέγιστον ἔθνος τῶν Οὐενέδων* u Ptolemaia — počíná užívati názvu domácího, slovanského, ovšem ve tvaru graecisovaném nebo latinisovaném.

Obyčejně se první objevení jména Slovanů v historii klade do VI. století, a Smirnov má docela za to, že je to fakt, proti němuž bylo by bezúspěšno bojovati.[1]) Nám, kteří jsme se rozhodli z důvodů již výše vyložených v Ptolemaiově národu Suovenů ve vých. Sarmatii (*Σουοβηνοί* VI., 14, 9) viděti první ohlas Slovanů, neobjevuje se toto jméno teprve a pouze v VI. století. Ale jinak je pravda, že mimo doklad právě uvedený není dosud jistého nebo aspoň pravděpodobného dokladu staršího, a VI. století zůstává dobou, jíž se Slované do historie vlastně uvádějí.[3]) Jenže

[1]) *Smirnov*, Очеркъ 62.

[2]) Srv. SS. I. 398.

[3]) Tak nepokládám za přesvědčující domněnku Al. Pogodina, podle níž dvě stará jména: kuriala na nápisu v Pannonii nalezeném „*Stlabonius Fuscinus*" (CIL. III., 4150) a veterána „*M. Slavus Putiolanus*" na diplomu vydaném císařem Galbou Ursarovi r. 68 (CIL. III., Suppl., str. 1958), předvádějí ethnikon „*Slovan*", poněvadž mi vadí především, že tu běží o nomina, kdežto jinak podobná ethnika bývají připojována jako cognomina: L. Valerius Basterna, M. Servilius Geta, L. Valerius Bessus a pod.,

při tom není nejstarším autorem Jordanis nebo Prokopios, jak někteří myslí,[1]) nýbrž už Pseudo-Caesarios Nazianský, jak už Müllenhoff ukázal, klada jeho dialogický traktát správně do počátku VI. století,[2]) kdežto Prokopios a Jordanis psali v polovici století. Od této doby stává se jméno *Slované* běžným v historických spisech latinských i řeckých a nabývá rychle vrchu nad starým názvem Vendů, Venedů.

Při tomto prvním vystoupení jména Slovanů a ještě v době následující není ještě jasno, značí-li jméno kollektivní název pro Slovany vůbec, či jen pro jistou jejich část. Z toho povstal zajímavý problém, — druhý vedle problému čistě etymologického — jaký byl původní národopisný význam jména Slované? Je to jméno, které si všichni Slované sami dávali ode dávna, či značilo původně jen jednu část celého národa a rozšířilo se teprve později během doby historické na jméno kollektivní, obecné? Na tuto otázku, dlužno přiznati, nebylo dosud dáno řádné odpovědi. Slovanští historikové i linguisté se jí vyhýbali, nebo se jí nanejvýše dotkli krátce, mimochodem a dnes se obyčejně přijímá to, co napsal r. 1874 Miklosich: „ich bin überzeugt, dass der Name Slowêne ursprünglich der Name

---

a dále to, že formy *Stlabonius* i *Slavus* neodpovídají nejstarším jinak známým tvarům jména. Na dobro však odpadá ztotožnění jména Slované se Suevy, Sueby pramenů I. a II. stol. po Kr. Tuto theorii, které v první polovině XIX. stol. hájili i někteří Němci (*A. Wersebe, D. Popp, J. Grimm*) a kterou přejali později někteří slavisté (*V. Šembera, J. Perwolf, V. Kętrzyński* a *Ed. Bogusławski*, abych aspoň hlavní uvedl) — dlužno na dobro zavrhnouti, neboť se nám staří Suevové objevují národem germanským. To ovšem nevylučuje, že se našli někteří středověcí autoři, kteří, svedeni jsouce podobou jména *Suevi* a *Slavi*, užívali vskutku první formy místo Slavi, Sclavi, na př. anon. geograf bavorský v IX. stol. Více o tom bude pověděno ve IV. díle SLOV. STAROŽITNOSTÍ.

[1]) Na př. *Píč*, Starož. země české I., 18, II., 3, str. 215.

[2]) *Müllenhoff*, DA. II. 34, 367, Archiv sl. Phil. I. 290 sl. Citát tento uvedli jsme už výše na str. 121 pozn. 1. *V. Kętrzyński* (O Słowianech 56) klade rovněž do počátku VI. století, ale chybně, epitaf biskupa Martina Dumienského, apoštola víry křesťanské mezi barbary, na němž je věta: „*inmanes variasque pio sub foedere Christi adsciscis gentes*: *Alamannus, Saxo, Toringus, Pannonius, Rugus,* Sclavus, *Naro, Sarmata, Datus, Ostrogotus, Francus, Burgundio, Dacus, Alanus te duce nosse Deum gaudent.*“ (MGH. Auct. ant. VI. 2, str. 194. Aviti ep. opera. Appendix XXII.) V poznámce vyd. Mommsenova uvádí se k tomu tento citát z Řehoře Tourského (Hist. Francorum V., 38): „Hoc tempore (c. a. 560) et beatus Martinus episcopus Galliciensis obiit magnum populo illi faciente planctum . . .‘,

einzelnes slavischen Stammes, nicht des ganzen slav. Volkes war".[1]) Naproti tomu však se už Šafařík a po něm nověji Krek vyslovili pro opak: jméno Slované bylo původně všenárodní, ale udrželo se později jen u několika kmenů.[2])

Nepokládám Miklosichův názor za správný a sice z několika důvodů. Odchyluji se však od obou výkladů a dívám se na otázku takto:

Za nejstarší zmínku o Slovanech možno míti zprávu Ptolemaiovu o Suovenech z II. stol. po Kr. V ní ovšem nevypadá jméno Slovanů jako kollektivum, nýbrž jako jméno jednotlivého kmene na východě Evropy; jako společný název pro Slovany našel Ptolemaios v pramenech označení *Οὐενέδαι — μέγιστον ἔθνος*. Ale na tento doklad nemůžeme klásti váhu, máme-li na zřeteli celkový ráz Ptolemaiových zpráv plných omylů a hlavně proto, že *Οὐενέδαι* je název sice kollektivní, Slovany vůbec označující, ale název cizí, daný od sousedů, ne domácí.[3]) Časově nejbližší a ovšem již zcela určité a jasné zprávy o „Slovanech" přinášejí autoři století VI.—VIII. U nich vidíme, že se jméno *Sclaueni*, *Σκλαυηνοί* dává všem Slovanům, kteří postupují na levý břeh Dunaje,[4]) tedy celému souhrnu Jihoslovanů, ne snad jen Slovanům bulharskoslovinským, jak Miklosich soudil, vynechávaje Srbochorvaty. Ale souhrnu Jihoslovanů nemůžeme v té době pokládati za nějakou zvláštní jednotku, od ostatních západních a východních Slovanů oddělenou, nebo za zvláštní velký slovanský kmen se samostatným, vlastním jménem. To by bylo chybné pojímání slovanské tripartice, asi takové, jako měl Jordanis, když Slovany

[1]) Altslov. Formenlehre in Paradigmen IV. Podle Miklosiche (l. c. X.) byl to onen kmen, jejž Jordanis a Prokopios zvali Sclaveni, *Σκλαβηνοί* a k němuž patřili pozdější Slovinci v Pannonii a Korutanech, Slované dáčtí a Bulhaři — tedy Slované jižní bez Srbů. Po něm *Perwolf* vyslovil podobné přesvědčení (Archiv sl. Phil. VIII., 24), nověji patrně *Czambel*, Slovaci a ich reč 86, a *A. Brückner* (Bibl. warsz. 1900 I. 208, Przegl. histor. IV. 269, 1907). *Jagić* stojí odmítavě na obě strany (Kirchensl. Sprache I. 12). Sem patří ovšem také ti, kteří se domnívají, že jméno „Slované" ex post bylo utvořeno od jiných a předáno Slovanům; jako *Baudouin de Courtenay* nebo *Zubatý*.

[2]) *Šafařík*, SS. I. 119, *Krek*, Einleitung 297 (tento zejména se vyslovuje rozhodně), nověji *K. Potkański* (Lachowe i Lechici, Krakov 1897 59) a *W. Czermak*, Dzieje Polski I. (Vídeň 1906) 111; podobně, zdá se, soudí i *Pastrnek*, Slováci jsou-li Jihoslované? 23.

[3]) Srv. SS. I. 198.

[4]) Mimo východoslovanské Anty. Srv. výše str. 399.

dělil na tři kmeny: Venety, Slovany a Anty.[1]) Tripartice Slovanů neznamená, že se Slované před svým rozchodem skutečně rozpadli na tři od sebe odlišené, oddělené kmeny, každý se svým jménem, nýbrž značí pouze, že ve Slovanstvě na základě jistých jazykových rozdílů byly ve vývinu tři oblasti, sloučené však navzájem přechodnými skupinami tak, že nelze při tom mluviti o třech slovanských kmenech. Tvoření oddělených kmenů bylo pouze in statu nascendi. Je-li nesprávným předpoklad, že Jihoslované tvořili v VI. stol. kmen, oddělený od Západoslovanů a od Východoslovanů, je ještě nesprávnějším předpoklad, že jen tento kmen měl pouze pro sebe své vlastní jméno Slované. Vztahuje-li se v textech VI.—VIII. století jméno Slované obyčejně jen na tuto jižní část, děje se to prostě ne proto, že se pouze ti tak zvali — t o h o n e m á m e n i k d e d o k l a d u! — nýbrž proto, že to byli především jen jižní Slované, kteří okkupovali Alpy s Balkánem. Pouze Anti za Dněstrem jsou výslovně odděleni, ale to byla jen část východních Slovanů, u nichž jiná část na severu měla také jméno Slované, jak uvidíme. Tedy jméno Slovanů vystupuje v VI.—VIII. stol. jako kollektivum od Dněstru do Alp pro všechny národy, kteří vstupovali do styků s bývalou říší římskou. Nikde nevidíme, že by to jméno náleželo jen některému jednotlivému kmenu mezi nimi, ba ani souhrnu těch kmenů nemůžeme důvodně pokládati za nějaký zvláštní národ ve smyslu tripartice, neboť jméno bylo i u Slovanů jiných. Vskutku vidíme, že téměř současně označují staří zpravodajové jménem Slovanů i kmeny, kteří zřejmě nenáleželi jižní větvi, nýbrž západní. Tak už v VII. stol. Slovany podrobené Samovi (a říše jeho měla centrum v oblasti české) zove Fredegar — *Sclavi cognomento Winadi*, Sama zove *rex Sclavinorum*, Srbové polabští označeni jsou „*Surbi gens, qui ex genere Sclavinorum*",[2]) v VIII.—IX. stol. užívají annalisté

[1]) Jordanis Get. 34, 35. Citát viz v SS. I. 197 a II. 292. Kdo si pozorně přečte a uváží tripartici Jordanovu, pozná, že jeho applikace jmen je umělá, neodpovídajíc skutečnosti. Jordanis patrně slyšel nebo četl o Slovanech, četl o velkém kmeni Antů za Dněstrem, četl v starších pramenech, že Slované za Vislou zváni byli Venedy a zkonstruoval si z toho svou tripartici, při níž se mu pak jméno Slovanů stalo partiálním, jako jméno Venedů a Antů, což však se skutečností nesouhlasilo. Svědectví Jordanovo nemá vůbec hlubšího významu pro slovanskou tripartici. A ostatně Jordanis sám jinde užívá jména Venetů pro východní Slovany, ač z textu, kde o tripartici mluví, Venety rozumí Slovany západní.

[2]) Fredegar Chron. IV. 48, 68.

frančtí i o českých i polabských Slovanech terminu *Sclavi, Sclaveni, Sclavani.*[1]) Einhard dí o břehu baltického moře: „*aut litus australe Sclavi et Aisti et aliae incolunt nationes.*“ [2]) Toto jméno mohli s nimi sděliti pouze sami západní Slované. V IX. stol. a počátkem X. sv. Method a jeho učedníci terminu *slověnský* užívali nejen pro Slovany bulharské, ale i pro ty, k nimž přišli kázat na severu, pro pannonské a moravské. To vše je jim **словѣньскъ ѩзыкъ**.[3]) V legendě Methodiově k. V. je zván Rostislav **кънѧзь словѣньскъ** a praví sám o sobě a o svém moravském lidu: „**мы Словѣне проста чѧдь**“.[4]) V tom smyslu užívají o západních Slovanech terminu *Sclavus, sclaviniscus, sclavinus* i současné listy papežské VIII.—IX. stol.: *Zventopolcus, rex Sclavorum, Moravi vero Sclavi, Sclavini, qui Moravi dicuntur* a pod.[5]) V zkrácené francké historii Petrově při r. 878 čteme: *Slavi Dalmatae, Soavi* (corr. Slavi) *Bohemi idem sunt.*[6])

A rovněž na východě setkáváme se s terminem Slovanů velmi brzy. Je tu předně výše uvedený doklad Ptolemaiových Suobenů a také Jordanova zpráva o gotském Hunimundovi, který v Rusi bojoval „*contra Suavorum gente*“ [7]) může se vztahovati jen na Slovany ruské a ne na západní germanské Šváby. Z arabských a perských pramenů stol. IX. a X. vidíme pak, že tito zpravodajové jméno Slovanů dávají i speciálně Slovanům východním, ruským, i, a to výslovně, ho užívají pro celek Slovanstva. Tohoto pojmu nabýti mohli buď v Byzanci nebo přímým stykem s ruskými Slovany. Tak na př. v VIII. stol. Al Fazarí, v IX. Al Džarmí, Ibn Churdádbih, v X. Al Džeihání, anonymní perský geograf, Tabarí, Ibn Fadlán, Masʿúdí, Abu Dulaf, Istachrí, Ibn Roste,

---

[1]) Ann. Franc. (Einhardi) passim, na př. *Sorabi Sclavi* ad a. 782, Wiltzi *natio Sclavenorum* ad a. 789. Ann. Fuldenses passim, Annales Prudentii ad a. 844, Ann. Alemannici ad a. 790 (*Pertz,* MG. SS. I. 47, 174, 441).

[2]) Einhard Vita Caroli 12.

[3]) V leg. o Konstantinovi (*Pastrnek,* Dějiny slov. apoštolů 154).

[4]) *Pastrnek,* l. c. 255.

[5]) Srv. list papeže Zacharia z r. 751 sv. Bonifáci (Mon. G. H. Epist. III., VI. Nr. 87: Sclavi christianorum terram inhabitantes), nebo listy papežské Jana VIII. (*Pastrnek,* 249 sl., *Jaffè-Wattenbach,* Reg. pont. Rom. I. 379 sl.), Štěpána (*Pastrnek,* 260, *Jaffè-Wattenbach,* I. 428) a list biskupa Dětmara k papeži Janu IX. (*Pastrnek,* 274, 276).

[6]) *Pertz,* MG. SS. I. 418.

[7]) Getica 250.

Al Balchí atd.[1]) Také nejstarší prameny domácí užívají názvu toho pro celek Slovanstva, na př. letopis Kijevský nebo Gallus.[2]) To jsou první důvody, pro něž soudím, že jméno Slovanů nenáleželo jen jižní větvi, ale už v době rozchodu Slovanům všem.

2. Dalším důvodem pro to je, že už v polovině IX. stol. v době přizvání Varjagů podle tradice ruských letopisů existoval na nejzazším severu Ruska slovanský kmen, který nesl speciálně jméno Slovanů, — t. zv. *Slověné Novgorodští*, Словѣни въ Новѣгородѣ, Ноугородьци (Lavr.[3] 9, 10) o nichž nemáme příčiny souditi, že patřili jižním „Slovanům", nebo že se od nich oddělili.[3]) Rovněž je možno, že záhadný název, s kterým se setkáváme ve všech rukopisech Herbordova života Ottona bamberského — „*Flavia*" (*Flavi*) a jenž tam značí v XI. stol. slovanský kraj mezi Pomořanskem na jedné a Prusy i Rusí na druhé straně,[4]) dlužno emendovati ve *Slavia* — *Slavi* a spojiti s pozdějšími Slovinci při ústí Visly (či opět se Slovany Novgorodskými?).

3. Tento stav z konce I. tisíciletí nabývá v průběhu II. tisíciletí dalších dokladů a dalšího potvrzení v tom, že se jméno Slo-

---

[1]) *Harkavi*, Сказанія 9, 49, 76, 85, 92, 125, 129, 135, 185, 193, 264, 273. *Marquart*, Streifzüge XXXII., 101, 466, *Tumanskij*, Зап. Вост. Отд. Р. Арх. Общ. X. 134. Jméno Slovanů rozšiřují ovšem někteří z uvedených zpravodajů i na neslovanské kmeny východní Evropy. Srv. *Westberg* ЖМНП. 1908. II. 364.

[2]) Letopis (Lavr.), str. 5, 6. Gallus ed. *Bielowski* (M. Pol. I. 395): terra sclavonica ab Sarmaticis qui et Getae vocantur in Daciam et Saxoniam terminatur, a Tracia autem per Ungariam . . . . per Carinthiam in Bavariam diffinitur, ad austrum vero ab Eppyro derivando per Dalmaciam, Crovaciam et Hystriam finibus maris Adriatici terminata, ab Hytalia sequestratur. Srv. též list krak. biskupa Matyáše z r. 1150, kde se dí: „Ruthenia, Polonia et Boemia vel communi appelatione Slavonia (*Bielowski* II. 16.)

[3]) Sem patrně náleží i název ruského kmene *Slávija* arabských spisovatelů Istachrího, Ibn Haukala a Balchího (z X. stol.). Anon. perský geograf z r. 982 vyd. *Tumanským* má tvar *Seljábe* (*Harkavi*, Сказанія 5, 193, 220, 276 a *Tumanskij*, l. c. 136). Srv. výše str. 270 pozn. 4. V dopisu Josefa k Chasdaji ibn Šaprutovi vedle Finů, Severjanů a Vjatičů uvádí se *Slaviun* (*Harkavi*, Russ. Revue VI., 1875, 86, *Westberg*, Bulletin de l'Acad. Pétersb. XI. 305).

[4]) Vita Ottonis II. 1: Itaque Pomerania post se in oceano Daciam habet et Rugiam insulam parvam sed populosam, super se autem, id est ad dexteram septentrionis Flaviam habet et Prusciam et Rusciam. II. 3. Rutheni, gens crudelis et aspera, qui Flavorum, Pruscorum et Pomeranorum freti auxiliis.

vanů jakožto staré domácí jméno národní udrželo nejen na třech místech Jihoslovanstva: v kraji mezi Dolní Drávou a Sávou — v *Slavonii,* u *Slovinců* a v *Staré Srbii* i *Makedonii*[1]), — nýbrž i u větve západní a sice u *Slováků* větve české a u *Slověnců* větve pomorské, zatím co *Slověné Novgorodští* odložili a ztratili staré jméno kmenové, přijavše jméno Rusů. Tento fakt je zjev, který theorie Miklosichova může vyložiti jen násilně, neboť tu zjevně neběží o jména vzniklá vlivem pozdním, na př. literárním, nýbrž o jména stará, která naopak přetrvala působení jiných, silnějších názvů národních a politických.[2])

---

[1]) Šafařík se domníval (SS. II. 51), že jméno Slovanů nesly speciálně ještě kmeny v Moesii (potomní Bulhaři), ale neprávem.

[2]) Slovincům jméno Slovanů dávalo se odedávna a opětovně od sousedních Němců a Italů a to pomohlo k jeho udržení (srv. blíže u *Perwolfa,* Славяне II. 257 sl.). Jména *Slovinec, slovinski* užíval na př. Frankopan ve svých dopisech z r. 1526 (Archiv f. sl. Phil. XVII. 63); pak Truber, Krell, Jurij, Megizer. V literatuře podle sdělení, za něž děkuji prof. M. Murkovi, vyskytuje se poprvé jméno *Slouenci* v Abecedariu a Katechismu slovinské řeči vydaném P. Truberem v Tübinkách r. 1550 (rovněž v jiném vydání z r. 1555 *slouenski iezig, slouenska besseda, Slouenci*). Také náš Blahoslav ve své české gramatice z r. 1571 nazývá jazyk Chorvatů, Bosenců a Illyrů *slovenským* (str. 336, 340). I v Chorvatech se název „slovanský" udržoval stále a speciálně od doby utkvěl na Slavonii (*Perwolf,* l. c. 259, *Jagić,* Ein Kapitel 58 sl.). Srv. hesla Словинює, словиньскъıи (*Daničić,* Рјечник III. 128, 129, Mon. serb. ed. *Miklosich,* 559). V Makedonii a Staré Srbii sice v ústech samých Slovanů staré jméno „Slovan" zaniklo, zatlačeno byvši domácími názvy, ale že zde bylo v užívání lidovém, vidíme z toho, že je Albanci udrželi, zovouce Srby u Černé Hory *Skja,* a jihomakedonské Bulhary *Škjeji,* ač slyšeli jistě od nich samých domácí názvy Srbin a Bugarin (srv. výše str. 412). Jak vzniklo jméno Slovák, fem. Slovenka, adj. slovenský (Slovačka, slovácký je novotvar v Čechách užívaný), je-li v lidu staré, resp. v těsné kontinuitě se starým Slověne, či vzniklo-li později, nelze určitě říci. Czambel je má za staré, neboť je mu udržení jména právě dokladem pro jeho theorii o jihoslovanském původu Slováků (srv. výše na str. 357). Staří slovenští grammatikové užívali názvu „*Slavus*" — „*slavonicus*" (tak i Dobrovský r. 1780 a v listech k Ribayovi r. 1785 (Новыя письма 466, 510). Ale Jiří Ribay užil slova „slowakisch", „slawonisch" v listu k Dobrovskému (Magazin II. 1786—7, 161 sl.), dodávaje při tom: „píšu slovácký, jež také zde u nás je užívanější. My sebe nazýváme *Slováky*" (Srv. *Jakubec,* Literatura česká XIX. století. I. 145.). Také r. 1785 Jan Hrdlička v Starých Nowinách vydávaných v Báňské Bystřici píše *slowácký, Slowáci.* Slováky vedle Čechů a Moravanů uvádí ve své kosmografii vydané r. 1554 J. z Púchova (CCCLXI.) a r. 1693 Fr. Otrokocsius (Origines hung. II.). V české literatuře jdou doklady až do XIV. stol. Uvádím tu doklady poskytnuté mi ze Staročeského slovníka Gebauerova (z nevydaného dosud hesla Slovák):

Důvody právě uvedené nasvědčují mnohem více tomu, že jméno Slované v době, kdy se celý národ rozcházel po Evropě, nenáleželo výhradně jen jednomu kmeni jeho, ba ani ne jedné celé větvi jižní, nýbrž bylo kollektivem pro celek. Tím ovšem nechci ještě říci, že tomu tak bylo od samých počátků národa, že Slované už od svých počátků zvali se tak všichni a vždy navzájem na rozdíl od sousedních pranárodů. Naopak, je-li původ jména topický, jak se dnes obecně za to má, ukazovalo by to, že vzniklo na nějakém místě, z něhož se rozšířilo. Ale to už jsou věci spjaté těsně s otázkou prvotního významu a jazykového vzniku slova, o které mi zatím nejde. Zde jsem chtěl jen s hlediska čistě historického ukázati, že pro dobu rozchodu Slovanů nepokládám tohoto jména za jméno jednoho kmene, nýbrž za kollektivum pro celek národní. Jak tomu bylo dávno před tím, před 1000 nebo více lety, historie neví. —

Ostatně také filologie podnes nezná, jak vzniklo samo jméno a co znamená. Filologové se dosud neshodli na výkladu, který by si byl získal souhlasu, jak vidno z přehledu, který dále podávám. Ale než k němu přistoupím, chci dříve uvésti, v jakých formách vystupuje jméno Slované v starých pramenech.

Nejstarší nám známý domácí tvar zněl **Словѣне** od sg. **Словѣнинъ**, země Slovany obydlená slula ***Словѣньско**, jazyk resp.

---

slowak — *sclauus* ve Velešínově Slovníku ze XIV. stol. (zach. v přepise stol. XVI.); *Czechowe y Slowaczy* v Laktiferu Jana Vodňanského z r. 1511; několikráte vystupuje jednak přijmění *Slowak*, jednak apell. *slowaczek* v knihách Kolínských z r. 1494, 1495, 1591. Prof. J. Jakubec upozornil mne ještě na dva další doklady: Viktorin Kornel ze Všehrd r. 1495 píše v listě jednom „*Čechové a Slováci*" (ed. *H. Jireček* V. ze Všehrd. O praviech země české 536-7) a Mik. Konáč z Hodištkova v překladu Kroniky Aen. Sylvia, vyd. r. 1510. píše „*neb muože tobie užytek przinesti Czechu, Slowaku, Morawtže, Polaku*" (*Dobrovský*, Gesch. böhm. Spr. 1818, 367.) Ze všeho toho lze souditi, že i na Slovensku v době té jméno jako lidový název existovalo a že je výsledkem kontinuity. — Pomorského „*Slôvjinc*" (fem. *Sluovjinka*, adj. *slovjinski jązek*) neužívá se dnes ve významu jména národního, nýbrž náboženském (ten kdo chodí na slovanskou bohoslužbu), ale je to patrný pozůstatek ze starých dob, a termin „slawięsky" pro jazyk máme doložený už z r. 1586 ve zpěvníku býtovského faráře Šimona Krofeye (*Lorentz Fr.*, Slovinz. Grammatik. Petrohrad 1903, 2; Archiv sl. Phil. XXIV. 70). Srv. k tomu právě uvedený, ovšem emendovaný, doklad Herbordův ze stol. XII. Podle Lorentze byl jazyk polabských Slovanů doma nazýván *slüvēnskẙ* (Archiv f. sl. Phil. XXIV. 70). Jinak z polabštiny **Slüvēnăc* není doložen.

plémě — словѣнескъ ꙗзꙑкъ, словѣньскъ народь вьсь. Tak se objevuje jméno v nejstarších pramenech domácích[1]) a témuž nasvědčuje nejstarší běžný tvar klassický, jenž u Ptolemaia zní *Σουοβηνοί*, v textech byzantských počínajíc VI. stol. s proměnou náslovného *sl* v *skl*, *stl* nebo *sthl* a s proměnou kořenového *o* v *a*[2]) — obyčejně *Σκλαυηνοί, Σκλαβηνοί, Σκλαβῖνοι, Σκλαυῖνοι, Σκλαυινοί*, v latinských Sclaueni, Sclauini, země Sclauenia, Sclauinia.[3]) K němu se druží později a méně často tvary *Σθλαβηνοί, Σθλαβῖνοι, Σθλαβινοί*, lat. *Sthlaueni*, *Stlauini* a konečně i tvar *Σθλαβενοί* v Žití sv. Klimenta, nebo vyjimečné *'Εσκλαβῖνοι, Ἀσκλαβηνοί*,[4]) *Σκλαβίνιοι, Σκλαυηνίοι*.[5])

---

[1]) Srv. na př. u *Chrabra* (ed. Šafařík 89), Jana exarcha bulharského a Gregoria presbytera bulharského, v Pravdě ruské kn. Jaroslava, v Letopisu Kijevském, v leg. o Konstantinovi a Methodiovi, v Žití sv. Nauma, v Proglasu bisk. Konstantina. Srv. citáty u *Miklosiche*, Lex. palaeoslov. 888. Vedle toho nalézáme formy: Словениннь, словени (*Daničić*, Рjечник, III. 129), Словениѣ (*Buslajev*, Ист. христом. церк. сл. яз. 1861, 775).

[2]) Tato proměna náslovného *sl* v *skl* nebo *stl*, *sthl* je zjev obvyklý u Řeků i Latinů. Podobně vzniklo ze slov. *Visla* buď *Visula* nebo *Vistillus*, *Vistula*, *Viscla*, *Viscella* (z čehož něm. Weichsel), z germ. koncovky *-gīsl* vzniklo -gisclus, *γισκλος*, podobně sl. слово, бръшлянъ přepisuje se *σθλόβω*, *μπρουσκλιάνη*, podobně vznikají ř. formy osadních jmén *Σθλενοβά* — Zletovo, *Σθλανίτζα* — Slanica, *Περισθλάβα* — Přeslav, *Σθλαβοτίλιν* v Syrii, *Σθλαβίστη* v Bulharsku a j. K záměně *k* a *t* v násloví srv. i variaci lat. *scloppus* a *stloppus*. Tíže je vysvětliti proměnu *o* v *a*. Slyšeli snad Řekové místo Slověne — Slavěne? Má pravdu *Vasmer*, když myslí, že slov. *o* bylo otevřenější než latinské a proto přepisováno *a*, srv. *Πειράγαστος* — Pirogost (Kuhns Zs. XLI. 157), či změnilo se zde teprve později slov. *o* v *a*, jak soudí *Kretschmer* (Archiv sl. Phil. 1905, 232)?

[3]) To je tvar obvyklý u Pseudocesaria (*Σκλαυηνοί*), Prokopia (v nejlepších ruk. obyčejně *Σκλαβηνοί* nebo *Σκλαβῖνοι*), Theofylakta Simokatty (*Σκλαυηνοί*, adj. *σκλαυήνιος*), Menandra (*Σκλαβηνῶν ἔθνος*), v Žití sv. Demetria (*Σκλαβῖνοι, Σκλαβινιοί*), Nikefora Patr. (*Σκλαβηνοί*), Theofana (*Σκλαυινοί, Σκλαυινία, αἱ Σκλαυινίαι*) a ještě u Nikef. H st. Eccles. (*Σκλαβηνοί*), Leona gramm. (*Σκλαβηνοί* vedle častějšího *Σκλάβοι*), Zonary (*Σκλαβηνοί, Σθλαβινῶν λᾶος, Σθλαβικὰ ἔθνη*), v Etymol. Magnum (*αἱ Σκλαβηνίαι*) u Theof. cont. (*Σκλαβηνοί*), atd., u Kedrena (*Σθλαβῖνοι* vedle *Σκλαβῖνοι* a *Σθλάβοι*), Nikef. Bryennia (*Σθλαβίνοι*) — v latině u Jordana (Sclavini, Sclaveni; některé ruk. i Sclauani, Sclaui), Jana Bicl. (Sclavini), Fredegara (Sclavini vedle obvyklého Sclavi), v chronikách a dopisech italských (Sclaveni, Sclavenia, srv. *Rački*, Doc. 335, 356, 361, 362, 367) atd.

[4]) *'Εσκλαβῖνοι* (Prokop. III. 35, ruk. W. Jan Efesský III. 25), *Ἀσκλαβηνοί* (Prokop. Anekd. XI.). Je to patrně forma, jež se dostala k Řekům z Orientu, ze Syrie, kde byla forma *Asklavainu* obvyklá (*Chvolson*, Изв. 137). Srv. jednou u Fredegara Chron. IV. 48, *Esclavi* (*Kos*, Gradivo I. 197).

[5]) Theofylaktos VIII. 5, 10, Leg. Demetr. I. 109.

Sem náleží i adjektiva sclaviniscus, sclavaniscus, sclavinicus, sclauanicus.[1])

Současně však, ač zprvu řídko, vystupuje i zkrácená forma **Σκλᾶβοι**, **Σκλάβοι**, **Σθλάβοι**, *Sclavi*, *Schlavi*, *Sclavania*, později i *Slavi*, adj. **σθλαβικός**, *sclauicus*,[2]) která se od doby VIII. stol. stává tak běžnou v kronikách, že není třeba pro tuto dobu uváděti podrobných dokladů. Vedle těchto dvou hlavních tvarů **Σκλαυηνοί** — **Σκλάβοι** objevují se ojediněle ještě tvary: **Σκλαβῶνοι**, *Sclauani*, *Sclauones*, **Σθ᾽αβησιανοί**, **Σθλαβογενεῖς**.[3])

Že by **Σκλάβος** byl tvar, jenž teprve později povstal u Řeků a Římanů, nelze uzavírati na základě uvedených dokladů, v nichž se objevuje, jak viděti, současně vedle **Σκλαυηνός** už od prvního vystoupení tohoto jména v historii. Spíše máme dojem, že už od počátku slyšeli Řekové vedle **Словѣнинъ** i ***Славъ** — patrně

---

[1]) V listinách IX.—X. stol. papežských i císařských srv. *Kos*, Gradivo II. 9, 196, 232, 334, 362.

[2]) Tuto formu našel jsem už na epitafu biskupa Martina zemřelého asi r. 560 (srv. výše str. 470) a v dějinách Agathiových z let 552—558 (IV. 20 *Σουαρούνας Σκλάβος ἀνήρ*); potom vedle tvaru **Σκλαυηνοί** vystupuje ač řídko, u Theofylakta, u Malaly (jedenkráte) a v listech papeže Řehoře I. (Sclavi, srv. výše str. 224). Od stol. VII. objevuje se již častěji, na př. v legendě demetriovské několikráte vedle *Σκλαβῖνοι*, rovněž v kronice paschální, u Georgia Pisida, u anonymního básníka popisujícího vítězství Herakliovo r. 626 (*Σκλᾶβοι*, *Σθλάβοι*) a také na pečeti bithynských Slovanů čteme *ΣΚΛΑΒΟΩΝ* (srv. výše str. 459); na západě na př. u Isidora sevillského a ve Vita s. Columbani (*Sclavi*). V VIII. a IX. stol. je už tento tvar zcela běžný (ač se vedle něho udržuje ještě Sclaueni, *Σκλαυηνοί*) jak u historiků byzantských, tak i u historiků a v kronikách západních (srv. indexy vydání). Obvyklý je ovšem tvar *Σκλάβος* a *Sclavus*, tvary s *t* a *ϑ* jsou řídké. Vedle nich se objevují ojediněle ještě jiné různé formy, na př. *Schlavi* (v listinách X. st., srv. *Kos*, Gradivo II. 305, 343) a také forma *Slavus*. Tuto (*Slavi*) našel jsem nejdříve v listině Arnulfově z r. 896 (*Kos*, II. 235) a v zkrácené francké historii Petrově z IX. stol. k r. 878 (srv. citát výše str. 473 pozn. 6). Ale podle všeho už *Suavi* Jordanovi (Getica 250, srv. výše str. 473) sem patří. Že by Řekové byli dělali rozdíl mezi formou *Σθλάβος* a *Σκλάβος*, označujíce prvým tvarem Albance, je nesprávná domněnka, kterou kdysi vyslovil *C. Sathas* a dobře odmítl *J. Sozonović* (srv. výše str. 443).

[3]) *Σκλαβῶνοι* (rk. A, V, G. Prok. Anekdot XI.), Sclauani (v listině Tassilově z r. 770, *Kos*, Gradivo I. 274) nebo v annalech Fuldenských (srv. index). Forma *Σθλαβησιανοί* nebo *Σθλαβησιάνοι* u Konst. Porf. de adm. imp. 50, podobně jako *Σθλαβογενεῖς* (Theofanes cont. II. 10, Anna Komnena II. 1, VII., 3) neznamená čistých Slovanů, nýbrž lid, pocházející ze Slovanů, přestěhovaných do Asie (srv. výše str. 467 a analogické *Θρακήσιοι*). Odtud i *Σκλαβισία* (Theof. cont. VI., Leon gramm. ed. Bonn 286).

v hojné koncovce jmen osobních,[1]) a myslil bych, že Baudouin de Courtenay a jiní (viz dále str. 482) mají pravdu potud, že aspoň forma *Sclavus-Σκλάβος* souvisí s těmito jmény a povstala synkopicky.[2])

Z této formy povstaly i pozdější formy orientální. Arménská forma v geografii Mojžíše Chorénského zní *Sklavajin*, v arm. překladu kroniky Michala Syrského psáno je jednou *Sglou*, jinde *Sglav*.[3]) Arabové přejali tvar *Σκλάβος*; ale nemohouce v duchu své fonetiky trpěti náslovné *skl*, vložili do něho hlasný zvuk a utvořili *Sakláb*, pl. *Sakálibe*. Později, když se Arabové stýkali sami se Slovany, vznikla podivná forma *Slavije*, *Slaviun*, na př. u Istachrího, Ibn Haukala, Idrisího a v korrespondenci Chasdaje ibn Šaprúta s chazarským králem Josefem.[4])

Jak vidno, existují dvě základní formy jména Slovan už v nejstarších památkách, a tato okolnost dala podnět k velkým differencím a sporům při odpovědi na otázku, jaký je e t y m o l o g i c k ý v ý z n a m a p ů v o d j m é n a? Dlužno při tom vycházeti od formy Сдовѣнинъ či od formy *Славъ?

Že otázka po původu jména Slovanů byla stále na denním pořádku a že se všemožně badatelé, jak národnosti slovanské, tak i cizí, snažili ji rozluštiti, je při významu národa slovanského zcela přirozené. Otázka, čistě filologická, nebyla však vždy řešena s tohoto jedině správného hlediska, a když byla, dálo se to velmi často nevědecky. Nicméně ani ti, kteří jinak stáli v čele slovanské filologie, nedovedli na ni dáti uspokojivé odpovědi. Sám, nejsa filologem, nemohu se vůbec odvážiti otázku tu samostatně řešiti nebo pouštěti se do filologické kritiky jiných. To budiž na vy-

---

[1]) Srv. na př., jaké množství osobních jmén s koncovkou *-slaus*, *-sclaus*, *-slaua*, *-sclaua* má na př. čedadský kodex z V.—VI. stol. s připisky IX. stol. (*Rački*, Doc. 382, *Kos*, Gradivo II. 248).

[2]) Jinak vykládá *P. Kretschmer* (Archiv sl. Phil., 1905 232). Soudí, že snad Řekové formu *Σκλαβηνοί* pojímali adjektivicky a utvořili si k omu substantivum *Σκλάβοι*.

[3]) *Dulaurier*, Journal Asiat. 1848 Oct. 324.

[4]) *Harkavi*, Сказанія 4, 193, 220, *Charmoy*, Rélation 381. O formě *Slavia*, *Slaviun* podivně komolené v arab. rukopisech srv. *Harkavi*, 199, *Westberg*, Bullet. Akad. Petr. XI. 305 a ЖМНП 1908 II. 398. Westberg se dívá vůbec skepticky na čtení Slavia. Anonymní perský geograf X stol. má *Seljabe* (viz výše str. 270). Zde bych také uvedl perský lidový výklad, který zapsal Kardízí (ed. *Bartold*, 108). Jméno prý pochází od slova *sek* — pes, a to proto, že praotec Slovanů, slepý syn Jafetův, krmen byl po 4 leta mlékem feny, načež nabyl zraku; odtud Slované slují *Seklabi*.

světlenou, proč v následujícím odstavci, vykládaje o původu jména Slovan, omezím se na objektivní přehled dějin celé otázky a poznámky své přičiním jen potud, pokud mne hledisko historické k tomu oprávní.

Historie těchto výkladů brala se hlavně dvojí cestou podle toho, vycházeli-li badatelé od formy Slovan, stsl. Словѣнинъ, či od formy *Σκλάβος* a rus. Славянъ. V celku možno říci, že až do Šafaříka, který se prohlásil pro původní kořen *slov*,[1]) byla více dávána přednost tvaru *slav* a sice pro shodu jeho se slovem *slaviti, sláva, slavný*, jehož význam vil kolem minulosti národa krásnou a svůdnou gloriolu. Proto se také s výkladem jména Slovanů od *slávy* (Slované tolik co *slavní, gloriosi, αἰνετοί*) setkáváme neustále,[2]) od XIII. stol. počínajíc (Marignola) až do XIX. století. Mohl bych uvésti spoustu výkladů starých kronikářů, grammatiků, mythologů a vůbec literátů, kteří sem náleží, ať původu slovanského nebo cizího, ale bylo by škoda místa. Jsou to vesměs výklady naprosto nevědecké.[3])

Vedle tohoto výkladu od *slávy* setkáváme se však velmi brzy i s výklady, které vycházely od kmene *slov* a spojovaly jméno národa se sl. *slovo, sloviti*, — tedy Slované tolik co *mluvící, verbosi, sermonales, veraces, ὁμόγλοττοι*, jak se překládalo. Tento výklad podal, pokud vím, už Přibík Pulkava (1374); po něm se ho přidrželi rovněž mnozí buď proti výkladu od *sláva* nebo vedle

---

[1]) *Šafařík*, SS. II. 46 sl.

[2]) Odtud se také dávala přednost umělé formě *Slávové* nebo ruskému *Slavjané* před jinak všeslovanskou formou *Slované*, a odtud také hojné spojování Slovanů se starými Venety, Henety, Enety, jejichž jméno se také vykládalo *αἰνετοί*, t. j. slavní (srv. SS. I. 52).

[3]) Patří sem na př. v XIV.—XVII. stol. Marignola, Dubravius, Bielski, Orzechowski, Sarnicki, Paprocký, Cromer, Piasecki, Pešina z Čechorodu, Carion, Z. Garcaeus, Bohorič, Orbini, Balbín, Schickfuss, Beckovský, Matyáš ze Sudetů, Václav Rosa, O. Stredonius, Decius, Chr. Hartknoch, M. Henelius, N. Mareschalk, v XVIII. stol. Polikarpov, Hrdlička, Ullmann, Dobner, Tatiščev, Treďjakovskij, Kulczinski, Jordan, Doležal, Jablonowski, Středowský, Severini, Raić, ruská synopsis atd., v XIX. stol. Kollár, Klassen, Mikoczi, Zabělin a mnozí jiní. Doklady možno shledati podle citátů týkajících se původu národa Slovanů, jež jsem uvedl v SS. I., str. 41 nsl. Přehledy starších theorií mají na př. *Horváth St.*, Urgeschichte der Slawen (Pešť 1844) 21 sl. a zejména do r. 1830 *J. Kollár* v spisu „Rozprawy o jménách, počátcích a starožitnostech národu slávského a jeho kmenů“ (Budín 1830 41 sl. Srv. i jeho spis „Sláwa bohyně a původ jména Slávů čili Slawjanůw“ (Pešť 1839).

něho,[1]) až konečně autorisoval jej sám *J. Dobrovský.*[2]) Udržel se do posledních dob.[3])

Ale proti oběma těmto výkladům[4]) počali filologové právem namítati, že suffix *-ěn, -an, -anín, -ěnín* ukazuje na odvozeninu z názvu topického. To cítil už J. Dobrovský a utvořil si proto topické jméno **Slovy*. Po Dobrovském postavil se na toto stanovisko *P. Šafařík* a poněvadž mu výklad Dobrovského nestačil, podal nový (ovšem s reservou): Slověnínъ bylo jméno místní, odvozené sice od kraje **Slovy*, ale toto jméno nevzniklo od *slovo, sloviti*, nýbrž je ve spojení s litevským *salava* (lot. *sala*, od toho pol. *żuława*), značícím výspu, ostrov.[5]) Ale ani výklad Šafaříkův nedoznal přijetí a týž osud sdílela i řada jiných novějších pokusů vyložiti „Slovana" buď za jméno topické[6]) nebo

---

[1]) Patří sem na př. A. Krantz, Szentivanyi, Cromer (tento nevěděl, pro který výklad se rozhodnouti), později F. Durich, Anton, Müller, Karamzin.

[2]) *J. Dobrovský*, Hist. krit. Untersuchungen woher die Slawen ihren Namen erhalten. (Abh. ein. Privatges. in Böhmen VI. Prag 1784, 268—298), Slovou-li Slované od slávy čili od slova? ČČM. 1827. I. 80—85. Srv. ještě *Durich*, Bibl. Slav. Vind. 1795. 3—28, Slavin 1806, 14, a listy Dobrovského k Ribayovi (Новыя письма ed. *Jagić*, str. 511) a k Bandtkemu (ed. *Francev* 25). Dobrovský vycházel od sl. словити, od kmene *slъ* (srv. stind. *śru* ř. *κλυ*, lat. *clu*, g. *hru, hlu*), ale poněvadž uznával topickost názvu, zkonstruoval si proto i zemi *Slovy* zvanou. — Výklad od *slovo* přijal i *Zeuss* (Deutschen 68).

[3]) Srv. na př. *Kętrzyński*, Lygier 111, *A. F. Pott* (I. Suppl. Techmers Zs. 1887, 166, Etym. Forsch. II. 2. 733, 1867), *Hruševskij*, Ист. Укр. I. 31, *Krek*, Einleitung 251, 299.

[4]) Jiné nápady, objevující se jen jednotlivě a obyčejně více méně nesmyslné, zde na dobro pomíjím (Slovan = slověk, člověk, nebo výklad od skála, od hlava, od sělo, od słać, od соловей a pod.), ačkoliv se udržují podnes (srv. na př. ruský spis M. Lechnického o původu jména Slovan ze *sělo-van* z r. 1896). Připomněl bych jen, že *J. Grimm* pokládal Suevy za Slavy, Slovany a jméno odvozoval od **sloba, *svoba*] = libertas (Gesch. d. d. Spr. 225). O výkladu jména zvláštní stati vydali ještě vedle Lechnického *Moroškin* (О значеніи имени Славянъ и Руси. Moskva 1840) a *Fr. Čelakovský*, „Jazykozpytná rozmlauwání o gménu Slowan" (ČČM. 1837, 53 sl.), kde píše pro spojení Slovák — člověk.

[5]) *Šafařík*, SS. II. 46 sl. Z Kollárových Rozpraw (str. 47) vidím, že tento výklad Šafaříkův nebyl původní, nýbrž že už před ním *Ostermayer* (Alte Bewohner Preussens. Königsberg 1780, 71) vykládá Slovany od *salawa*, — Leute die auf Inseln wohnen.

[6]) Sem patří tyto výklady: *J. Perwolf* se domníval, že u balt. Slovanů existovalo město *Slauna, Slawena, Zlawe, Zlowe*, dnešní něm. *Schlawe*

jinak.[1]) Proto většina předních filologů staví se negativně ku všem dosavadním výkladům,[2]) i k výkladu od *slovo, sloviti,* ač dlužno doznati, že tento výklad byl by nejpřirozenější, maje analogie i jinde a maje zajímavou antithesi v slov. názvu pro Germany — *Němec.* Neboť výklad tohoto od нѣмъ, нѣмьць — němý, jemuž nerozumíme, proti tomu, jehož slova, řeč chápu, je jak s filologického tak i historického hlediska správnější než spojování jména Němci se názvem západogerm. kmene Nemetů.[3])

(u Kašubů Słowno), jehož starší tvar byl *Slovy* a od něho vzniklo Slověné. Význam tohoto „slovy" není znám (Slaw. Völkernamen, Archiv sl. Phil. VIII. 24). *Ign. Hošek* předpokládá význam slovъ — pahorek, Slověné — obyvatelé pahorků a hor (O významě jmen Čechové, Moravané, Slované. Č. Mat. Mor. 1891).

[1]) Sem patří *J. Baudouin de Courtenay*, jenž vznik národního jména Slovan hledá u Římanů, domnívaje se, že toto označení *Sclavi, Sclaveni* dáno bylo národu proto, že osobní jména slovanská přehojně měla koncovku *-slavъ, -slava*, pod. jako řečtina své *-κλῆς*. (V stati „Слав. языкы" v Brockhausově ruském Lexikonu s. v. Славяне, a stati „Sull' apartenenza linguistica et etnografica degli Slavi del Friuli", kterou znám z něm. překladu v žurn. Politik 1899, 15—16. XII.). Tento výklad nalezl jsem ostatně už u *Dobnera* (1761), *Pelcla* (1774), *Mikócziho* (1808) a *Luňáka* О происхожденіи именъ Чехъ, Лехъ, Русь и Славяне. (Уч. Зап. Казан. Унив. 1890. kn. 2. Srv. ref. *Sobolevského*, Жив. Стар. I. Лит. 19). S Baudouinem z části projevil souhlas i *J. Zubatý*, pokládaje za možné, že původní forma jména zněla *Slověnъ*, a že vznikla hypokoristickým rozpůlením nějakého starého komposita, u něhož prvního nebo druhého členu základem bylo **K'lěvos*, **sloves*, **sleves*. Později teprve jméno *Slověn přešlo deklinací do vleku jmen na *-janin-, -jane*. (K slovanským kmenům na -jan, -ěn. Listy filol. 1902, 220.) *Gr. Iljinskij* pokládá jméno za participiální tvar slovena **slověti*, **slověnъ* člověk mluvící srozumitelnou řečí, pod. jako z **graždati* vzniklo *graždanъ*, od **zemlь*, **zemljati* — *zemljanъ* (О нѣкоторыхъ архаизмахъ и новообразованіяхъ праслав. языка. Praha 1902. IV. Srv. poznámky *Jagićovy* v Archivu 1902, 583). *Mikkola* (Сборникъ статей посв. Ф. Фортунатову, Varš. 1902; Р. Фил. В. 1902 3 kn,) sestavuje Slověninъ s ř. *σλαϝός, λαός*, kelt. **slougos* — družina, plémě, Slověninъ — člen plemene. Také *Suttnar* staví Slověnin k stsl. *sluga* — sluha, původně dítě, hoch, pak muž, člověk (Jagićův Zbornik 612). Proti *Penkovu* výkladu (Origines ariacae, Wien 1883, 126 sl.) od koř. *sru* a významu otroka (*sluga*) viz *Krek*, Einleitung 250.

[2]) Srv. na př. *Miklosich*, EW. 308, *Jagić*, Archiv sl. Phil. XXIII. 572, XXIV. 583, *Brückner*, Bibl. Warsz. 1900, Luty 207, *P. Kretschmer*, Archiv XXVII. 232.

[3]) Tito Nemeti (*Nemetes*, Caesar BG. I. 51, VI. 25, Tac. Germ. 28, Plinius IV., 17, 106, Ven. Fortun. I. 9, *Νέμητες* Ptolem. II. 9, 9, *Nemetae*, Amm. Marc. XV. 11, 8, XVI. 2, 12) byli západní kmen germanský, jenž seděl

Ještě několik slov o poměru jména *Slovan* k něm. *Sklawe* — otrok. Slované, jak nám ukáží přemnohé doklady v oddílu kulturních starožitností slovanských, byli na poč. středověku přehojně prodáváni za otroky, a to jak od Němců, kteří je porobili na Labi a v Alpách, tak od různých orientálních výbojníků (Avarů, Arabů a Maďarů) a od Židů. Tím se přirozeně vyvinu appelativní pojem *Sclavus* = otrok,[1]) a pojem ten se rozešel po celé Evropě (něm. *Sklawe*, angl. *slave*, holl. *slaef*, švéd. *slaf*, franc. *esclave*, šp. *esclavo*, port. *escravo*, ital. *schiavo*). Vykládati, že

---

na levém břehu Rýna v okolí Špýru a Mohuče a nemáme žádného dokladu nebo svědectví, že by se byl kdysi dostal do sousedství Slovanů tak, abychom přechod jména jeho v slov. označení pro Němce vůbec pochopili. Ostatně ani germ. původ Nemetů není jistý; jméno jeho je rázu gallského. *Berneker* vidí překážku tohoto odvození v slov. suffixu ьсь (*Peisker*, Älteste Beziehungen 99), rovněž *Janko* (Věstník Akad. 1908, 188). Přes to odvozuje se ještě *Němec* od *Nemet* (*Mikkola*, P. Фил. B. 1902. 3 kn., Kluges Zs. f. d. Wortforsch. VI. 1905, 372, *Peisker*, l. c., *J. Florschütz*, Nast. vjesnik XIV. 1906 H. 9—10). Antithesi *Němec* od нѣмъ postavil už *Dobrovský*, l. c. (ale našel jsem to ij u *Henelia*, Silesiographia renovata. Vratislav 1704, 28), pak *K. Zeuss* (Deutschen 68) a souhlasí s ní *Miklosich*, Et. W. 215 a dnes na př. *Brückner*, Ciwilizacja i język 24, a patrně i *Murko* (cit. u *Peiskera*, l. c.), i *Janko* (Věstník Akad. 1908, 188). Slovanská forma přešla do řečtiny a vyskytuje se nejprve v žití sv. Klimenta (*Νεμιτζοί*), pak u Konst. Porfyr. de cerem. II. p. 398 (*οἱ λεγόμενοι Νεμέτζιοι*), pak v listině císaře Alexia Komnea z r. 1088 (*Νεμίτζοι*, Byz. Zs. III. 374). Odtud novořecké *Νέμτζης*, *Νεμιτζός* (*Matov*, Грцкобълг ст. 74, srv. výše str. 442). Slovanské Německ přešlo potom i k Arabům: *Námdžín* u Mass'údího r. 943—4 (*Marquart*, Streifzüge 105); v listě chazar. krále Josefa k Chasdajovi r. 960 čte se: země *Nemez* (Russ. Revue 1875, 79).

[2]) Srv. starověké analogie jmén *Δάος* (Dacus), *Γέτης* v Řecku. Kde vznikl přechod jména Slovan v appelativum otroka, není jisto. *Šafařík* soudil, že v Německu (SS. II. 52, 341), zejména po vítězství Franků nad Avary, podobně soudili i *Diez* a *Miklosich* (Et. W. 308). Ale nověji *Baist* (ač důvody jeho nejsou všechny správné) domnívá se, že to vzniklo na jihu Evropy, nejspíše v Italii (Zs. f. franz. Spr. ed. *Behrens*, XIII., II. 190 sl. 1891). Tak i *Kluge*, Et. W. d. d. Spr. VI. Aufl. s. v. Sklawe, *Janko*, l. c. 188, a *G. Koerting*, Lat. rom. Wörterbuch (Paderborn 1891) str. 649. Německé *slave* (sthn. *slavo*) přešlo ve význam otroka do Italie, zde zastoupilo staré *servus* a změnilo násloví v tvar **sclavo*, *schiavo*. Ten se pak rozešel po ostatních zemích. *Jacob* (Welche Handelsartikel bezogen die Araber, Berlin 1891, 16) domnívá se, že apellativum ve významu otroka je původu arabského (srv. téhož Waaren beim arab. nord. Verkehr. Berlin 1891, 6). Zřejmě vystupuje *sclavus* ve významu otroka ve Vita Johannis Gorziensis z X. stol. (MG. SS. IV. 371: per sclavos cubicularios omnia perferuntur).

historické jméno Slovanů vzniklo z něm. Sklawe — otrok (tak *Mone, Penka*), je však theorie nesprávná a dávno odbytá.[1])

* * *

Jako při etymologickém výkladu jména Slovanů, tak i při jménech Chorvaté a Srbové mohu se zde omeziti pouze na referát o tom, co bylo dosud podáno a jaké etymologické pokusy byly učiněny. O historickém významu obou jmen pojednal jsem již výše na str. 385, 390.

Jméno Chorvat jest původu záhadného a to v takové míře, že ani nevíme, je-li původu slovanského, či ne.

V prvé době slovanského etymologisování převládala snaha vyložiti jméno ze slovanštiny a setkáváme se tu vedle jiných výkladů, jež za zvláštní zmínku nestojí,[2]) především se spojováním jména se slov. chrb, chrib (stsl. **хрѣбьтъ, хрибьтъ, хрибъ**), což přijal i Šafařík a po něm na základě jeho autority přemnozí jiní.[3]) Už tehdy stále přicházela na mysl shoda a spojitost jména Chorvatů se jmenem Karpat, zejména, když i historie Karpů, národa, jehož jméno jazykově i historicky nebylo lze od Karpat odděliti, a jenž od Karpat přešel k Drávě, ukazovala jednomu více, druhému méně pravděpodobně na totožnost s kmenem Chorvatů.[4]) Ale tomuto spojení chyběl doklad jednak pro přímé spojení Karpů s Chorvaty, jednak pak pro přechod formy ***Καρπάτης*** v Хорвате, Харвате nejstarších domácích památek. Teprve

[1]) Srv. o tom *Šafařík*, SS. II. 52, *Horwath*, 39, *Krek*, Einleitung 250, 300.

[2]) Uvádím aspoň nejstarší výklad, který nalézáme u Konstantina Porfyrogenneta (de adm. 31) vykládajícího „*οἱ τὴν πολλὴν χώραν κατέχοντες*" (srv. výše str. 246) a výklad Tomáše splitského, spojující jméno s *Curetia, Curetes vel Coribantes* (Hist. Salon. VII.).

[3]) Tak soudili už *Katancsich* a *Dobner*, po nich Šafařík, SS. I. 532, II. 112, 322. Po Šafaříkovi vykládali podobně na př. *Kaulfuss*, Slawen 14, 17, 22, *Rački*, Ocјена 23, Doc. 422, *Ružić*, Stara postojbina 17, *Drinov*, Заселеніе 61, *Čubinskij* (Труды этн. стат. экспед. VII. 457), *Mair*, Gymn, Progr. Pola (1900. 6), *Cuno* (Skythen I. 231). Proti tomuto spojení Chorvatů s Karpaty a Chrby postavil se už *Dobrovský* v korrespondenci s Kopitarem r. 1810 (Письма Добровскаго и Копитара 109; srv. i Institutiones 214), později *Pniower* (DA. II. 377), *Tomaschek* (Sitzungsber. Akad. Wien Bd. CXXXI. 91) a *Grot* (Изв. Конст. 88).

[4]) Srv., co jsem o tom pověděl při výkladu o Ptolemaiových Karpech I. 427 sl.

v poslední době pokusil se prof. Braun o nový výklad přechodu jména *Karpaty* v *Chorvat*, jejž jsem také přijal do svých Starožitností.[1]) Ale i tento výklad doznal vedle souhlasu i rozhodného odmítnutí se strany vynikající,[2]) a poněvadž vedle toho žádný jiný nověji podaný pokus nesnesl přísnější kritiky nebo nedoznal schválení,[3]) — zůstává celkový výsledek této otázky posud negativní.

Stará slovanská forma jména je v nejstarších pramenech **Хръватинъ**, pl. **Хръваты**, **Хрвате** i **Хорваты**, adj. **хорвацкой**, **корвацкой**.[4]) Tomu odpovídají i nejstarší tvary řecké a latinské *Χρωβάτοι* (obyčejně), řídčeji *Χορβάτοι, Κραβάτοι, Κρώβατοι*, lat. *Chroati, Crouati, Crauati, Chruati, Cruuvati, Crouuati, Crauuati, Krabati, Chrouatia, Chrobatia, Corbatia, Chroatia, Croatia*[5]) a arab. *Charvátín* u Mas'údího.

---

[1]) Srv. SS. I. 297, 428. Braun vykládal r. 1899 přechod *Καρπάτης* v Харвате prostřednictvím německých Bastarnů, kteří utvořili přechodní formu *Harfađa (Разысканія I. 105, 173).

[2]) Přijal jej *Pogodin*, Слав. передвиженія 89, odmítli *Brückner* (Kwart. hist. 1902, 281, Archiv sl. Phil. XXII. 246), *Jagić* (Archiv XXIII. 612) a *Sobolevskij* (ЖМНП 1906, XI. 195).

[3]) *Hirt* (Beitr. z. Gesch. d. d. Spr. XVIII. 518) srovnával něm. kmen *Harudes, Χαρούδες*; *R. Much* (tamže XX. 12) spojoval lat. *cervus*; *Penka* (Orig. ariacae 128) měl za základní formu *sru-a-t* — příslušník, otrok (jako Slovan); *Wirth* (Gesch. Asiens I. 252) vychází od bulh. jména *Kuvrat*; *Sobolevskij* (l. c.) opírá se o kašubské *Kartvak* — muž a domnívá se, že Chorvat značilo ruské молодецъ. Nejvíce úspěchu měl *Daničić*, jenž vykládal jméno od kmene *sar* — brániti, *Сар-ва-тинъ — Хръватинъ (Osnove srb. ili hrv. jez. 211) a *J. Geitler*, jenž je spojoval s lit. *szarwótas* — ozbrojený (Rad XXXIV. 111, Listy filol. III. 87). Tento výklad přijali na př. *Tomaschek* (Sitzungsber. Akad. Wien CXXXI. 91), *Grot*, l. c. a *Smičiklas* (Pov. Hrv. I. 89). Proti *Baudouin de Courtenay* (Филол. Зап. 1879. I. 44) a *Jagić* (Archiv sl. Phil. IV. 174). *Maretić* doznal, že výkladu nezná (Slaveni 73).

[4]) Letopis kijevský v různých rukopisech má Хорвате, Хровате, Хрвате, Хръвате, leg. o sv. Václavu **Хорваты**; **Хрьватинъ**, **Хрьвати** je v starých pramenech srbských (Daničić, Рјечник III. 434), v glagolském nápisu na chrámu sv. Lucie na Krku z doby c. 1100 **хръватскъ** (*Rački*, Doc. 488), leg. o sv. Ivanu **корвацкой** (*Rački*, Doc. 378), u Dalimila, *Charvaty*. Srv. výše str. 263 a dále *Miklosich*, Lexicon palaeoslov. 1098.

[5]) *Χρωβάτοι, Χρωβατία* (Konst. Porfyr.), *Χορβάτοι* (Kedrenos), *Κρώβατοι* (Theof. Continuatus), *Κραβάτοι* (Zonaras), *Χωροβάτοι* (Nikef. Bryennios), *Κραβατία* (Nik. Choniates). Alfred má *Horithi*, v zákl. listině pražského biskupství *Chrovati* — *Chrouati*, ostatní lat. formy jsou z císařských listin

A. Pogodin se domnívá, že našel nejstarší doklad jména na nápisech tanaidských z II.—III. stol. po Kr. a to ve jménech **Χορόαθος, Χορούαθος.** Místo nálezu je ovšem vzdáleno, ale shoda jména je překvapující.[1])

O jménu Srbů můžeme říci aspoň tolik, že je původu podle všeho slovanského.

Jako jiná hlavní jména národní, prodělalo i toto jméno řadu výkladů, z nichž žádný až po dobu Šafaříkovu neměl významu.[2]) Ještě Dobrovský doznával, že výkladu podati nedovede. Teprve Šafařík, ujav se otázky, dovodil nejprve z přehledu pramenných tvarů, že dlužno rozeznávati formu širší *Sereb* (*Serb*) — užší *Srb*, a prohlásil první za starší, původnější; na základě toho odvodil jméno od kořene *ser* — roditi (skr. *su*) a vyložil „rodáci", „zrozenci" a vůbec „národ", srovnávaje při tom i rus. **па-сербъ**, pol. *pa-sierb* — chlapec, pastorek.[3]) Šafaříkův výklad našel dosti souhlasu, ale přece ne úplného. Ovšem ani jiný z pozdějších výkladů obecného souhlasu nedoznal.[4])

X.—XI. stol. (Srv. doklady výše str. 264 a 388). O vývoji jména srv. *Šafařík,* SS. II. 322, *Rački,* Rad. LVII. 102, Documenta 511, *Klaić,* Ime Hrvat u historiji slav. naroda (Vienac 1890, 442 sl.), *Polívka,* Chorvát, Charvát či Chrvat? (Slov. Sborník 1884, 156.)

[1]) *Latyšev,* Inscr. ant. orae sept. Ponti Eux. II. č. 430, 445; *Pogodin,* Сборникъ статей по арх. и этн. (СПб. 1902) 164.

[2]) Nejstarší výklad podal opět Konstantin Porfyrogennetos (de adm. 32, srv. výše str. 248), domnívaje se, že *Σέρβλος* vzniklo z lat. *servus* — *δοῦλος* (od čehož i název obuvi *σέρβουλα*). O jiných bezcenných starých výkladech srv. u *Kollára,* Rozpravy 137 sl., nebo u *Engela,* Gesch. von Serwien 144 sl. Velmi často odvozovalo se jméno Srb od jména *Sarmat,* což na př. přijal zprvu i *Dobrovský* (Письма Дорб. и Копитара 109: „Serb ist nichts anders als Sarmata verkürzt und verändert"; srv. výklad u *Engela* 153, 157) a po něm i *J. Grimm* (Gesch. d. d. Spr. 1848 I. 171), nověji *Bonell* (Beiträge I. 434), *Ed. Bogusławski* (Hist. Słow. I. 181) a jiní. Později Dobrovský r. 1822 v Institutiones ling. slav. 154 doznal, že výkladu podati nemůže.

[3]) Šafařík, SS. I. 202 sl. Výklad tento přijali na př. *Rački* (Ocjena 23, ale později nerozhodně v Doc. 275), *Perwolf* (Archiv f. slav. Phil. VIII. 1), *Grot* (Изв. Конст. 150), *Vaníček* (Fremdwörter im Gr. und Lat. Leipzig 1878, 53), *Solmsen* (Kuhns Zs. 1901, 595), a i *Jagić* srovnává *pasierb* a malor. присербити a vykládá „Schützkinder, Verbündeten, Unsern". *Suttnar* hledá v něm význam „člověk" (Jagićův Zbornik 614).

[4]) *Zeuss* postavil Srb vedle got. *hvairban* — vertere, *hvarbón* — vagari (Deutschen 58, 608), *Jaškin* (Зап. Геогр. общ. III. 222, 1873) odvodil od pers. *ser* — глава, *Serb* — главаръ, *Daničić* (Osnove 370) od koř. *sar* podobně jako jméno Charvat. Proti tomuto i Šafaříkovu výkladu ozval se

Nejstarší forma jména — když stranou ponecháme Serby podkavkazské u Plinia a Ptolemaia,[1]) rovněž jako emendaci Strabonových Sibinů v Srbiny,[2]) je široká — *Serb*: **Σέρβινον, Σερβίτιον**, *Servitti*, *Servitium*, u Ptolemaia, na mapě Peutingerské a v itinerářích IV. st.,[3]) **Σέρβλοι, Σέρβιοι, Σέρβοι, Σέρβλια, Σέρβια, Γορδόσερβα** pramenů byzantských, *Serbi*, *Servia*, řídko *Sorabi*,[4]) u Mas'údího *Surbín*. V slovanských textech čteme v domácích srbských **Срьбинь, Срьблинь, срьбьскъıи, Срьбıа**,[5]) v Kijevském letopisu Серебь, Сербь.

* * *

Na konec zmíniti se musím ještě o staré otázce, bylo-li jméno *Srbové*, jak mnozí slavisté učili, zároveň původním jménem všech Slovanů, čili ne. Tato domněnka opírá se jednak o výklad zápisu geografa Bavorského z IX. století: Zeruiani, quod tantum est regnum, ut ex eo cunctae gentes Sclauorum exortae sint et originem, sicut affirmant, ducant[6]) — jednak a to hlavně o zprávu Prokopiovu, který dí (BG. III. 14): *καὶ μὴν*

Krek, aniž sám podal výklad jiný (Einleitung 250). Rovněž *Geitler* applikoval svou etymologii Hrvata na jméno Srb (l. c.). *Maretić* se vyslovil negativně jako u jména Chorvat (Slaveni 73).

[1]) Plinius mezi kmeny u Donu vyčítá (VI. 7. 19): Maeotici, Vali, Serbi, Arrecchi etc., Ptolemaios (V. 9. 21) píše: *μεταξὺ δὲ τῶν Κεραυνίων ὀρέων καὶ τοῦ Ῥᾶ ποταμοῦ Ὀρινάῖοι καὶ Οὐάλοι καὶ Σέρβοι.* Za slovanské Srby měl je na př. *Dobrovský* (v dopise k Bandtkemu r. 1824, ed. *Francev* 156) a *Rački*, Ocjena 24.

[2]) Strabon VII. 1. 3: *κατεκτήσατο Λουίους τε μέγα ἔθνος καὶ Ζούμους καὶ Βούτωνας καὶ Μουγίλωνας καὶ Σιβινοὺς.* Srbiny zde emendovali na př. *Kętrzyński*, Lygier 116 a *Grimm*, Gesch. d. d. Spr. I. 171.

[3]) Srv. doklady výše na str. 152, 153.

[4]) Konst. Porfyr. (*Σέρβλοι*), Theofanes Cont. (*Σέρβλοι*), Anna Komnena (*Σέρβοι, Σερβία*), Kedrenos (*Σέρβιοι*), Zonaras (*Σέρβοι*). Doklady k Serblii a Gordoserbě viz na str. 279, 398, 399, 463. Latinská forma běžná je *Serbi*. *Sorabi* mají Einh. Ann. ad a. 822. Pro severní Srby obvyklá je proti tomu forma *Surbi* (nejdříve u Fredegara IV. 68), pak *Suurbi, Siurbi* a též *Sorabi* (*Pertz*, Mon. G. SS. I. 654). Jinak srv. též *Rački*, Doc. 534.

[5]) *Daničić*, Рјечник III. 147 sl., *Stanojević*, Срп. Кн. Гласн. XI. 1904, 541.

[6]) O textu geografa Bavorského srv. pozn. 1. výše na str. 274, k čemuž třeba dodati, že jej otiskl celý a komentoval ještě *A. Králíček*, Der s. g. bair. Geograph und Mähren (Zs. des Ver. für d. Gesch. Mähr. Schles. 1898, 216, 340).

καὶ ὄνομα Σκλαβηνοῖς τε καὶ Ἄνταις ἕν τὸ ἀνέκαθεν ἦν. Σπόρους γὰρ τὸ παλαιὸν ἀμφοτέρους ἐκάλουν, ὅτι δὴ σποράδην, οἶμαι, διεσκηνημένοι τὴν χώραν οἰκοῦσι, διὸ δὴ καὶ γῆν πολλήν τινα ἔχουσι.

O zprávě geografa Bavorského zmínil jsem se už dvakráte, zprvu v I. díle STAROŽITNOSTÍ str. 15, při otázce o pravlasti slovanské, podruhé v II. díle str. 274 při otázce zakarpatské Běloserbie. Je úplně nejisto, co zde značí jméno *Zeruiani*, zda Serby či Sěverany, či zda je to koruptela jména Sarmatů. Zbývá nám tedy jen zpráva druhá, znění zcela určitého.

Zpráva je známá a byla mnohokráte kommentována. Ze všech podaných výkladů nabyl nejvíce pochvaly ten, který podal Dobrovský, který po něm později odůvodnil Šafařík a po něm přijali mnozí jiní.[1]) Výklad ten pokládá Spory za korruptelu jména *Sorbi, Srbi*. Z jiných etymologických pokusů pochvaly doznalo ještě Zeussovo spojení jména Sporů s jménem *Spali*,[2]) jež vystupuje u Jordana jako jméno blíže neznámého národa v jihevýchodní Rusi vedle sídel Gotů.[3])

---

[1]) *Šafařík*, SS. I. 113, 198. Před ním *Dobrovský* (*Pelzl*, Gesch. v. Böhmen 1782, 1817 I. str. XII., Abh. e. Privat-Ges. in Böhm. 1784. VI. 280, *Monse*, Versuch e. Landesgesch. von Mähren II. str. XVI., *Engel*, Gesch. von Serwien (Halle 1801) 144, 157, Čas. vl. Mus. 1827 II. 8), *Schlözer* (Nestor II. 74), *K. G. Anton* (Erste Linien eines Versuches üb. die alten Slaven. Leipzig 1783 17, 18) a i *Zeuss* (Deutschen 58). Po Šafaříkovi *Eichwald* (Alte Geographie 567), *Grimm* (Gesch. d. d. Spr. 1848. I. 173), *Kętrzyński* (Co wiedzą o Słowianach 10, Rozprawy Krak. Akad. XLIII.), *Kaulfuss* (Slawen in ält. Zeiten, Berlin 1842, 54), *Georgii* (Europ. Russland, Stuttg. 1845, 70), *Krek* (Einleit. 250), *Grot* (Изв. Конст. 73 sl., 149), *Kos* (Izv. muz. Kranj. VIII. 77). Proti se ozvali *Perwolf* a *Jagić* (Archiv f. sl. Phil. VIII. 3), *Maretić* (Slaveni 54, 55). Mnozí staří historikové XVII. až XVIII. století v Sporech shledávali na základě etym. od *σποράδην* řecký překlad slov. Rusů, Rossijanů (Россія — disseminacia — разсѣяніе), *Pelcl* spojoval se slovem *spor*, *Surowiecki* se *σπείρων*, *Maciejowski* se *zbor* atd.

[2]) *Zeuss*, l. c. 67. Po něm to přijali *Pallmann R.*, Gesch. der Völkerwanderung (Weimar 1864) II. 82, *Cuno J.*, Skythen 295, *Rössler R.*, Zeitpunct. 78, 84 a *J. Perwolf* (Archiv sl. Phil. IV. 66, VIII. 11, Slov. Sborník 1885, 335). Perwolf soudil, že Spalové patřili k slov. Antům a že ze jména jejich vzniklo v slov. *spolъ* — *spolinъ* — *ispolinъ* — obr. Proti slovanství Spalů ozval se však *Miklosich* (Altslov. Lautlehre 1878. 124) a proti Šafaříkovu spojení Sporů se Srby rozhodně *J. Klaić* v článku: „Ime Srb" (Vienac 1885, 622), popíraje zároveň, že by Srbi bylo kdysi obecným jménem Slovanů.

[3]) Get. IV. 27. (Filimer) pervenit ad Scythiae terras, quae lingua eorum Oium vocabantur . . . Haec igitur pars Gothorum quae apud Filimer dicitur

Podle mého mínění, které jsem vyložil už dříve,[1]) není správné ani spojení Sporů se Spaly, ani se Srby. Spalové nebyli Srbové slovanští, nýbrž kmen původu nám sice neznámého, ale nejspíše turkotatarského, který je i jinak doložen mezi kmeny západní Asie.[2]) Proti výkladu Šafaříkovu svědčí pak, že nemáme nikde jinde doloženo jméno Srbů, jako kollektivum všech Slovanů, že forma *Sorb*, z níž prý vzniklo jméno **Σπόρος**, je v starých pramenech nedoložena, a konečně to, že vůbec existence slovanských Srbů na Donu a při Azovském moři je naprosto pravdě nepodobná. Proto jsem hledal výklad jiný a vyslovil jsem se v tom smyslu, že podle zvyku tehdáž panujícího, hledati novým národům předky mezi starými, i **Σπόροι** Prokopiovi nejsou nic jiného, než uměle Prokopiem vykombinovaní praotcové Slovanů a že jméno samo není než zkomolené jméno *Bosporanů* (**Βοσπόροι**, **Βοσπόριοι**, **Βοσποριανοί**), kteří se v té době často připomínají (ač původně byli jen obyvatelé města Bosporu) jako znamenitý lid a kmen při březích Azovského moře.[3]) Tuto zkratku našel jsem ostatně doloženou už v jednom rukopise Alexandreidy t. zv. Pseudokallisthena (z prvních století po Kr.); je viděti, že se jí užívalo.[4]) Pro tento výklad svědčí nejen identita jména Sporů s Bospory, ale i shoda lokality. Prokopios mluví na tom místě výslovně o Antech sedících ve velikém množství u Azovského moře, tedy

---

in terras Oium emenso amne transposita, optatum potiti solum; nec mora ilico ad gentem Spalorum adveniunt . . . Exinde que iam velut victores ad extremam Scythiae partem, quae Ponto mari vicina est, properant.

[1]) *Niederle,* Über die **Σπόροι** des Prokopios (Archiv sl. Phil. XXIII. 130) a dodatek k tomu ve Věstníku slov. fil. a star. II. 260.

[2]) Srv. Pliniem zde doložené *Spalaei* (VI. 7, 22); rovněž nepochybuji s Latyševem, že kmen *Palů* (*Πάλοι*), vzpomenutý ve vých. Skythii Diodorem Sicilským (II. 43), jsou tito Spalové (*Latyšev,* Scythica I. 458).

[3]) Srv. Stefanos Byz. s. v. **Βόσπορος**, Strabon VII. 4, 4, 5, XI. 2, 11, Tacitus, Ann. XII. 16, Ptolem. V. 8, Excerpta latina chron. Eusebii (*Latyšev,* Scythica 667), Liber generat. (ed. *Riese* 167), Arrian. Alan. hist. 18, Jos. Flavius, Bell. Jud. II. 16, 4. V paschální kronice uvádějí se několikráte **Βοσποριανοί** a kraj **Βοσπορηνή**. Z byz. kronik přešel tento pojem ještě do výčtu zemí Kijevského letopisu, daných synům Jáfetovým (Воспории, Lavr. 2). Také ve vojště římském připomíná se zvláštní *ala Bosporanorum* (CIL. III. č. 1197, 1344). Ostatně existovala i vlastní jména *Sporus, Spora* (CIL. III. č. 1775, 4854).

[4]) Srv. *Latyšev,* Scythica 898. Leidenský kodex má *σπόροι*, kdežto ostatní *βούσποροι* a *βόσποροι*.

u Bosporu. Namítl-li proti tomu F. Solmsen,[1]) že zůstává mým výkladem nevysvětleno, jak přišel Prokopios k tomu, aby Slovany a Anty ztotožnil s Bosporany, tu podotýkám předně, že počalo býti v té době u byzantských autorů vůbec zvykem pro neznámé nové národy shledávati předky mezi starými známými jmény národními — dokladů toho je celá řada [2]), — a za druhé, že jméno Bosporů mělo význam širší; byloť ho užíváno vůbec pro komplex kmenů za Azovským mořem[3]) tam, kde právě Prokopios umísťoval hlavní jádro slovanských Antů. Vždyť vidíme, že přešlo jméno to i do výčtu hlavních národů a zemí pozdějších kronik. Obtíž mého výkladu spočívá v tom, ža nevysvětluje, proč Prokopios neužil běžného názvu ***Βόσποροι*** nebo ***Βοσπόρανοι***, ale formy zkrácené. Vedla ho k tomu etymologická hříčka se ***σποράδην***, či slyšel vskutku nějaké jméno mezi Slovany, na př. jméno *Srbi*, jež ho k tomu přivedlo? Nechci poslední možnosti popírati, ale na jisto i při tom běží vlastně o umělou identifikaci, o umělé hledání genealogie národa a nemůžeme *Spory*, ať se pod nimi skrývá cokoliv, míti za ozvuk nějakého původního jména všech Slovanů. Opora v Zeurianech geografa Bavorského je nanejvýše pochybná.

---

[1]) Kuhns Zs. 1901, 595. Zde připomínám, že se proti mému výkladu vyslovili ještě *Jagić* (Archiv sl. Phil. XXIII. 613), *Kętrzyński* (Co wiedzą o Słow. 10), *Kos* (Gradivo I. 26) a přijal jej *Florinskij* (Крит. библ. обзоръ по слав. IX. 1902, 27).

[2]) Tak už sám Prokopios o něco dále dí o tureckých Uturgurech a Hunnech, že se dříve zvali Kimmeriové (IV. 4, 5. ***Κιμμέριοι μὲν τὸ παλαιὸν ὠνομάζοντο***), a o Gotech, že dříve zváni byli Skythy (IV. 5). Podobně Filostorgos (*'Εκκλ. ἱστ.* IX. 17) dí: „***Οὖννοι, οὓς οἱ παλαιοὶ Νεβροὺς ἐπωνόμαζον***"; Theofylaktos Simokattes (VII. 2) dí o Slovanech nazývaje je Gety: „***τοῦτο γὰρ τοῖς βαρβάροις τὸ πρεσβύτερον ὄνομα***"; Menander (II. 7 ed. *Niebuhr*, 380) dí: „***τῶν Τούρκων, τῶν Σακῶν καλουμένων τὸ πάλαι***"; Theofanes fragm. (ed. *Dindorf*, 447) dí: „***Τοῦρκοι οἱ πάλαι Μασσαγέται καλούμενοι***". V katalogu měst byzant. vydaném *Tafelem* (Const. Porfyr. Tübinky 1847, 21) čteme o Uhřích: „***οἱ δὲ Οὖγγροι τὸ παλαιὸν ἐλέγοντο Γήπαιδες***". Niketas Akominatos zove balkánské Vlachy — Mysy, Kekaumenos — Daky a Bessy (srv. výše na str. 302). Doklady zvyku toho ještě by se daly rozmnožiti. Podobně i na severu dí *Helmold* (IV. 19): Alani, qui lingua eorum Wizzi dicuntur.

[3]) Srv. na př., co praví Strabon XI. 2. 10: ***τοῖς δὲ τοῦ Βοσπόρου δυνάσταις ὑπήκοοι ὄντες ἅπαντες Βοσπορανοὶ καλοῦνται.*** A Strabona znali dobře v Byzanciu.

KAPITOLA IX.

DĚJEPIS A ARCHAEOLOGIE.

Úvod. — Nejstarší archaeologické poměry Podunají a Balkánského poloostrova před příchodem kultury lužické. — Pronikání severní kultury lužickoslezské na jih. — Archaeologické skupiny na Dunaji v III.—IX. století po Kr. — Slovanské hroby a jejich příznaky. — Přehled slovanských pohřebišť z VIII.—XI. stol.

Co náleží v archaeologii Praslovanům v kolébce sedícím, vyložil jsem již v I. dílu STAROŽITNOSTÍ. Výsledkem bylo, že kolébka Slovanů mezi Vislou a středním Dněprem spolu s obvodem nejstarší expanse k Labi, k dolní Visle, k hornímu Dněpru a k Desně nejeví archaeologicky kultury tak jednotné, abychom mohli říci, že před námi leží zvláštní nějaká jedna, samostatná kultura praslovanská. Tím, že kolébka ležela příliš daleko od hlavních středisk kulturních a podléhala vlivům z různých stran (hlavně ze dvou), stalo se, že na jedné straně, na západě, kde ji protínala prastará obchodní dráha adriatickovislanská, uplatnily se zcela jiné vlivy, nežli na východě, kde zase více působily vlivy nordické, černomořské, ba i aegejské (balkánské) a asijské kultury. Na západě praslovanských sídel vyvinul se pod adriatickým, podunajským a nordickým vlivem zcela určitý, svérázný, místně omezený a celkem dobře probádaný, kulturní okrsek popelnicových polí t. zv. lužickoslezského a dobřichovského typu, kdežto východ Slovanstva v době před Kristem zůstal méně samostatný, méně svérázný, bez určitějších hranic — snad ovšem jen při našich nedokonalých o něm vědomostech. A poněvadž nás řada důvodů vedla k tomu, abychom kraj mezi Odrou a středním Dněprem pokládali za prakolébku Slovanů, už také proto, že nemáme jiného národa, který

bychom tam v době př. Kr. oprávněně umístili a protože nemáme, kam bychom jinam dali Praslovany, — vyplynul z toho přirozený závěr, že kulturní oblast mezi Sálou, Labem a Vislou náležela patrně západní části Praslovanů, druhá pak od Visly na východ východní části pranároda, při čemž nemusím zvláště podotýkati, že tohoto rozdělení kulturních sfér neztotožnuji snad s jazykovou bipartici na Slovany západní a východní. Už sama existence třetí jazykové větve Slovanů „jižních" stavěla by se proti podobnému ztotožnění. Jazyková jednota jedné větve nezaručuje ještě kulturní jednolitosti, zejména, vidíme-li, že ta větev vyrůstala na prostranství, jež podléhalo vlivům z různých stran; a takovým bylo právě Zakarpatí a přivislanský kraj.

Na základě této these, vyložené podrobně v I. díle STAROŽITNOSTÍ, koresponduje kolébka, rozvoj a šíření západní části Slovanů archaeologicky s oblastí vývojem a šířením popelnicových polí lužicko-slezské kultury. Ale přejdeme-li na jih od Karpat, tu se ocitáme v nesnázích, chceme-li výsledky historické opříti touto thesí nebo vůbec doprovoditi archaeologií. Ukázati archaeologický vývoj a šíření Slovanů směrem k Dunaji a na Balkán je dosud na nejvýše nesnadné.

Jsou ovšem theorie, které se opakují i v době nejnovější a které na tento úkol odpovídají snadno tím, že prostě kladou vlast Slovanů na jih, buď na střední Dunaj, jako činí prof. Píč, nebo ještě dále k jihu k Adriatickému moři, jako učí Zaborowski, a na základě této these více méně celou spoustu tamějšího staršího archaeologického materiálu prostě přičítají Slovanům,[1]) — ale theorie tyto jsou ve svých základech chybné.

Měl jsem také už v I. díle příležitost zmíniti se o tom a theorie tyto odmítnouti jako nesprávné.[2]) Nesprávné proto, že předně jsou v odporu se všemi výsledky historie a linguistiky, ukazujícími, že kolébka byla severněji, nad Karpaty, a za druhé proto, že jich nelze ani archaeologicky doložiti, zejména vzhledem k theorii o slovanskosti lužickoslezských polí popelnicových. Neboť tuto kulturu, pokud se nám jeví v nálezech (o kultuře východních končin nemluvíc), nelze přímo vyvésti z jihu, jak svrchu uvedení zastanci jižní kolébky předpokládají, a nelze tedy národ slovanský ani archaeologickou cestou vyváděti od sev. břehů Adrie a z Podunají.

---

[1]) Srv. výše str. 91 sl.

[2]) SS. I. 478.

Na těchto místech jest kulturní a archaeologický inventář od pravěku značně jiný, než ten, který tvoří podklad kultuře lužickoslezské, a co je na obou stranách společného, to dlužno uvésti na styky a vlivy, které na obě strany společně a současně působily, vycházejíce bezpochyby z Balkánu a z Italie. To byly kulturní prvky a umělecké motivy, které byly přinášeny obchodem z jihu do vnitra Uher, do Alp, a přes Dunaj dále na sever k Odře a Labi a byly domácím lidem tam i zde přijímány, ev. zpracovány. Ale přes tyto společné příznaky vězí v podstatě obou kultur lužickoslezské a staré podunajské tolik základního rozdílu v duchu tvarů a výzdoby, jež na jedné straně směřuje k prostotě a střízlivosti, na druhé k přeplněné, až nevkusné bohatosti a rozmanitosti, že na vnitřní archaeologickou jednotu obou oblastí a z toho na totožnost národní naprosto nelze uzavírati.

Teprve poměrně pozdě začíná se to, co je vlastní slovanské kultuře na severu Sudet a Karpat, objevovati i na jihu těchto hor a teprve tento zjev dává nám ex archaeologia možnost mluviti i o příchodu Slovanů, a dává nám právo posunouti tento příchod ze severu na jih do doby ještě časnější, nežli jsme mohli souditi z historie, — ovšem vždy jen na základě předpokladu, že přijatá námi slovanskost lužickoslezské kultury, jak pevně doufám, dalším zkoumáním se spíše utvrdí než seslabí. Ale ovšem brzy i tento poukaz mizí a my se vzhledem k jižním Slovanům ocítáme po Kristovu narození na delší dobu v temnotách.

* * *

Před tím, nežli se na jihu Karpatských hor vyskytuje v archaeologických nálezech kultura, kterou bychom mohli připsati Slovanům, shledáváme na Dunaji v celku to, co vůbec vyznačovalo starší archaeologické poměry střední Evropy. Vidíme, že jižní Evropa od Karpat do Řecka a Aegejského archipelagu participovala v době neolithické především na kultuře t. zv. keramiky páskové,[1]) v níž povstala různá lokální centra, vyznačená speciálními rysy slohovými a v okrsku jich cestou nám dosud neznámou vznikla na samém konci neolithu nová kultura t. zv.

---

[1]) SS. I. 440 sl. Od té doby, co vyšel r. 1906 tento svazek mých Starožitností, udělalo třídění neolithické kultury nové kroky ku předu, jež zde ovšem sledovati nemohu. Upozorňuji pouze na práci *Hoernesovu*, pro nás nejdůležitější „Die neolithische Keramik in Oesterreich" Jahrbuch der Centralcomm. III. 1905 (vyšla r. 1906).

terramarní s keramikou forem sice rozmanitých, ale téměř beze vší dekorace, jen s pečlivě hlazeným a leštěným povrchem. Tato kultura nabyla značného rozšíření v Podunají a zemích sudetských a všude vidíme, jak rychle zatlačila starý středoevropský podklad keramiky páskové i příslušné k tomu typy kultur jiných, na př. nordické, šňůrové, dolmenové, měníc vše a přetvořujíc v nové archaeologické kultury lokálně sice různě zabarvené, mezi sebou odlišené, ale přece spojené a příbuzné tímto velkým vlivem „terramarním“.

Pojem, původ, celý rozvoj a působení této jižní kultury, ne zcela vhodně zvané „terramarní“, není nám dosud dobře znám,[1]) ale vliv její na střední Evropu byl značný a zjevný. Vidíme, jak se v celé střední Evropě k pozdním neolithickým typům druží zprvu čisté výrobky terramarního rázu, jak tyto časem se množí, jak staré neolithické věci úplně zatlačují a jak z tohoto nového proudu kulturního vznikají zvláštní samostatné lokální oblasti, z nichž je pro nás nejzajímavější (vedle vlastních terramar italských) naše českomoravská kultura únětická, v Uhrách pak středouherská a savodunajská (pannonská), — všechny v podstatě příbuzné a sahající svými počátky už do doby přechodní. Českomoravskou kulturu únětickou předvádějí sídliště a hlavně pohřebiště se skrčenými, na boku ležícími kostrami a typickým bronzovým inventářem.[2]) Středouherská rozložena je po středních Uhrách, zasahujíc na sever do stolice prešpurské, hontské a novohradské a boršodské. Tu zase předvádí celá řada pohřebišť žárových (zatím co v naší únětické trvá obřad pochovávání), jaké se našly na př. u Varšan (Novohrad), u Aszódu (stol. Pešť), Pusty Svatojanské (Puszta Szt. Iván), Hátvanu (Heves), Gomby (Prešpurk), Žitvy (Komárno), v Lovasberény (Fejér), Duna Keszi (Pešť) a nejnověji ve Vati (Vatya, Pešť), k nimž se druží i nálezy sídlišť alföldských, hlavně terramar v Tószegu (Pešť).[3]) V středních Uhrách vidíme

---

[1]) *S. Müller* hledá původ její v Řecku (Urgeschichte 112, 113).

[2]) O únětické kultuře srv. *Buchtela*, Vorg. Böhmens I. 34, *Píč*, Starož. I. 111—172, *Červinka*, Pravěk Moravy 165 sl. Ovšem čistá únětická kultura nejde na pravý břeh Dunaje. Nálezy v stol. mošoňské (Gáta, Jessehof), jež sem čítá *Reinecke* (Mitth. anthr. Ges. Wien 1900, 107), jsou sice příbuzné, ale dosti odchylné. I nálezy moravské jsou jiné nežli české.

[3]) O této skupině srv. mou stať „Středouherská keramika“ (Pravěk 1909). Příklad typického nálezu je Vatya (Arch. Ért. 1909, 124.)

při tom zánik neolithických forem keramických i zánik výzdoby. Za to na západě, v staré Pannonii a v dolních Uhrách spojila se stará inkrustovaná dekorace neolithická s novými prvky terramarními, italskými a balkánskými v podivnou směsici, která zůstává po celou bronzovou dobu vlastní západním i dolním Uhrám a spolu Srbsku na druhé straně Dunaje, a jíž, poněvadž je soustředěna v staré Pannonii, dává se od doby Rómerovy jméno kultury pannonské[1]) nebo snad lépe savodunajské. Je význačna keramikou rozmanitých bizarrních forem a neméně bohaté a bizarrní dekorace inkrustované, skládající se z rytých linií rovných, klikatých, ohnutých, z guirland, z baldachýnů, ze vtištěných koleček, puntíků a řetízků, — vše plněno bílou massou.[2])

Bylo by sice svůdné ztotožňovati tyto a podobné jiné středoevropské oblasti s národními jednotkami,[3]) o kterých pro tuto dobu před narozením Kristovým vypráví nám stará historie, na př. Herodot, Livius, Strabon, — ale bude lépe, ostavíme-li ztotožňování těchto archaeologických oblastí s jednotlivými starověkými národy stranou, poněvadž je předčasné. Jen tolik bych si negativně dovolil říci, že pro slovanskost kultury terramarní není důkazu, a ještě méně pro tu část, která je vlastní západním a dolním Uhrám, kam na př. prof. Píč klade kolébku Slovanů z důvodů linguisticko-historických (kraj Pelsa, Tsierny, Bustricia, Path.ssu), — totiž pro slovanskost kultury pannonsko-dubovacké nebo savo-dunajské. Její keramika duchem svým ve formě i v dekoraci je naprosto vzdálena prostotě a jednoduchosti, ba přísnosti,

---

[1]) *Flor. Rómer,* Compte rendu. Congr. intern. d'anthr. Budapest 1878. II. 164 sl.

[2]) Srv. ocenění a soupis hlavně v díle *M. Wosinského,* Die inkrustierte Keramik der Stein- und Bronzezeit (Berlin 1902), jenž však nesprávně vystoupení pannonského typu v žárových hrobech uherských spojuje s příchodem nového lidu od Rýna, a to Thraků (str. 89). Také v oblasti inkrustované pannonské keramiky vystupují velmi ostré lokální skupiny; tak zejména svým samostatným dekoračním stilem vyniká Banát a sev. Srbsko (pohřebiště u Dubovce, Vršce, Vatiny, Kubína, Zemuně, u Kličevce v Srbsku, na Bílém Brdu u Oseku a j.). Srv. *M. Vasić,* La nécropole de Kličevac (Rev. arch. 1902. I. 172, Старинар. 1906, 1—35). Hroby ty klade Vasić do druhé poloviny II. tisíciletí př. Kr.

[3]) Tak na př. učinil nověji prof. *Píč* (Starož. II. 3, 167, 182). *Wosinsky* pannonskou kulturu má za thrackou (Inkr. Keramik 89, 158), *Kossinna* rovněž za thrackou (Die indogerm. Frage 197, 205, 213. Srv. mé SS. I. 466. 467, 469).

jež vládne právě *v starší* keramice lužické. Shoda mezi oběma omezuje se jen na applikaci prsovitých vypnulin a k nim přiléhající dekoraci z polokruhů rytých nebo kanellovaných. Ale tato dekorace dostala se na obě místa (a rovněž do neinkrustované keramiky středouherské a dále na západ do alpské) neodvisle a nejspíše vlivem jižní keramiky italské nebo aegejské. Neboť zde vidíme prsovité vypnuliny, koncentrické kruhy i kanellaci v Troji (VII. vrstva) nebo v italských terramarách z doby bronzové a později velký rozvoj v keramice etruské.[1]) A vidíme-li tyto motivy v oblasti pannonské a v středouherské, vidíme-li je na západě na Dunaji, v Alpách a konečně i dále na severu v keramice lužickoslezské, je zjevno, že to byly prvky, jež šly z jihu na sever a zde působily nebo se zachovaly na různých místech.[2]) Srv. také, jaké množství italských výrobků z bronzu objevuje se na počátku doby bronzové v střední Evropě, na př. v kultuře únětické.[3])

Že by tyto prvky byly vznikly v Uhrách a odtud přišly na sever i na jih k Středozemnímu moři, že by dále s nimi vznikla v Uhrách i naše jednoduchá a stilově přísná keramika lužická, — to pokládám proti prof. Píčovi za nemožné. Jak jsem již výše naznačil[4]) a jinde vyložil,[5]) soudil bych spíše, že lužická keramika

---

[1]) Za jiný doklad těchto časných vlivů terramarní kerramiky mohla by se snad uvésti i slabá reminiscence bývalých rohů na uchách nádob, kterou shledáváme při lužických džbánečkách. Rohatá ucha našla se v osadách u Tarenta a na Sicilii už v době bronzové (*Müller*, Urgesch. Europas 112).

[2]) Srv. můj výše uvedený článek Středouher. keramika.

[3]) *Píč*, Starož. I. 113.

[4]) Srv. Slov. Starož. I. 476, 478.

[5]) Srv. přednášku „O původu lužické kultury", otištěnou ve výtahu v Čas. přátel starož. 1909, 63 a v Pravěku 1909, 70. Zde dodávám, že k poznání naší lužickoslezské kultury vyšla zatím nová výborná práce *K. Buchtely*, Lausitzer und schlesische Brandgräber in Böhmen (Jahrbuch d. Central-Komm. 1906), nejlepší z toho, co bylo dosud o tom psáno. *Píčova* kniha o témže předmětu (5. svazek jeho Starožitností země České, Praha 1905) vyšla i v překladu německém „Die Urnengräber Böhmens" (Leipzig 1907) s malými změnami v textu, tak že toto německé vydání představuje nejnovější stupeň jeho mínění. I zde opakuje historickolinguist. theorii o kolébce Slovanů na Dunaji podle tradice Nestorovy (str. 254). Ve smyslu mém vydal nedávno pěknou rozpravu prof. *Fr. Černý*, Popelnicová pole na Moravě (Brno 1909), kde zejména dobře klade důraz na to, jak i místní postup starších a mladších žárových hrobů moravských svědčí proti jižní kolébce a pro severní (27).

povstala na Visle a Odře, tedy ve Slezsku a Malopolsku z podkladu přechodní keramiky terramarní a severní a za spolupůsobení vlivů jižních. Mně aspoň, vezmu-li v úvahu celkový vnější ráz (je málo zdobená, jednobarevná, prostá) i řadu detailů tvarových (džbánečky a misky na vysoké noze, mísy se 2—4 uchy pnoucími se přes vyhloubené hrdlo, růžky, t. zv. květináče, — srv. tabulku hlavních typů v Starož. I. na str. 480), zdá se býti nejlepším, vykládati vznik její z podkladu keramiky terramarní a některých typů severoněmecké keramiky (dvojkonické nádoby a baňatá osudí s válcovitým hrdlem), na něž působily nové dekorační vlivy přišlé z jihu (kanellace, pupíky obepjaté koncentrickými kruhy, reminiscence růžků na uchách džbánků). Díváme-li se na krásné a typické nálezy z Mostkovic na Moravě, na věci z Voznic v Čechách, nebo na keramiku z Kwaczaly u Krakova, bije téměř do očí množství typů ještě terramarních.

* * *

Vedle pannonské a středouherské kultury vyskytly se však v sev. Uhrách i hroby, které nesporně náleží do okruhu lužickoslezského. Prof. Píč toto vystoupení kultury lužickoslezské v severních Uhrách pokládá za první projev a první stupeň domácího vývoje jejího; vykládáť, že zde při Dunaji vznikla ze starší kultury podunajské.[1]) Nesdílím tohoto výkladu, který má, jak už víme, sloužiti zároveň za archaeologickou podporu historické these o pravlasti Slovanů na Dunaji, kde jména Bustricius, Pelso, *Οὔολκος*, Tsierna, Pathissus jsou její stopy a kam ji klade Kijevský letopis slovy: „по мнозѣхъ же временехъ сѣли суть Словѣни по Дунаеви, гдѣ ныне Угорьска земля и Болгарьска". A to proto, že jednak z důvodu právě vyloženého nelze stilisticky hledati genesi naší přísné a jednoduché starší lužické kultury v keramice středouherské a ještě méně v inkrustované a předekorované pannonsko-dubovacké, neboť ráz a duch obou keramik v hlavních formách i v dekoraci je zcela různý. Dále však i proto, že nám právě naše nejstarší fase lužické kultury v Uhrách chybí. Neboť nálezy a pohřebiště, která v Uhrách známe, — vyčítám je dále — jsou už rázu mladšího, většinou slezského a speciálně pohřebiště u Pilině v Novohradě nelze, jak se domnívá prof. Píč, míti za

[1]) *Píč*, Starož. II. 3 str. 29, 31, 213 passim.

rozhodující doklad pro vznik lužické kultury v Uhrách, poněvadž je rázu mladšího a jeví se nám jen jako směsice typů slezských a středouherských. Kdo se podívá na piliňské nálezy v museu peštském anebo na tab. 18—19 Hampelova díla,[1]) nemůže býti o tom v pochybnosti.

Proto proti prof. Píčovi, uherských a můžeme hned lépe říci, severouherských nálezů nepokládám za doklad pro vznik lužickoslezské kultury v Uhrách, nýbrž za doklad pronikání kultury ze severnější její kolébky oderskovislanské do Uher, — ovšem už v době před Kristem, do níž musíme klásti nejen mladší Lužici, ale i její slezský stupeň.[2])

S tohoto hlediska mohou nám tyto nálezy sloužiti zároveň za první archaeologický doklad pro šíření Slovanů ze Zakarpatí na jih, k Dunaji, ovšem se vší reservou, s jakou se podobné archaeologické závěry zejména při nemnohém a nedokonale známém materiálu — jako zde — mohou činiti. Ale zatím dnes jiného nemáme. Ptáme-li se, zdali a jak výše vyložený obraz postupu Slovanů na jih lze doložiti archaeologicky, jsou to dnes jen tato pohřebiště lužickoslezská, která nám doplňují historické závěry, hlavně po stránce chronologické. Neboť tam nám šly doklady jen do doby Kristovy, kdežto zde máme Slovany doloženy už pro dobu před Kristem, a to v severozápadních Uhrách, na oblasti protékané Váhem, Nitrou, Hronem a Iplem na jih až po Dunaj.

Přehlížíme-li to, co lze dnes pověděti o jižním postupu lužické kultury, její mladší fase „slezské" a dále ještě mladších stupňů „bylanskoplátenického" a „dobřichovského", — vidíme následující:

V Čechách můžeme lužickou kulturu sledovati podle Píče až po čáru Ústí, Roudnice, Praha, Čáslav, Vys. Mýto, Král. Hradec, Jaroměř,[3]) podle Buchtely správněji — připojíme-li i knovízskou — až po čáru Teplice, Chomutov, Kadaň, Rakovník, Beroun, Čáslav, Chrudim a Choceň (místy i za ni) — slezskou a bylanskou podle Píče i Buchtely celkem na tomtéž territoriu[4])

---

[1]) *Hampel,* Antiquités préhistoriques de la Hongrie (Esztergom 1876) Tab. XVIII.—XIX. Srv. i výklad v mé stati výše citované o středouher. keramice. O Pilini psal i baron *E. Nyáry* v Arch. Közlem. 1873. IX. 16—24.

[2]) Srv. SS. I. 484 sl., 487.

[3]) *Píč,* Starož. II. 3, 10, *Buchtela,* Brandgräber 31 sl.

[4]) *Píč,* Starož. II. 3, 50, *Buchtela,* Brandgräber 37 sl. Nejvýchodnější je nedávno odkryté pohřebiště v Třebešově u Rychnova.

s ev. připojením výběžku do oblasti mohyl směrem k Vodňanům. Na Moravě máme lužickou fasi zastoupenou kompaktně pouze v centru země v okolí Olomouce, Přerova, Prostějova až po Boskovsko (Bořitov) a Uher. Hradiště, slezská je přebohatá, zastoupená v rozsáhlých hřbitovech na Brněnsku a oblast její na jihu zasahuje dále až k Břeclavi a Znojmu.[1]) Dále k jihu bych se prozatím neodhodlal vésti naše popelnicová pole lužickoslezská, ač tu jsou leckteré podobnosti (na př. v Gemeinlebarnu, Stillfriedu, Hadersdorfu v D. Rakousích). Viděl bych tu spíše už samostatný okrsek kulturní, vzniklý ovšem pod týmiž vlivy a proto příbuzný.

V Uhrách podle toků Váhu, Nitry, Hronu a Iplu nalezena byla řada pohřebišť s kulturou analogickou naší, zejména v keramice; že by se však byly nalezly hroby s naší n e j s t a r š í l u ž i c k o u k e r a m i k o u, podobné mostkovickým nebo voznickým, dosud nevím.[2]) O kultuře mladší lužické a slezské můžeme to však přiznati s určitostí. V literatuře jsou zmínky o značné řadě hrobů žarových, ale tak neurčité a místy neznalecké, že nedávají správné představy. Jiné hroby však nesou na sobě zjevně ráz mladší kultury lužické a slezské ve formách nádob, v kanellaci, v tuhování. Sem patří na př. pohřebiště v Domanikách, Nemčanech, Medovarcích, Súdovcích, Lišově, Sv. Antalu, L'adzanech (vše v stol. hontské), u Púchova v Trenčansku, v Lovčicích u Trnavy, v Horním Kubíně (Orava), v Slov. Pokoradzi, v Orlaj-Teriakovcích, Zahoranech a Rimavské Brezové v Gemeru[3]) a patrně též hroby od V. Lehoty a Nováků v Nitře. Také museum

[1]) *Fr. Černý,* Popelnicová pole na Moravě 20, 23. V okolí Brna (Obřany, Podolí), a na Hané (Němčice, Horka) máme také zastoupen další stupeň slezskobylanský. Některé slezské a bylanské typy trvaly zde, jak se zdá, až do doby Kristovy.

[2]) Ovšem neznám nejnovějšího stavu exposice v museu svatomartinském.

[3]) Srv. už mé články „Příspěvek k počátkům historie slovenské" (Osvaldovo Tovaryšstvo 1900, III. 172) a „О времени переселенія Славянъ съ сѣвера горъ Карпатскихъ въ Венгрію (Труды XI. арх. съѣзда въ Кіевѣ II. 1902). *A. Kmeť,* Starožitnosti v Honte (Tovaryšstvo II. 266), Sitno a čo s neho videť (Tovaryšstvo III. Zvl. otisk, Ružomberk 1901). Zajímavé je tu udržení názvů tratí: Popálenice u Medovarců, Žiar u Nemčan, Pečenice u Súdovců. Je ovšem i tu leckdy nejisto, patří-li každé z vyjmenovaných nalezišť sem, neboť popisy a nálezy jsou většinou velmi skrovné. Nejisté jsou na př. Smolenice u Trnavy.

košické chová nádoby typu zřejmě slezského, mladšího.[1]) Jelikož se v středních Uhrách tato slezská kultura setkala se známým nám již středouherským typem žárových hrobů domácích, je přirozeno, že se vedle relativně čistých slezských hrobů setkáváme i s pohřebišti, která jsou v základě středouherská, domácí, ale jež při tom projevují přimíšení typů vlastních zase kultuře mladší lužické a slezské. Za takové pokládám na př. známé, ač vědecky nezpracované pohřebiště z Pilině v Novohradu, jiné z pusty Mohi v boršodské stolici, nebo z Linče v Prešpursku[2]) a pod. Ostatně zůstane ještě předmětem dalšího badání, je-li keramika, jak se nám jeví v Pilině nebo v Mohi, smíšeninou domácí s příchozími vlivy slezskými, či pouze kontinuací vlivů jižních přetvořená kultura domácí, středouherská.

Také na jihu Uher vidíme dosti prvků a analogií slezského, resp. plátenickobylanského rázu, a totéž platí ještě u větší míře v jižních zemích alpských, v Přímoří i v severozápadním Balkánu. Ale o souvislosti jich s naší kulturou mladších hrobů žárových je velmi těžko dnes se vysloviti.[3]) Sám bych v nich, jak jsem již

---

[1]) A Kassai muzeum gyüjteményeinek leiró lajstroma (Košice 1903). Tab. k str. 70.

[2]) Prof. *Píč* uvádí (32) jako pomíšené ještě pohřebiště u Gomby, Vatiny, Vršce, ale ta dlužno naprosto vyloučiti. Rovněž nelze souhlasiti s paušálním zařaděním Domaniků, Nemčan, Krasného Dreva, Lehoty, Mohi, Horního Kubína a jiných do fase lužické (str. 32) a docela časovým sestavením Horního Kubína, v němž se našly misky uvnitř kreslené, s Tršicemi a Mostkovicemi (str. 33). Na str. 60, l. c. vyslovuje se správněji aspoň potud, že Piliň, Mohi, Horní Kubín atd. představují mladší fasi luž. typu.

[3]) Mám tu na mysli i okruhy alpské (Maria Rast, Reichenegg, Wies, Váč, Sv. Michal, Idria di Baća Koritnica, St. Lucia, Vermo, atd.) i chorvatskobosenské (Malunja, Ilok, Novi Banovci, Platičevo, Erdut, Dalja, Smiljan u Gospića, Prozor, Kompolje, Krupače, Trešćerovac, Ozelj, Bihać, Hodbina, Sanski most, Ribić a pod.), i tak zv. gallské hroby žárové v Uhrách, o nichž srv. *Píč,* Starož. II. 3, 80. O dolnorakouských zmínili jsme se už výše na str. 499. Tyto okruhy polí popelnicových, zejména alpské, mnozí se pokoušeli prohlásiti za slovanské. Kdo však takto archaeologicky vede Slovany až do Maria Rastu, Vače, Sv. Michala (srv. o tom zejména velkou diskussi na anthropologickém sjezdu v Celovci r. 1885 v Mitth. anthr. Ges. Wien XV., str. 90 sl.), ten se nemůže zastaviti na Drávě a Sávě, ale přechází pak i do staré Illyrie, do Přímoří a Istrie, Bosny a k obdobným hrobům severní Italie (tak *Zaborowski, Ed. Boguslawski, J. Wankel* a *Bř. Jelínek*; srv. SS. I. 24, 477, II. 80, 92). To jsou však theorie s historického i linguistického hlediska nemožné, a na tomto základě, ač máme před sebou pole

naznačil, neviděl příchodu anebo působení severní naší kultury, nýbrž zcela samostatné skupiny, na něž stejně jako u nás působily jisté společné vlivy, ovšem vedle vlivů vzájemných. Villanovská a etruská keramika zdá se mi všude míti největší vliv, ale na druhé straně působilo se i z Alp na východ do Uher a z Uher zase naopak. U nás působení Uher a Alp dosvědčují typy sponek a později v periodě plátenickobylanské shody mezi naší keramikou a starou středouherskou.[1])

Naše lužickoslezská pole popelnicová můžeme z důvodů vyložených už v I. díle STAROŽITNOSTÍ pokládati za slovanská[2]) a v šíření jich spatřovati, jak už bylo řečeno, archaeologický projev šíření národa slovanského.

Je-li tomu tak, pak lze s tohoto archaeologického hlediska souditi, že Slované nevstoupili sem na počátku doby lužické (neboť zde dosud chybí bezbarvé, přísně jednoduché typy starší lužické kultury), nýbrž na konci jejím a na počátku fase slezské, řekl bych přibližně asi kolem poloviny I. tisíciletí př. Kr. V tu dobu asi od ústí Moravy, dále průsmykem Vlárským, patrně i Jablunkovským a Duklanským vnikali Slované na Slovensko[3]) a během několika století rozešli se po něm, setkávajíce se při tom v stolici prešpurské, nitranské, pak v Hontě a Novohradu, Boršodu s lidem staré domácí kultury středouherské, s nímž se promísili

---

popelnicová z části našim podobná, nemůžeme archaeologicky souditi na Slovany. To je možné jen tam, kde je podobnost kultury v celkovém rázu i v detaillech úplná nebo značná. A tato podobnost přestává u výše uvedených pohřebišť v středních Uhrách a v Dolních Rakousích.

[1]) Ve formě (silně se rozvírající hrdla) i v applikaci laloků, rozsazených kolem boků nádob (Srv. SS. I. 483 č. 22, 23). Vlivy ty šly současně i na Balkán.

[2]) SS. I. 505 sl.

[3]) Soudíc podle starší rozlohy lužickoslezských polí, — byli by tito Slované, kteří se nám objevují v slovenských polích slezského rázu, buď Slované západní větve — tedy předkové potomních Slováků (také Lugiové sem asi patří — *Lupiones Sarmatae* mapy Peutingerské — přišlí v I. stol. od Odry, srv. výše str. 104, 109, 140), nebo Slované větve jižní, neboť části jich na př. Slovinci a Srbochorvaté seděli v Zakarpatí původně také kdesi při Visle a participovali patrně na kultuře lužickoslezské. (Srv. výše str. 329.) Větší část jich ovšem — zejména všichni potomní bulharští Slované seděli dále k východu a kulturu jich, málo známou, dokud s ní byli na severu, tím méně můžeme sledovati na postupu jižním do východních Uher, Multan a Valašska, kde je archaeologický materiál tak málo dosud probádán.

tak, že je v středních Uhrách leckde těžko rozeznati, co patří starému obyvatelstvu domácímu a co novým příchozím. Tento stav trvá až do doby římské, a l e s n í p o t o m t y t o k u l t u r y v U h r á c h n a d o b r o z t r á c í m e s o č í.

Příčinu toho dlužno hledati ve velkých bouřích válečných a výbojích, ve vpádech a okkupacích, kterými nitro Uher a zejména Dolní země byly navštěvovány počínajíc dobou císařskou, a za druhé vůbec v rychlém proniknutí a ovládnutí římské provinciální kultury. Vidíme pojednou všude samý Řím a v něm různé cizí, z dáli přinesené věci, patrně majetek hord skythských, sarmatských, germanských, hunnských atd., a v tom všem jednoduchá, prostá kultura slovanského obyvatelstva, které zprvu nebylo na Dunaji četné a které podléhalo těmto výbojníkům, rychle zanikala. Za těchto poměrů přestávalo klidné spolužití v osadách, přestávalo trvalejší sídlení na jednom místě, s něhož musili obyvatelé opětovně prchati do hor, přestávalo i klidné postupné ukládání mrtvých na hřbitovech, slovem, města, dědiny i hřbitovy se rozptylovaly a stále měnily. Uvážíme-li při tom ještě opětovné přicházení a mizení nových cizích elementů, — pak pochopíme, proč vývoj starých kulturních vrstev a hřbitovů byl v době římské přerván. A jen tak si můžeme přirozeně vysvětliti, že to, co nám dále vyznačuje na severu mladší fáse slov. kultury v době římské, na př. něco obdobného české kultuře dobřichovské,. hrubčické z Moravy nebo lipické z Haliče — v Uhrách dosud ve značnější míře chybí, ač jinak z historických důvodů o současné existenci Slovanů mezi cizími elementy pochybovati nelze.

Z důvodů právě uvedených je vůbec obtížno vyznati se v archaeologickém materiálu těchto dob, víme-li, že tu žili, mísili se a umírali jako v kaleidoskopu Illyrové, Pannonci, Dakové, Getové, Gallové, Gotové, Gepidové, Vandalové, Herulové, Rugové, Skirové, Langobardi, Jazygové, Alani, Roxolani, Hunnové, Avarové a konečně řada kmenů slovanských. A víme-li dále, že se tu křižovaly importy a vlivy stilu římského, byzantského, orientálního a germanského, pak není divu, že i v Uhrách, kde přece bylo tolik nádherného materiálu sebráno do Národního musea a kde několik vynikajících archaeologů pracuje, nepodařilo se dosud postaviti nálezy na pevný chronologický a ethnologický systém. I tam, kde se jedná o kultury čisté, patrně z ciziny přinesené, není vždy možno přesněji říci, do které doby patří a kte-

rému národu náleží, a právem stěžuje si J. Hampel na tyto dosavadní nedostatky a obtíže archaeologického bádání v Uhrách. Z těchto příčin ocitáme se i my v nesnázích, máme-li v tomto uherském materiálu ukázati, co je slovanské, ačkoliv víme, že už r. 551 Jordanis celý kraj na východ od Váhu, středního Dunaje a Sávy přičítá Slovanům. A totéž platí ještě u větší míře pro Balkán. Tam sice máme od poč. VI. století v historii plno přímých a nesporných dokladů, jak Slované vpadali na poloostrov, podnikajíce sem nesčíslné útoky a boje; od konce téhož století není již sporu o tom, že se tam i usazovali, což houstlo a se opakovalo ještě v průběhu celého století VII. a VIII. Čekali bychom nyní, že přirozeně tato historicky doložená, velkolepá okkupace projeví se také archaeologicky řadou nálezů, jež nám předvedou prvá sídliště slovanská, spolu s jejími hřbitovy nebo bojišti, na nichž přece zůstávalo ležeti množství mrtvých bojovníků.

Zatím se však v archaeologických zprávách setkáváme dosud s nápadnou prázdnotou a se zjevným nedostatkem nálezů, jež by byly označeny za slovanské. Ředitel Národního musea v Sofii p. J. Dobruský potvrdil mi letos, že není posud v museu slovanského nálezu z doby, kdy přišli Slované a také druhé velké museum balkánské v Sarajevě nemá slovanských hrobů z doby okkupace (z V.—VIII. století). A totéž vidíme z literatury v jiných končinách Balkánu a to trvá až do VIII. stol. Teprve od IX. stol. počíná se na západě určitější, nová řada nálezů sídelných a zejména hrobních, které patrně náleželi Slovanům, — ale ty se vlastně už z našeho líčení vymykají. Omezujeť se náš výklad koncem doby pohanské a už tím překračujeme vlastně hranici, kterou jsme si stanovili výše pro výklad historický.

Za těchto poměrů, jež archaeologům od Uher vzdáleným zůstávaly ještě méně jasné, nežli pracovníkům uherským, přišla neobyčejně vhod nová velká kniha *J. Hampela*, ředitele peštského Národního musea „Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn“ (Brunšvík 1905), v níž material z doby mezi III. a X. stoletím byl poprvé pečlivě sebrán, důkladně popsán, roztříděn a v systém uveden.[1]) Bohužel, slovanským archaeologům přinesla kniha skla-

[1]) Srv. i jeho starší práce: A honfoglalási kor házai emlékei (Budapest 1896; otisk z díla „A honfoglalási kor történetének kútfői. Nové rozmnožené vydání vyšlo r. 1900. — A régibb középkor IV.—X. század emlékei Magyarhonban (Budapest I. 1894, II. 1897). — Ornamentika a honfoglalási kor emlékein. Arch. Ért 1904. XXIV. 105—152.

mání. Neboť Hampel až po VIII. stol., tedy i pro dobu, kdy Slované jsou na Dunaji historicky dávno a nesporně prokázani, kdy tvořili nesporně v Uhrách většinu obyvatelstva, — v uherském archaeologickém materialu pro ně jasných dokladů nemá, v jeho systému není skupiny slovanské.[1])

O třídění archaeologických nálezů uherských od doby římské na základě národopisném pokusili se už před Hampelem i jiní, ale nedokonale. Tak na př. *Fr. Pulszky*[2]) dělil na šest skupin, resp. epoch: 1. západogotskou (Szilágy-Somlyó), 2. hunnskou (Nagy-Szent-Miklós), 3. východogotskou (Keszthely), 4. gepidskou (v Sedmihradech), 5. avarskou, 6. maďarskou. Potom *Géza Nagy*[3]) na základě vystoupení orientálních nomadů sestavil řadu šesti kultur, resp. epoch uherské archaeologie z doby po Kristu: 1. sarmatskou, 2. hunnskogotskou, 3. hunnskoavarskou, 4. sarmatskoavarskou, 5. avarskobulharskou a 6. maďarskou.

J. Hampel dělí nálezy od doby hunnské na tyto čtyři velké národopisné skupiny,[4]) jež jdou zároveň i za sebou v postupu časovém:

1. skupinu severoevropského (germanského) rázu se silným vlivem pozdně římským — to jsou: Gotové, Gepidové, Langobardi, Frankové a jiní Germané IV.—VIII. stol. v Uhrách (kulturu přinesli však hlavně Gotové od Černého moře);

2. skupinu rázu černomořského s vlivem římským, vystupující současně v Pannonii a dolnouherské nížině, — Sarmaté IV. až VIII. stol.;

3. starší skupinu rázu orientálního se silným vlivem byzantským, — Hunnové IV.—V. stol. a zejména Avarové VI.—X. (XI.) století;

[1]) Hampel sice dí na jednom místě (I. 8), že lze řídký a skromný inventář slovanský už od VI. stol. „ziemlich deutlich" sledovati, ale dále v knize nikde nevykládá, co je slovanského v době V., VI., VII. a VIII. stol., a v roztřídění pohřebišť objevují se „slovanské" hroby teprve ve skupině IX. století; rovněž v dále uvedeném systému 4 skupin, jak vidno, chybí na dobro skupina slovanská, ač slovanského obyvatelstva bylo v té době v Uhrách nejvíce.

[2]) *Fr. Pulszky*, Magyarország archaeologiája (Budapest 1897) Bd. II. 1—134.

[3]) *G. Nagy* v řadě článků uveřejněných v Arch. Értesitő, hlavně XIII. 203—234 a 313—323.

[4]) *Hampel*, Alterthümer I. 12 sl., 16, 22, 26, 31, 626, 773, 790.

4. mladší skupinu původu orientálního, sestávající z památek, náležejících bohatě i typicky vystrojeným příslušníkům jezdeckého kmene a provázených mincemi IX. a X. stol., — to jsou Maďaři těchto století.

Jak vidno, nemá Hampel v tomto systému zvláštní skupiny slovanské (podobně jako Pulszky a Nagy), ač dobře ví, že tu Slované, — jak sám uznává, — od VI. století seděli. Slovanské nálezy, chudé prý a skromné, ztrácejí se azanikají v těchto skupinách a z rozporu, který vzniká mezi historií a tímto archaeologickým systémem, pomáhá si Hampel tím, že v některých skupinách a v pohřebištích uznává příměs slovanskou, — maje při tom na mysli obraz chudého slovanského lidu podaného postupně hunnským, avarským a maďarským pánům. V každé totiž z jeho orientálních skupin vystupují vedle typických hrobů cizího rázu typické hroby chudé, — a ty jsou asi slovanské.[1]) Vedle toho i stará sarmatská kultura přechází mu v pozdější době v slovanskou.[2])

Nelze sice nic namítati proti předpokladu, že i v sarmatských i hunnských i avarských i maďarských hřbitovech byly přimíšeny hroby slovanské a že hroby slovanské jsou právě ty, v nichž cizí orientální ráz méně vystupuje a inventář je celkem chudší. Tak tomu zajisté bylo častěji. Ale přece jen zůstává po našem přesvědčení vzhledem k datům historickým nemožné, aby Slované nebyli měli, řekněme aspoň od V.—VI. stol. počínajíc, samostatné oblasti, čistě slovanských krajů a osad a aby po nich nebyly zůstaly hřbitovy čistě slovanské.

Celé severní Uhry byly naplněny pouze Slovany, ve východních Uhrách a Sedmihradech po zániku Gepidů a před příchodem Maďarů známe v VIII.—IX. století jenom kmeny slovanské. Jen Pannonie byla národnostně zpestřena a snad i Alföld a Banát choval ještě nějaké zbytky Sarmatů, Avarů a Germanů, ač jistě jenom nepatrně. Kde však jsou památky po těchto Slovanech, kde jejich hřbitovy?

Je naprosto nemožné přijmouti pouze hledisko Hampelovo a v archaeologickém systému Uher Slovany stlačiti jen na místo tak podružné a bezvýznamné. Není-li možno — a že tomu tak jest,

---

[1]) Proto občas mluví Hampel na př. o hrobech avarskoslovanských (Alterth. I. 839 sl.) nebo maďarskoslovanských (I.32,819) a sarmatskoslovanských (I. 23). Srv. i str. 820.

[2]) *Hampel*, Alterth. I., 23, 31.

přiznávám, — konstatovati zvláštní oddíl, zvláštní skupinu čistě slovanskou, která byla v IV—VIII st. od jiných určitými příznaky odlišena, nezbývá než doznati, že patrně Slované v té době zvláštní výraznější kultury neměli, že přicházejíce ze Zakarpatí nesli s sebou vskutku jen skromný, chudý inventář, a že zároveň, jakmile se rozsadili v Uhrách a na Balkáně, rychle do ní přijímali živly římské (italské i byzantské), germanské i orientální, v takové míře, že se stala kultura jihoslovanská v době IV.—X. stol. směsicí stilovou, v níž se domácí jednoduchost ztrácela a pojila s množstvím prvků římských a východních. S tohoto hlediska, které mám za pravdě nejpodobnější, náleží asi Slovanům mnoho pohřebišť a nálezů, jež pro různé „pozdně římské" nebo „germanské" nebo „orientální" výrobky archaeologové uherští a po nich němečtí prohlašují hned za gepidské, gotské, langobardské, hned za hunnské, avarské a později maďarské. Proč by v slovanské osadě, na šatě slovanského zemana nemohly býti nošeny sponky vykládané nebo taušírované stilu germanského, třebas i s nápisem runským, proč by hroby u Iloku, Velkých Bukovců a na Rovinách u Karlovců, kde se našly jednotlivé sponky germanské, musily proto náležeti Germanům,[1]) — proč by ohromné pohřebiště u Krnského gradu na Sávě (přes 800 hrobů ze VI.—VII. století) musilo, je-li správně datováno, náležeti Langobardům,[2]) víme-li z historie, že Lango-

[1]) *Brunšmid* (Vjesnik hrv. arch. VIII. 208 sl.). Ale zvrácené stanovisko má zase *P. Buberl*, když popsav náramek nalezený u Sv. Apollonie v Tyrolsku, o němž soudí, že je původu byzantského, dodává „Getragen aber wurde er sicher (sic!) von einer germanischen Hand, ob von einem Langobarden oder Bajuwaren, lässt sich nicht sagen" (Jahrbuch der C. Comm. 1905. III. 8).

[2]) *J. Szombathy*, Grabfunde der Völkerwanderungszeit vom Saveufer bei Krainburg. Mitth. Centr. Com. 1902. 226, *Alf. Müllner*, Die Frankengräber bei Krainburg (Argo 1901. 156), *A. Riegel*, Die Krainburger Funde (Jahrbuch. Centr. Com. I. 217), *J. Žmavc*, Das Gräberfeld im Ljah bei Krainburg (Jahrbuch C. C. II. 233), *W. Šmid*, Das Gräberfeld in Krainburg (Mitth. des Musealver. Krain XVIII., Vorl. Ber.) a Über das Gräberfeld von Krainburg (přednáška na sjezdu v Salzburku, Sitzungsber. Wien. Anthr. Ges. 1906, 36 a Correspondenzblatt 1905, 100), Die Reihengräber von Krainburg (Jahrb. f. Altertumskunde I. 1907, 55—77. Srv. též *W. Neumann*, Der Krainburger Goldfund (Mitth. C. Comm. XXVI. 135). Langobardům je přičítají Riegel i Šmid. Sám nechci ovšem tvrditi, že je to určitě slovanské, a připouštím možnost germanské osady, — ale všechno

bardi odtáhli z Pannonie do Italie r. 568 (srv. výše str. 118)? Proč by dále na př. krásný meč ze slov. Blatnice práce nordické z VIII.—IX. stol. musil náležeti pouze Němci,[1]) proč by hroby jezdců, kterých se našlo na př. v pohřebišti u Siráku nebo v Czikó několik mezi jinými hroby, musily býti neslovanské? Proč by zakřivená šavle nebo třmen orientální nemohl se houpati také po boku slovanského jezdce VII.—VIII. stol. v Uhrách, jako tomu bylo dále v Rusi? Něco jiného je původ výrobku a něco jiného národní příslušnost majitelů!

Jsem proto přesvědčen, že vedle skupiny čistě sarmatské, germanské, skupiny hunnskoavarské a maďarské nutno do systému vložiti i skupinu slovanskou, jenže, opětně přiznávám, právě pro její heterogenní, pomíšený ráz je nesmírně těžko v konkrétním případě rozhodnouti a ze sídlišť i pohřebišť stol. V.—VIII. vybrati, co je slovanské. Nejsme dosud s to, nemajíce bezpečnějších vodítek pro tuto starší dobu. Jediné vodítko poskytuje zatím relativní hojnost cizích, zřejmě neslovanských výrobků. Přirozeně, kde je mnoho věcí rázu germanského, nebo kde každý hrob bojovníka jeví cizí orientální typ, — přiřkneme právem hroby buď skupině germanské III.—VII. stol.,[2]) v níž hlavní podíl

---

určování mám za zcela nejisté a předčasné. Uvažme jen, jaká spousta prostých a chudých hrobů bez rakví přichází zde na několik bohatěji vyzdobených koster, a jak málo je právě zbraní. Do r. 1905 nalezeno bylo jen 7 mečů! To by měla býti vojenská garnisona německá? Ritus spalování opustili zajisté i Slované podunajští dříve než druzí na severu. Riegel sám minci Justina 565—578 má za termin, před nějž toto ohromné pohřebiště nesahá, a r. 568 víme, že Langobardi odtáhli do Italie.

[1]) O nálezu blatnickém (v Turci) viz *Hampel*, Alt. I. 817, 824, II. 426 sl., III. tab. 321—323.

[2]) Za příznaky germanských hrobů III. a násl. století (od doby, v níž se v Uhrách usadili Gepidové a Gotové) pokládá *Hampel* rovné meče „francké", pak štíty (Alterthümer I. 214) a hlavně ozdobné věci stilu germanského, především sponky s polokruhovou hlavicí ozdobenou knoflíky na obvodu, jež počínají koncem IV. století, přesky a sponky s tvary zvířecími (od V.—VI. stol.) a vykládané (almandin počíná v V. a sahá do VIII. stol.), a pak náušnice s prolamovanými kostkami a košíčky, jež vznikly z klassických vzorů a udržely se do VI.—VII. století (I. 294, 782, 788). Dále sem asi patří i massivní náramky se ztluštělými konci od III. do VII. stol. (*Hampel*, I., 786). *P. Reinecke* za charakteristiku germ. hrobů pokládá trojhranné přesky s knoflíky a patřící k nim kování, paprskovité sponky, železné věci taušírované a košíčkovité náušnice (Studien über

měli Gotové a Gepidové na východě a Langobardi na západě (tito seděli od r. 526 (ev. 546) do r. 568 v Pannonii), nebo orientální a to buď hunnské, jedná-li se o nálezy, jež můžeme podle stilových známek a mincí datovati do IV.—V. stol., nebo avarské, jedná-li se o nálezy z doby avarského panství od konce VI. do VIII. stol., nebo konečně maďarské, jedná-li se o nálezy od konce století IX.[1]) Kde jsou však jen po různu

---

Denkmäler des frühen Mittelalters. Mitth. anthr. Ges. Wien 1899, 41). *Riegel* dekoraci klínového řezu datuje od III. stol. po Kr., ale charakteristický je pro V. stol. (Röm. Kunstindustrie. I. 63, Jahrbuch der C. Com. 1903. I. 217); tak i *Hampel* (I. 789). *Salinovi* počíná už v stol. I. (Die altgerm. Thierornamentik (Stockholm 1904) 203. O tak zv. longobardském slohu srv. i *E. Stückelberg*, Longobard. Plastik (Zürich 1896) a *Hampel*, I. 674 sl.

[1]) Hroby této skupiny nesou v sobě takové množství svérázných příznaků a zároveň tolik jednotnosti a ucelenosti na jednotlivém pohřebišti, že nemáme na jisto před sebou jen byzantinsko-orientální tovary obchodem do Uher přivezené a od domácího lidu přejaté, nýbrž i jednotlivé samostatné kultury, které přinesli hotové s sebou na Dunaj kmenové asijští. Zůstane ovšem ještě na dlouho vděčnou úlohou uherských archaeologů rozlišiti celý tento orientální inventář časově a ethnologicky, zejména ukázati, co je hunnské a co avarské (maďarská skupina je ještě nejjasnější), — ale pro nás je aspoň to jisté, že nebyly slovanské. V slovanské kultuře Uher před IX. stol. nebylo ještě tolik orientálního vlivu, abychom podkarpatské nálezy, v nichž tento ráz dominuje, mohli míti za památky slovanské. To je vyloučeno. — Za charakteristické známky této hunnsko-avarsko-maďarské skupiny možno pokládati toto. Jsou to hroby kostrové a především hroby jezdců, jejichž hlavní příznaky v inventáři jsou zakřivená šavle, typické třmeny a povšechný stil dekorace. Zakřivené šavle přinesli Hunnové, Avarové i Maďaři, ale v Uhrách je vlivem západoevropského vkusu zaměnili v jednostranné šavle rovné (*Hampel*, I. 204 sl.). Jinak se liší typické avarské VII.—IX. stol. od maďarských šavlí stol. IX.—X. hlavně podle kříže, jenž u avarských ukazuje listy se špičkami rovně dolů a nahoru obrácenými, u maďarských pak i s trnem stojí šikmo k ose čepele, (*Hampel*, I. 194, 197). Třmeny okrouhlé podoby (Hamplův typ *A* a *B*) jsou hunnské a avarské, trojboké, typu *D* jsou pozdně avarské a maďarské. Oboje přešly však i ke kmenům sousedním (*Hampel*, I. 217). Za to v těchto hrobech pravidlem chybí štíty a ostruhy, kterých Asiaté nepřinesli (I. 214, 259). Také sponek neužívali (I. 307). O dekoračním slohu věcí z hrobů hunnských, avarských a maďarských viz u *Hampela*, I. 626 sl., 701 sl.; „avarský" ráz je však zde nejistě charakterisován, zabíhaje silně do germanských, klassických a sarmatských motivů. Hlavní pramen bylo jistě umění byzantské (I. 26). Určitější je applikace palmett a typických rostlinných motivů pro maďarské hroby jezdecké (I. 701—771), které se vůbec mnohem určitěji datují pomocí mincí X. století

roztroušeny věci cizí, nebo kde jen jednotlivé hroby mají cizí ráz, tam je těžko mysliti na Germany nebo Asiaty; tu, myslím, spíše máme před sebou domácí lid slovanský, přijímající různé výrobky a motivy od sousedů, s nimiž se úzce stýkal.

Také sarmatská skupina, která byla asi dosti svérázná v době I.—IV. stol., v době existence a národní zachovalosti Sarmatů,[1]) později v stol. V.—VIII. — a do té doby klade Hampel právě největší pohřebiště této skupiny — nemůže býti výhradně sarmatská. Už v starší části mohli bychom rozeznávati část slovanskou od iránské na základě svrchu (str. 133) podaného rozlišení dvou *národních* vrstev sarmatských (*Sarmatae servi* — *Sarmatae liberi*) ve IV. století. Později pak, v mladší sarmatské kultuře, bych viděl nejvíce a nejspíše Slovany, což ovšem i Hampel cítí. Vždyť Sarmatů v té době v Uhrách již nebylo, leda snad

(I. 26, 31). Východnímu stylu maďarských hrobů přisuzuje *Kondakov* původ sassanidský (Изв. отд. р. языка. 1906. IV. 452 sl.). Avarské hroby VI.—VIII. stol. vyčítá *Hampel*, I. str. 24 a 627, 812, maďarské I. 819 sl.

[1]) Pro starší dobu netřeba ovšem sarmatské kultury z Uher vylučovati. Známe dobře z jihoruských kurhanů, jak vypadala v době Kristově sarmatská kultura. Víme-li pak z historie, že v I. a II. stol. po Kr. přišlo do Uher množství Sarmatů (srv. výše str. 127) a uvidíme-li zde kulturu podobnou pontské, třebas pod silným vlivem klassickým, netřeba pochybovati o identičnosti kultury a lidu, pokud náleží I.—IV. stol. po Kr., vůbec, dokud jsou Sarmaté v Uhrách doloženi. Od té doby však, jak jsem řekl, na jisto je počali absorbovati Slované (ne-li už dříve). Kultura sarmatská vyznačena je hojností pontských motivů dekoračních, jež se však jinak snoubí se silným vlivem římským. Jsou to zejména stále a stále se opakující klassické motivy úponkovité (trvaly zde až do IX. stol.) a ze zvířecích motivů hlavně gryf kráčející (v kování prolamované práce) nebo přepadající jeleny a antilopy (*Hampel*, Alt. I. 509 sl., 580 sl., 597 sl., a *Riegl*, Oström. Beiträge. Wickhoffs Festschrift 1903). Kování takto zdobená a litá ne z plechu tepaná, klade Hampel do VII.—VIII. stol. (I. 794), Riegl vůbec tento stil do VII.—VIII. (l. c. 4). Vedle toho sloužiti mohou za charakteristiku i staré sarmatské trojkřídlé šipky (jež se však vyskytují i v jiných skupinách), typické přesky s destičkou k připevnění na řemen, častěji v jedno litou s obloučkem, náramky páskové se šarnýrem, třmeny se šlapadlem dovnitř prohnutým, visací nádobky v podobě baňatých džbánečků s úškem při boku (srv. analogie kavkazské, Альбомъ рисунковъ въ отч. арх. комм. Petr. 1906, 258—266), — při čemž sponky jsou velmi řídké (*Hampel*, I. 150, 167, 171, 229, 304, 413, 510, 791 sl.). V této skupině Hampelově vystupují už hrnce s římskoslovanskou vlnicí (I. 145). Dále jsou tu typické náušnice s visícími perlami, s košíčky (speciálně v Keszthely a vůbec v okolí Blatna), s dutými bubínky na drátě (I. 350—367).

nepatrné zbytky.[1]) Uvažme jen tento historický moment: Hampelova sarmatská pohřebiště mladšího typu jsou nejrozsáhlejší a zkoncentrována v Pannonii u Blatna.[2]) Sedělo by zde tedy ještě v VI.—VIII. stol. velmi mnoho vlastních Sarmatů. Zatím však zde, ač máme o Pannonii dosti zpráv, o nich historie nic neví, mluvíc o Langobardech a o Avarech, vedle nichž se výslovně a hojně připomínají i Slované (srv. výše str. 321, 345, 360, 364). Ostatně je přirozeno, že uherští Slované na Dunaji, jako před tím sami Sarmaté, přejímali valem vyšší římskou kulturu a později i sarmatskořímskou, že se byt jejich sblížil valně se starým sarmatským a tím i archaeologický inventář. Proto můžeme docela přirozeně v mladších „sarmatských" hrobech shledávati vůbec Slovany, a nejen Slovany vedle Sarmatů, jak chce Hampel. Je také příznačno, že podle slov Hampelových[3]) v této mladší sarmatské skupině chybějí pravidlem hroby jezdců (s koňskými kostrami), ač vlastní Sarmaté, podobně jako pozdější Hunnové, Avaři a Maďaři, žili a bojovali na koních.[4]) Vedle toho valná část Hampelových „sarmatských" hrobů chová už předměty, které později a všude jinde vyznačují hroby slovanské, na př. nádoby s vlnicemi a záušnice, naproti čemuž starší význačná „sarmatská charakteristika" (jako motiv gryfů, listových úponek) mizejí nebo jsou zcela zrůdněna.[5]) Ovšem nelze zase pohřebiště, které má tyto znaky, míti za slovanské, jestliže jinak v celku silně projevuje cizí, neslovanský ráz.[6]) V takových případech bych však soudil spíše na Avary než na Sarmaty. Jim mohou patřiti i jednotlivé kostry jezdců s odchylným inventářem, rozhodneme-li se odloučiti je od ostatních hrobů. A ani tu nesmíme zapomenouti,

[1]) Poslední zbytky připomínají se v V. stol. jen v okolí Singiduna. (Srv. výše str. 129, 131, 315). *Hampel* klade sarmatská pohřebiště po celých vnitřních Uhrách do VII. (I. 22, 23), ba na str. 806 ve výčtu pohřebišť této skupiny až do VIII. a IX. století! Nám ovšem tento přechod sarmatské kultury v slovanskou podporuje zjevně výše vyloženou theorii o dvojích Sarmatech IV. století na str. 139.

[2]) *Hampel*, I. 510.

[3]) *Hampel*, I. 22, 76, 77.

[4]) Srv. doklady výše na str. 133.

[5]) *Hampel*, I. 797, 799, 803, 804 (na př. Czikó, Abony, Csorna, Fenék, Závod).

[6]) Takovým je na př. pohřebiště z Csúny přes to, že se tam našla záušnice a nádoby hradištného typu (*Hampel*, III. tab. 114—135) nebo hroby maďarské z Biharu (Arch. Ért. 1903, 405) s hradištnou keramikou.

že jízdecký inventář nevylučuje Slovanů. Slyšeli jsme už výše, že Slované hojně sloužili v římském vojště jako jezdci.[1])

Tedy pro dobu V.—VIII. stol. není sice přesnějšího měřítka, ale slovanská pohřebiště tu jistě jsou a neváhám aspoň v poznámce poukázati na ta, která s hlediska právě vyloženého mohou býti pokládána spíše za slovanská, nežli za sarmatská, avarská nebo maďarská,[2]) zejména, vyloučíme-li z nich jednotlivé hroby jezdců s inventářem cizím.[3])

Říci, že Slované v hrobech kostrových před IX. stoletím býti nemohou, poněvadž pohřebním ritem pohanských Slovanů

---

[1]) Srv. str. 190 (zpráva k r. 537 v Italii) a str. 461 (zpráva o tisících jezdců slovanských v Malé Asii k r. 692). Srv. i str. 189.

[2]) Do skupiny sarmatské klade Hampel 795 sl. tato pohřebiště (v závorkách udáno století, do něhož je určuje): Lebény, Hodmezö-Vasárhely, Boldog, Velké Šurany (vše před VI. stol.), Nemesvölgy (VI.), Püspök-Szent-Erzsébet (VI.), Csúny (VI.), Mezötur (VI.), Alsó-Páhok, Diás (V.—VII.), Bölcske (VI.—VII.), Felsö-Simándi (VII.), Szeged (VII.), Mártély (VI.—VII.), Regöly (VII.—VIII.), Czikó (VIII.), Abony (VIII.), Csorna (VII.—VIII.), Ráb (V.—VIII.), Sirák (VII.—VIII.), Pasztó (VIII.), Ordas (VI.—VIII.), Závod (VII.—VIII.), Fenék (VII.—VIII.), Vácov (VIII.), Budapest (VIII.) a i část Keszthely (801 sl.) a nově odkryté hroby v Heděši (Arch. Ért. 1907, 346). K nim se ovšem počítá i Krungl a Hohenberg ve Štýrsku (srv. dále str. 523.). Podle různých známek dekadence sarmatského stylu, podle vyskytování se vlnice a záušnic, podle chronolog. a topografických vodítek soudil bych na možnost slovanské příslušnosti u těchto pohřebišť (v závorkách čísla tabulí III. dílu Hamplovy knihy): Fenék-Zala (175—181), Bölcske-Tolna (241—243), Regöly-Tolna (182—200), Czikó-Tolna (201—240), Ordáš-Pešť (78—80), Csorna-Šoproň (137—138), Ráb (475—493), Sirák-Novohrad (64—71), Abony—Pešť (465—474), Vácov (75), Závod-Tolna (244—252), pak části hřbitovů keszthelských (39—73, 139—173) a ovšem i Hohenberg s Krunglem, zejména vyjmeme-li dva hroby jezdecké (avarští vůdci?). Z Hamplovy skupiny IV. (maďarské) náležející století IX.—XI. mohou sem patřiti hroby u Hlohovce-Nitra (337—338), Horgoše-Čongrád (373), Tolna Szantó (408), Budapešti (*Hampel*, II. 843), Velkého Varadína (386 a II. 558), Berettyó-Ujfalu-Bihar (353, 417), Kečkemetu (376—382), Gerendaše-Bekeš (509—510), Selypu-Novohrad (389—390), Stol. Bělehradu (393—398, 516—519), Rábé-Torontál (II. 659), Jagru (II. 494—502), Detty-Temeš (370) a hlavně velké pohřebiště pilinské z X.—XI. stol. (vedle několika maď. hrobů jízdeckých. III. tab. 520—531). Také Gomboš v Báčce sem náleží (Arch. Ért. 1901, 424, *Hampel*, III. 100, 449).

[3]) Sem patří na př. jednotlivé hroby v Czikó, v Siráku, v Regöly (*Hampel*, I. 22, 627), nebo pět hrobů u Pilině (III. tab. 334—336) a také asi hroby s koňským náčiním z Krunglu a Hohenbergu v Štýrsku (srv. dále str. 523).

bylo spalování, platí sice téměř všude pro Slovany severní, ale nemůže platiti pro Slovany v Podunají a na Balkáně, kteří jistě tam, kde se úzce stýkali s kulturou římskou nebo sarmatskou, hunnskoavarskou, mnohem dříve změnili ritus, než ti, kterým to nařizovalo teprve křesťanství, pozdě přijaté. Ostatně zde na Dunaji počalo se ujímati rychle křesťanství, podle Kubitschka už od doby Konstantinovy,[1]) u alpských Slovanů v VII. a VIII. století,[2]) u Srbochorvatů od VII. stol.,[3]) na Balkáně přijal křest už bulharský Kuvrat[4]) a také o Slovanech soluňských máme doklady časnější.[5]) Proto v Podunají, kde římský vliv tak ohromně působil, nemůže býti obřad pochovávání v V.—VIII. stol. dokladem neslovanskosti. Ostatně máme právě v skupině „sarmatských" hrobů ještě doklady staršího spalování[6]) a také myslím, že zůstává část slovanských hrobů podle starého ritu uložených a chudých vedle význačnějších hřbitovů kostrových nepovšimnuta a bude budoucí úlohou uherských a slovenských archaeologů i k tomu více přihlédnouti.

* * *

Teprve na konci I. tisíciletí po Kr. v stol. IX. (snad i v VIII.), tedy už v době historické a na přechodu kultury pohanské v křesťanskou, setkáváme se s řadou archaeologických památek, sídel a hrobů, které archaeologie už s jakousi jistotou připisuje Slovanům. Tuto relativní jistotu zaručuje nám jednak historie, která zná v určitých krajích jihoslovanské oblasti pouze Slovany, nebo aspoň Slovany v takové síle, že jiné národnosti v nich zanikaly i zanikly, a která nám na základě toho dovoluje, abychom i příslušná sídla z této doby nebo současná jim pohřebiště připsali Slovanům. Jednak však i sama archaeologie během svého vývoje nalezla několik příznaků, které všude, kde byli v Evropě Slované, hroby jejich a sídla provázejí a které spolu s celkovým stejno-

[1]) Srv. výše str. 344. — Srv. i *Hampel*, I. 68.

[2]) Srv. výše str. 344.

[3]) Srv. str. 376, 377.

[4]) Srv. str. 403.

[5]) Srv. str. 422.

[6]) *Hampel*, I. 76. Také v Černemblu v Krajině — je-li zpráva hodnověrná — našly se esovité záušnice v urně s popelem a nádoba ještě starého římského typu (*Šmid*, Altslow. Gräber. Bericht des Landesmuseums in Laibach f. das Jahr 1907, 38).

měrným rázem inventáře poskytují nám i s čistě archaeologického hlediska vodítko, podle něhož můžeme rozlišiti, co je v nálezech slovanské a co ne.

V celku netřeba pochybovati, že, jak jsem už výše (str. 506) řekl, Slované vyšli ze Zakarpatí s velmi chudou materiální kulturou. To nám ukazují pohřebiště v severní jejich pravlasti a také už celé zakarpatské prostředí, v němž žili přece jen vzdáleni všech současných vyšších a bohatších kultur. Nevidíme u nich drahých kovů, ba i to, co z bronzu a ze železa zachováno, je v celku chudé, a nepozorujeme také žádného „slovanského" rázu ve výrobě. A protože sami měli skrovný a chudý inventář, setkáváme se u nich se zajímavým zjevem, na nějž už nyní s důrazem upozorňuji: Slované, jakmile se setkali s první vyšší kulturou a s ní se seznámili, — přijímali ji šmahem. Vidíme na př. s překvapením, jak v bývalých chudých hrobech lužickoslezských v římské době rázem a neobyčejně silně ovládla římská kultura: — všechno je téměř samý italský nebo římskoprovinciálný výrobek, ba silný římský vliv se u nich projevuje i daleko na východě v Rusi a už toto dvojí pozorování může nám sloužiti za parallelu pro Podunají a pro Balkán. Je přirozeno, že právě tak i Slované, kteří na Drávě a Dunaji setkali se s kulturou římskou a vedle ní se sarmatskou, rovněž silně pořímštělou, — udělali totéž: přijali ji šmahem a na všech stranách svého bytu.[1]) Proto také soudím, jak jsem výše pověděl, že právě Hampelova sarmatská skupina, jež je v jádru pokračováním římské, zabírá v sobě přemnoho slovanského, ovšem zřímštělého. Slované na Dunaji v době IV.—VI. stol. podlehli (pokud neseděli zastrčeni v horách) tak římské provinciální kultuře, — aspoň pokud se materiální její stránky týče, ústroje, zbraní, šperků a pod. — jako zase Slované na východě kultuře orientální a byzantské.

Ovšem toto pořímštění není takové, aby individualita slovanská v něm na dobro zmizela, a jest zajímavo konstatovati, že si Slované dovedli nejspíše z této římské kultury vybrati jisté drobnosti, jež se jim líbily a jež si přivlastnili a vypěstili tak výlučným způsobem, že právě tyto drobnosti staly se pro pozdější dobu příznakem Slovanů, aspoň v archaeologickém materiálu VIII. a následujících století.

---

[1]) Jak se dlouho udržují římské věci ještě do doby VI.—VIII. stol., viz u *Hampela*, I. 795 sl.

Prvním takovým příznakem je jistá forma a dekorace nádob, užívaných jak v domácnosti, tak i za hrobní milodary a které, vyskytujíce se obvykle na pozdních slovanských hradištích, dostaly od německých archaeologů a potom i od slovanských název typu hradištného (Burgwalltypus). Původ této hrncovité formy rozměrů nevelikých a s mírně ohrnutým okrajem, pod nímž běží vodorovný pás jednoduché nebo několikanásobné ryté vlnice — také pásy vodorovně ryté a štemplované se při tom vyskytují — jest nesporně římský.[1]) Vlnici vidíme už v římských hrobech a stanicích jednak na Rýně, jednak a to hlavně v provinciích alpských: v Noriku, Rhaetii a Pannonii, odkudž koncem I. stol. př. Kr. pronikala do t. zv. latènské kultury středoevropské a od I. stol. po Kr. dosti hojně objevuje se i v Čechách, na Moravě a v Uhrách ve vrstvách a hrobech s kulturou římskou. Zde byla také od Slovanů českomoravských a podunajských přejata, stala se časem u nich typickým předmětem domácí hrnčířské výroby a rozšířila se k Slovanům ostatním. Toto převzetí nestalo se však teprve v V. století po Kr. a teprve prostřednictvím Germanů, jak míní Píč,[2]) nýbrž hned v prvních stoletích po Kr. a bezprostředně, neboť rytá vlnice a praforma nádob hradištných objevuje se hojně už v těch zadunajských nálezech I.—III. stol., které ukazují vlivy římské[3]). Převzetí této keramiky a zachycení se

[1]) Blíže o formách, vývoji a potřebě této keramiky pojednáme v kulturním oddílu STAROŽITNOSTÍ. Zde zatím uvádím hlavní literaturu. O původu a vývoji vydal jsem už r. 1891 článek „Příspěvek k ocenění vlnovky na našich nádobách“ v Čas. musea olomouckého (1891, 101) a později podrobnější stať německy „Bemerkungen zu einigen Charakteristiken der altslaw. Gräber“ (Mitth. anthr. Ges. Wien 1894, 51). Vedle toho psali o ní *M. Much* (Berl. Verh. 1880, 74, Mitth. C. Com. 1898) a *J. Píč* v Pam. arch. XVIII. 401 a v Starožitnostech země české II. 3, 201 sl., III. 1, 128. Podle *Píče,* l. c. povstala v Noriku a Rhaetii v II. století, a přešla k Slovanům v V. věku, a sice skrze ústředí merovejské v záp. Germanii. Mám to za nesprávné z důvodu časového, výše uvedeného, ale ovšem tím není vyloučeno, že později do své keramiky Slované přijímali i různé dekorační prvky merovejské (štemply a ozdoby kolečkem vtlačené). Ostatně štemplování vidíme i v pozdně římských nálezech, na př. u Apahidy (Arch. Ert. 1901, 247). *M. Vasić* hledá původ vlnice v Orientu a sice v Malé Asii a Syrii, odkud šla prý přes Kavkaz do střední Evropy (Старинар 1906, 86).

[2]) L. c. Pam. XVIII. 401, Starož. II., 3, 201.

[3]) Srv. na př. v Čechách a na Moravě nálezy v hrobech na Pičhoře, u Bylan, v sídelné jámě u Klobouk, Voděrad, Podlešína, v kulturní vrstvě v Nuslích, Jen. Újezdě, Vršovicích, v Podbabě (Reiserova cihelna), u Tur-

její u Slovanů je také právě jedním z hlavních archaeologických dokladů, že se Slované při Dunaji už v I.—III. stol. stýkali s Římany a na to ploše rozlehlé, seznamujíce se s římskými výrobky keramickými jednak v podunajských tvrzích, jednak i v dílnách nalézajících se někdy hluboko v zemi barbarské (Púchov na Váhu). Je to tedy jeden z hlavních dokladů pro časnou existenci západních Slovanů na Dunaji.

V Uhrách objevuje se tato keramika přirozeně dříve než kde jinde, poněvadž část Uher spadala do obvodu říše římské a celé Uhry do sféry časného vlivu římského. Provází zde už starší i mladší hroby Hampelovy skupiny sarmatské,[1]) jak jsme výše slyšeli (srv. str. 509), a typická je pro pozdější slovanské nálezy od VIII. století v Uhrách, v zemích alpských, přímořských i na Balkáně, ač zde nálezy ověřené dosud jsou řídké.[2]) Vedle hrobů slovanských objevuje se přirozeně i v památkách sousedů, na př. maďarských.[3])

Druhým slovanským příznakem jsou t. zv. záušnice.

Že si Slované od VIII. do XIII. stol. zdobili kadeře a skráně záušnicemi,[4]) t. j. kovovými kroužky, které visely s obou stran

nova, Kamýka, v Šárce, na Moravě v Šlapanicích, v Tvarožné, Hrubčicích, Charvátech a hlavně nálezy na známém hradišti stradonickém v Čechách a boskovickém na Moravě (z doby kolem Kr. nar.). O tom, jak římská keramika počíná vystupovati už v českém Latènu, srv. v mém článku „K otázce datování našich gallských hrobů“ (Pravěk 1909, 18).

[1]) Srv. hroby u Csúny, Némesvölgy, Keszthely, Závodu, Abony, Csikó (*Hampel*, Alterth. I. 145 sl.), v Malém Heděši, v Báčce (Arch. Ert. 1907, 846). Také samotná typická forma hrnce bez vlnice je vedle hrozničkovitých náušnic běžná v této sarmatské skupině.

[2]) O nálezech v Srbsku srv. *Vasić* (Старинар 1906, 47 sl., 77, 1907, 29). Srv. dále pozn. 1 na str. 524. V Bulharsku typická rytá vlnice nalezena byla ve vrstvách u Aboby a v kurhanu Nadžaklajuku u Aboby (srv. výše str. 408 uvedené dílo Aboba, str. 302, 326, tab. LXI. a LXVII.), v Chorvatsku na př. u Bílého Brda (srv. dále str. 523). Pro země alpské srv. *Šmid*, Bericht des Landesmus. in Laibach f. das Jahr 1907, 26 (Laibach 1908).

[3]) Srv. na př. hroby biharské (*Hampel*, III. 505).

[4]) Termin *záušnice* vznikl na základě rozlišení od náušnic (v uchu nošených), ale ovšem nelze jej bráti doslovně. Záušnice nevisely za uchem, nýbrž více před uchem na skráni. Ruští archaeologové zovou je височныя кольца, Poláci *zausznice*, Srbochorvaté слепоочнице (Vasić), *karičice* (Brunšmid), Němci *Schläfenringe*, *Hakenringe*. Jiný běžný termin je *esovitý* kroužek (esovitá záušnice, es-förmiger Ring) od toho, že typické záušnice mají jeden konec zahnutý do kličky v podobě ∽, ač se vedle nich vyskytují hojně i kroužky bez závitu nebo jen s jednoduchým kroužkem,

ucha na páskách, je věc známá.[1]) Pouze se dlouho nevědělo, — a vlastně ani dnes to ještě nevíme, — kde záušnice vznikly. Že jsou slovanské v uvedené době, nikdo nepochybuje na základě statistiky a geografického rozložení nálezů. Jsou stálým a význačným průvodem hrobů nesporně slovanských. Ale jsou-li i původem svým slovanské, není jisto, naopak, poněvadž se vyskytovaly ojediněle už prototypy starší v zemích, kde se pobyt Slovanů neuznával, hledal se přirozeně původ jinde. Tak už Hampel myslil na původ římský,[2]) Lissauer na avarský, já sám jsem v stati v pozn. citované myslil r. 1894 na Uhry, domnívaje se že je tam přejali od orientálních kmenů. Ale zatím se ukazuje, že ani v hunnských, ani v avarských hrobech VI.—VII. stol. záušnice nevystupují tak, aby byly vzbudily pozornost Slovanů a způsobily přejetí, a rovněž na sarmatský původ nelze souditi, poněvadž ani v Uhrách ani v Rusi v staršich sarmatských hrobech nejsou. Za to se množí objevy záušnic při kultuře římské.[3]) Proto

---

nebo zase kroužky s koncem několikráte ohnutým. O těchto formách srv. moje citované Bemerkungen, str. 40 sl. Více přinese příslušný oddíl Starožitností kulturních. Materiál záušnic je obyčejně bronz, častěji stříbrem pokládaný, méně olovo, cín, stříbro nebo zlato. Dodal bych, že na jihu v Alpách vyvinuly se zvláštní variety z tenkého drátu, ověšené řetízky, perlami nebo kužely z vinutého drátu (Hohenberg, Krungl, Bled, Sredna Vas).

[1]) Do archaeologické literatury uvedl je r. 1877, přičítaje je Slovanům, *S. Müller* článkem Über slawische Schläfenringe (Schles. Vorzeit III. 189), po něm o nich psali *A. Lissauer*, Über die hakenförmigen Ringe oder Hakenringe der Slawen (Zs. f. Ethn. 1878, 107), Über den Formenkreis der slaw. Schläfenringe (Correspondenzblatt 1891, 138, Arch. Ért. 1891, 333), *L. Niederle*, Bemerkungen, l. c. 50, *Píč*, Urnengräber 268, Starožitnosti III. 1, 83, *Reinecke*, Studien über Denkmäler des frühen Mittelalters (Mitth. anthr. Ges. XXIX. 1 sl. 1899), *Much*, Mitth. Centralcomm. 1898, 125 sl. a znovu *Lissauer*, Slaw. Schläfenringe (Zs. f. Ethnol. 1905, 366).

[2]) Podle ústního sdělení Hampelova r. 1899. Dnes *Hampel*, Alterth. I. 277 přičítá je Avarům, na str. 442 praví však, že je Slované přejali od Sarmatů. *Píč*, l. c. hledá vznik v severní Italii, odkudž přešly na Rýn a odtud teprve k Slovanům.

[3]) Za doklad z doby římské uvádí prof. *Píč*, l. c. nález ve Valle dei Casai u Castel-Salvy v Tyrolsku, ale ten je neověřený (*L. Campi*, Scoperta di oggetti gallici nella Valsugana (Arch. Trent. 1903, 132), a pak nález kroužku z Cembri v Tyrolsku a od Sv. Michala v Krajině, tento se střední laténskou sponkou a jeden z Mohuče (l. c. 85). Sám jsem doplnil ještě (Čes. Čas. Hist. 1909, 352) tyto nálezy římskou nekropolí u S. Servola v Istrii, kde se našly dva esovité kruhy mezi deskami žárového hrobu

prof. Píč, který pomýšlel dříve při původu záušnic na kulturu merovejskou,[1]) obrací nyní pozornost svou k Italii doby římské — ačkoliv nálezy pro to nejsou dosud tak ověřené a také ne tak hojné, aby se mohl vyřknouti nějaký definitivní soud.

Nechci odpírati této možnosti, ale dlužno podotknouti, že nálezy z doby římské nejsou ještě dostatečně ověřeny a pak nám chybí náležitá míra spojovacích článků mezi touto dobou a VIII. stoletím. Záušnice může býti vskutku produktem vzniklým ve sféře římské kultury, jenže bych pak nemyslil, jako Píč, na severní Italii a Rýn, — nýbrž na barbarské země na severu moře Adriatického. Zde bylo nejspíše milieu, kde mohly vzniknouti, a odtud přešly k Slovanům, ne od Rýna. Soudil bych, že nejspíše u poříměštělých provinciálů na severu a východu Adriatického moře[2]) rozšířil se v době římské zvyk okrašlovati skráně páskami s ověšenými kroužky, a tento zvyk že přešel k podunajským

z doby římské (Jahrbuch. d. Centralcomm. I. 127). Rovněž byly za mé návštěvy v St. Germainu-en-Laye dvě záušnice původu ovšem neznámého vyloženy vedle věcí římských (Salle de numismatique). Současně jsem našel analogický kroužek s jednoduchou kličkou v Louvru (sál II.) mezi věcmi z Myriny v Attice. Rovněž už r. 1890 upozornil jsem na příbuzné stříbrné kroužky z Reichenhallu s jedním koncem ohnutým (Bemerkungen 51, obr. 275) a mohu poukázati i na jiné příbuzné šperky římské nalezené u Vršce v Temeši (Arch. Értes. 1894, 93). Nálezy pozdější, ale na jisto datované před VIII.—IX. stol., před kterouž dobou nechtějí někteří esovitých záušnic uznávati (tak na př. *Brunšmid*, Vjesnik arh. VII. 40, *Reinecke*, Studien 51), jsou ještě tyto: Sós Hártyán v Novohradu, provázený mincí Theodosia II. (Arch. Értes. 1887, 433, *Hampel*, Alterth. I. 438), Abony vedle věcí staršího rázu sarmatského (*Hampel*, II. 799, III. 465 sl.). Jsou také v kultuře merovejské srv. *Píč*, l. c. a *Much*, l. c. a to ve formách upomínajících na staré římské. Vůbec vystupují esovité kroužky (a to ponejvíce jednotlivě, ale za to s několika závity) už ve skupině sarmatské, tedy i v době před IX. stoletím, na př. v Czikó (Hampel, III. tab. 224, II. 90) Siráku (II. 83), v Hódmezövásárhely (II., 105), Majdánu (II. 365); snad také nálezy keszthelské sem patří (srv. dále str. 519.), ač Reinecke právem ukazuje na možnost smíšení hrobů starších s mnohem mladšími. Probádání tohoto pohřebiště nebylo bezvadné. Za to Krungl a Hohenberg sem náleží (srv. dále) z doby jistě starší VIII. stol. V Černemblu v Krajině našly se esovité záušnice v popelnici, jež je ještě starého římského typu (srv. výše str. 512), ale bylo by dlužno to ověřiti a totéž ještě u větší míře platí o ostatních nálezech v slov. žárových hrobech.

[1]) Starožitnosti země české I. 56.

[2]) Prototypy s jednoduchým kroužkem na konci našly se už v době bronzové v Uhrách a v Bosně. I v lužickoslezské kultuře jsou prosté kroužky hojné, a je možno, že už tam se nosily na páskách.

Slovanům, kde se zalíbil a zachytil tak velice, že od VIII. stol. staly se záušnice u všech Slovanů (i v Německu, Polsku a Rusku) typickou součástí výzdoby náhlavní. Zejména mezi západními Slovany jsou potom tak časté, že není téměř pohřebiště z té doby, které by nebylo provázeno esovitými záušnicemi. V Čechách ku př. r. 1894 uvedl jsem 127 nalezišt, dnes známe mnohem více nálezů a velmi hojné jsou i v severnějším Polabí, na Odře a Visle a na Moravě. Čím však jdeme dále k východu a k jihu, tím se vyskytují později a řídčeji (už na Dněpru), ale přece jsou všude, kde víme, že v tu dobu byli Slované.[1]) Konečně mizí v hrobech XIII. stol.[2])

Nepokládal bych tedy esovité záušnice původem za čistě italské, nýbrž spíše za šperky provinciální, barbarské, z okruhu provincií mezi severní částí Adriatického moře a Dunajem, — ale vzniklé už za doby římské. Také Hampel a Brunšmid myslí na Podunají.

Jiné příznaky slovanskosti v archaeologickém inventáři VII.—IX. stol. jest dosud těžko uvésti. Neboť, co se objevuje na př. na Rusi jako charakteristikon slovanských hrobů ruských doby knížecí a co občas zabloudilo obchodem i na jih Karpat a na Balkán nebo dále na západ, jsou věci téměř vesměs původu pozdějšího. Můžeme pouze přihlédnouti k tomu, které předměty ještě vedle hradištné keramiky a záušnic provázejí hroby určitě nebo pravděpodobně slovanské, ale nemůžeme již říci, že tyto další předměty jsou tak typicky slovanské, jako hradištná keramika a záušnice. Nanejvýše může býti jejich relativně hojnější nebo řidčí vyskytování posuzováno jako pomocné vodítko, zejména tam, kde běží o větší pohřebiště nebo sídliště s větším množstvím nálezů, a kde tedy relativní hojnost jedné nebo druhé věci může míti váhu.

Takovými předměty v hrobech VIII.—X. stol., které jsou na jihu Karpat pravděpodobně slovanské na základě chronologie,

---

[1]) Výčty nálezů podány na jiných místech, českých na př. u *Píče*, Starož. III. 1, 329 sl., nebo v mých Bemerkungen 42 sl. Výčet v zemích chorvatskosrbských podal *Brunšmid* Vjesnik, l. c., dále z Podunají *Vasić* (Старинар 1906, 74), ze zemí alpských *Reinecke* (Zs. f. Ethnol. 1897, 362, Verh. Berl. 1896, 469), a *W. Šmid*, Altslow. Gräber (Bericht 22 sl.). Výčtu z Uher *Hampel* nepodává.

[2]) Srv. na př. nález v Szabad-Battyánu (Stol. Bělehrad) s mincemi XIII. stol. (*Hampel*, I. 438). Jednotlivé kusy se udržely ovšem ještě déle.

na základě místopisných poměrů a na základě záušnic i keramiky hradištné, jsou ještě tyto části výzdoby, náležející po většině starému okruhu klassickému, ale pozměněné vývojem a vlivem hlavně byzantským a orientálním:

Náušnice sestávající z kroužku (někdy též s esovitým zakončením a na druhém konci s háčkem), na němž je zavěšena jedna skleněná perla (též dvě), někdy i řetízky ověšená, dále náušnice s nýtkem pokrytým hrozníčkem kovových na sebe připájených kuliček (náš typ žalovský nebo želenický), náušnice se zavěšenou, filigránem zdobenou pyramidou (typ ovládlý v Byzanci).[1]) Jinak vystupují, ale jen v okolí Blatenského jezera, ještě náušnice s jemným, ozdobně z drátu spleteným košíčkem (obyčejně t. zv. keszthelský typ,[2]) jemuž je lépe dávati jméno typu blatenského), které však nemají nic společného s krásnými náušnicemi ozdobenými třemi prolamovanými košíčky, jaké se později robily v Kijevsku.[3]) Který kmen je zde u Blatna podle klassických vzorů vytvořil, je těžko říci právě pro obtíž, již působí analysa i určení hrobů keszthelských.[4])

---

[1]) *Hampel,* I. 350, 357.

[2]) *Hampel,* I. 359 sl. Na str. 782 vede je až do VII. stol.

[3]) Srv. tento „*kijevský*" typ záušnic na př. u *Kondakova,* Русскіе клады I. (Petr. 1896) tab. 2, 4, 12, 13.

[4]) Pohřebiště keszthelské popsal hlavně *W. Lipp*, A keszthely dobogói sírmező (Budapest 1884), A keszthely sírmezők (Bud. 1884), Die Gräberfelder von Keszthely (Bud. 1885) mimo řadu jiných článků a kladl je na základě císařských mincí římských do IV.—V. stol. Po něm je posuzoval *Tischler* (Correspondenzblatt 1889, 194) a hlavně jeho působením ujalo se určení pohřebiště do V.—VI. stol., při čemž sluší podotknouti, že Tischler s keszthelskou kulturou v jedno spojoval i kulturu známou z hrobů kettlašských (srv. dále str. 521). Proti tomuto spojení vystoupil později a správně *Reinecke* (Studien 38) ukazuje, že Kettlach nutno odděliti jako pozdější (z doby Karolingů). Proto podle Reinecka dlužno z keszthelských nálezů vylučiti věci rázu kettlašského, na př. esovité záušnice, kterým Reinecke nechce přisouditi stáří větší než IX. stol. Vlastní keszthelské hroby klade pak Reinecke do VI.—VIII. st., tedy do období a oblasti Avarů. *Hampel* Keszthely z největší části zařaďuje do své sarmatské skupiny a stáří určuje na IV.—VIII. stol. (Alt. I. 17 sl., 791, 801, 806), *Riegel* na VI.—VIII. stol. (Jahrb. Central-Comm. I. 282). *Hampel* neví, komu by přiřkl rozšíření košíčkovitých náušnic (ani pannonský původ nemá za jistý), *Reinecke* (l. c. 41) je připisuje Germanům a sice Langobardům VII. století na základě jiných evropských nálezů (výčet u *Reinecka,* l. c.). *Kondakov* myslí, že košíčky sloužily jako drobné čīšky pro voňavku, která při pohybu náušnice kapala na šat (Изв. отд. р. яз. 1906, 455).

Další skupinu tvoří náušnice s 1—3 navlečenými plechovými bubínky, buď velkými nebo malými, buď na povrchu hladkými nebo zdobenými drátovým i granulovaným filigránem. Zvláštní varianta má místo bubínků navlečené trsy kuliček, jakési maliny. Prototypy shledáváme v jižní Rusi; v Uhrách vystupují po různu už v starších hrobech „sarmatské“ skupiny (Regöly, Csikó, Závod), ale rozkvět spadá teprve do IX. a X. stol. (v Rusi do X.—XI.), ač udržely se ještě déle.[1]) Kroužky s velkými dutými koulemi mám za starší těch, které jsou massivnější a přeplněnější ve výzdobě.[2])

Konečně sem náleží náušnice měsíčkovité, jež se později stávají i v Zakarpatí typickými, už v X. století, na př. v pokladu a v pohřebišti gnězdovském.[3]) K nim patří i podobné a současné závěsky lunulovité.[4])

V celku možno říci, že pro slovanské hroby nejvíce typickými jsou pozdější náušnice hrozničkovité, náušnice s třemi navlečenými bubínky a dále ještě to, že při této skupině šperků (a rovněž i při jiných, náhrdelnících, prstenech a pod.) převládá stříbro[5]) a granulovaný (filigránový) materiál; rovněž práce z pleteného drátu ukazují spíše na výzdobu slovanskou, třebas ovšem původ i filigránu i pletené techniky byl cizí.

Rovněž můžeme do jisté míry míti ne sice přímo za slovanské charakteristikon, ale přece za příznak, který provází v zemích alpských slovanské hroby VIII.—IX. stol., emailované šperky, zejména lunulovité náušnice a destičkovité fibulky, obdobné římským z pozdní doby císařské, jaké se našly na př. u Kettlachu a Thunavy v Dolních Rakousích, u Goisern v Horních, nebo u Krunglu, Schladmingu, Strassenglu, Središče u Ptuje, Hohen-

---

[1]) Nález ve Slavkovcích (na esovitých kroužcích) klade *Brunšmid* do XIII.—XIV. st., jiný v církvi sv. Marka u Otočce docela do XV. až XVI. stol. (Vjesnik VII. 90), ale Brunšmid v datování svých hrobů jde příliš daleko. Srv. *Hampel* I. 367.

[2]) *Reinecke* je klade do VIII. stol. (Studien 43).

[3]) *Hampel*, I. 371. *Kondakov*, l. c. 456 myslí, že forma ta je původu maloasijského a syrského a že se přes Černé moře rozšířila do Uher. *Reinecke* (Studien 46) hledá vzory v germanských hrobech z konce doby merovejské a z počátku Karolingů (Höspolding, Dietersheim).

[4]) Na př. srv. nálezy v Bílém Brdu nebo u Pilině, — na Rusi opět v Gnězdovu (ruský arch. termin je лунница).

[5]) Srv. též nálezy v slov. Rusi IX.—X. stol. (Труды арх. съѣзда. Kijev 1899, I. 502).

bergu v Štýrsku, u Běláku, Peravy, Flaschbergu, Grabštani v Korutanech, u Srednje Vsi, Mengeše a Bledu v Krajině, tu a tam i v Dalmacii, Friaulu (Caporiacco) a v Banátě.[1]) — Mluví se právě se zřetelem k tomu i o zvláštní slovanské kultuře *kettlašské*.

Tento email není ovšem původu slovanského, nýbrž byzantského nebo franckého,[2]) ale byl patrně zde v době IX.—X. stol. u Slovanů oblíben.[3]) Kdyby byl slovanského původu, měli bychom v tomto uměleckém rysu vzácný doklad pro archaeologickou individualitu starých Slovinců.

2. Vedle náušnic provázejí slovanské hroby hojně prsteny, náramky a hlavně náhrdelníky. Typické jsou náhrdelníky tordované nebo ztočené z několika drátů i pro pozdní hroby „sarmatské“ a „maďarské“ skupiny[4]) i pro chorvatská pohřebiště se záušnicemi.[5]) Na jihu v Dalmacii už nejsou, za to jsou rozšířeny daleko na sever až do Finska a Gotlandu. Původ je dosud neznámý. Podobně vidíme vystupovati v Chorvatsku i v Dalmacii

---

[1]) Srv. *Reinecke*, Studien 46 sl., *M. Much*, Mitth. C. Com. 1898, 125, *Diez*, Jahrbuch d. C. Com. IV. 1, 225. O emailu kettlašském psal i *Otto Tischler* v Sitzungsber. Anthr. Ges. Wien 1890, 88. *Much*, l. c. 138 klade výtvory ty do VI.—VII. stol. Bled je datován penízem Jindřicha I. (do konce X. nebo do poč. XI. stol.). *Riegel* Kettlach a Mengeš kladl do VIII.—IX. stol. (Jahrb. C. Com. I. 217).

[2]) *Reinecke* hledá původ v dílnách franckých (l. c.), tak patrně i *Šmid* (Altslow. Gräber 43). O pronikání byzantských stilů do Uher od VI. stol. srv. *Hampel*, Alt. I. 809 sl. *Riegl* o kettlašských emailech měl ve Vratislavi r. 1901 přednášku, o níž referát přinesla Breslauer Zeitung Nr. 202 (21. III.). Novou studii připravuje Dr. *E. Diez*. Zde bych ještě podotkl, že Šmid pokládá emailované kruhy krajinské za záušnice (l. c. 34), což by ovšem vyžadovalo určitého potvrzení nálezem, který mu chybí.

[3]) Emailované náušnice podobné kettlašským našly se i v Bolgarech s mincemi X. stol. V Rusku ovšem vznikly i dílny domácí na př. v Kijevě v X. stol. (*Tolstoj-Kondakov*, Русскія древности V. 10, 35, 99, 125, 128. *Píč*, Starož. III. 1, 301).

[4]) Piliň, Muszka (Arad) s mincemi XI. stol., Lipotmez, Horgoš, Vácov, Tokaj, Hlohovec (X. stol.), Budapest, Kaba, Baracspusta, Kečkemét, Gerendáš, Stoličný Bělehrad, Demkóhegy. Srv. *Hampel*, Alt. I. 390, 840 sl. K témuž typu náleží i z drátu točené prsteny a náramky (I. 423). Srv. výčet u *Reinecka*, Studien 46, Zs. f. Ethn. 1893, 155 sl. a *Hoernesa*, Mitth. praeh. Comm. I. 5, str. 23. Hoernes hledá původ při Černém moři, *Brunšmid* (l. c. 48) v Uhrách, odkudž se mu v IX.—X. stol. rozšířily až do Finska.

[5]) Našly se na Bílém Brdu, ve Svinjarevcích, Kloštru, a Sisku (*Brunšmid*, Vjesnik VII. 50).

pletené prsteny, v Dalmacii i stříbrné.[1]) I ty jsou současně hojné v Rusku. Jinak je mezi prsteny velká rozmanitost, do jichž detailů zde zacházeti nemohu.[2]) Probereme je v oddílu Starožitností kulturních. Také náramky vystupují sice jednotlivě, ale rozmanitě (typické jsou vinuté a plechové páskové). Se sponkami setkáváme se jen zřídka a hlavně na západě v Alpách v podobě destiček na povrchu ozdobených emailem.[3])

Jiné předměty jsou v hrobech řídké, zejména zbraně velmi řídké (nanejvýše jen šipky a rovné železné nožíky).[4]) Francké rovné meče, jakož i avarskomaďarské šavle vystupují později jen jednotlivě. Stálejším průvodcem hrobů „sarmatských" i slovanských jsou ještě křesadla železná s konci zahnutými.[5])

Hroby samy obsahují obyčejně kostry v řadách bez rakví, položené od západu k východu tak, aby obličej hleděl na východ, s rukama nejvíce podél těla. Mince jsou dosti časté, počínajíc X. stol.[6])

* * *

Vedle hrobů uherských, které pokládám za slovanské a které jsem výše vyčetl na str. 511.[7]) náleží do této skupiny pozdních kostrových hrobů slovanských ještě tato pohřebiště, ponejvíce charakterisovaná záušnicemi a hradištnou keramikou:

V zemích alpských patří sem skupina kettlašského rázu (str. 521): v Dolních Rakousích Kettlach na Semmeringu, Thunava u Garsu, v Solné komoře Goisern, v Štýrsku Schladming, Strassengel u Hradce, Afram, pak Krungl (42 hrobů), Hohenberg u Steinachu (102 hrobů), Oberstier, Središče (Polstrau) u Ptuje, v Korutanech Flaschberg u Spittalu na Drávě, Friesach u Sv. Víta,

---

1) Srv. *Brunšmid*, l. c. 50.

2) Srv. na př. hroby u Bohinje a Bledu v Krajině. To platí pro všechny zde uvedené formy šperků v hrobech slovanských.

3) Bohinje, Bled a Mengeš v Krajině (*Šmid*, Altslow. Gräber 24, 28, 35).

4) Na Bílém Brdu na př. ve 200 hrobů našlo se jen několik nožů, u Hohenbergu a Krunglu taktéž.

5) *Hampel*, I. 111.

6) *Hampel*, I. 26 sl., *Brunšmid*, l. c.

7) Vedle těchto pohřebišť uvedených už v díle Hampelově, je podle novějších zpráv (od r. 1904) patrně slovanské pohřebiště u Muszky (Arad) z XI. stol. (Arch. Ért. 1908, 124), Liptova (tamže 1902, 440), Abauje (tamže 1904, 303) a rovněž i hroby u Sečan v Novohradě (Arch. Ért. 1907, 229).

na Krce, Perava u Běláku, Vrba (Velden), Vidrna Ves (Wiederndorf) u Blata v Krajině, Roje, Mengeš (Mannsburg) u Kamniku, a hlavně Bohinjska Sredna Vas (Wocheiner Mitterdorf) a Bled (Veldes) na Sávě.[1]) Také pohřebiště u Krnského Gradu může býti slovanské (srv. výše str. 506).

U Adriatického moře mají slovanský ráz hroby nalezené u Pinguente v Istrii, u Caporiacca blíže Videmu a podle Reinecka i hroby od Tomai a Salvore blíže Terstu.[2]) V území chorvatském uvádí Brunšmid Bílé Brdo u Oseku, Svinjarevce u Vukováru, Velký Bukovac u Varaždína, Kloštro a Slavkovce u Vinkovců, jež vesměs klade do XI., poslední do XII. století.[3]) Nově přistoupilo starší (asi z VIII. stol.) pohřebiště ve Velké Gorici.[4]) V Dalmacii našly se hroby z IX. stol. v okolí Kninu (Biskupija), dále v Koljanech u Vrliky a v Katunech blíže Splitu.[5]) Z Bosny znám jen pozdní nálezy z Crkvenice na řece Bosně a v rogatičském chotáru u Glasince,[6]) ze Srbska jsou hlášeny nálezy stáří

[1]) Srv. literaturu u *Reinecka*, Studien 48, dále Mitth. anthr. Ges. Wien 1890 Sitzb. 87, 1891, 252, Jahrbuch d. C. Comm. I. 217, IV. 1, 225. O Kettlachu psal *Frank*, Archiv f. österr. Gesch. Quellen 1854 XII. 235, 241, *Sacken*, Sitzungsber. Akad. Wien, Phil. hist. Classe, 1873, LXXIV., 616. O Krunglu a Hohenbergu *O. Fischbach* (Arch. Ért. 1894, 359, 1895, 249, 1897 133) a Dr. *E. Diez* (Jahrbuch C. Comm. IV. 1, 201). *Reinecke*, jenž Krungl přičítá Slovanům, klade jej do r. 550—650 (Studien 45), *Hampel* do VII.—VIII. stol., *Riegl* a *Diez* do X.—XI. stol. (l. c. 210). Z celého rázu věcí soudil bych sám na IX. stol. (snad i na VIII.). Krajinské nálezy popsal *A. Müllner* (Argo 1894) a nově hlavně *W. Šmid*, Altslovenische Gräber Krains 1908 (srv. výše str. 512 a Carniola 1908, 17—44).

[2]) *Reinecke*, Verh. berl. 1897, 362, Studien 49, *Riegl* Jahrb. C. Comm. I. 217.

[3]) *Brunšmid J.*, Hrvatske sredovječne starine (Vjesnik hrv. dr. VII. 1905 30 sl.). Z části popsali je už *Reinecke* l. c. 362, a *M. Hoernes*, Funde versch. Altersstufen aus dem westl. Syrmien (Mitth. praeh. Comm. 1901. I Nr. 5). K tomu srv. ještě nálezy záušnic na místech uvedených Brunšmidem na str. 40.

[4]) *Hoffiler*, Starogroblje u Velikoj Gorici (Vjesnik X. 120 sl.).

[5]) *Radič Fr.* (Starohrv. Prosvjeta I. 243, II. 5, 25, 71, 143, III. 31, 99, VI. 1; srv. i starou serii XIV. 94) klade vrlické a biskupijské hroby do VIII. stol. na základě mincí. *Reinecke* (Studien 49, Verh. berl. 1896, 469). Srv. též *Marun L.*, Popis naušnicâ (ukosnicâ, mingjušâ) prvoga muzeja hrvatskih spomenika u Kninu. (Starohrv. prosvjeta V., 40, 67, 131, VII. 43, 95. Srv. i IV. 113).

[6]) Glasnik zem. muz. IV. 211, IX. 593.

nejistého.[1]) Pokud hroby odkryté P. Trägerem v Albanii na východ od Skadru sahají až do doby slovanské, nelze zatím rozhodnouti.[2]) V sofijském Národním museu nenalezá se podle sdělení řed. J. Dobruského dosud žádný nález, který by se mohl přičítati Slovanům v VI.—VIII. stol. Je viděti, že na Balkáně zbývá archaeologům ještě mnoho práce.

---

[1]) V novější době konstatoval další stopy starých slovanských sídlišť a hrobů v severním Srbsku *M. Vasić* u osad Polne (na Basatu), u Stalace, u Kostolce, Vinče a Begalice (Старосрпска палазишта у Србији. Старинар 1906, 39 sl.). Ale nálezy tyto nemají co dělati s kulturou doby stěhování Slovanů, spadajíce do II. tisíciletí po Kr., ač ovšem nescházejí ani tu ukázky na století starší. Mezi jiným vyskytl se i nález esovitých záušnic na Basatu a ve Vinče v okruhu bělehradském. Keramiku všude provází typická vlnice. Staroslovanská osada byla i u vrchu Vrška Čuka (Mitth. anthr. Ges. 1889. Sitzb. 14).

[2]) Verh. berl. 1901, 43.

KAPITOLA X.

PŘÍDAVKY A DOPLŇKY.

Přídavek I. **K slovanskému osídlení Alp.** (Ke str. 346.)

Bylo by mě napřed zavedlo příliš daleko, kdybych byl chtěl v textu více místa věnovati sporu, jenž vznikl o způsob, jakým Slované osídlovali země alpské, speciálně o to, zdali dříve osídlovali úrodné nížiny a přístupná údolí hlavních řek, či vzdálenější a nepřístupnější stráně hor.

O. Kaemmel ve svém námi často citovaném spise „Die Anfänge des deutschen Lebens in Oesterreich" (Leipzig 1879) přišel mezi jiným k závěru, že právě široké, přístupné údolí Mury zůstalo téměř neosídleno, že zejména v okolí Hradce a Lipnice bylo jen pramálo slovanských osad.[1]) Podobný závěr shledáváme i v ptujských studiích Vlad. Levce zevšeobecněný slovy: „Nicht in den Tälern und Niederungen, sondern an den Bergabhängen haben sich die Slaven zunächst angesiedelt",[2]) — a to na základě nesprávného Kaemmelova výroku o Muře (srv. výše pozn. 2 na str. 353), ježto prý se v širokých údolích nedají zjistiti staré slovanské osady. Doliny a nížiny, soudí Levec, osídlili Slované teprve po dobytí země od Němců. Po Levcovi opakoval to W. Šmid a nejnověji J. Peisker.[3])

---

[1]) Anfänge 151, 152.

[2]) *Vlad. Levec,* Pettauer Studien III. (Mitth. anthr. Ges. Wien, XXXV.) 68, 74, 84. I. díl těchto studií vyšel r. 1898 v XXVIII., druhý v XXIX. dílu Zpráv.

[3]) *W. Šmid,* Bericht des Landesmus. Rudolfinum in Laibach für das J. 1907, 41 sl., *J. Peisker,* Vierteljahrschrift für Soc. u. Wirtsch. Gesch. VII. (1909) 328.

Naproti tomu dospěl zase Fr. Krones k výsledku opačnému: Slované v Alpách osazovali zprvu nížiny již před nimi obdělané (pokud nebyly zaplavovány) a vyhýbali se strmějším stráním a údolím vysoko položeným;[1]) k němu připojil se nejnověji A. Dopsch.[2])

Spor jest však nezralý k řešení, poněvadž chybí pravidlem hlavní předpoklad: totiž zjištění, jaké má stáří jméno, resp. existence slovanské osady. Slovanské osídlení Alp neudálo se na ráz, nýbrž mělo několik etap. Přicházeli noví osadníci, staří se množili, přicházely války a útoky, které nutily obyvatele opouštěti místo zprvu zvolené a stěhovati se na jiné, bezpečnější a pod. Co platno, uvedou-li naproti Kaemmelovi Krones, Dopsch a Štrekelj[3]) řadu starých slovanských osad v údolí Mury, v okolí Hradce i Lipnice, nevíme-li, v jakém časovém poměru jsou k těm, které známe od horských, výše položených přítoků? Tím sice dokázali nesprávnost závěru, že široké údolí Mury nebylo Slovany četněji osídleno, ale pro otázku, zdali se usadili Slované nejdříve zde a teprve později výše v horách, čili naopak, tím není rozhodnuto nic. Které osady byly založeny v VI., které v VII., které v VIII. a IX. století, o dalších ani nemluvíc? Které byly starší, které pozdější v intervallu prvních století slovanské kolonisace?

Zde bude potřebí ještě mnohé detailní práce, zejména ke zjištění těchto chronolog. poměrů,[4]) ať již cestou filologickou nebo srovnávacím studiem agrárním, nebo studiemi archivními, nebo (a to hlavně) pomocí archaeologie,[5]) nežli bude možno s větší

---

[1]) *Krones,* Zur Gesch. der ältesten insbes. deutschen Ansiedelung des steiermark. Oberlandes. Mitth. d. hist. Ver. der Steiermark. XXVII. 1—78. Srv. i pozdější jeho spis „Die deutsche Besiedelung der östlichen Alpenländer.“ Kirchhoffs Forschungen III. (Stuttgart 1889), 332 pozn. 49.

[2]) *A. Dopsch,* Die ältere Sozial- und Wirtschaftsverfassung der Alpenslaven. Weimar 1909, 54.

[3]) *Štrekelj K.,* Prispevky k poznavanju kraj. imen po nemškem Štajeru, (Čas. za zgod. I. 70), Razlaga nekterih kraj. imen po slovenskem Štajeru (tamže III. 41).

[4]) Tak ostatně cítí i *Dobsch* 56.

[5]) Hlavně archaeologie pomůže nám ukázati, kde byla nejstarší sídla slovanská v VII.—IX. stol., v době, pro niž nám archivy a letopisy sotva poskytnou nových zpráv. Bylo by už nyní záhodno věděti, na jakém místě údolí Drávy, Mury, Sávy nebo Enže leží dnes známá slovanská sídliště, resp. pohřebiště, Krungl, Hohenberg, Nova Vas atd. (srv. výše str. 522 sl.). V popisech archaeologických nebylo dosud k této věci náležitě přihlíženo.

jistotou vysloviti thesi první nebo druhou. Ostatně neváhám říci, že vůči otázce postavené takto dilemmaticky, již předem mám mnoho pochybností. Zdá se, že všude spíše rozhodovaly ad hoc místní poměry, jednou pro ten, po druhé pro onen způsob. Zejména bezpečnost rozhodovala. Kam a dokud do níže položených míst přicházeli Avaři neb později Maďaři, tam se Slované jistě vyhýbali zakládati osady, nebo opouštěli původní a hledali nové výše na horách.[1]) Ale bylo tomu tak všude jinde?

Uvádí se dále pro Levcovu theorii důvod, že Slovanům vysoké stráně proto byly milejší, poněvadž se odvodňovaly lépe než vlhká údolí, kde stále hrozilo nebezpečí povodní.[2]) Je však správno v celé otázce rozlišovati a operovati na jedné straně jen s vysoko položenými horskými stráněmi a na druhé s vlhkými a záplavám vysazenými dolinami? Není mezi nimi mnoho středního? Nemají široká, nízko položená údolí větších řek také své málo povýšené terrassy a povlovně se zdvihající úbočí, kde je sucho a kde není nebezpečí záplav? Ostatně, byli-li Slované před 1000 lety polonomadi, — věc tu zbývá ještě dokázati — byli jimi tím více staletí před tím a přece ponejvíce volili, jak nás archaeologie učí, svá sídliště ne na vysokých stráních, ale na mírných úbočích, v úrodných nížinách. Proto nemohu dosavadní výsledky nijak pokládati za směrodatné a rozhodné; jinak zůstává přirozeným předpokladem, že nejdříve osazovali místa přístupná a úrodná a teprve odtud z různých příčin a postupem času šli dále do hor.[3])

Otázka, jak bylo provedeno dobytí země od Němců a německá kolonisace,[4]) nespadá již v rámec našeho líčení.

II. **Spor o původ Bulharů.** (Ke str. 403.)

První zprávy o původu a příslušnosti vlastních Bulharů od Volhy přišlých podávají nám zprávy arabské, jež je ztotožňují buď se Slovany (Ibn Fadlán, Hadži Halfa, Ibn Roste) nebo s Turky (Mas'údí, Idrísí) nebo s Chazary (Istachrí, Ibn Haukal, Al Balchí) nebo je konečně mají za smíšeninu různých kmenů, jako Birúní,

---

[1]) Tak dobře připomíná proti Dobschovi *J. Peisker*, l. c. 330.
[2]) *Šmid*, l. c. 42.
[3]) Tak i *Dobsch*, l. c.
[4]) *Dobsch*, 57 sl.

Dimeškí.[1]) Žádný jiný pramen starý nepraví nic o příslušnosti; pouze od autora legendy demetriovské se dovídáme (srv. výše str. 411), že řeč jejich se různila od slovanské.

Po nich teprve *J. Thunmann* zabral se první vážněji do otázky v knize „Untersuchungen über die Gesch. der östl. europ. Völker" (I. Leipzig 1774) a dovozoval, že staří Bulhaři byli národem turkotatarským,[2]) což po něm opakoval *J. Chr. Engel* a přijal i *N. Karamzin.*[3]) V tomto mínění, které autoritou Thunmannovou a Engelovou ovládlo na konci XVIII. a poč. XIX. století, způsobila nový převrat kniha *J. Venelina,* „Древнie и нынѣшнie Болгаре (I. Moskva 1829), jež měla účel dokázati, že Bulhaři byli Slované,[4]) a důkaz ten vedla poprvé i cestou jazykovou, — výkladem bulharských jmen pomocí slovanské etymologie. Venelinovo vystoupení uvítali mnozí slavisté v tehdejší době romantismu a slovanského obrozování. Přišel sice brzy po tom *Pavel Šafařík* a ochladil toto nadšení váhou své autority, neboť r. 1837 prohlásil ve svých Starožitnostech Bulhary za uralské Čudy[5]), a jiná současná autorita *Kašp. Zeuss* byl opět pro hunnský původ,[6]) — ale venelinovština nezmizela ze slovanské nauky. V Rusku Venelina následovali a doplňovali *P. Butkov, Saveljev Rostislavič, S. Uvarov*[7]) a *Makarij* a především u samotných Bulharů *Gavril Krъstovič* v spisech „Кратко изслѣдованie на българскѫ-тѫ древность" (v cařihradské edici Българ. Книжница 1858, květen č. II. 2, červen II. 1—2) a „Исторiя блъгарска подъ име Унновъ" (I. Cařihrad 1871). Ještě později našla tato theorie (rovněž jako theorie o slavismu Hunnů a Roxolanů) dosti zastanců, jimž v čele stojí

[1]) *Šišmanov,* Крит. прѣгледъ 528.

[2]) Rozvedl tu ovšem jen myšlénky, které pronesl *Aug. Schlözer* ve svých nordických dějinách (Allg. nord. Gesch. Halle 1771).

[3]) *J. Chr. Engel,* Gesch. der Bulgaren in Moesien (Allg. Weltgesch. Halle 1797, 293—474), *Karamzin,* Исторiя I. pozn. 41.

[4]) Před Venelinem prohlásil je za Slovany *d'Ohsson* (Des peuples du Caucase et des pays au nord de la mer noire etc. Paris 1828, 72, 79), a také Srb *Raić* (Исторiя kn. II., Vídeň, 1794).

[5]) SS. II. 176. — Před ním už podobně *Klapprot* (Tableau historique de l'Asie etc. Paris 1826, 260).

[6]) Deutschen 710 sl., 722.

[7]) *P. Butkov,* Оборона лѣтописи русской Несторовой (Спб. 1840), *Saveljev Rostislavič,* Слав. Сборникъ (Moskva 1845), *S. Uvarov,* De Bulgarorum utrorumque origine et sedibus antiquissimis. (Dorpat 1853).

Dm. Ilovajskij[1]) a *V. Florinskij*,[2]) u Bulharů *T. Šiškov*[3]) a nejnověji *Gančo Cěnov*.[4])

Z mínění, která vedle toho současně byla pronesena, zasluhuje ještě pozornosti *Fraehnovo*,[5]) podle něhož Bulhaři byli původu smíšeného ze Slovanů, Finnů a Turků. Očividně tu působily staré zprávy arabské, jichž byl Fraehn znamenitým znalcem a vykladatelem. O bádání Fraehnovo opírají se i stati *V. Grigorjeva* a *P. Keppena*, vyšlé r. 1836,[6]) P. Šafaříka následovali zase *R. Roesler, P. Hunfálvy*, u Slovanů *A. Hilferding, M. Drinov, D. Chvolson* a zprvu i *K. Jireček*.[7])

Když však byl r. 1866 objeven a od A. Popova vydán knížecí rodokmen bulharský ze dvou rukopisů slov. chronografů, zv. obvykle Именникъ,[8]) tu se pomalu obrátilo vše ve prospěch theorie

---

[1]) Srv. stati: О славянскомъ происхожденіи дунайскихъ Болгаръ (Русскій Архивъ 1874. VI., otištěno i v Разысканія о началѣ Руси. II. изг. Москва 1882. 166), Къ вопросу о Болгарахъ (Русская Старина 1879. V. srv. Разысканія 423 a Сборникъ госуд. знаній VII. Спб. 1879), Заключительное слово о народности Руссовъ и Болгаръ (ЖМНП 1881. V. srv. Разысканія 489), Поборники норманизма и туранизма (Р. Старина 1882. XII., Разыск. дополн. 1), Еще о туранизмѣ въ слав. исторіи (ЖМНП 1883. VIII., Разыск. дополн. 50). Proti tomu srv. hlavně polemiku *V. Vasiljevského*, О мнимомъ славянствѣ Гунновъ, Болгаръ и Роксоланъ (ЖМНП 1882, VII. 140).

[2]) Первобытные Славяне I. 55, 343. *J. Filevič* vyslovil nedávno zase prostředkující domněnku, že se Bulhaři poslovanili cestou přes Rus (Ист. древней Руci 325).

[3]) *Šiškov T.*, Ист. на българ. народъ (Cařihrad 1873).

[4]) *Cěnov Gančo*, Праотечество и праезикъ на Българитѣ (Sofia 1907). Srv. referát Mladenova v Arch. f. slav. Phil. 1907, 613.

[5]) *Fraehn*, Drei Münzen der Wolga-Bulgaren aus dem 10. Jahrh. (Mém. Acad. Petersb. VI. 171), Die ältesten arab. Nachrichten über die Wolga-Bulgharen aus Ibn-Foszlans Reiseberichte (tamže Sér. VI. t. I., 572, 1832).

[6]) *V. Grigorjev*, Волжскіе Булгары (Библ. для чтенія XIX. III. 1.—32), Слав. древности (Р. Фил. В. 1880. IV. 222, 266), *P. Keppen*, О волжскихъ Болгарахъ. ЖМНП. 1836. X. 64—80. V Bulharsku stoupenci této theorie jsou *P. Odžakov* a *L. Dobrov* (Šišmanov 551).

[7]) *R. Roesler*, Rom. Stud. 154, 231 sl., *P. Hunfalvy*, Ethnographie Ungarns 255, *A. Hilferding*, Собр. соч. I. Спб. 1868, *M. Drinov*, Погледъ върхъ произхождението на българ. народъ 1869 i v Заселеніе Балк. пол. 144, *K. Jireček*, Bulh. dějiny 110, *D. Chvolson* (*Harkavi*, Сказанія 291).

[8]) *A. Popov*, Обзоръ хронографовъ русской редакціи (Moskva 1866). Popov nalezl rodokmen ve 2 rukopisech t. zv. Hellenského letopisce, z nichž jeden v synodální knihovně moskevské je přepis XVI. stol. z rukopisu XV. stol., druhý přepis ze stol. XVI. Otištěn byl později několikráte, nově od Šišmanova, l. c. 556 sl. — Srv. též výše str. 404 pozn. 7.

turkotatarské, neboť jen z této jazykové skupiny dařily se výklady bulharských jmen a slov, nalézajících se v Imenniku. Mezi badateli, kteří tímto směrem šli a kteří platněji přispěli k řešení otázky, dlužno uvésti *W. Tomaschka, K. Vambéryho* a *A. Kunika,* jenž spolu s *V. Radlovem* je původcem t. zv. hypothesy čuvašské (Bulhaři byli národ nejpříbuznější dnešním Čuvašům), *Blaua,* hraběte *Gézu Kuuna, J. Marquarta* a *B. Munkácsiho.*[1]) O anthropologický důkaz pokusil se nedávno *Ad. Bloch.*[2])

S otázkou původu Bulharů souvisí úzce i otázka původu jejich jména. O rozmanité historii výkladu jeho srv. obšírné líčení u Šišmanova, str. 605 sl. Nám se zde podrobnější výklad vymyká. Jen bych připomněl, že Šišmanov sám vrací se k výkladu,[2]) který známe už od XIII. stol.[4]) a který zejména hojně od XVI. století opakovaly kroniky polské a jinoslovanské[5]) a zase mnozí odmítali: Bulgarin = Bulga + är, značí člověk, muž od Volgy — Volžanín.[6])

---

[1]) *W. Tomaschek,* Bulgari (Pauly's Real-Encycl. V. 1040 s. v. a ve dvou recensích Roeslera a Jirečka v Zs. f. oesterr. Gymn. 1872, 141, 154, 1877, 674), *K. Vambéry,* Der Ursprung der Magyaren (Leipzig 1882) 50 sl. *A. Kunik,* Извѣстія Ал. Бекри и другихъ авторовъ о Руси и Славянахъ (Прил. къ XXXII. т. Зап. Акад. Спб. Nr. 2. 1878, 145 sl., kde i *Radlovovo* mínění uvedeno str. 138), *Géza Kuun,* Relationum Hungarorum cum oriente gentibusque orientalis originis historia antiquissima. II. (Claudiopoli 1895) 10 sl., *J. Marquart,* Alttürk. Inschr. 95, *B. Munkácsi,* Ethnol. Mitth. aus Ungarn 1896, 9. *Blauovo* mínění uvádí *Brun* (Черноморье 317).

[2]) *Ad. Bloch,* Origine turque des Bulgares (Bull. d'anthr. Paris 1906, 537). Srv. ref. Zlatarského v Псп. 1906, 464.

[3]) *Šišmanov,* 724 sl., 744. O formách jména srv. úplný výčet na str. 696—724.

[4]) Čteme jej už u kněze Duklanského ed. Crnčić 8 (Vulgari a Volga flumine vocantur) a u Nikefora Gregora ed. Bonn. I. 26 (srv. *Šišmanov,* 607) a Boguchwala (*Bielowski,* M. Pol. hist. II. 469).

[5]) *Šišmanov,* 609 sl.

[6]) O nejnovější theorii — vzniklé však z tendencí politických, — která jméno makedonských Bulharů neuznává za původní, nýbrž odvádí od lat. *vulgarus* — prostý člověk (tak *Srečković, Veselinović* a hlavně *Cvijić*), srv. *Išírkov,* Псп. 1906. LXVII. 485, Приносъ къмъ етнографията на мак. Славѣни (Sofia 1907, 44); Étude ethn. sur les Slaves de Macédoine (Paris 1908) 41.

DOPLŇKY A OPRAVY K II. DÍLU.

Na str. 52 ř. 20 shora čti Trsteniku místo Trěstniku.

Na str. 78 ř. 11 sdola doplň, že I. vydání Linharta vyšlo v Lublani 1788.

Na str. 82 mezi autochtonisty poslední doby doplň ještě: *Stovik J.*, Славяне, древнѣйшій автохтон. народъ Европы (Odessa 1905) a Dr. *Ganče Cěnov*, Праотечеството и праезикътъ на Българитѣ. (Sofia 1907).

Na str. 97 ř. 9 sdola čti 614 místo 610.

Na str. 138 pozn. 3. doplň: Maurikios Strat. XI. 5, Ibn Roste (ed. *Chvolson*, 30, Al Bekri ed. *Rosen* 54).

Na str. 139 pozn. 1 čti Kardízí místo Gurdézí.

Na str. 150 ř. 3 shora k tvaru Vrbas dlužno podotknouti, že jej Murko neprohlašuje za lokál, ale za tvar s koncovkou *-asъ* (*Miklosich*, Vrgl. Gr. II. 320).

Na str. 161 ř. 4 shora čti IX. místo VIII.

Na str. 166 doplň, že o výklad szentmiklósského nápisu pokusil se též *Géza Nagy* (Arch. Ért. 1907, 127), k čemuž srv. i dílo A magyar nemzet története (Budapest 1898) I. str. CCCXXXIII.

Na str. 184 připoj k uvedeným pramenům ještě Jana Kameniatu *Ἄλωσις τῆς Θεσσαλονίκης* (r. 904).

Na str. 191 ř. 4 shora čti 198 místo 168.

Na str. 230 ř. 17 shora připoj: *A. Pernice*, L'imperatore Eraclio (Firenze 1905).

Na str. 244 do pozn. 1 připoj: *Zernin*, Жизнь и литер. труды имп. Конст. Багр. (Charkov 1858), *Hirsch*, Kaiser Constantin VII. Porfyr. (Berlin 1873. Jahresber. d. kgl. Realschule) a hlavně nový spis *A. Paviće* vyšlý po vydání mé knihy: Cara Konstantina VII. Porfirogenita De administrando imperio glave 29—36 (Zagreb 1906). Lituji však velice, že mi tento spis zůstal neznámý i při tisku svazku IV.

Na str. 255 pozn. 1. Mezi novější zastance představy o srbochorvatském klínu náleží *Novaković*, Први основи 89 sl., *Korš* (Труды VIII. арх. съѣзда. IV. 74), *Maretić*, Slaveni 82, 93, *Županić*, Систем 88.

Na str. 269 dole má býti 1899 místo 1869.

Na str. 279 pozn. 2 doplň: O něm více v kap. VII. str. 398.

Na str. 293 ř. 6 sdola připoj k citátu z Šafaříka ještě str. 234.

K str. 293. pozn. 1: Teprve po vytištění VI. kapitoly dostala se mi do rukou stať prof. *Jul. Kulakovského*: Гдѣ начинается територія славянъ по Іордану? (ЖМНП 1905. III. 123). V ní dokazuje autor (hlavně proti Westbergově lokalisaci obou sporných

jmen při Neziderském jezeře), že Noviodunum může býti pouze Isakča a lacus Mursianus shluk jezer, rozložených na druhé jižní straně dunajského ústí (tak už Šafařík SS. II. 234). Nemyslím, že by tento výklad poskytl definitivní rozřešení nejasného a obtížného místa Jordanova textu, ale má dosti pro sebe.

Na str. 302 ř. 3—4 sdola čti церквей 1871.

Na str. 303 připoj do pozn. 2 stať *A. Popoviće*, Трагови средњевековних влашких насеља на Копаонику (Просв. Гл. 1903. VII.).

Na str. 304 připoj do pozn. 2 knihy: *Jeșan J.*, Românii din Bosnia Și Herțegovina (An. Acad. Rom. Bucur. 1905). *Filipescu T.*, Coloniile române din Bosnia (Acad. Rom. Bucur. 1906). Srv. *T. Đorđević*, Две румунске књиге о Румунима у Босни (Срп. Књ. Гл. XVIII. 620).

Na str. 310 ř. 17 shora doplň: v I. chrysobulu Basiliově sluje kraj *Πιάνιτζα* (*Gelzer*, Byz. Zs. II. 51).

Na str. 311 ř. 21 shora čti: 1041 místo 1049.

Na str. 312 ř. 6 sdola čti: Slov. svět 117.

Na str. 320 ř. 15 shora připoj, že se kmen Skamarů připomíná v Thrakii ještě za Konstantina Kopronyma (Theofanes ed. *Boor*, 436).

Na str. 325 pozn. 2 připoj Kedren II. str. 19.

Na str. 353 do pozn. 1 připoj stať *A. Vierlinga*, Die slaw. Ansiedelungen in Bayern (Beitr. zur Anthr. und Urg. Bayerns XVI. 13—18), které jsem se však nemohl dopíditi. Rovněž sem patří článek *Smólského G.* „Ślady słowiańskie na ziemiach dawnej Recyi i Windelicyi" (Lud. XI 355). Ale Smólski jsa autochthonistou, silně přehání.

Na str. 368 do pozn. 2 připoj: *O. Kaemmel*, Die Besiedelung des deutschen Südostens vom Anfange des X. bis Ende des XI. Jahrhunderts (Leipzig 1909. Gymn.-Progr.).

Na str. 372 ř. 4 s dola čti **τύπον** místo **πύπον**.

Na str. 369 do pozn. 4 připoj: str. 105.

Na str. 391 ř. 11 shora čti: na venek místo návenek.

Na str. 404 ř. 5 sdola čti: 1866 místo 1886.

Na str. 406 k pozn. 2 připomínám k lepšímu vysvětlení, že i pozdější turecký název pro jižní Bessarabii — *Budžak* značí přímo totéž, co slov. ѫглъ, kout. Srv. *Zenker*, Dict. turc. arab. pers. 177. Na téže stránce několikráte přehlédnutím vytištěno bylo ѫнглъ místo ѫглъ.

Na str. 485 ř. 9. s dola čti Хрьватинь.

Jelikož předmluva byla již vytištěna při prvním svazku II. dílu Starožitností, mohu pouze zde na konec poděkovati i p. prof. *K. Jirečkovi* za revisi národopisné mapy Balkánu, připojené k svazku druhému. Při korrektuře tohoto svazku vypomohl mi p. prof. Dr. *J. Hanuš.*

REJSTŘÍK K II. DÍLU

SLOVANSKÝCH STAROŽITNOSTÍ.

(Řaděn podle abecedy latinské.)

Obsah II. dílu.

Kap. IV. Postup Slovanů na balkánský poloostrov.

Kap. V. O příchodu Chorvatů a Srbů na Balkán.

Kap. VI. Národopisné poměry na Dunaji a na Balkáně v VI. a VII. století.

Kap. VII. Počátky jižních Slovanů.

BALKÁNSKÝ POLOOSTROV

v VII. - VIII. stol.

L. NIEDERLE.

- Slované
- Romani
- Řekové
- Turkotataři
- Sarmaté
- Germani
- Illyrové (Albanci)
- Thrakové.

Stará jména místní psána jsou minuskulemi, nová majuskulemi

---------- Hranice them v X st. (Bury)

Lith. Farský v Praze.